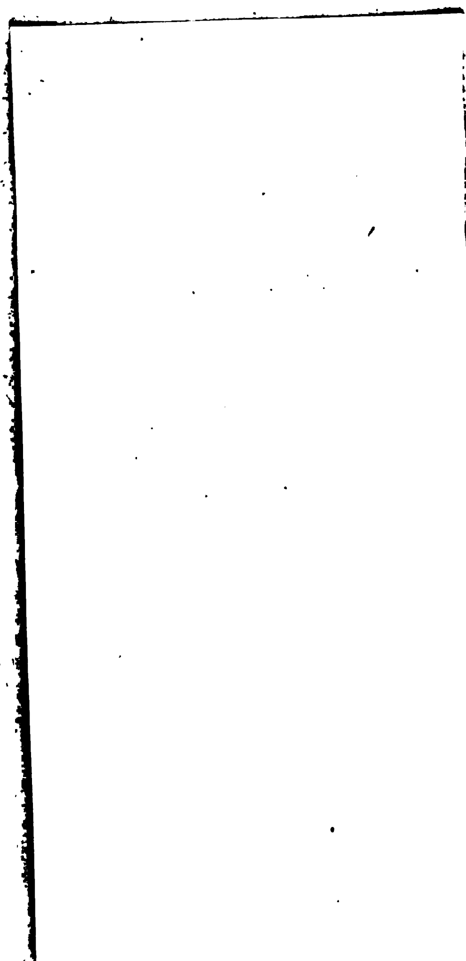

VERSLAGEN

OMTRENT

's RIJKS OUDE ARCHIEVEN.

XXIX.

1906.

'S GRAVENHAGE.
1907.

VERSLAGEN

OMTRENT

's RIJKS OUDE ARCHIEVEN.

XXIX.

1906.

'S GRAVENHAGE.
1907.

INHOUD.

Bladz.

Het Rijksarchief te 's-Gravenhage.

A. ARCHIEFWEZEN.

Voornemens zijnde in dit jaarverslag een overzicht van mijne werkzaamheden te geven, wensch ik die aangaande het archiefwezen van die betreffende het Rijksarchief te onderscheiden.

Met de archivarissen in de provinciën ben ik niet alleen bij het bezoek van de depôts onder hun beheer, maar ook in eene op 23 October gehouden bijeenkomst in overleg getreden. Op verlangen van Uwe Excellentie heb ik in die vergadering de toepassing der reglementaire bepalingen betreffende het verstrekken van afschriften uit de Rijksarchieven ter sprake gebracht. In het bijzonder zag Uwe Excellentie gaarne de vraag beantwoord, of, en zoo ja, welke wijzigingen in de bestaande regeling wenschelijk worden geacht. Nadat met meerderheid van stemmen was beslist, dat wijziging, althans verduidelijking aan te bevelen was, werd overwogen, waarin die zou moeten bestaan. Er was verschil van meening omtrent de vraag, of van den Archivaris andere dan authentieke copiën konden worden gevraagd. Om aan die onzekerheid een einde te maken werden voorstellen gedaan, die niet werden aangenomen. Ten slotte kwam men overeen aan Uwe Excellentie in overweging te geven eene officieele interpretatie van de zegelwet te verstrekken, opdat blijken kan, of de Archivarissen bevoegd zijn simpele copiën te leveren, en in verband daarmede de circulaire van 6 Mei 1897, n°. 1139 K. W. in te trekken.

Als naar gewoonte diende ik in den aanvang des jaars van bericht aangaande de periodieke vernietiging van stukken der provinciale griffie, die door Gedeputeerde Staten van Zuidholland werd voorgesteld. Deze bleken alle vermeld te zijn op de officieele lijst van de bescheiden, die hiervoor in aanmerking komen. In het belang van de gemeentearchieven zou het zeer zeker zijn, indien voor die depôts eene dergelijke regeling werd ingevoerd. Reeds in het vorige jaar had het bestuur van de Vereeniging van Archivarissen in Nederland een voorstel van dien aard aan Uwe Excellentie gedaan bij een adres, dat in

mijne handen was gesteld. De hierover in den loop van dit jaar gehouden gedachtenwisseling heeft echter nog niet tot afdoening van deze zaak geleid.

Nog over eenige andere zaken, die niet uitsluitend het Rijksarchief aangaan, werd ik door Uwe Excellentie gehoord. Zoo had ik gelegenheid om te bevorderen dat de Nederlandsche Rijksarchieven zouden worden opgenomen onder de wetenschappelijke instellingen der onderscheiden landen, die volgens het door de Internationale Associatie der Akademiën in 1901 vastgestelde plan hare handschriften en bescheiden aan elkander rechtstreeks zouden kunnen uitleenen. Het voorstel van den Archivaris in de provincie Groningen om de door den boekhandelaar R. W. P. de Vries te Amsterdam te koop aangeboden verzameling van gewichtige archivalia in haar geheel voor het Rijk over te nemen, heb ik gemeend te moeten ondersteunen. Ook heb ik moeten beoordeelen, of het gemeentebestuur van Amsterdam bevoegd kon worden beschouwd om aan de Evangelisch Luthersche Gemeente aldaar hare doopregisters terug te geven.

De regeling van de rechterlijke archieven in Zuidholland is ook thans weder voortgezet.

Tot opsporing van archieven van dien aard hadden de drie adjunct-archivarissen het laatst in 1904 gemeenten bezocht, wier archieven door wijlen den heer Hingman geïnventariseerd waren geworden. De verzamelingen, waarin rechterlijke stukken waren aangetroffen, zijn daarna tot nader onderzoek naar het Rijksarchief overgebracht. Alleen het gemeentebestuur van Hardinxveld had tegen de opzending bezwaar gemaakt, zoodat in het vorige jaar met den gemeentesecretaris langdurige onderhandelingen gevoerd hadden moeten worden, waarna ik aan het gemeentebestuur eene lijst van de opgevraagde stukken had doen toekomen met eene toelichting, waarin deze bescheiden stuk voor stuk behandeld waren geworden. Eerst in den zomer van dit jaar is tot de afgifte overgegaan, nadat Mr. van Meurs zich naar die plaats had begeven en in het archief zelf de stukken had aangewezen. Door hem zijn vervolgens die stukken voor onze aanwinstenlijst geïnventariseerd.

Van de overige naar het Rijksarchief overgebrachte rechterlijke archieven der in 1904 bezochte gemeenten waren die van Vianen, Lexmond, Bleiswijk, Moordrecht, Mijnsheerenland, IJsselmonde en Naaldwijk nog niet beschreven geworden. Dit is thans echter door Mr. van Meurs voor dat van Lexmond geschied, terwijl Mr. Telting een inventaris van die van Mijnsheerenland, IJsselmonde en Naaldwijk heeft samengesteld. De archieven van Vianen, Bleiswijk en Moordrecht zijn dus alleen nog in bewerking.

Zooals in vorige jaarverslagen is medegedeeld, bevonden zich op het Rijksarchief stukken van eenige gemeenten, die door den heer Hingman niet waren opgenomen in de door hem vervaardigde inventarissen van de archieven dier gemeenten. Naarmate ik bij de opsporing van rechterlijke archieven met die gemeenten in aanraking kwam, werden haar die bescheiden teruggezonden. Alleen die van Haastrecht, Kethel en Strijen waren nog achtergebleven. De stukken van Strijen waren uitsluitend van administratieven aard en werden in den loop van dit jaar aan die gemeente teruggezonden. Van Haastrecht waren de rechterlijke stukken opgenomen onder het in 1905 geïnventariseerde rechterlijk archief, terwijl de administratieve thans aan de gemeente werden afgestaan. Ook de stukken van Kethel zijn van tweeërlei soort. De rechterlijke zijn voor onze aanwinsten van dit jaar bestemd geworden; de andere zullen aan de gemeente worden teruggezonden. In den loop van dit jaar werden nog soortgelijke stukken van Nieuwpoort in het Rijksarchief ontdekt. Ook deze zijn, naar mate zij rechterlijk en administratief zijn gebleken te zijn, onder de aanwinsten opgenomen en aan de gemeente teruggegeven.

Terwijl Mr. van Meurs zich in opdracht van Gedeputeerde Staten met de ordening van het archief der gemeente Valkenburg bezig hield, werden daarin eenige rechterlijke stukken aangetroffen, die het gemeentebestuur door zijne tusschenkomst heeft afgestaan. Wederkeerig zijn bij procesverbaal van 27 November 1906, krachtens machtiging van Uwe Excellentie aan dat bestuur overgedragen eenige administratieve stukken die zich bij de rechterlijke bevonden, welke in 1811 en 1897 uit het gemeentearchief zijn overgenomen.

Zooals reeds in het vorige jaarverslag is medegedeeld, had Uw Ambtsvoorganger aan het gemeentebestuur van Vlaardingen voorgesteld aan den Archivaris van die gemeente op te dragen een plan van inventaris van het rechterlijk archief aldaar te bewerken. De heer Archivaris zond daarop bij mij eene memorie in, waarin de wenschelijkheid betoogd werd om de rechterlijke archieven van de stad Vlaardingen en van Vlaardingerambacht in één inventaris te beschrijven. Als grond hiervoor voerde hij aan dat de functies van baljuw, schout en secretaris in stad en ambacht aan dezelfde personen werden opgedragen, zekere acten van stad en ambacht in hetzelfde register werden geboekt en de beide archieven ter secretarie van de stad Vlaardingen werden bewaard. Na van dit betoog te hebben kennis genomen, verzocht ik hem een plan van inventaris te willen indienen met eene toelichting als inleiding, waarin de bevoegdheden der hierbij in aanmerking komende rechterlijke instellingen werden

uiteengezet. Toen mij daarna een voorloopige inventaris van de rechterlijke archieven van stad en ambacht werd toegezonden, was ik van oordeel, dat eenige van de in de daarbij gevoegde toelichting behandelde onderwerpen nog eenige nadere opheldering behoefden. Dienovereenkomstig werd de heer Archivaris uitgenoodigd mij die alsnog te willen verstrekken.

Het copieeren van het moeilijk leesbare eerste deel van de registers der dagvaarten van het land van Voorne werd door den heer Reynders voortgezet, zoodat weder een aantal bladzijden ontcijferd en afgeschreven zijn.

De heer Beth heeft zich ook nu weder met de regeling van de van de rechtbank te Gorinchem overgenomen rechterlijke archieven bezig gehouden.

Op 1 Januari 1906 was de wet van 30 December 1904 op het notarisambt in werking getreden, die in art. 69*a* voorschreef, dat de notarieele archieven dagteekenende van vóór de invoering der Fransche wetgeving naar de Rijks- en andere archiefdepôts zouden worden overgebracht. Die overbrenging moest geregeld worden bij een algemeenen maatregel van bestuur. Tot het ontwerpen van zulk eene regeling is Uw Ambtgenoot van Justitie met Uwe Excellentie in overleg getreden. Opdat de hiervoor noodige gegevens zouden kunnen worden verstrekt, meende ik, dat de in de notarieele bewaarplaatsen aanwezige oude archieven moesten worden onderzocht. Immers de inrichting dezer verzamelingen is vrij wel onbekend, daar zij als het ware in die depôts begraven lagen en slechts zelden door deskundige belangstellenden geraadpleegd waren geworden. Om van den aard dier archieven in een depôt althans op de hoogte te kunnen komen heb ik aan den Commies Morren opgedragen die van het Haagsche depôt na te gaan, omdat deze zich in het Rijksarchiefgebouw bevinden. Onafgebroken heeft deze zich hiermede bezig gehouden door de protocollen van vóór 1811 stuk voor stuk na te gaan, te nommeren en op lijsten te brengen, hetgeen met den schoonmaak en de desinfectie van die registers gepaard moest gaan, daar zij in eene vroegere bewaarplaats door vochtigheid sterk hadden geleden. Met dien arbeid zullen nog eenige maanden verloopen. Om zoo spoedig mogelijk tot de overbrenging te kunnen overgaan was het dringend noodig te onderzoeken, of er tot berging van de over te nemen archieven plaatsruimte aanwezig is. Alleen in de tegenwoordige provinciën Noord- en Zuidholland, Zeeland, Utrecht, Noordbrabant, Limburg en Friesland hebben in vroegeren tijd notarissen bestaan. Tot opneming van notarieele archieven kwamen de Rijksdepôts in die provinciën in aanmerking met uitzondering van dat in Friesland, daar de notarissen in dat gewest niet voor

het begin der XIXe eeuw protocol hebben gehouden. Ingevolge eene ontvangen opdracht ben ik met de Archivarissen in de provinciën in overleg getreden. Dezen hebben, ieder in de in hunne provincie aanwezige notarieele bewaarplaatsen onderzocht hoeveel strekkende meters de over te nemen archieven beslaan. Voor de provincie Zuidholland is dit door den heer Morren nagegaan. Nadat binnen den tijd van ééne maand de hierop betrekking hebbende rapporten waren ingekomen, heb ik aan Uwe Excellentie een staat overgelegd, waarop voor ieder Rijksdepôt is aangewezen, hoeveel in strekkende meters uit iedere notarieele bewaarplaats is over te nemen, en tevens aangeduid is, wat aan eenige groote gemeenten in bewaring zou kunnen worden gegeven. Daar de kosten van het onderzoek, dat aan de overneming vooraf moet gaan, ten laste van het Departement van Binnenlandsche Zaken zullen komen en die van de verplaatsing door het Departement van Justitie zullen worden gedragen, heb ik aan Uwe Excellentie ook eene raming van laatstbedoelde uitgaven medegedeeld. De mogelijkheid bestond, dat in de provinciën, waarin vroeger geen notarissen werkzaam waren, toch eenige notarieele stukken voorhanden zijn. Met het oog hierop heeft de Minister van Justitie aan de bewaarders in die provinciën verzocht te willen opgeven, wat zij van dien aard mochten bezitten. Uit de ingekomen berichten bleek, dat alleen in de depôts te Leeuwarden, Arnhem, Tiel en Zwolle eenige notarieele bescheiden van vóór 1811 berusten, die te zamen niet meer dan 11½ strekkende meters beslaan.

B. Rijksarchief.

I. *Personeel.*

In het personeel van het Rijksarchief hebben gedurende dit jaar geene veranderingen plaats gehad.

II. *Ordening der archiefverzamelingen.*

Ook dit jaar hield Dr. de Hullu zich weder bezig met de beschrijving en regeling van de finantieele stukken, behoorende tot de verschillende departementsarchieven die op de Oost-Indische Koloniën betrekking hebben.

Voor zooveel aangaat die van de kamer Zeeland — bij het college van de XVII bestonden geen departementen — werd dit vergemakkelijkt doordien er in het archief van deze kamer een lijst is bewaard gebleven, dagteekenend uit het laatst der

XVIIIe eeuw en opgemaakt door de respectieve boekhouders, waarin een opgave voorkomt van de boeken, welke op haar verschillende „comptoiren" of bureaux werden gehouden. Deze lijst, in verband gebracht met een andere die insgelijks uit het laatst van de XVIII[e] eeuw dateert en aanwijst onder welk van de drie ter kamer Zeeland bestaande Departementen die comptoiren onderscheidenlijk ressorteerden, maakte het mogelijk om vast te stellen tot welk Departementsarchief de verschillende stukken moesten gebracht worden. Meer bezwaar leverden die op, welke van de kamer Amsterdam afkomstig zijn. Alleen dezulke, die deel hebben uitgemaakt van het Departement van Ontvang, konden met behulp van de aanwijzing, dienaangaande verstrekt door den omstreeks 1828 opgemaakten inventaris van De Munnick, met volkomen zekerheid worden gedetermineerd. Ten opzichte van de overige scheen het raadzaam ze in te lijven bij het archief van dat Departement der kamer, waartoe zij naar hun inhoud te oordeelen waarschijnlijk hebben behoord, zoo bijvoorbeeld die, welke betrekking hebben op het in dienst nemen van voor Indië bestemde militairen en matroozen en het uitrusten van schepen, bij dat van het Departement van Equipage, die, welke betrekking hebben op den verkoop van Indische waren hier te lande, bij dat van het Departement van Commercie enz.

Zooals bekend is, werd het opperbewind, dat te voren bij de XVII berustte, in 1796 opgedragen aan het Committé tot de Oost-Indische handel en bezittingen en werden de kamers, waarin de Compagnie was verdeeld geweest en die een nagenoeg geheel onafhankelijk karakter hadden, afgeschaft en vervangen door zoogenaamde kantoren. Dat te Amsterdam, het „hoofdkantoor", stond onder de onmiddellijke directie van het Committé, de andere of zoogenaamde buitenkantoren waren geheel aan het Committé ondergeschikt. Er was hier dan ook bepaaldelijk geen „maneance van penningen" overgelaten behalve hetgeen noodzakelijk werd vereischt voor de betaling van dagloonen en verdere uitgaven van dien aard, waartoe zij telkens als het noodig was door subsidies van den ontvanger-generaal van het Committé werden in staat gesteld. Zoo althans was de toestand op de Hollandsche buitenkantoren. Dat te Middelburg echter heeft blijkbaar een grootere mate van zelfstandigheid behouden. Wel mochten ook hier, behalve voor de dagelijksche behoeften van het kantoor, geen kapitale betalingen geschieden dan na verkregen machtiging van het Committé, maar in tegenstelling met de Hollandsche buitenkantoren, wier van de voormalige kamers afkomstige fondsen onder rechtstreeksch beheer van het Committé waren gesteld geworden, zoodat de kassiersambten er

dan ook waren afgeschaft, was het Committé blijkens een klacht, die het in Augustus 1797 aan de Nationale Vergadering deed, door het Provinciaal bestuur van Zeeland metterdaad verhinderd geworden over de bij het Middelburgsche kantoor voorhanden zijnde fondsen te disponeeren en de kassier er in functie gebleven. Met die meerdere zelfstandigheid hangt ongetwijfeld het feit samen, dat het Middelburgsche kantoor wat zijn inwendige inrichting aanging weinig of niet van die der voormalige kamer van Zeeland afweek. Zoo werd slechts enkele dagen nadat de Gecommitteerden, die er aan het hoofd stonden, hun post hadden aanvaard door hen een besluit genomen, dat het kantoor, evenals met de voormalige kamer het geval was geweest, bestaan zou in drie Departementen, nl. van Commercie, van Equipage en van Finantiën, en „dat tot de waarneming van dezelve altoos zoo veel mogelijk zouden vaceeren de leden, die tevoren (dat is: tijdens zij het ambt van bewindhebber hadden bekleed) daarin respectievelijk waren geweest", terwijl de reorganisatie van het kantoor, in Augustus 1797 door het Committé ter hand genomen, op de ineensmelting van een paar bureaux na, de bestaande indeeling in departementen en comptoiren onveranderd in wezen liet en zich bepaalde tot het ontslaan van eenige beambten, wier politieke denkwijze niet met de heerschende overeenkwam of wier diensten ten eenenmale overbodig werden geacht, tot de regeling van de jaarwedden en emolumenten en dergelijke. Om die reden kon dan ook de ordening van de van dit kantoor afkomstige finantieele stukken bijna geheel geschieden volgens het plan, dat bij die van de voormalige kamer is gevolgd. De van het hoofdkantoor Amsterdam afkomstige stukken bleken voor een goed deel te behooren tot de onder het Departement van Finantiën ressorteerende administratiën van den ontvanger-generaal en opperboekhouder van het Committé, de overige konden gevoegelijk worden ingedeeld bij het archief van Commercie en Equipage.

Onder den Aziatischen Raad, op wien in 1800 de functiën van het Committé overgingen, was — te weten gedurende het tijdvak, dat aan de reorganisatie van 1804 voorafging — het door den Raad onmiddellijk gedirigeerde hoofdkantoor te Amsterdam, samengesteld uit een drietal Departementen, een tot de Indische Zaken, waaraan het oppertoezicht over en de correspondentie met de regeering in Indië was opgedragen, een van Koophandel en Zeevaart en een van Finantiën. De comptoiren en bureaux, die „meer onmiddellijk tot het toevoorzicht" van laatstgenoemd Departement behoorden, waren de volgende: het comptoir van den ontvanger-generaal, dat van den opperboekhouder, dat van de soldijboekhouders, het in Augustus 1800 opgerichte bureau van finantiën, dat belast was met het opmaken en registreeren van alle

documenten van betalingen en ontvangsten, alsmede het bureau van contrôle, dat volgens de instructie van den Raad moest opgericht worden om uit de Europeesche en Indische boeken een nauwkeurigen staat te vormen zoowel met betrekking tot den eigendom en de bezittingen in Indië als met den handel. Aan het Departement van Koophandel en Zeevaart waren behalve een aantal opzichters over de magazijnen en pakhuizen, examinateurs der stuurlieden en werklieden, „geaccrocheerd": het commerciecomptoir, het comptoir van de monstering en het bureau van den boekhouder op de equipagewerf. Die inrichting voor oogen houdende en tegelijk te rade gaande met de aanwijzingen, die òf in den inventaris van De Munnick òf in de stukken zelve voorkomen, konden uit de van vóór de reorganisatie van 1804 dateerende stukken — de latere evenals de van 's Raads buitenkantoren afkomstige werden voorshands buiten behandeling gelaten — reeds worden uitgeschift een aantal registers van den ontvanger-generaal en van den opperboekhouder, eenige memorialen van het bureau van finantiën, alle behoorende tot het archief van het Departement van Finantiën, en verschillende registers, gehouden op het comptoir van de monstering en bijgevolg deel uitmakende van het archief van het Departement van Koophandel en Zeevaart.

Verder zijn door Dr. de Hullu beschreven eenige monsterrollen van de kamer Enkhuizen en een bundel losse stukken afkomstig van den ontvanger der kamer Rotterdam, en een zestiental finantieele registers, loopende over de jaren 1797—1805, uit het koloniaal archief afgezonderd, die eerst niet konden worden terecht gebracht doch bij nader onderzoek bleken te behooren tot het West-Indisch archief.

Ofschoon ambtelijk niet meer aan het Rijksarchief verbonden, heeft Dr. Colenbrander tot regeling van meer dan eene verzameling zijne zeer gewaardeerde hulp verleend.

In 1876 ontving het Rijksarchief bij erflating de papieren van Mr. G. Groen van Prinsterer. Het testament hield in, dat zij twintig jaar na het (op 19 Mei 1876 voorgevallen) overlijden van den erflater algemeen toegankelijk zoude zijn. „Gedeeltelijke uitgave", aldus het testament, „zal vergund zijn, en zou ik voor de geschiedenis van onzen tijd niet onbelangrijk achten. Met inachtneming van de door mij gemaakte aanteekeningen en reserves, en in 't algemeen met den plichtmatigen afkeer, zoowel van kleingeestigheid als van onkieschheid, die naar mij voorkomt, bij dergelijke mededeelingen ten regel moet worden gesteld".

De overbrenging der stukken naar het Rijksarchief had plaats in September 1876 onder toezicht der daartoe in het testament

aangewezen heeren J. van der Hoop van Slochteren, Margadant en J. A. Wormser. Zij bezorgden een geïnventariseerd en in zekere orde gebracht archief; deze orde was aangebracht door de drie heeren zelve, die daarbij slechts voor een klein gedeelte de aanwijzingen van Groen zelven hadden kunnen volgen. Deze toch was door den dood in het begonnen ordeningswerk verrast. Zooveel bleek voldoende, dat hij zijne briefwisseling had willen afzonderen van de verdere stukken, als eigen opstellen, studie-aanteekeningen enz., doch in welke orde hij 't zij de briefverzameling, 't zij die andere groep stukken had willen brengen, viel niet gemakkelijk te zeggen. Er kwamen pakjes brieven voor van één en denzelfden correspondent, er kwamen er ook voor, uit één en dezelfde maand of één en hetzelfde jaar afkomstig. De drie heeren nu rangschikten de brieven naar jaren en binnen elk jaar naar correspondenten. De overige stukken werden onder eenige hoofden gebracht en bij den inventaris ingelijfd; onderscheiden oneffenheden bleven echter bestaan, hetgeen zijn natuurlijke oorzaak vindt in den aanzienlijken omvang der nalatenschap en in de beperktheid van den tijd dien de heeren aan de ordening konden besteden. Het grootste gebrek van den inventaris van 1876 was echter zijn onvolledigheid. Door bemiddeling van Jhr. Mr. A. F. de Savornin Lohman toch werd in October 1883 nog een gansche kist met papieren van Groen ontvangen, welke niet in de ordening van 1876 waren begrepen. Zij waren verbleven onder den heer van der Hoop van Slochteren, en werden thans door diens weduwe alsnog toegezonden. Zij waren, ten getale van 100 nummers, vermeld op een afpaklijst, welke echter niet bestemd was om als inventaris dienst te doen, en als zoodanig ook niet bruikbaar was. Deze nagekomen verzameling was vooral rijk aan handschriften van Groen zelven; echter waren er ook nog zeer vele brieven onder. Het sprak van zelf dat de inhoud dezer kist bij de in 1876 ontvangen verzameling zou moeten worden gevoegd en dat daarop het geheel opnieuw en thans definitief zou moeten worden geïnventariseerd: uit niets toch bleek dat de stukken van 1883 door Groen bestemd waren om van die van 1876 afgescheiden te blijven. Intusschen was er geen noodzaak het nieuwe ordeningswerk aanstonds ter hand te nemen: tot en met 19 Mei 1896 moest de gansche nalatenschap gesloten blijven.

Na dien datum heeft, doch nog op zeer kleine schaal, eenig gebruik der verzameling plaats gehad. Om twee redenen werd dit gebruik door mij aanvankelijk ook niet aangemoedigd. Vooreerst omdat de schriftelijke reserves, door Groen gemaakt, het vrije gebruik van een deel der brieven (van die namelijk welke afkomstig waren van nog in leven zijnde personen), ver-

boden zonder toestemming der schrijvers. Het getal der in Mei 1896 nog in leven zijnde briefschrijvers nu was nog zeer aanmerkelijk, en vermindert eerst gaandeweg en met toenemende snelheid. De toestand der verzameling maakte een overzicht, en dus ook een afscheiding van het niet vrije gedeelte, verre van gemakkelijk; bovendien was dit onvrije gedeelte aan gedurige inkrimping onderhevig, zoodat de afscheiding telkens opnieuw zou hebben moeten worden gemaakt. Maar bovendien was er nog een ander motief om voorshands geen te druk gebruik te wenschen. De verzameling toch bestond uit duizende en nogmaals duizende losse brieven en aanteekeningen, vaak op snippers papier geschreven, die zeer moeilijk in een bepaalde orde te houden zijn bij eenigszins intensief gebruik, vooral bij uitleening buiten het archiefgebouw. Met name gold dit bezwaar het in 1883 ontvangen gedeelte, dat in zeer onvoldoenden toestand van ordening verkeerde. Zoolang de definitieve inventarisatie niet tot stand zou zijn gekomen, en de nieuwe orde door inbinden en andere maatregelen niet zou zijn vastgesteld, achtte ik een druk gebruik, achtte ik bovenal gebruik buitenshuis, voor de goede conservatie der nalatenschap inderdaad niet zonder bezwaar.

Middelerwijl nam uit den aard der zaak het gebruik van lieverlede toe, en begon in het jaar 1904 een omvang te verkrijgen, die voorziening noodzakelijk maakte. Juist nam ik mij voor deze te treffen, toen ik 15 Juli 1904 aanschrijving ontving, voortaan aan niemand inzage te geven van eenig deel der verzameling-Groen van Prinsterer zonder voorafgaande en uitdrukkelijke toestemming van den Minister van Binnenlandsche Zaken. Mij scheen deze aanschrijving met den duidelijken tekst van het testament van den eminenten erflater (tekst na welks kennisneming Z. M. de Koning bij kabinetsschrijven van 25 Juni 1876 machtiging tot het aanvaarden van het legaat had verleend), niet te rijmen. Ik gaf er echter de voorkeur aan, den hoog noodigen nieuwen regelingsarbeid voorloopig door deze ministerieele aanschrijving te doen beschermen: arbeid, voor welken ik toch tijdelijk het vrije gebruik zou hebben moeten schorsen. Ik vond den secretaris der Commissie van Advies voor 's Rijks Geschiedkundige Publicatiën, Dr. Colenbrander, niet ongeneigd zich met de nieuwe ordening te belasten, daar deze hem grondig kennis zou doen maken met eene verzameling, voor zijn studiën van zoō overwegend belang. Dr. Colenbrander voltooide deze nieuwe ordening in het voorjaar van 1906. Ik gaf hiervan aan Uwe Excellentie bericht, die daarop, bij schrijven van 25 Mei 1906, de aanschrijving van Haren Ambtsvoorganger introk. De nalatenschap is dus thans als toegankelijk te beschouwen.

De vrijheid van gebruik is ten aanzien der brieven van nog levende personen gebonden aan hunne voorafgaande toestemming. Bovendien geldt de algemeene reserve van afkeer van onkieschheid, ter beoordeeling, zoo noodig, van den Rijksarchivaris.

De kieschheid gebiedt al dadelijk, den nieuwen inventaris nog niet te publiceeren (ik laat geheel daar of dit in de toekomst noodzakelijk of wenschelijk zal worden bevonden). Het heeft geen zin, volledige lijsten te laten drukken ook van die brieven waarvan het gebruik vooralsnog wellicht niet zal worden toegestaan; ook moet ik het verwerpen, den inventaris ten behoeve eener publicatie eerst „te zuiveren". De nieuwe inventaris is in twee in het net geschreven exemplaren ten Rijksarchieve voorhanden. Hij bevat 125 nummers. N°s. 1—118 zijn de handschriften, studie-aanteekeningen enz. van Groen, geschikt in chronologische orde. Hieronder zijn te vermelden o. a. een begin van autobiographie (n°. 3); een dagboek uit het jaar 1822 (n°. 7); reizen en gesprekken met Koning Willem I (n°. 17); een „overzigt" van de gedragslijn der Nederlandsche Gedachten (n°. 24); „studien over de Revolutie" (n°. 29; tijd: kort na 1835); studiën voor het Handboek (n°s. 47—49); idem voor Ongeloof en Revolutie (n°. 59); een onuitgegeven vervolg op de brochure Aan Graaf Schimmelpenninck (n°. 66); aanteekeningen vóór het begin der Kamerwerkzaamheid, 1849 (n°. 70); idem betreffende de kabinetsformatie van 1856 (n°. 81); studiën over Stahl (n°. 92); een opstel „over provinciale zelfstandigheid", 1861 (n°. 93); stukken in zake het program der christelijk-historische richting, 1874 (n°. 112). N°s. 119—123 zijn door Groen verzamelde historische documenten. N°. 124 is de thans zuiver chronologisch gerangschikte correspondentie van Groen, van 1815 tot en met 1876; dit nummer telt 34 gebonden deelen. Enkele brieven, die niet op een bepaald jaar konden worden gebracht, benevens eenige aanteekeningen van Groen nopens het gebruik van sommige brieven, zijn ingebonden achter de brieven van het jaar 1876. Er is eene alphabetische lijst aangelegd (en voltooid) van de schrijvers van brieven aan Groen, met vermelding van iederen door hen geschreven brief afzonderlijk (b.v. Assen (C. J. van), 1822 Aug. 9; 1823 Dec. 17; 1825 Juni 21, Juli 3; 1827 Mei 20, enz.). Een tweede alphabetische lijst geeft de namen der geadresseerden van Groen's brieven, met vermelding van iederen aan hen gerichten brief afzonderlijk (b.v. aan C. J. van Assen, 1822 Aug. 7; 1825 Maart 25, Juni 20; 1826 Maart 27, Aug. 11, Dec. 23, enz.). Een derde (chronologische) lijst geeft zulke aanteekeningen van Groen op, die van de briefverzameling niet te scheiden waren en op hun datum in de gebonden deelen voorkomen. Een vierde (alphabetische) lijst

geeft de namen van hen omtrent het gebruik van welker brieven Groen bepalingen gemaakt heeft. Bijzonder belangrijk is de briefwisseling van Groen o. a. met (ik noem geen levenden) C. J. van Assen (honderde brieven van, honderde aan hem), J. Bake, G. Barger, J. J. Teding van Berkhout, von Bethmann-Hollweg, L. R. Beynen, J. T. Bodel Nijenhuis, Mevr. Bosboom-Toussaint, J. Bosscha, J. J. L. van der Brugghen, A. Brummelkamp, A. van Beeck Calkoen, A. Capadose, Willem de Clercq (honderde brieven), M. Cohen Stuart, J. van Eik, Elout van Soeterwoude, de Geer van Jutfaas, J. W. Gefken, O. G. Heldring, von Hodenberg, H. Höveker, J. Kappeyne van de Coppello (den rector), H. H. Kemink, C. M. van der Kemp, L. W. C. Keuchenius, H. J. Koenen, D. Koorders, W. van Lynden, Ae. Mackay, Merle d'Aubigné, J. de Neufville, O. W. Star Numan, J. J. van Oosterzee, M. D. van Otterloo (honderde brieven), G. H. de Marez Oyens, Allard Pierson, S. I. E. Rau, L. J. van Rhijn, D. Chantepie de la Saussaye, Sécretan, J. Hora Siccama, J. A. Singendonck, J. W. van Sypesteyn, J. A. Alberdingk Thijm, J. J. van Toorenenbergen, J. Voorhoeve H.C.z., G. W. Vreede, O. van Wassenaer van Catwijck, H. en J. P. P. van Zuylen van Nyevelt. De brieven van Thorbecke, da Costa en J. A. Wormser zijn naar men weet door Groen zelven reeds uitgegeven. Onder de brieven van Groen zijn vooral talrijk die aan van Assen, Bodel Nijenhuis en de Neufville, welke door de geadresseerden zijn teruggezonden of na hun dood door Groen teruggevraagd.

Thans blijft nog te vermelden n°. 125 van den inventaris: een chronologisch gerangschikte verzameling van 129 losse nummers van couranten. Zij zijn op lijst gebracht, met vermelding van het artikel ter wille waarvan Groen de courant bewaarde. Zeer talrijk zijn de couranten uit de jaren 1866 (de Kamerontbinding) en 1867 (verschijning van Groen's La Prusse et les Pays-Bas; artikelen daarover in het Journal des Débats en in de Kreuzzeitung).

De geheele nalatenschap is thans ook uitwendig in zulk een staat gebracht, dat het behoud der nieuwe orde ook bij druk gebruik is verzekerd. Het behoeft wel niet gezegd, dat thans de scheiding tusschen het gedeelte van 1876 en dat van 1883 geheel is te niet gedaan. Ongetwijfeld zal de nalatenschap steeds meer blijken een zeer gewichtige bron te zijn voor de staatkundige, kerkelijke en letterkundige geschiedenis van Nederland in de XIXe eeuw.

Voor de ordening en beschrijving der aanwinsten heeft de heer Morren geregeld zorg gedragen, totdat zijn tijd geheel door

de regeling van de notarieele archieven in beslag werd genomen. Zijne werkzaamheden op dat gebied zijn toen door den heer Bondam voortgezet. Dit heeft echter niet belet, dat hij zich nog op het einde des jaars met de inventariseering van het archief van het consulaat-generaal te Tanger heeft kunnen bezig houden. Tijdens de zoo belangrijke auctie van Frederik Muller en Cie in de maand April heeft hij de belangen zoowel van het Rijksarchief als van andere verzamelingen behartigd. De talrijke toen voor ons depôt aangekochte bescheiden heeft hij op onze aanwinstenlijst gebracht. De beschrijving der belangrijke papieren „van Hall" is aan Dr. Colenbrander te danken. Door Mr. Telting werden de van den boekhandelaar R. W. P. de Vries overgenomen stukken geïnventariseerd, evenals de van den provisioneelen gouverneur van Suriname Bloys van Treslong afkomstige bescheiden. Het archief van de heerlijkheid Noord-Waddinxveen is door Mr. van Meurs geregeld geworden.

Met de ordening van het archief van het Hof van Holland is de heer van Meurs niet voortgegaan, daar hij zich uitsluitend met de regeling der plaatselijke rechterlijke archieven heeft bezig gehouden.

De vroeger door de heeren Berends en Bondam ondernomen beschrijving van de archieven der Nassausche domeinen is door laatstgenoemde voortgezet. Die arbeid werd voor de stukken, op het rentambt Cranendonk en Eindhoven betrekking hebbende, ten einde gebracht. Daarna kwam het rentambt Grave en Kuik in behandeling. Om te bevorderen dat de stukken, bedoeld in de aanschrijving van Uwen Ambtsvoorganger van 14 October 1901 aan het archief in Zeeland zouden kunnen worden afgegeven, is die bewerking vervolgens toegepast op de stukken, betrekking hebbende op de rentambten in Zeeland en Staats-Vlaanderen. Daartoe werden zoowel de door den heer Hingman geïnventariseerde als de nog niet geïnventariseerde stukken opnieuw beschreven en met de omschrijving in de processen-verbaal van overneming vergeleken. Bij het einde des jaars was deze laatste werkzaamheid reeds grootendeels voltooid.

Door den heer Berends is eene nadere regeling van het archief van het Departement van Binnenlandsche Zaken ondernomen. Toen deze verzameling in 1904 met het Rijksarchief vereenigd werd, waren de stukken op eene eenvormige wijze zooveel mogelijk chronologisch gerangschikt. Deze inrichting was voorloopig in stand gehouden, maar kwam niet overeen met die, welke oorspronkelijk had bestaan. Het Departement is niet steeds op dezelfde wijze ingericht geweest, maar na 1813

herhaaldelijk gereorganiseerd geworden. Bij iedere reorganisatie werden nieuwe afdeelingen gevormd of de bestaande gewijzigd. De stukken zijn naar die afdeelingen ingedeeld geweest. Om de verschillende seriën in onderlingen samenhang te kunnen brengen, behoorde men die vroegere indeelingen te herstellen. Opdat dit zou kunnen geschieden moest men zich in de eerste plaats van de verschillende reorganisatiën op de hoogte stellen, waartoe de hierop betrekking hebbende verordeningen moesten worden opgespoord, hetgeen een opzettelijk onderzoek in het archief noodig maakte, daar deze niet alle gedrukt zijn geworden. Toen eenmaal vast stond, welke afdeelingen hadden bestaan, waren de stukken hiermede in verband te beschouwen. Dit was echter niet mogelijk zonder tevens na te gaan, naar welk stelsel de stukken waren geagendeerd, gedeponeerd en op den index gebracht, hetgeen evenzeer noodig was, omdat hierin gedurig verandering is gekomen. Nadat de heer Berends ook hieromtrent zekerheid had bekomen, heeft hij het geheele archief opnieuw geordend en beschreven, waardoor hij het nu veel bruikbaarder heeft gemaakt. Deze werkzaamheid ging gepaard met de verbetering van den uitwendigen toestand. Er waren stukken, die in portefeuilles waren geplaatst, die eene dikte van niet minder dan 25 tot 35 centim^s. hadden. Daar deze al te onhandelbaar waren, zijn zij door kleinere vervangen, waarin bedoelde stukken verdeeld zijn geworden. Er bleef nu nog een groot werk te doen over. De ambtenaren van het Departement hadden in vroegeren tijd een bijzonder groot aantal stukken uit het archief gelicht en op de bureaux onder zich gehouden, alwaar zij daaruit dossiers over allerlei onderwerpen hadden gevormd. Deze dossiers waren voetstoots tegelijk met het archief overgenomen, maar de daarin voorhanden stukken behoorden thans weder in het archief te worden gevoegd. Door de studie welke de heer Berends van de inrichting van het laatste had gemaakt, zag hij zich hiertoe in staat. Deze laatste werkzaamheid is reeds ver gevorderd, doch nog niet geheel ten einde gebracht

Het onderzoek naar de herkomst der op Nederland betrekking hebbende kaarten werd door Mr. Telting voortgezet. Deze kon met behulp van nog een tweetal bijlagen van het proces-verbaal van 14 Augustus 1860, waarbij de in het St. Jorishof te Amsterdam berustende domein-archieven van het Departement van Financiën voor het Rijksarchief werden overgenomen, wederom voor een groot aantal kaarten worden vastgesteld.

Van belang was verder in zake de authenticiteit van verschillende kaarten onzer koloniën het vinden van eene „Lijst der kaarten, plans en memoriën daartoe betrekkelijk, dewelke zich

bevinden bij den Raad der Aziatische bezittingen en etablissementen" en van „registers der kaarten en teekeningen in den geteekenden atlas". Beide kwamen te voorschijn uit het archief van het Departement van Oorlog, afdeeling Genie. Uit laatstgenoemde lijsten blijkt, welke kaarten de hoogst belangrijke en fraaie atlas bevatte, die naar aanleiding van het navolgende besluit der Vergadering van XVII van 13 Maart 1690 door Isaac de Graaff vervaardigd werd: „In deliberatie geleijt sijnde, is goet gevonden de camer van Amsterdam mits desen te versoecken en te auctoriseren om alle de caerten en affteyckeningen der landen, steden, forten en havenen uyt Indiën successivelijck herwaerts overgesonden, voor soo veel die van eenigen dienst off nutticheyt sullen werden geoordeelt, op een nieuw te doen affteyckenen en copieren om in een boeck apart gebraght en ingebonden te werden". Te betreuren is het echter, dat vele dezer kaarten uit den later gesloopten atlas verloren zijn gegaan, althans niet in onze kaartenverzameling te vinden zijn. Uit het eerste deel ontbreken er 13, uit het tweede niet minder dan 36.

Op de zolders van het gebouw bleek nog een groot aantal niet geïnventariseerde kaarten aanwezig te zijn. Deze werden, na eerst te zijn gereinigd, door Mr. Telting met hulp van den heer Rotteveel alle beschreven en daarna in de kaartenkasten behoorlijk geborgen. Deze laatste verzameling bevatte in hoofdzaak gedrukte kaarten van de provincies van de Nederlanden (Noordelijke en Zuidelijke); van gedeelten van provincies; van verschillende Noordzee-eilanden; van hoogheemraadschappen, polders; van meren; van rivieren (hierbij wederom verschillende behoorende bij de resolutiën der Staten van Holland, waarvan sommige in tal van exemplaren, zelfs tot 25 toe); van dijken en overstroomingen; alle uit de XVIIe, XVIIIe en XIXe eeuw. De overige kaarten waren van verschillende landen in Europa, als Duitschland, Denemarken, Zweden, Groot-Brittannië, Frankrijk, Zwitserland, Italië, Portugal en Rusland, en van veldslagen en belegeringen van steden in België, Noord-Frankrijk en Duitschland uit de XVIIIe eeuw.

De werkzaamheden in het belang van de zegelverzameling zijn door den heer van Oyen ten einde gebracht. Van de losse zegels, in de aanwinstenlijst achter mijne jaarverslagen vermeld, waren die van bijzondere personen ten vorigen jare aan de collectie toegevoegd en gerangschikt. Thans is dit ook met de zegels van vorsten en colleges geschied.

Voor de bibliotheek heeft aanvankelijk de adjunct-commies Hoogendijk onder toezicht van den heer Morren zorg gedragen. Daar in de seriën van gedrukte verslagen van archieven en musea meerdere nommers ontbraken, heeft deze ze zorgvuldig

nagegaan, waarna met de beheerders dier instellingen in overleg is getreden, hetgeen tot completeering van verschillende reeksen heeft geleid, welke vervolgens zijn ingebonden. In de helft van Mei heeft de heer Jansen den heer Hoogendijk in de werkzaamheden voor de boekerij vervangen. Dr. de Hullu heeft zich met het beheer van de koloniale bibliotheek blijven belasten.

III. *Toestand der archiefverzamelingen.*

De aanwinsten onzer boekerij werden naarmate zij inkwamen, voor zoover dit noodig was, ingebonden.

Ter verbetering van den uiterlijken toestand van het koloniaal archief werden 292 deelen van het Batavia's inkomend briefboek herbonden. Dezelfde bewerking werd op 12 registers van het Departement van Binnenlandsche Zaken toegepast. Bovendien werden uit 44 bundels van de verzameling Groen van Prinsterer boekdeelen gevormd.

Men ging voort met het plaatsen van de sedert 1720 „geregisteerde acten" of dingtalen van het Hof van Holland in de daarvoor bestemde 15000 papieren zakken, waarop tevens de namen van de partijen worden vermeld.

De concierge-boekbinder bond 4 inventarissen in, herbond 13 registers, vervaardigde 300 portefeuilles met rugstukken en 2 charterdoozen, herstelde 19 kaarten, 14 handschriften en 7 zegels en plakte 780 charterzakjes. Aangemaakt werden 1550 portefeuilles.

Het copieeren van de door tijd en vocht verbleekte brieven van Simon van Slingelandt werd door den heer Bruggeman voortgezet, die zich hierin liet bijstaan door den heer van Munster, wiens afschriften door hem werden nagezien.

Bij het onderzoek van het Haagsche depôt der notarieele archieven bleek een groot aantal registers door vocht en schimmel ernstig te zijn aangetast, hetgeen mij aanleiding gaf met Dr. Schoengen te Leeuwarden in overleg te treden over de vraag wat de beste manier is om de schimmel op afdoende wijze te verwijderen. Deze deelde mij mede dat de registers, alvorens van schimmel te worden gereinigd, door middel van zwavelkoolstof moesten worden gedesinfecteerd. Met erkentelijkheid maakte ik gebruik van zijn welwillend aanbod om mij te dien aanzien de noodige aanwijzingen te doen. Naar zijne opgaven is een gegalvaniseerd ijzeren bak vervaardigd van 190 c.m. × 85 c.m. × 75 c.m., waarin ± 70 boekdeelen te gelijk kunnen worden gedesinfecteerd. De zwavelkoolstof wordt in glazen bakjes op den bodem der kuip geplaatst en de boekdeelen worden op roosters daarin gezet, zoodat zij niet met de zwavel in aanraking kunnen komen. Nadat de kuip hermetisch gesloten is, wordt zij door de calorifère

verwarmd, terwijl de registers 24 uren aan den zwaveldamp blijven blootgesteld. Daar aannemelijk is, dat na verloop van dien tijd alle bacteriën gedood zijn, worden vervolgens de gassen uitgelaten, hetgeen door den schoorsteen plaats heeft. De boeken worden nu op een rek gesteld om uit te wasemen totdat de zwavellucht er geheel af is. Om in het gebouw zoo min mogelijk last van dezen schadelijken damp te hebben is een der kleine zolders tot desinfectiekamer ingericht. De heer Schoengen, die zelf voor de installatie is overgekomen, heeft tevens aangewezen, hoe de schimmel verwijderd kan worden. Daar dit bij vele registers blad voor blad zal moeten geschieden en die arbeid met groote voorzorg en toewijding moet worden verricht, zullen daarvoor een paar geschikte personen tijdelijk aan het werk moeten worden gesteld.

IV. *Aanwinsten en verliezen*

Geregeld zijn de werkzaamheden voortgezet tot overneming van de onder de departementen van algemeen bestuur berustende archieven. In de eerste plaats komen hierbij de archieven van de departementen zelve in aanmerking. Het eerst was het archief van het Departement van Binnenlandsche Zaken in 1904, daarna dat van het Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid in 1905 met het Rijksarchief vereenigd. Laatstgenoemd departement had het omvangrijke archief der Opperhoutvesterij onder zijn beheer gehad, welke administratie wel als een departement bekend stond, maar, zooals ik in het vorige jaarverslag betoogd heb, niet als zoodanig kon worden opgevat. In het vorige jaar naar het Rijksarchief overgebracht, was het daar nader geregeld geworden, zoodat het thans naar de lijst, waarop de stukken vermeld waren, bij proces-verbaal kon worden overgenomen. Daar de functiën, op jacht en visscherij betrekking hebbende, inmiddels van het Departement van Waterstaat, op dat van Landbouw, Nijverheid en Handel waren overgegaan, werd dat procesverbaal namens het laatstgenoemde departement onderteekend. Van hetzelfde departement werd later nog afzonderlijk overgenomen het gedrukte rapport van April 1816 aan den Koning van den Staatsraad J. Goldberg, directeur-generaal van het Departement van Koophandel en Koloniën, over de in- en uitgaande rechten met geschreven en gedrukte bijlagen.

De onder het Departement van Koloniën berustende archieven waren reeds in 1905 naar het Rijksarchief overgebracht, alwaar zij door den Commies W. G. Ross, hierin bijgestaan door den klerk van Rosmalen, onderzocht en beschreven waren geworden. Tevens had eerstgenoemde bij het Koloniaal Etablissement te

Amsterdam een onderzoek ingesteld naar de aldaar aanwezige archieven. Dientengevolge kon in den loop van dit jaar het eigenlijke Departements-archief worden overgenomen.

Na het te Amsterdam gedane onderzoek, alwaar ook een gedeelte van het archief van den Raad van Koophandel en Koloniën ontdekt was geworden, werd de wenschelijkheid ingezien om het archief van het Etablissement naar het Rijksarchief te verplaatsen. Dienovereenkomstig heb ik de machtiging van Zijne Excellentie den Minister van Koloniën aangevraagd om eenige verzamelingen, die bij het Departements-archief werden bewaard zonder daartoe te behooren, alsmede het archief van het Koloniaal Etablissement te Amsterdam over te nemen.

Zooals reeds vroeger is medegedeeld, is in 1905 het verbaal van het Departement van Oorlog naar het Rijksarchief verplaatst en zijn toen ook een aantal verzamelingen, beschreven in den zoogenaamden inventaris van Thielen, daarheen overgebracht, opdat de orde in laatstgenoemde collecties zou worden hersteld en hetgeen niet voor overneming in aanmerking kwam aan het Departement van Oorlog teruggezonden. Ook was toen aan Zijne Excellentie den Minister van Oorlog in overweging gegeven om de voor het Rijksarchief bestemde stamboeken in afwachting van de latere overneming nu reeds af te geven. Dit laatste is thans geschied. Met het onderzoek van hetgeen in het Rijksarchief op het gebied van militaire archieven bijeengebracht is wordt onafgebroken door de heeren W. G. Ross en van Rosmalen voortgegaan. De regeling dezer verzamelingen is een omvangrijke arbeid, die nog veel tijd zal kosten. Eerst als die geëindigd is, zal het mogelijk zijn eene schifting te maken en de stukken aan te wijzen, die voor overneming in aanmerking komen.

Het Departement van Justitie was reeds op het einde van 1905 gereed gekomen met de regeling van de archieven, die het voor het Rijksarchief bestemde. Ook hier bleek de wenschelijkheid om ze eerst daarheen te verplaatsen en daarna de lijsten op te maken, waarnaar zij zouden kunnen worden overgenomen. Met die overbrenging is een begin gemaakt doch zij is voorloopig niet voortgezet daar het bleek, dat er verschil van meening was omtrent de tijdgrens, waarbinnen het archief van het Departement van de zaken van den Roomsch-Catholieken eeredienst zou moeten worden afgegeven.

Wanneer nog eenige andere verzamelingen van dien aard met het Rijksarchief vereenigd zullen zijn hoop ik bij een later jaarverslag van de reeds van Departementen van algemeen bestuur overgenomen archieven een algemeen overzicht te geven.

Door den Advocaat-Fiskaal voor Hr. Ms. zee- en landmacht

was aan Uwe Excellentie voorgesteld om de archieven, dagteekenende van vóór de invoering der Fransche wetgeving, welke de Auditeur-militair te Leeuwarden aan de Archivarissen in Friesland en Groningen had afgegeven, te doen overbrengen naar het Rijksarchief, omdat aldaar zich de archieven van den Hoogen Krijgsraad en van de Hooge Militaire Vierschaar bevinden. Toen ik over dat voorstel werd gehoord, heb ik mij daarmede vereenigd, omdat het Koninklijk besluit van 8 Maart 1879, dat de opneming van de oude rechterlijke archieven in de Rijksdepôts in de provinciën voorschrijft, niet op de auditeurs-archieven toepasselijk is en het wenschelijk is de militaire archieven van plaatselijken aard te voegen bij die van algemeenen aard, welke in het Rijksarchief berusten. Alleen wenschte ik van den Archivaris in Friesland wel het archief van den in 1775 ingestelden krijgsraad te Leeuwarden, maar niet dat van het destijds opgeheven krijgsgerecht van Friesland te ontvangen, omdat het laatste eene gemengde rechtbank is geweest, die geen beroep op den Hoogen Krijgsraad heeft toegelaten. Ingevolge de bekomen machtiging heb ik van beide archivarissen de bedoelde stukken verkregen, hetgeen mij aanleiding gaf om ook de reeds in het vorige jaar van den Auditeur-militair te Arnhem verkregen bescheiden uit hetzelfde tijdperk op onze aanwinstenlijst te brengen.

Gelijktijdig met de behandeling van deze zaak heb ik de wenschelijkheid betoogd om in verband met de nieuwe tijdgrens, die thans voor de archieven is gesteld, de archieven van de auditeurs-militair tot het jaar 1830 over te nemen, hetgeen het Hooge Militaire Gerechtshof reeds in 1902 ten opzichte van het archief van den Auditeur-militair te 's-Gravenhage had aanbevolen. Het was te veronderstellen, dat eenige auditeurs althans ook nog stukken van vóór 1811 onder zich hadden, zoodat die maatregel ten gevolge zou hebben, dat alle auditeurs-archieven van vroegeren en lateren tijd in het Rijksarchief vereenigd zouden worden. Of de bedoelde overneming nu reeds mogelijk zou zijn, kon evenwel eerst beslist worden, nadat gebleken zou zijn, of het Rijksarchiefgebouw ter plaatsing van al die verzamelingen de noodige ruimte aanbiedt. In verband hiermede moest de omvang dezer archieven worden nagegaan. Na overleg met Zijne Excellentie den Minister van Justitie ben ik dientengevolge gemachtigd geworden door een mijner ambtenaren te doen onderzoeken, hoeveel strekkende meters de over te nemen archieven beslaan. De heer W. G. Ross, welke hiermede belast was, heeft in den loop van dit jaar achtereenvolgens de archieven van de audities te Leeuwarden, Arnhem, 's-Gravenhage en Haarlem bezocht. Toen te Haarlem het archief van de voor-

malige auditie te Utrecht niet was aangetroffen en gebleken was, dat het zich ter griffie van het Hoog Militair Gerechtshof bevond, heeft hij het daarna te Utrecht opgenomen. Bij de inzage van de bezochte archieven bleek het niet mogelijk te zijn den omvang van het over te nemen gedeelte te bepalen zonder de geheele verzameling opzettelijk na te gaan. Op meer dan eene plaats moest de orde worden hersteld of naar de stukken van vóór 1831 in latere paketten of portefeuilles worden gezocht, zoodat alle onder handen moesten worden genomen. Opdat de later te verplaatsen stukken zouden kunnen worden teruggevonden, zijn zij van de overige afgezonderd en op lijsten gebracht. Met dien arbeid waren meerdere dagen gemoeid. Om spoedig daarmede gereed te komen heeft de heer Ross zich door den heer van Rosmalen laten bijstaan. Daar het onderzoek ook na het einde des jaars is voortgezet, zal ik den uitslag daarvan in het volgend jaarverslag moeten mededeelen. Het bezoek te Utrecht bracht in het archief van het Hoog Militair Gerechtshof eenige stukken aan het licht, die tot aanvulling kunnen dienen van hetgeen in vroegeren tijd van dat college was overgenomen. De Griffier van het Gerechtshof had de welwillendheid ze naar het Rijksarchief op te zenden.

Buitendien zijn ter auctie van R. W. P. de Vries te Amsterdam eenige bij den Auditeur in Noordholland tusschen 1798 en 1822 ingekomen stukken, en op de veiling van Fred. Muller en Cie. te Amsterdam een vonnis van den krijgsraad te Zwolle van 22 April 1794 verkregen, welke bescheiden blijkbaar uit Auditeursarchieven afkomstig zijn.

De heer W. del Court tot Krimpen had, toen hij zich op reis in Marocco bevond, het gebouw van het Nederlandsche Consulaat te Tanger bezocht. Bij die gelegenheid was het hem gebleken, dat het archief van het consulaat-generaal belangrijke stukken bevatte, hetgeen hij aan de Commissie van Advies voor 's Rijks Geschiedkundige Publicatiën mededeelde, aan wie hij tevens eene summiere opgave van die stukken liet toekomen. Naar aanleiding hiervan heb ik mij tot Zijne Excellentie den Minister van Buitenlandsche Zaken gewend en in het licht gesteld, dat, daar het Rijksarchief reeds de oude archieven van de legatie te Constantinopel (in 1894 en vroegere jaren) en van de Consulaten van Smirna (1893) en Tunis (1899) had verkregen, het wenschelijk was, dat daarin nu ook deze verzameling zou worden opgenomen. Zijne Excellentie vereenigde zich met dat denkbeeld en was ook van gevoelen, dat de stukken tot en met 1830 met het Rijksarchief zouden moeten worden vereenigd. Toen het archief herwaarts was overgezonden, bleek het geregeld eerst met het laatste vierendeel der XVIIIe eeuw een aanvang te nemen en

door den tijd en het klimaat veel te hebben geleden. Te voorzien was, dat zich bij de inventariseering ook het bezwaar zou voordoen, dat talrijke stukken in het Arabisch gesteld waren en hun aard niet altijd uit bijgevoegde vertalingen, inhoudsopgaven of opschriften was na te gaan. Onder die omstandigheden scheen het wenschelijk met de regeling niet te beginnen, voordat de Arabische stukken door een deskundige op dat gebied zouden zijn onderzocht. Evenwel kwam mij bij nadere overweging dit niet raadzaam voor. Hoe lang het duren zou totdat men zich van die deskundige hulp zou kunnen verzekeren, was niet te bepalen. Bij ondervinding was het mij bekend, hoe verkeerd het is bij het overnemen van archieven ze niet tevens te regelen. Worden zij dan niet nader omschreven, dan is later de herkomst van de daartoe behoorende stukken twijfelachtig. Van verreweg de meeste stukken kon de inhoud worden nagegaan. Ik begreep dus, dat in den vorm van een inventaris een overzicht zou kunnen worden gegeven, dat zou kunnen dienen totdat het archief later definitief zou zijn beschreven. Zulk een inventaris zou bovendien het voordeel opleveren, dat de verzameling terstond bruikbaar zou zijn. Op grond van deze overwegingen is het archief, na zoo goed als dat mogelijk was geordend en beschreven te zijn, op onze aanwinstenlijst gebracht. Het doelmatigst scheen de stukken in te deelen naar de personen, die achtereenvolgens aan het hoofd van het consulaat hebben gestaan. Naar ik vertrouw, zullen meerdere bescheiden, vooral de journalen van de dagelijks voorvallende gebeurtenissen, blijken menige bijzonderheid te bevatten, die uit een historisch oogpunt merkwaardig is.

In Holland, waarin zoo talrijke dorpen heerlijkheden waren, hebben natuurlijk vele heerlijkheids-archieven bestaan. Voor zoover zij nog bewaard zijn gebleven, berusten zij onder de afstammelingen van de vroegere bezitters van die heerlijkheden of van hen, aan wie goederen en rechten toekomen, die vroeger deel van zulk eene heerlijkheid hebben uitgemaakt. Slechts zelden worden verzamelingen van dien aard aan het Rijksarchief afgestaan, alwaar zij zoo goed op hare plaats zijn, als in nauw verband staande met de gemeente-, rechterlijke-, polders- en kerkelijke archieven van het platteland. Aangenaam is het mij dus te kunnen mededeelen, dat het depôt thans van de overblijfselen van twee heerlijkheidsarchieven in het bezit is gekomen, namelijk die van Noord-Waddinxveen en den Tempel. De familiën, welke deze heerlijkheden hebben bezeten, hebben zich van die bescheiden wel willen ontdoen door ze aan het Rijksarchief te schenken.

Naar aanleiding van de door Dr. Colenbrander in een tijdschrift-artikel gepubliceerde mededeeling, dat het archief van

de Commissie tot de Constitutie uit de eerste Nationale Vergadering verloren scheen, zond Mr. W. L. Luyken Glashorst te Amsterdam deze stukken aan Dr. Colenbrander toe, met de vraag of dit ook de verloren gewaande stukken konden zijn. Bij onderzoek bleek, dat men hier inderdaad de notulen der bedoelde commissie met de origineele bijlagen voor zich had. Daar de stukken onafgebroken in de familie van Mr. Luyken Glashorst berust hebben, zijn zij blijkbaar door het lid der Commissie Mr. J. G. Luyken, na afloop zijner functiën behouden. Mr. Luyken Glashorst maakte geen bezwaar de stukken in eigendom aan het Rijk af te staan. Tot dusver was omtrent het ontstaan van het ontwerp van constitutie, dat in November 1796 door de Nationale Vergadering als grondslag voor hare beraadslagingen werd aangenomen, niets bekend dan wat bleek uit de mededeelingen van twee leden der Commissie, Vitringa en van Manen, welke beiden hunne in de Commissie uitgebrachte adviezen door den druk hadden gemeen gemaakt. Thans kon de geheele geschiedenis van het ontstaan van bedoeld ontwerp in alle bijzonderheden uit de officieele bron worden nagegaan.

In het begin van het jaar bood Mr. J. N. van Hall te Amsterdam mij de nagelaten papieren van wijlen zijn oom Mr. Floris Adriaan van Hall voor het Rijksarchief aan. Nadat mij gebleken was dat deze verzameling met stukken van ouderen datum dan 1830 aanving, heb ik dit aanbod, waardoor Mr. van Hall de beoefenaars onzer staatkundige geschiedenis van den nieuweren tijd ten zeerste aan zich verplicht, gaarne aangenomen. Op mijn verzoek belastte Dr. Colenbrander zich met de ordening en beschrijving. Het bleek dat de verzameling gedeeltelijk uit papieren van Mr. M. C. van Hall, vader, en van Mr. J. Bondt, schoonvader van Mr. F. A. van Hall, bestond; doch voor het overgroote deel is zij van dezen laatste afkomstig. Geheel ongebruikt is diens nalatenschap niet; wijlen Mr. J. G. Gleichman trok er zijn bekend geschrift: „Mr. F. A. van Hall als minister" uit. Zij is evenwel door dit boek volstrekt niet uitgeput.

De ordening heeft plaats gehad in dezer voege, dat de papieren, afkomstig van Mrs. M. C. van Hall en J. Bondt afzonderlijk zijn gehouden, en dat die van F. A. van Hall onderscheiden zijn in studie-aanteekeningen en verzamelde historische documenten, in stukken betreffende de staatkundige loopbaan van van Hall, in een briefverzameling en in een courantenverzameling.

De stukken afkomstig van Mr. M. C. van Hall (nos 1—3) bestaan allereerst uit een bundel betreffende het beheer van de nalatenschap van van Kinsbergen (n°. 1), waaraan van Hall als executeur-testamentair groot aandeel heeft genomen. — N°. 2

behelst eene curieuse correspondentie uit het jaar 1813 over middelen aangewend om den pas gepromoveerden F. A. van Hall te bevrijden van den dienst als garde d'honneur. — N°. 3 is een met blijkbare piëteit door den grijzen Maurits Cornelis van Hall aangelegde verzameling stukken betreffende de openbare loopbaan van zijn beroemden oudsten zoon.

Het is bekend, dat M. C. van Hall „Herinneringen" heeft nagelaten, welke in 1867 door Jorissen gedeeltelijk zijn uitgegeven (niet in den handel). Jorissen zegt in de voorrede, het gedeelte dat op de jaren na 1815 betrekking heeft voorloopig achter te houden. Thans komt noch het uitgegeven, noch onuitgegeven deel van dit handschrift bij weten van Mr. J. N. van Hall in het bezit van eenig lid der familie voor.

De stukken afkomstig van Mr. J. Bondt betreffen de reorganisatie der Amsterdamsche wisselbank na den Franschen tijd, waaromtrent Mr. Bondt door het toenmalig stadsbestuur blijkt te zijn geraadpleegd (n°. 4). Vermoedelijk heeft de schoonvader den bundel aan den schoonzoon ter hand gesteld tijdens deze bizondere studie maakte van het bankwezen in het algemeen (omstreeks 1834).

Onder de stukken afkomstig van Mr. F. A. van Hall zelven verdienen vermelding de Adversaria (n°. 5), waaronder verschillende aanteekeningen voorkomen voor de staatkundige geschiedenis niet zonder gewicht, als b.v. die op het woord Thorbecke; voorts eenige curieuse voorbeelden van oude contracten van arbitrage uit den Amsterdamschen Geldhandel (n°. 17). Overigens is, met uitzondering van n°. 11 (het materiaal voor van Hall's lofrede op G. K. van Hogendorp), het eerste gedeelte zijner papieren (n°s. 5—19) van geen groot belang. Wèl is dit het gedeelte dat op de staatkundige loopbaan betrekking heeft (n°s. 20—67). Het begint met een adres aan den Koning uit het jaar 1826, dat door Mr. Gleichman niet besproken is (n°. 20). — N°. 21 is zeer merkwaardig voor de geschiedenis van de ontwikkeling der naamlooze vennootschappen in Nederland. — N°. 22 is de door Gleichman vermelde anonyme politieke memorie uit het jaar 1830 of 1831. Voorts vestig ik de aandacht op n°. 25 (relatiën van het „Handelsblad" met de regeering), n°. 28—29 (staatkundige gedenkschriften met de bijlagen, door Gleichman gebruikt, maar niet uitgeput); n°. 34 (onderhandelingen over het eindtractaat met België); n°. 40 (origineel der bekende Koninklijke proclamatie van 2 April 1844, na het gelukken der leening, door den Koning in potlood op een brief van van Hall gekrabbeld); n°. 42 (curieuse stukken betreffende den oorsprong van het denkbeeld eener kanaalverbinding tusschen den Atlantischen en Stillen Oceaan); n°. 49 (stukken betref-

fende de gebeurtenissen van het jaar 1848 in Nederland, hoofdzakelijk betreffende de voorbereiding der verkiezingen in den herfst van dat jaar); n°. 52 (de reglementen van orde van den Ministerraad van 1850 en 1854); n°. 58 (handhaving der neutraliteit gedurende den Krim-oorlog); n°. 65 (eerste jaren der Billiton-maatschappij). N°. 68 is eene briefverzameling, chronologisch gerangschikt, met alphabetisch-chronologischen klapper (zie voor de ontwikkeling van dit systeem het boven medegedeelde in zake Groen). Van Hall heeft alleen eenige gewichtige brieven bewaard, 299 in getal. Er zijn er onder van Koningin Anna Paulowna; van J. C. Baud; van Box; van da Costa; van van Dam van Isselt; van Louis Drucker; van J. K. van Goltstein; van Groen van Prinsterer; van W. van Hogendorp (over zijn vader Gijsbert Karel, 1835); van den directeur van het kabinet, de Kock; van L. C. Luzac; van G. J. Mulder; van de beide van Rappard's; van J. J. Rochussen; van H. J. Royaards (Aprilbeweging); van Thorbecke (één brief, bekend); van Verwey Mejan; van Willem prins van Oranje (1842 en 1847). De courantenverzameling (n°. 69) levert vooral artikelen in zake bank- en muntwezen en handelsstatistiek op.

Onder stukken van verschillenden aard van het Departement van Binnenlandsche Zaken ontvangen bevonden zich de handschriften van twee verhandelingen van Jhr. Mr. L. P. J. van de Spiegel, den kleinzoon van den raadpensionaris L. P. van de Spiegel. Het eene, getiteld: „Résumé des négociations qui accompagnèrent la révolution des Pays-Bas Autrichiens avec les pièces justificatives", heeft hij in 1841 uitgegeven. De bijlagen van het handschrift zijn gelijktijdige copiën, die denkelijk hebben behoord tot het archief van den Raadpensionaris, dat in het Rijksarchief berust. Het andere is eene „Histoire de la Triple alliance de la Prusse et des Puissances maritimes de 1788 à 1791". Men wist wel dat de kleinzoon met behulp van bescheiden van den grootvader eene verhandeling van dien aard had samengesteld, maar omtrent haren inhoud was niets bekend geworden. Thans is zij door hare opneming in het Rijksarchief aan het licht gekomen.

Ten geschenke werd ontvangen eene missive van den vice-admiraal Michiel Adriaansz. de Ruyter, van 15 October 1659, denkelijk gericht aan de Admiraliteit te Amsterdam. Een gelijkluidend schrijven van dezelfde dagteekening, aan de Staten van Holland geadresseerd, was reeds in het Rijksarchief aanwezig.

Van den heer F. M. van Panthaleon Baron van Eck te 's-Gravenhage bekwam het Rijksarchief ten geschenke eene

belangrijke verzameling stukken, afkomstig van den in November 1810 door Keizer Napoleon I tot Gouverneur-Generaal van Indië benoemden luitenant-generaal Jan Willem Janssens. Uit een algemeen historisch oogpunt beschouwd, zijn in deze collectie van bijzonder gewicht eenige registers van minuut-brieven van particulieren en vertrouwelijken aard, door Janssens, tijdens hij het opperlandvoogdschap bekleedde, gericht aan den Minister van Marine en Koloniën van het Fransche Keizerrijk, benevens de door hem gevoerde briefwisseling met Lord Minto en den Engelschen bevelhebber Sir Samuel Auchmuty over de overgave van Java aan de Engelschen in 1811, alsmede een memorie over hetgeen op Java is voorgevallen, sinds 4 Augustus tot op 18 September 1811, toen het gezag over het eiland aan de Engelschen overging, opgesteld door den chef van den generalen staf van het Indische leger Hendrik Merkus de Kock. Van meer persoonlijk biographisch belang zijn de in deze verzameling voorkomende acten en stukken, welke betrekking hebben op de hem door Keizer Napoleon, Koning Lodewijk XVIII en Koning Willem I opgedragen betrekkingen en verleende onderscheidingen, zijn staat van dienst gedurende de jaren 1771 tot 1828 en eenige aanteekeningen omtrent zijn levensloop.

Het mocht mij gelukken voor de archieven der West-Indische Compagnie een paar belangrijke stukken, die uit de verzamelingen „Brieven en Papieren van Brazilië” verdwenen waren, terug te verkrijgen, namelijk „Informatiën genomen in Ryo grande wegen de doot van Jacob Rabij A° 1646” en „Copie van 't Journael gehouden bij den Ingenieur Pieter van Strucht op de reyse naer de mine in Rio grande” (1650). De tegenwoordige bezitter, de heer Alfredo de Carvalho te Pernambuco, die gaarne voor zich deze stukken in het Fransch vertaald wilde hebben, was zoo welwillend mijn voorstel, om in ruil tegen een kostelooze vertaling de handschriften aan het Rijksarchief af te staan, aan te nemen.

Met de archieven van het Departement van Koloniën werd ook overgenomen eene verzameling registers en losse stukken, behoord hebbende tot de nalatenschap van den kolonel kapitein-ter-zee O. W. Bloys van Treslong, die van 1802 tot 1804 provisioneel gouverneur van Suriname was. Dit bleek een belangrijke aanwinst te zijn, daar over genoemd tijdvak slechts weinig in het Rijksarchief te vinden was. Onze verzameling werd daardoor verrijkt met eene copie van het journaal van den Gouverneur 3 December 1802—9 December 1803; een copie-register van uitgaande brieven 9 Januari—9 Mei 1803 en eene groote collectie copiën van uitgaande stukken en ingekomen stukken van verschillenden aard; verder met een zestal copie-registers der notulen van het

Provisioneel Gouvernement en Raden van politie en crimineele justitie van December 1802 en 1803 en een viertal dergelijke registers van het Hof van civiele justitie van 1803, en eindelijk nog eene verzameling rekening-courantboeken van de in 1802 naar Suriname uitgezonden troepen, bestaande uit 36 deelen. Van het hier opgenoemde waren tot nu toe alleen een afschrift van het journaal van 3 December 1802—28 Februari 1803 en nog enkele copiën van de losse stukken in het Rijksarchief aanwezig.

Op de zoo belangrijke door de boekhandelaars Frederik Muller en Cie te Amsterdam in April 1906 gehouden auctie werden meerdere stukken voor het Rijksarchief verkregen, waaronder sommige onze archieven aanvullen en andere van historische waarde zijn. Eene aanschrijving voor het Hof van Holland tot het ambacht van Homade 16 September 1559 gericht toen Willem Prins van Oranje stadhouder was, is merkwaardig, omdat hierbij op handhaving van de plakkaten op de religie wordt aangedrongen. In gelijktijdig afschrift zijn aanwezig eenige brieven van en aan de Staten-Generaal van 1576 en 1577, dus uit den tijd, waarin zich die vergadering tot een bestuurslichaam heeft georganiseerd. Als curiosum mag beschouwd worden de oorspronkelijke, later gecancelleerde losrentebrief van 160 pond 's jaars, waarmede de Staten van Holland 28 September 1673 den luitenant-admiraal Cornelis Tromp voor zich en zijne erven begiftigd hebben als eene vereering voor den moed en het beleid betoond in drie verschillende zeeslagen tegen de vereenigde Engelsche en Fransche vlooten. Een „concept tot veroveringe en verdelinge van de Spaense Westindiën tusschen Hollant en Engelandt" in 1707 opgemaakt, was tot nog toe onbekend gebleven. Door eene „Instructieve memorie aangaende het judicieele bij het regiment guardes dragonders van den Prins van Oranje" uit het laatst der XVIIIe eeuw wordt men ingelicht omtrent de manier van procedeeren van den krijgsraad van dat regiment, die vonnis wees, zonder dat daarvan in hooger beroep bij den Hoogen Krijgsraad gekomen werd. Een afzonderlijk geheel vormen de oorspronkelijke stukken over de onderhandelingen tusschen de commissarissen van het Huis van Oranje en die van het Staatsbewind over het vereffenen der vorderingen van den Vorst van Nassau ten laste van de Bataafsche Republiek, die geleid hebben tot het tractaat van 1 Augustus 1804, dat ten gevolge van het verzet van Bonaparte niet geratificeerd is geworden. Deze bescheiden zijn belangrijk, daar zij afkomstig zijn van den algemeenen Secretaris, Mr. C. G. Hultman, die als een der gevolmachtigden van het Staatsbewind tot het ontwerpen van dat verdrag heeft medegewerkt.

Verder werd in het begin van het jaar door bemiddeling van den Archivaris in de provincie Groningen door het Rijk van de firma R. W. P. de Vries te Amsterdam aangekocht eene collectie archivalia, gevormd door een XIX[de] eeuwschen verzamelaar. Het gedeelte daarvan, dat aan het Rijksarchief werd afgestaan, bevatte o. a. een minuut-verbaal van het voorgevallene in de Staten van Holland rakende de vredesonderhandelingen van Nijmegen 1678; eenige missiven aan den Hertog van Alva van 1568, 1570, 1573 en 1574 betreffende vervolgingen wegens ketterij en militaire zaken; brieven aan den Secretaris van den Secreeten Raad van 1573; een paar brieven met diplomatieke berichten van 1741 en 1751; een eigenhandig schrijven van Gijsbert Karel van Hogendorp over de opdracht van het commando aan Krayenhoff van 25 November 1813 en verder ook verschillende copiën.

In onze kaartenverzameling werden 6 kaarten opgenomen.

Behalve met de gewone vervolgen werd de bibliotheek vermeerderd met 67 boekwerken op Nederland, 25 op het buitenland en 19 op Oost- en West-Indië betrekking hebbende.

Van den afstand van stukken aan de gemeente Valkenburg is reeds in verband met de rechterlijke archieven melding gemaakt.

Als deel uitmakend van het archief van het Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid was in 1905 een kaart van de grensscheiding van Drenthe en Westerwolde met eene copie daarvan overgenomen. Met machtiging van Uwe Excellentie is die copie naar het archief in Drenthe verplaatst.

Toen mij uit eene circulaire van eene boekhandelaarsfirma gebleken was, dat zij in het bezit wenschte te komen van zekere oude officieele drukwerken, die in de archieven van gemeentebesturen berusten, heb ik gemeend de aandacht Uwer Excellentie er op te moeten vestigen, dat de Rijksdepôts niet alle van die bescheiden voorzien zijn. Daaruit heeft Uwe Excellentie aanleiding genomen om de gemeentebesturen door tusschenkomst van de Commissarissen der Koningin uit te noodigen, om, zoo zij zich van zoodanige drukwerken wilden ontdoen, hiervan aan Uwe Excellentie bericht te willen geven. Ook in verband met die circulaire had de Archivaris in Gelderland mij gevraagd, in hoever hij dubbelen van hem ontbrekende verzamelingen zou kunnen verkrijgen. Na hierover met de andere archivarissen schriftelijk en daarna in onze bijeenkomst in overleg te zijn getreden, heb ik eene regeling ontworpen, die door Uwe Excellentie werd goedgekeurd en de in het Rijksarchief en in de depôts in de provinciën aanwezige dubbelen der dagverhalen van de handelingen der wetgevende vergaderingen tusschen

1796 en 1801 betrof. Dientengevolge zijn uit de depôts, welke de dagverhalen in meerdere exemplaren bezaten, die dubbelen verplaatst naar de depôts, alwaar dagverhalen ontbraken, terwijl de duplicaten, waarover niet beschikt werd, naar het Rijksarchief zijn overgebracht.

V. *Afschriften voor het Rijksarchief gemaakt.*

Van eenige archiefinventarissen in het bezit van gemeente- en polderbesturen in Zuidholland werden ook thans weder copiën vervaardigd.

Zooals bekend is, vererfde de heerlijkheid Vianen bij het uitsterven van het huis van Brederode in 1684 in dat van Dohna en vervolgens in dat van de Graven van Lippe-Detmold, van wie zij in 1725 door de Staten van Holland is aangekocht. De domeinen dier heerlijkheid zijn toen onder het beheer van Gecommitteerde Raden gekomen. Aannemelijk was het, dat na dien verkoop een gedeelte van de van het huis van Brederode afkomstige archieven in het bezit van de Graven van Lippe-Detmold, is gebleven. Dit vermoeden werd bewaarheid door eene mededeeling welke de „Archivrat" Dr. Kiewning belast met de zorg voor het „fürstliche Haus- und Landesarchiv" te Detmold aan Mr. van Meurs op zijn verzoek heeft gedaan. Het bleek althans, dat in dat archief eene afdeeling: „Brederode und Vianen" bestond, dat de hiertoe behoorende stukken vrij talrijk waren, doch tevens dat zij niet geordend waren geworden, zoodat men omtrent hun aard en inhoud niet veel te weten kon komen. In verband met de belangrijke rol, welke de heeren van Brederode in onze geschiedenis hebben gespeeld, was het wenschelijk deze bescheiden nader te leeren kennen, hetgeen bovendien noodig was om de in het Rijksarchief aanwezige archiefstukken betreffende de domeinen van Vianen goed te kunnen regelen. Dit heeft mij aanleiding gegeven om aan den Archivrat Dr. Kiewning het voorstel te doen om het bedoelde archief tijdelijk in het Rijksarchief te deponeeren, opdat daarvan hier een inventaris zou worden gemaakt. Naar het mij voorkwam, zou deze regeling ten voordeele van de beide hierbij betrokken archiefdepôts zijn. Tot mijne voldoening heeft zich de beheerder van het Detmoldsche archief met dat denkbeeld vereenigd. Na de noodige machtiging van de regeering van het Vorstendom bekomen te hebben, heeft hij in de maand October de bedoelde verzameling naar het Rijksarchief opgezonden, alwaar zij door den heer Meurs geordend en beschreven zal worden. Eene voorloopige inzage van een bijgevoegden ouden inventaris heeft mij

overtuigd, dat zich daarin merkwaardige charters en stukken betreffende de heeren van Brederode bevinden, die tot de middeleeuwen opklimmen. Hoewel in bundels vereenigd, schijnen de stukken in een ordeloozen toestand te verkeeren, zoodat de regeling daarvan wel van langen duur zal moeten zijn.

VI. *Gebruik van het archief gemaakt en daaruit verstrekte inlichtingen.*

Vroegere onderzoekingen werden voortgezet voor of door:

den heer H. Toll te Stockholm, over Hollandsche edelen in de middeleeuwen;

den heer J. S. Theissen te Groningen, over Friesland tijdens Karel V;

dr. L. Knappert te Leiden, over kettervervolging tijdens de Hervorming;

graaf H. de Castries te Parijs, over de oudste betrekkingen van Nederland tot Marocco;

dr. K. Heeringa te Schiedam, over de geschiedenis van den Levantschen handel;

dr. H. Wätjen te Heidelberg, over de scheepvaart in de Middellandsche zee (XVIIe eeuw);

den heer H. E. Becht te 's-Gravenhage, over de handelsgeschiedenis der Republiek in de XVIIe en XVIIIe eeuw;

den heer J. J. Vermeulen te Utrecht, over de verhouding van de Republiek tot Zweden en Denemarken, 1646—1654;

den heer E. Jordens te Brussel, over naar Frankrijk uitgeweken Nederlanders tijdens de omwenteling;

mej. J. W. A. Naber te Amsterdam, over de geschiedenis van Nederland tijdens de inlijving bij Frankrijk;

jhr. G. G. Calkoen te 's-Gravenhage, over de Zuidhollandsche wateren benoorden Lek en Maas;

mr. S. Gratama te 's-Gravenhage, over de gemeene weide van Gooiland en over den rechtstoestand van den Hofvijver;

mrs. Bloemarts en Nelissen te Breda, over tienden in den Ruigenhil;

dr. N. Japikse te 's-Gravenhage, over ongedrukte secreete resolutiën van de Staten van Holland;

den heer ten Raa te Haarlem, over genealogie van het leger;

mr. L. M. Rollin Couquerque te 's-Gravenhage, over de geschiedenis der Nederlandsche militaire strafwetgeving.

den heer N. Mac Leod te Rijswijk, over de maritieme geschiedenis der Oost-Indische Compagnie;

dr. L. W. G. de Roo te 's-Gravenhage, over den gouverneur-generaal H. W. Daendels.

De krijgsgeschiedkundige nasporingen werden door kolonel F. de Bas, den heer P. R. Goudschaal en luitenant F. van Steenhardt Carré voortgezet.

Op verzoek werden er nasporingen gedaan voor:

den Archivaris van Rotterdam, over den landmeter Jan Jansz. Potter;

Lord Reay te Londen, over John marquis of Tullibardine, kommandant van een Schotsch regiment in Nederlandschen dienst;

den Archivaris in Zeeland, over de heerlijkheid Willige-Langerak;

mr. A. van der Goes te Nijmegen, over tienden onder Nederasselt;

mr. A. C. Visser van IJzendoorn te Leiden, over overzetveren en veerrechten, 1798—1814;

mr. A. H. Sassen te 's-Hertogenbosch, over registratie van het heerlijk jachtrecht onder de gemeente Hedel, 1814–1850;

den heer J. L. Pauwen te Pannerden, over het heerlijk jachtrecht aldaar;

mr. F. Vonck de Both te Amsterdam, over het jachtrecht van het huis Ringelenbergh onder Ravestein;

den secretaris van den polder Albrandswaard, over uitgiften van erfpachten van dien polder;

den Administrateur van het Kroondomein, over bedijking van den Oranjepolder, 1599;

den Archivaris in Zeeland, over de herbedijking na 1808 van de Molen- en Tolseyndepolders op Zuidbeveland;

den heer I. J. Mouthaan te Vrijenban, over werken ter bescherming van het zeestrand bij ter Heide;

den heer H. Knüfermann te Munster i. W., over het Max-Clemens kanaal;

den Archivaris in Noordbrabant, over de samenvoeging van de gemeenten Eethen, Heesbeen en Genderen in 1810;

het Departement van Buitenlandsche Zaken, over stukken betreffende de rijksgrens tusschen Bergh en Elten 1816;

den Belgischen Gezant te 's-Gravenhage, over het „Hospice Oudenburg" in Westvlaanderen;

den heer A. Leveson Gower te Londen, over Engelsche kerkelijke archieven in Nederland;

het Departement van Financiën, over het recht op een kelder gelegen in de Koningspoort Noordeinde;

den heer O. Traschfurter te Bangkok, over een gezantschap van den koning van Siam aan prins Maurits in 1608;

den heer H. E. Busteed te Londen, over een Hollandsch schip, dat in 1781 uit Calcutta naar Europa zou gezeild zijn;

den heer J. A. Robertson te Madison (Wisconsin), over handschriften betreffende de Philippijnsche eilanden;

mr. C. van Vollenhoven te Leiden, over het rechtsboek „Thesalaweme", 1707;

mr. W. Roosegaarde Bisschop te Londen, over de regeling in 1660 van het erfrecht ab intestato in Nederlandsch-Indië en de invoering van het Romeinsch-Hollandsch recht in Essequebo en Demerary;

den heer J. Graham Cruickshank te Georgetown, over kolonisatie van Nederlanders op Barbados, 1627—1647;

den heer A. Aaron te Chicago, over bronnen voor de geschiedenis van New-Sweden;

den heer J. L. van Dalen te Dordrecht, over Jan Paulussen Jaquet, commandant van het fort Casimir in Nieuw-Nederland, 1657;

den heer J. E. Marnael te Paramaribo, over de schenking der Joden-savanna in Suriname, 1682.

Er werden onderzoekingen gedaan door:

dr. A. Elkan te Hamburg, over Philips van Marnix heer van St. Aldegonde;

mej. A. van der Flier te 's-Gravenhage, over de jeugd van den koning-stadhouder Willem III;

den heer F. L. Geldmaker te Voorburg, over Mr. Jacob de Riemer;

den heer L. J. J. Hageraats te 's-Gravenhage, over Bilderdijk en Lodewijk Napoleon;

jhr. mr. W. H. de Savornin Lohman te Utrecht, over de briefwisseling van Mr. G. Groen van Prinsterer tijdens den Belgischen opstand;

dr. L. V. Goemans te Leuven, over de betrekkingen tot de Zuidelijke Nederlanden, 1596—1633;

den heer J. Nouaillac te Parijs, over de betrekkingen tusschen Frankrijk en Nederland onder Hendrik IV;

den heer E. W. Pahlow te Madison (Wisconsin), over de betrekkingen tusschen Engeland en Nederland in de XVIIe eeuw;

den heer N. Tcharykow te 's-Gravenhage, over de diplomatieke betrekkingen tusschen Rusland en Holland in de XVIIe eeuw;

den heer W. J. Kolkert te Deventer, over de betrekking van Nederland en Denemarken, 1646—1654;

den heer Axel Nielsen te Kopenhagen, over munt- en handelswezen van Denemarken in de XVIIe en XVIIIe eeuw;

den heer F. de Witt Huberts te Haarlem, over de geschiedenis van den negenjarigen oorlog met Frankrijk;

den heer Aage Friis te Kopenhagen, over de briefwisseling van graaf Bernstorff met P. J. Larrey, 1740—1772;

dr. I. Mendels te Groningen, over de briefwisseling van Dévilliers Duterrage en Marivault;

den Archivaris van Vlaardingen, over de rechterlijke inrichting van Vlaardingen en Vlaardingen-ambacht;

den Archivaris van Rotterdam, over de kaart van de rivier de Rotte, 1566;

mr. E. Jacobson te Rotterdam, over tienden in Cromstrijen;

den Archivaris van Delft, over het eigendomsrecht van den straatweg tusschen Delft en Rijswijk, (1821);

de Staten van Zuidholland, over de Loolaan onder Voorburg;

het Departement van Financiën, over de verbouwing van het paleis in het Noordeinde 1818, en den aanleg van den rijksweg Grebbe—Arnhem;

de gemeente 's-Gravenhage, over den rechtstoestand van den Hofvijver;

jhr. mr. W. M. de Brauw, over overgang van de grafelijkheidsgronden aan 's-Gravenhage, 1812;

jhr. mr. J. H. Hora Siccama te 's-Gravenhage, over de domeinen van het huis Oranje-Nassau;

den Archivaris van Hattem, over het Oude Loo;

mrs. A. van de Vijvere en C. L. Verhaege te Gent, over den polder Hazegras in Oost-Vlaanderen;

den heer Ad. Mulder te 's-Gravenhage, over de geschiedenis van de Kloosterkerk;

den Archivaris van 's-Gravenhage, over de draperie aldaar;

dr. C. te Lintum te Rotterdam, over de geschiedenis van de Joodsche gemeente aldaar;

den heer J. Eysten te Utrecht, over de geschiedenis van het corps pontoniers, tijdens de Republiek;

den heer J. Hoynck van Papendrecht te 's-Gravenhage, over uniformen van het leger;

den heer E. J. Swaep te Amsterdam, over den geneeskundigen dienst van de zeemacht der Republiek;

den heer J. W. van der Valk Jr. te Amsterdam, over de bestrijding der syphilis na 1813;

den heer E. Canneman te 's-Gravenhage, over de salarisregeling bij de Departementen van Algemeen Bestuur na 1813;

dr. S. Cramer te Amsterdam, over de ontwerp-regeling voor het Hooger Onderwijs, 1814;

den heer E. van Biema te 's-Gravenhage, over de kunstgalerij op het huis Ten Bosch;

den heer L. Fouché te Leiden, over den invloed van de Hugenoten op den toestand van de Europeanen aan de Kaap sedert 1686;

den heer A. Grandidier te Parijs, over bronnen voor de geschiedenis van Madagascar;

den heer J. G. A. N. de Vries te 's-Gravenhage, over den invoer van Chineesch en Japansch porcelein door de Oost-Indische Compagnie;

den heer C. F. H. Tückermann te 's-Gravenhage, over de defensie van Nederlandsch-Indië tijdens de Compagnie;

den heer G. van Asch van Nieuw-Zeeland, over Abel Tasman;

dr. H. J. de Dompierre de Chaufepié, over de geschiedenis van het juweel Boudaen;

den heer P. H. van der Kemp te 's-Gravenhage, over het Indische regeeringsstelsel, 1815—1830;

den heer G. J. van Grol, gezaghebber van St. Eustatius, over de vroegere oeconomische toestanden aldaar;

dr. J. Franklin Jameson te Baltimore, over de betrekkingen tusschen de Republiek en Noord-Amerika na de onafhankelijkheidsverklaring.

Van de stukken van het Rijksarchief wordt voortdurend gebruik gemaakt zoowel in het archief zelf als in de depôts, waarheen zij ter raadpleging worden opgezonden. Gedurig worden op verzoek van belangstellenden ook bescheiden en handschriften van andere archieven en bibliotheken ter inzage ontvangen. Op eene door den Minister van Buitenlandsche Zaken gedane vraag, of voor de brandvrije bewaring van uit het buitenland opgezonden handschriften kon worden ingestaan, antwoordde ik, dat de bestaande inrichting van het Rijksarchief toeliet om te dien opzichte de noodige maatregelen te nemen. In de leeszaal wordt door den heer Bruggeman toezicht gehouden op de stukken, die daar geraadpleegd worden, terwijl hij ook voor de verzending

naar andere archieven en bibliotheken zorg draagt. Hierin werd hij tot half Mei door den heer van de Poll en daarna door den heer Hoogendijk bijgestaan. Talrijke copiën zijn door den heer Bruggeman gecollationneerd, o. a. de zoodanige die bestemd waren voor de door Mr. J. G. C. Joosting bezorgde uitgave van bronnen voor de kerkelijke rechtspraak, alsmede die welke vervaardigd werden voor de door de Commissie van Advies voorbereide publicatiën. Om de bruikbaarheid van de archieven te bevorderen vereenigt hij onder zijn beheer al hetgeen hierbij als hulpmiddel kan dienen, zooals heeren- en officiersboekjes, de inventarissen, zoowel de nieuwe als de oude, en de lijsten, waarop vroeger stukken zijn overgenomen. In verband met het onderzoek, dat thans in de notarieele archieven wordt ingesteld, bewerkte hij een klapper op de standplaatsen van notarissen vóór 1811, naar het Register der protokollen 1860—1903 uitgegeven door de broederschap der notarissen.

VII. *In druk uitgegeven bescheiden.*

Van wege het Rijksarchief zijn in den loop van het jaar geene bescheiden in het licht gegeven.

VIII. *Lokalen, meubilair en gereedschappen.*

De calorifère is zoodanig ingericht, dat, zoo deze ten behoeve van het dienstgebouw wordt aangewend, alle lokalen van dat gebouw verwarmd worden zonder dat het mogelijk is die verwarming tot enkele te beperken. Dit heeft tengevolge, dat van het toestel gedurende de zomermaanden in dat gebouw geen gebruik gemaakt wordt. Het is echter wenschelijk gedurende dat jaargetijde bij vochtig weder uitsluitend de kaartenkamers, de tentoonstellingszaal en enkele andere vertrekken van het dienstgebouw te kunnen verwarmen. Door middel van welke wijziging in de inrichting van den calorifère dit zal kunnen geschieden, wordt thans overwogen.

Daar de atmospheer, die door het verwarmingstoestel ontwikkeld wordt, te droog is, heeft Uwe Excellentie goedgekeurd dat er hydrophoren op de radiatoren in de werkvertrekken zullen worden gesteld.

Ook vereenigde Uwe Excellentie zich met het denkbeeld, dat in de ijzeren kaartenkasten meer ventilatie zou worden aangebracht.

Daar des winters de duisternis in de vestibule van het dienst-

gebouw en in het werklokaal van den concierge intreedt voor dat de diensturen zijn verloopen, ontving ik de machtiging om die lokalen door electrische lampen te doen verlichten.

IX. *Reddings- en brandbluschmiddelen.*

In den toestand hiervan kwam geen verandering.

De algemeene Rijksarchivaris,
TH. H. F. VAN RIEMSDIJK.

4 Maart 1907.

STAAT DER AANWINSTEN

VAN HET

RIJKSARCHIEF TE 's-GRAVENHAGE,

in 1906.

A. OVERGENOMEN OF TEN GESCHENKE ONTVANGEN:

Van het Departement van Buitenlandsche Zaken.

I. Archief van het Consulaat-generaal te Tanger.

Demetrio Colety, consul-generaal 1753—1766.

1. Volmacht van den consul-generaal Demetrio Colety, voor het handelshuis Colety en Patisiaty te Tetuan, 24 November 1761. In 't Spaansch. 1 stuk.

2. Extract-resolutiën van de Staten-Generaal, 1658, 1683 en 1737. Geschreven en gedrukt. 4 stukken.

3. Copie-missive van den keizer van Marocco aan de Staten-Generaal, 1755. In 't Arabisch. 1 stuk.

Laurens Conclair, consul-generaal 1766—1771.

4. Missive van de Admiraliteit te Amsterdam aan den consul-generaal Laurens Counclair, 2 September 1768. 1 stuk.

5. Missive van den keizer van Marocco, waarschijnlijk aan den consul-generaal Laurens Counclair, 10 Mei 1770. In 't Arabisch. 1 stuk.

6. Extract-resolutie van de Staten-Generaal van 14 November 1766 en van 5 Augustus 1768 met bijlagen. 5 stukken.

Webster Blount, vice-consul te Mogador onder den consul-generaal François Rossignol, 1773—1778.

7. Copie-commissie van de Staten-Generaal voor Webster Blount, als vice-consul te Mogador, 22 Juli 1773. 1 stuk.

8. Register van acten der Nederlandsche vice-kanselarij te Mogador. In 't Fransch, Engelsch en Hollandsch. Enkele acten in 't Spaansch en Italiaansch, 1773—1778. 1 deel.

Door insecten beschadigd.
In dit register staan mede aangeteekend de verleende paspoorten en andere aanteekeningen.

9. Copie-missive van den vice-consul Webster Blount aan den agent Philips White te Mogador, 9 Juli 1777. In 't Engelsch, met bijlage. 1 stuk.

10. Copie-missive, waarschijnlijk van den vice-consul Webster Blount, aan den Keizer van Marocco, 1772. In 't Arabisch, met korte omschrijving van den inhoud in 't Fransch. 1 stuk.

11. Extract-resolutiën van de Staten-Generaal, gedeeltelijk met begeleidende missiven en bijlagen, 1773—1777. 14 stukken.

12. Missiven en orders van den kapitein-ter-zee J. H. van Kinsbergen aan den vice-consul Webster Blount, 1777—1778. In 't Fransch en Hollandsch. 10 stukken.

13. Missiven en orders van den keizer van Marocco en van Maroccaansche autoriteiten, waarschijnlijk aan den vice-consul Webster Blount, 1773 en 1776. In 't Arabisch, met korte omschrijving van den inhoud in 't Fransch. 4 stukken.

14. Nota van den vice-consul Webster Blount aan de gezagvoerders van Hollandsche koopvaardijschepen in de baai van Mogador, om zich naar aanleiding van de oorlogsverklaring van den keizer van Marocco aan de Staten-Generaal, gereed te houden

om vóór den 31sten December 1774 te vertrekken; en verklaring van de gezagvoerders dat zij deze order hebben ontvangen. Mogador 28 December 1774. 1 stuk.

15. Reçu van de mortieren en kogels, welke aan de gouverneurs van de haven van Mogador zijn overgegeven, 1774. In 't Arabisch. 1 stuk.

16. Arabische copie en Spaansche vertaling van een tractaat tusschen de Staten-Generaal en den keizer van Marocco, 21 November 1752. Vernieuwd 9 Juli 1777.

Spaansche vertaling als voren met Engelsche vertaling der ratificatie van 4 December 1752.

Hollandsche vertaling van het tractaat tusschen de Staten-Generaal en den keizer van Marocco, 26 Mei 1683.

Hollandsche vertaling van de vredesartikelen tusschen de Staten-Generaal en den keizer van Marocco, 1684. 5 stukken.

17. Verklaring van christen-kooplieden in Marocco omtrent een getuigenverhoor afgenomen in hunne tegenwoordigheid aan stuurlieden, chirurgijn en twee matrozen van de equipage van het schip „De Maria Catharina" in zake de aan deze verstrekte levensmiddelen door de Maroccaansche regeering. In 't Hollandsch met onderschrift in 't Spaansch, 26 Januari 1777. 1 stuk.

18. Hebreeuwsche vertaling van een Arabischen brief aan den vice-admiraal Pichot, 1777. 1 stuk.

19. Fransche vertaling eener order van den keizer van Marocco aan zijne officieren en bevelvoerders, betreffende den oorlog met den koning van Spanje, 22 November 1774. 1 stuk.

20. Copie-missive van den keizer van Marocco aan den Gouverneur der haven van Mogador, 23 Juli 1777. In 't Arabisch met korte omschrijving van den inhoud in 't Fransch. 1 stuk.

21. Copie-missive van Joseph Estienne Rey aan „Mrs. Webster en Blount", Salé 24 Mei 1775. In 't Fransch. 1 stuk.

22. Missive van Samuel Sumbel, secretaris van den keizer van Marocco, namens Z. M. aan de kooplieden Blount en White te Mogador, 23 Juni 1776. In 't Fransch. 1 stuk.

23. „Obligation des deux fils de Sid Mohamet Ben Zeyt Muly Tabba pour la somme de ₶ 8438", 11 September 1777. In 't Arabisch. 1 stuk.

Webster Blount, consul-generaal 1778—1810.

24. Register van acten der Nederlandsche Kanselarij te Mogador, 1778—1791. In 't Engelsch, Hollandsch en Fransch. Enkele acten in 't Italiaansch. 1 deel.

Aan 't slot van dit register staan aangeteekend enkele acten gepasseerd te Tanger voor de consuls-generaal: Charles Nijssen 1816 en Augustus Fraissinet 1851 en 1853. Het bevat mede aanteekening van verleende paspoorten en andere aanteekeningen en een vertaling van een missive van den keizer van Marocco aan de Staten-Generaal, 28 Maart 1779, fol. 33.

25. Journaal van den Consul-Generaal Webster Blount van de voorvallende zaken, korte inhoud van de ontvangen missiven en van de uitgegeven acten ter Kanselarij te Tanger tot 20 Juli 1778 en vervolgens te Mogador. (Juni) 1778—Januari 1783. In 't Fransch.

Aan de keerzijde van dit register:
Journaal als voren ter Kanselarij te Tanger 20 Mei—26 Juli en te Mogador 14 Augustus 1778. In 't Engelsch. 1 deel.

Door vocht aangetast.

26. Journaal van denzelfde gedurende zijn verblijf te Marocco (residentie van den Keizer), te Salé en te Tanger, 1779—1781. In 't Engelsch en Fransch. 1 deel.

In dit register waarin vele bijzonderheden staan opgeteekend over het leven aan het Hof en over de dagelijks voorvallende gebeurtenissen, zijn mede geïnsereerd de door Webster Blount verzonden brieven, meerendeels aan de consuls van der Pant te Salé en Larache en aan Subremont te Mogador; aan Philippus Frederik Tinne, klerk ter griffie van de Staten-Generaal, aan de firma David Allgower te Mogador en aan de Staten-Generaal.

Aan de keerzijde van dit register staat een lijst van de geschenken aangeboden aan den Keizer en aan verschillende personen van het Hof in Januari 1780.

27. Register van uitgaande missiven van denzelfde, meerendeels aan de Staten-Generaal, den raadpensionaris mr. Pieter van Bleiswijk, den griffier mr. Hendrik Fagel en den keizer van Marocco, Mei 1778—Mei 1784. In 't Fransch. 1 deel.

Door vocht aangetast.

28. Register van uitgaande missiven van denzelfde, meerendeels aan de Staten-Generaal, den griffier Hendrik Fagel en den fiscaal van der Hoop, 1778—April 1793. In 't Fransch. 1 deel.

29. Register van uitgaande missiven van denzelfde aan de Staten-Generaal, de Nationale Vergadering, de Commissie voor de Buitenlandsche Zaken, den griffier Hendrik Fagel en diens opvolger Quarles, Willem Buijs, agent voor de buitenlandsche betrekkingen, en diens opvolger van der Goes, en aan andere personen, Mei 1793—1800. In 't Fransch. 1 deel.

30. Register van uitgaande missiven van denzelfde, meerendeels aan: de handelaars David Allgower, tevens agent te Salé, Abraham Taurel te Gibraltar, Ph. White te Mogador, Pieter Cramer en Crommelin en Zoons te Amsterdam e. a.; de consuls van der Pant te Salé, Nagel te Cadix, Gildemeester te Lissabon, Butler te Gibraltar, de weduwe van den consul François Rossignol te Tanger, Philip Frederik Tinne, klerk ter griffie van de Staten-Generaal en andere personen, 1778—1780. In 't Fransch en Engelsch. 1 deel.

Door insecten en vocht beschadigd.

31. Register van uitgaande missiven van denzelfde, meerendeels aan: de Staten-Generaal, den raadpensionaris mr. Pieter van Bleiswijk, den griffier Hendrik Fagel, Philip Frederik Tinne, klerk ter Secretarie van de Staten-Generaal, de consuls van der Pant te Salé, Nagel te Cadix, Gildemeester te Lissabon, Wenstrom te Marocco, Subrémont te Salé, de handelaren: Pieter Cramer en Dan. Crommelin en Zonen te Amsterdam, John Mackarness te Mogador, Davidt Allgower en John Mackarness te Mogador, made de Rossignol e.a. In 't Fransch en Engelsch, 1780—1781. 1 deel.

32. Register van uitgaande missiven van denzelfde, meerendeels aan: de consuls en vice-consuls Wenstrom, Subremont, van Nieuwerkerk, Grove en Wijk te Tanger, Mure en Du Rocher te Salé, Lobé te Cadix, la Mair te Malaga en Espinosa te Gibraltar; aan Ph. F. Tinne te 's-Gravenhage, aan de vice-admiraals Reijnst en van Kinsbergen, aan den kap. Staring en aan den commandant Harringman, 1783—1785 en 1788. In 't Fransch. 1 deel.

Door vocht aangetast.

33. Register met copie-extract-resolutiën van de Staten-Generaal, copie- en extract-missiven van den keizer van Marocco, den kapitein van Kinsbergen e. a.; minuut-missiven van den consul-generaal Webster Blount aan den Keizer 1778—1788 en

1791 en copie-tractaat van den koning van Spanje met den keizer van Marocco dd. 1 Maart 1799. In 't Spaansch. 1 deel.

Aan de keerzijde van dit register staan aangeteekend:

Lijst van geschenken aan den keizer van Marocco aangeboden bij zijn bezoek aan Salé 19 Augustus 1780, door den Franschen chargé d'affaires en den consul-generaal Blount.

Lijst van geschenken aangeboden door den Keizer aan de consuls der verschillende naties ter gelegenheid van het Moorsche feest op 30 September 1780.

Lijst van de geschenken aangeboden aan den keizer van Marocco door:

den Zweedschen Ambassadeur 18 Mei 1781, 6 en 11 Mei 1785,
de Republiek van Ragusa,
den Engelschen consul-generaal, 20 Mei 1785,
den Spaanschen Ambassadeur, 6 Juni 1785.

34. Copie-missiven, waarschijnlijk alle van den consul-generaal Webster Blount aan de successive keizers van Marocco. In 't Arabisch, met korte omschrijving van den inhoud in 't Fransch, 1779—1799 en z. d. 53 stukken.

Enkele brieven zijn mede gericht aan Maroccaansche autoriteiten.

35. Copie-missive waarschijnlijk van den consul-generaal Webster Blount, aan den keizer van Marocco, 9 Juni 1794. In 't Arabisch.

Aan de achterzijde:

Copie-missive van den Keizer aan den gouverneur Alcaïd Abdelmelk Ben Bihi en aan de handelaars, z. d. In 't Arabisch. 1 stuk.

36. Copie-missiven waarschijnlijk van denzelfde aan gouverneurs en andere Maroccaansche autoriteiten. In 't Arabisch, met korte omschrijving van den inhoud in 't Fransch of Engelsch, 1780—1805. 14 stukken.

37. Extract-resolutiën van de Staten-Generaal met bijlagen en begeleidende missiven, 1778—1796. 285 stukken.

38. Extract-decreet van de Nationale Vergadering.

Extract-secreet-decreet als voren.

Extract-resolutiën van de Commissie tot de Buitenlandsche Zaken van de Nationale Vergadering.

Extract-resolutiën van het Uitvoerend Bewind, 1796—1798. Geschreven en gedrukt. 6 stukken.

39. Missiven ontvangen door den consul-generaal Webster Blount van:
de Nationale Vergadering, 1796;
het Besogne, provisioneel belast met de Directie van Binnenlandsche Zaken, 1796;
de Commissie tot de Buitenlandsche Zaken van de Nationale Vergadering, 1796;
den Secretaris van de Nationale Vergadering bij de Commissie van Buitenlandsche Zaken, 1797;
den Agent der Buitenlandsche betrekkingen van de Bataafsche Republiek, 1799, met bijlagen. 21 stukken.

40. Missiven en orders ontvangen door denzelfde van den kapitein-ter-zee J. H. van Kinsbergen, 1778—1779. In 't Fransch en Hollandsch. 21 stukken.

41. Missiven ontvangen door denzelfde van:
David Jean Subremont, agent te Mogador, Salé, Tanger en Larache, 1780—1800, met bijlagen. In 't Fransch.
Missive ontvangen door denzelfde van:
Arnold Teigelkampff te Rabat, 17 Februari 1783. In 't Fransch.
John Tosh te Tanger, 3 Maart 1801. In 't Engelsch.
Dirk van Lankeren te Amsterdam, 24 September 1807. In 't Fransch. 611 stukken.

42. Missiven, orders, copiën en vertalingen van missiven en orders, waarschijnlijk allen ontvangen door den consul-generaal Webster Blount van den keizer van Marocco en van Maroccaansche autoriteiten. De missiven en copiën in 't Arabisch, de vertalingen in 't Fransch, Spaansch en Engelsch, meerendeels met korte omschrijving van den inhoud in 't Fransch of Engelsch, 1779—1807 en z. d. 108 stukken.

43. Wissel van den consul-generaal Webster Blount, voor de betaling van 2000 piasters ten behoeve van Bacha Ben Hamet de Ducaila, 7 April 1782. In 't Fransch, met quitantie van den 10en April d. a. v. In 't Arabisch. 1 stuk.

44. Autorisatie van den consul-generaal Webster Blount, voor den Hollandschen koopman Guillaume Court te Mogador om in geval van overlijden of afwezigheid van den agent David Jean Subremont het agentschap aldaar waar te nemen, 16 Mei 1808. In 't Fransch. 1 stuk.

45. „Paspoorten" („Scontrins") van den consul-generaal Webster Blount, voor Maroccaansche schepen, 1808. 2 stukken.

Bovenste gedeelte. Op perkament.

46. Certificaat van den consul-generaal Webster Blount, dat het fregat Mimona aan den keizer van Marocco toebehoort, 20 October 1808. In 't Fransch met afdruk van het zegel van het Bataafsch Consulaat in lak.

Certificaat als voren betreffende het fregat Merzoka, 6 Juni 1810. In 't Fransch, met stempel van het zegel van het Bataafsch Consulaat. 2 stukken.

47. Overeenkomst tusschen den consul-generaal Webster Blount en de zoons van wijlen Ismaël Turamano over den eigendom van een tuin en huisjes; en regeling door dezelfden van hunne wederzijdsche pretentiën. In het Arabisch, met korte omschrijving van den inhoud in het Italiaansch, 1780. 3 stukken.

48. Copie-missiven van den consul-generaal Webster Blount aan den keizer van Marocco en aan Maroccaansche autoriteiten;

Copie-missiven van den Keizer aan Blount, obligaties en andere stukken betreffende de vereffening der pretensies van den Keizer jegens de wed^{e} van den consul-generaal François Rossignol, 1779—1782. In 't Arabisch, met korte aanduiding van den inhoud in 't Fransch. 11 stukken.

49. Hernieuwing eener borgstelling van den consul-generaal Webster Blount voor de teruggave van twee Moorsche slaven of één slavin, in de plaats van twee Hollandsche matrozen, 22 Juli 1785, met aanteekening dat dit stuk op last van den Keizer is teruggegeven. In 't Fransch.

Aan de keerzijde der bladzijde een acte in 't Arabisch waarschijnlijk de oorspronkelijke borgstelling dd. Januari 1780. 1 stuk.

50. Copie-missive van den Secretaris van Staat voor de Buitenlandsche Zaken aan den consul-generaal Webster Blount. (Extract uit het Register der uitgaande missiven van den Secretaris van Staat, 12 December 1805.)

Copie-missive van den hertog van Plaisance, 26 October 1811. 1 stuk.

51. Copie-missive van prins Muly Abselem aan (Webster Blount). In 't Arabisch, 1794.

Aan de achterzijde:

Copie-missive van denzelfde aan diens zoon. In 't Arabisch, 1794. 1 stuk.

52. Machtiging van den kapitein-ter-zee J. S. Haringman voor den consul-generaal Webster Blount, o. a. om den „bascha" van Tanger een som van 8000 zware peseto's te overhandigen als een geschenk aan den keizer van Marocco, 27 November 1788. 1 stuk.

53. Tarief van de in- en uitgaande rechten voor de haven van Mogador, hetwelk door den gouverneur aan den consul-generaal is toegezonden om te dienen voor de haven van St. Cruz, 1791. In 't Arabisch. 1 stuk.

54. Notarieele volmacht van Arild Hansen Biorn te Amsterdam op den consul-generaal Webster Blount te Tanger, 24 Maart 1802. 2 stukken.

55. Lijst van de goederen uitgevoerd uit Mogador met opgaaf van de uitgaande rechten, 1792. In 't Arabisch. 1 stuk.

56. Fransche vertaling eener missive van de Staten-Generaal aan den keizer van Marokko, 14 April 1788. Arabische vertaling als voren z. j. 2 stukken.

57. Copie- en translaat-missiven van den keizer van Marocco aan de Staten-Generaal. De copiën in 't Arabisch, de translaten in 't Fransch en Spaansch, 1784—1792. 7 stukken.

Enkele brieven zijn mede gericht aan den Prins van Oranje.

58. Vertaling eener missive van Taleb Omar Job, gewezen ambassadeur van den keizer van Marocco aan den griffier Fagel, 9 November 1790.
Copie als voren. 2 stukken.

59. Spaansche vertaling eener missive van de gezamenlijke consuls te Tanger aan den Keizer, 7 Juni 1789. 1 stuk.

60. Verzoek van de gezamenlijke consuls aan den keizer van Marocco om eene audiencie, 1804. In 't Arabisch.
Aan de keerzijde:
het antwoord van den Keizer, z. d. In 't Arabisch. 1 stuk.

61. Copie-missiven van de gezamenlijke consuls aan Maroccaansche autoriteiten, 1780 en 1796. In 't Arabisch. 4 stukken.

62. „Lettre arabe écritte par mess. du Commerce au sujet de l'enterrement de m. White au Jardin". 1779. 1 stuk.

63. Copie-missive van de handelaren te St. Cruz aan Prins Muly Abselem, 12 December 1793. In 't Engelsch. 1 stuk.

64. Copie-besluit van de Europeesche vice-consuls en agenten te Mogador dat het Engelsch schip Le George, onder bevel van den kapitein William Forrester, alvorens ten anker te komen 40 dagen in quarentaine zal moeten gaan, 7 November 1804. In 't Fransch. 1 stuk.

65. Copiën en vertalingen van missiven en orders van den keizer van Marocco aan de gezamenlijke consuls en vice-consuls.
De copiën in 't Arabisch, de vertalingen in 't Fransch, Spaansch, Engelsch en Hollandsch met korte omschrijving van den inhoud in 't Fransch, 1780—1806. 29 stukken.

66. Spaansche vertaling 1°. van eene missive van den Keizer aan de gezamenlijke Europeesche consuls te Tanger z. d.; 2°. van eene missive van denzelfde aan den gouverneur Abd-el-Khaman, 1803 en 3°. van eene missive van den Maroccaanschen minister Mohamed-Ben-Ahmed e Susi il Boqiuti aan de gezamenlijke consuls, z. d. 1 stuk.

67. Vertaling van een missive van Mortkaid Surreky, namens den keizer van Marocco aan de handelaren te Mogador, 6 Januari 1780 en antwoord van dezen aan den Keizer, den 13 Maart d.a.v. In 't Fransch. 2 stukken.

68. Spaansche vertaling eener missive van den Caïd Monror, namens den Keizer, aan de consuls en kooplieden te Mogador, 23 April 1780. 1 stuk.

69. Fransche vertaling eener missive van den minister Ben Ottoman aan de gezamenlijke consuls te Tanger, 17 Augustus 1797.
Spaansche vertaling eener missive als voren, 30 Juni 1799. 2 stukken.

70. Copie-rekening-courant van den consul-generaal François Rossignol met den keizer van Marocco over 1771—1778. In 't Fransch. 1 stuk.

71. Copie-rekening-courant van denzelfde voor Samuel Sumbel, secretaris van den keizer van Marocco, over 1775—1778.
Copie-missiven van Rossignol aan Sumbel, 1778 en 1779. In 't Fransch. 1 stuk.

72. „Copie de la quittance que sa majesté Imperiale accordat au Sieur François Rossignol, comme elle est certifié par les aduls soit écrivain de Tangier", z. d. In 't Arabisch. 1 stuk.

73. Nota van den consul-generaal Simon Rijs te Algiers, over de gevangen gehouden Nederlanders, 16 September 1778. In 't Portugeesch. 1 stuk.

74. Missive van Sid Muly Aly, oudsten zoon van den Keizer, aan Philip White, particulier agent van den consul-generaal Webster Blount, te Salé, 1799. In 't Arabisch. 1 stuk.

75. „Copie d'une lettre de l'Empereur à tous ses gouverneurs pour la protection du vice-consul van der Pant", etc., 14 janvier 1780. In 't Arabisch. 1 stuk.

76. Copie-missive van den keizer van Marocco in antwoord op eene missive van David Jean Subremont, agent in het rijk van Marocco, 1792. In 't Arabisch. 1 stuk.

77. Copie-missive van den gouverneur van St. Cruz aan den agent Subremont, 1793. In 't Arabisch. 1 stuk.

78. Verklaring van de Europeesche handelaars te Mogador omtrent de reis van den agent David Jean Subremont naar den Keizer te Marocco, 23 Juni 1794. In 't Fransch. 1 stuk.

79. Copie-missive van David Jean Subremont, agent te Mogador, aan den keizer van Marocco, 1794. In 't Arabisch, met Fransche vertaling.
Copie-missive als voren, 1798. In 't Arabisch. 2 stukken.

80. Missive van denzelfde aan den Engelschen koopman John Tosh te Tanger, 1800. In 't Fransch. 2 stukken.

81. Verklaring van den gouverneur van (Mogador?) omtrent den vice-consul Subremont, 1802. In 't Arabisch. Copie met Fransche vertaling. 1 stuk.

82. Fransche vertaling van een patent van den keizer van Marocco voor den Hollandschen koopman Masahod de la Mar, om namens hem handel te drijven in Europa, 1791. 1 stuk.

83. Missive van den keizer van Marocco aan den Hollandschen koopman Andrea de Christo, 1792. In 't Arabisch, met eene vertaling in het Fransch. 2 stukken.

84. „Copie de la lettre du Roy, livré au aduls le 9 Février 1778 pour qu'ils ne touchent point les effets de la prise." In 't Arabisch. 1 stuk.

85. Copie- en translaat-missiven van den keizer van Marocco aan de gouverneurs en aan andere Maroccaansche autoriteiten. De copiën in 't Arabisch, de translaten in het Fransch en Spaansch, met korte omschrijving van den inhoud in 't Fransch of Engelsch, 1779—1807 en z. d. 33 stukken.

86. Hollandsche vertaling eener missive van den keizer van Marocco aan de Vereenigde Staten van America, 24 Juli 1786. 1 stuk.

87. Fransche vertaling eener missive van denzelfde aan de Republiek (van Ragusa), 4 April 1781. 1 stuk.

88. Italiaansche vertaling eener missive van denzelfde aan Girolamo Chiappi, consul van Venetie, z. d., omstreeks 1792. Het slot ontbreekt. 1 stuk.

89. „Dehire ou lettre de protection de S. M. I. Sidi Mohamet Ben Abdalla, empereur de Maroc", (1784). In 't Arabisch. 1 stuk.

90. „Ancienne lettre de protection de l'Empereur Mohamed Sidi Mohamet", 1784. In 't Arabisch. 1 stuk.

91. „Lettre de protection perpetuelle" van den keizer van Marocco à ses vassaux, les fils du rabin Guedalla, 1791. In 't Arabisch met Fransche vertaling. 1 stuk.

92. „Copie des ordres de Sa Majesté Impériale au sujet de la quarantaine ou l'examen des navires qui viendront," 1784. In 't Arabisch. 1 stuk.

93. Fransche vertaling van paspoorten van den keizer van Marocco voor de navolgende kapiteins, varende onder de „pavillon de l'Empereur de Vienne et de Hongrie".
Martin Salberg,
Boyer Albert,
Hans Metz. 25 Februari 1781. 3 stukken.

94. „Declaration de l'Empereur au Sujet des Anglois à Tangier en 1780." Vertaling in 't Spaansch. 1 stuk.

95. Engelsche vertaling van de „déclaration de l'Empereur fait à Maroc le 26 Février 1788 au sujet de son mécontentement contre les Anglois". 1 stuk.

96. Copie-missiven van Maroccaansche autoriteiten aan den Keizer. In 't Arabisch, meerendeels met omschrijving van den korten inhoud in 't Fransch, 1779—1791. 5 stukken.

Bij den brief van 1788 is eene copie van het antwoord van den Keizer.

97. Fransche vertaling van twee missiven van de Staten van Noord-Amerika aan den keizer van Marocco, 13 September en 8 December 1780. 1 stuk.

98. Missive van Sidi Muly Soliman aan prins Muly Abselem, 1793. In 't Arabisch. 1 stuk.

99. Verklaring van eenige Moorsche kooplieden van Tetuan omtrent de kwaliteit van eene daar aangevoerde partij kaneel, Februari 1791.
Aan de keerzijde:
een dito verklaring van de ambtenaren der douane van Tetuan, Februari 1791. Spaansche vertaling uit het Arabisch. 1 stuk.

100. „Lettre du consul de France au sujet de l'équipage naufragé au sud de cap Non et détenu à Marroc." z. j. In 't Arabisch. 1 stuk.

101. „Certificat des aduls à Mazagan des marchandises reçue du Bacha Sid, Bel Cassem, Ben Thar Bouhellufah", 14 Maart 1791. In 't Arabisch. 1 stuk.

102. Vertaling eener missive van Don Juan, prins van Portugal, aan Sidi Muly Haischem, 16 April 1796. 1 stuk.

103. Arabische stukken, 1779—1802 en z. d. 19 stukken.

Charles Nijssen, 1815—1827.

104. Register van uitgaande missiven van den consul-generaal Charles Nijssen, meerendeels aan den Minister van Buitenlandsche Zaken en aan den Nederlandschen Gezant te Madrid, 10 Augustus 1815—16 Juli 1816. In 't Fransch. 1 deel.

105. Minuut-, copie- en translaat-missiven van denzelfde en, tijdens diens ongesteldheid, van zijn vrouw en zoon aan:

den minister van Buitenlandsche Zaken, 1817—1827. (De minuten zijn door 't vocht grootendeels onleesbaar);
directeuren van de Presidiale kamer van den Levantschen Handel, 20 December 1826. In 't Fransch;
den vice-admiraal Ruysch, commandant van de zeemacht in de Middellandsche zee, 1823 en 1824;
den vice-admiraal Wolterbeek, als voren, 1826;
den ambassadeur van Zuijlen te Madrid, 1819;
den keizer van Marocco 1815—1824 (copiën in 't Arabisch, minuten en vertalingen in 't Fransch en Spaansch);
Ben Abselem, minister van den keizer van Marocco, Juan Tinahonis, den consul-generaal in Spanje en andere personen, 1815, 1820—1826 en z. d. In 't Fransch en Spaansch. 120 stukken.

106. Fransche vertaling eener missive van den keizer van Marocco aan den consul-generaal Charles Nijssen, Februari (1818).
Minuut-missive van den (consul-generaal Charles Nijssen?) aan een vice-admiraal, 19 Februari, zonder jaar.
Minuut-missive waarschijnlijk van denzelfde aan een (collega?), z. d. In 't Fransch. 1 stuk.

107. Missiven, copie- en translaat-missiven ontvangen door den consul-generaal Charles Nijssen of, tijdens zijn ongesteldheid, door zijn vrouw en zoon van:
den minister van Buitenlandsche Zaken, 1815—1827 met bijlagen. In 't Fransch; één brief in 't Hollandsch;
Directeuren der Presidiale kamer van den Levantschen Handel, 7 Juli 1826. In 't Fransch;
den keizer van Marocco, 1816—1818 en 1823—1827. In 't Arabisch en Fransch;
Maroccaansche autoriteiten 1816, 1817 en z. d. In 't Arabisch en Fransch;
den gouverneur van Gibraltar, 23 Augustus 1818, met bijlagen. In 't Fransch;
Alexander Webster Courth, agent te Mogador, 1815—1820 en z. d. In 't Fransch;
Juan Tinahones, 1816—1817. In 't Spaansch;
Abraham-ben-Delaq, 1821—1824. In 't Spaansch;
Salomon Abudarham, 1816—1817. In 't Italiaansch;
Masahod de la Mar en andere personen, 1815—1819 en 1824—1826. In 't Fransch, Hollandsch, Spaansch en Engelsch. 313 stukken.

108. Missive van Haïm Asamcot aan „den Hollandschen Consul" (waarschijnlijk Charles Nijssen), z. d. In 't Spaansch. 1 stuk.

109. Missive van Pacha Muhammed Umimon aan den consul-generaal Nijssen, 1 Juni 1827. In 't Arabisch met de Spaansche vertaling, en copie-antwoord van dezen laatste, van den 11en Juni d.a.v. In 't Spaansch. 2 stukken.

110. Minuut- en copie-certificaten van den consul-generaal Charles Nijssen omtrent oorlogsmunitie aan boord van verschillende Maroccaansche schepen, 1815—1819. In 't Fransch. 9 stukken.

111. Paspoorten en copie-paspoorten van den consul-generaal Charles Nijssen en, tijdens zijn ongesteldheid, van zijn echtgenoot en zoon, voor verschillende schepen, 1816, 1817 en 1820—1827. In 't Hollandsch, Fransch en Spaansch. 23 stukken.

112. „Paspoorten" (scontrins) van denzelfde voor Maroccaansche schepen, 1816. Bovenste gedeelte. Op perkament. 2 stukken.

113. Minuut-gezondheidsdeclaratie van denzelfde voor H. Losen, schipper van de sloep Petronella, (1824). 1 stuk.

114. Rekening-courant, missiven van Andrea de Christo aan den consul-generaal Webster Blount en aan den agent David Jean Subremont, missive van Masahod de la Mar aan den consul-generaal Charles Nijssen, inventaris, proces-verbaal en andere stukken betreffende de liquidatie van het handelshuis van Andrea de Christo en wijlen Isay Pacifico te Mogador, 1800—1817. In 't Fransch, Hollandsch en Italiaansch. 11 stukken.

115. Rekeningen, cognoscementen en andere stukken betreffende handelsoperaties tusschen de firma Tomasachi Marcella en Cie te Amsterdam en Alabas Bouhalel te Mogador.
Brieven van Bouhabel aan de firma Tomasachi Marcella en Cie
Overzicht door G. Psicha, gevolmachtigde van de firma Tomasachi Marcella en Cie voor Charles Nijssen van de geschillen in handelszaken tusschen voornoemde firma en Bouhalel, 1802—1822. Origineel en copie. In 't Arabisch, Italiaansch, Hollandsch en Fransch. 35 stukken.

116. Missive en minuut-missiven van den consul-generaal Charles Nijssen en Arij Schaap, voerende de galjoot de Koophandel en zijn broeder Maarten Schaap, voerende het schip De Jonge Maria.

Missive van beide broeders aan Nijssen en andere stukken betreffende het opbrengen van hun beider schepen door een Moorschen brik en hun verblijf te Larache en Rebat, 1816—1818. In 't Hollandsch, Fransch en Spaansch. 38 stukken.

117. Extract-koninklijke besluiten, reglementen, algemeene bepalingen van het departement van Buitenlandsche Zaken en andere stukken meerendeels betreffende consulaire ambtenaren, 1814—1821 en 1826. Gedrukt. 36 stukken.

118. Copie-missive van den Secretaris van Staat voor de Buitenlandsche Zaken in Engeland aan den ambassadeur Fagel te Londen, 23 Juni 1814. In 't Engelsch. 3 exemplaren.

119. Tractaat van defensieve alliantie tusschen den koning der Nederlanden en den koning van Spanje tegen de Barbarijsche Staten, 10 Augustus 1816. Gedrukt. Fransche en Spaansche tekst. 2 stukken.

120. Aanteekeningen uit een brief van den Franschen Consul-generaal Sourdeau te Tanger aan den minister van Buitenlandsche Zaken in Frankrijk omtrent het Hollandsch Consulaathuis te Tanger, 24 Maart 1816. In 't Fransch. 1 stuk.

121. Fransche vertaling eener missive van den keizer van Marocco aan den Franschen consul-generaal Sourdeau, 1820. 2 stukken.

122. Minuut-missiven van de gezamenlijke consuls aan den keizer van Marocco, 1817 en 1818. In 't Fransch.

Copie-missive van de gezamenlijke consuls waarschijnlijk aan den keizer van Marocco, 1823. In 't Arabisch. 4 stukken.

123. Missiven, copie- en translaat-missiven van den keizer van Marocco aan de gezamenlijke consuls te Tanger. Missiven en copiën in 't Arabisch, translaten in 't Fransch en Spaansch, 1818—1826 en z. d. 19 stukken.

124. Copie-missive van Zenon de Orve, consul-generaal van Spanje te Tanger aan de gezamenlijke consuls aldaar, 18 December 1823, met een aanteekening van Jorjé Colaço. In 't Spaansch. 1 stuk.

125. Translaat-, copie-missiven en orders van den keizer van Marocco aan Maroccaansche autoriteiten, 1821—1827. In 't Arabisch, Fransch en Spaansch. 7 stukken.

126. Spaansche vertaling van een order van den keizer van Marocco aan de bewoners van het Rif, waarbij zij tot een krachtdadig verzet tegen de Christenen worden aangespoord, z. d. In 't Spaansch. 1 stuk.

127. Paspoort van den Nederlandschen consul te Marseille voor Anne Marie Elisabeth Rijs, dochter van den consul-generaal Simon Rijs te Algiers, 21 Juni 1817.
Codicil van voornoemde mej. Rijs, gepasseerd te Tanger, 10 October 1818.
Aan de achterzijde:
Aanteekening uit de onkostenrekening van haar ziekte, begrafenis en op het transport van haar meubelen, 1818 en 1819. In 't Fransch. 2 stukken.

128. Copie-paspoort van den Nederlandschen consul te Malaga voor Louis Gabriel Basset, van Luik, 2 Juli 1823. In 't Spaansch.
Copie-paspoort van den Nederlandschen Consul te Cadix voor Charles Deguinber van Brussel, 26 Juli 1823. In 't Fransch. 1 stuk.

129. Spaansche vertaling eener overeenkomst tusschen den keizer van Marocco en den Engelschen consul, z. d.
Aanteekening omtrent uitgaven van den Franschen consul ten behoeve eener zending bij den keizer van Marocco. In 't Spaansch. 1 stuk.

130. „Etat des passeports Turcs délivrés dans le Bureau de la Direction d'Anvers, qui ont été frappés du timbre extraordinaire de dix francs", 1816 en 1817. In 't Fransch. 1 stuk.

131. Arabische stukken, 1816—1826 en z. d. 51 stukken.

132. Patroon van het borduursel op de uniform van den Hollandschen consul. Gedrukt.
Het wapen van het Koninkrijk der Nederlanden. Gedrukt.

133. Paspoort van de Aartshertogin Maria Theresia voor Charles Nijssen en familie, 14 Augustus 1815. In 't Italiaansch. 1 stuk.

134. Verklaring van Melchor Gimenez, hoofdadministrateur der douane van Cadix voor den consul-generaal Charles Nijssen betreffende den uitvoer van goederen uit Cadix, 2 October 1815. In 't Spaansch. 1 stuk.

Abraham-ben-Delaq, tolk bij het consulaat en tijdens de ongesteldheid van Nijssen met de waarneming daarvan belast, 1821—1826.

135. Journaal van Abraham-ben-Delaq, tolk en tijdelijk zaakgelastigde van het Nederlandsche consulaat te Tanger, van de dagelijks voorvallende gebeurtenissen aldaar en in andere plaatsen van Marocco, 27 April 1821—31 Augustus 1824. 1 deel.

Door vocht en insecten beschadigd.

136. Aanteekeningen van denzelfde van de dagelijks voorvallende zaken over Januari, Juli, November en December 1823, Februari 1824 en z. d. In 't Spaansch. 7 stukken.

137. Fransche vertaling eener missive van denzelfde aan den keizer van Marocco, 1824. 1 stuk.

138. Copie-missiven van denzelfde aan:
den consul-generaal Charles Nijssen, 1823;
den vice-admiraal (Ruysch), 24 Februari 1824;
den keizer van Marocco, 1824;
Mevrouw Gefa, 9 November 1823.
In 't Spaansch, twee brieven aan den keizer van Marocco met de Arabische vertaling. 7 stukken.

139. Paspoort en copie-paspoorten van Abraham-ben-Delaq, voor verschillende schepen, 1821—1823 en 1826. In 't Spaansch. 9 stukken.

140. Rekening van denzelfde van uitgaven voor het Consulaat, 1 Januari — 12 April 1823. In 't Spaansch. 1 stuk.

141. Aanteekeningen van denzelfde omtrent afgegeven paspoorten, October 1823. In 't Spaansch. 1 stuk.

142. Spaansche vertaling eener missive van den keizer van Marocco aan Abraham-ben-Delaq, 4 November 1823.
Spaansche vertaling als voren, met duplicaat, 9 December 1823. 3 stukken.

Jean Fraissinet, sedert 1827.

143. Journaal van de dagelijks voorvallende gebeurtenissen te Tanger en in andere plaatsen van Marocco, van 1 September 1824 – November 1827 van Abraham-ben-Delaq, in 't Spaansch en van 30 November 1827 – 28 September 1828 van Jean Fraissinet, in 't Fransch. 1 deel.

144. Minuut- en copie-missiven van den consul-generaal Jean Fraissinet aan:
den minister van Buitenlandsche Zaken, 1827—1830. In 't Fransch;
den vice-admiraal Wolterbeek, commandant van de zeemacht in de Middellandsche Zee, 1827—1828. In 't Fransch;
den kolonel en daarna vice-admiraal van de Sande, commandant als voren, 1828—1830. In 't Fransch;
den keizer van Marocco, 1828—1829. In 't Arabisch en Fransch;
Maroccaansche autoriteiten, 1828—1830. In 't Spaansch, Fransch en Arabisch. 82 stukken.

145. Spaansche vertaling eener missive van den gouverneur van Tanger aan den consul-generaal Jean Fraissinet, 10 November 1828 en minuut-antwoord van dezen laatste in 't Fransch met de Arabische vertaling, 20 November d.a.v. 2 stukken.

146. Missiven ontvangen door den consul-generaal Jean Fraissinet van:
den minister van Buitenlandsche Zaken, 1827 – 1830;
den vice-admiraal Wolterbeek, 1827 en 1828;
den kolonel en daarna vice-admiraal van de Sande, 1828—1830;
James Bell, consul te Gibraltar en diens plaatsvervanger Lewis Irotabas, 1828 – 1830.
Missiven en vertalingen van missiven ontvangen door denzelfde van den keizer van Marocco en van Maroccaansche autoriteiten. In 't Arabisch met Fransche en Spaansche vertalingen, 1828—1830. 89 stukken.

147. Copie-circulaire van den consul-generaal J. Fraissinet aan de gouverneurs van Tetuan, Rabat en Mogador, naar aanleiding van den diefstal der juweelen van de Prinses van Oranje te Brussel. In 't Arabisch met de minuut in 't Fransch, 15 Januari 1830. 2 stukken.

148. Minuut- en copie-paspoorten van denzelfde voor verschillende schepen, 1827 en 1828. In 't Fransch. 6 stukken.

149. Minuut-certificaat van denzelfde omtrent oorlogsmunitie geladen aan boord van een Maroccaansch schip, 14 Augustus 1831. In 't Fransch. 1 stuk.

150. Quitanties, rekeningen en copie-nota's van diverse uitgaven voor het consulaatgebouw te Tanger, 1828—1835. In 't Fransch. 21 stukken.

151. Extract-resolutie van den directeur-generaal voor de Marine, 10 Maart 1830. Gedrukt. 3 exemplaren.

152. Verklaring van een tolk omtrent de ontmoeting van een Nederlandsch schip met een Maroccaansch kaperschip op de Portugeesche kust, 21 October 1828. In 't Spaansch. 1 stuk.

153. Copie-verklaring door J. J. Brouwer (schipper?) en P. D. Jong, stuurman van het schip Zorgvuldigheid, van de goederen welke in Madera zijn gelost, 4 Mei 1830. 1 stuk.

154. Vertalingen van tractaten tusschen de Staten-Generaal en den keizer van Marocco, 1683, 1684, 1752 en 1777. Moderne copiën in 't Hollandsch en Fransch. 5 stukken.

155. Missive van den Maroccaanschen minister El Taleb-Ben-Chelul aan de consuls van Spanje, Zweden en Nederland, 12 Juni 1828. In 't Arabisch met Spaansche vertaling. 2 stukken.

156. Copie-missive van den keizer van Marocco aan de gezamenlijke consuls te Tanger. In 't Arabisch met de Fransche vertaling, 5 September 1828.
Fransche vertaling als voren. Copie. 2 stukken.

157. Copie-circulaire van den gouverneur van Tanger aan de gezamenlijke consuls, 10 November 1828. In 't Arabisch met vermelding van den korten inhoud in 't Fransch. 1 stuk.

158. Copie-gezondheidsdeclaratie van den Sanitairen Raad te Tanger voor een Maroccaansch schip, z. d. In 't Fransch. 1 stuk.

159. Spaansche vertalingen van missiven van den keizer van Marocco aan Maroccaansche autoriteiten, 1827—1829. In 't Spaansch. 3 stukken.

160. Fransche vertaling eener missive van den Maroccaanschen minister aan den Engelschen consul Douglas, 13 November 1828. 1 stuk.

161. Missiven ontvangen door Abraham-ben-Delaq van:
Isaac Benshetrit, 30 December 1829. In 't Spaansch;
Addy Delevante, 11 Januari 1830. In 't Fransch;
Smahia Sumbet, agent te Rabat, 29 Januari 1830. In 't Spaansch.
3 stukken.

Van het Hoog Militair Gerechtshof te Utrecht.

II. 1. Extract-resolutie van den Raad van State dd. 16 April 1681. 1 stuk.

2. Rapport van den commandant van IJzendijke omtrent de overgave dier stad aan de Franschen in het jaar 1747, en stukken daartoe betrekkelijk, gesteld in handen van den Fiscaal der Generaliteit, om te onderzoeken of het garnizoen zijn plicht heeft gedaan. 8 stukken.

Van den Archivaris in de provincie Friesland.

III. 1—5. Crimineele sententie-boeken van den Krijgsraad van het garnizoen te Leeuwarden, 1775—1811 en 1817—1818 (met naamregister in ieder deel). 5 deelen.

6. Verzameling van publicatiën, besluiten en missives, ingekomen bij den auditeur-militair te Leeuwarden, van de Ministers van Oorlog en van Justitie en Politie, en van de Hooge Militaire Vierschaar, 1801—1810 (met inhoudsopgave). 1 band.

Van den Archivaris in de provincie Groningen.

IV. 1—6. Ordinaris protocollen of registers van notulen van den Krijgsraad in het garnizoen Groningen, van 22 September 1767—2 October 1787 en van 28 April 1796—10 Mei 1806. 6 deelen.

7—12. Crimineele protocollen of protocollen van vonnissen van den Krijgsraad in het garnizoen Groningen, van 10 April 1772—24 Mei 1810. 6 deelen.

Van den Auditeur-militair te Arnhem.

V. Stukken afkomstig van en overgenomen door Mr. M. J. Vitringa, bij koninklijk decreet van 28 Mei 1807 n°. 2, aangesteld tot commissaris-rapporteur te Emden, tijdelijk als zoodanig werkzaam in het leger te velde en te Zutphen,

bij koninklijk besluit van 25 October 1816 1a Q. benoemd tot auditeur-militair in Gelderland te Arnhem.

1. Ingekomen stukken bij den commissaris-rapporteur te Emden, te velde en te Zutphen, 1 Juni 1807—6 April 1811, alsmede enkele door hem verzamelde instructies, reglementen, copie-besluiten en aanschrijvingen. 265 stukken.

2. Processtukken in zaken behandeld voor den krijgsraad te Emden, 1807 en 1808. 42 pakketten.

3. Vonnissen gewezen door den krijgsraad te Emden, 11 Juli 1807—5 Februari 1811, geapprobeerd door de Hooge Militaire Vierschaar. 124 stukken.

4 en 5. Vonnissen gewezen door den krijgsraad te Zutphen in de jaren 1810 en 1811, geapprobeerd door de Hooge Militaire Vierschaar, met de processtukken daartoe betrekkelijk.

Vonnissen als voren, doch zonder de processtukken, 1810.

Processtukken in zaken behandeld voor den krijgsraad te Zutphen, 1810. 2 portefeuilles.

6. Wekelijksche- en extra-rapporten van den provoost-geweldiger te Zutphen, betreffende de aldaar geconfineerden, 19 Februari 1810—4 Maart 1811.

Verschillende notitiën betreffende de gevangenen in het provoosthuis te Zutphen, 1810 en 1811.

Maandelijksche rapporten van den provoost-geweldiger te Doesburg, Maart—October 1810.

Wekelijksche rapporten van den provoost-geweldiger te Coevorden, 10 September 1810—24 Maart 1811.

Staten der geconfineerden in het provoosthuis te Coevorden, 3 April 1810—31 Januari 1811.

Lijst van arrestanten voor den krijgsraad te velde, in Utrecht gedetineerd, opgemaakt door den provoost-geweldiger te Utrecht, 16 October 1809. 157 stukken.

7. Driemaandelijksche rapporten betreffende de zaken, die bij den permanenten krijgsraad te velde afgedaan of nog aanhangig gebleven zijn, Juli 1808—September 1809.

Als voren bij den krijgsraad in Oost-Friesland, Juli—December 1809.

Als voren bij de krijgsraden te 's-Hertogenbosch, Breda en Bergen-op-Zoom, April—Juni 1810.

Als voren bij de krijgsraden in het 1e, 2e en 9e district, Januari—Maart 1810.

Als voren bij die in het 2e en 9e district, October—December 1810. 12 stukken.

8. Processtukken in zaken behandeld voor den krijgsraad van het garnizoen te 's-Gravenhage in 1805 en 1806. 3 pakketten.

N.B. Blijkens aanteekening op een der stukken behooren deze tot de auditie van Zuid-Holland en zijn zij in 1807 als modellen door den commissaris-rapporteur Eyssel aan Mr. M. J. Vitringa afgegeven.

Van het Gemeentebestuur van Hardinxveld.

VI. Rechterlijk archief van Hardinxveld.

1. Ingekomen en minuten van uitgaande stukken van het gerecht, 1735—1807. 57 stukken.

2. Stukken in verschillende zaken gediend hebbende, 1603—1808. 28 stukken.

3. Stukken betreffende de civiele procedure, 1679, 1748—1808. 44 stukken.

4. Stukken van insolvente boedels, 1753—1761. 6 stukken.

5. Stukken betreffende de registers van opdrachten, 1651—1799. 27 stukken.

6. Acten van openbaren verkoop van onroerende goederen, 1714—1765. 6 stukken.

7. Acten van openbare verpachting enz., 1625—1810. 215 stukken.

8. Allerhande acten, 1633—1765. 29 stukken.

VII. Rechterlijk archief van Giessendam.

1. Dingtalen, 1803. 7 stukken.

2. Acte van volmacht, 1801. 1 stuk.

VIII. Rechterlijk archief van Gorinchem.

1. Ingekomen stukken van het gerecht, 1671, 1688. 8 stukken.

2. Stukken in verschillende zaken gediend hebbende, 1688—1743. 65 stukken.

3. Interrogatiën, enz., 1695—1704. 8 stukken.

4. Allerhande acten, 1676—1704. 12 stukken.

IX. Rechterlijk archief van Goudriaan.

Stuk van een burgerlijk geding, 1677. 1 stuk.

X. Rechterlijk archief van Noordeloos.

Stukken in verschillende zaken gediend hebbende, 1679—1714. 9 stukken.

Van het Gemeentebestuur van Lexmond.

XI. Rechterlijk archief van Lexmond en Achthoven.

1. Stukken in verschillende zaken gediend hebbende, 1619—1800. 35 stukken.

2. Ingekomen en minuten van uitgaande stukken van het gerecht, 1629—1807. 34 stukken.

3. Stukken van door den schout of secretaris behandelde zaken, 1598—1747. 70 stukken.

4. Rol van ordinaris en extraordinaris rechtdagen, 1551—1554, 1623—1627 (fragmenten). 2 katerns.

5. Dingtalen, notulen, adviezen, interrogatiën, enz., 1589—1711. 135 stukken.

6. Protocol van opdrachten, enz., 1598—1604 (fragment). 2 katerns.

7. Minuut-acten van opdracht, enz., 1610–1793. 713 stukken.

8. Stukken van insolvente boedels, XVIIe en XVIIIe eeuw. 6 stukken.

9. Acten van openbaren verkoop van onroerende goederen (ook schepen), 1626—1801. 96 stukken.

10. Acten van openbaren verkoop van roerende goederen, 1628—1743. 97 stukken.

11. Acten van openbare verpachting van tienden, 1729—1773. 48 stukken.

12. Acten van openbare verhuring, 1670—1770. 89 stukken.

13. Allerhande acten, 1597—1714. 14 stukken.

XII. Rechterlijk archief van Lakerveld.

1. Stukken in verschillende zaken gediend hebbende, 1634—1728. 26 stukken.

2. Rol van ordinaris rechtdagen, 1624—1625, (fragment). 3 bladen.

3. Dingtalen, proces- en andere stukken van civiele procedures, 1602—1755. 12 stukken.

4. Protocol van opdrachten, enz., 1583—1588, (fragment). 1 katern.

5. Stukken behoorende tot de protocollen van opdrachten, enz., 1628—1785. 346 stukken.

6. Acten van openbaren verkoop van onroerende goederen, 1628—1778. 18 stukken.

7. Acten van openbaren verkoop van roerende goederen, enz., 1636—1791. 93 stukken.

8. Allerhande acten, 1585—1765. 13 stukken.

9. Minuten van allerhande acten, 1608—1791. 35 stukken.

Van het Gemeentebestuur van Mijnsheerenland.

XIII. Rechterlijk archief van Mijnsheerenland van Moerkerken, (vervolg op n°. LVI der aanwinstenlijst van 1896).

1. Ingekomen stukken van het gerecht, 1745—1810. 46 stukken.

2. Register van openbaren verkoop van onroerende en roerende goederen, enz., 1670—1674 (fragment). 3 katerns.

3. Acten van openbare verhuring, 1716—1790. 30 stukken.

4. Lijsten van de smal- en koorntienden, 1754—1777. 19 stukken.

5, 6. Registers van taxatie voor het collateraal, 1667—1748, 1784—1809. 2 deelen.

7. Memoriën van taxatie voor het collateraal, 1646—1654. 3 stukken.

Van het Gemeentebestuur van IJsselmonde.

XIV. Rechterlijk archief van IJsselmonde, (vervolg op n^{0}. XLVIII der aanwinstenlijst van 1896).

1. Ingekomen stukken van het gerecht, 1799—1800. 4 stukken.

2. Stukken betreffende geabandonneerde en insolvente boedels, 1699—1789. 21 stukken.

3. Acten van openbaren verkoop van onroerende en roerende goederen, 1598—1794. 489 stukken.

4. Geboden van onroerende goederen, 1736—1788. 216 stukken.

5. Acten van openbare verpachting, 1699—1773. 29 stukken.

6. Register van allerhande acten, 1593—1603. 1 deel.

7. Allerhande acten, 1664—1781. 59 stukken.

8. Aanvragen om taxatie voor het collateraal, 1696—1719. 3 stukken.

Van het Gemeentebestuur van Naaldwijk.

XV. Rechterlijk archief van Naaldwijk, (vervolg van n°. LX der aanwinstenlijst van 1896).

1. Ingekomen stukken van het gerecht, 1739—1795. 15 stukken.

2. Stukken betreffende den openbaren verkoop van het goed Patijnenburg, 1798 en 1799. 10 stukken.

3. Aanvragen om taxatie voor het collateraal, 1731—1751. 21 stukken.

Van het Gemeentebestuur van Kethel.

XVI. Rechterlijk archief van Kethel, (vervolg van n°. XXVII der aanwinstenlijst van 1896).

Allerhande acten, 1724—1730, 11 stukken.

Van het Gemeentebestuur van Nieuwpoort.

XVII. Rechterlijk archief van Nieuwpoort, (vervolg van n°. VIII der aanwinstenlijst van 1902).

1. Stukken van een geabandonneerden boedel, 1763. 7 stukken.

2. Allerhande acten, 1574, 1705, 1719. 3 stukken.

Van het Gemeentebestuur van Valkenburg.

XVIII. Rechterlijk archief van Valkenburg, (vervolg van n°. XX der aanwinstenlijst van 1897).

1. Stukken in verschillende zaken gediend hebbende, 1735—1806. 25 stukken.

2. Ingekomen stukken van het gerecht, 1801—1811. 63 stukken.

3. Acten van aangifte van verkoop van onroerende goederen, 1746—1749. 7 stukken.

4. Register van openbare verpachting van tienden, 1738—1787. 1 deel.

5. Register van aanslagen in de verponding, 1734—1765. 1 deel.

Van Mevrouw N. Rooseboom, geb. Pit, te 's-Gravenhage.

XIX. Archieven van de heerlijkheden gelegen onder Noord-Waddinxveen (Huibrechtsambacht of St. Huibertsgerecht, Snedelwijk of Snijdelwijk, Groensvoord of Groenswaard(e), en Peuliën, Puliën of Poliën).

Heerlijke rechten en bezittingen.

1. Ingekomen en minuten van uitgegane stukken, XVII—XIXe eeuw. 44 stukken.

2. Vergunning van Willem VI voor Heinrik van Naaldwijk, om land in het ambacht van Groensvoord en Peuliën te doen delven, 1407. 1 charter.

3. Opdracht en verlij van de ambachten in Waddinxveen, geheeten Huibrechtsambacht en Snedelwijk, aan Margaretha, gravin van der Mark en Arenberg, 1569. 2 aaneengehechte charters.

4. Verkoop van de ambachten van Hubrechtsgerecht, Snedelwijk, Puliën en Groenswaard, het recht van turfmaten en tienden in Moordrecht, een blok tienden de Lage Boskoop, en de tienden in Alfen aan Diederich van Scaghen, en stukken daarop betrekking hebbende, 1613 en 1614. 6 stukken.

5. Verkoop en verlij van de heerlijkheden St. Huibrechtsgerecht, Groenswaarde, Peuliën en „Zuydelwijck" (sic) aan Josua van Belle, en stukken daarop betrekking hebbende, 1675. 8 stukken en 1 charter.

6. Verlijen van leden van het geslacht Van Belle met St. Hubrechtsambacht en de ambachten van Snedelwijk, Groensvoord en Peuliën, 1730, 1739 en 1744. 3 charters.

7. Octrooien voor hen, om van hun goederen te disponeeren, 1680, 1713, 1730 en 1744. 4 charters.

8. Verkoop van $^{5}/_{7}$ van de ambachtsheerlijkheid van Noord-Waddinxveen en St. Hubertsgerecht door vijf kinderen van Arnoldus Adriaan Pit aan twee andere kinderen, 1848. 1 stuk.

9. Commissies voor den baljuw, schout en secretaris, 1664, 1731, 1740 en 1751, en voor den bode, 1719. 5 stukken.

10. Stukken betreffende de baljuwen en schouten Klaas Jakobsz. van Zoelen, 1622, Joris Adriaansz. Donder, 1632 en 1637—1639, Huibert Jorisz. Donder, 1639, Quirijn van Es, 1663 en Jan Mauritius van Kempen, 1793. 26 stukken en charters.

11. Ingekomen en minuten van uitgegane stukken over aanstellingen tot of voordrachten voor baljuw, schout, ambachtsbewaarder, secretaris, gerechtsbode, raadslid, burgemeester en gemeente-ontvanger, 1620—1848. 20 stukken.

12. Ingekomen brief en minuten van uitgegane brieven over de beroeping van een predikant, 1831. 2 stukken.

13. Declaraties voor den heer wegens verschillende rechtsgedingen van 1614—1617. 1 stuk.

14. Stukken betreffende gedingen en geschillen over de grenzen van de jurisdictie, 1613—1631, 1633 en 1665, en bewijsstukken van 1555 en 1621. 66 stukken en charters.

15. Ingekomen en minuten van uitgegane brieven over de voorgenomen vereeniging van de gemeenten Noord- en Zuid-Waddinxveen, 1832—1836. 11 stukken.

16. Klacht van de Jonkvrouw van Naaldwijk over het schouwen van de Bakwetering, omstreeks 1500. 1 charter.

17. Condemnatie van den Hoogen Raad op een compromis tusschen schout en ambachtsbewaarders en Josua van Belle, als ingelande van het grootste deel van de Bakwetering, over een jaarlijksche betaling, door eerstgenoemden van de ingelanden gevorderd, en stukken betreffende die zaak, 1691—1699. 7 stukken en 1 charter.

18. Request van Diederik van Schagen en den schout en ambachtsbewaarders van Noord-Waddinxveen aan het Hof van Holland, over het onderhouden van de Schielandsche landscheiding, die afgespoeld was door de persing van het meerken van Goch, 1636, verklaring over die zaak, 1634, en copiën van stukken van 1455 en 1566—1636 over vroegere geschillen over het gebruik en onderhoud van de landscheiding. 13 stukken.

19. Copie-octrooi voor het stellen van een verlaat, 1551 en 1552. 1 stuk.

20. Condemnatie van den Hoogen Raad betreffende het vorderen van de eerste schoof of gewas van de drooggemaakte landen door den ambachtsheer, 1767. 1 stuk.

21. Verklaring over het houden van de vierschaar van het Zuideinde van Waddinxveen in zeker huis met consent van den heer van Noord-Waddinxveen, 1636. 1 stuk.

22. Copie-acte van non-prejudicie voor den heer van Noord-Waddinxveen wegens het „uitplatingen" van de kolfbaan in het rechthuis van Zuid-Waddinxveen, 1730. 1 stuk.

23. Register van de inkomsten van Noord-Waddinxveen, Boskoop, Alfen, Hillegersberg, Kapelle op den IJssel en Moordrecht, 1675—1694, en van de tienden — 1708. 1 deel.

24. Verpachting van de visscherij van de Kromme Gouwe, 1615. 2 stukken.

25. Consent van den heer om in de Alfen te visschen, 1639. 1 stuk.

26. Condemnatie van den Hoogen Raad betreffende de kenniptienden, 1617. 1 stuk en 1 charter.

27. Dagvaarding door den heer van de collecteurs van de kenniptienden, 1630. 1 charter.

28. Copie-vergunning om in de plaats van kenniptienden 60 ponden te betalen, 1666. 1 stuk.

29. Stukken betreffende de smaltienden, 1619 en 1679. 3 stukken.

30. Copie-rekening met kwijtschrift voor leenrechten van Hubrechtsgerecht, 1622. 1 stuk.

31. Opgaaf van den ontvang van de korentienden, 1624. 1 stuk.

32. Rekening van den pachter van de turfmaat, 1640. 1 stuk.

33. Verpachting van de lastgelden en turfmaten van Moordrecht, Groenswaard en Peuliën, en Nieuwkoop en Noorden, 1611. 1 stuk.

34. Verpachting van de turfmaat van Hubrechtsgerecht, Groensworde, Peuliën, Snijdelwijk en de Bakwatering, 1626. 1 stuk.

35. Verpachtingen van de turfmaat of het lastgeld, 1650—1656, 1663—1668, en 1696—1699. 6 stukken.

36. Stukken betreffende tienden in drooggemaakte landen, 1669—1677. 8 stukken.

37. Contract tusschen den heer en schout en schepenen over het recht van tiende van een droogmakerij, 1759. 1 stuk.

38. Copie-contract tusschen den heer en ingelanden in den drooggemaakten polder, 1805. 1 stuk.

39. Stukken over de tienden in de Putten en den Achterafschen polder, 1872—1876. 33 stukken.

40. Copiën van kaarten van Waddinxveen van 1600 en 1687. 3 stukken.

41. Gedrukte kaarten van Waddinxveen, XIXe eeuw. 2 stukken.

42. Blafferd van de kerk van Waddinxveen, 1548—1624, copie van 1624, met aanteekeningen tot 1775. 1 deel.

43. Inventarissen van de boeken en papieren ter secretarie, XVIIe en XVIIIe eeuw. 7 stukken.

Goederen van bezitters der heerlijkheid.

44. Stukken betreffende het huis te Souburg, in 1635 aan den heer van St. Huibertsgerecht opgedragen, 1632—1728. 39 stukken en charters.

45. Stukken herkomstig van heeren en vrouwen van Noord-Waddinxveen, betreffende goederen aldaar en in Bloemendaal, 1617—1806. 13 stukken en 12 charters.

46. Ingekomen brieven en minuut van een uitgeganen brief over de Mei- en herfstschotten van Hillegersberg en Moordrecht, 1819 en 1829. 8 stukken.

47. Stukken betreffende tienden te Laag-Boskoop en te Alfen en Hazerswoude, 1644—1804. 28 stukken en 4 charters.

48. Stukken betreffende die en andere rechten in Moordrecht, Hillegersberg, Kapelle, enz., 1557—1660. 24 stukken en 1 deel.

Dorpszaken.

49. Ingekomen stukken, 1600—1717. 12 stukken.

50. Copiën en andere stukken op dorpsaangelegenheden betrekking hebbende, 1621—1787. 19 stukken en 2 charters.

51. Stuk van een geding van de ambachtsbewaarders van het Noordeinde van het jaar 1636, z. d. 1 stuk.

52. Octrooi voor de schouten en ambachtsbewaarders van Noord- en Zuid-Waddinxveen en de gemeene buren van Blommendaal aan de oostzijde van Waddinxveen, tot het heffen van een accijns, 1640. 1 charter.

53. Acte van besteding van het ingaderen van de extraordinaire verponding, geconsenteerd 31 Januari 1699. 1 stuk.

54. Rekeningen en kwijtschriften voor het ambacht, 1615—1746. 26 stukken.

55. Kohier van het hoofdgeld in het Noordeinde van 1623. 1 stuk.

56. Lijst van degenen die exemt of verminderd waren van het hoofdgeld in het Noordeinde, omstreeks 1625. 1 stuk.

57. Registers van omslagen over Groenswaard, 1583 en 1586. 2 stukken.

58. Sommaties en kwijtschriften van den rentmeester-generaal van de domeinen van Noord-Holland voor schout en gerecht, wegens riemtalen, lente- en herfstbeden enz., 1726—1777. 15 stukken.

59. Sommatiebiljet voor Waddinxveen alias Wensveen, het Zuideinde met Koenekoop en Arkel-Waddinxveen, het Noordeinde met Groenswaard en Poliën, en Huibrechtsgerecht met Snijdelwijk, over hun gedeelten in den omslag van 110000 ponden, over Holland, geordonneerd in April 1582. 1 stuk.

60. Staat van hetgeen „die van Waddinxveen" jaarlijks tot den oorlog contribueerden, 1e helft van de XVIIe eeuw. 1 stuk.

61. Insinuatie, om ten overstaan van weesmannen een schifting te maken, 1620. 1 stuk.

Ambachtszaken.

62. Consent van hoogheemraden van Rijnland voor schout en ambachtsbewaarders, dat verschillende personen mochten slagturven, 1701. 1 stuk.

63. Acte van overgifte van een huis, schuur en erf aan het ambacht voor waarborggelden, en stukken over die zaak, 1741 en 1742. 8 stukken.

64. Stukken van gedingen, 1572, 1634 en 1635. 5 stukken en charters.

65. Acten van verpachting van de visscherij in de wateren van de uitgedolven landen, 1634—1645. 6 stukken.

66. Registers van omslagen, 1602 en 1687. 2 stukken.

67. Sommaties en kwijtschriften van den rentmeester van Rijnland voor de ambachtsbewaarders, wegens het morgengeld, 1757 en 1758. 3 stukken.

68. Memories van geldelijken aard, XVII[e] en XVIII[e] eeuw. 2 stukken.

XX. Rechterlijk archief van Waddinxveen, ook genaamd Wensveen, zijnde het Noord- en Zuideinde (vervolg op n⁰. VIII der aanwinstenlijst van 1901).

1. Stuk van de kinderen van een schout, 1612. 1 stuk.

2. Schepenacte, 1617. 1 stuk.

XXI. Rechterlijk archief van Noord-Waddinxveen (vervolg op n⁰. XI der aanwinstenlijst van 1901).

1. Acte van openbare verkooping, 1741. 1 stuk.

2. Inventaris van de papieren en bescheiden van de heerlijkheden, loopende tot 1778. 1 stuk.

XXII. Rechterlijk archief van de Hooge Vierschaar van St. Huibrechts- of Huibertsgerecht (vervolg op n⁰. XII der aanwinstenlijst van 1901).

Stukken voor den baljuw, 1629—1659. 4 stukken.

Van den heer P. N. van Doorninck te Bennebroek.

XXIII. Stukken, betreffende de heerlijkheid „de Tempel”.

1. Inventaris van alle bescheiden betreffende de heerlijkheid „de Tempel”, alsmede van de hofstede, eertijds genaamd Berkeloord. 1 deel.

Dit register bevat mede een algemeene omschrijving van de heerlijkheid, gemaakt ten tijde dat zij in het bezit kwam van Johan van der Hoeven (14 September 1715), copiën van verschillende acten op de heerlijkheid betrekking hebbende en aanteekeningen van latere eigenaars.

2. Copie-request van Mr. J. van Hees en Mr. H. van Hees, als bezitters van de heerlijkheid de Tempel en de ambachtsheerlijkheid van Berkel en Rodenrijs, ingediend bij het Vertegenwoordigend Lichaam des Bataafschen volks 22 October 1798; met concept-memorie en bewijsstukken. 8 stukken.

3. Memorie van justificatie van de rechten van genoemde heeren op bedoelde heerlijkheden, ingediend bij de Eerste Kamer van het Vertegenwoordigend Lichaam in het jaar 1799; met bijlagen. 12 stukken.

Van de bijlagen gemerkt A. tot P. ontbreken de letters A., N., O. en P.

4. Copie-request van genoemde eigenaars aan het Departementaal Bestuur van Holland dd. 23 Augustus 1803; met daarop genomen resolutie dd. 24 Augustus 1803. 2 stukken.

5. Concept-request van baron H. W. van der Duijn aan den koning van Holland, verzoekende behoud van de heerlijke rechten of schadevergoeding voor het verlies daarvan, Juni 1809. 1 stuk.

6. Aanschrijving van den gouverneur der provincie Zuid-Holland, aan de eigenaars der heerlijkheden in die provincie dd. 16 September 1818, met extract uit het verbaal van het verhandelde bij Gedeputeerde Staten dd. 11 September te voren, verzoekende beantwoording van eenige daarbij gestelde vragen.
Concept van het antwoord hierop gegeven door J. van Hees, October 1818. 3 stukken.

7. Memorie betreffende de hofstede van den Tempel. 1512—1744.
Notitie betreffende de heerlijkheid „de Tempel” en die van Berkel en Rodenrijs.
Lijst van de opvolgende bezitters 1592—1824. 3 stukken.

8. Beschrijving van de heerlijkheden van Berkel en Rodenrijs en den Tempel, overgedrukt uit de Nederlandsche stad- en dorpbeschrijver. 1 stuk.

Van den Archivaris in de provincie Utrecht.

XXIV. Uit een band met copiën van den oudheidkundige Adriaen van Winssen, heer van Hoenkoop, ter auctie van Fred. Muller en C°., 3 April 1906 aangekocht.

1. Register bevattende afschriften van oorkonden uit de leenen registerkamer der grafelijkheid van Holland, 1250—1422. 1 stuk.

2. Register bevattende privilegiën en handvesten van Delft, Hof van Delft, Delfland en Schieland, 1246—1580. 1 stuk.

Van Mr. W. L. Luyken Glashorst te Amsterdam.

XXV. Stukken afkomstig van Mr. J. G. Luyken, lid der commissie tot het ontwerpen eener constitutie voor het volk van Nederland.

1. Notulen der commissie tot het ontwerpen eener constitutie voor het volk van Nederland, benoemd door de Nationale Vergadering, 27 April—12 October 1796. 1 portef.

2. Bijlagen tot de notulen van genoemde commissie; met bijgevoegden inventaris der stukken. 1 portefeuille.

Van den Archivaris der gemeente Amsterdam.

XXVI. Missive van den Raad van Financiën in het departement Brabant aan den Minister van Financiën, 3 October 1806, met twee bijlagen. 3 stukken.

Deze stukken behooren bij het verbaal van den Minister van Financiën van 10 October 1806 n°. 15. Zij werden aan de weeskamer van Amsterdam gezonden met verzoek om advies en terugzending, aan welke uitnoodiging blijkbaar niet is voldaan, daar zij in het archief van bedoelde weeskamer teruggevonden zijn.

Van den heer Th. F. A. Delprat te Amsterdam.

XXVII. Stukken, afkomstig van D. Delprat, geheim secretaris bij het departement van Buitenlandsche Zaken.

1 en 2. „Recueil de notes adressées au département des affaires étrangères de la République batave, du Royaume de Hollande, etc.", 11 juin 1803—24 août 1808. (tome 3).
29 août 1808—13 novembre 1816 (tome 4). 2 deeltjes.

Van Jhr. Mr. H. van Weede, buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister bij het Hof van Italië.

XXVIII. Stukken afkomstig van Mr. J. G. de Meij van Streefkerk, secretaris van den raadpensionaris Schimmelpenninck.

1. „Losse stukken betrekkelijk de negociatiën ter benoeming van Lodewijk Napoleon tot koning van Holland", 15 Februari tot 6 Juli 1806. 64 vellen en stukken.

2. Copie der secrete correspondentie van den Raadpensionaris van 6 Februari tot 6 Juli 1806. 36 genummerde vellen.

3. Copiën van brieven van Lodewijk Napoleon aan Twent van Raaphorst, 24 Februari 1809, en aan Cambier, ontvangen 2 Juli 1810. 2 stukken.

Van vrouwe L. J. A. E. van Reigersberg Versluys geb. Mollerus te 's-Gravenhage.

XXIX. Afkomstig van Mr. J. H. baron Mollerus, minister tijdens koning Willem I, (vervolg op nº. XLII der aanwinstenlijst van 1905).

Verbalen van het verhandelde bij de Ridderschap van Holland, eerste tot en met zestiende, achttiende tot en met drie-en-twintigste vergadering, 1815—1833. 20 stukken.

Van Mr. J. N. van Hall te Amsterdam.

XXX. Papieren afkomstig van Mrs. M. C. van Hall, J. Bondt en F. A. van Hall.

Mr. Maurits Cornelis van Hall, vader van Mr. F. A. van Hall. (nos. 1—3).

1. Testamenten van admiraal van Kinsbergen en stukken betreffende het beheer van diens nalatenschap, 1795—1858. 55 stukken en vellen.

2. Brieven van Fannius Scholten, Copes van Hasselt en Elout betreffende eene benoeming van Mr. F. A. van Hall tot raad-

auditeur bij het keizerlijk gerechtshof te 's-Gravenhage, teneinde hem te bevrijden van den dienst als garde d'honneur, 14 Juni—23 Juli 1813. 7 stukken.

3. Stukken betreffende de staatkundige loopbaan van Mr. F. A. van Hall, verzameld door den vader, 1842—1856. 43 stukken.

Mr. J. Bondt, schoonvader van Mr. F. A. van Hall, (N°. 4).

4. Stukken betreffende de Amsterdamsche wisselbank, 1814—1815. 38 stukken en vellen.

Mr. Floris Adriaan van Hall (N°s 5—69).

Studiën en verzamelde documenten (N°s. 5—19).

5. „Adversaria". Aanteekeningen en excerpten over staat- en rechtskundige onderwerpen, alphabetisch gerangschikt, met klapper. 372 vellen.

6. „Eenige oude redevoeringen" („over de godsdienstige verdraagzaamheid", 4 Maart 1826; „lof der vleierij" (in twee exemplaren)). 2 stukken en 7 losse vellen.

7. „Over de wijze van stemmen in den Senaat van Romen." Aanteekening. 2 losse vellen.

8. Aanteekeningen uit Tacitus. 4 losse vellen.

9. „Vergelijkende historische data en aanteekeningen, 843—1813". 57 genummerde losse vellen.

10. Excerpten over den koning-stadhouder Willem III. 7 losse vellen.

11. Stukken betreffende Gijsbert Karel van Hogendorp, verzameld in 1835. 13 stukken.

12. Aanteekeningen uit Larey, Principes de la science sociale. 2 losse vellen.

13. Aanteekening over de leer van Malthus. 1 stuk.

14. Proeven van vertaling van Byron's Childe Harold, 1852. 11 losse vellen.

15. „Glossary of Scottish words requiring explanation in the novels of Waverley, Guy Mannering and the Antiquary." 1 stuk.

16. Stukken van en over Johan de Witt, 1660—1820. 12 stukken en vellen.

Hierbij origineele brieven van Johan de Witt aan den Raadpensionaris van Zeeland van 24 Januari 1661 en 15 Maart 1663.

17. „Reglement wegens het opeischen en aanzeggen der premiecontracten van actiën", 20 April 1739. „Reglement waarnaar wij ondergeschreven kooplieden, makelaars en rescontranten ons in de respective rescontre zullen reguleeren", 1 Mei 1764. 2 stukken.

Origineele overeenkomsten, geteekend respectievelijk door 30 en door 41 meest Joodsche firma's uit den Amsterdamschen geldhandel.

18. Rapport der commissie tot telling en verdeeling van het volk van Holland, 1795 (gedrukt). 1 stuk.

19. Copiën rakende de afgesprongen onderhandeling der Bataafsche Republiek met het Huis van Oranje, 1804. 3 losse vellen.

Staatkundige loopbaan (n°s. 20—67).

20. Minuut-adres van van Hall aan den Koning betreffende conversie der nationale schuld, 13 Maart 1826. 3 losse vellen.

21. Memoriën van van Hall aan het departement van Binnenlandsche Zaken betreffende de wetgeving op naamlooze vennootschappen, 23 Maart 1828 en Juni 1832, met andere stukken over dit onderwerp, 1820—1834. 57 stukken en vellen.

22. Anonijme memorie van van Hall aan den Koning ter aanbeveling van ministerieele verantwoordelijkheid en rechtstreeksche verkiezingen, eind 1830 of begin 1831. 1 stuk.

23. Stukken betreffende de oprichting eener girobank te Amsterdam, benevens eenige verdere stukken en aanteekeningen betreffende bankwezen, 20 October 1834—10 Mei 1847. 38 stukken.

24. „Proeve van een onderzoek omtrent de schuld van het Koningrijk der Nederlanden, door Mr. F. A. van Hall", Am-

sterdam 1840. Exemplaar met aanteekeningen vergezeld van stukken gebruikt tot de studie van het onderwerp, 1840. 36 stukken en vellen.

25. Copie-„Memorie betreffende de relatiën van het Handelsblad tot de Regeering", door J. W. van den Biesen, 15 October 1840, met bijgevoegde brieven van van den Biesen aan van Hall te dezer zake, 1842. 4 stukken.

26. Stukken betreffende het huwelijk van Z. M. Willem Frederik, 15 Februari 1841—25 Mei 1842. 7 vellen.

27. Betoog van van Hall betreffende de conversie der uitgestelde schuld, met bijbehoorende stukken, 1841. 36 stukken en vellen.

28. „Herinneringen". Gedenkschriften van Mr. F. A. van Hall, 1842—1844; 1847; 1848—1856; 1860—1861. 81 vellen.

29. „Bijlagen tot de Herinneringen", 1842—1846; 1853—1856; 1860—1861. 236 stukken en vellen.

30. Stukken betreffende het huwelijk van prinses Sophie der Nederlanden, 3 April—7 October 1842. 25 stukken en vellen.

31. Stukken betreffende het Journal de la Haye, 4 April 1842—14 November 1843. 6 stukken en vellen.

32. „Recht van placet. Onderhandelingen met Rome", 4 September 1842—13 October 1843. 72 stukken en vellen.

33. Memorie van J. Belinfante over de stenographie, 16 October 1842. 9 vellen.

34. Stukken betreffende het tractaat met België, 19 October 1842—6 September 1843. 125 stukken en vellen.

35. Memorie van prof. van Assen over den graad van doctor in de rechten, met begeleidenden brief, en „ophelderingen" van den referendaris Gregory, 1842. 3 stukken.

36. Stukken betreffende de domeingoederen van prins Frederik, en over de verhouding van Luxemburg en Limburg tot den Duitschen Bond, 1842—1855. 53 stukken.

37. Financieel plan van den heer Uytwerf Sterling, met begeleidenden brief en aanteekening, 31 October 1843. 4 stukken.

38. Stukken betreffende de vermunting, 1843—1847. 67 stukken en vellen.

39. Plan tot regeling en vereffening van 's Rijks financiën door F. van Sorgen, met begeleidenden brief, 9 Februari 1844. 3 stukken.

40. Origineel der koninklijke proclamatie van 2 April 1844 na het gelukken der groote geldleening, met omwerking door A. G. A. van Rappard, en gedrukt exemplaar. 4 stukken.

Het origineel in de tentoonstellingszaal.

41. Copie-dépêche van den Hannoveraanschen gezant Kielmansegge over het gelukken der groote geldleening, 10 April 1844. 1 stuk.

42. Memorie van H. P. Blanckenhagen over de doorgraving der landengte van Nicaragua, met begeleidenden brief, 12 October 1844, en eene verzameling oudere stukken betreffende het tot stand brengen eener verbinding tusschen den Atlantischen en den Stillen Oceaan. 32 stukken en vellen.

43. Copie-berekening der kosten van de drooglegging van het Haarlemmermeer, door I. Andersen en J. Benjamins, 3 Februari 1845. 1 stuk.

44. Copie-rapport van den minister J. C. Baud over de grenzen van het Nederlandsch gebied op Borneo, met kaart en verdere bijlagen, 30 Augustus 1845. 12 stukken en vellen.

45. Opstel over het „Handelspolitische Testament" van den graaf von Arnim, December 1845. 7 aaneengeregen vellen.

46. Memorie van den heer de Rovere van Breugel over de registratie, met begeleidenden brief, 15 September 1846. 2 stukken.

47. Ongeteekende rapporten uit Parijs over den staatkundigen toestand aldaar, 12 Juni—6 December 1847. 18 stukken.

48. Stukken betreffende de grondwetsherziening en de aftreding van van Hall als minister, October—31 December 1847. 16 stukken.

49. Stukken betreffende de gebeurtenissen van het jaar 1848 in Nederland, 27 Maart — 27 November 1848. 15 stukken.

50. „Esquisse des événemens qui se sont passés à Berlin dans les mois de mars, avril et mai 1848". Ongeteekend opstel. 53 losse vellen.

51. Copie-rapport van het voorzittend lid van den Raad van State, W. G. van de Poll, over de financiën van den Raad van Adel, 12 April 1850, met eenige verdere stukken over hetzelfde onderwerp. 9 stukken.

52. Reglementen van orde van den Ministerraad, 26 Augustus 1850, 13 Mei 1854. 2 stukken.

53. Stukken betreffende het beheer der nalatenschap van koning Willem II, 15 Januari 1852—16 Juli 1863. 38 stukken.

54. Bandje met copiën van diplomatieke stukken betreffende de troonsopvolging in Denemarken, Januari 1853. 1 stuk.

55. Enquête betreffende den zoutaccijns. Verhooren der getuigen, 14/15 April 1853. (gedrukt). 1 stuk.

56. Memorie van J. de Vries, pastoor der oud-bisschoppelijke klerezij te Amsterdam, tegen de allocutie en breve van den Paus, met begeleidenden brief, 11 Juli 1853. 2 stukken.

57. Stukken betreffende den toestand der Hervormde Nederlanders in de Levant, 1853 of kort daarna. 9 vellen.

58. Stukken betreffende de handhaving der neutraliteit van Nederland gedurende den Krim-oorlog, 1853—1856. 100 stukken en vellen.

59. „Affaires autrichiennes". Ongeteekend opstel, 26 Februari 1856. 1 stuk.

60. Stukken betreffende van Hall's verheffing in den adelstand, 1 April—5 Mei 1856. 14 stukken.

61. Huldeadres van kooplieden en reeders aan de Zaan wegens de verdediging van Nederlandsche belangen tijdens den oorlog, 28 Juni 1856. 1 stuk.

62. Brieven van diplomaten bij het nederleggen van het interim van Buitenlandsche Zaken, 5—7 April 1860. 18 brieven.

63. Opstel van Schimmelpenninck van der Oye, betreffende de rentegarantie van den Rijnspoorweg, Juni 1860. 1 stuk.

64. Huldeadres der gemeente Enschedé na de aanneming der spoorwegwet, 15 October 1860, met antwoord van Van Hall. 2 stukken.

65. Stukken betreffende de Billiton-maatschappij, 1860—1867. 26 stukken.

66. Aanteekeningen over Thorbecke, van Zuylen, Fransen van de Putte en Betz, 1862—1863. 11 stukken.

67. Stukken betreffende den aftap van de Maas in België en het afkoopen van den Scheldetol, 1864. 5 stukken en vellen.

68. Brieven aan en van Mr. F. A. van Hall, met bijgebonden lijst. 20 Juni 1813—16 Mei 1865. 1 band met 299 brieven.

69. Losse nummers van couranten, met bijgelegde lijst, 1 Februari 1837—19 December 1860. 31 couranten.

Van het Departement van Binnenlandsche Zaken.

XXXI. 1—18. Stukken afkomstig van B. van den Velde, werkzaam bij het departement van Binnenlandsche Zaken en meerendeels eigenhandig door hem geschreven.

1. „Demandes en concession de mines depuis le 10 Janvier 1827."
Minuut-missive van B. van den Velde aan den Administrateur-Inspecteur der mijnen, 4 Februari 1830.
Concept-memorie „sur l'importance de nos houillières et sur la nécessité de faire surveiller leur exploitation par une administration active et éclairée".
Copie-missiven aan den Hoofdingenieur, Administrateur en ingenieurs der mijnen.
Copie-koninklijke besluiten, statistische gegevens en andere aanteekeningen betreffende de mijnen in de provincies Limburg, Luik, Luxemburg, Henegouwen en Namen, 1818—1830 en retroacta. 82 stukken.

2. „Relevé des demandes en permission pour établissement de moulins et usines non métalliques formées depuis le . . Avril 1826."

Copie-aanschrijving aan de gouverneurs van Noord- en Zuid-Brabant, Limburg, Gelderland, Oost- en West-Vlaanderen, Antwerpen, Utrecht en Overijsel.

Copie-koninklijke besluiten en aanteekeningen betreffende de molens, 1825—1830 en retroacta.

Staatsblad van 4 September 1820 n^{r}. 3. W. R. n°. 31, ingekomen bij Binnenlandsche Zaken. 35 stukken.

3. Beantwoording van een prijsvraag, uitgeschreven door het Provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen over inkomende rechten, October 1825. 12 stukken.

4. „Aanteekeningen" betreffende de artesische put onder Zeist, 1834. 2 stukken.

5. „Plan voor de oprigting van een Nederlandsch tijdschrift in de Fransche Taal", met een nota van Jhr. A. G. A. van Rappard, referendaris bij het departement van Binnenlandsche Zaken. 2 stukken.

6. Open brieven van van de Velde, aan den redacteur van het Journal de la Haye. 2 stukken.

Opgenomen in het Journal van 16 November en 3 December 1830.

7. Minuut-brieven van denzelfde aan den redacteur van het A(lgemeen) H(andels)b(lad), 21 September en 10 October 1830. 2 stukken.

8. Toespraak tot de studenten-vrijwilligers in 1830. 1 stuk.

9. Verschil tusschen de ontvangsten en uitgaven door de Algemeene Nederlandsche Maatschappij enz., als Rijkskassier gedaan over de zes eerste maanden van 1824 en 1825. 1 stuk.

10. Summiere rekening-courant der generale Thesaurie, 1824.

Maandelijksche saldo's van 's Rijks generale Thesaurie, 1824. 9 stukken.

11. Memorie over de onmogelijkheid van het „in wandeling blijven" van nieuwe Nederlandsche zilveren munt. 2 stukken.

12. Staten van graanprijzen op de markt te Brussel in 1824.
Vergelijking tusschen de middelprijzen der granen op de markt van Amsterdam en Brussel en van eenige steden in Frankrijk in 1824. 28 stukken.

13. „Considérations sur les impôts dans les Pays-Bas et en France pour servir à l'examen de la question si les contributions sont plus fortes dans les Pays-Bas qu'en France," Juni 1825. 2 stukken.

14. Aanteekeningen over de wegen en de middelen van vervoer, 1825. 11 stukken.

15. Verhandelingen van van de Velde over:
„La chetive nation",
„Het Noorden en het Zuiden,"
„Het veranderen onzer grondwet."

Opgenomen in de Noordstar van 8 October 1830.

„Belgique et Pologne."

Opgenomen in het Journal de la Haye van 24 December 1830.

„De la Belgique", minuut en copie.

Opgenomen in het Journal de la Haye van 11 October 1831.

„De toekomstige staatkundige betrekkingen van Nederland", November 1832. Minuut en copie.

„Belgische ambtenaren in Nederlandsche dienst" (naar aanleiding van een artikel in het Journal de la Haye).

„Staatkundig egoïsmus".

Opgenomen met eenige bekortingen in de Nieuwe Amsterdamsche Courant en in 't Algemeen Handelsblad 6 September 1832.

„Den boekhandel in Engeland, Duitschland en Frankrijk", 15 September 1837. 15 stukken.

Opgenomen in het Athenaeum, 2e jaarg. 1837 p. 420.

16. Verschillende artikels van van de Velde, betreffende de afscheiding van België, meerendeels opgenomen in het Algemeen Handelsblad en in het Journal de la Haye, 1830 en 1831. 11 stukken.

17. Verschillende gegevens, verzameld door denzelfde, van statistischen, historischen en staathuishoudkundigen aard. 36 stukken.

18. Losse exemplaren van het Journal de la Haye, 28 en 31 October en 1 November 1832, 28 November 1833 en 14 Januari 1834. 5 stukken.

19. „Kaart van de provincie Zuid-Holland, in 1846 opgemaakt op last van de provinciale staten". 9 bladen in één portefeuille. Kaart als voren in portefeuille.

20. „Résumé des négociations qui accompagnèrent la révolution des Pays-Bas Autrichiens avec les pièces justificatives par L. P. J. van de Spiegel", m. s. 55 stukken.

Uitgegeven te Amsterdam in 1841. De bijlagen van deze verhandeling — gelijktijdige copiën — zijn waarschijnlijk uit het archief van den raadpensionaris L. P. van de Spiegel, grootvader van den schrijver.

21. „Histoire de la Triple alliance de la Prusse et des Puissances Maritimes de 1788 à 1791 par L. P. J. van de Spiegel", m. s. 67 stukken.

22. Index op een register (gemerkt A) der sententies van de Universiteits-vierschaar te Leiden. 1 stuk.

23. Minuut-missiven van den Inspecteur van het 4de district van den Waterstaat, aan den Prefect in het departement Friesland en aan den Rekwestmeester belast met den dienst der bruggen en wegen in de Hollandsche departementen, met bijlagen, 1811. 9 stukken.

24. Minuut-missive van J. W. Karsten, ingenieur en chef bij het keizerlijk corps van bruggen en wegen, aan den kapitein-ter-zee P. R. Cantzelaar, 6 Maart 1811.
Minuut-rapport van denzelfde aan den Inspecteur-generaal A. F. Goudriaan over de „Phisique gesteldheid des 4en districts", 28 Februari 1811. 2 stukken.

25. Minuut-missiven van en missiven ontvangen door J. Peereboom, ingenieur en chef bij het keizerlijk corps van bruggen en wegen.

Nota's van werkzaamheden aan het gebouw der rechtbank en aan het huis van bewaring, het zoogenaamde blokhuis te Leeuwarden en andere stukken daarop betrekking hebbende, 1811—1813. 27 stukken.

26. „Note des debours et dépenses des ports au lettres etc. fait par l'ingenieur en chef J. Peereboom, membre de la commission, chargée de la comparaison des anciennes mesures avec le système métrique dans le département de la Frise", met begeleidende minuut-missive van Peereboom aan den Prefect van het departement Friesland, April 1813. 1 stuk.

27. Minuut-missiven van J. Peereboom, ingenieur en chef van de Waterstaat in het 7e provisioneel district te Harlingen aan den Prefect van het departement Friesland.

Missive van G. Lemke aan Peereboom, 27 September 1813.

Bestekken en reparaties aan 's lands gebouwen te Leeuwarden en Franeker, 1812—1815. 16 stukken.

28. Inventaris van de meubels en andere voorwerpen in 's lands gebouwen te Leeuwarden, „waarvan het onderhoud ten laste van de provincie komt". 1 deel.

Van den heer A. W. M. Mensing te Amsterdam.

XXXII. Missive van den vice-admiraal Michiel Adriaanszoon de Ruyter aan de Admiraliteit te (Amsterdam), 15 October 1659. 1 stuk.

Van den Archivaris in de provincie Zeeland.

XXXIII. 1. Index op de resolutiën van de Admiraliteit in Zeeland, 1600—1659. 1 deel.

Alleen de letter B loopt tot 1665. Op de eerste pagina's van dit register staan korte aanteekeningen uit de resoluties dezer Admiraliteit over 1584—1599 en lijsten van de Raden en van de voornaamste ambtenaren dezer Admiraliteit.

2. Missive van Gecommitteerde Raden van Zeeland aan de Admiraliteit in Zeeland ter begeleiding eener toegezonden resolutie, 10 Januari 1752. 1 stuk.

Deze stukken zijn aangekocht ter auctie Fred. Muller & Co. te Amsterdam, April 1906.

Van Mevrouw de douairière Hoeufft, geb. van de Spiegel, te Zeist, door bemiddeling van het departement van Marine.

XXXIV. 1. Copie-orderboek, bevattende orders gegeven door het Commité tot de zaken van de Marine, door commissarissen uit genoemd commité, door den commandant van 's lands vloot, en anderen, 25 April 1795--12 Maart 1797, (genummerd 1—200, met bladwijzer). 1 deel.

2. Aanstelling van T. N. Harting tot luitenant-ter-zee, door Gecommitteerde Raden ter Admiraliteit binnen Amsterdam, 2 Juli 1782. 1 stuk.

3. Verdeeling der vlaggen, vleugels en wimpels voor een vloot van 27 schepen van linie (teekening). 1 stuk.

4. Plan de bataille tijdens den aanvang van het gevecht tusschen de Engelsche scheepsmacht onder admiraal Parker en het Hollandsche convooi onder den schout-bij-nacht Zoutman, op 5 Augustus 1781. Gedrukt. 1 stuk.

5. Betoogend plan, betreffende denzelfden zeeslag, (gedrukt). 1 stuk.

6. Relaas van genoemden zeeslag. Gedrukt. 1 stuk.

7. 's-Gravenhaagsche na-courant van 10 Augustus 1781, bevattende extract uit het authentiek relaas van genoemd gevecht. Gedrukt. 1 stuk.

Van den heer A. L. C. baron du Tour te 's-Gravenhage, door bemiddeling van het departement van Marine.

XXXV. Ontslag door den vice-admiraal de Winter van Gijsbert Webbers als lid van de garde marine d'honneur te Amsterdam, 19 Juli 1811. 1 stuk.

Van den heer J. D. Wagner te 's-Gravenhage.

XXXVI. 1. Missive van Bernardino de Porres „auditeur général de la cavallerie", 31 Juli 1587. In 't Fransch. 1 stuk.

2. Missive van De Famaijs Pieze du Rijs, Juni 1581. In 't Fransch. 1 stuk.

3. Missive van den luitenant-admiraal Philip van Dorp, waarschijnlijk aan de Admiraliteit in Zeeland, „In de Bracke" 4 September 1626. 1 stuk.

4. Missive van George Frederik graaf van Waldeck, Culemborg 7 April 1659. 1 stuk.

5. Missive van M. C. de Schonburg, Londen 12/22 September 1690. In 't Fransch. 1 stuk.

6. Request van de kapiteins Stuart Jan Bruce en James Nicolson aan den minister van Oorlog te Parijs, om den rang van luitenant-kolonel bij 't Fransche leger, Rijssel 26 Augustus 1792. 1 stuk.

7. Nominative lijst der equipagiën aan boord van den „Schoner" de Expeditie en van den kanoneerboot n^{r}. 140 „tijdens de neming van het Engelsch brikschip Wright in het Brouwershavensche gat" op 5 December 1809. Opgemaakt door den chef van den generalen staf Vogel, 19 Mei 1810. 1 stuk.

Deze stukken zijn afkomstig van de auctie Frederik Muller en C^{o}., 3—5 April 1906.

Van den heer Aug. Sassen te Helmond.

XXXVII. Copie-boek van uitgaande brieven van den agent van het vierde groot militair commando te Antwerpen, 5 Januari—30 October 1830. 1 deel.

Van den heer F. M. van Panthaleon baron van Eck te s-Gravenhage.

XXXVIII. Stukken afkomstig van den gouverneur-generaal Jan Willem Janssens.

1. Benoeming door keizer Napoleon I van Jan Willem Janssens tot gouverneur-generaal, 22 November 1810. 1 stuk.

2. Register van uitgaande missiven van den gouverneur-generaal Jan Willem Janssens aan den minister van Marine en Koloniën. („Lettres particulières et confidentielles"), 27 December 1810—20 December 1811. 1 deel.

3. Register als voren, 16 Juni—20 December 1811. 4 gelijkluidende exemplaren.

In dit register zijn mede ingeschreven de capitulatie met de Engelschen bij de overgave van Java, September 1811, briefwis-

seling tusschen Janssens en Lord Minto, proclamatie van dezen laatste aan de Hollanders op Java, 4 Aug. 1811, enz.

4. Register als voren, 15 Juni 1811—22 October 1812. 1 deel.
Gedeeltelijk copie van n°. 3.

5. Minuut-missiven van Jan Willem Janssens aan den minister van Marine en Koloniën, 20 December 1811. 4 stukken.
Deze missiven staan in voormeld register ingeschreven.

6. Minuut-missive van denzelfde aan mr. A. R. Falck, 14 Juli 1814. 1 stuk.

7. Briefwisseling van Lord Minto en Sir Samuel Auchmuty met den gouverneur-generaal Jan Willem Janssens, proclamatie van Lord Minto aan de Hollanders op Java, capitulatie en andere stukken betreffende de overgave van Java aan de Engelschen, 4 Augustus—14 October 1811. Origineel en copie. 28 stukken.

8. Briefwisseling tusschen den gouverneur J. W. Janssens, den bevelhebber van het fregatschip La Meduse, den brigade-generaal Jumel en anderen over een beweerde samenzwering aan boord van genoemd schip om het aan de Engelschen te verraden, 5 Mei—8 Juli 1811. 1 bundel.

9. Missiven van den minister van Marine en Koloniën aan den gouverneur-generaal J. W. Janssens, 22 November—20 December 1810, met bijlagen. 26 stukken.

10. „Apperçu sur ce qui s'est passé à l'isle de Java, depuis le 4 Août jusqu'au 18 Septembre 1811, qu'elle tomba au pouvoir de l'Angleterre" door den voormaligen chef van den generalen staf van het Indische leger H. M. de Kock, met begeleidend schrijven van de Kock aan J. W. Janssens en minuut-brief van dezen laatste aan de Kock, 24 November 1811, met bijlagen. 5 stukken.

11. Nominatieve staat van de officieren van het voormalige leger in Oost-Indië, opgemaakt 12 October 1812. 1 stuk.

12. Copie-memorie van D. F. van Alphen, ter verdediging van zijn gedrag als secunde van den gezaghebber te Soerabaja bij de verschijning van een Engelsch eskader voor die plaats in 1807 en over den politieken, huishoudelijken en commercieelen toestand op Java, 19 October 1814 en z. d. 1 stuk.

13. Staat van dienst van Jan Willem Janssens, 1771—1828. (Extract uit het register van de ridders grootkruis der Militaire Willemsorde). 1 stuk.

14. Biographische aanteekeningen betreffende Jan Willem Janssens. 1 stuk.

15. Benoeming door koning Lodewijk XVIII[e] van Frankrijk van J. W. Janssens tot grootofficier van het Legioen van Eer, 6 October 1817. 1 stuk.

16. Diploma van verheffing van J. W. Janssens door koning Willem I tot den adelstand, 24 November 1816. 1 stuk.

Authentieke copie met een nota van J. W. Janssens dat dit stuk na zijn overlijden bestemd is voor zijn jongsten zoon, 19 Augustus 1837.

Van den Archivaris in de provincie Utrecht.

XXXIX. Copie-octrooi van de Staten-Generaal voor de West-Indische Compagnie, 1621. Fragment, 2 bladen perkament, blijkbaar uit een register.

Van Dr. Alfredo de Carvalho te Pernambuco.

XL. 1. Informatiën genomen in Rio-grande wegens den manslag gepleegd op Jacob Rabij in het jaar 1646. 1 stuk.

2. Journaal van de reis naar de zilvermijn in Rio-grande, gehouden door den ingenieur Pieter van Strucht en den schout Jan Houck in het jaar 1650. 1 stuk.

Van den heer W. J. Sprenger te Middelburg, door bemiddeling van den Archivaris in de provincie Zeeland.

XLI. Register op de notulen van de Vergadering van Tienen der West-Indische Compagnie, over de letters A—C, 1674—1746. 1 deel.

Van het Departement van Koloniën.

XLII. Stukken afkomstig van W. O. Bloys van Treslong, kolonel en kapitein-ter-zee, provisioneel gouverneur van Suriname, 1802—1804.

Provisioneel gouvernement van Suriname.

1. Copie-journaal, gehouden door den waarnemenden gouverneur en de twee oudste raden van politie en justitie, 3 December 1802—9 December 1803. 1 deel, niet gebonden.

2. Copie-register van uitgaande brieven, 9 Januari—9 Mei 1803. 1 stuk.

3. Ingekomen en copie-uitgaande stukken. (Brieven, memoriën, gedrukte publicatiën en notificatiën, notulen van scheepsraden, staten van uitgaven, quitantiën, reçus voor overgenomen brievenzakken, enz.). 1802—1804. 127 stukken.

Provisioneel gouvernement en raden van politie en crimineele justitie van Suriname.

4. Copie-register van de extra-ordinaire notulen, 4 December 1802, van de ordinaire notulen, 6—31 December 1802 en van de ordinaire notulen betreffende het defensie-wezen, 20—31 December 1802. 3 stukken.

5. Copie-register van de ordinaire notulen en van de ordinaire notulen betreffende het defensiewezen, 7 Februari—28 April 1803. 1 deel.

6. Copie-register als voren, 2 Mei—24 Juni 1803. 2 stukken.

7. Copie-register van de extra-ordinaire notulen, 9 en 29 Juni 1803. 2 stukken.

8. Copie-register van de ordinaire notulen en van de ordinaire notulen betreffende het defensiewezen, 3 Augustus—16 September 1803. 2 stukken.

9. Copie-register van de extra-ordinaire notulen betreffende het defensiewezen, 14 November 1803,
van de ordinaire notulen betreffende het defensiewezen, 8 December 1803, en
van de ordinaire notulen, 8 December 1803. 3 stukken.

Hof van civiele justitie van Suriname.

10—13. Copie-registers van de ordinaire notulen:
10—31 Januari 1803 (gedeeltelijk in duplo).
4 April—3 Mei 1803.
4—29 Juli 1803.
7 November—2 December 1803. 4 stukken.

In 1802 naar Suriname uitgezonden troepen.

14—49. Rekening-courantboeken met alphabetische indices. 36 deelen.

B. AANGEKOCHT.

Van de boekhandelaren Frederik Muller en Cie. te Amsterdam.

XLIII. Ter auctie van 3 April 1906.

1. Quitantie van Philips van Beures, heer van Fontes voor den graaf van Buren, Leerdam enz. van 200 „Rinsguldenen" jaarlijksche rente, 20 December 1542. 1 stuk.

2. Missive van den prins van Oranje, stadhouder-generaal en raden des konings van Holland en Zeeland aan den heer van Poelgeest of „zijnen officier van Homade en de gezworens aldaer" over de renovatie en uitoefening der plakkaten en edicten in zake de religie, 16 September 1559. (get.) Ernst. 1 stuk.

3. Quitantie van Dirck van Heemskerck Vranckez. voor Joest Claesz. Vinck, voor de bedeeling in zijn „nootdruft" en voor het „misghelt", 10 Maart 1571. 1 stuk.

4. Missive van de Staten-Generaal aan den graaf van Bossu, Namen 26 December 1576. Copie. 1 stuk.

5. Missive van Philips de Croy, hertog van Aarschot aan de Staten Generaal vergaderd te Brussel, Leuven 13 Maart 1577. Copie. 1 stuk.

6. Missive van de Staten-Generaal aan den (prins van Oranje), Brussel 18 Maart 1577. Copie. 1 stuk.

7. Missive van Gilles van Barlaymont aan de Staten-Generaal vergaderd te Brussel, Zwolle 18 Maart 1577. Copie. 1 stuk.

8. Request van gedeputeerden van de officieren en soldaten van het regiment van baron de Hierges te Brussel aan de Staten Generaal, met beschikking van de Staten Generaal van 25 April 1577. In 't Fransch. Gelijktijdige copie. 1 stuk.

9. Paspoort van „Jaques Cristal, overste luytenandt ende bestalter hopman over een vendele Nederlantsche soldaten" onder den overste Diderich Sonoy, voor Lambert Hanegraeff van Maestricht, 29 April 1588. 1 stuk, perkament.

10. Paspoort van Jehans vander Neyenborgh „bestelter hooftman over een vendel Nederdeutsche knechten" onder prins Maurits, voor den korporaal Derick Bastiaensen van Breda, „Oostende in Vlaenderen", 31 December 1590. 1 stuk.

11. Missiven van de Staten Generaal aan Gideon van Boetselaer, heer van Langerak, ambassadeur te Parijs, 8 Februari, 14 Juni en 29 Juli 1627. 3 stukken.

12. Paspoort van Adriaen van Beaumont, kapitein over een „company Nederlandsche soldaeten in garnesoen tot Acxell", voor den tamboer Cornelis Heyndricxz. Caeter de jonge, 27 Februari 1631. 1 stuk.

13 en 14. Extract-resolutiën van de Staten-Generaal betreffende admiraliteitszaken 1633 en 1634, met indices. 2 deelen.

15. Gerechtelijke verklaring van Adriaen van Gustaff, baron van Leuyt, zoon van den graaf van Flodorff, ten overstaan van twee raden en den adviscaat-fiscaal van het Hof omtrent zijn duel met Jhr. Arent van Dorp, vaandrig in een compagnie gardes, 9 October (1658). 1 stuk.

16. Monsterbriefjes van commissarissen van de monstering van de compagnie van:
den kapitein Jhr. Arent van Thuyl van Serooskercke te Lillo, 1 September 1659.
den sergeant-majoor en commandeur van Kampen binnen de „Cruysschans", 7 November 1670.
den luitenant-kolonel en commandeur Seys binnen Lillo, 7 November 1670. 4 stukken.

17. Ordonnancie van de Staten van Holland waarbij den luit.-admiraal Cornelis Tromp en zijn erven en nakomelingen een jaarlijksche rente van 160 pond wordt vereerd voor zijn „dapperheyt, courage, yver ende goede conduicte" in de drie „distincte batailles" van de Hollandsche vloot tegen de gecombineerde Engelsche en Fransche zeemacht in 1673, 28 September 1673. (Gecancelleerd). 1 stuk, perkament.

18. Ordonnancies van Gecommitteerde Raden voor den ontvanger over 't kwartier van Alkmaar, om aan Nicolaas Fredrick Zökel, kolonel van een regiment voetvolk 11 maanden en 13 dagen tractement uit te betalen, 31 December 1686 en 1687. 2 stukken.

19. Lijst van de officieren en soldaten der infanterie van den Koning-Stadhouder, die op 3 Augustus 1692 gedood of gewond zijn. 1 stuk.

20. Minuut-recredentiaalbrief van den koning-stadhouder Willem III voor den graaf van Windischgrätz, extraordinaris envoyé van den Keizer te 's-Gravenhage, 30 Augustus 1693. In 't Latijn. 1 stuk.

21. „Journael van de tractementen van den eersten 100sten penning" van den 4 January 1696. 1 blad.

22. Capitulatie van den keurvorst van de Paltz met de Staten Generaal van vier regimenten te voet en vier te paard 1701. Copie. 1 stuk.

23. „Concept tot veroveringe en verdelinge van de Spaense Westindiën tussen Hollant en Engelant", December 1707.

„Nader openinge van 't voorsz. concept door wat middelen de Spaense Westindiën sijn te veroveren met minder onkosten van den Staet en met meerder succes", z. j. 1 stuk.

24. Missiven van de Admiraliteit te Amsterdam aan hare gecommitteerden te Texel, Juni 1709. 2 stukken.

25. Paspoort van koning Frederik IV van Denemarken voor de wed^{e} van Erpecom, Gunderus Bernhardi, Johannes Verdenhalven, Daniel van Erpecom en Petrus Georgii te Bergen, eigenaars van het schip De Vrede om daarmede handel te drijven, 11 Juli 1711. In 't Latijn. 1 stuk.

Aan de achterzijde staat een verklaring van Jacob Camper, beëedigd schrijver, dat deze pas gevonden is aan boord van voornoemd schip «ten tijde der neminge», 22 April 1712.

26. Missive van Christiaan Karel baron van Lintelo, extraordinaris envoyé te Berlijn, ter begeleiding van een request van het Fransche Consistorie aan hem gericht betreffende made Dorville „fille du defunct Malckar", 11 Juli 1713. 1 stuk.

27. Memorie van het Fransche Consistorie (te Berlijn?) aan Baron van Lintelo, met verzoek om brieven van voorspraak bij de Staten-Generaal en bij den gouverneur van Mons voor Jeanne Couturier wede. Philippe Jacquin, z. j. 1 stuk.

28. Missive van den generaal Cornelis graaf van Nassau la Leck, waarschijnlijk aan den raadpensionaris Anthonie Heinsius, over het aanwerven van troepen voor de republiek van Venetië, 8 Maart 1715. 1 stuk.

29. „Réponse (van den koning van Frankrijk) aux mémoires présentés par m. l'ambassadeur des Estats Généraux des Provinces Unies au sujet du fort d'Arguin et du commerce exclusif sur la coste du Sénégal", z. j. met kantteekeningen.

Missive van „De Morville" aan (onzen gezant te Parijs?) o. a. over „l'affaire du fort d'Arquyn", 21 November 1725. Copiën. 2 stukken.

30. Vergunning van den generaal majoor graaf van Hompesch voor Gerardus Voss, ruiter in zijn regiment gardes, om te mogen trouwen met Elisabeth Galeer, 15 November 1742. 1 stuk.

31. Bevel van prins Willem IV aan alle officieren, baljuwen, schouten en magistraten, zoowel in de steden als dorpen, om kapitein Bourgeoud „de sterke hand te bieden" bij het arresteeren van zoodanige personen als hij zal aanwijzen, z. j., omstreeks 1750. 1 stuk.

32. Missives van den raadpensionaris Pieter Steijn aan: een lid van de Staten van (Holland?) 13 September 1751; mr. David van Royen, raad en pensionaris van Leiden, 27 Juli 1751; den ambassadeur Hop te Londen, 1753 en 1756. 4 stukken.

33. Missive van Johann Fridrich Carl, aartsbisschop van Mainz, en Frans Georg, aartsbisschop van Trier aan prinses Anna, over een muntunie tusschen beide bisdommen, 25 Mei 1753. In 't Duitsch. 1 stuk.

34. Beschikking van prins Willem V waarbij den luit.-generaal Derk van Eck het generaal-majoors tractement wordt toegestaan, dat de luit.-generaal Bouricius genoten heeft, 29 Juli 1768. 1 stuk.

35. Vergunning van de Admiraliteit op de Maze voor Simon Petrus Collot d'Escury, ontvanger van de convooien en licenten te Gorinchem, om zich in 1769 „voor vier maanden van tijd tot tijd van sijn post te mogen absenteeren", 21 Februari 1769. 1 stuk.

36. Order van den kapitein-ter-zee Salomon Dedel de jonge voor den kommandeerenden officier op 's landsschip van oorlog Kennemerland.
Informatie van denzelfde „nopens de toetakeling", 5 October 1770. 2 stukken.

37. „Instructive memorie aengaende het judicieele bij het regiment guardes dragonders van den prins van Oranje."
Formulieren voor de notulen van een krijgsraad, formuliermissiven voor informaties, attestaties, recollementen en voor andere rechterlijke acten.
Conclusies van eisch, memories, verklaringen, requesten en andere stukken in verschillende militaire strafzaken, meerendeels behandeld voor den Hoogen Krijgsraad, 1770—1774. Copie. 1 deel.

38. Missive van prins Willem V aan de Staten van Holland ter begeleiding van een memorie over de militaire jurisdictie, 14 Mei 1772 en extract-resolutie van Hun Edel Groot Mogenden hierop betrekking hebbende. Copie.
Als voren. Copie. 2 deelen.

39. Verhandeling over de militaire jurisdictie met bijlagen, z. j. 1 deel.

40. Demissie uit den dienst verleend door prins Willem V aan den kapitein Albert de Prez, met den rang van luitenant-kolonel, 14 Maart 1775. 1 stuk.

41. Missive van den prins de Galitzin, extraordinaris envoyé van Rusland te 's-Gravenhage, aan den kapitein-ter-zee Jan Hendrik van Kinsbergen, ter begeleiding van de orde van St. George, 17 Februari 1776. In 't Fransch. 1 stuk.

42. Missive van de Admiraliteit in Friesland, over de gevangenneming van een deserteur, 1 September 1779. 1 stuk.

43. Missive van den hertog van Brunswijk Wolfenbuttel aan: prinses Anna, 30 Juli 1783; den kolonel N. J. Patras, 22 Mei 1782.
Missive van denzelfde over een brief van kolonel Du Moulin en over de belangen van het korps ingenieurs, 13 November 1773.

Missive van denzelfde tot apprehensie van den deserteur Pfijffer, 25 Juli 1781.
Marschorder van denzelfde voor den kolonel van het 2e bataljon van het regiment van den luitenant-generaal graaf d'Envie, 6 April 1763. 5 stukken.

44. Missive van prins Willem V aan den kolonel D. Fr. Pain, commandant van het regiment infanterie van Ysemburg te Zierikzee, om den naam van den soldaat Cornelis van Woudenberg van de galg te doen afnemen en hem vervolgens „op de gewone wijze te doen eerlijk maken", 2 Januari 1783. 1 stuk.

45. Missive van Willem Carel Hendrik baron van Lijnden van Blitterswijk aan een theologisch professor te Leiden, over gebrek aan predikanten in de koloniën Essequebo en Demerary, den Haag 25 October 1785. 1 stuk.

46. Paspoort van Willem Gustaaf Frederik Bentinck, raad ter Admiraliteit te Amsterdam, voor den commissaris Gerrit van Vugt, 8 Juni 1793. 1 stuk.

47. Sententie van den krijgsraad te Zwolle jegens den deserteur Christejan Lisman, 22 April 1794, met beschikking van prins Willem V waarbij de straftijd verminderd wordt tot één jaar en zes weken, 30 April d.a.v. 1 stuk.

48. „Lijste van de sterkte der nationale armee der Bataafsche Republiek volgens de ingekomen rapporten", Maart 1796. 1 stuk.

49. Nota's van R. van Olden, J. P. Ferrand en T. Damen, gevolmachtigden van het Huis van Oranje en minuut- en copie-nota's van mr. C. G. Hultman, algemeen secretaris van het Staatsbewind en S. A. de Vos van Steenwijk, thesaurier-generaal der Bataafsche Republiek, gevolmachtigden van het Staatsbewind in zake het „vereffenen der vorderingen van den Vorst van Nassau ten laste van de Bataafsche Republiek, 1803 en 1804.
Minuut-missiven van de gevolmachtigden van het Staatsbewind aan het college en aan de gecommitteerden van het Huis van Oranje, 1804.
Minuut-secrete missive van den algemeenen secretaris van het Staatsbewind aan Thesaurier-generaal en Raden van Financiën der Bataafsche Republiek, 21 December 1802.
Consideratiën van S. A. de Vos van Steenwijk op het project-tractaat.
Missive van den secretaris van staat voor de Buitenlandsche

Zaken aan den Algemeenen secretaris van het Staatsbewind, 3 December 1802.

Missive van J. Hinlopen aan denzelfde, 30 Juni 1804, met bijlagen.

Request van de gezamenlijke bedienden van den Vorst van Nassau aan het Staatsbewind, met opgaaf der namen, ouderdom, en jaar van indiensttreding, met apostille van het Staatsbewind dd. 22 October 1802.

Request van de wed^e^. C. A. Feith, gewezen zilvermeid aan 't Hof van den prins van Oranje aan het Staatsbewind, September 1803.

Missive van A. J. Verbeek, chef de bureau, aan Thesauriergeneraal en Raden van Financiën der Bataafsche Republiek, 25 Juli 1804.

Tienjarige staat van 't zuiver rendement der domeinen over de jaren 1777—1786.

Extract-besluiten van het Staatsbewind en andere stukken betreffende de te verleenen schadevergoeding door de Bataafsche Republiek aan het Huis van Oranje-Nassau. 41 stukken.

Deze stukken zijn afkomstig van mr. C. G. Hultman.

50. Missive van den generaal Kirgen, „commandant le genie à l'armée du Nord", aan den kolonel der genie Johan Georg Siderius te Goes, 12 December 1809. 1 stuk.

51. „Nota der tractementen van die officieren, welke ter dispositie van den minister zijn gesteld en halve paye genieten", omstreeks 1810. 1 stuk.

Op deze lijst zijn door koning Lodewijk Napoleon eigenhandig bijgeschreven de namen van den brigadier De Millet en van den luit.-kolonel Gordon.

52. Missive van Engelbert George van der Plaat, kolonel-directeur der derde of zuidelijke directie van fortificatiën te 's-Hertogenbosch aan den luitenant-generaal Andreas Hendrik Johan van der Plaat, provinciaal commandant van Brabant en gouverneur der vesting Antwerpen, 3 Mei 1815. 1 stuk.

53. Dienstorder van den commandant van Z. M.s zeemacht voor Antwerpen J. C. Koopman, kapitein-ter-zee, voor Jhr. C. F. Gevers, luitenant-ter-zee 2e klasse, 14 April 1832. 1 stuk.

Van den boekhandelaar R. W. P. de Vries te Amsterdam.

XLIV. Ter auctie van 5—11 Juni 1906.

1. Missive van prins Maurits aan Gecommitteerde Raden ter

Admiraliteit van Zeeland, betreffende het toelaten van den uitvoer van eet- en drinkwaren, behalve boter, kaas en spek, Cruiningen 13 Augustus 1596. 1 stuk.

2. Missive van Frederik Hendrik aan Gecommitteerde Raden ter Admiraliteit van Zeeland, betreffende het beschikbaar stellen van een oorlogschip, om den agent Carleton naar Engeland over te voeren, 's-Gravenhage 22 December 1629. 1 stuk.

3. Ingekomen stukken van den auditeur-militair van 't district van Noordholland, 1798, 1799, 1806, 1810. 6 stukken.

4. Ingekomen stukken van den auditeur-militair van Noordholland, 1817, 1820—1822. 25 stukken.

5. Stukken betreffende den temporairen krijgsraad te Willemstad, 1831, 1833. 2 stukken.

XLV. Door bemiddeling van den Archivaris in de provincie Groningen.

1. Missive van Bruninck van Wijngaarden, rentmeester van Zeeland Beoosterschelde, aan den Raad van Beroerten, betreffende de arrestatie van Mr. Jaspar van de Vliet Erasmusz., oud-schoolmeester van Scherpenisse, wegens deelneming aan de troebelen van 1566, Zierikzee 16 Januari 1568, met bijlagen. 4 stukken.

2. Missive van de Rekenkamer in Holland aan den hertog van Alva, betreffende geconfisqueerde goederen, den Haag 14 December 1568, met bijlage. 2 stukken.

3. Missive van Martin de Poca aan den hertog van Alva, betreffende de gevangenneming van eenige personen, beschuldigd van ketterij, Middelburg 13 Juli 1570. 1 stuk.

4. Missive van Steven van Rhemen, schepen te Deventer, aan Baptista Berty, secretaris van den Secreten Raad, betreffende geschillen met den bevelhebber van het garnizoen der stad, Deventer 17 Januari 1573. 1 stuk.

5. Missive van burgemeesters, schepenen en raad van

Deventer aan den hertog van Alva, betreffende de geschillen met den bevelhebber van het garnizoen der stad, 18 Januari 1573. 1 stuk.

6. Missive van Jehan Marmier aan den hertog van Alva over een geschil met den magistraat van Deventer en over militaire aangelegenheden, Deventer 18 Januari 1573. 1 stuk.

7. Missive van burgemeesters, schepenen en raad van Deventer aan den hertog van Alva, met klachten over de mishandelingen die de burgerij van het krijgsvolk heeft te verduren, 26 Februari 1573. 1 stuk.

8. Missive van Jehan Marmier aan den hertog van Alva, met klachten over het krijgsvolk, Deventer 27 Februari 1573. 1 stuk.

9. Missive van Joest van Hertevelt, schout van Amersfoort, aan Baptista Berty, secretaris van den Secreten Raad, in hoofdzaak behelzende een verzoek om sauvegarde voor een zijner pachters, Amersfoort 1 Maart 1573. 1 stuk.

10. Missive van den hertog van Alva aan de Staten van Brabant, betreffende militaire zaken, 1573? Copie. 1 stuk.

11. Missive met klachten van een legeraanvoerder aan den prins van Oranje, 1573? Concept. 1 stuk.

12. Missive van Van Liere uit Diest aan Van Hoochstoel, buitengewoon lid van de Rekenkamer in Brabant, betreffende rekeningen van 1572 en 1573, Diest 14 Februari 1574. 1 stuk.

13. Vrijgeleide, afgegeven door Loys de Boisot, voor het schip van de weduwe van Hubrecht Kempenaer op den weg naar Scherpenisse en terug naar Vilvoorde of Brussel, Delft 10 April 1574. 1 stuk.

14. Missive van Caspar de Robles de Billy aan den hertog van Alva, betreffende militaire zaken, Harlingen 21 April 1574. 1 stuk.

15. Verbaal van den bisschop van Atrecht Bucho Aytta, archidiaken van Yperen, Champagney en Adolph van Meetkerke, van hun onderhandelingen te Hoei met Don Jan van Oostenrijk, betreffende de goedkeuring door laatstgenoemde van de Pacificatie van Gent, 30 Januari 1577. Copie. 1 stuk.

16. Minuut-missive van Don Jan van Oostenrijk aan den heer de Castel, gouverneur van Deventer, Mechelen 20 Juni 1577. 1 stuk.

17. Attestatie, afgegeven door den kerkeraad te Delft aan Jobje Cornelis, weduwe van Delf, 13 October 1595. 1 stuk.

18. Attestatie, afgegeven door den kerkeraad te Rijswijk (Z. H.), aan Joosijncken Willems, 3 Januari 1596. 1 stuk.

19. Attestatie, afgegeven door den kerkeraad te Aken aan Johan Guldemundt en zijn huisvrouw Maicken, 19 September 1596. 1 stuk.

20. Verbaal en copie-missive betreffende krijgsbedrijven in Savoye enz.
„Du camp près du fort Ste Catherine (bij Genève) le Ve de décembre 1600". Fragment. 1 stuk.

21. Missive van graaf Willem Lodewijk van Nassau, betreffende de belegering van 's-Hertogenbosch. In 't leger voor 's-Hertogenbosch, 9 Augustus 1603, met een ongedateerden brief van zijn secretaris. 1 stuk.

22. Missive van Junius aan? met berichten betreffende de defensie in Vlaanderen, (Sluis) 25 September 1604. 1 stuk.

23. Rapport van Michiel Adr. Ruyter aan de Staten-Generaal, betreffende den vierdaagschen zeeslag; geschreven „in 't schip de Seven provinciën, zeijlende ontrent 8 mijlen beoosten 't Voorlant, den 14 Juny 1666". Copie. 1 stuk.

24. Commissie voor François de Haze, als directeur van Bengalen; Batavia 9 November 1673. Onderteekend door den gouverneur-generaal Joan Maetsuyker en door den secretaris van den Raad van Indië, Jan van Riebeek. 1 charter.

25. Verbaal van het voorgevallene in de Staten van Holland rakende de vredesonderhandelingen van Nijmegen, 1678. Minuut. 1 deel.

26. „Afreekeninge weegens de compe van capitain Hoffmann int Regiment van den heer Brigadier Cronstrom, wegens 231 daegen dat hetselve Regiment gestaan heft in dienste van S: M:

van Groot Brittanniën, beginnende den 7 9^{ber} o. st. tot den 24 Junij 1716 o. st."
Idem 25 Juny—4 Juli 1716. 2 stukken.

De 2de rekening niet onderteekend.

27. Secrete missive van ? aan den ambassadeur bij het Fransche hof Abraham van Hoey, met diplomatieke berichten betreffende Frankrijk en Engeland. Datum 23, receptum 27 Oct. 1741. Copie. 1 stuk.

28. Missive van H. Fagel aan een ambassadeur, betreffende verschillende diplomatieke aangelegenheden aangaande Engeland, Hannover en Rusland, den Haag 29 Juni 1751. 1 stuk.

29. Commissie voor schipper Stoffel Kock als commandeur en oppergezaghebber eener retourvloot, Batavia 6 October 1774. Onderteekend door den gouverneur-generaal A. van der Parra. 1 charter.

30. Missive van Gijsbert Karel van Hogendorp, geadresseerd aan Kemper en Scholten, commissarissen van den souvereinen Vorst te Amsterdam, over de opdracht van het commando aan Krayenhoff, den Haag 25 November 1813. 1 stuk.

Van de boekhandelaren G. Theod. Bom en Zoon te Amsterdam.

XLVI. Ter auctie van 23 Januari 1906.

Brief van A. Moens, raad van Indië, aan de XVII, Batavia 15 Augustus 1783. 1 stuk.

Van den boekhandelaar J. M. Heberle (H. Lempertz' Söhne) te Keulen.

XLVII. Ter auctie van 23 Juli 1906.

1. Opdracht ten overstaan van schepenen van Delft aan Dirck Gielijsz. van land in den Nieuwen Spaanschen polder onder Ouderschie, 16 December 1525 met drie vroegere opdrachten, 22 Januari, 18 Maart 1487, 1 December 1525. 4 aaneengehechte charters.

2. Kaveling van een kamp lands onder Ouderschie wegens een geschil tusschen den schout van Delft en gasthuismeesters van het St. Anthoni-gasthuis te Rotterdam, 14 Juli 1535. 1 charter.

3. Opdracht aan Claes Cornelisz. Bleyswijck van 6 morgen lands in den Nieuwen polder onder Ouderschie, 28 November 1636, met twee vroegere opdrachten, 4 October 1529, 10 Juli 1609. 3 charters.

4. Opdracht aan Willem Hugenz. burgemeester van Rotterdam, van 6 morgen, 4 hont, 38 roeden lands onder Ouderschie, 26 October 1610. 1 charter.

5. Opdracht aan Cornelis Huybrechtsz. van Adrichem van 2 morgen lands in den Spaanschen polder onder Ouderschie, 13 April 1660 met een vroegere opdracht, 26 Januari 1633. 2 charters.

Van J. J. Daems te 's-Gravenhage.

XLVIII. Benoeming door koning Lodewijk Napoleon, bij decreet van 17 Februari 1807, van Izaak Jan Alexander Gogel tot ridder grootkruis en bij decreet van 16 Februari 1807 van den ritmeester Cornelis Anthony Geisweit van der Netten tot ridder in de koninklijke orde der Unie, 5 April 1809. 2 stukken.

C. Gecopieerd.

Naar bescheiden, berustende

In het archief van de gemeente Berkel en Rodenrijs:

Inventaris van de boeken, schrifturen en munimenten van de secretarie, loopende tot 1612.

Copie-lijst van de stukken van de secretarie, 27 Februari 1621.

Memorie van de boeken en papieren van de secretarie, Januari en Augustus 1699, met aanvulling, 5 Februari 1701.

Als voren, 5—22 November 1701.

Lijst van de boeken, charters en papieren van het kantoor, 14 December 1703.

Memorie van stukken uit de ambachtskist gelicht, 12 September 1681.

Memorie van stukken uit de ambachtskist gelicht en ter secretarie overgebracht, 30 Januari 1717.

In het archief van de gemeente Hardinxveld:

Inventaris van de boeken, charters en papieren van de secretarie, 8 December 1691.

Als voren, November 1710.

Als voren, 6 Juli 1726.

Copie-inventaris als voren, 24 September 1766.

Copie-inventaris als voren, 5 Januari 1785 en volgende dagen.

Inventaris van de stukken van de kerken van Boven- en Neder-Hardinxveld, loopende tot 13 Mei 1761.

In het archief van de gemeente Ooltgensplaat:

Inventaris van de registers, charters en papieren van de secretarie van Adolfsland, dat men noemt Ooltgensplaat, den Bommel enz., 27 Augustus 1782.

Aanteekening op dien inventaris, loopende tot 1782.

Inventaris van de rechterlijke registers, protokollen van opdrachten en hypothecatiën, en scabinale instrumenten van de secretarie, 7 Mei 1811.

Lijst van de protokollen en liassen van opdrachten en hypothecatiën, overgegeven aan den griffier van het gerechtshof ter eerster instantie in het arrondissement Goedereede en Overflakkee, 25 Juni 1811.

In het archief van de gemeente Valkenburg:

Lijst van de kerkboeken, loopende tot 1730.

In het archief van den gecombineerden Ruigelaanschen en Zonneveldspolder:

Lijst van rekeningen, documenten en verdere papieren betreffende den Ruigelaanschen polder, loopende tot 1771.

Het Rijksarchief in Noordbrabant.

I. *Gebouwen en meubilair.*

In het voorjaar, dadelijk nadat de uitvoering der onderhouds- en vernieuwingswerken over 1906—1907 aan den aannemer F. A. van Hout was opgedragen, is een aanvang gemaakt met de afwerking der beide vertrekken verkregen door de splitsing der groote benedenkamer. Allereerst is het metselwerk van muren en zoldering aan een nauwkeurig onderzoek onderworpen. De ten gevolge van de zetting van het gebouw ontstane scheuren, die vroeger niet bereikbaar waren aangezien er vaste kasten voor geplaatst waren, zijn uitgekapt en bijgevuld, en daarna de muren glad gepleisterd. Aan bijna alle ijzeren zolderbalken zijn haken vastgeklemd, die het mogelijk maken kaarten of andere voorwerpen aan den wand te hangen zonder beschadiging van pleister- of schilderwerk. Toen kon met de beschildering worden aangevangen. De muren van het achterste vertrek, bestemd voor binderij, zijn eenvoudiger beschilderd dan die van het voorste. Dat achterste vertrek toch ontvangt niet rechtstreeks zijn licht, zoodat het aangewezen was daar uitsluitend lichte kleuren aan te wenden om het opslorpen van licht zooveel mogelijk te voorkomen.

Inmiddels waren maatregelen genomen om zoodra het schilderwerk gereed zou zijn met het meubelen der vertrekken te kunnen aanvangen. Een viertal reeds jaren geleden aangeschafte, maar minder doelmatig gebleken tafels werd veranderd in twee lessenaars elk plaats aanbiedend voor drie personen. Zoodra dit mogelijk was, is de vloer belegd met het reeds ten vorige jare aangekochte inlaid-linoleum. Om het inzien te beletten zijn voor de ramen aangebracht lage gordijntjes van dunne lichtkleurige stof, die in den wintertijd vervangen kunnen worden door andere dikkere, meer geschikt om den hinder van tocht zooveel mogelijk te verminderen. Deze tocht, waarover de bezoekers nogal eens klaagden, wordt toch hoofdzakelijk veroorzaakt door het slechte sluiten der openslaande ramen. Op den halven, glazen wand

die de beide vertrekken scheidt, is een klok geplaatst. In augustus is dan de leeszaal in gebruik kunnen worden genomen. Thans kunnen er acht zoo noodig negen bezoekers tegelijkertijd behoorlijk plaats vinden.

Eenige maanden vroeger reeds had de binder met zijn helper het vertrek, bestemd voor het verrichten hunner werkzaamheden, kunnen betrekken. Het daar ter plaatse aanwezige waschfonteintje met kleinen vergaarbak was te voren vervangen door een kraan met grooten, geëmailleerd ijzeren gootsteen. Voor de berging der binderij-benoodigdheden zijn er geplaatst de twee kasten die vroeger op het bovenportaal hadden gestaan, nadat zij ook in lichte kleuren waren geschilderd. Ten slotte is er nog een nieuwe ijzeren pletpers van den laatsten bouw en samenstelling geplaatst ter vervanging van de houten die niet meer aan billijk gestelde eischen kon voldoen.

De kleine kamer boven, bestemd voor werkkamer van den archivaris, kreeg een groote schoonmaakbeurt. Muren en zoldering zijn afgewasschen, en daarna toen dit noodig gebleken was bij- en overgeschilderd. Ook hier zijn toen evenals beneden haken aan de ijzeren zolderbalken bevestigd. De parketvloer is afgewasschen en opnieuw in de was gewreven, waarna hij voor een gedeelte is belegd met een nieuw aangeschaft karpet. De lancaster rolgordijnen van deze zoowel als van de aangrenzende groote kamer zijn gewasschen en van franje voorzien. Ook zijn in beide kamers gordijntjes gelijkvormig aan die in de leeszaal aangebracht. Het glas in de schuifdeuren der kasten is vervangen door groen gaas zooals dit het vorig jaar bij de kasten in de groote kamer is geschied. Een eikenhouten schrijftafel waaraan tot nog toe de klerk had gezeten, is mede in de kleine kamer geplaatst, terwijl voor den klerk een nieuwe, doelmatige schrijftafel met het noodige aantal laden en vakken is aangeschaft.

Om een meer geregelde werking, zoowel van de huistelefoon als van de nogal saamgestelde electrische bel-inrichting te verzekeren, is een tweetal elementen uitsluitend voor de telefoon bijgeplaatst, en zijn thans beide inrichtingen aan afzonderlijke batterijen aangesloten.

In het oude depôt is de dubbele lift vervangen door een nieuwe zelfremmende met een draagkracht van 50 kilogram. Dit is een groote verbetering voornamelijk naar aanleiding van de openstelling der nieuwe leeszaal geheel beneden, waardoor nogal eens talrijke deelen daarheen en weder terug naar hunne plaats moeten worden gebracht. Op de derde verdieping van datzelfde depôt is de laatste kast van het voorste dubbele rek nu ook weggebroken, en vervangen door een lagere waarin gelegenheid is tot plaatsing van 36 laadjes voor de berging van de catalogus-

fiches van verschillende verzamelingen. Een gedeelte van de indertijd uit het Utrechtsch Rijksarchief verkregen eikenhouten charter-kistjes kon de timmerman zeer doelmatig veranderen en als laadjes gebruiken.

Nu de achterzolder wegens plaatsgebrek in het depôt is moeten worden in gebruik genomen voor berging van boekwerken, en straks misschien ook archiefbescheiden daar een plaats zullen moeten vinden, is een proef genomen om het zoo rijkelijk stof opwerpen der plavuizen te doen ophouden, althans te doen verminderen. Zij zijn met lijnolie bestreken; de uitkomsten waren tot nu toe zeer bevredigend. Alvorens is het dak van binnen geheel schoongemaakt, de achtermuur, die veel geleden had van vocht dat langs den door het dak geschroefden stang van den bliksemafleider liep, afgekapt en opnieuw bepleisterd, zoomede alle muren opnieuw gewit. Het blad van de daar geplaatste groote tafel is afgeschaafd, gebeitst en geboend.

II. *Reddings- en brandbluschmiddelen.*

Het beproeven heeft geregeld plaats gehad.

Reeds het vorig jaar is gewezen op den gebrekkigen toestand der bliksemafleiders. Ook dit jaar maakte de met het onderzoek belaste deskundige bezwaar een gunstige verklaring van dien toestand af te leggen. Een tweede deskundige, aan wien een grondig onderzoek van het geheele afleidingssysteem was opgedragen, liet zich in de meest krasse termen over de algeheele onbetrouwbaarheid uit. Niet alleen waren volgens hem de opvangstangen en kabels volstrekt ondeugdelijk, maar ook was de plaatsing en verdeeling der opvangstangen hoogst ondoelmatig. De ramp die de universiteit te Groningen toen juist kwam treffen, deed inzien dat het onverantwoordelijk was om niet onmiddellijk afdoende maatregelen tot verbetering van den toestand te nemen. Dit is geschied door de aanbrenging van een geheel nieuw, aan de laatste en hoogstgestelde eischen beantwoordend stelsel van afleiding. In plaats van de vier opvangstangen met enkelvoudige spitsen bevinden zich thans op het gebouw zeven stangen met veelvoudspitsen, waarvan er drie geplaatst zijn op de schoorsteenen. Voorts zijn de beide windwijzers op den ronden en op den vierkanten toren, alsmede de top van het zijgebouw van enkelvoudige spitsen voorzien. Het gebouwengeheel is alzoo beschermd door een stelsel met 31 opvangpunten.

Ter vervanging van oude, versleten brandslangen zijn aangeschaft 50 meter nieuwe slang. Zij hebben hun plaats gevonden

op zolder, zoodat het thans mogelijk is daar de geheele oppervlakte te bestrijken, terwijl ook van de goot uit het geheele dak uitwendig kan worden nat gehouden.

Op de naleving van het nieuw in het onderhoudsbestek opgenomen voorschrift, dat het soldeeren van goten en daken en het afbranden van verflagen der houtwerken van de gebouwen uitsluitend geschieden moet met in de open lucht op den beganen grond verwarmde bouten of ijzers, op de overtreding waarvan bovendien nog een vrij hooge boete is gesteld, wordt overigens streng toegezien.

III. *Toestand der verzamelingen.*

Voor een geregeld onderhoud is gezorgd.

De op den zolder geplaatste boekwerken, die veel te lijden hadden gehad van de stofplaag aldaar, zijn duchtig gereinigd alvorens ze naar den stofvrij gemaakten achterzolder zijn teruggebracht.

Bijzondere zorg is besteed aan de kaartenverzameling. De vermeerderde bergruimte, die ook een betere stelselmatige indeeling toeliet, is niet ingenomen, dan nadat de staat van alle kaarten was onderzocht, en de noodige herstellingen waren aangebracht. Een groot aantal kaarten, dat langen tijd opgerold bewaard was moeten worden, had daardoor onvermijdelijk schade beloopen. Begonnen is deze zoo goed mogelijk te herstellen. Aan vele daarvan moet echter nog een zorgzame hand worden gelegd. Er zijn toch kaarten bij, die uitgevouwen een niet geringe oppervlakte beslaan, welke eerst nadat de bijgeplakte plaatsen behoorlijk gedroogd zijn, weder door andere kan worden ingenomen, waardoor het werk slechts langzaam opschiet. Aan den concierge-binder is dit peuter- en geduldwerk goed toevertrouwd. Enkele kaarten zijn op linnen geplakt en van rollen voorzien om als wandversiering in de leeszaal of de bureaux te kunnen dienen.

De ordening van de nogal omvangrijke notarieele archieven, die zich reeds bij de archieven van een vijftal schepenbanken bevonden, heeft tegelijkertijd gelegenheid gegeven de wijze van bewaring der losse bescheiden, waaruit ze hoofdzakelijk bestaan, aanmerkelijk te verbeteren. Door het oordeelkundig uitvouwen is het thans mogelijk de portefeuilles vaster aan te halen en dicht te knoopen, zoodat het niet meer kan gebeuren dat de stukken onder uitsleepen, of met een geheel pakje tegelijk uitvallen. Ruim 200 portefeuilles zijn op deze wijze behandeld.

Ten einde de perkamenten charters die in dit archiefdepôt bij

verschillende verzamelingen bewaard worden, op goede en doelmatige wijze te kunnen bewaren, zijn dertig groote doozen vervaardigd. Voor de bewaring van het huishoudelijk archief, d. w. z. van het archief van den Rijksarchivaris in Noordbrabant, zijn een vier en twintigtal doozen van kleiner formaat dan de zooeven genoemde gemaakt, waardoor voor deze bescheiden niet meer gebruikt behoeven te worden de ondoelmatige portefeuilles, ondoelmatig omdat de verschillende grootte van de daarin bewaard wordende bescheiden die herhaaldelijk moeten worden geraadpleegd, een stevig vastbinden belet.

Gedurende dit jaar zijn van een vijftal schepenbanken niet minder dan 76 protokollen tijdelijk in Amsterdam, Arnhem, 's-Gravenhage, Haarlem en Helmond in bewaring gegeven. Vóór de verzending is steeds zooveel mogelijk gezorgd, dat ze in goeden staat verkeerden, waarbij vele kleinere of grootere herstellingen noodig bleken. Een tweetal van het archief der schepenbank van Zevenbergen (oude inventaris I 55 en I 58) zijn geheel herbonden.

De algemeene en geleidelijke herstelling van de protokollen der Bossche schepenbank is voortgezet. Een en twintig deelen, en wel die genummerd 487, 519, 526, 532, 546—549, 570, 572, 574, 577, 578, 616, 621—625, 629 en 630, zijn geheel herbonden en voorzien van nieuwe perkamenten ruggen waarop het oude rugschrift is overgenomen. Toen gebleken was dat eenige deelen (wel ieder op zich zelf maar gelukkig opeenvolgend genummerd) niet anders waren dan stukken van één protokol, waarvan de bladen doorloopend genummerd waren, zijn deze deelen bijeengebonden. Zoo ontstonden door de samenvoeging van 612 met 613 tot 615, van 619 met 620 en van 996 met 997 drie nieuwe protokollen.

Voor het gewone bindwerk in de boekerij is geregeld gezorgd. Dit jaar zijn daarenboven eenige reeksen verslagen enz., dikwijls nogal dunne drukwerkjes, in deelen saamgebonden, die daarna van een duidelijk rugopschrift zijn voorzien, waardoor het mogelijk geworden is beter voor een ordelijke plaatsing te kunnen zorgen.

IV. *Ordening en inventarisatie.*

Alvorens het werk der ordening en inventarisatie voort te kunnen zetten, was het noodig dat ik mij op de hoogte stelde van hetgeen reeds onder mijn voorgangers daaraan verricht was.

Een geleidelijke, aan den voorafgeganen arbeid zich aanpassende voortzetting was toch alleszins gewenscht. In dit jaar is dus veel voorbereidingsarbeid verricht, die niet voor het oog

zichtbare uitkomsten heeft opgeleverd, maar de mogelijkheid opent de ordening en inventarisatie thans krachtig voort te zetten op dezelfde wijze als en aansluitende aan hetgeen eerder is geschied.

De afwisselende staatkundige toestanden die vóór 1648 in het gebied dat tegenwoordig Noordbrabant wordt genoemd, hebben geheerscht, en de daarmee gepaard gaande bestuursveranderingen, hebben niet nagelaten hun invloed uit te oefenen op de samenstelling of liever den bouw der archieven. Het valt niet gemakkelijk om op te sporen welke invloeden zich op de rechtspraak en het bewind van eenig met gezag bekleed ambtenaar of lichaam hebben doen gelden, die op de wijze van rechtspraak en bewindsuitoefening een merkbaar gevolg hadden dat zich afspiegelde in de inrichting hunner archieven. Na 1648 zijn er vastère lijnen te trekken, toen de Staten-Generaal en de Raad van State hun algemeen en gelijkelijk werkenden invloed deden gelden. De omvang der werkzaamheden van de schepenbanken wordt dan duidelijker kenbaar, en ook de wijze waarop zij zich van die werkzaamheden kweten; langzamerhand wordt het leven ontdekt dat eens in de thans doode massa heeft gewoond.

Tegelijk met het onderzoek naar de hoogte waarop de ordening en inventarisatie in het algemeen waren gevorderd, heb ik de ordening en inventarisatie der verzameling hulpmiddelen in het bijzonder onder handen genomen. Een eenigszins volledige en afdoende ordening van deze verzameling kwam mij toch gewenscht voor, aangezien een minder geordende toestand daarvan ieder oogenblik onverwacht remmend op den geregelden loop van zaken kan werken. Bovendien is het mogelijk om dit werk aan een van de vaste of tijdelijke ambtenaren over te laten, zoodra maar algemeene voorschriften voor de regeling zijn gegeven. Zich voordoende moeilijkheden kunnen dan in gemeen overleg uit den weg worden geruimd. Zoo is thans nagenoeg geheel geordend de omvangrijke verzameling kaarten en prenten, zoowel van plaatsbeschrijvenden als van geschiedkundigen aard. De overbrenging dezer verzameling van de oude naar de nieuwe bewaarplaats gaf daartoe gereedelijk aanleiding. Uit deze verzameling is thans verwijderd al wat noch middellijk noch onmiddellijk betrekking had op de provincie Noordbrabant. Thans kan volgens een vooruit vastgestelde wijze de beschrijving plaats hebben. Begonnen is de bestaande catalogus van de boekerij te herzien en waar noodig aan te vullen. De ordening en beschrijving der plakaatverzameling is mede weder een goed eind gevorderd. Beschreven zijn thans de plakaten tot 1807, terwijl de overbrenging der beschrijving op fiches gevorderd is tot 1797.

Het voornaamste dat evenwel verricht is, is het werk aan of voor de oude notarieele archieven, die zich deels reeds in dit archiefdepôt bevinden, deels in de arrondissements-bewaarplaatsen het oogenblik afwachten, dat zij naar dat archiefdepôt zullen worden overgebracht.

Bij schrijven van den heer Algemeen Rijksarchivaris dd. 9 mei 1906 n°. 155 werd mij opgedragen een onderzoek in te stellen naar de oude notarieele archieven die in de arrondissements-bewaarplaatsen in deze provincie (en die zijn er te 's-Hertogenbosch en te Breda) worden bewaard. Ofschoon de ter beantwoording overgelegde vragen hoogst eenvoudig waren is bij de uitvoering der opdracht gebleken, dat er meer aan verbonden was dan voorzien kon worden. Het onderzoek bracht eigenaardige toestanden aan het licht.

De bewaarplaats in 's-Hertogenbosch bevindt zich onder één dak met de bewaarplaats van de dubbele, naar de griffie van de rechtbank overgebrachte registers van den Burgerlijken Stand. Aan eischen van brandvrijheid voldoet zij volkomen; daarentegen mist zij vele hoedanigheden die een goede archiefbewaarplaats behoort te bezitten. Er is gebrek aan licht, lucht en ruimte!

Zij bestaat uit twee vertrekken, die slechts van eene zijde ieder door één raam verlicht worden. De drie overige muren zijn tot aan de zoldering bedekt met kasten, terwijl daarenboven nog in het midden van elk vertrek een tweetal dubbele rekken zijn opgeslagen, ofschoon er slechts plaats is voor één zoodanig rek. Nu toch is er tusschen de muurrekken en middenrekken, en tusschen deze onderling, geen grootere ruimte dan van ongeveer een halve meter overgebleven, nauwelijks voldoende om een volwassen persoon door te laten. Het muurrek opgeslagen tegenover de raamzijde en de van het raam het meest verwijderde gedeelten der overige rekken ontberen zoo goed als alle licht. De vertrekken zijn voorts tamelijk hoog, zoodat de bovenste twee planken der rekken niet anders dan met een ladder, welke zeer steil geplaatst moet worden, zijn te bereiken. Alles staat bezet met een zeer dicht opeengepakte massa, oude en nieuwere notarieele archieven dooreen. Ten slotte is de toevoer van versche lucht hoogst gebrekkig. De geheele inrichting der vertrekken maakt het beslist onmogelijk de daarin opgenomen verzamelingen behoorlijk schoon te houden. Alles verkeert dan ook in zeer vervuilden toestand. Er bleken eenige dagen voor noodig te zijn om op te meten hoeveel strekkende meters beslagen werden door de oude notarieele archieven die overeenkomstig het bepaalde in de Notariswet overgebracht zouden kunnen worden. Gelukkig bestond er een lijst van die archieven, en deze maakte het mogelijk met veel geduld alles op te sporen. Iets meer dan de helft wordt inge-

nomen door de protokollen der notarissen die eertijds te 's-Hertogenbosch hunne standplaats hebben gehad. Waren alle in denzelfden staat als waarin die van 's-Hertogenbosch door de goede zorgen van het stadsbestuur zijn gebracht, dan zou het een keurige verzameling zijn. De oude notarieele archieven van 's-Hertogenbosch bestaan toch grootendeels uit niet minder dan 681 zware deelen, alle op behoorlijke wijze geheel in perkament gebonden, zooals dit met de protokollen der schepenbank ook is geschied, en doorloopend genummerd in een zeer juiste en oordeelkundig gekozen volgorde: tijdrekenkundig, gerekend naar het tijdstip waarop het archief van ieder notaris ter secretarie is overgebracht. Het stadsbestuur van 's-Hertogenbosch heeft in de middenjaren der 18e eeuw er bij voortduring blijk van gegeven dat het voor een goede verzorging van de ter secretarie bewaard wordende protokollen veel hart had. Behalve dat alle deelen in perkamenten banden werden gestoken, zijn er op honderden daarvan klappers of tafels gemaakt. Deze zorg strekte zich gelijkelijk uit over de secretarieele en de notarieele protokollen. In 1736/7 is aan twee klerken ter secretarie een „extra ordenaris douceur" van 63 gulden gegeven voor „*het in ordre redigeren van verschijde notarieele prothocollen*". Eenige jaren later in 1741/2 is aan een dezer klerken weder een som van 110 gulden 10 stuivers uitbetaald voor „*het in ordere dirigeren en inbinden van de notarieele protocollen van afgestorve notarissen ten getale van zeven en zestig*", terwijl hij het volgend jaar voor dezelfde werkzaamheden weder 114 gul. 8 st. heeft genoten. In het jaar 1741/2 vervaardigde die klerk bovendien nog de „registers" achter de prothocollen van den secretaris Laurentius van Kessel (en dit waren er niet minder dan 34), waarvoor hem betaald is de som van 154 guld. 18 st. 8 penn., en het volgend jaar dergelijke „registers" achter de prothocollen van den secretaris Hendrik Ruys (ten getale van 27) waarvoor hij 113 guld. 8 st. genoten heeft. Zooals uit de stadsrekeningen blijkt zet hij dit werk geregeld voort. In 1761 heeft hij o. a. nog ontvangen 86 gul. 1 st. 10 penn. voor het in orde brengen en inbinden van de protokollen der afgestorven notarissen die ter secretarie in den jare 1761 zijn overgebracht (1).

Van deze 681 deelen verscheen in 1846 in druk een analytische opgave van de hand van J. F. Hansse, klerk ter griffie van de rechtbank, achter een soortgelijke opgave van de secretarieele protokollen.

Het overige gedeelte van de in deze bewaarplaats onderge-

---

(1) R. A. van Zuylen jr., Inventaris der archieven van de stad 's-Hertogenbosch. Stadsrekeningen blz. 1688, 1702, 1705, 1781.

brachte notarieele archieven is vrij wat minder goed verzorgd. Een, niet eens gering, gedeelte verkeert zelfs in een vrij verwarden toestand. De overbrenging naar het Rijksarchiefdepôt zal aan de geheele verzameling zeker ten goede komen, en niet minder aan de achterblijvende notarieele archieven van den nieuweren tijd, die dan een betere, oordeelkundige plaatsing kunnen bekomen.

De toestand in de bewaarplaats te Breda is geheel anders, ofschoon ook daar niet beantwoordend aan de eischen die men aan een archiefbewaarplaats stellen mag. Er is daar licht, lucht en bergruimte genoeg. Vier flinke vertrekken ieder met twee ramen, hebben ieder langs de zijmuren rekken, terwijl evenwijdig aan deze in het midden nog drie dubbele rekken zijn geplaatst. Maar terwijl *in* de rekken ruimte genoeg, en te over, is om de opgenomen archieven te plaatsen, ontbreekt *tusschen* die rekken weer de noodige ruimte om zich te kunnen bewegen. Door in ieder vertrek een der dubbele rekken weg te nemen zou een aanzienlijke verbetering te bereiken zijn, en de toestand der opgenomen verzamelingen er zeer op vooruit kunnen gaan. Nu verkeert ook daar alles in vervuilden staat, al is het minder erg dan in 's-Hertogenbosch het geval is. De rekken zijn bovendien ook hier weder te hoog; de bovenste twee planken zijn evenmin van den grond te bereiken. Het schoonmaken en geregeld schoonhouden is dus ook zeer bezwaarlijk.

Er deed zich hier echter een moeilijkheid van anderen aard voor. Toen eenige jaren geleden bij de ingebruikneming van het nieuwe gerechtsgebouw te Breda daarheen de notarieele archieven werden overgebracht in de daarvoor bestemde vertrekken, zijn de verschillende deelen, pakken of portefeuilles niet op de gebruikelijke wijze naast elkaar gezet, maar op ongeveer gelijke hoopjes naast elkaar opgestapeld. Het bleek ondoenlijk van de aldus geplaatste archieven zelfs maar bij benadering de lengte in strekkende meters op te geven. Aangezien er evenwel vrije bergruimte nog genoeg aanwezig was, bestond de mogelijkheid op niet al te omslachtige wijze verbetering in den toestand te brengen.

Vooreerst is een der 4 vertrekken en wel dat, waarin zich de toegangsdeur tot de bewaarplaats bevindt, geheel ontruimd. Daarheen zijn toen overgebracht alle oude notarieele archieven die ingevolge de bepaling van de Notariswet in aanmerking komen om in het Rijksarchiefdepôt te worden opgenomen. Alvorens die archieven daar hunne plaats vonden, zijn zij vergeleken met de beknopte lijst, die de notaris-bewaarder ervan onder zich had. Mijn voorganger had bovendien reeds jaren te voren uit het *„Register der protokollen van overledene, ontslagene*

en verplaatste notarissen . . . . verzameld door de Broederschap van notarissen in Nederland", doen afschrijven al wat daarin voorkomt over archieven van notarissen die in het gebied dat tegenwoordig de provincie Noordbrabant omvat, hunne standplaats hebben gehad. Deze lijst schonk thans veel nut bij de bijeenbrenging der oude notarieele archieven te Breda bewaard Zij zijn nu overeenkomstig de volgorde van deze lijst alfabetisch op de plaatsnamen en voor elke plaats alfabetisch op de persoonsnamen geplaatst. Wetenschappelijk is dit stelsel allerminst, maar voor het verkrijgen van een goede contrôle voor het oogenblik wel het doeltreffendst. Mettertijd zal de indeeling moeten plaats hebben naar de schepenbanken in welker rechtsgebied de notarissen hun standplaats hadden, en voor elke schepenbank een volgorde moeten worden gebruikt overeenkomstig het tijdstip, waarop het oude notarieele archief eertijds naar de secretarie der schepenbank is overgebracht,.... of had behooren te zijn overgebracht. Intusschen is te Breda bereikt, dat de overbrenging der verzameling aldaar bewaard, zoodra het oogenblik daartoe gekomen is, vlug en gemakkelijk kan geschieden.

Tengevolge van de bijeenbrenging der oude notarieele archieven was de orde in de nieuwere eenigszins verstoord. Daarom heb ik gemeend mijne zorgen ook een weinig tot deze te moeten uitstrekken. Behalve dat alle bestanddeelen der archieven nu overeind zijn gezet, heb ik de archieven zelf geplaatst in de volgorde der rechterlijke indeeling van het arrondissement, zooals die is opgenomen in artikel 2 van de wet van 9 april 1877, Staatsblad n°. 74, tot vaststelling van het regtsgebied en de zetels der arrondissementsregtbanken en kantongeregten binnen het ressort van het geregtshof te 's-Hertogenbosch. Wat de volgorde van de archieven van elke standplaats op zich zelf aangaat heb ik wederom in acht genomen het tijdstip van overlijden, ontslag of verplaatsing. Door achter elk archief waarvan nog een gedeelte onder eenig in leven en ambtsvervulling zijnden notaris berustende is, en door achter de verzamelingen afkomstig van notarissen die een zelfde standplaats hadden eenige ruimte te houden, kan de opneming van jongere archieven in de eerstvolgende 10 jaren geleidelijk plaats hebben.

Een gedeelte der gemeenten in de provincie Noordbrabant behoort voorts tot het arrondissement Roermond, en wel vooreerst alle die in het kanton Helmond gelegen zijn, en dan nog de gemeenten Budel, Soerendonk, Maarheeze in het kanton Weert. Vóór de invoering van de wet op de nieuwe rechterlijke indeeling van 1877 behoorden al deze plaatsen tot het arrondissement Eindhoven. Het is mij onbekend of er thans nog in de arrondissements-bewaarplaats te Roermond bewaard worden notarieele

archieven van vóór 1811, die afkomstig zijn van de opgeheven arrondissements-bewaarplaats te Eindhoven. Eenige van deze archieven bevinden zich reeds in dit archiefdepôt, en zijn geplaatst achter de schepenbanks archieven der plaatsen waar de notarissen hunne standplaats hebben gehad. Van de 53 gemeenten die tot het oude arrondissement Eindhoven behoorden, heb ik voor wat betreft 23 gevonden, dat er oudtijds notarissen tot de uitoefening van hun ambt zijn toegelaten. Van 12 dezer 23 gemeenten is mij onbekend, waar zich de oude notarieele archieven bevinden. Van de overige 11 worden deze voor 't oogenblik aldus bewaard: van *één* in de arrondissements-bewaarplaats te 's-Hertogenbosch, van *twee* gedeeltelijk aldaar doch overigens onbekend waar, van *drie* in dit archiefdepôt, en van *vijf* gedeeltelijk alhier, maar overigens eveneens onbekend. Zoodra er maatregelen genomen zijn voor de overbrenging van de oude notarieele archieven naar de Rijksarchiefdepôts zal het misschien mogelijk blijken de onbekende bewaarplaatsen dezer archieven uit te vinden. Wellicht worden er enkele bewaard in de arrondissements-bewaarplaats te Roermond.

Het onderzoek in de arrondissements-bewaarplaatsen heeft mij een begrip gegeven van den omvang en den inhoud der oude notarieele archieven. Ik achtte het oogenblik toen gunstig om eens na te sporen welke maatregelen oudtijds van overheidswege zijn ingevoerd ten opzichte dezer archieven. Dit niet het minst, omdat het hier bewaard wordende archief van den Raad en Leenhof van Brabant en Lande van Overmaze talrijke bescheiden inhoudt, die daarover handelen.

De geschiedenis van de oude notarieele archieven, voorzoover die betreft het oud-Brabantsche gedeelte der tegenwoordige provincie Noordbrabant, kan verdeeld worden in zes tijdvakken.

Het eerste tijdvak eindigt met 1531, in welk jaar keizer Karel V voor deze streken regelen vaststelde voor de toelating van notarissen en voor de uitoefening van hun ambt.

Het tweede loopt van 1531 tot 1591, het jaar waarin de Raad en Leenhof van Brabant en Lande van Overmaze te 's-Gravenhage werd ingesteld.

Het derde van 1591 tot 1629, gedurende welken tijd de Souvereine Raad van Brabant te Brussel en de Raad van Brabant te 's-Gravenhage elkaar het gezag betwistten.

Het vierde van 1629 tot 1795, het jaar waarin de Raad van Brabant te 's-Gravenhage werd opgeheven.

Het vijfde van 1795 tot 1798, de overgang van den ouden in den nieuwen tijd.

Het zesde eindelijk van 1798 tot 1810, de tijd dat de bevoegdheid tot creatie van de notarissen niet meer toekwam aan een

rechtsprekend lichaam, maar overgegaan was op een besturend.

Het eerste tijdvak is voor Noordbrabant alleen van geschiedkundig belang. Eigenlijk gezegde archieven van notarissen uit dat tijdvak heb ik niet aangetroffen en hoogstwaarschijnlijk hebben deze ook niet bestaan. Vooreerst omdat er in die tijden als 't ware een vrij notariaat was. Tal van personen waren bevoegd notarieele akten op te maken, zonder dat er sprake van kan zijn dat zij het ambt van notaris uitoefenden. Vervolgens omdat de werkwijze der notarissen uit dien tijd een geheel andere was, dan die welke later werd gevolgd. Toen toch hadden de geschriften welke de notaris in handen hield, de zoogenaamde „notae" of concepten, geenerlei bewijskracht, maar wel de in bepaalden vorm opgemaakte publica instrumenta, voorzien van eigen onderschrift en signatuur van den notaris. Voor de bewaring van deze „notae" schijnt niet veel zorg te zijn gedragen. Dit blijkt wel uit de wijze van handelen wanneer er een notaris kwam te overlijden, die wel een akte in concept had opgesteld, maar daarvan nog geen publicum instrumentum had vervaardigd. In het bisdom Luik werd in zoo'n geval door den officialis een bepaalde notaris gemachtigd om, indien de belanghebbenden daarom vroegen, van de door een inmiddels overleden notaris opgemaakte concept-akten publica instrumenta op te stellen „*ne res geste coram antefato quondam notario propter eius mortem perirent.*" (1) Er bestaat dus wel eenigen grond om aan te nemen dat de notarissen uit dit tijdvak hunne concepten of notae niet hebben beschouwd als bescheiden ambtshalve onder hen berustende, maar meer als bescheiden hun persoonlijk toebehoorende, die zij zoodra de akten als publica instrumenta waren opgesteld, naar eigen goedvinden konden bewaren of vernietigen.

Het tweede tijdvak vangt aan met 1531. Karel V vond een toestand in het notariaat heerschende, die dringend voorziening behoefde. Op grond van de „*simpelheyt ende onabelheyt*" der notarissen en ook op grond dat sommige „*geen registeren, noten ende prothocollen en houden*" heeft hij in 1524 reeds orde op deze zaken in de Landen van Holland gesteld door voorschriften te geven voor de creatie en admissie van notarissen. Voor de Landen van Herwaartsover maakte hij in 1531 dergelijke bepalingen. (art. 4 van de „Ordonnantie aengaende de onderlynghe ende mutuele vriendtschap van den

(1) Het geheele verloop van zulk een aangelegenheid is omschreven in een bijdrage van mijn hand, getiteld: «Het opmaken van notarieele akten in de 14e en 15e eeuw», en opgenomen in de Verslagen en Mededeelingen van de Vereeniging tot uitgave der bronnen van het Oud-Vaderlandsche Recht, vijfde deel, blz. 210.

landen van Herwaertsovere; ghegheven te Bruessel den VII dagh van octobre in t jaer MCCCCCXXXI", — in Brabant gepubliceerd in november daarna). Geadmitteerd zouden niet anders worden dan „vermaerde ende wel ghefameerde lieden, ende de ghene die bij examinatie ende onderzoek van den hooft ende lieden van onsen raeden ende provinciale rechteren in dit landt bijsondere bevonden zullen worden daer toe expeert." De toegelaten notarissen werden verplicht de akte van admissie voor de aanvaarding van hun ambt ter griffie te lichten. Van dien tijde af aan geschiedde in Brabant dus de admissie van notarissen door den Souvereinen Raad van Brabant te Brussel. Nadere bepalingen werden gemaakt bij het Eeuwig Edict of de „ordonnantie, statuut ende edict van diverschen zaecken" o.a. „angaende den notarissen ende haere protocollen", gegeven te Brussel den 4[en] october 1540. Toen werd uitdrukkelijk voorgeschreven dat de notarissen moesten houden goede protocollen van alle contracten, testamenten en andere akten door hen verleden, en wel naar tijdsvolgorde van het verlijden. De akten van admissie van notarissen uit dit tijdvak houden steeds in verwijzingen naar de ordonnantiën van 1531 en 1540, die dus zeker als hoeksteenen van het toenmalig notariaat mogen worden beschouwd. — Veel notarieele archieven uit dit tijdvak mocht ik echter nog niet aantreffen. In de arrondissements-bewaarplaats te Breda worden bewaard de archieven van de notarissen N. van den Corput, loopende over 1543 tot 1583 en H. Swagers over 1590 en 1591, beide te *Breda* hun standplaats gehad hebbende. In dit archiefdepôt bevinden zich voorts bij een zevental schepenbanken uit het oude Brabant oude notarieele archieven uit dien tijd, en wel bij die van *Moergestel* van den notaris Peeter Berijs (1582—1623), *Hilvarenbeek* Gijsbert van den Nieuwenhuysen (1590—1662), *Oirschot* A. Graets (1577—1604) en Dirck Toerkens (1586—1610), *Someren* Eligius de Ghijstel (1546—1553), *Deurne* Gerardus Nouts (1551—1576), *Etten* Cornelis Zeeuwen (1539—1560) en Jan de Coninck (1582—1600).

In het derde tijdvak deed zich de invloed van den Souvereinen Raad van Brabant te Brussel, en daarnevens, en niet weinig ook, die van den in 1591 opgerichten Raad en Leenhof van Brabant en Lande van Overmaze te 's-Gravenhage zetelend gelden. Het was een tijd van verwarring, waarin de Brusselsche Raad de bevoegdheid van de door den Haagschen toegelaten notarissen om hun ambt uit te oefenen ontkende, en omgekeerd de Haagsche de bevoegdheid van de door den Brusselschen toegelatenen weigerde te erkennen. Om in de behoefte der rechtsbedeeling in Brabant te voorzien hadden de Staten-Generaal den 26[en] september 1591 opgericht een rechtscollege ter vervan-

ging van de Cancellarij en Leenhof van Brabant te Brussel zetelende, en dit voor het gebied, dat trouw aan de Unie was gebleven, en dat later daaronder was gereduceerd geworden of nog gereduceerd zou worden. Aangezien door de krijgskansen de omvang van dit gebied nog al eens werd gewijzigd, onderging de machtskring van den nieuwen Raad ook menigmaal wijzigingen. Verschillende personen die in dien tijd het ambt van notaris wilden gaan beoefenen vonden het dan ook raadzaam brieven van admissie zoowel van den Brusselschen als van den Haagschen Raad te verwerven. De bevoegdheid om die brieven te verleenen was toch aan den Haagschen Raad toegekend in de algemeene bewoordingen: „die (nl. Raden) welcke besoigneren willen in alle saecken van ouden tijden ter kennisse vanden voorsz. Cancellerije ende Leenhove gestaen hebbende". Dat de nieuw opgerichte Raad van Brabant te 's-Gravenhage dadelijk is gaan gebruik maken van zijn bevoegdheid om brieven van commissie voor notarissen (evenals voor landmeters en deurwaarders) af te geven, blijkt uit een bij zijn archief bewaarden bundel bevattende kopie-rekwesten van personen die commissie van notarisschap aanvroegen, voorzien van de minuut-kantbeschikkingen hierop geplaatst, loopende reeds van 10 September 1591 af. (Misschien zijn deze beschikkingen om bijzondere redenen opzettelijk van een te vroege dagteekening voorzien; misschien ook is er tusschen de officieuse en de officieele instelling van den Raad eenigen tijd verloopen, waarin hij maar vast begon eenige dringende zaken van vrijwillige rechtspraak af te doen). Met behulp van dien bundel rekwesten heb ik een lijst saamgesteld van de notarissen in Brabant aan wie commissie is verleend, gerangschikt naar de plaatsen, waarbinnen zij hun ambt hebben uitgeoefend of gevestigd waren ten tijde van het verleenen der commissie. Het zijn er 73. Opmerking verdient, dat er daarbij geen voor de Stad of Meierij van 's-Hertogenbosch voorkomen, hetgeen te verklaren is uit de omstandigheid, dat 's-Hertogenbosch van 1579 tot 1629 Spaansch was, terwijl Breda met omgeving van 1590 tot 1624 in Staatsche handen was. Van de jaren 1624 tot 1629 zijn er dan ook slechts zeven, waarvan 2 voor plaatsen in de Baronie van Breda, 2 voor plaatsen in het Markiezaat van Bergen-op-Zoom, 2 voor Grave en 1 voor Steenbergen. De lijst voeg ik als bijlage A aan dit verslag toe. Wat de door hen achtergelaten archieven aangaat, van 14 heb ik er slechts aangetroffen, en wel 9 in dit depôt, 4 in de arrondissements-bewaarplaats te Breda en 1 deels in dit depôt, deels te Breda. Behalve van notarissen met commissie van den Raad van Brabant te 's-Gravenhage, heb ik nog enkele archieven uit dezen tijd aangetroffen, afkomstig van andere

notarissen, voor een deel met commissie van den Raad van Brabant van Brussel; voor een ander deel, vermoedelijk met eenzelfde commissie, doch mogelijk ook met commissie van den Haagschen Raad (van den bundel kopie-rekwesten zouden er toch zoek geraakt kunnen zijn); terwijl ik eindelijk nog aantrof 2 protokollen van akten, verleden voor den pastoor of parochiaen van Best (die wellicht ook commissie van den Brusselschen Raad had). Van deze worden er in dit archiefdepôt bewaard bij de schepenbank van *Hooge- en Lagemierde en Hulsel* een protokol over 1599 tot 1609 van den notaris Wouter Franken Lambrechts (met commissie uit Brussel dd. 21 april 1599); bij die van *Oirschot en Best* bescheiden van de notarissen Christoffel van der Meeren over 1625 tot 1631 en Lambert van Bokstel over 1614 tot 1627 (beide met commissie uit Brussel), Jan Willems de Metzer over 1594 tot 1624 (met commissie onbekend van waar), en van de pastoors te *Best* Guilielmus Aegidius Heerbeeck over 1613 tot 1623, en Ioannes van Audenhoven over 1625 tot 1646; bij die van *Helmond* van A. Brouwers over 1595 tot 1635 (met commissie onbekend van waar); bij die van *Someren* van Stephanus Alberti Bruegelius over 1626 tot 1629 (met commissie uit Brussel), bij die van *Oosterhout* van Rogier Heessels over 1627 tot 1658 (met commissie van Brussel, doch na 1641 met commissie van 's-Gravenhage). In de arrondissements-bewaarplaatsen trof ik voorts nog aan archieven van de notarissen H. de Rooy te *Tilburg* over 1616 tot 1638 (te 's-Hertogenbosch) en van A. Dirven te *Breda* over 1594 tot 1626, en T. T. Nuyts te *Roosendaal* over 1614 tot 1663 (beide te Breda); alle drie vermoedelijk met commissie uit Brussel. Op twee na zijn dit dus alle notarissen, die gevestigd waren in de Meierij; terwijl van die uit de Baronie volstrekt niet uitgesloten is, dat zij commissie hadden van den Raad van Brabant te 's-Gravenhage, maar dat de stukken daarop betrekking hebbende, zijn weggeraakt.

Het vierde tijdvak vangt aan met 1629. Na de overgave van 's-Hertogenbosch hebben de Staatschen vasten voet in Brabant gekregen, ook al bleef Breda nog tot 1637 in Spaansche handen. De meerdere invloed van het bestuur der Vereenigde Nederlanden deed zich haast onmiddellijk gevoelen. Nadat op 17 september de overgave van 's-Hertogenbosch had plaats gehad, vaardigde de Raad van Brabant op 7 november 1629 reeds voor alle notarissen (landmeters en deurwaarders) in de Stad en Meierij een verbod tot uitoefening van hun ambt uit, alvorens zij nieuwe commissie van den Raad hadden verkregen, en zij opnieuw beëedigd waren, terwijl te voren bij attestatie van de regenten hunner woonplaatsen van hunne legaliteit

moest blijken. Op 5 februari 1630 werd dit verbod herhaald voor het geheele gebied dat aan de rechtsmacht van den Raad was onderworpen, en op 5 november 1633 nog eens voor de kwartieren van den Lande van Overmaze. Bij de groote verandering van zaken dreigde er een oogenblik tusschen de Staten-Generaal en den Raad een bevoegdheidsgeschil te ontstaan over het verleenen van dergelijke commissiën, en dit naar aanleiding van een besluit van de Staten-Generaal van 22 februari 1630, waarbij op een verzoek om commissie van een tweetal notarissen te 's-Hertogenbosch aan den hoogschout aldaar gelast werd den verzoekers den eed af te nemen en hun ambt te laten uitoefenen. Op 12 maart kwam de Raad van Brabant daartegen in verzet, zich erop beroepende dat hij was opgericht „op deselve rechten, gerechtichheden ende preeminentien die van oudts gestaen hebben tot kennisse van de voorsz. Cancellarije" (van Brabant), en dat hij van 1591 af, zonder dat dit ooit betwist was geworden, commissien van notarisschap (alsmede van landmeter- en deurwaarderschap) had afgegeven. De Staten-Generaal schijnen de gegrondheid van dit verzet te hebben erkend. — Niettegenstaande het herhaalde verbod schijnt met de onbevoegde uitoefening te zijn voortgegaan. Althans op 9 april 1636 vaardigde de Raad van Brabant opnieuw het verbod uit, en zelfs bleek het noodig het op 9 maart 1714 nog eens te herhalen, om paal en perk te stellen aan het „onderkruypen" der notarissen. Belangrijke voorschriften zijn er in dit tijdvak nog voor het notariswezen gemaakt. Daaronder vallen op te noemen: Het verbod aan de notarissen gedaan om voor het verkrijgen van de brieven van voorschrijving, welke ze bij hun verzoek om commissie aan den Raad van Brabant moesten overleggen, iets te geven (besluit van den Raad van 13 januari 1705). De bepalingen van de grenzen der bevoegdheden van secretarissen en notarissen, wat betreft het verlijden van akten, om tegen te gaan het „onderkruypen" van de secretarissen (besluiten van de Staten-Generaal van 2 october 1654 en 21 april 1666). Het vaststellen van bepaalde residenties voor de toegelaten notarissen, en daarmede in verband het verbod van verandering van residentie zonder toestemming van den Raad van Brabant (besluit van dezen van 8 april 1704), en het voorschrift dat in den commissie-brief de residentie moet worden opgegeven (dictum van den Raad van 25 october 1740), later beperkt tot de commissiebrieven van de notarissen in Brabant, terwijl die in de Landen van Overmaze verplicht zouden zijn na het verkrijgen der commissie deze te doen inschrijven ter griffie van het gerecht, waaronder zij hun ambt wilden uitoefenen (besluit van den Raad van 16 januari 1759). Het voornaamste is wel vastgesteld

bij besluit van den Raad van 29 october 1665: de verplichting dat naar de secretarie van de plaats hunner residentie onder behoorlijken inventaris overgebracht moesten worden de brieven, stukken, munimenten, protokollen, registers, charters en papieren, het notaris-ambt aangaande, van alle overleden notarissen en van die welke van residentie veranderen. De Raad vernieuwde dit voorschrift den 8en april 1714, en stelde toen tevens vast het reeds eerder genoemde verbod van verandering van residentie zonder uitdrukkelijke toestemming. Ter herinnering diene hier dan nog het geschil tusschen den Raad van Brabant en den Domeinraad van Oranje-Nassau over de commissie en admissie van notarissen in plaatsen aan den prins van Oranje behoorende, dat in den loop der 18e eeuw aanleiding gegeven heeft tot het nemen van verschillende besluiten.

Met 1629 is men ter griffie van den Raad van Brabant begonnen geregeld boek te houden van de verleende commissien van notarisschap. Van die commissien van 1629 tot 1795 verleend, voeg ik hierbij een lijst, als bijlage B. Uit dit tijdvak zijn de meeste nog bewaard gebleven oude notarieele archieven afkomstig. Uit de lijst kan blijken van welke notarissen de archieven bewaard worden in dit archiefdepôt, of tot nu toe in de arrondissements-bewaarplaatsen. Van verschillende daarin opgenoemde notarissen zijn geen archieven gevonden, misschien niet omdat zij verloren zijn gegaan, maar veeleer omdat de houder der commissie geen gebruik van de hem verleende bevoegdheid heeft gemaakt, doordat hij met een ander ambt bekleed is geworden.

Het vijfde tijdvak geeft weer een klein beeld van onzekerheid; het was de tijd van overgang tot den nieuwen staat van zaken. Na de opheffing van den Raad van Brabant in 1795 rees natuurlijk de vraag, welk college nu de bevoegdheid verkreeg om commissien van notarisschap te verleenen. Verzoeken om deze commissien werden gericht aan de Representanten van het Volk van Bataafsch Braband en evenzeer aan het Hof van Justitie ter vervanging van den Raad van Brabant voorloopig ingesteld in september 1795 en finaal gecontinueerd den 2en mei 1796. De Representanten, orde op de zaken willende stellen, besloten 3 juni 1796 sub n°. 10, dat de rekwesten om als notaris te worden toegelaten zoowel bij hen als bij het Hof van Justitie konden worden ingediend, maar dat dit laatste van de ingekomene rekwesten aan de Representanten moest kennis geven, en voorts dat het examen zou worden afgenomen door het Hof van Justitie, en dat dit de brieven van creatie zou uitreiken. Het Hof van Justitie schijnt geen afzonderlijk register te hebben gehouden van de verleende commissien; althans bij zijn archief (dat in aansluiting met dat van den Raad van Brabant wordt bewaard,

evenals het archief van het latere Departementaal Gerechtshof zich weder aansluit aan het archief van het Hof van Justitie), trof ik een dergelijk register niet aan. Wel vond ik in deze archieven een tweetal origineele brieven van creatie door het Hof uitgereikt, nl. aan J. van Steenbergen als notaris te *Breda* op 28 februari 1797, en aan J. B. Bacx als notaris te *Roosendaal* op 21 juni 1796. Bovendien worden er bij de bewaarplaatsen te 's-Hertogenbosch en Breda nog archieven bewaard van de notarissen A. Bolsius te *'s-Hertogenbosch*, J. J. G. Ernest te *Eindhoven* J. van Swieten te *Bergen-op-Zoom* (alle van 1796 af) en Mr. L. de Geep te *Breda* (van 1798 af). Vermoedelijk hebben deze allen brieven van creatie van het Hof van Justitie bekomen.

Het zesde tijdvak aanvangende met 1798 heeft als eigenaardig kenmerk, dat de bevoegdheid tot het creëeren van notarissen niet langer verblijft aan een lichaam met rechtspraak belast, maar komt aan een besturend lichaam. Van 1798 tot 1802 worden de brieven van creatie verleend door het Uitvoerend bewind der Bataafsche Republiek uit naam van het Vertegenwoordigend Lichaam, dat over de creatie zelve beslist. Van 1802 tot 1807 reikt het Departementaal bestuur van Braband de brieven van creatie uit krachtens art. 30 van het reglement voor het Departement Braband (door het Staatsbewind gearresteerd den 29 april 1802). Het Koninklijk dekreet van 25 mei 1807 n°. 28 eindelijk bepaalt in art. 3 dat voortaan alle notarissen zullen worden benoemd door den koning op voordracht van den landdrost en van den minister van Justitie. De invloed die de rechterlijke macht blijft behouden is, dat van 1798 tot 1802 het Hof van Justitie, en van 1802 tot 1807 het Departementaal gerechtshof van advies dient, terwijl bij aanschrijving van den Minister van Justitie en Politie van 15 december 1807 n°. 3 (bij den Landdrost van Braband ingekomen en behandeld op 18 december litt. D) bepaald wordt, dat het Departementaal gerechtshof in het vervolg belast zal zijn met het onderzoek naar de bekwaamheid en de geschiktheid der aspirant-notarissen. Voor zoover de jaren 1802 tot 1807 betreft valt nog het volgende te vermelden. Op 8 juli 1802 (sub n°. 8) stelt het Departementaal bestuur het formulier der brieven van creatie vast. Op 11 november 1802 (sub n°. 17) geeft het regelen ter verzekering van een goede werking van art. 135 der Instructie voor het Departementaal gerechtshof van Braband (gearresteerd bij publicatie van het Departementaal bestuur van 11 augustus 1802), in welk artikel aan dit gerechtshof wordt opgedragen de surveillance over de notarissen in het departement hun ambt uitoefenend. Aan dezen wordt in de eerste plaats de verplichting opgelegd hunne brieven van creatie en van admissie door de gemeentebesturen ter

griffie van het Gerechtshof te doen registreeren; welk voorschrift zoowel geldt voor de reeds gecreëerde als voor de nog te creëeren notarissen. Vervolgens zullen zij verplicht zijn ter griffie van het Gerechtshof in een opzettelijk daarvoor aan te leggen register hunne handteekening te stellen. Op 17 augustus 1802 (sub n°. 47) besluit het Departementaal bestuur, dat ter zijner secretarie een register zal worden gehouden, waarin ingeschreven zullen worden alle door dit bestuur verleende commissien. De eerstgenoemde twee registers zijn bewaard gebleven bij het archief van het Departementaal gerechtshof, het laatstgenoemde bevindt zich nog bij de archieven van de gewestelijke besturen van 1795 tot 1810. Uit deze drie registers zijn twee lijsten saamgesteld van de personen, die in de jaren 1802 tot 1807 en 1807 tot 1810 in Brabant toegelaten zijn tot de uitoefening van het ambt van notaris (bijlage C en D). Van de jaren 1798 tot 1802 is een of ander register van dien aard niet te vinden. In dit tijdperk schijnt trouwens slechts een zevental notarissen brieven van creatie te hebben bekomen. Van vier hunner worden deze brieven in originali bewaard bij het archief van het Departementaal gerechtshof, en wel van P. van Oldenborgh te *Willemstad* (25 maart 1801); van A. J. Verkouteren te *Geertruidenberg* (7 november 1800); en van C. van Diggelen (3 mei 1800) en M. Smolders (16 juli 1800) beiden te *Zevenbergen*. Hunne archieven worden thans bewaard in de arrondissements-bewaarplaats te Breda. Van drie anderen nl. van *S. van Diggelen* en *A. van der Meer*, beiden te *Woudrichem*, vond ik in de arrondissements-bewaarplaatsen te 's Hertogenbosch en Breda archief onderscheidenlijk van 1800 en 1801 af, van P. van der Meer te *Waspik* in de bewaarplaats te Breda archief van 1801 af. Betrekkelijk de bewaring der notarieele archieven uit dezen tijd verdient nog de aandacht het besluit van het Departementaal bestuur van Braband van 14 december 1802 n°. 33, waarbij wordt opgedragen aan de gemeentebesturen, om te zorgen dat de protokollen en registers van een overleden of afgetreden notaris ter gemeente-secretarie worden overgebracht, en om van die overbrenging kennis te geven aan het Departementaal gerechtshof. Een uitzondering op dezen regel wordt gemaakt bij het besluit van het Departementaal bestuur van 2 juli 1805 (sub n°. 36), waarbij wordt toegestaan dat de rechtbank van de plaats, waar de overleden of afgetreden notaris gewoond heeft of woont, kan vergunnen aan zijn opvolger, indien dit een vader, zoon, broeder of zwager van hem is, de protokollen en registers onder zich te houden, mits daarvan binnen een bepaalden tijd een breedvoerige inventaris, ingericht volgens bepaald voorschrift, ter secretarie overgeleverd worde.

Ten slotte valt hier nog op te merken dat het onverklaarbaar is hoe het komt dat van vele notarissen de archieven zich nog steeds bevinden bij de archieven van de schepenbanken der plaatsen, waar zij hunne residentie hebben gehad, en dus bewaard worden in dit archiefdepôt, terwijl van nog veel meer de archieven na 1842 zijn overgebracht naar de arrondissementsbewaarplaatsen, tenzij men moet aannemen dat over de uitvoering van de bepaling in de Notariswet van 1842 verschil van meening heeft bestaan, of dat die bepaling niet met de noodige zorg is uitgevoerd. Intusschen maken de nieuwe in de Notariswet opgenomen bepalingen het mogelijk tot een alleszins bevredigende en ordelijke regeling te komen.

Ook dit jaar is weder de nauwkeurige beschrijving der Boschregisters voortgezet. Van 7 registers is de beschrijving vernieuwd en in overeenstemming gebracht met de inmiddels verkregen kennis, van 13 is een geheel nieuwe beschrijving gemaakt. Thans zijn 105 registers van eene beschrijving voorzien. Van deze zijn er nog 19 op de oorspronkelijk aangenomen wijze beschreven. Daarvan moet de beschrijving nog vernieuwd worden. De bewerking bracht weder tal van wetenswaardigheden omtrent de wijze van arbeiden en de arbeidsverdeeling der vier naast elkaar werkende secretarissen aan het licht, die van groot nut kunnen zijn voor de samenstelling van den inventaris van het schepenbanksarchief, en ook de nasporingen in de registers kunnen vergemakkelijken.

Van acht registers van de schepenbank van Zevenbergen, van drie van die van Dongen en van twee van die van Eindhoven zijn eveneens beschrijvingen gemaakt (maar van veel beknopter omvang), omdat de toestand dezer registers, welker opzending naar elders gevraagd was, dit noodig maakte.

Naar aanleiding van het feit, dat de firma Frederik Muller & Cie. te Amsterdam op haar handschriftenveiling van 3 tot 5 april o.a. te koop aanbood onder n°. 697: „P. O. Kelly, Registre général des armoiries des villes et communes de la province du Brabant septentrional, soumises à l'approbation et enrégistrées au Conseil suprême de Noblesse. La Haye 1831" met de vermelding: „Origineel document", heb ik een uitvoerig onderzoek ingesteld naar de herkomst van dit register of liever dezen band (want het waren niet anders dan te saamgebonden brieven ten deele ingekomen bij den Hoogen Raad van Adel, ten deele bij den Gouverneur van Noordbrabant). De uitkomst van dit onderzoek bracht aan het licht dat de band niet behoorde tot het hier bewaard wordende archief van den Gouverneur van Noordbrabant (1814 tot 1850), aangezien de aan dezen gerichte brieven die in den

band waren opgenomen slechts ter doorzending aan den Hoogen Raad van Adel bij hem waren gekomen. Van mijne bevinding maakte ik melding aan heeren Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, die zich nu ook onthielden van bod, en daardoor bevorderden dat de band weer terugkwam aan het archief van den Hoogen Raad van Adel, waarvan hij eertijds afgeraakt was.

Ten slotte mag ik hier niet onvermeld laten, dat ik tusschenbeide een dankbaar gebruik heb gemaakt van de welwillendheid van mijn vroegeren chef, thans mijn ambtgenoot in Gelderland, om mij uit zijne ervaring en herinneringen omtrent Noordbrabantsche zaken voor te lichten.

V. *Uitgaaf van bescheiden uit het archief.*

In de Verslagen en Mededeelingen van de Vereeniging tot uitgave der bronnen van het Oud-Vaderlandsche Recht, vijfde deel n⁰. III is, als bijlage van een door mij gedane mededeeling over het opmaken van notarieele akten in de 14ᵉ en 15ᵉ eeuw, afgedrukt een notarieele akte van 31 juli 1497, waarvan het oorspronkelijk charter bewaard wordt bij de oorkonden afkomstig van het voormalig Jezuïtencollege te 's-Hertogenbosch.

Overigens valt hieronder niets te vermelden.

VI. *Aanwinsten en verliezen.*

Aanwinsten, verkregen door overbrenging van opgespoorde oud-rechterlijke archieven of deelen daarvan naar dit archiefdepôt zijn er ook dit jaar niet te vermelden. Bij beschikking van Uw Excellentie dd. 19 october 1906, n⁰. 2727, afd. K. W., heb ik een algemeene machtiging bekomen tot het doen van reizen voor het opsporen van dergelijke verkeerd geplaatste archiefbestanddeelen. Het vergevorderd seizoen veroorzaakte, dat van die machtiging nog geen gebruik is kunnen gemaakt worden.

Op eenige uitzonderingen na zijn alle aanwinsten voor de archief- en handschriftenverzameling dit jaar verkregen door aankoop, en wel op de reeds vermelde handschriftenveiling van de firma Frederik Muller & Cie.

Een groot deel van het verkregene is afkomstig van de verzameling die door de baronnen van den Bogaerde van Terbruggen in den loop der 19ᵉ eeuw op het kasteel van Heeswijk was bijeengegaard. Op welke wijze het door hen verkregen is valt niet meer op te sporen. Eenige bescheiden (meest oude rechtsbronnen) zijn afkomstig van de veiling van de bibliotheek Meylink op 14 november 1864, zooals blijkt uit in- of opschriften.

Maar dit is ook het eenige wat ik van de vroegere herkomst ben te weten kunnen komen. Wat de archivalia betreft, staat het vrij vast, dat zij aan de archieven ontnomen zijn in een tijd dat er voor de bewaring van deze nog niet veel zorg werd gedragen, en dat men in een archief nog weinig meer zag dan een rariteiten-verzameling. Er zijn toch stukken bij, die stellig vroeger te zamen als één dossier of een deel daarvan bewaard zijn geweest, maar nu geheel van elkaar afgescheiden, ieder op zich zelf beschreven en van een afzonderlijke omslag voorzien, gevonden zijn; bewijzen van zuiver liefhebber-werk. Dat het geweten den knutselenden verzamelaar soms geen rust heeft gelaten blijkt wel uit het zorgvuldig verwijderen van teekenen van herkomst, die op een enkel stuk voorkwamen. Ten bewijze daarvan kan ik de aandacht vestigen op het processtuk afkomstig uit het archief van den Raad en Leenhof van Brabant en Lande van Overmaze. Daarvan is een gedeelte van het achterblad verwijderd geworden, vermoedelijk om gelijke kenteekenen als die welke de overige stukken uit hetzelfde proces dragen, te doen verdwijnen. Een ander kenteeken voorkomend op de voorste bladzijde van het geschrift is zonder groote beschadiging niet verwijderd kunnen worden, en dat kenteeken heeft het doorslaand bewijs gegeven, dat het nu verkregen stuk zonder eenige tegenspraak behoort tot het dossier, maar ook dat er nog vier andere stukken aan hetzelve zijn gehecht geweest, waarvan geen ander spoor is overgebleven dan de gaten waardoor het hechtend koordje is getrokken geweest. Dit stuk heeft ook tot 1864 tot de bibliotheek Meylink behoord.

Thans wil ik overgaan tot een beknopte opsomming van het verkregene.

A. Voor het **oud-provinciaal archief.**

1°. Een tweetal rondzendbrieven d.d. 20 februari 1783 en 2 januari 1790 verzonden en terugontvangen door den stadhouder van den hoogschout van Stad en Meierij van 's-Hertogenbosch; behoorende tot het *archief van den Hoogschout van Stad en Meierij van 's-Hertogenbosch.*

(Aangekocht).

2°. Een pakje brieven en andere stukken ingekomen bij den stadhouder of den secretaris van het kwartier van Oisterwijk in de jaren 1653 tot 1794, behoorende tot het *archief van het Kwartier van Oisterwijk.*

(Overgedragen door den Rijksarchivaris in Groningen).

B. Voor de **Rechterlijke Archieven.**

1°. Een pakje met minuut-missiven van den Raad van Brabant (van 1712 tot 1721) en van bij dezen ingekomen brieven (in 1720) alle over aangelegenheden betrekkelijk Bergen-op-Zoom (de nalatenschap van den prins van Auvergne en de voogdij over de door hem achtergelaten weezen; het herstel van het gebouw der Gereformeerde Kerk enz.); behoorende tot het *archief van den Raad en Leenhof van Brabant en Lande van Overmaze.*

(Aangekocht).

2°. Een akte van „reprochen" overgelegd sub litt. P. in het geding vóór den Raad van Brabant gevoerd door j^r^ Willem Arnout de Broeckhoven heer van Milheeze tegen j^e^ Maria Anna van Boucholt, weduwe m^r^ Hubertus de Roij, o. a. oud-drossaard en rentmeester der grondheerlijkheid Heeze & Leende, over het verbreken van trouwbelofte; 1688; behoorende tot het *archief van den Raad en Leenhof van Brabant en Lande van Overmaze.*

(Aangekocht).

3°. Voor het archief van *de schepenbank van 's-Hertogenbosch.*

I. Stukken aan de schepenbank overgelegd in de crimineele processen van den hoogschout tegen:

a. Philips Henricxsoen van Dueren (of van Doern), verdacht van het binnen de stad brengen van brieven van den vijand; april 1579.

b. Aert Aertssen van Meghen wegens medeplichtigheid aan den aanslag op de stad door Cleerhaghen; januari en februari 1580 (met een verzoekschrift van den veroordeelde om gracie en pardon, waarop bij kantteekening van 18 november 1580 gunstig is beschikt).

c. M^r^. Christiaan Paulus van Beresteyn wegens verschillende mishandelingen, scheldpartijen en twee daden van overspel; 1740 (waarachter afschrift van het vonnis dd. 17 februari 1740 tot veroordeeling van 1500 gulden boete).

d. Ludolph Hendrik van Oyen kapitein ter zee

wegens insolentiën, brutaliteiten en mishandelingen; 1768 tot 1770.

e. Een koedief; 1773.

f. Bernardus Boselie; 1779: maatregelen ter bekoming van de tenuitvoerlegging van het vonnis van 27 januari 1778 tegen hem uitgesproken.

II. Stukken aan de schepenbank overgelegd in de civiele processen van:

a. Steven Goidscalcx en Jan Wellens tegen Boudewijn Loenis over den eigendom van een plaatsje gelegen achter het huis van Boudewijn; van onbekende dagteekening.

b. Hanrick van Mechelen en Jan Lambertsz., voogden over de kinderen van Henrick Goertss. tegen Anthonius Janss. over de betaling van een rente; juni 1567;

c. Henrick zone Gijsbert Dierick Jasparssen arrestant en aanlegger tegen Dierick Anthonis Thonissen en Jan Wijnants zijn borg over een erfenis; 1617.

d. Een zestal stukken gediend hebbende in het voor schepenen gevoerd geding door jhr. Rogier van Broeckhoven ter zake van achterstallige pachtpenningen eertijds geconstitueerd door Jan Dicbier heer van Mierlo; 1640.

III. Een verzoek dd. 4 mei 1552 namens Jan Robben pastoor van het godshuis van Hoeydonk te Nederwetten aan schepenen van 's-Hertogenbosch gedaan om verklaring van het vonnis door schepenen gewezen in het geschil tusschen hem en Heinrich Verbeeck (gediend 12 mei 1552).

IV. Een advies dd. 3 januari 1650 op een rekwest van de Provisoiren van het Groot Gasthuis te 's Hertogenbosch om approbatie van de verhuring van een stuk lands gelegen onder Rosmalen.

V. Een dossier saamgesteld in het jaar 1720, over de betwisting van het recht van ingebod der stad 's Her-

togenbosch in het graafschap Megen en het land van Ravenstein door of van wege den graaf van Megen, saamgesteld uit:

a Een minuut-missive (met klad) dd. 24 nov. 1720, van den magistraat van 's-Hertogenbosch aan de Staten-Generaal om gehandhaafd te worden in het recht van ingebod, met een ongewaarmerkt afschrift van de resolutie van de Staten-Generaal van 25 november 1720, waarbij die missive wordt gesteld in handen eener commissie tot onderzoek en naricht.

b. Een drietal bijlagen, waaruit blijkt dat op grond van ontkenning van het recht van ingebod de keurvorst van de Palts als graaf van Megen weigert te voldoen aan een vonnis van schepenen van 's-Hertogenbosch ten zijnen nadeele en ten voordeele van graaf van Lalain (ter zake van verachterde cijnzen) gewezen.

c. Een kopie van een beschikking van den Raad van Brabant te Brussel dd. 23 mei 1612 waarbij in handen van partijen wordt gesteld een verzoek van den schout van Megen als oppermomboir van alle weezen, met eenige andere ingezetenen aldaar gedaagde, om den eischer te ontzeggen het recht hem te dagen voor de schepenbank van 's-Hertogenbosch, en op te leggen de verplichting dat te doen voor schepenen van Stad of Lande van Megen.

(Aangekocht.)

4⁰. Voor het archief van *de schepenbank van Tilburg en Goirle* een drietal brieven van en aan den secretaris uit de jaren 1656 (twee) en 1687.

(Overgedragen door den Rijksarchivaris in Groningen).

5⁰. Voor het archief van *de schepenbank van Vucht en Cromvoirt:* een zestal verklaringen afgelegd in het geding van den stadhouder van Vucht tegen Dielis van Wel over het onrechtmatig betrekken van meel; 1783.

(Aangekocht.)

6⁰. Voor het archief van *de schepenbank van Asten:* „Leenboeck van Asten", zijnde een legger van de aan den heer van Asten leenroerige goederen, aangelegd tegen het einde

der 16e eeuw, en bevattende afschriften van akten van leenverhef gedaan van 1433 tot het eind der 16e eeuw, en de minuut-akten van dergelijke verheffen gedaan daarna tot 1685.

(Geschonken door den heer mr. D. van Houweninge te Alkmaar.)

7°. Voor het archief van *de schepenbank van Prinsenhage:* een deductie aan de wethouderen omstreeks 1761 overgelegd door Antonetta Roset wede Cornelis Deelemans als pachteresse van het tribut of weggeld van en over den steen- of straatweg loopende van Prinsenhage tot de poort van Breda, gedaagde in een geding met mr. Pieter van der Vorm, drost van Wouw, gehuwd met Anna Margaretha van Mengerssen, over het onrechtmatig beslag op een kar met paard.

(Aangekocht.)

C. Voor de **Nieuwe archieven.**

Daarvoor vallen ditmaal geen aanwinsten te vermelden.

D. Voor de **verzamelingen wetenschappelijke hulpmiddelen, oorkonden enz.**

I. *Voor de verzameling oude rechtsbronnen.*

1. Registertje betiteld: „Rechten ende usantien van het Souvereyn Leenhoff van Brabant", waarin verzameld in 63 artikelen staan uitgetrokken alle voorschriften voor het Leenhof vastgesteld, waaronder het edict van hertog Filips den Goeden van 13 november 1446, de ordonnantie van Karel V van 17 juli 1523, enz.

(Aangekocht.)

2* [1]. Band waarin zijn te zaamgebonden:

a. Een afschrift van de Costumen en Landrechten der stad *'s-Hertogenbosch.*

b. Idem van den „taeffel vande privilegiën deser stadt van Shertogenbosche liggende in Sint-Jans-Evangelisten

[1]) De met een * aangeduide zijn afkomstig van den verkoop der bibliotheek Meylink in 1864.

Kerck in Onser-liever-vrouwen-choor beneden" gemaakt op de vijf privilegieboeken gemerkt A tot E en op andere stukken.

c. „Depositien bij maniere van turbe oft collegie gewijse geproduceert opte costumen deser stadt".

(Aangekocht.)

3. „Costuymen ende Usantien der stadt van Bergen-opden Zoom", 16e eeuwsch afschrift.

(Aangekocht.)

4. Afschrift van een afschrift van de „Ordonnantie op de maniere van procederen ende te straffen der quaetdoenders int Marquizaet van Bergen opden Zoom", gegeven te Brussel op 19 december 1612.

(Aangekocht.)

5. Gewaarmerkt afschrift uit de privilegieboeken van Bergen-op-Zoom van de scheidsrechterlijke uitspraak in het geschil van de dekenen en gezworenen der stad Bergen-op-Zoom met den Heer van Bergen-op-Zoom over het regiment en de policie der stad, bekrachtigd door den hertog van Brabant op 16 februari 1456, met de interpretatie van 5 augustus 1456 en de nadere interpretatie van 7 juni 1519; welke laatste afgekondigd en bezworen is geworden op 30 maart 1521.

(Aangekocht.)

6. Een pakje afschriften uit den nieuweren tijd van ordonnantien en reglementen van schout en schepenen van Etten & Leur uit de jaren 1636 tot 1676; vervaardigd en gewaarmerkt door den gemeente-secretaris van Etten & Leur. (1636, 1656, 1668 en 1676: maatregelen tot wering en verdrijving van pest; 1672: over het plaatsen van kramen enz. op de paardenmarkt; 1669: tot wering van brand; 1675 op de klapperwacht; 1675 op het armweeshuis).

(Aangekocht.)

7*. „Costumen van Steenbergen"; register bevattende 17de eeuwsche afschriften van:

a. Eedsformulieren voor verschillende ambtenaren en beambten.

b. De voorgeboden der stad vastgesteld door de magistraat op 28 december 1617 en herhaaldelijk vernieuwd en vermeerderd tot 5 december 1640.

c. Een voorschrift op het marktwezen.

d. De manieren van procedeeren voor de schepenbank.

e. De ordonnantie van de weeskamer te Breda van 13 december 1525.

f. De ordonnantie van de weeskamer voor Stad en Land van Steenbergen, Cruysland en de Heen.

g. De beide uitgifte-brieven van het Westland nabij Steenbergen, van 1 mei 1376 en 9 september 1421.

h. De uitgifte-brief van de Graaf-Hendriks-polder, 13 december 1538.

i. De uitgifte-brief van het Kruisland, 10 maart 1487.

k. De uitgifte-brief van den Cromwiele, 26 mei 1445.

l. De uitgifte-brief van den Sint-Omcommer-polder, 21 februari 1482.

m. De uitgifte-brief van de Heen en 't Hooge Diep, 6 december 1609.

n. De uitgifte-brieven en het octrooi tot bedijken van Prinseland, van 3 september 1603, 17 maart 1604 en 23 october 1604.

o. Het besluit van den Raad van State van 20 februari 1631 houdende bekrachtiging der octrooien van Prinseland.

p. De uitgifte-brief van de Oude-Heye, 26 januari 1515.

q. Het akkoord over de Bolspolder, 17 april 1611.

r. De ordonnantie op de dienstboden van de stad Breda, 4 februari 1677.

(Aangekocht.)

8. Gewaarmerkt afschrift van het „Project van de gecommitteerden der borger-crijch-raad over het redres van de wachten", vastgesteld door schepenen en raad van Steenbergen op 19 november 1677.

(Aangekocht.)

9. Afschrift van de ordonnantien en statuten gemaakt door prins Maurits op het stuk der weeskamer over Willemstad, Fijnaart, Ruigenhil en Heiningen, d.d. 20 april 1587 naar een gewaarmerkt afschrift van 11 maart 1632.

(Aangekocht.)

10. De rechten en statuten des Lands van Ravenstein, n.l. de landcaerten van 1339, 1464, 1522, 1533, 1633 en 1651 (afgeschreven op bladen in klein kwarto), gevolgd door de „ordonnantie en tarief over de gerichtelijke en buytengerichtelijke jura in de stad en heerlijkheyd van Ravenstein" van 1765 (gedrukt op bladen in klein kwarto); het geheel doorschoten met bladen wit papier in folio (waarvan de eerste beschreven zijn met een uitvoerige inhoudsopgave), en gebonden in een band in folio.

(Aangekocht.)

11. Een registertje, bevattende (in afschrift uit het eind der 18e eeuw):

a. Keuren en ordonnantien, op 20 juli 1650 gemaakt door den prins van Oranje voor den krachtens resolutie van den 27 februari 1645 ingedijkten Aemilia-polder (onder Made & Drimmelen oudtijds jurisdictie van Geertruidenberg).

b. Lijst van salarissen op het innen van de dijkschoten krachtens art. 9 van de keuren vastgesteld.

(Waarbij: Artikelsgewijze beschouwingen van den dijkgraaf van den Aemilia-polder A. A. Sloterdijck over het ontworpen nieuwe en vermeerderde reglement van den polder, vergeleken met de reglementen van den Sonzeelschen-, den Royalen- en den Willems-polder; na 1781).

(Aangekocht.)

12. Register bevattende afschriften van de plaatselijke ordonnantien van Zevenbergen, vervaardigd 30 september 1762 en wel:

a. Van de keuren, statuten en ordonnantien vastgesteld door koning Filips op 8 november 1569 (geregistreerd ter griffie van den Hove van Holland op 13 april en gepubliceerd te Zevenbergen op 11 juni 1570).

b. Van een akkoord tusschen den heer van Zevenbergen, Johan van Lingne graaf van Aremberg en het corpus van Zevenbergen gesloten op 21 juni 1563, waarbij den heer en zijn opvolgers in eigendom wordt afgestaan de bestaande accijns op de wijnen en bieren met de van ouds daarvan toegekende vrijdommen, terwijl het corpus vergund wordt nieuwe accijnzen, imposten of impositien op allerlei droge en natte waren die gebracht, gesleten en vervoerd worden binnen Zevenbergen, te heffen. (naar een gewaarmerkte kopie van 29 september 1762, genomen naar een notarieele van 2 januari 1606).

c. Van de lijst van salarissen der procureurs, zooals die door burgemeester en schepenen van Zevenbergen is vastgesteld op 2 juni 1685.

d. Van een tafel vervaardigd op een ander register van denzelfden inhoud, blijkens de niet met de bladen van dit register overeenstemmende aanduiding der folia.

(Aangekocht.)

13. Een register bevattende een afschrift uit het laatst der 18e eeuw van de octrooien, ordonnantien, statuten en keuren der stad en heerlijkheid van Niervaart genaamd de Klundert, van 1578 tot 1647.

(Aangekocht.)

II. *Voor bijzondere verzamelingen.*

Voor de collectie Cuypers van Velthoven. Twee bundels bevattende:

1. Het handschrift van P. Cuypers van Velthoven's geschrift: „Notice sur les monnaies des comtes de Megen" (Bruxelles Em. Devroye 1851); waarbij aanteekeningen en brieven in betrekking staande tot de samenstelling van het geschrift.

2. Door P. Cuypers van Velthoven gemaakte uittreksels en regesten van autentieke bescheiden betrekkelijk het graafschap Megen en de heerlijkheid Mierlo (beide gedurende geruimen tijd te leen gehouden door het geslacht Dicbier).

(Aangekocht.)

III. *Voor de verzameling oorkonden en charters.*

1. Het advies van prof. Henricus à Diest uit Deventer over het zich aansluiten van Gereformeerden bij broederschappen van eene Heilige Maagd (in casu de Illustre-Lieve-Vrouwe-Broederschap te 's-Hertogenbosch) uitgebracht in 1643.

(Overgedragen door den Rijksarchivaris in Groningen.)

2. 8 December 1358 (op onsen vrouwendach conceptio). Schepenbrief van Venloen (Loon op Zand) waarbij Ard die Snider van Peter Hac en zijne kinderen ontvangt al hunne goederen gelegen Op-gheen-meer tegen betaling aan hen van een jaarlijksche erfpacht van een mud rog.

Twee uithangende zegels verdwenen.
(Overgedragen door den Rijksarchivaris in Zeeland.)

3. Een vijftal perkamenten schepenbrieven van Hilvarenbeek; nl.:

a. 10 april 1469. Schepenbrief van Beeck, waarbij Bartholomeeus van den Nuwenhuys Hzn goed te Diessen in ruil („erfwisseling") opdraagt, tegen opdracht van een beemd aan het Sprenkels einde (waaruit een cijns aan de kerk van Diessen) aan Lijsbet Jans dr vander Hoeve wede Jan Sweus en haar kinderen met gelofte van een mud jaarlijksche rogpacht aan die weduwe en kinderen uit dien beemd te betalen.

Uithangend schependomszegel in groen was vrij gaaf met randschrift: « . . . Beka qd dicitur Hildvar . . . .»

b. 4 juli 1484. Schepenbrief van Beeck waarbij Jan Willemz. Schilders aan zijn broer Willem gelooft ten allen tijde geheel of gedeeltelijk volgens opzegging te lossen („sijn erfpenninghen te legghen") tegen 36 peters per mud de zeven mud rog door hem aan dezen op heden vóór schepenen geloofd.

Uithangend schependomszegel in groen was grootendeels afgebrokkeld.

c. 7 april 1530. Schepenbrief van (Hilvaren)Beeck, waarbij de kinderen van Willem Zeelmaker bij deeling van de van dezen en van hun broeder verkregen goederen aan een hunner haar aandeel bestaande in goed te Diessen en in Diessenbroek (waaruit o. a. een rog-

pacht aan Pauwel Bartholomeus van den Nuwenhuyse) opdragen.

Eenigszins gesleten met twee gaatjes.
Schependomszegel verdwenen.

d. 28 maart 1533. Schepenbrief van Beke, waarbij Cornelis Claesz. Otten aan Roelof Bartholomeuszoon Schilder de helft opdraagt van een beemd in Diessenbroek, waarvan de wederhelft behoort aan het Onselieve-vrouwe-altaar te Diessen.

Schependomszegel in groen was aan de randen afgebrokkeld en geplet, doch nog kenbaar als dat van Hilvarenbeek.

e. 4 december 1553. Schepenbrief van (Hilvaren) Beeck, waarbij Joest Peters Bartholomeusz. Scellekens $^1/_2$ mud rog erfpacht uit huis en hof te Esbeeck opdraagt aan Aerdt Corneliss. Aert Symons.

Schependomszegel verdwenen.
(Overgedragen door den Rijksarchivaris in Gelderland).

4. 13 februari 1472 (decima tercia die mensis februarii anno D. millesimo quadringentesimo primo). Schepenbrief van 's Hertogenbosch, waarbij Arnoldus f. q. Henrici dicti van den Wande opdraagt aan Wilhelmus f. q. Egidii dicti de Herenthom een erf in de parochie de Gestel ter plaatse genaamd Op Hezeacker.

Schepenzegels verdwenen.
(Overgedragen door den Rijksarchivaris in Zeeland).

5. 7 februari 1619. Kwitantie (op papier) van de kooppenningen van een rogpacht van 2 mud uit eene van 4 mud uit onderpanden te Beeck bij Aerle.

(Overgedragen door den Rijksarchivaris in Gelderland).

6. 1 juli 1616. Verklaring vóór schepenen van Someren ten verzoeke van j^r^ Willem van Bosshuysen door twee ingezetenen van Someren gedaan omtrent de waarde van een huis met aanhoorigheden aan j^r^. W. van Bosshuysen toebehoorende in verband met de vestiging daarop van een erfloscijns van 10 guld. 10 st. 's jaars tegen opneming van 150 gulden kapitaal.

Opgedrukt schependomszegel onder ruit eenigszins geplet.
(Aangekocht).

7. Een tweetal perkamenten schepenbrieven betrekkelijk goederen onder Heesch.

a. 6 november 1607. Schepenbrief van Heesch, waarbij de kinderen van Jan Peeters huis, hof en 5 vaetsaet land te Heesch (waarvan hun moeder hun bij opdracht dd. heden de tocht overgaf) in ruil („erfmangelinghe") opdragen tegen opdracht van landerijen aldaar van Peeter zoon wijlen Peeter Jan Heymericxs.

Uithangend schependomszegel in groen was bijna gaaf; met randschrift: «Z. der scepen van Hees».

b. 7 augustus 1642. Schepenbrief van 's-Hertogenbosch, waarbij de executeurs van het testament van Peeter Moyses van Aelst weduwnaar van Anthonisken van Erp opdragen aan Splinter van Voorn, rentmeester der Eerwaarde Broederschap van Onze-Lieve-Vrouwe binnen den Bosch een cijns uit huis c. a. onder Heesch bij den Schuttersboom en uit een akker aldaar, gevestigd voor schepenen van den Bosch op 31 januari 1628.

Schepenzegels verdwenen.
(Overgedragen door den Rijksarchivaris in Gelderland).

8. 3 februari 1749. Aanstelling van Pieter van Vechelen tot secretaris van het dorp en de heerlijkheid Etten en op de paelen van de Hoeven en toebehoorten aldaar, als opvolger van den overleden Jacobus van Riel, door prins Willem Carel Hendrik Friso.

Perkament, met handteekening van den prins en diens uithangend zegel in rood was voor $^1/_3$ afgebrokkeld.
(Aangekocht).

9. 20 augustus 1670. Verklaring van den magistraat van de Stad Ravestein en van de schepenen van Herpen, Uden en Velp in het Land van Ravestein, dat de 6000 gulden die de heer van Ravestein jaarlijks tot nog 7 jaar hierna ontvangt, niet zijn bezwaard of bepand.

Met vier opgedrukte zegels in was onder ruit van Ravestein, Herpen, Uden en Velp, benevens het opgedrukt zegel in lak van den schout Adriaen de Beyharts.
(Aangekocht).

10. 2 october 1590. Perkamenten brief van den Leenhof der Graaflijkheid van Holland, waarbij vrouwe Walburg gravinne tot Nuenar enz, vrouwe van Bedbur enz.,

krachtens overeenkomst dd. 13 juli 1590 overdraagt aan de Staten en Graaflijkheid van Holland de heerlijkheid en 't huis van Althenae te zamen met de stad Woudrichem met vele met name genoemde aanhoorigheden, zooals die voormaals door de heeren en vrouwen van Althenae van de Graaflijkheid van Holland ter leen gehouden werden.

Van de zeven uithangende zegels in rood was van Walraven van Bredenroede, Rutgher van den Boitzeler, Johan van der Does, Johan van Oldenbarnevelt, Wouter van Crayensteyn, Pauwels van Loo en Laurens van der Goes zijn het eerste, tweede en derde sterk, het vierde, zesde en zevende een weinig afgebrokkeld, terwijl het vijfde nagenoeg gaaf is.
(Aangekocht).

11. Een verzameling perkamenten brieven en oorspronkelijke grossen van akten uit de jaren 1667 tot 1818, uitmakende te zamen de eigendomstitels van een huis gelegen in de Ververstraat hoek Paradijsstraatje te 's-Hertogenbosch, en de bewijsstukken van de op dat huis rustende lasten en van de ten behoeve van dat huis verleende vergunningen.

(Geschonken door de kerkvoogdij der Nederduitsch Hervormde Gemeente te 's-Hertogenbosch).

E. Voor de **Kaartenverzameling.**

1. „Kaart en metingen gedaan in de maand september 1817 van de wegen en watergangen onder de gemeentens van Woensdrecht en Zuid-Geest van den Hoogerheidschen Plantagie, en ook opneeming gedaan van de cours der waterlossing van de bovengenoemde watergangen".
Opgemeten en in kaart gebracht op 7 december 1817 door den landmeter J. Dietvors.

Gekleurd; 74.3 × 106.
(Aangekocht).

F. Voor de **Boekerij.** (1)

Behalve met de verslagen welke dit archiefdepôt telken jare van wege Uw Excellentie mag ontvangen,

(1) Hieronder zijn alleen opgenomen de geschonken boekwerken, en daarbij ook die van 1905, welke nog niet vermeld waren.

is de boekerij daarvan verrijkt met de verslagen welke de navolgende colleges, commissien of ambtenaren hebben uitgebracht over hunne werkzaamheden of over den toestand van de door hen bestuurd wordende gemeenschap of van de door hen beheerd wordende verzamelingen.

Commissie van toezicht over het *gemeentearchief te Rotterdam* (1904 en 1905).

Gemeente-archivaris van Leiden (1904 en 1905).

idem „ *Dordrecht* (1904 en 1905).

idem „ *Delft* (1904).

idem „ *Vlaardingen* (1904).

idem „ *Amsterdam* (1904 en 1905).

idem „ *Middelburg* (1904).

Commissie van toezicht op het *oud-archief* enz. der gemeente *Utrecht* (1904).

Gemeente-archivaris van Maastricht (1904).

Bibliothekaris van de Koninklijke Bibliotheek (1904 en 1905).

Directeur van het Krijgsgeschiedkundig bureau van den Generalen Staf (over de nasporingen en studiën op het gebied der Nederlandsche krijgsgeschiedenis in 1903/4 en 1904/5).

Rijkscommissie tot het opmaken en uitgeven van een beschrijving van de Nederlandsche monumenten van geschiedenis en kunst (1904 en 1905).

Commissie ter verzekering eener goede bewaring van gedenkstukken van geschiedenis en kunst te *Nijmegen* (1904 en 1905).

Commissie van toezicht op het West-Friesch museum te *Hoorn* (1904).

Idem op het stedelijk museum te *Alkmaar* (1904).

Commissie van bestuur van het Provinciaal museum van oudheden en geschiedkundige voorwerpen in *Drente* (1904 en 1905).

Gedeputeerde Staten der *provincie Noordbrabant* (1904 en 1905).

Idem der *provincie Drente* (1904 en 1905).

Burgemeester en Wethouders der *gemeente 's-Hertogenbosch* (1904 en 1905).

Voorts zijn ontvangen:

Het verslag van een voorloopig onderzoek te Lissabon, Sevilla, Madrid, Escurial, Simancas en Brussel naar archivalia belangrijk voor de geschiedenis van Nederland door dr. Th. Bussemaker. (Van Uw Excellentie.)

De derde wetenschappelijke balans van het pensioenfonds voor weduwen en weezen van burgerlijke ambtenaren. (Van den Directeur.)

Inventarissen van de navolgende archieven zijn door de samenstellers voor de boekérij geschonken:

Het archief van de firma van Traa, steenhouwerij en tegelbakkerij te Rotterdam door dr. E. Wiersum, gemeente-archivaris.

Het archief van de ambachtsheerlijkheid Bruinisse door dr. E. Wiersum, adjunct-commies bij 's Rijks archief in Zeeland.

Idem van de ambachtsheerlijkheden Zaamslag, Aandijk Othene, door denzelfden.

Idem van de vereeniging van ambachtsgerechtigden van 's Heer-Arendskerke c a., door denzelfden.

Idem van den Wulpenpolder, door denzelfden.

De rechterlijke archieven in Middelburg door den oud-archivaris M. M. van Visvliet met inleiding van den huidigen archivaris W. O. Swaving.

Het archief der bisschoppen van Utrecht door mr. S. Muller Fzn., Rijksarchivaris in Utrecht.

De oude archieven van den Burgerlijken Stand in Friesland door mr. J. L. Berns, Rijksarchivaris in Friesland.

Het archief der abdij te Assen door mr. J. G. C. Joosting, Rijksarchivaris in Drente.

Het oud-archief van het kasteel en der baronie van Well (L.) toebehoorende aan de maatschappij Well, door A. F. van Beurden.

Van den Ministre de l'Intérieur et de l'Instruction publique de Belgique mocht bovendien nog ontvangen worden:

Aperçu général sur les archives ecclésiastiques du Brabant par Alfred d'Hoop, sous-chef de section aux archives générales du Royaume.

Inventaire général des archives ecclésiastiques du Brabant. Tôme I: Eglises collégiales, par le même.

Van catalogi van bibliotheken en oudheidkundige verzamelingen enz. zijn ten geschenke gekregen:

De in de Koninklijke bibliotheek bewaarde geschiedkundige werken betrekking hebbende op Skandinavië; Zwitserland; het Russische rijk; de Balkanstaten en Griekenland; Azië; Afrika; Amerika en Australië. (Van den Bibliothecaris.)

De aldaar bewaarde werken over Bibliographie en Bibliotheconomie. (Van denzelfden.)

De pamfletten-verzameling aldaar berustende, deel V (1776—1795) door dr. W. P. C. Knuttel. (Van denzelfden.)

De Nederlandsche en op Nederland betrekking hebbende gedenkpenningen; II, 1703—1813. (Van den Directeur van het Penningkabinet.)

De prentverzameling der gemeente Leiden door mr. J. C. Overvoorde, gemeente-archivaris; I[e] afdeeling: Plaatsbeschrijving. (Van het gemeentebestuur.)

De Provinciale bibliotheek van Zeeland I[ste] deel 1[ste] stuk. (Van Gedeputeerde Staten der provincie.)

De bibliotheek der gemeente Utrecht; supplement. (Van het gemeentebestuur.)

De historische atlas van Utrecht door mr. S. Muller Fzn., gemeente-archivaris; supplement. (Van hetzelfde.)

De boeken en stukken voor een deel afkomstig van de voormalige commissie van de statistieke beschrijving der provincie Groningen; met 6 supplementen. (Van het bureau voor de statistiek ter provinciale griffie in Groningen.)

Het museum van oudheden der gemeente Rotterdam, door A. Hoynck van Papendrecht. (Van de commissie voor het archief en de bibliotheek der gemeente.)

Ten vervolge is ontvangen:

L'art typographique dans les Pays-Bas (1500—1540) afl. 5 tot 8. (Van Uw Excellentie.)

Het Dijk- en Waterschapsrecht in Nederland vóór 1795 door A. A. Beekman, afl. 8 tot 26. (Van Uw Excellentie.)

De notulen van het verhandelde in de vergaderingen van de Provinciale Staten van Noordbrabant in 1905 en 1906, met het alphabetisch register op de notulen van 1850 tot 1902. (Van het Provinciaal bestuur).

De in 1905 en 1906 verschenen afleveringen van Limburg's jaarboek. (Van de Vereeniging „Limburg".)

De handelingen van het provinciaal Genootschap voor Kunsten en Wetenschappen in Noordbrabant over de jaren 1897 tot 1903. (Van het bestuur.)

Ten slotte valt hieronder te vermelden:

De gedenkstukken der algemeene geschiedenis van Nederland van 1795 tot 1840, uitgegeven door dr. H. T. Colenbrander; deel I en II. (Van de Commissie van advies voor 's Rijks geschiedkundige publicatien.)

Repertorium van de Nederlandsche krijgsgeschiedenis, bewerkt door F. de Bas, directeur van het krijgsgeschiedkundig bureau van den Generalen Staf. (Van den schrijver.)

1831. De tiendaagsche veldtocht door Jhr. J. C. C. den Beer Portugael. (Van Uw Excellentie.)

Analecta Gijsberti Coeverincx, pars II, bewerkt door fr. G. van den Elsen en fr. W. Hoevenaars. (Van het Provinciaal Genootschap voor Kunsten en Wetenschappen in Noordbrabant.)

Scheiding van Maas en Waal; door den ingenieur van 's Rijks Waterstaat E. van Konijnenburg. (Van hetzelfde.)

Das Aufkommen der Sage von Brabon Silvius, den Brabantischen Schwanritter von J. F. D. Blöte. (Van den schrijver.)

De doopboeken der Gereformeerde gemeente Helmond en Rixtel, berustende ten raadhuize van de gemeente Helmond, uitgegeven en van een alfabetische tafel voorzien door Aug. Sassen. (Van den schrijver.)

J. Craandijk. De Haarlemsche Hofjes. (Van Uw Excellentie.)
Gedenkboek der Wilhelminasluis te Zaandam. (Van het gemeentebestuur.)

De Cameraars-rekeningen van Deventer, uitgegeven door mr. J. Acquoy, gemeente-archivaris; zesde deel, tweede en derde stuk. (Van het gemeentebestuur.)

Gewoonten op een adelijk kasteel a°. 1780, door A. F. van Beurden. (Van den schrijver.)
Het oudste cartularium der heerlijkheid Well (L.) door en van denzelfden.
Het lijfgewins legerboeck van Swolgen van het huis Blitterswijck, 1600—1637, door en van denzelfden.

Genealogie der familie Reepmaker, door en van Jacob Reepmaker A. Azn.
Geschiedenis en genealogie van het geslacht Wijnants-Wijnants van Resant-Wijnaendts, door en van W. Wijnaendts van Resandt.
Geschiedenis van het Noordbrabantsch geslacht „Cnipscheer" of „Knipscheer" door en van A. F. van Beurden.
Het oud-adelijk Luiker geslacht de Loen de Kemexhe enz., door en van denzelfden.

Bijdrage tot de verklaring van Middeleeuwsche rekenmunten door N. G. Pierson. (Van den schrijver.)
Bijdrage tot de kennis van het Middeleeuwsch geld- en muntwezen door Aug. Sassen. (Van den schrijver.)

Bossche (om Tilburgsche protokollen gebonden) fragmenten van een codex van Maerlant's Spieghel Historiael, uitgegeven door dr. D. H. G. Bellaard. (Van den schrijver.)

G. Voor de **plaatselijke archieven.**

Voor de plaatselijke archieven, die in dit archiefdepôt in bewaring zijn gegeven zijn de navolgende bescheiden verkregen:

1. De burgemeesters-rekening van *Dinter* over het halfjaar loopende van 16 januari tot 14 juli 1600, aan de magistraat en naburen afgelegd op 23 januari 1601.
(Aangekocht.)

2. Het archief van het Kramersgilde te *Grave* van 1677 tot 1806, waarvan eerlang een inventaris zal verschijnen.
(Aangekocht.)

Ook voor plaatselijke archieven die niet in dit archiefdepôt bewaard worden, zijn enkele stukken verkregen. Aangezien het de bedoeling is deze ter gelegener tijd weder terug te brengen in de archieven waartoe zij behooren, en zij dus eerlang weder voor dit archiefdepôt verloren gaan, komt het mij beter voor ze nu niet als aanwinst te vermelden.

VII. *Afschrijven van elders berustende bescheiden.*

Uit het register van de Illustre-Lieve-Vrouwe-Broederschap te 's-Hertogenbosch, bevattende o.m. gewaarmerkte kopieën van 474 titels van cijnzen die de Broederschap heffende was, zijn thans afgeschreven 42 van de 110 kopieën van oude 13e en 14e eeuwsche Bossche schepenakten, en 28 van de 55 kopieën van oude notarieele akten. Onder het afschrijven en vooral bij het vergelijken is gebleken, dat deze akten een rijke bron zijn voor het onderzoek naar de wijze van opstellen van akten, gevolgd door de Bossche schepenbank. Aangezien zij in nagenoeg onverkorten vorm zijn, leveren zij bovendien voortreffelijke hulpmiddelen bij de ontcijfering van de zeer verkorte, en dikwijls door het sterk verbleekte schrift moeilijk leesbare akten in de nog uit dien tijd bewaard gebleven zijnde protokollen.

Voortgezet is wederom het afschrijven van hetgeen over de gemeente-archieven voorkomt in de na 1869 aan Gedeputeerde Staten dezer provincie ingediende jaarverslagen der gemeenten. Thans zijn van 33 gemeenten uittreksels uit die verslagen gemaakt. Dit werk gaf nog aanleiding tot het vinden van een te voren vermist verslag over 1863 van de gemeente *Beugen*, *Rykevoort*, *Papevoort*, *Tove en Walschot* dat in het verslag over hetzelfde jaar der gemeente *Best* geschoven was.

VIII. *Raadpleging der verzamelingen.*

Een toenemend gebruik is dit jaar weder gemaakt van de gelegenheid om nasporingen te doen in of inlichtingen te bekomen uit de hier bewaarde archiefverzamelingen. Vooral het getal van

hen die zelf onderzoeken kwamen, en van de door hen afgelegde bezoeken nam zeer toe. Van de 298 werkdagen op welk het archief voor het publiek toegankelijk was, is het op 271 dagen bezocht door van één tot zeven personen per dag. Het geheele getal der bezoeken was 635, het aantal bezoekers 51, waarvan er 22 slechts eenmaal, de overigen meer (één zelfs 170 maal) kwamen. De nieuwe in gebruik genomen leeszaal voldeed uitstekend. Te betreuren was het dat zij in den druksten tijd van bezoek omstreeks Paschen, toen er meermalen 6 bezoekers tegelijk waren, nog niet in gebruik kon genomen worden.

De krijgsgeschiedkundige nasporingen die na een schorsing van eenige jaren weder waren hervat, zijn na het vertrek van den heer S. H. F. Hoffman, die zich daarmede belast zag, in het voorjaar wederom tijdelijk gestaakt.

De geslachtkundige nasporingen in schepenprotokollen uit dit archief elders zijn ook dit jaar voortgezet, en nieuwe zijn er begonnen. Een tijdelijke inbewaargeving van Boschprotokollen had plaats in het Rijksarchief te 's-Gravenhage en in de Universiteitsbibliotheek te Amsterdam, van die van Eindhoven in het Rijksarchief in Gelderland, van die van Dongen in het Rijksarchief in Noordholland, en van die van Zevenbergen in de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage. Ruim 70 deelen werden aldus tijdelijk verplaatst. Ook nu kwam al het uitgeleende in den regel zelfs binnen den bepaalden tijd van uitleening terug.

Evenals dit in vorige jaren is geschied, wil ik hier melding maken van eenige onderwerpen waarover inlichtingen zijn verstrekt of nasporingen zijn gedaan.

Het mederecht van den Staat in de heerlijke jacht van *Oirschot en Best*, waarover de Staat een proces is aangedaan dat in eersten aanleg ten zijnen voordeele, in hooger beroep echter ten zijnen nadeele is beslist, voor welke beslissing thans de Staat cassatie heeft aangevraagd; en meer in het bijzonder de rechtskundige beteekenis van het woord „admodiatie”, en de bevoegdheid van den Raad en Rentmeester-generaal der Domeinen voor Stad en Meierij van 's-Hertogenbosch tot afstand van het jachtrecht zonder uitdrukkelijke machtiging of toestemming van hoogere autoriteiten.

Het heerlijk jachtrecht van *Moergestel*, en meer in het bijzonder de rechtskundige beteekenis der woorden: „warande” en „vogelarij”.

De uitgifte der hooge, middele en lage heerlijkheden van *Deurne* en van *Nuland* door de Staten-Generaal in 1660, in verband met de aan die heerlijkheden toegekende jachtrechten.

Het vischrecht in de Maas onder *Lith*.

Het recht van voorpoting onder *Schijndel*, verleend in 1465.

Het tiendrecht in westelijk Noordbrabant.
Het eigendomsrecht van het veer te *Grave*.
Het eigendomsrecht van het gebouw der openbare school te *Meeuwen*.
Servituten op verschillende huizen en landen rustende.
Het recht op beurzen gefundeerd door Hester van Grinsven, Peter van Grinsven en van de Water.
Instelling van het heemraadschap *Mark en Dintel* bij besluit van het Departementaal bestuur van Braband, dd. 13 december 1804 n°. 10.
Uitwatering van polders nabij Steenbergen; omstreeks 1823.
Het leggen van een sluis in den uitloop van de Oude Maas op de Spaansche waard nabij Megen; in 1819.
Het leggen van een sluisje in de rivier de Beerze onder Bladel en Netersel, ter bevloeiing van landerijen; in 1838.

Onderzoekingen voor zuiver wetenschappelijk doel zijn ingesteld omtrent:
De vereeniging en splitsing van gemeenten in den Franschen tijd (mede tengevolge van de onvindbaarheid der archieven van de onder-prefekten gewoonlijk vruchteloos).
Baardwijk's verleden.
De Illustre-Lieve-Vrouwe-Broederschap te 's-Hertogenbosch.
De Broederschap van het Heilig-Sacrament mede aldaar.
De schenking van tafelgoed aan den stadhouder Willem den Derde door het bestuur der stad Grave na de inneming dezer stad in 1674, (tengevolge van den verwarden toestand van het door brand beschadigde stadsarchief onnaspoorbaar).
De Sint-Antoniuskapel te 's-Hertogenbosch.
De oude benamingen der Bossche huizen.
Het huis, waarin van 1581 tot 1624 de munt te 's-Hertogenbosch was gevestigd.
Het huis Maurik te Vucht.
De stichting der Synagoge te Eindhoven omstreeks 1809.
Een kasteel of huizinge de Fonteijn in de Meierij van 's-Hertogenbosch gelegen.
De regentenfamilien te Zevenbergen.
Het wapen van het geslacht Hanswijck.

IX. *Bemoeiingen met de lokale archieven in de provincie.*

Bij besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant dd. 29 november 1906 G. n°. 90 is mij, evenals dit indertijd aan mijn voorganger was geschied, opgedragen het toezicht op

en desnoodig de uitvoering van de te verrichten werkzaamheden ter ordening en bewaring der oude gemeente- en waterschapsarchieven in deze provincie. Wegens het ongunstig jaargetijde was het mij niet mogelijk nog eenig gevolg aan die opdracht te geven.

Voor zoover de overige werkzaamheden dit toelieten is de beschrijving der tijdelijk in bewaring genomen oude Burgerlijke Standsregisters voortgezet. Gereed kwam de beschrijving van de registers der gemeenten Drunen en Stratum. Een oud trouwboek van den pastoor van Prinsenhage over 1606 tot 1648, dat langen tijd onder een lek schijnt te hebben gelegen, en daardoor veel schade heeft bekomen is thans geheel met wit papier doorschoten. Het overgeblevene van de akten voorkomende op de beschadigde gedeelten der bladen wordt thans (zooveel mogelijk aangevuld) overgenomen op de tegenoverstaande witte bladen.

De Rijks-Archivaris in Noordbrabant,

C. C. D. EBELL.

Bijlage A.

LIJST VAN NOTARISSEN

AAN WIE DOOR DEN

Raad en Leenhof van Brabant en Lande van Overmaze

van **1591** tot **1629**

commissie van notarisschap is verleend (1).

---

1. Notarissen met onbekende standplaats.

Jacob Joriss. van der Wee	27 mei	1616.

2. Notarissen onder de schepenbanken.

I. Stad en Markiezaat van Bergen-op-Zoom.

A. STAD BERGEN-OP-ZOOM:

Willem Adriaenss. van Dort	10 september	1591.
Jehan Piermans	27 juli	1594.
Cornelis Jacobssen Valcke	28 november	1602.
Pieter Nicolaess. Heybeke	27 juli	1604.
Job Herrijs	18 augustus	1605.

---

(1) Getrokken uit een bundel afschriften van rekwesten om admissie met minuut-kantbeschikkingen van verleende commissie van 1591—1629, behoorende tot het archief van den Raad en Leenhof van Brabant.

De namen der notarissen, wier archieven in het Rijksarchief te 's-Hertogenbosch worden bewaard, zijn *cursief* gedrukt; die van hen, wier archieven in de arrondissements-bewaarplaatsen te 's-Hertogenbosch of te Breda worden bewaard, zijn g e s p a t i e e r d gedrukt.

Anthonis Molkeman	19 juli	1610.
Paulus Costerius	22 october	1610.
Jacques Willeboirts Peeterssone	28 april	1617.
Huybrecht Willemssen	14 juli	1617.
Jan van Wesel	3 october	1618.
Ferdinande Anthuenissen Molkeman	13 juli	1620.
Jan van der Perre	13 november	1620.
Philips vanden Esse	10 september	1621.
Wouter de Witte	13 mei	1626.

B. MARKIEZAAT VAN BERGEN-OP-ZOOM.

a. **Westkwartier.**

WOUW:

Joos Pascasii Turcq — 10 februari 1604.

HALSTEREN:

mr. Sebastiaen Batens — 14 juni 1623.
(Ook toegelaten voor Moerstraten, Borgvliet, Ossendrecht, Woensdrecht en Wouw.)

b. **Zuidkwartier.**

BORGVLIET:

Philips van Roubergen — (na) 28 december 1618.

c. **Oostkwartier.**

OUDENBOSCH:

Jan van Rijen Henricxs.	7 mei	1614.
Henrick vanden Heuvele Laureyss.	27 october	1615.

OUD- & NIEUW-GASTEL:

Pieter Proost de Jonge — 23 november 1619.

HOEVEN:

Cornelis Beyerlinck — 14 september 1611.

d. **Noordkwartier.**

STANDDAARBUITEN:

Julius van Zeverdoncq — 10 october 1613.

FIJNAART:

David van Bonckelwaert	23 maart	1627

II. Stad en Baronie van Breda.

A. STAD BREDA:

Melis Jan Meliszone	18 october	1593.
Adriaen Cornelis de Grauwe	5 november	1593.
Willem van Zonst	26 mei	1595.
Johan Brantschats	26 juli	1597.
Aernoult Janss. van Loon	15 maart	1601.
Cornelis van Oeteren	19 juli	1602.
Jacob Wils	31 januari	1603.
Jan Naggers Adriaensz.	7 october	1608.
Libert Wernoutss. Popta	29 juli	1610.
mr. Jan Goswinius	14 maart	1611.
Artus Pels Florissoone	13 november	1614.
Lambert Rietraet	13 november	1614.
Henrick Adriaen Dyrven	31 october	1620.
Geerit Keysers	10 december	1621.

B. BARONIE VAN BREDA.

ROOSENDAAL & NISPEN:

Ter standplaats Roosendaal:

Anthonis Heusschaerts	23 juli	1610.
Pieter Pauwelsz. van Staeyen	23 juli	1610.
Joris Lambrechts Nelst	21 september	1613.
Jan 'sBackers Lambrechtss.	15 augustus	1614.

Ter standplaats Nispen:

Thomas Thomass.	29 november	1612.

OOSTERHOUT:

Cornelis van Boeymer Embrechtss.	17 februari	1595.
Geraerdt Lodewijckx Schenck	22 september	1609.
Robrecht Hulshouts	3 augustus	1610.
Henrick van Dommelen	13 augustus	1610.
Jan Henrick Jongskens	17 september	1626.

Etten, Leur & Sprundel ·

Ter standplaats Etten:

mr. Merten Willemss. van Vuytenhoven	23 juli	1610.
Jan Dirven	13 mei	1626.

Prinsenhage:

Anthonis Jacop Lips	13 september	1591.
Adriaen van Bergen	23 juli	1610.
Adriaen Dirven sone mr. Henricx	29 juli	1610.

Baarle.

Henrick van Ghils	20 september	1610.

Alphen:

Thomas Willemsen vander Vloet	15 october	1609.
Adriaen Buycx soone mr. Jan Buys	10 september	1610.

Terheiden:

Cornelis Joosten vander Locht	28 juli	1610.

Dongen:

Cornelis Pels Floris soone	20 october	1605.

III. **De heerlijkheden Steenbergen, Willemstad en Princeland.**

1. Steenbergen, Kruisland & de Heen:

Ter standplaats Steenbergen:

Cornelis van Stoutenburch	14 maart	1606.
Jan Jacopss.	8 december	1607.
Cornelis Marijnussen (*Vosberch*) (één minuutakte)	15 november	1613.
Nicolaes Jooss. vander Zaken	30 maart	1624.
Gabriel Janss. Vroman		(1628 ?).

2. Willemstad:

Jan van Dongen	24 februari	1605.

3. PRINCELAND OF DINTELOORD:

Jan Claess. van Ranst	19 october	1610.
Jan van Slingelandt Damass.	25 juni	1615.
Albert Piquoni	14 juli	1620.

IV. **Grave en het Land van Kuik.**

a. GRAVE:

Johan Heymans	12 november	1610.
Paulus van Brussel	15 mei	1615.
Pieter Vrients	28 october	1620.
Peter Henrickss. Inde Molen	25 januari	1628.

b. LAND VAN KUIK:

Jehan Sijmonss. Cnops	24 maart	1626.

V. **Boksmeer:**

Ausem Huybrechts	18 juli	1612.

VI. **Deelen van het Baljuwschap van Zuidholland.**

HEUSDEN:

Jan van Heusden	18 mei	1605.

VII. **De Vier hooge heerlijkheden.**

ZEVENBERGEN:

Gillis Nollens	21 september	1610.

Bijlage B.

LIJST VAN NOTARISSEN

AAN WIE DOOR DEN

Raad en Leenhof van Brabant en Lande van Overmaze

van **1629** tot **1795**

commissie van notarisschap is verleend (1).

---

1. Notarissen met onbekende standplaats.

mr. Jan vander Lee	22	december	1629.
Adriaen Cocx	1	maart	1630.
Eymbrecht Aertss. van Schijndel	2	april	1632.
Peter Mertens	29	april	1632.
Aert vanden Heuvel	4	februari	1633.
Arnoult Baecx	27	october	1633.
Abraham Tempelaer	2	april	1636.
Gelijn Corneliss. Popta	20	november	1637.

(1) Getrokken uit de registers van verleende commissien van notarisschap over 1629—1736 en 1736—1795, behoorende tot het archief van den Raad en Leenhof van Brabant.

Dirck Snoeck (1)	23	december	1637.
Hendrick Adriaenss. Vertholen	22	maart	1638.
Cornelis Swans	10	november	1638.
Gijsbertus Wijtens	12	januari	1639.
Hendrick Laetz	5	april	1639.
Antoni van Cockingen (2)	23	september	1639.
Guillaume Martini	26	october	1640.
Evert van Alphen	27	october	1640.
Jan van Camphuys	14	december	1640.
Herman Geysweyts	10	april	1641.
Aert Janssen Betincx	10	september	1641.
Johan Keysers	2	september	1642.
Jan Drabbe soone van Harman Drabbe	6	mei	1644.
Dielis Marcellissen de Laet	5	october	1644.
Wijnand Schuyll	2	mei	1645.
Johan vanden Heuvel	3	juli	1646.
Johannes van Borenberg	15	juli	1647.
Cornelis Schouhamer	1	november	1647.
Jan de Vriese	22	september	1648.
Gillis Otgens	21	januari	1649.
mr. Nicolaes Pauli vande Sande	2	februari	1649.
Adriaen de Weer	3	februari	1649.
Dirck Comans	6	februari	1649.
Dirck Craudenus	12	februari	1649.
Jan Peynenborgh	16	februari	1649.
Jan Rijsbossch	13	april	1649.
Joachimy de Passer	16	april	1650.
Wierck vander Biestraten	5	november	1650.
Jan Aertsse van Loon	25	november	1650.
Johannes de Meyer	13	mei	1653.
Franchoys Schers	27	mei	1653.
Pauwels Aertssen Smits	28	juli	1654.
Abraham vander Aa	2	september	1654.
Cornelis Verschuer	18	maart	1655.
Henrick Wenzel van Zandt	5	september	1659.
Jean Baptiste du Jardin	19	november	1660.
Paulus van Heusden	24	maart	1662.
Johan Schutz	16	januari	1679.
Abraham Cortebrant	11	maart	1727.

(1) Met kantteekening: «1644. dese commissie niet gelicht».

(2) Idem: «Nyet betaelt ende is dese commissie noch niet gelicht $\frac{5}{22}$ 1642».

2. Notarissen onder de schepenbanken. (1)

I. Stad en Meijerij van 's-Hertogenbosch.

A. STAD & VRIJDOM.

a. Ter standplaats 's-Hertogenbosch:

Lambert vander Meer	23 januari	1630.
Guilliam Donckers	15 maart	1630.
Hendrick Ruys Geerlingssone	5 april	1630.
Peeter Peeterss. van Leeuwen	10 mei	1630.
Peeter de Louwe	22 mei	1630.
Dirck vande Velde	6 juni	1630.
Joannes Walterii Somers	6 juni	1630.
Adriaen Baex	6 juli	1630.
Jan Goyaert Henricxss. van Aerlebeeck	30 augustus	1630.
Pieter Bosschenblij	3 september	1630.
Johan Verburch	3 september	1630.
Nicolaes van Nijehoff Segers sone	18 september	1630.
Simon Cypres	1 october	1630.
Dierck Tolinck	8 november	1630.
Henrick Nicolaess. van Eyndhoven	23 mei	1631.
Ghijsbrecht Bosch	14 juni	1631.
Johan van Aaffoerden	2 juli	1631.
Johan Wijtmans	10 september	1632.
Gerart Jan Nuenen	9 december	1632.
Lambrecht soone wijlen mr. Henricx van Berchem	6 januari	1633.
Peeter van Haestricht	27 januari	1633.
Andries van Griensven	26 juni	1634.
Thomas Janss. van Turnhout	18 februari	1636.
Mathijs Geers Heuvels van Bocholt	12 september	1636.
Pieter van Haren	7 october	1636.
Wouter Vos	3 januari	1637.
Franchois soone Aellerts Baellion	3 april	1638.
Peeter van Bree	1 juli	1638.
Alexander de Grave	21 mei	1642.

(1) De namen der notarissen, wier archieven in het Rijksarchief te 's-Hertogenbosch worden bewaard, zijn *cursief* gedrukt; die van hen, wier archieven in de arrondissements-bewaarplaatsen te 's-Hertogenbosch of te Breda worden bewaard, zijn gespatieerd gedrukt.

Guilam van Camphen	29 april	1643.
Thomas de Jeger	17 juni	1644.
Jan van Asten	13 maart	1646.
Hendrick van Deurssen	19 september	1646.
Johan vander Hagen	2 juli	1647.
Cornelis van Boxmeer	9 september	1647.
Jan Kars	25 juni	1648.
Jan soone Jans Hermans vanden Leenwech	15 december	1648.
Dirck vander Dussen	17 mei	1649.
Gerrit van Bocholt	26 september	1650.
Jan Cnobbout van Os	28 maart	1651.
Willem Donckers	1 april	1651.
Willem van Oudhoven	26 september	1652.
Thomas Geers Heuvels van Bockholt	19 mei	1654.
Cornelis Coolen	19 october	1654.
Hendryck Danckers	26 november	1655.
Jacob de Bie	29 april	1656.
Daniel Boons	21 maart	1657.
Udo Melchior Verwey	2 mei	1657.
Godefridus Eelkens	8 september	1659.
Anthony de Velle	25 juni	1660.
Jan sone Guilliams van Camphen	27 juli	1662.
Hendrick vander Vinne	14 december	1663.
Simon van Stockum	28 november	1664.
Johannes Keyser	30 juli	1665.
Juriaen van Luenen	2 mei	1668.
Johan Roeffens	16 mei	1669.
Gerart van Asten	20 mei	1669.
Johan Pieter Pieters Fier	27 september	1669.
Henricus Vitriarius	29 september	1670.
Joost van Vechel	9 maart	1671.
Willem van Westrick	19 november	1671.
Hendrick van Heeswijcq	3 mei	1674.
Willem Vos	2 october	1674.
Gerrit van Noordt	1 november	1675.
Jacobus Coenradi	26 juli	1678.
Gijsbrecht Bosch	2 november	1678.
Urbanus Matijs Sterp	9 september	1681.
Johannes Pels	15 januari	1683.
Jacob vander Aa	22 juli	1683.
Willem van Gestel, soone van Adam Janssen van Gestel	5 mei	1684.
Petrus Willems van Oudenhoven	21 juli	1684.
Willem Mans	28 mei	1685.

Hendrick Fabré	5 december	1685.
Godert van Eeuwijck	22 juli	1686.
Louis de Velle	2 april	1687.
Arnoldus Georgius van Boxtel	14 october	1687.
Johan Lepo	10 november	1692.
Cornelis van Nimwegen	10 october	1696.
Willem Huybert	4 september	1697.
Wouter de Roy	10 september	1697.
Hendrick de Bye	20 september	1697.
Isaacq Bovetius	25 october	1697.
Theodorus van Asten	14 maart	1698.
Jacobus Hazevoet	9 november	1700.
Gratiaen Jacob de Velle	23 juli	1701.
Gerard van Gakeroy	30 juni	1702.
Johannes van Buren	2 october	1702.
Pero de Cassemajor	8 november	1703.
Andreas van Ruelo	8 november	1703.
Gerard Lambertus van Strijp	22 februari	1704.
Adam van der Horst	14 juni	1712.
Florentius van Woerkom	5 juli	1712.
Isacq Ruelo	29 november	1712.
Johan van Proyen	7 juni	1714.
Johan van Brugge	13 juli	1718.
Johan Louis Verster	23 november	1718.
Gerrit de Raeff	28 november	1718.
Hendrick van Rotterdam	2 juli	1721.
Hendrick vanden Oever	12 september	1726,
Herman van Nouhuys	6 juni	1727.
Gillis Kerckhoven	15 november	1727.
Isacq Bopp	30 januari	1728.
Johan van Waelwijck	15 maart	1731.
Pieter Elias Lionet	24 augustus	1731.
Hendrick Carel van Sevenhove	21 januari	1733.
Egmond van Proyen	24 juni	1733.
Willem de Raeff	11 november	1734.
Hendrick van Nouhuys	29 april	1735.
Petrus van Brugge	23 mei	1735.
mr. Anthony Versvelt	5 november	1737.
Samuel Cassemajor	29 october	1738.
Leendert Willem van Boussekom	16 februari	1740.
mr. Jan Wilhem van Woerkom	28 october	1740.
Jaspar Verster	11 september	1741.
Justien Eeckhart Raidt	12 maart	1742.
Cornelis Wijgaers	4 october	1742.
Gerardus Hamers	2 november	1746.

Everhardus van Brugge	27 october	1747.
Samuel Loeff	7 april	1750.
Florus Oucoop	9 mei	1751.
Hendrick Laurens van Linden	24 maart	1752.
Johannis vanden Oever	26 april	1752.
Willem Hendrik Pels	14 september	1752.
Philip Mans	22 juli	1754.
Pieter Dirk Santvoort	15 december	1757.
Hendrik ter Croye	29 november	1758.
Hendrik Jan vanden Pavort	30 april	1759.
Willem Hendrik Overvest	10 juni	1760.
Johan Verster de Balbian	3 october	1760.
Jan de Gier	26 augustus	1762.
Johan van Brugge	13 october	1762.
mr. Willem Michiel Althuysen	28 november	1765.
Johan Versfelt	19 december	1765.
Johan Paulus Verster	24 mei	1774.
Johan de Cassemajor	17 juni	1779.
Carel Storm van 'sGravesande	18 april	1787.
mr. Hendrik van Adrichem	25 april	1787.
Adam Schouw	21 april	1789.
Cornelis Willem van Bruggen	3 maart	1791.
Jan de Bergh	30 juli	1793.

b. Ter standplaats den Dungen:

Adriaen soone van Adriaen Hermanss. van den Bosch	2 maart	1633.
Willem Mans	12 november	1717.
Hendrik Couwenberg	25 september	1760.
Adrianus de Gier	15 november	1781.

B. MEIERIJ VAN 's-HERTOGENBOSCH.

a. **Kwartier van Oisterwijk.**

OISTERWIJK:

Jacob Beems	12 maart	1639.
Marten van Hees	26 maart	1649.
Antony Beens	1 februari	1680.
Abraham van Rotterdam	19 januari	1693.
Dirck van Wijck	1 october	1715.
Antony Glavimans	25 juni	1722.
Johannes Jacob Althoffer	8 februari	1756.

Anthony Glaviman	13 september	1753.
Jacobus Althoffer	21 mei	1756.
Jacob Johan Althoffer	3 februari	1762.
Johannes Jacobus Heuvel	22 maart	1776.
Pieter Mastenbroek	20 april	1779.

MOERGESTEL:

Jan vanden Heuvel	18 october	1633.
Johannes Borchloon	28 mei	1650.

HELVOIRT:

Johan Henricxss. van Kilsdonck	10 juni	1633.

HOOGE- & LAGE-MIERDE & HULSEL:

Gijsbert Mijné junior (zie Eersel)	18 juni	1782.

TILBURG & GOIRLE.

Ter standplaats Tilburg:

Charles de Roy	16 mei	1651.
Johannes van Rotterdam	28 september	1655.
Roeloff van Vleuten	25 februari	1656.
Adriaen van Gils	6 october	1672.
Johannes Wittebol	30 januari	1679.
Arnoldus van Loon	28 februari	1679.
Cornelis Cloostermans	28 october	1681.
Jacobus Molengraeff	6 december	1696.
Andries vander Burgt	13 juli	1716.
Johan Adriaen van Meurs	20 mei	1737.
Cornelis Bles	7 januari	1750.
Pieter Coster	8 april	1766.
Hendrik Willem Boonders	13 maart	1778.
Johan Adriaan van Meurs	27 april	1781.
Isacq Bles	10 februari	1790.

LOON-OP-ZAND (*heerlicheyt Venloon*):

Otto Juyn	17 juli	1720.
Anthony de Sille	24 april	1738.
Govaert Oerlemans (*later te Sprang*)	21 mei	1760.

Hilvarenbeek, Diessen, Riel & Westelbeers.

Ter standplaats Hilvarenbeek:

Gijsbrecht van Nieuwenhuys	5	maart	1646.
Pieter Leonardus Dibbets	24	juli	1730.
Cornelis van Heusden	25	september	1759.

Vucht & Cromvoirt.

Ter standplaats Vucht:

Joachim van Griensven	17	februari	1645.
Abraham Hendrik Jannette	21	februari	1785.

St. Michielsgestel:

Willem Damen	18	augustus	1645.
Isaack Elsevier	4	september	1659.
Constantijn van Zutphen	16	februari	1700.

Bokstel:

Cornelis Noulandt	12	mei	1633.
Hendrick van Hoey	27	mei	1667.
Johan Leermakers	16	maart	1674.
Dirck van Zuylichem	28	juli	1683.
Johan Prasers	27	september	1691.
Cornelis Wittebol	19	december	1703.
Hubertus Feeke	13	december	1715.
Johannes Sprangers	24	januari	1720.
Diederick Huygens	5	april	1759.
Carel Frederik vander Wayfort	17	september	1760.
Johannes van Berten	26	october	1768.

Drunen:

Aert Janssen van Bommel	25	juli	1652.

Waalwijk:

Gilles de Blanchevoye	5	juli	1662.
Lambert van Gellicum	7	februari	1667.
Anthony Heermans Anthonis soon	6	juni	1738.
Anthony Gerard Heermans	8	september	1773.
Willem Boeser	9	november	1780.

b. **Kwartier van Kempeland.**

Eindhoven:

mr. *Geeraert Laureynssen van Gerwen*	26	april	1633.
Frans Deckers	6	juni	1644.
Jan Verdijsteldonck	16	september	1644.
Anthony de Louwe	20	juni	1645.
Pieter de Louw	30	september	1670.
Willem vanden Hurck	22	september	1687.
Willem de With	14	october	1699.
Willem de With junior	13	september	1730.
Pieter Gerrit van Esveld	30	juli	1737.
Johan Jacob Manneken	14	juni	1747.
Judocus de With	27	april	1758.

Woensel:

Hendryck Deckers (na 1661 in Beek & Donk)	3	juli	1656.

Oirschot & Best.

Ter standplaats Oirschot:

Jan Goossens	11	januari	1646.
Johan vanden Kerckhoff	5	juni	1646.
Johan van Oeckel	27	september	1651.
Nicolaes Willem van Flodorp	26	september	1658.
Hendrick Leermakers de Jonge	18	januari	1669.
Jacob Nahuys	15	maart	1674.
Heribertus van Audenhoven	21	october	1676.
Gerardus Hornman	8	februari	1706.
Johannes Tempelaer	13	september	1719.
Cornelis van Noort	20	december	1723.
David Preesman	24	october	1746.
Albertus van Nahuys	23	juli	1762.

Zeelst, Veldhoven & Blaarthem.

Ter standplaats Zeelst:

Cornelis van Breugel	4	april	1651.
Antony de Louw	2	october	1692.

Oostel- & Middelbeers.

Ter standplaats Middelbeers:

Christiaen de Vries	16	maart	1761.

Eersel, Duisel & Steensel.

Ter standplaats Eersel:

Arnoldus Wijnants	21 januari	1675.
Willem Hendrick van Beverwijck	10 september	1700.
Gijsbert van Beverwijck	16 juni	1733.
Gijsbert Mijné junior	18 juni	1782.

Hoogeloon, Hapert & Casteren.

Ter standplaats Hoogeloon:

Franchois Sibbe (na 1672 te Diessen [Hilv.])	30 november	1663.
Francois Waterbeecq	26 juli	1684.
Fredrik Dankaerts	30 juni	1753.

Bladel, Reusel & Netersel.

a. Ter standplaats Bladel:

Johan vande Graeff	25 juli	1720.
Johan Christiaen van Krullenbergh	20 juli	1734.
Johan Wilhelmus van Crullenberg	9 september	1771.

b. Ter standplaats Reusel:

Abraham de Graeff	10 maart	1741.

Bergeik, Westerhoven, Riethoven, Borkel & Schaft.

Ter standplaats Bergeik:

Godefridus Berghmans	11 februari	1664.
Adriaen Jan Wachtelaers	20 mei	1677.
Johan van Beverwijk	29 september	1761.
Jacob Gerrit de Haas	20 september	1771.
Anthony van Galen	29 december	1789.

Waalre & Valkenswaard.

a. Ter standplaats Waalre:

Andries Huybrechts	19 april	1651.

b. Ter standplaats Valkenswaard:

Johan Samuel Gichenon de Kastillon	23 mei	1735.
Johan Willem Daniel de Jongh	18 september	1750.

LOMMEL:

Adriaen van Vessem	6 juli	1696.
Adrianus van Velsen	17 juli	1764.
Johan de Jong	28 februari	1781.

Kwartier van Peelland.

HELMOND:

Guilliam Fabri	7 februari	1633.
Gielis Adriaen Culemans	25 april	1633.
Daniel Wijtvelt	10 augustus	1649.
Daniel Thijbosch	10 januari	1651.
Peeter Bunen	14 augustus	1653.
mr. Willem van Duersse	13 februari	1662.
Antony Wijtvelt	19 maart	1674.
Jochum Kets	21 januari	1681.
Dirck Deckers	1 november	1697.
Pieter de Cort	22 october	1699.
Hendrick van Rijp	25 juni	1704.
Johan Francois Walraven	12 april	1736.
Pieter de Leeuw	14 juni	1768.
Hendrik Tromp	2 augustus	1786.

VECHEL:

Matthijs Peters	6 januari	1649.
Johan van Heessel	22 juni	1657.
Herman Bijmans	13 april	1707.
Pieter de Jong	30 october	1770.

ERP:

Dirck Sterckman	21 maart	1681.

ST. OEDENRODE:

Gillis Ketgen	2 november	1629.
Martinus Keyser	25 september	1664.
Gerard Hanssen Molemakers	18 september	1671.
Hendrick Gualteri	27 maart	1737.
Willem Jan Gualtheri	3 december	1749
Jan Willem van Nouhuys	12 october	1768.
mr. Gerrit de Jong	15 februari	1790.

SCHIJNDEL:

Huybert van Bree	26 november 1671.
Gijsbertus de Jongh	30 september 1687.
Gerard de Jongh (na 1716 in Vechel)	23 april 1709.
mr. Gilbert de Jong	20 september 1743.
Josephus Jellico	28 october 1746.
Hermanus Rijsterborgh	29 januari 1751.
Hermanus van Beverwijck	30 november 1763
Watze Sibius van Andringa	3 december 1789.

NUNEN, GERWEN & OPWETTEN.

Ter standplaats Nunen:

Frederik van Hoven	26 october 1768.

BUDEL:

Gijsbrecht van Schaick	6 october 1655.
Johan van Pelt	7 november 1736.
Jacob Spoor	15 december 1746.

ASTEN:

Theodorus Alberts	17 februari 1684.

SOMEREN:

Philippus de Rooy	7 september 1771.

MIERLO:

Willem Tempelaer	21 juni 1723.

SON & BREUGEL:

Hendrick vander Lidt	23 december 1689.
Anthony Balthazar Gualtheri	23 juli 1767.

d. **Kwartier van Maasland.**

OSS:

Tieleman Dirk van Breugel	24 juni 1739.
Johannes Franciscus Piencier	16 februari 1780.
Adrianus vander Meer	24 juli 1781.

BERCHEM :

Johannes Lijdegemans	14 mei	1658.

LITH :

Johan van Nouhuys	23 mei	1681.
Johan van Nouhuys	8 juli	1727.
Pieter Benjamin Papo	4 november	1778.

LITHOYEN :

Matheus de Leeuw	23 mei	1667.

KESSEL :

Johan Esser	20 december	1679.

ROSMALEN :

Guilliaum Somers	15 maart	1650.
Willem Aenhuys	24 september	1722.

HEESWIJK :

Johan Robbrechts	31 augustus	1643
Jacobus van Oerle	30 september	1732.
Paulus Ruben van Hoven	9 april	1778.
Adriaen Boll	7 mei	1782.

Stad en Markiezaat van Bergen-op-Zoom.

A. STAD BERGEN-OP-ZOOM :

Adriaen vander Creecke	31 october	1633.
Israel Turcq	18 mei	1634.
Govert Stempel	7 maart	1636.
Adriaen Jacobss. van Breda	9 september	1636.
Jasper Heybeke	31 october	1636.
Andries van Hamerstede	15 juli	1643.
Adriaen vander Creke	4 juni	1649.
Hieronimus de Rouck	4 augustus	1649.
Ferdinandus van Sambeecq dictus van Druynen	9 november	1650.
Joris van Rinckhuysen	9 mei	1654.
Philip Schurings	1 maart	1657.
Cornelis Boxem	15 september	1664.
Charles vander Mast	30 juli	1665.
Adriaen Schipperts	3 februari	1667.
Jacobus Stempel	8 juni	1668.

Elisa Gordon	4 februari	1675.
Johan Drabbe	13 februari	1675.
Lucas Does	16 mei	1680.
Cornelis van Booren	9 september	1687.
Abraham de Baudous	30 september	1692.
Michiel de Pottere	3 december	1693.
Johannes Turcq	2 december	1705.
Lambertus van Sambeecq	26 juli	1706.
Theodorus Drabbe	17 september	1706.
Francois Bolcoel	3 juli	1710.
Simon Turcq	10 februari	1712.
Matijs Drabbe (slechts één minuutakte)	23 juni	1716.
Adriaen Plaatman	3 juli	1721.
Jacobus vander Heys	16 juli	1721.
Simon Petrus Stouters	27 maart	1726.
Pieter Alemans	30 october	1727.
Adriaen Baks	18 februari	1733.
Robberts Guilliaume Temet	6 september	1734.
Johan Wouters	6 september	1736.
Jacobus van Hoeck	1 juni	1739.
Salomon Bosschart	27 januari	1741.
Lambertus de Witt	24 november	1741.
Alexander Middelton	15 maart	1742.
Abraham Plaatman	30 november	1746.
Johan Hendrick Overstraten	12 juli	1747.
Carel Johan Alemans	14 mei	1748.
Frederik Nicolaes van Engelen	6 december	1748.
Benjamin vander Haegen	14 juli	1751.
Gasparus Arnoldus Stouters	21 maart	1753.
Wilhelmus Lucas Faber	11 juni	1754.
Pieter Gastelaer	7 november	1758.
Pieter de Geep	17 juli	1764.
Constantinus Hartman van Hoek	2 juli	1782.
Simon Herbertus Stouters	16 september	1788.
mr. Carel Benjamin van Engelen van Strijen	28 october	1789.
Jacobus Johannes Bosschaert	28 juli	1790.
Ferdinand de Leeuw	29 januari	1793.

B. MARKIEZAAT.

a. **Westkwartier.**

WOUW:

Govert van Broeckhuysen	10 november	1696.
Jacob de Lij	2 januari	1717.

Albertus de Groot	6 juli	1725.
Johannes Roef	20 juni	1780.
Theodorus Jacobus de Vos	7 september	1790.

b. Oostkwartier.

OUDENBOSCH :

Jacob van Haeren	25 juni	1633.
Joan Laets	21 september	1645.
Pharamond Francois de Witt	30 juli	1647.
Guilliaum van Mierden	16 mei	1656.
Nicolaes van Overvelt	8 mei	1665.
Coenraet van Ravensbergh	18 februari	1676.
Daniel Amoleus	9 september	1678.
Johan Jagers	2 november	1700.
Jacobus van Bruel	20 december	1714.
Daniel vanden Broeck	23 october	1727.
Francois Verdety	29 october	1745.
Jan van den Doorn (Doren)	31 januari	1755.
Francois Jacobus de Klerk	23 november	1761.
B..... T..... van Lis	13 mei	1776.
Cornelis de Boet	23 februari	1781.
Jacobus Benjamin van Breda	13 februari	1794.

OUD- & NIEUW-GASTEL :

Willem van Santvoort	28 januari	1639.
Peter Laedts	24 april	1655.
Gerard van Andel	25 juni	1688.
Arnoldus Dijckmans	20 april	1690.
Ary Schilmans	22 september	1721.
Hubertus Duls	22 juni	1736.
Bartholomeus Theodorus van Lis	11 juni	1755.
Simon Tessers	14 mei	1776.
Johannes van Breda	28 januari	1794.

c. Noordkwartier.

FIJNAART :

Hermanus Brinkman	13 januari	1742.
Gerardus Antonie van Breda	14 september	1791.

III. Stad en Baronie van Breda.

A. STAD BREDA:

Jan Henricx Dirven	16	november	1637.
Ambrosius le Ducq	23	februari	1638.
Jan vander Aa	4	augustus	1638.
Jan Peeter Beeris	1	november	1642.
Noë d'Assegnies	3	april	1645.
Jan Reyers	24	april	1646.
Johan vanden Couwenbergh	24	augustus	1647.
Jan Bogarts	19	october	1649.
Petrus Losecaat	25	juni	1652.
Gerrit de Prasers	9	september	1652.
Cornelis van Gent	23	september	1653.
Johan van Bergen	28	april	1662.
Henricus Buysen	13	maart	1663.
Adriaen Francois Beens	10	october	1663.
Peeter 's Graeuwen	23	juli	1669.
Zegebrecht van Gent	5	augustus	1670.
Samuel Favon	2	maart	1671.
Peeter Beeris van Oirle	30	november	1673.
Matijs Knolaert	19	januari	1674.
Willem van Bommel	29	juni	1674.
Nicolaes vande Lemmer	2	januari	1675.
Isaacq Leempoel	16	october	1676.
Cornelis van Eyl	28	september	1677.
R. . . . . . Damisse	1	maart	1680.
Adriaen 's Grauwen	9	januari	1687.
Johannes Brackman	25	februari	1687.
Jeremias de Graeff	24	april	1687.
Floris van Gils	13	mei	1687.
Johan Deuman	22	mei	1687.
Jacobus Rijckevorssel	13	mei	1697.
Benjamin de Beunje	16	maart	1702.
Johannes Waelwijck	15	januari	1705.
Cornelis van Bommel	5	februari	1705.
Johan van Riel	12	juli	1708.
Nicolaes Knaap	4	juni	1710.
Johan vanden Andel	14	october	1711.
Willem Hendrick Francken	15	maart	1714.
Pieter van Deutecum	14	october	1717.
Cornelis van Wijnocxbergen	30	juni	1719.
Adriaen Waelwijck	15	juni	1720.
Diderick vanden Laar	30	juli	1720.

Johan Heynsbergen	20 februari	1721.
Cornelis Bollaert	15 februari	1726.
Martinus Cornelis vander Hult	25 maart	1727.
Jacobus Johannes vande Laer	12 september	1727.
Carel Sassebout de Swart	20 november	1732.
Johannes Oukoop	10 februari	1735.
Jacob de Bruyn	19 juli	1736.
Nicolaes Brackman	4 october	1738.
Cornelis Wierix	12 november	1738.
mr. Rombout Melchior Damisse	25 october	1747.
mr. Hendrik Leuftinck Hendrikz.	16 juni	1752.
Anthony Lotsy	21 september	1752.
Johannes Henricus Roelants	7 februari	1758.
Andries vande Laer	18 september	1759.
Stephanus Waalwijk	23 december	1765.
Jean François Mirandolle	29 december	1766.
Gerardus Chrystie	14 april	1775.
Nicolaes Antony Roelants	25 mei	1790.
Pieter Huysers	9 juli	1790.
Andries Oukoop	9 februari	1791.
Jacob van Naerssen	22 maart	1792.
Adriaan Willem Mirandolle	5 juni	1793.

B. BARONIE.

ROOSENDAAL & NISPEN.

Ter standplaats Roosendaal:

Adriaen Thomas Nuyts	8 september	1633.
Jan Bastiaen Oomen	27 november	1637.
Martinus Rose	7 mei	1639.
Abraham vander Eycken	16 october	1663.
Christiaen Swaens	16 november	1671.
Nicolaes Huygens	2 februari	1673.
Gerart van Rijen	18 september	1676.
Johan Wissums	22 mei	1680.
Jacob Dons	20 december	1686.
Hendrick van Pelt	12 maart	1704.
mr. Joris Visscher	21 october	1718.
Lambertus Sanderus	18 october	1725.
mr. Hendrick Lanssel	9 april	1733.
Jacob van Sinnen	25 mei	1740.
Laurens Pels	21 september	1767.
Johan Fercken	11 maart	1768.
Thomas Neomagus	14 april	1795.

OOSTERHOUT:

Sebrecht Sgraeuwen	8	februari	1630.
Rogier Hessels	30	juli	1641.
Jan Theulinghs	21	november	1652.
Adriaen Ruysenaer	5	mei	1656.
Cornelis van Vorssel	16	october	1676.
Antoni Swaan	25	october	1680.
Johannes van Gils	12	mei	1716.
Michael van Tilborgh	17	maart	1719.
Pieter van Ghert	20	juli	1718.
Adriaen van Gils	14	juli	1724.
Adriaen de Grand	14	juli	1729.
Jan Willem Klis	6	september	1730.
Pieter Heyligendorp	13	september	1770.
Gerardus Coets	14	september	1791.

ETTEN, LEUR & SPRUNDEL.

Ter standplaats Etten:

Cornelis Vereyck	29	october	1650.
Thielman van Ertrijck	9	september	1655.
Tobias Schrans	30	januari	1663.
Pieter Nuyts	7	october	1667.
Aubertus vanden Bergh	6	september	1675.
Gerardus Fabritius	16	maart	1700.
Jacobus Plasschaert	4	maart	1706.
Tobias Fabritius	20	juli	1718.
François Boon	10	februari	1733.
George Alexander van Riel	22	februari	1747.
Willem Carel van Breda	26	januari	1762.
Marcus Johannes van Breda	14	juli	1790.
Antony Cornelis Vermunt	6	october	1790.

Ter standplaats Leur:

Johannes van Riel	7	december	1686.
Johannes Vissers	9	september	1733.
Johannes van Breda	18	mei	1736.
Johannes van Bayen Sem	5	februari	1768.

ZUNDERT & WERNHOUT.

Ter standplaats Zundert:

Adrianus Heestermans	30	april	1675.

Antony de Groot	2 augustus	1717.
Pieter Tollius	11 juli	1720.
Adriaen Hijmans	24 februari	1741.
Adriaan Vergouwen	21 juni	1791.

RIJSBERGEN:

Marcus Maroy van Aken	6 september	1639.

BAARLE:

Aert Cornelis Ruytelaars	27 februari	1647.
Gerad Waelwijck	7 december	1731.
Henricus Kamerling	13 juni	1755.

ALPHEN:

Dionisius de Roy	11 november	1681.
Melchior Crol	29 juli	1722.

GINNEKEN & BAVEL.

Ter standplaats Ginneken:

Adriaen vander Schoot	14 september	1644.

TERHEIDEN:

Leonard Deyts	3 juli	1691.
Anthony van Galen	29 september	1724.
Alexander Brox	19 october	1758.

DONGEN:

Adriaen van Sem	17 september	1721.
Adriaen Jacob Sem	21 februari	1763.

VI. **De heerlijkheden Steenbergen, Willemstad en Princeland.**

1. STEENBERGEN, KRUISLAND & DE HEEN.

Ter standplaats Steenbergen:

Matthijs Reyns	16 april	1631.
Cornelis Coenraets	10 juni	1633.
Adriaen Colen	13 april	1645.
Jan Vincks	9 juni	1654.
Goetschalck Turcq	13 maart	1676.
Johan Hoffman	13 maart	1691.

Gillis Hoffman	30	april	1721.
Stephanus de Weert	30	maart	1729.
Jacobus van Pelt	16	december	1738.
Francois Clement	22	december	1744.
Johannes van Breda	23	maart	1795.
Jacobus Cornelis Clement	10	april	1795.

2. WILLEMSTAD:

Govert Janssen	11	october	1630.
Jan Oerlemans	10	februari	1634.
Hendrick Janss. Thielen	18	mei	1634.
Jan van Dongen	10	october	1636.
Michiel van Hartel	14	augustus	1656.
Henricus Lemnius	31	januari	1675.
Johan Thielii	23	mei	1678.
Johan van Hartel	16	februari	1685.
Cornelis van Wesel	10	januari	1687.
Johannes de Clerck	7	juni	1709.
Michiel van Hartel	5	juli	1709.
Adriaen vanden Ende	23	januari	1728.

3. PRINCELAND OF DINTELOORD:

Symon Coy	17	juni	1633.
Livinus Wouters	26	januari	1665.
Gijsbrecht Swrijters	5	november	1682.
Huybert Vriend	13	juni	1741.

V. **Grave en het Land van Kuik.**

A. GRAVE:

Willem de Quay	2	augustus	1635.
Ludolph de Haen	31	juli	1648.
Caspar de Quay	12	mei	1659.
mr. Pieter Haps	8	juli	1667.
Diderick Paringet	8	september	1678.
Hermanus de Swart	11	september	1705.
Gerard van Oyen	13	september	1724.
Hendrick Bernts	9	februari	1733.
Fredrick Huybert Engelen	29	mei	1743.
David Arnoldus Fransz.	29	september	1761.
Johan Ragay	14	maart	1765.
Wijnant Smits	21	december	1786.

B. LAND VAN KUIK:

Reynier de Haen	7 april	1663.
Casparus Norbeeck	26 september	1681.
Johan de Meyer	24 februari	1687.
Rutger de Haan	29 juni	1696.
Peter Lupenius	30 januari	1703.
mr. David van Hoytema	26 mei	1753.

VI. **Land van Ravestein.**

Maaskants gericht.

VELP & REEK.

Ter standplaats Velp:

Jacobus de Meyer	2 maart	1633.

VII. **Gemert**:

Huybrecht Goossens van Oudenhoven	7 december	1656.

VIII. **Deelen van het Baljuwschap van Zuid-Holland.**

'S-GRAVEMOER:

Govert van Alphen	6 mei	1632.

Bijlage C.

LIJST VAN NOTARISSEN

AAN WIE DOOR HET

DEPARTEMENTAAL BESTUUR VAN BRABAND

van 1802 tot 1807

commissie van notarisschap is verleend. (1)

'S-HERTOGENBOSCH :

Petrus Henricus van Fenema	5 augustus 1802.
P...... S...... van Son	5 augustus 1802.
Pieter Hestor van Galen	23 september 1802.
Adamus Hendrikus Guljé	23 september 1802.
Marcus Carolus Molhuysen	23 september 1802.
Johan Marinus Offers	23 september 1802.
Cornelis Govert Verster de Balbian	23 september 1802.
Leendert Cornelis van de Ven	23 september 1802.
Willebrordus Arnoldus van Bocholt	31 januari 1805.

OISTERWIJK :

Cornelius Bolsius	22 december 1803.

(1) Saamgesteld uit de beide deelen van het register van commissiën gehouden ter secretarie van het Departementaal Bestuur van Braband, ingevolge de resolutie van dat bestuur dd. 17 augustus 1802, n°. 47. De namen der notarissen, wier archieven in de arrondissements-bewaarplaatsen te 's-Hertogenbosch of te Breda worden bewaard, zijn gespatieerd gedrukt.

UDENHOUT:

Johannes Andries van den Bosch (ook in Enschot en Haren).	20 januari	1803.

LOON-OP-ZAND:

Jan Gerlach Verbeek	20 januari	1803.

HILVARENBEEK:

Petrus Josephus 't Syen (ook in Riel en Diessen)	20 maart	1804.
Martinus Huysmans	17 mei	1804.

BOKSTEL:

Herman de Reuver	5 augustus	1802.

WAALWIJK:

Adrianus Vermeulen	21 september	1802.
mr. Adrianus Rudolphus van Genderen	25 november	1802.

OIRSCHOT:

Jan Schouw	24 november	1803.

HELMOND:

Jan Jacob van der Foelart	5 juli	1803.

NUNEN:

J...... van Hoven	25 november	1802.
Jan Hendrik Nieszen	2 december	1802.

BERLICUM:

Nicolaes Sauveus Middelkoop	15 februari	1803.

BERGEN-OP-ZOOM:

Pieter Willekens	5 augustus	1802.
Johannes Vergroesen	5 october	1802.
mr. Anthony van Overstraten	12 juni	1804.

OUDENBOSCH:

Henricus van Etten (ook in Zegge)	21 september	1802.

FIJNAART:

Adrianus Vermeulen	2 november	1802.

BREDA:

François Anne de La Rivière	29 juli	1802.
Abraham Quirijn Hoynck van Papendrecht	2 november	1802.
mr. Henricus Oomen	11 november	1802.

ROOSENDAAL:

Petrus van Vught	8 mei	1806.

OOSTERHOUT:

Adriaan Brouwers Az.	29 september	1806.

ZUNDERT:

Hendrik Struyck van Bergen	2 november	1802.

Bijlage D.

LIJST VAN NOTARISSEN

AAN WIE

bij Koninklijk Decreet

van 1807 tot 1810

commissie van notarisschap is verleend. (1)

'S-HERTOGENBOSCH:

Petrus Adrianus van Bruggen	3 augustus	1807.
H. A. A. van Ertrijck	22 october	1807.

OSS:

Gijsbertus Hermanus de Knocke van der Meulen	26 juni	1809.

ROSMALEN:

Nicolaas Esser Meerman	12 maart	1810.

(1) Saamgesteld uit het register van commissien ter Griffie van het Departementaal Gerechtshof van Braband ingeschreven, overeenkomstig het besluit van het Departementaal Bestuur van 11 november 1802 n°. 17.
De namen der notarissen, wier archieven in de arrondissements-bewaarplaatsen te 's-Hertogenbosch of te Breda worden bewaard, zijn gespatieerd gedrukt.

BERGEN-OP-ZOOM:

mr. Johan Christiaan Clement	2 september 1809.
C. . . . . . Lach de Bère	2 september 1809.

BREDA:

Huybert Dirk Esser	2 september 1809.

TETERINGEN:

Pieter van Ginneken	23 februari 1808.

ZUNDERT:

Adrianus Schaap	6 maart 1810.

STEENBERGEN:

P. . . . . Carel Wijnmalen	22 december 1807.

WILLEMSTAD:

Pieter van Oldenborgh	29 februari 1808.

GRAVE:

P . . . . . L . . . . . Muller	3 november 1808.

KUIK:

Alexander Schönermarck	9 november 1809.

REEK:

Wilhelmus Wolters vander Meulen	3 november 1808.

Het Rijksarchief in Gelderland.

I. *Gebouwen en Huisraad.*

De gebouwen verkeeren in goeden staat. Met de noodigste voorzieningen is voortgegaan. Hetgeen te dezen aanzien opgenomen was in het onderhoudsbestek van 1905/1906 is geheel afgewerkt. Nadat in 1905 het buitenhoutwerk van het dienstgebouw (met inbegrip der zonneblinden) was overgeverfd, eenig muurwerk op den zolder nieuw was bezet en alle raamsluitingen in het depôt vernieuwd waren, is in 1906 het ijzeren hek langs de straat voorzien met een nieuwen voetmuur.

Voor 1907 staat volgens het nieuwe bestek meer op het program. Doch er blijven pia vota.

De onderneming der geleidelijke vervanging van de houten galerijbevloeringen door ijzeren roosters schijnt mij zeer wenschelijk.

Het aanbrengen, op het trappenhuis in het dienstgebouw, van een rechtstreekschen toegang tot den zolder acht ik dringend noodig.

Naar aanleiding van een vraag van den Minister van Buitenlandsche Zaken, uitgelokt door opmerkingen van onzen gezant te Parijs, ridder de Stuërs, droeg Uw Excellentie een onderzoek op in hoever ook het Geldersche archiefgebouw voldoet aan de eischen van brandvrijheid, voor leening van buitenlandsche bescheiden te stellen.

Vastgesteld kon worden dat het in dit opzicht aan vrij strenge eischen voldoet.

Rondom vrij liggend in Rijkstuin, komt het alleen aan een punt nog-al dicht aan het gebouw der Provinciale Griffie, bijzonder aan een breed uitstekenden goothoek daarvan. Voor het daar aanwezige raam zijn daarom ijzeren luiken aangebracht.

De archiefbewaarplaats is een „brandvrij" magazijn, waartoe alleen met ijzer beslagen deuren toegang geven van het trappenhuis in het dienstgebouw. De beschoten zolder er boven, uitteraard niet brandvrij, ligt over gewelven.

De kasten, maar — wat minder goed scheen — ook de bevloeringen der omgangen om de kasten, zijn van hout.

Bepaald af te keuren scheen alleen dat de zolder enkel toegankelijk is door de archiefbewaarplaats heen langs de vier hoektrappen, geheel afgezien daarvan dat de afsluiting aan de uitmonding van die trappen op den zolder slechts in gewone houten deurtjes bestaat.

Het dienstgebouw wordt ook gebruikt tot bewaring van drukwerken en andere hulpmiddelen. Een gedeelte is tot conciergewoning ingericht. Het viel niet te ontkennen dat de bewoning door een gezin het brandgevaar in belangrijke mate verhoogt.

In de meubileering kwam weinig verandering. In het naast mijn werkkamer gelegen vertrek, eerst alleen als spreekkamer gebruikt, is langs den langen zijwand een boekenrek aangebracht, met een gordijn voorzien. De raamgordijnen van mijn kamer zijn naar het vertrek daarboven overgebracht.

II. *Reddings- en bluschmiddelen.*

Deze zijn in goeden toestand. De brandslangen (en ook de bliksemafleiders) zijn beproefd en goed bevonden.

III. *Toestand der verzamelingen.*

Om met een geleidelijke verbetering van den toestand van banden, en met een voorziening der losse stukken waarvoor nog portefeuilles ontbreken, een aanvang te kunnen maken, heb ik bij de eerste raming voor de Staatsbegrooting, welke ik hier had in te dienen, die voor 1907, gelden aangevraagd. Het toestaan daarvan maakt ook de zeer noodige algemeene schoonmaak mogelijk, waaraan de bedoelde voorziening der losse stukken gepaard kan gaan.

IV. *Ordening en inventarisatie.*

Met de in mijn vorig jaarverslag omschreven werkzaamheden ben ik in 1906 op denzelfden voet voortgegaan.

De nasporingen voor opkomende vragen en in het algemeen de hulp, aan het publiek te verleenen, vergden, nevens de dagelijksche administratie en correspondentie, zeer veel van mijn tijd.

Met de doorwerking der retroacta van het archivariaat sinds 1817 heb ik mij tusschenbeide geruimen tijd beziggehouden.

Niet minder dan 102 afschriften heb ik dit jaar in mijn kwaliteit van Rijks-Archivaris geleverd, en bovendien tot het

nemen en verkrijgen van goede simpele transscripten, nateekeningen of andere reproducties aan verschillende onderzoekers in ruime mate mijn hulp en tusschenkomst verleend.

Een der lang voortgezette onderzoekingen heeft mij aanleiding gegeven de regeling der oude signaten van Tiel en van Zandwijk te herzien. Dit bleek zeer noodig. In den loop der tijden waren bladen en katerns van het eene in het andere signaat geraakt, of in het deel zelf van hun plaats verschoven. Vandaar gevaar van foutieve dateering, in verband met het telkens slechts eens of althans hoogst zelden vermelden van het jaartal in deze protokollen. De seriën der Tielsche signaten waren voor de oudere deelen niet goed uit elkaar gehouden, gevolg o. a. van het verbleeken van de oude opschriften waarvoor dan in latere eeuwen andere min-juiste waren gemaakt. Zelfs waren deelen of fragment-deelen van Tielsche signaten bij de Zandwijksche opgenomen en omgekeerd. Nauwkeurig onderzoek en vergelijking van oude lijsten en opgaven stelde mij in staat alle seriën der beide gerechten op bevredigende wijze te herstellen, waarna een voorloopige verzorging der slechts in slappe omslagen ingenaaide oudste deeltjes, welke langzamerhand reeds veel geleden hadden, door den amanuensis J. Wolthers is geschied in afwachting van latere meer afdoende voorziening door een binder.

Een vrij drukke uitleeningsdienst heeft het geheele jaar plaats gehad. Niet alleen zijn tal van deelen en bundels en losse stukken tijdelijk elders in Archieven enz. gedeponeerd, ook tijdelijk depôt alhier van stukken uit andere Archieven kwam bij herhaling voor. Het laatste betreft stukken uit het Kerk-Archief van Huissen, uit het Gemeente-Archief van Amsterdam en veelvuldig uit het Rijks-Archief te 's-Hertogenbosch.

Van ons zijn uitgeleend:

De plattegrond van Tiel, door Jacob van Deventer, naar Middelburg.

Een deel van het schepen-signaat van Huissen, naar Utrecht.

Een register der Ridderschap van Nijmegen, naar Deventer.

De protokollen van het hofgericht van Breevoort, een lijst der leenen aldaar, en schepensignaten van Breevoort (Aalten en Winterswijk), naar Zwolle.

Pleidooirollen en sententie-registers van het Hof van Gelre & Zutphen, en oorkonden uit het huisarchief der van-Rhemen's, ook naar Zwolle.

Een sententie-register van het Hof en een oude kopie van een vonnis, naar Groningen.

Vele deelen van het signaat van het hooge gerecht van Deil, en deelen van het schepen-signaat van Zalt-Bommel, naar Utrecht.

Registers van Huissen, naar Middelburg.

Deelen van de schepen-signaten van Tiel en van Zandwijk, naar Utrecht.

Deelen van de loof- en gerichtssignaten van het hooge gericht te Tuil, van de signaten van Varik en van Weerdenborg, naar den Haag.

Het schepen-signaat van Gent, ook naar den Haag.

Het dossier eener procedure voor het Hof over de heerlijkheid Hurwenen, en eenige rekeningen der ambtmannie van Bommelre- en Tielre-weerden, idem.

Een deel van het schepen-signaat van Huissen, idem.

Een leenregister van den heer van Culemborg, het register van Liende en ter-Lede, idem.

Het dossier eener procedure voor het Hof betrekkelijk den heer van-Baar van Slangenburg, idem.

Een stuk uit het gemeente-archief van Doetichem, eveneens naar den Haag.

Aan de kerkvoogden der Herv. Gemeente alhier zijn op hun wensch ten behoeve van een onderzoeker een aantal deelen en losse stukken van hun bij onze verzamelingen indertijd in depôt gegeven archief tijdelijk teruggegeven. Deze stukken, in het proces-verbaal der deponeering van het archief slechts oppervlakkig beschreven, heb ik vooraf onderzocht en geregeld en daarna onder een aantal ondernummers nader beschreven. Hiervan is bij de uitleening gebruik gemaakt terwijl er bij de terugontvangst vergelijking mede heeft plaats gehad.

Van de ambtenaren bij het Archief heeft de Hoofdcommies, Mr. J. J. S. baron Sloet, in het afgeloopen jaar voor een al vóór lang door hem in privé ondernomen en bij tusschenpoozen verder voorbereide uitgaaf van Geldersche markerechten zijn onderzoek bij gemeentebesturen en partikulieren weder opgevat naar de aanwezigheid en den inhoud van oude marke-archieven in deze provincie. Verschillende van deze collecties zijn ten behoeve van dat onderzoek opeenvolgend naar het Archiefgebouw opgezonden. Ik heb geen bezwaar gezien het verrichten van dit onderzoek in den ambtstijd goed te keuren onder de uitdrukkelijke voorwaarde dat het geheele dossier der correspondentie met de lijsten enz. aan het Archief blijft, ten dienste van latere nasporingen en eventueele overnemingen, terwijl ik in verband daarmede voorloopig geene stappen doe tot hervatting der na 1882 ge-

staakte pogingen tot overneming van de marke-archieven der geheele provincie, van welke pogingen onze kleine collectie van die archieven in hoofdzaak het uitvloeisel is.

Intusschen heb ik den Hoofdcommies bij voortduring als voorloopige hoofdtaak de voortzetting opgedragen van de beschrijving van het archief der Commissie tot Beneficiatie van Nederrijn en IJsel. Dit werk is in 1906 niet zooals in vorige jaren gevorderd. Een onderzoek naar de in vroegere tijden gegeven bepalingen over de bewaring van het archief en naar de methode waarnaar de losse stukken vroeger geliasseerd waren, hield eenigszins op. De heer Algemeen Rijks-Archivaris had bij zijn jaarlijksch bezoek in 1905 een en ander uit zijn herinnering hierover te berde gebracht. Schoon het onderzoek niet opleverde wat daarvan verwacht was, kon toch ten slotte met volkomen gerustheid de regel worden aangenomen dat de specifiek beschreven losse brieven en minuten bewaard en genummerd zullen worden naar de orde waarin zij geliasseerd gevonden zijn, terwijl de beschrijvingen dan vrijelijk naar chronologisch of ander systeem gerangschikt kunnen worden. De Hoofdcommies legt ze thans chronologisch, die der ingekomen en der uitgegane stukken dooreen. De beschrijvingen waren aan het einde van het jaar 1906 gereed voor de stukken tot het jaar 1751 ingesloten. Naar de besluiten in het resolutie-register of verbaal is telkens bij de beschrijving verwezen.

De commies, Dr. J. S. van Veen, heeft in het afgeloopen jaar van de (losgemaakte) liassen der briefwisseling van het Hof met de autoriteiten enz. in het Kwartier van Zutphen het gedeelte van 1581—1600 stuk voor stuk geanalyseerd, waarmede het werk aan deze afdeeling ten einde is. De door hem gelijktijdig met de inhoudsbeschrijving op losse briefjes gemaakte klappers op de persoons- en de plaatsnamen wordt nu overgeschreven.

De verzameling bestaat in hoofdzaak in ingekomen, en minuten van uitgegane, brieven,[1] doch ook voor een deel in ingekomen rekwesten.

Tot degenen met wie gebriefwisseld is behooren voor dit Kwartier: de Landschrijver, de Rentmeester der Graafschap, de Landdrost van Zutphen, de Schout aldaar en elders, de drost van Bredevoort, richters op verschillende plaatsen, de Stad Zutphen, heeren van heerlijkheden of jurisdicties, partikulieren; ook raadsheeren in het Hof (over door hen gehouden verhooren enz.). Sommige brieven zijn gericht niet aan het Hof doch aan den Kanselier.

Thans zou naar het oude werkplan de bewerking op gelijken voet van de liassen der correspondentie met die in Veluwe aan

de orde komen. Doch overeenkomstig het in mijn vorig jaarverslag te kennen gegeven voornemen heb ik thans op den voorgrond gesteld de vervaardiging van klappers op de in de briefwisseling behandelde onderwerpen, m. i. het voornaamste werk der bruikbaarmaking dezer verzamelingen. Hiermede is ten aanzien van de algemeene of politieke correspondentie (zoogen. „Brieven uit en aan het Hof”) de Commies dan ook dadelijk in het begin van het jaar, toen de liassen-Zutphen beschreven waren, begonnen.

Om een klein denkbeeld te geven van het belang dat deze correspondentie uit historisch en rechtskundig oogpunt heeft, geef ik hier een aantal onderwerpen der brieven op, zooals ik die verleden jaar bij het doorloopen der beschrijvingen en het doorlezen van een aantal der brieven terloops heb aangeteekend.

Domeinen: moeilijkheden in het beheer daarvan in verband met een plakaat; inbezitneming; enz.

Tienden: verkoop; de Bergsche; die van Meteren (proces tusschen de kapittels der collegiale kerk van Gorinchem en van St. Marie te Utrecht); te Pannerden; te Venray; van Elten.

Geestelijke goederen: in het Overkwartier; inventarisatie; verkoop van die van Mariendaal en Redinchem.

Geconfisqueerde goederen.

Visscherij in de Zuiderzee.

Jacht: plakaat; delicten; opperjagermeestersambt van Gelderland.

Heerenguldens: informatie daaromtrent.

Lossing der heerlijkheden *Oyen* en *Dieden.*

Geestelijke jurisdictie: in Zutphen; te Roermond; aanmatiging er van; van St. Pieter te U.; van den officiaal van Keulen.

Nederdinging of schrieking der *gerichten*; afschaffing van *verdingen*.

Grenskwestie Gelderland en *Gulik.*

Schutter voor de Veluwsche dorpen grenzende aan het Sticht.

Schending door *Utrecht* van de hoogheid des Lands.

Schatting door Utrecht in *Culemborg.*

Vrijing van *keurmedigen.*

Crimineele justitie: Commissie scherprechter; doodvonnissen.

Overdracht van een *zadelleen* (ter Braacke).

Overschrijven der *leenregisters.*

Signaten van *Wychen.*

Hof: overbrenging naar Roermond; vacantie; idem om de pest; twisten met de Landschap; medicijnmeester van het Hof; leden (vacatures, recommandatie, verhooging traktement, verandering commissie); griffier; kapelaan.

Kanselier: Nicolai; vacature; Elbertus Leoninus; traktement.

Kanselarij: instructie; secretarie; bouw eener nieuwe „kanselarij”; hout daarvoor.

Rekenkamer: oprichting; klerk; klachten; sluiting en afhooren van rekeningen.
Momber: instructie; aanstelling en bezoldiging; substituut; verblijf te Brussel.
Landdag: resolutie tot het houden daarvan; uitschrijving; verbaal; prorogatie.
Staten: bijeenroeping, Gedeputeerden.
Landdrostambt van *Veluwe*: vacature; lossing; splitsing.
De Rhenensche en Geldersche *veengenooten*.
Munt en *munten*.
Scheepvaart tusschen Holland en *Duitschland*; op *Engeland*.
Ketterij.
Rebellen. Brieven over troebelen in latijn of fransch te schrijven.
Loopplaatsen: Elten, Kleef, Winterswijk.
Militaire voorzorgen; bewaking der versterkte huizen; fortificatie van Arnhem en andere plaatsen; aanneming van troepen; verbod van uitvoer van graan enz.
Inquisitie.
Hattem: heulen met den vijand; neming.
Maarten van Rossem, bevelhebber.
Stempelsnijder Gheelvoet.

Genoeg om te doen zien hoe dankbaar het werk is. Zeker eischt het veel zorg en goed doordringen in de stukken. Vaak zal het vinden van een slagwoord, aanduiding van een zakelijk onderwerp, last geven. En steeds zal het werk min of meer het kenmerk van persoonlijke opvatting blijven dragen. Maar het is kortweg noodig om het werk, aan deze correspondentie besteed, goed tot zijn recht te doen komen.

Daar het afwisseling goed toelaat, heb ik gaarne ingestemd met het voorstel van dr. van Veen om tegelijkertijd een ook reeds vroeger in plan genomen beschrijving der brieven en staatsstukken onderhanden te nemen, opgenomen in de bekende kopie-Boeken van Landzaken in het Hof-archief.

Dit laatste intusschen in afwachting van de ontvangst uit Brussel van de oudste (8) deelen der aldaar bij de „Papiers d'Etat et de l'Audience" berustende „correspondance de Gueldre et de Zutphen" (uit 1555 en volgende jaren). Deze deelen zijn nl., na terugzending van de in December 1904 uit Brussel ontvangen 9 deelen over 1568—1572 van die correspondentie, op mijn verzoek door Uw Excellentie te leen gevraagd. Komen die deelen in, dan moet de bewerking daarvan natuurlijk onmiddelijk de plaats van die der Boeken van Landzaken innemen.

In de beide laatste maanden van het jaar heb ik goede hulp

bij de archiefwerkzaamheden gekregen door de komst, als volontair, van den heer J. W. G. van Haarst, oud-Bibliothecaris der Groningsche Universiteits-Boekerij. Deze heer, wetenschappelijk man met een eervol ambtelijk verleden, zocht rustige bezigheid, en aanvaardde dadelijk vol toewijding het werk dat ik volop voor hem had. En wel in de eerste plaats de bibliografische beschrijving onzer collectie gedrukte plakaten, waarmede hij zich tot het einde van het jaar dagelijks volijverig bezighield. Nadat hij de drie zware banden en een kleineren bundel met zorg had beschreven, nam hij de losse plakaten nog vóór het einde van het jaar ter hand. Een volgend verslag zal gelegenheid bieden meer over zijne werkzaamheden mede te deelen, doch ik heb reeds de volle overtuiging gekregen dat zijn komst een werkelijke aanwinst voor het Archief is.

V. *Uitgaaf van bescheiden uit het Archief.*

Uitgaven door de ambtenaren als zoodanig hebben in 1906 geen plaats gevonden.

Bewerking van een nieuwe aflevering der uitgaaf van het register op de protokollen der leenakten van de Geldersche leenkamer, het werk door den Hoofdcommies en den Commies indertijd met goedkeuring van hun toenmaligen chef ondernomen, waarmede ook ik gaarne instemde, zal eerst weder in den loop van 1907 plaats vinden. Om de twee jaren verschijnt geregeld zulk een aflevering.

VI. *Aanwinsten en Verliezen.*

Over de aanwinsten doe ik weder afzonderlijk verslag. Daarbij zijn tevens vermeld eenige „verliezen", geleden door afstand van hier dubbele officieele drukwerken aan andere Instellingen.

VII. *Raadpleging der verzamelingen.*

Er is ook in 1906 van de verzamelingen, in het Geldersche Archief bewaard, weder druk gebruik gemaakt. Dit geschiedde èn door persoonlijk onderzoek door het publiek, èn door raadpleging door elders wonende onderzoekers van de daartoe opgezonden bescheiden (hiervóór reeds breeder vermeld), èn door het doen van een beroep op mij om inlichtingen.

Eenige malen zijn stukken uit het Archief ten behoeve van partikulieren tot illustratie hunner uitgaven, genealogie enz. gefotografeerd. Dit betrof o. a. twee zegels van Tiel, een oud aanzicht van die stad, alsmede een schets van een opgekomen

zand in de rivier de Waal met gezicht op Tiel op den achtergrond, voorkomende in het oudste register van verbalen in het Hof-archief.

Veelvuldig is door onderzoekers gebruik gemaakt van de gelegenheid om ten behoeve hunner publicatiën of studiën zelf, of door middel van een bladschrijver voor hunne rekening, kopij, of transscriptie in modern schrift of excerpt, te nemen van akten enz.

Gelijk reeds is gemeld, zijn ook vele afschriften gelicht. Deze zijn natuurlijk noodig voor bewijslevering, hetzij in of buiten rechten.

Van de nasporingen zijn meldenswaard die omtrent:

De waterlossing van Herwijnen door het gebied van Vuren, en de Dalemsche hulpsluis.

De jacht van Poederoien.

Inwonersrechten tot vruchttrekking en genot in natura (heimaaien, turven, weiden, visschen, enz.).

Het veer over de Linie of het Pannerdensch Kanaal, bij Pannerden.

Een erfpacht onder Valburg (goed Honsvoet in Osterholt).

Tiendplichten onder Groessen.

De tienden onder Neder-Asselt.

De vicarieën van Driekoningen en Severinus te Wamel en te Isendoorn.

Het gild van St. Joris te Braampt onder Berg.

De oude topografie en het wapen van Tiel.

De geestelijke rechtspraak in Gelderland.

Oorkonden uit de jaren 1264, 1286/7 en 1315 betrekkelijk Ingelrannus van Coucy, de dochters van graaf Otto van Gelder, Margareta en Elisabeth, en den gemaal van de eerste, Ingelrannus (niet Ingelramus) van Coucy.

Oorkonden betreffende het kasteel Nijenbeek, van de jaren 1297 en 1310.

De proostdij van St. Walburg te Arnhem.

Het zegel van Gent in de Betuwe.

De geschiedenis van Winterswijk.

Een oorkonde uit het jaar 1230 betreffende o. a. den deken van St. Salvator, Wulframus (niet Wilhelmus).

Culemborgsche charters betreffende Schalkwijk.

Bezitters van goederen onder Nijkerk in de 16e eeuw.

Revisie-vonnissen van het Hof van Gelre en Zutphen over kwesties in het Groningsche gild- en stapelrecht (groot-revis van het Hof).

De ligging van Belem (in de buurtschap Doesburg onder Ede) in verband met een oorkonde van het klooster Bethlehem van het jaar 1230.

De verbanning van mr. Willem Bilderdijk in 1795.

Aanwezigheid van Engelsche kavalerie, bijz. de Inniskilling dragoons, in Gelderland in de jaren 1793—1795.

De wording der Herv. Gemeente van Neerbosch en Heesch c. a. (a⁰. 1607).

Studenten aan de Hoogeschool te Harderwijk.

Wederwaardigheden van den schamelen Doesburger Sweer ten Broek en zijne nazaten.

Stukken betreffende den generaal Slangenburg (uit het jaar 1709).

Gegevens en bijzonderheden omtrent mr. Iohan Deym, advokaat bij het Hof, daarna substituut-momber der Landschap en zijn vader Derick, momber.

Wapens der heeren van Hurwenen.

Beleeningen met de hofstede Muyswinkel onder Ravenswaai.

Het Blazoen der families vande Poll en van-Riemsdijk.

Ambten bekleed door leden van de familie van-Hasselt.

Akten betreffende het Tielsche en Zandwijksche geslacht Wijnaendts.

Gegevens voor de genealogie van het geslacht van-Riemsdijk.

Idem en bewijsstukken voor die van de familie Kettien Ketjen uit Doetinchem.

Bewijsstukken voor die der Nijmeegsche De Beyer's.

Idem voor die van de familie van Oirt, van Oordt, van Noe in de Bommelerwaard etc.

Vermelding van leden van de familie Dijckmeester.

Idem idem van de familie van-Hemert.

Idem idem van de fransche emigranten-familie Samson.

Idem idem van de familie Vere of Veer.

VIII. *Bemoeiingen met andere archieven in de provincie.*

Aan het Gemeentebestuur van Elburg is wederom een de der beschrijvingen van de oude oorkonden dier stad toegezond ter verdere afschrijving daarvan in het ter secretarie daarvo aangelegde register.

Bovendien zijn eenige der oude charters zelf tijdelijk aan h Gemeentebestuur ter inzage gezonden.

Aan de gemeente Harderwijk was een perkamenten schul brief te koop geboden, op die stad betrekking hebbende. M vroeg mijn raad. Het stuk bleek mij een Harderwijksche sch penbrief te wezen van 2 augustus 1782, waarbij A. van d Valk en vrouw verklaren krachtens leening schuldig te zi aan vrouwe H. Oldecop geb. Paauw te Amsterdam de som v *f* 6000 rentende 4 pCt, en daarvoor speciaal verbinden en ve willekeuren hun door hen bewoonde windpapiermolen genaam Maria Magdalena, met onderhoorige woningen, werkhuize droogplaatsen, landerijen en houtgewassen, gelegen vóór de st Harderwijk op de Agterste weyde, schietende langs de Midd wal en het stadsplantsoen; zulks met alle roerende goedere materialen enz.

Aan dezen brief hing het stadszegel (sigillum civitatis Ha dervicensis), in roode was, nog gaaf zij het eenigszins geplet.

Ik oordeelde het bezit van den brief van weinig waarde vo de Gemeente. Ik wees er op, dat het eene gewone burgerlij akte tot staving van een rechtshandeling tusschen twee par culiere personen was. De schepenen van Harderwijk hebben — gelijk die van andere steden en dorpen — tienduizend zoo uitgevaardigd, waarvan duizenden nog in wezen zijn. minuten dier akten zijn naar tijdsorde in de schepenprotokoll

geboekt, zoodat de inhoud altijd te vinden is in het Rijks-Archief in de hoofdplaats der provincie, waar de schepenprotokollen verzameld zijn.

Het viel mij overigens gemakkelijk al de akten, omtrent den betrokken papiermolen in den loop der jaren gepasseerd, in de Harderwijksche protokollen op te slaan. Daaruit viel de volledige geschiedenis van al de overgangen en bezwaringen en executies der fabriek op te maken. In dat akten-materiaal nam inderdaad de te koop geboden brief niet dan een bescheiden plaats in.

Aan het Archief der gemeente Nijmegen, waarin de oude rechterlijke archieven dier stad in depôt zijn gegeven, is in 1906, gelijk in het vorige jaar, weder het gewone jaarlijksche bezoek gebracht. Daarbij is de toestand van die rechterlijke archieven evenals die van het oude stedelijke archief, in geen opzicht bij vroeger verminderd bevonden. De zorg voor deze archieven is in zeer goede handen bij den gemeente-archivaris en -bibliothecaris, den heer H. D. J. van Schevichaven, die er tevens een zeer nuttig gebruik van weet te maken.

De Rijks-Archivaris in Gelderland,

A. C. BONDAM.

VERSLAG DER AANWINSTEN

VAN HET

RIJKSARCHIEF IN GELDERLAN

in **1906.**

Door toedoen van den heer dr. G. A. Hulsebos, Archiv van de Synode der Ned. Hervormde Kerk, ontving ik uit kerkarchief van Huissen een daarbij door hem bewaard gevon deel van het **schepensignaat der stad Huissen**. Dit deel, loope over de jaren 1543—1552, is een zeer welkome aanwinst een tot nog toe verscholen en daardoor ongebruikt geble Rijksarchiefstuk. De heer Hulsebos heeft aanspraak op erkentelijkheid der Regeering.

Ter gemeente-secretarie van Doetinchem trof ik, bij de o kerkregisters van doop, trouw en begraven, een oud kwa register aan, dat bij het opslaan geen akten doch rekeningen bleek te bevatten, en zich al spoedig bepalen liet als **register van het gilde van St. Antonius en St. Quirinus** Doetinchem, gelijk er een van latere jaren berustende was bij oude stads-archief van Doetinchem dat sinds 1897 in het Gelder Archief is gedeponeerd. Op mijn aanzoek is het mij ter we opneming in het stads-archief toegezonden.

Het deel is nu op den inventaris van het stads-arc bijgeschreven.

Het bevat:

a. fol. 1—26: Ligger der jaarlijksche renten en opkomsten van het gilde van St. Antonis en Quirijnsgilde, opgemaakt in 1602 door de gildemeesters G. Lettinck en B. then Ham, met notitie der betalingen enz. tot in 1621.

b. fol. 27—144: Jaarlijksche rekeningen van het St. Antonis- en Quirijnsgilde, over 1602 tot 1627.

c. blz. 1—43 (fol. 145—164): Enkele notities over achterstallige renten en 2 ordonnanties uit 1622.

d. fol. 167—172: Lijstje van verteerd gelag in 1615, besluit van 1616 omtrent de aanstelling van een gildeknecht, lijst van hen die in 1630 onder den gildemeester Jan van Veen het gild gewonnen hebben, lijst van de gildemeesters van 1602—1625, lijst van de gildebroeders van 1602—1626.

Bovendien ligt voorin een losse cedule der verpachting, door de gildemeesters op 17 januari 1601 voor schepenen van Doetinchem, van de hoven van het St. Antonisgilde.

Door de Gedeputeerde Staten van Gelderland zijn, ten vervolge op vroegere zendingen, mij de aan hen afgelegde **rekeningen van het fonds Coop Schrassert** over de jaren 1899—1903 ter bewaring toegezonden. De bewijsstukken liggen in de rekeningen. Het geheel is van geringen omvang. De stukken zijn bij die van de voorafgaande jaren in het depôt geborgen.

Door de bemiddeling van mijn ambtgenoot in Groningen ontving ik als het Geldersche aandeel in een bij onderhandschen koop door hem voor het Rijk gekochte hoeveelheid oude bescheiden van allerlei aard, de volgende stukken:

1. **Het rapport van Krayenhoff,** toen luitenant-kolonel der Genie, directeur der fortificatiën in het departement van de Krammer en Biesbosch tot het eiland Texel, ingevolge Staatsresolutie van 21 maart 1801 opgemaakt van de waterpassing der rivier de IJsel; met bijlagen, teekeningen van gebouwen (o. a. torens, kerken, het koerhuis te Deventer, het stadhuis van Wilsem, de Melkpoort te Kampen) waaraan de hakkelbouten zijn geplaatst, een profielteekening der waterpassing, een groote kaart van de IJsel, en ophelderende tabellen enz.

2. **Een fransche brief van den bisschop van Munster** uit he jaar 1568 aan den stadhouder van Gelderland (den graaf vaı Megen), over den prins van Oranje en de executie van Egmonc en Hoorne, en waarin hij den Stadhouder op de hoogte breng van den toestand in het Land van Munster.

3. Familiepapieren uit 1531—1662 van het geslacht **Ripper bant** uit Gendringen, Hattem enz.

4. Een geslachtsregister der familie **Van Hattum,** bevattend een beschrijving van het geslacht v. H. benevens 67 gekleurde wapens der leden van die familie met die hunner echtgenooteı en van voorouders van moeders- en vaderszijde van eenige echt genooten van v. Hattums, uit het midden der 18e eeuw, beneven een losse geslachtsboom der familie **Mulert,** van 1779.

5. Papieren uit de jaren 1773—1797, afkomstig van een J. C Smitz of Schmitz, uit Kleef, in 1794 aangesteld over een kom pagnie grenadiers, waarbij een **album amicorum** van J. C. S uit 1777—1788, aangelegd toen hij licentiaat in de rechten wa aan de universiteit van Duisburg en voorzien met gedichten eı teekeningen van personen uit Wesel, Kleef en Duisburg, vaı G. G. Bachiene te Ootmarsum, A. van Ringh med. stud. ui Groningen en een Van Boecop van Steenbergen.

Op de belangrijke veiling van HSS. afkomstig van jhr. Smis saert (collecties Buchelius en Boot) en anderen, in april gehoudeı door de firma Fred. Muller & C°. te Amsterdam, zijn ook voo het Geldersche Archief eenige vermeldenswaardige stukkeı aangekocht. Met name:

1. Een deeltje in 12°., in den catalogus sub n°. 955 vermelc als „chronique de la maison des frères de la vie commune à Doesburg, ms. de la moitié du XVIe siècle" en daarbij aldu aangeprezen:

„Ms. très remarquable contenant des matériaux important pour l'histoire de cette Maison.

Le ms. renferme un grand nombre de détails intéressants pou la connaissance de la vie des Frères de la vie commune, ains que pour l'histoire de Doesburg et ses environs.

Nous citons un passage où l'auteur de la Chronique donn une citation de *l'Imitation*, où cet ouvrage est attribué à *Thoma à Kempis*: „Eodem anno Henrick sartor noster de Doetinchen novicius domum deseruit Conquerebatur enim propter defectun

pectoris non ferre se posse onus laboris sed, *ut dicit Thomas Kempis*, sepius est inopia, sepius verum tam facile conqueritur miserum corpus."

Dit boekdeeltje bestaat feitelijk uit twee afzonderlijke deeltjes, van gelijke herkomst en op gelijk papier geschreven, doch eerst in lateren tijd tezamen gebracht.

Het eerste bevat:

a. (blz. 1—4): *Isti sunt fratres nostre domus in Doesborch defuncti:* een necrologium der broeders van **het fraterhuis van St. Gregorius te Doesburg** over 1435—1557, bijgehouden tot 1575 en waarachter, op blz. 5, met een latere hand zijn ingeschreven de namen van den laatsten broeder van het huis Theodoricus Lonnis, den laatsten vicaris der kerk van Doesburg Johannes Optenoirt, en de laatste zuster van het Groote Convent aldaar.

b. (blz. 6—226): *De ortu domus fratrum in Doesborch:* een kroniek van het fraterhuis van den oorsprong (in 1425) tot in het jaar 1559, voor de latere jaren aan het hoofd van elk jaar de namen opgevende van rector en fraters (in 1493 voor het eerst); latijnsche kroniek die een uitvoerig verhaal geeft van de lotgevallen en wederwaardigheden van het huis en de broeders, in verband met de tijdsomstandigheden en -gebeurtenissen, terwijl door verschillende, ook door iets latere handen, eenige beknopte aanduidingen omtrent den tekst, uitroepen, namen, enz., op den rand zijn gesteld.

Het tweede bevat:

a. blz. 252—284: *Privilegia fratrum:* Een kopie van oorkonden uit de jaren 1405—1545, bij welke rechten en gunsten aan de fraters en het fraterhuis zijn verleend of bevestigd door den bisschop van Utrecht, den pastoor van Doesburg, een pauselijk Legaat, den Paus, door den hertog van Gelre, door Karel V; zijnde de oudste brief, van 1405, nog aan de fraters te Zwolle verleend.

b. blz. 286—368: Een ligger, staatboek of register der altaren, missen, aalmoezen, uitdeelingen enz., bij vrome giften in het leven geroepen of nader gefundeerd en versterkt, en der goederen en inkomsten van het huis; waarbij letters in margine der hoofden wellicht terugwijzen naar vroegere liggers doch in elk geval dit gedeelte kenmerken als een geheel, thans in deze volgorde:

blz. 286—297: *De donationibus vicariarum et onere missarum:* een staat van de vicarieën, altaren en missen, met breede vermelding

der instelling of oprichting daarvan en schenkingen daarvoor, met opgaaf der brieven, vermeldingen in het liber memoriarum, enz.;

blz. 298—300: *Item van memorien ind pytantien:* Aanteekening van eenige te houden memoriën, met opgaaf omtrent hare vestiging;

blz. 301—325: *De elemosynis et distributionibus:* een staat van aalmoezen en uitdeelingen van spijs enz, goeddeels ingericht volgens de goederen waaruit die moeten worden opgebracht, met opgaaf omtrent de instelling er van en de bepalingen er over vastgesteld, en met opneming van den tekst van eenige oorkonden en statuten deze lasten betreffende;

blz. 330—335: *De domo pauperum clericorum:* Memorie van hetgeen het arme klerkenhuis te D. in 1556 jaarlijks had in te komen en uit te geven, met vermelding van eenige giften van de jaren 1451, 1453, 1503; gevolgd door de opgaaf van giften van den overleden procurator J. Andreae, in 1558 gedaan;

blz. 338—368: Ligger der goederen, tienden enz. van het fraterhuis, met uitvoerige vermelding van het omtrent elk goed wetenswaardige betreffende het verkrijg enz, en met opgaaf van hetgeen verruild of op andere wijze vervreemd is.

c. blz. 369—376: Overzicht van jaarlijksche inkomsten en uitgaven, nl.:

blz. 369—371: *Reditus domus nostre anno 1560:* Specifieke lijst der in dat jaar te heffen renten;

blz. 372 en 373: *Pensiones annuae quas pendit domus nostra:* Lijst der te betalen St. Maartens- en St. Andries-tijnzen en andere geregelde uitkeeringen (het slot dezer lijst geschreven onder aan blz. 371);

blz. 374—376: staatje, per jaar in eindsommen genomen, der uitgaven en ontvangsten van wege het huis over de jaren 1554—1558, bijgehouden tot 1567.

d. blz. 388—407: Opgaven betreffende het weduwenhuis te Doesburg, nl:

blz. 388—396: *Fundatio domus viduarum:* Kopie der brieven waarbij door het fraterhuis bevestigd is de stichting in 1448 van een arme-weduwen-huis in een vroeger door de fraters bewoond huis;

blz. 397—406: Een chronologisch overzicht, van 1396 tot 1569 bijgehouden, van de vroegere overgangen en de verkrijging door de broeders van hunne huizen te D., de stichting en begiftiging van het weduwenhuis, de rechten voor dat huis bedongen, enz;

blz. 407: Een lijst van de inkomsten van het weduwenhuis in

1565 met vermelding aan het slot van hetgeen op St. Geertrui daarvan nog te innen was.

Vóór in dit gedeelte zijn nog een paar bladen achter het oude schutblad gehecht, waarop opgaven geschreven zijn, behoorende tot de rubrieken *d* en *c*., nl:

blz. 244 en 245: Staat van hetgeen de procurator Joh. Andreae over 1534—1555 buiten de gewone inkomsten heeft ontvangen en boven de dagelijksche uitgaven heeft uitgekeerd;

blz. 246 en 247; Vervolg van den ligger der goederen en notitie van verkrijgingen enz. op blz. 338—368.

Het boekje is gebonden in een band van omstreeks het jaar 1800. Bij het inbinden is het nog al afgesneden, zoodat de kop of staart van randschriften is afgekapt. Het is gepagineerd waarschijnlijk door dezelfde hand van c. 1850, van welke een vrij uitvoerige maar min nauwkeurige opsomming en omschrijving vóórin ligt.

De twee gedeelten zijn gescheiden door een schutblad van perkament, op hetwelk de rector van het huis Antonius Dierensis in 1560 — toen, zooals hij er bij vermeldt, 43 jaar oud 1) — zijn naam schreef met het bijschrift: *Iohannes* 4. 38. *Alii laboraverunt et vos in labores eorum introistis*; doch op welk blad ook geschreven is: „Me iam possidet P. C. Baerken anno Domini 1742".

Hoogstwaarschijnlijk is dus deze rector A. van Dieren degeen die het tweede gedeelte geheel heeft geschreven. Het eerste gedeelte is van andere hand en nog ouder, wellicht door zijn voorganger Dirk van Asperen geschreven; immers in het begin van diens sterfjaar eindigt de kroniek op blz 226.

De plaats van het schutblad, het feit vooral dat het met de volgende bladen op gelijke wijze aan den rand eenigszins door vocht beschadigd is, duidt er op, dat het tweede gedeelte, dat ook een perkamenten schutblad aan het eind heeft, vroeger op zich zelf zal hebben gestaan, een eigen boekdeeltje zal hebben gevormd, zeker tot in 1742, waarschijnlijk tot de inbinding waarbij onze aanwinst zijn tegenwoordigen band kreeg. De schrijver van het tweede gedeelte heeft wel de necrologie in het eerste voor de jaren 1558—1564 aangevuld; ook is het papier in beide gedeelten gelijk en vertoont het in beide hetzelfde watermerk. Doch beide MSS. hadden immers hetzelfde geboortehuis, moeten beide gelijktijdig in het fraterhuis aanwezig zijn geweest. Van Dieren heeft met zijn motto alleen anderen toegesproken, niet,

1) Een latere hand vulde dit aan met het bericht dat hij in 1570 stierf.

meer bescheiden, ook tot zich zelf den bijbeltekst betrokken, gelijk hij zou hebben gedaan indien hij het schutblad van het geheel der twee MSS. beschreven had.

De aandacht verdient in ieder geval dat blijkens de vochtkringen het schutblad met de daarop thans volgende bladen (de kringen zijn zichtbaar tot voorbij blz. 300) vroeger *niet* achter het eerste gedeelte van ons boekdeeltje gebonden was, terwijl de inhoud en de oudere leeftijd van het eerste verbieden aan een vroeger omgekeerde orde te denken. Van-Dierens opschrift, maar ook dat van 1742, mag dus alleen tot het tweede betrokken worden. En hoe men het keert òf wendt, dit moet vroeger een zelfstandig bestaan hebben gehad.

Dat het, niettegenstaande het 1742 in particulier bezit was, wat later toch nog met het oudere HS. van gelijke herkomst vereenigd is in een band, kan niet verwonderen. Immers het moet in Doesburg gebleven zijn. Petrus Canisius Baerken komt in 1735 als ordeldrager te Doesburg voor. En nog tot het thans in auctie kwam heeft het door ons nu verworven boekdeeltje te Doesburg berust in de verzameling van een andere oude regeeringsfamilie aldaar, van welke het laatste lid dat daar is blijven wonen zijn naam ten teeken van eigendom in 1876 vóór in het deeltje heeft geschreven. Hoe die familie aan het eerste HS. gekomen is, is mij onbekend. Maar in elk geval bewijst het inschrift van 1742 dat zij het tweede, hetzij vóór of na de samenbinding met het andere, op wettige wijze zal hebben verkregen, en niet, zooals zoo vaak alom geschied is en geschiedt, door het te ontleenen aan een niet of slecht beheerd stads- of dorpsarchief en dan te vergeten het terug te geven.

2. Quartier ende Stamboeck Renals van Dorth toe Valderick, anno 1584. Quartier Boeck, ende stam-caerten der sestien quartieren van sommige keyseren, coningen, vorsten, princen, graven, bannerheren ende riddermatigen van Nederlandt, als Geldersche, Cleefsche, Guliksche, Berchse, Marcksche, Stichtsche, Zelandtsche, Vlaemsche, Henegousche, Artoisiens ende Françoische.

Drie folio-deelen, onder n⁰. 343 van den catalogus nader aangeprezen aldus:

„Merkwaardige nalatenschap van een onbekend genealogisch „vorscher der 16ᵉ eeuw. In de voorrede weidt hij uit over de „overgroote moeite, die hij heeft gehad met het verzamelen der hon„derden kwartieren in dit werk. Hij zegt, ze meest uit Geldersche „„autentycke en bezegelde brieven . . . leenregisteren, houwelicsch„voorwaerden . . . ridderlijcke boecken" enz. te hebben getrokken. „Hij betreurt het vernielen, vooral in „onsern Gelderlandt" van „de „olde stamhuyser, glasvenstern, schilderien, sarcstenen" enz.

„„waer uyt de afcomsten, naebloetverwantschappen ende swager-„schappen, als aen lichten dage voor oogen gestelt claerlijc te „verstaen waren". Het geheel bestaat uit ruim 675 fijn in elkaar „geschreven folio bladzijden, ongeveer 350 fraai geteekende „wapens in kleuren en ongeveer 1000 geschetste wapens. Onder „de geslachten, wier genealogieën voorkomen, vindt men: „Van „der Haer, van Zuylen . . ."

Aldus de auctie-catalogus. De drie deelen vormen intusschen geen geheel.

Een der drie bevat alleen van-Dorth's Quartier- en Stamboeck. Het draagt den boven afgeschreven titel, heeft daarachter een voorrede, dan een verhandeling over den „oorspronck der wapens ende oorsake ende blason der verwen, ende metalen in den selvigen wapenen." Daarna volgen eerst de kwartierstaten van Jozef en Maria, dan die van vorstelijke en adelijke personen, elke staat een bladzijde beslaande en doorgaans 16, soms 32 kwartieren vermeldende. De allianties van elk huis zijn achtereenvolgens in staat gebracht. De staten zijn afgewisseld door bladen met gekleurde wapenteekeningen, terwijl het deel besloten wordt met 8 bladen elk met c. 80 schetsjes van familiewapens, in alphabetische volgorde. Bij de staten van heeren van Culemborg ligt een losse genealogie van dat geslacht.

Twee klappers, de eerste op de namen „van man ende wijf", nl. van de paren wier kwartierstaten zijn opgenomen, de andere op de wapenteekeningen, zijn achterin het deel geplaatst.

Het geheel is een kopie, van een 18e eeuwsche hand. De meeste staten vermelden geene latere jaren dan van het laatst der 16e eeuw. Enkele vermeldingen uit lateren tijd (tot het jaar 1646) zullen latere bijvoegingen in het origineel zijn.

De beide andere deelen behooren bijeen. Zij bevatten, van de hand die van-Dorth's Quartierboeck afschreef, **stamboomen en uitgewerkte genealogieën**, waartusschen nog losse bladen met Additamenta; alles betreffende adelijke Nederlandsche en enkele buitenlandsche geslachten, gegevens behelzende tot c. 1660.

Een „index genealogicus", klapper op de aan het hoofd der stamboomen vermelde geslachtsnamen, ligt los achterin het eerste dezer beide deelen. Vóór het andere, slechts 39 beschreven bladen groot, is ingenaaid een exemplaar van den gedrukten Arboretum genealogicum exhibens omnes fere Imperii principes et Europae hodie reges linea recta descendentes a Rudolpho I, imperatore, per Joh. Gans (Col. Agripp. 1638). Voor het bijhechten daarvan schijnt geen andere reden te hebben bestaan dan om het deel wat meer volume te geven. Thans geeft de omstandigheid dat de perkamenten band van het eerste der beide deelen vernieuwing behoeft, aanleiding de beide deelen

van het HS tot een te maken en zal het drukwerk verwijderd kunnen worden.

3. Auctienummer 354. Kopie voor zoover de namen betreft van een „boeck van een menigte wapens van diverse adelijke en andere personen, welker wapens of in de kerken zijn opgehangen of wel op zarcken uitgehouwen, alles bijeenverzamelt en op 't alphabet gebragt door .... **Coenraed Ian baron van Zuylen van Nievelt** .... Anno 1755". In deze kopie is hier en daar vermeld waar de in het origineel afgeteekende wapens op kwartierbord, zerk of derg. te vinden waren.

De kopie, 272 bladen groot, is van omstreeks het jaar 1800. Het kwarto-HS. is gebonden in een stevigen lederen band van denzelfden tijd. Het voorste schutblad draagt den naam van mr. Jacob van Dam van Noordeloos, het achterste dien van (jhr. M. S.) Smissaert.

4. Auctienummer 490. Minuut van het verbaal dd. 8 mei 1749 van 2 gecommitteerden uit den Raad van State voor het verpachten van middelen in Wedde c. a. en het visiteeren der **fortificatiën en magazijnen** aldaar en in de provinciën (Drente), Overijsel en Gelderland (Zutphen, Breevoort, Doesburg en Arnhem).

Dit stuk, 33 gepagineerde bladen groot, heeft door vocht geleden.

5. Auctienummer 962. Omslag met vier bescheiden uit de 17e en 18e eeuw, nl.:

a. **Verbael** van 't geene gedaan ende gepasseert is bij den heeren commissarien van de verpondinge des furstendombs Gelre ende graefschap Zutphen, binnen die stadt Zutphen, over het tweede derdendeell van de voorn. Graefschap, in februario ende martio anno 1650.

Origineel, uit een band genomen.

b. **Onvervanckelijke staet** van t'geen het quartier van Veluwe over den jaere 1715 ordinaris incoomen en daer teegens te betaalen heefft.

Ongeveer gelijktijdige kopie.

c. **Voorwaarden** voor de aanbieding van de hooge regeering van Gelderland onder den titel van hertog van Gelre en graaf van Zutphen aan prins Willem III, opgesteld door de staten der 3 kwartieren en nader vastgesteld te Arnhem op 19 jan. 1675.

Simpele kopie uit de 18e eeuw.

d. **Extract uit het landdagsreces** van 13 augustus 1667 betreffende o. a. de benoeming van den prins van Oranje tot kapitein- en admiraal-generaal van zijn 18e jaar af, van Johan Maurits van Nassau tot veldmaarschalk.

Gelijktijdig, ongewaarmerkt.

Het vijfde stuk uit dit auctienummer had betrekking op Beek bij Aerle en is dieshalve aan mijn ambtgenoot in Noordbrabant toegezonden.

6. Uit deze auctie is ook n°. 960 voor het Rijk verkregen, vermeld als „elf charters uit de 14e, 15e en 17e eeuw, betr. Arnhem, Beek, Hees, Nijmegen en Zuilichem. Bij deze collectie (er waren er maar 10, zooals vooraf geconstateerd is) bleken, na de toezending aan mij, slechts 3 op Gelderland betrekking te hebben. Twee daarvan, uit 1468, betreffen een legaat van den Bosschen kanunnik M. van Zomeren (1) aan het **Augustijner reguliere kanunniken-klooster Marienborn bij Arnhem,** en het jaargetijde met vigilia en mis voor dien kanunnik ingesteld in het **reguliere Augustijner klooster van St. Katrijn bij Nijmegen.** Het derde is een schepenbrief van **Zuilichem,** waarbij aan B. Rincken wed. H. Willems, te Gorcum, een cijns beloofd wordt uit een hofstad aan den dijk te Aalst.

De rest van deze charters bleek op de Noordbrabantsche plaatsen Heesch en Hilvarenbeek betrekking te hebben en zijn daarom toegezonden aan mijn ambtgenoot in Noordbrabant.

Naar aanleiding dezer veiling verdient nog het volgende vermelding.

Omtrent een brief, uit het Stadsarchief van Zutphen herkomstig, heb ik vooraf de aandacht van het gemeentebestuur van Zutphen ingeroepen. De brief is voor het stadsarchief teruggekocht.

Over den aankoop van de bovenbesproken kroniek met cartularium enz. van de broeders van Doesburg, had ik mij vooruit te verstaan met den bibliothecaris der Utrechtsche Universiteits-Bibliotheek.

De belangen van het Geldersche Archief zijn op de veiling waargenomen door den heer commies Th. Morren van het Rijks-Archief te 's-Gravenhage, die — wat ik zeer op prijs stelde — zelfs, in opdracht van den heer Algemeen Rijks-Archivaris, hierover mondeling kwam overleggen. Eenige nummers betr.

---

(1) Deze kanunnik van St. Jan in den-Bosch is bekend als stichter van studiebeurzen.

Gelderland heeft de heer Morren laten loopen omdat zij hem te hoog schenen te gaan, o. a.:

N°. 355. „Les quartiers et les noms des membres du Ridderschap de la Gueldre", HS. met vele penteekeningen van wapens, teegeschreven aan **Coenraad Jan van Zuylen van Nievelt.**
Dit HS. is gekocht voor den heer Van Zuylen van de Haer.

N°. 475, aldus omschreven: „Dossier généalogique concernant les seigneurs de **Cuylenborch et Beusichem.** Chartes et manuscrits des 16e—18e siècles.
Ce dossier intéressant renferme:
1°. Sentence de Philippe archiduc d'Autriche concernant des fiefs d'Eléonora van Borselen et les droits de Jaspar van Culemborg e. a. 1500. Belle charte sur trois grandes feuilles de vélin.
2°. Testament de Charles de Bourgogne seigneur de Sommelsdijck et de sa femme Johanna van Culenborg, 1563. Sur velin.
3°. „Variae genealogiae dominorum Cuilemburgii." Manuscrit du XVIIe siècle *avec 80 armoiries coloriées* (Lynden, Arkel, ... Zuylen ...., van der Haer etc.).
4°. „Van den oorspronck van den graven van Teijsterbant." Manuscrit du XVIIe siècle *avec 70 armoiries coloriées.*
Nous ajoutons: 11 dessins à l'encre de Chine, du XVIIIe siècle, représentant diverses maisons à Culemborch.
Ook dit nummer is door den heer Van Zuylen van de Haer gekocht.

Door aankoop verkreeg het Geldersch Archief in 1906 nog eenige HSS. Eerstens een tweetal, afkomstig uit aucties van den heer S. Gouda Quint alhier.

1. Een folio-deel in half roodlederen band, bevattende, in hs. van het laatst der 18e eeuw:

a. een kopie van deels gedrukte rechtsbronnen der stad Nijmegen, door den schrijver zelf aangeduid als **„stadrecht" (van Nijmegen)**; beginnende met den Olden en Nijhen Brieff van 30 dec. 1582, waarop volgt de provisioneele ordinantie op de bediening der justitie en de manier van procedeeren in civiele zaken van 1608, gevolgd door de ordinantie op de crimineele zaken van 1614, die van erfhuisrecht van 1614, die van testamenten van 1616, en verder door een groote reeks van ordinantiën over diverse punten van recht, voornl. uit de 17e en 18e eeuwen tot 1771 (niet in chronologische orde); vermengd met aanteeke-

ningen daarover uit schrijvers enz. op daartoe uitgespaarde, niet medegepagineerde bladen; gepagineerd 1—230.

b. een appendix daarop, behelzende extracten uit de raadsignaten, sententies, formulieren enz. betrekkelijk tot stukken in het 1ste gedeelte opgenomen; gepagineerd 1—101.

Vóórin een klapper op de beide gedeelten. Blijkens zijn naamteekening afkomstig van mr. J. F. Bijleveld.

2. Een deel in folio, in perkamenten band met rood lederen rug, behelzende, op 270 genummerde bladen, een **„Recueil uyt de Landdaegs Recessen"**, over de jaren 1576—1661. Dit recueil is tot 10 mei 1627 geschreven door een hand van c. 1700, bij welk gedeelte een andere, latere, hand op ingevoegde bladen aanvullingen heeft gemaakt uit een recueil van Anthony Udentz, in leven secretaris van Tiel. Die tweede hand vervolgt het HS. over 1 mei 1638—31 oct. 1661 naar het werk van Udentz. In margine zijn door de 2e hand folia aangehaald (van een exemplaar der landdagsrecessen). Vóórin staat ook van de 2e hand de korte inhoudsopgaaf van eenige brieven achter het Landdagsreces van september met aanhaling der folia.

Van den heer S. Gouda Quint, ging ook door koop in mijne handen over:

3. Een exemplaar van den Codex Gelro Zutphanicus van Joh. Schrassert, dat op doorgeschoten bladen omstreeks het jaar 1774 door **J. F. W. van Spaen** is voorzien met tal van aanvullingen en ophelderende aanteekeningen. Deze, waarnaar door bijschrijving in den klapper („register op de hoofdstoffen") mede is verwezen, zijn ontleend aan de overzichten van de gereedgemaakte kopij voor het Geldersche Charterboek welke in 1773 en 1774 telkens door mr. P. Bondam zijn toegezonden aan den burggraaf van Nijmegen van-Lijnden, als voorzitter van den Landdag; verder aan de Commissie- en Politieboeken der stad Arnhem, aan de rekeningen der officieren en rentmeesters in het archief der Geldersche Rekenkamer (met betrekking tot de domeinen, tollen enz.) en aan de mombers-adviezen aan Hof en Rekenkamer uitgebracht.

In het werk ligt een brief van Is. An. Nijhoff dd. 7 februari 1854 aan mr. J. M. de Kempenaer te Arnhem, houdende inlichting over een resolutie betreffende de geestelijke goederen.

Van de firma R. W. P. de Vries te Amsterdam is een Hs. aangekocht, een beschrijving bevattende van voorname huizen, geslachten, dorpen, steden en merkwaardige buitenplaatsen in Gelderland, in de eerste helft der 18e eeuw vervaardigd door **Andries Schoemaker** en voorzien met ongeveer 800 afbeeldingen van kasteelen, burchten, stadsgezichten, penningen, wapens en plattegronden in pen- en waterverf-teekening. een enkele in potlood.

Dit is voor deze provincie een werk zooals er van den vervaardiger bestaan voor alle of de meeste andere provinciën of groote deelen van ons land. Zij zijn alle afkomstig van de veiling der handschriften en bescheiden, nagelaten door C. van Alkemade en P. van der Schelling in 1848 te Amsterdam gehouden in het Huis met de Hoofden. Zij zijn in openbare verzamelingen, meest binnen het gebied der betrokken provincie, en wel in de hoofdplaats daarvan, terechtgekomen. Het Geldersche berustte tot nog toe te Barneveld, behoorde aan wijlen den heer C. Verloop, gemeenteontvanger aldaar, en was aan slechts weinigen bekend. Na den overgang aan het Geldersch Archief is het reeds druk geraadpleegd en ook gebruikt voor illustratie van historiestudiën.

De teekeningen zijn meerendeels gemaakt naar schetsen van de bekende teekenmeesters J. de Beyer, A. de Haan en C. Pronk. Sommige zijn, of schijnen althans, origineel en zijn gemerkt J. S. (naar bij vergelijking mij gebleken is: J. Stellingwerf), andere A. S. (Andries Schoemaker zelf). Die van J. S. zijn alle in O.-Indische inkt en de fraaiste van het geheele werk. De tekst van het werk is goeddeels zuiver compilatiewerk uit Slichtenhorst en andere bekende bronnen.

Door den heer M. S. Wildeman zijn aan het Archief eenige bescheiden geschonken, door hem, naar hij mij mededeelde, in België met andere stukken gekocht. De ons vereerde bleken te bestaan in:

a. Twintig brieven uit 1571—1582, aan jhr. Dederich van Groesbeek, heer tot Byron, kapitein te Hoei in Vlaanderen, gericht door Fred. van Huls, zijn rentmeester op 't **huis te Heumen,** en behandelende zaken van zijn beheer en geldzaken, gebeurtenissen, den ellendigen toestand van het land bijzonder dien te Heumen en te Megen, en ook een sollicitatie naar het ambt van administrateur van het prioraatschap van Over-Assel; (een der brieven is naar Utrecht geadresseerd).

b. Een brief van 15 december 1571 van denzelfden rentmeester op Heumen aan heer Zeger van Groesbeek, heer tot Groesbeek;

c. Een notitieboekje in 12⁰ van den heer van Heumen, van zijne uitgaven en afrekeningen in 1564 en 1565, met aanteekening der daarmee verband houdende bezoeken, reizen en omstandigheden; 32 bladen in perkamenten omslagje.

Van de firma Martinus Nijhoff ontving ik een getypt aanbod van overneming of inruiling van deelen van verschillende daarbij opgenoemde verzamelingen van gedrukte staatsstukken uit den tijd der Republiek. Ik zond die „circulaire" op aan den heer Algemeen Rijks-Archivaris, met meedeeling dat het Geldersch Archief zelf eenige van die verzamelingen geheel of gedeeltelijk miste en ik gaarne in het bezit van een exemplaar daarvan gesteld zou worden, met opmerking dat het m. i. niet goed zou zijn dat zulk een verzameling een onzer Rijks- of Gemeente-Inrichtingen verliet alvorens de behoeften van onze andere Inrichtingen bevredigd waren. Het met de dubbelen der Staatsbesluiten in 1905 voorgevallene gaf mij vrijmoedigheid het intermediair in dezen van den heer Algemeen Rijks-Archivaris in te roepen.

Naar aanleiding hiervan is toen een algemeene waarschuwing aan de gemeentebesturen uitgegaan om niet op het aanbod, dat ook aan Gemeenten gericht was gebleken, in te gaan zonder zich eerst tot Uw Excellentie te wenden. En tengevolge van een daaromtrent door den heer Algemeen Rijks-Archivaris blijkbaar ingesteld onderzoek heeft later een onderlinge uitruiling plaats gehad tusschen eenige Rijks-Archieven van hunne dubbelen van één der bovenbedoelde verzamelingen, het **Dagverhaal** der handelingen van het vertegenwoordigend Lichaam des Bataafschen Volks, en van de Nationale Vergadering. Hierdoor is het Geldersch Archief in het bezit gekomen van de 9 deelen der eerste serie (van het 4e deel echter een onvolledig exemplaar) en van de deelen 1—11 der tweede serie, waarvan dus het 12e en 13e nog blijven ontbreken.

Tevens zijn door mijn intermediair aan de Openbare Bibliotheek alhier vier daar ontbrekende deelen der eerste serie bezorgd.

Onze hier nu dubbele nummers van het Dagverhaal zijn aan het Rijks-Archief te 's-Gravenhage opgezonden.

Mijnerzijds heb ik een mijner collega's uit onze dubbelen aan

een aanvulling kunnen helpen van een andere officieele publicatie, nl. van de **Staatscouranten** vóór 1814. Aan het Rijks-Archief in Noordbrabant toch stond ik, met de goedkeuring van Uw Excellentie, verschillende nummers af van de Bataafsche Staatscourant van 1805 en een compleet exemplaar van die van 1806, van de Koninklijke Staatscourant van 1806 en 1807.

Van verschillende verslagen en catalogi zijn weder de vervolgen ontvangen. Eenige schrijvers van tijdschrift-artikelen of monografieën zonden mij een overdruk of exemplaar van hunne geschriften voor het Archief toe. Dit wat **boekwerken** betreft in 1906 geschonken.

Van Uw Excellentie ontving het Archief een exemplaar der in de laatste jaren uitgekomen **Waterstaat-bestekken** betreffende Gelderland.

De Rijks-Archivaris in Gelderland,

A. C. Bondam.

Het Rijksarchief in Noordholland.

I. *Toestand der bewaarplaats van het Archief.*

Het archief, in vroeger tijd geborgen binnen eenige kamers van het Provinciaal Gouvernementsgebouw, waar het echter wegens de groote vermeerdering en belangrijke toevoegingen op den duur niet blijven kon, heeft in 1897 een goed onderkomen gevonden in de voormalige Vleeschhal, welke voor eene aanzienlijke tijdruimte door het Rijk van de Gemeente Haarlem is gehuurd. Dit gebouw kan bij uitstek geschikt geacht worden voor het tegenwoordig doel, want de uitgestrekte benedenverdieping heeft steenen vloer en gewelven, zware muren aan alle zijden en mag dus gerust brandvrij genoemd worden, een voordeel, in het bijzonder voor archieven van groot belang en niet genoeg te waardeeren.

Toen de Staat de beschikking kreeg over die Vleeschhal, viel er uit- en inwendig veel aan op te knappen en te verbeteren, daargelaten nog dat zij geheel ingericht moest worden voor hare nieuwe bestemming; maar dat werk der herstelling is breed opgevat en ter hand genomen, en heeft ten gevolge gehad, dat niet alleen het perceel in eene voortreffelijke Archiefbewaarplaats is herschapen, zonder dat iets van het oorspronkelijk plan van den bouwmeester is opgeofferd, integendeel alles nog meer naar voren is gebracht, maar ook, dat men nu, na tien, twaalf jaren luttele kosten van onderhoud of herstel heeft te dragen, omdat deze Vleeschhal dadelijk na aanvaarding is in orde gebracht.

Op den 4 Januari 1906 heeft plaats gehad de aanbesteding van het onderhoud enz. van 's Rijksarchiefgebouw, gedurende het tweejarig tijdvak van 1906 en 1907. Het werk werd gegund aan Th. M. van Deursen te Haarlem voor *f* 890.

De zaken van een barbier, die het zuidelijkste huisje tegen de Vleeschhal had gehuurd, gingen niet voordeelig; de man zag geen kans zich staande te houden, zoodat Uwe Excellentie hem, met ingang van 1 April 1907 ontheffing. van de huur verleende. Aanstonds was het perceeltje weer verhuurd, nu tot een winkeltje van post- en telegraafzegels, enz.

De verwarming van het Archiefgebouw is op een zeer goeden voet ingericht en geschiedt door middel van een centralen toestel, welke nu tien jaren dienst doet, en er is alle reden om over de werking tevreden te zijn.

Voor het meubilair wordt behoorlijke zorg gedragen en het verkeert in den besten staat van onderhoud. Het noodige is voorhanden en de eenige vermeerdering heeft bestaan in eene op zijde gedrukte kaart van het: Dijkgraaf- en Hoogheemraetschap der Zeeweeringen van den Hondsbossche en Duynen tot Petten, door Jan Spruytenburgh en Hendrik de Leth 1730, gekleurd, in mahoniehouten lijst, achter glas, welke op een boelhuis is aangekocht.

II. *Toestand van reddings- en brandbluschmiddelen.*

Alles wordt steeds gedaan en in acht genomen om brand te verhoeden en te voorkomen, en met groote nauwgezetheid worden de dienaangaande gegeven voorschriften opgevolgd en betracht. Men mag aannemen, dat binnen het Archiefgebouw voldoende reddings- en brandbluschmiddelen voorhanden zijn, want op elke der drie verdiepingen bevindt zich eene brandkraan met straalpijp en slangen: bovendien staat een extincteur met twaalf linnen brandzakken in de groote hal beneden, en boven bij de dienstlokalen; en in elk vertrek zijn drie of vier brandgranaten voorhanden, om eenig onheil door vuur, in zijn begin te stuiten.

Maar er komt nooit vuur in het gebouw en er wordt nimmer gerookt, dus op eigen terrein zal niet spoedig brand ontstaan.

Hier kan nog bij vermeld worden dat de brandbluschmiddelen en al wat daarmede in betrekking staat, den 24^{n} September 1906 zijn nagezien door den opzichter der Rijks Universiteitsgebouwen te Leiden, den Heer T. H. Slinger met den Archivaris, en dat geene gebreken werden ontdekt.

III. *Toestand der Archief-Verzamelingen.*

Hierover valt niet te klagen, want er is jaren lang gewerkt om de registers, welke bij de oprichting van dit Archief schier

allen in haveloozen toestand verkeerden, en toch nog gunstig afstaken bij de later ontvangen oude rechterlijke archieven, van een beter gewaad te voorzien. Dit is eene groote verandering ten gunste geweest, want behalve dat het uiterlijk aanzien der talrijke kasten met registers nu veel behaaglijker is, kunnen die bestanddeelen van het Archief ook geacht worden voor jaren beveiligd te zijn tegen verderf en ondergang en dit is gewis het grootste voordeel waarop mag worden gewezen. Het heeft wel jaar aan jaar wat geld gekost, maar dit is goed besteed.

Ook nu werd voortgegaan in den pas aangeduiden geest en zijn hersteld 571 registers, de vrucht des arbeids van twee boekbinders.

De stukken in portefeuilles bevinden zich in goeden staat, weinigen zijn geschonden, gescheurd of half vergaan, en komen dergelijken eens in handen, dan wordt aanstonds verricht wat tot opknapping kan strekken of geheelen ondergang kan verhoeden.

Aan charters is dit Archief niet rijk en evenmin aan kaarten. Bezegelde stukken zijn weinig in aantal en niet van oude dagteekening. Er worden wat merkwaardige kaarten, meerendeels in fraaie lijsten, aangetroffen, afkomstig van Gecommitteerde Raden in West-Friesland en het Noorder-Kwartier, maar verder is men hier schraal voorzien.

IV. *Werkzaamheden en voortgang der ordening en inventarisatie van het Archief.*

Aan veel werk heeft het niet ontbroken. Voorop wordt gesteld de briefwisseling met allerlei belanghebbenden die om inlichtingen vragen en de gewoonlijk uitgebreide onderzoekingen en nasporingen, welke daarvoor noodig zijn.

Vervolgens zijn uitgezocht, gerangschikt en in orde gebracht de talrijke boedelpapieren van de Weeskamer te Enkhuizen.

Er werden beschreven ruim tweehonderd charters van het Archief van Hoorn.

Dan is begonnen met uitzoeken en regelen der ingekomen stukken, behoorende tot het Archief van den Prefect der Zuiderzee, dat naar de onderwerpen is afgedeeld en geborgen in 301 doozen.
Het blijkt, dat in verloop van tijden en door herhaalde verplaatsing, de orde, welke zonder twijfel oorspronkelijk in dit

Archief bestond, veel heeft geleden en het is dus hoog noodig die te herstellen.

Ook is veel tijd moeten besteed worden aan het regelen der ontwerpen van brieven van denzelfden Prefect. Een paar Afdeelingen der minuten van dien Ambtenaar, ruim tachtig deeltjes in 4° staan hier in het Archief ingebonden en netjes in orde, maar eenige jaren geleden is op den zolder van het Gouvernementsgebouw eene ontbrekende afdeeling gevonden, bestaande in talrijke pakjes met de ontwerpen van brieven, samengebonden maar in de grootste verwarring, en het was aan het nuttig werk der regeling van deze papieren, dat vlijtig de hand geslagen is.

Ten slotte is onderzoek gedaan in de bewaarplaatsen der oude notarieele Archieven te Haarlem, Amsterdam en Alkmaar, naar bijzonderheden welke Uwe Excellentie wenschte te vernemen, en van de bevindingen dienaangaande is Verslag uitgebracht.

Eene behoorlijke inventarisatie van het Archief vordert traag, en dit is wel toe te schrijven aan de weinige werkkrachten waarover bij dit Archief kan beschikt worden en de altijd voortgaande vermeerdering der verzamelingen. Echter is de weg gemakkelijk te vinden met den gedrukten inventaris van het jaar 1873, waarover meermalen gesproken werd en welke nog altijd goede diensten bewijst.

V. *Opgave der in druk uitgegeven bescheiden.*

Door dit archief zijn geene stukken in het licht gegeven en het is niet bekend, dat het zou geschied zijn door anderen, die hier de stof voor opstellen, verhandelingen of bijdragen vonden, of den tekst van oorkonden in het licht gaven.

Evenwel kan het zijn, dat gebruik is gemaakt van hetgeen door naspoorders is ontdekt, en hunne vondsten of aanteekeningen zijn te pas gebracht en hier of daar in tijdschriften zijn verspreid geraakt.

VI. *Aanwinsten door geschenk, aankoop, ruil of in bruikleen verkregen en de verliezen zoo die er zijn.*

Ook in dit opzicht, was het jaar niet onvoordeelig voor het Archief. Wel bleven de geschenken en de aankoopen beneden

den omvang, welke over 1905 viel op te teekenen, maar men heeft het een noch het ander in de hand, en het eene jaar steekt wel eens gunstiger af bij een ander. Maar in elk geval valt er ook nu niet te klagen.

Ten geschenke werd ontvangen:

Van den Heer Algemeenen Rijks Archivaris

De volgende stukken, uit de archieven van de heerlijkheden in Noord Waddinxveen, betrekking hebbende op de Heeren van Schagen, die ook van Noord-Waddinxveen Heeren waren:

Aanteekeningen van Vergaderingen der Ridderschap 1580—1615.

Brief van Jan Dirkszoon Versijde, die volgens de geruchten van de Contra-Remonstranten gevaar liep van het Rentmeesterschap en Secretarisambt van Schieland ontzet te worden, aan Dirk van Schagen om voorspraak. 21 mei 1619.

Verzoekschrift van Abraham en Izaak Speek, vuurwerkmakers te Amsterdam, aan de Staten van Holland, om eene ordonnantie op het visschen te maken. Eerste helft 17e eeuw.

Onvolledig afschrift.

Van den heer Rijksarchivaris in Groningen.

Akte waarbij Claes Hals Fransz., wonende te Leiden, verkoopt aan Margriete van Berckenroede Zijbrantsdr., te Haarlem, een stuk land groot vier maden Hondsbossche maat, of 3 morgen 43 roeden 1 voet en 3 duimen, gelegen aan de Maer in den banne van Heemskerk. 2 Mei 1594.

Van den Heer J. J. van Maas te Haarlem.

Ordonnantie van de Wildernisse en de Houtvesterije van Brederode. Anno 1670. Met zeer veel aanteekeningen in handschrift 18e eeuw.

Met eene opdracht des schenkers aan het Archief, in dichtmaat.

In bruikleen werden ontvangen van den Heer Mr. A. J. Roest, oud-Commissaris der Koningin in de Provincie Zeeland, wonende te 's Gravenhage, de volgende stukken, betreffende de Heeren en de Heerlijkheid van Assendelft.

Omslag onderteekend: J. van der Straten, met opschrift:

„Familiepapieren van wijlen mijne moeder Carolina Elizabeth van Assendelft.
Lijst van de volgende stukken (2 bladen papier, XVIII[e] eeuw):

1. Testament van Barthout, Heer van Assendelft, Ridder, 5 Januari 1434 (gelijktijdige copie, 4 bladen papier).

2. Huwelijksvoorwaarden tusschen Claes, oudsten zoon van Gerijt Heer van Assendelft, en Alijt Florijsdochter van Kijfhoeck. 8 November 1480 (in dubbeld opgemaakt, 1 charter).

3. Verleening van eene prove in het Regularissenklooster ten Zijl in Haarlem, aan Beatris Gerijtsdochter van Assendelft, en gift van eene jaarrente aan het klooster door hare ouders, 12 September 1485 (1 charter).

4. Uitspraak van arbiters in een geschil tusschen Gerard Heer van Assendelft en schepenen van Assendelft, van het jaar 1508/9, over de rechtspleging en het verleggen van de vierschaar naar Heemskerk, met verleening van nieuwe privilegiën, 31 Januari 1509/10 (gewaarmerkte copie, 2 bladen papier).
Verklaring (aangehecht) van Gerard Heer van Assendelft, dat hij de heerlijkheid niet vervreemden zal. 4 Maart 1487. (Gewaarmerkte copie, 2 bladen papier.)

5. Testament van Gerijt Heer van Assendelft en zijne vrouw Beatrijs van Daelhem. 28 Juni 1482 (origineel, 14 bladen papier.)

6. Willige condemnatie van den Grooten Raad van Mechelen op eene minnelijke schikking in proces tusschen Gerijt van Assendelft, Ridder, Eersten Raad in Holland en zijne verlaten huisvrouw Katherina de Chasseur. 18 april 1532 (gewaarmerkte copie. 4 bladen papier.)

Aangehechte missivie van Maria van Hongarije, Regentes, aan Henrijck, ontvanger van de exploiten van het Hof van Holland, omtrent confiscatie van goederen van wijlen Katherina de Chasseur, in gemeenschap van goederen getrouwd met Gerrit van Assendelft. 25 October 1541. (Gewaarmerkte copie naar het origineel in de Rekenkamer van Holland, 2 bladen papier.)
Extract uit de eerste rekening van Nicolaes Jansz. (van Perchijn) van ontvangst van de exploiten van het Hof van Holland, rakende Katherina de Chasseur. 1541. (Gewaarmerkte copie naar het origineele in de Rekenkamer van Holland, 18 bladen papier.)

7. Codicil en ampliatie tot het testament van Gerijt van Assendelft, Ridder, Eersten Raad van Holland 1555. Februari 16 en Maart 9 (notarieele copie, 8 bladen papier.)

8. Provisioneele Commissie van Gerijt, Heer van Assendelft, tot President van den Rade van Holland, 21 April 1529. (1 charter.)

9. Staat en declaratie van goederen van Heer Gerijt van Assendelft, ter bepaling van de legitieme portie van Heer Claes zijn zoon. 1 Maart 1546/7 (copie 20 bl. papier.)

10. Opdracht van Gerijt, Heer van Assendelft, aan den Prins van Oranje als Heer van de Lek, van verschillende goederen tot augmentatie van de heerlijkheid Assumburch. 31 December 1546 (copie, 6 bladen papier.)

11. Octrooi ad testandum voor Gerijt Heer van Assendelft, 26 Maart 1543 (copie, 2 bl. papier.)

12. Bovenvermeld n⁰. 6, het eerste stuk. 1532. (copie, 4 bl. papier.)

13. Notarieel accoord tusschen Nicolaas Gerritsz., Heer van Assendelft en Otto van Assendelft, Heer van Goudriaan, betreffende afstand van de heerlijkheid Assendelft aan Nicolaas. 18 Mei 1559. (copie, 8 bl. papier.)

14. Octrooi ad testandum voor Jhr. Nicolaas, Heer van Assendelft. 27 November 1561. (Gewaarmerkte copie, 4 bl. papier.)

15. Testament van Jhr. Nicolaas, Heer van Assendelft. 12 Augustus 1570. (Gewaarmerkte copie, 4 bl. papier.)

16. Testament van Cornelis, Heer van Assendelft, 14 Juli 1596, met geinsereerd octrooi ad testandum van 4 November 1574. (Notarieele copie, 6 bl. papier.)

17. Missive van Amelie, paltsgravin, keurvorstin van Beieren, aan Cornelis, Heer van Assendelft, verzoekende zijne dochter Anna bij haar te mogen houden op reis naar Bentheim. Haarlem 7 Mei 1588. (origineel, 2 bl. papier.)

18. Accoord tusschen Cornelis, Heer van Assendelft en Wilhelmina van Haeften, douairière van Nicolaas Gerritsz. van Assendelft, ter zake van het testament van haar man en het

accoord van Mei 1559 o.a. over Assumburch. 23 November 1576 (minuut met aanteekeningen van Oldenbarnevelt. 8 bl. papier.)

19. Accoord tuschen Jhr. Johan van Assendelft, eenerzijds, en Wilhelmina van Haeften, met Jhr. Cornelis Heer van Assendelft, mede namens zijn zoon Gerard, anderzijds, ter beëindiging van een proces voor den Grooten Raad van Mechelen, 18 Januari 1578. (Notarieele copie, 6 bl. papier.)

20. Huwelijksvoorwaarden tusschen Jhr. Nicolaas van Renesse, Heer van Vosmeer, en Agnes Gerardsdr. van Renesse van der Aa, ten overstaan van haar moeder Anna, vrijvrouwe van Assendelft, 4 Mei 1619. (Notarieele copie, 4 bl. papier.)

21. Testament van Agnes van Renesse van der Aa, vrijvrouwe van Assendelft, met institutie van haar zoon Gerrit Frederik van Renesse, in de heerlijkheid Assendelft. 15 Augustus 1634. (Notarieel extract, 6 bl. papier.)

22. Kaart van de Kerk van Assendelft en omgeving (copie 1688 naar eene copie in 1595 op last van het Hof van Holland vervaardigd. 1 stuk.

23. Bevel van Anna, vrouwe van Assendelft, douairière van Gerard van Renesse van der Aa, aan haar vasallen, om hunne leenen te verheffen door haren stadhouder van leen 6 Juli 1620. (1 stuk. Gedrukt.)

24. Summiere inventaris van goederen van Agnes van Renesse van der Aa, aangebracht ten huwelijk met Jhr. Nicolaas van Renesse, Heer van Vosmeer, 4 Mei 1619. (Copie 3 bl. papier.)

25. Octrooi ad testandum voor Catherina van Assendelft, Weduwe van den Heer van Helmond. 3 September 1557. (Gewaarmerkte copie 4 bl. papier.)

De volgende handschriften en archiefstukken werden

Aangekocht.

Memorie van de respective steden van het Zuydt- ende Noorderquartier van Hollant, hoeveel alle de verpachtingen van April 1677 hebben gerendeert.

Stukken uit den tijd der Bataafsche Republiek, meest over Waterstaatswerken en Nijverheid. Van 27 April 1796 tot 24 Augustus 1797.

Waarschijnlijk afkomstig van den Heer Adriaan François Goudriaan (1768—1829), Inspecteur-Generaal van den Waterstaat.

Acte van alle die Synodalische Handelinghe bijsonder in Noordt-Hollandt bij die Predicanten aldaar verhandelt sedert onse ballingscap a⁰ 1572. Geschreven ende in ordeninghe ghestelt a⁰ 1575. Aprilis 14, door Jacob van Foreest, voor die predicanten, auderlinghen ende diakenen der Ghemeinte Jesu Christi binnen der Stede van Alcmaer. Handschr. F⁰ 16ᵉ eeuw.

Naamlijst der Gildebroeders van St. Lucasgild tot Alkmaar, getrokken uit het Memoriaal van tzelve gilde enz. Hdschr. 4⁰. 18ᵉ eeuw.

Overeenkomst van den Agent-Generaal van Zijne Koninklijke Majesteit van Frankrijk met Scheepstimmerlieden te Amsterdam en Zaandam, tot het bouwen van eenige oorlogschepen. 29 Maart 1666.

Twaalf akten van overdracht van gronden in de Bijlmermeer. Eerste helft 17ᵉ eeuw.

Mengel-Poezij, of verscheyde Gedichten door Cornelis Schoon, van Broek in Waterland. Hdschr. in 4⁰ met eenige teekeningen, koperetsen en prenten.

De gedichten dragen de jaartallen 1739—1748 en hebben voor het meerendeel betrekking op personen, destijd wonende te Broek in Waterland.

Voorwaarden der verkooping van domeingoederen op Texel den 3 Juni 1828.

Tot aanvulling van de vroeger vermelde reeks afbeeldingen uit de Ned. Herv. Kerk te Beverwijk, zijn afteekeningen gemaakt van tien grafzerken uit vroegere eeuwen, aldaar liggende.

De Bibliotheek

van het Archief werd niet vergeten, en is op menigerlei wijze aangevuld en vermeerderd. In de eerste plaats mogen hier vermeld worden de

Geschenken.

Van Z. Exc. den Minister van Binnenlandsche Zaken.

Verwijs en *Verdam*. Middel-Nederlandsch Woordenboek. 8° Deel VI, afl. 8—13.
Woordenboek der Nederlandsche taal:
Zesde deel, afl. 7.
Negende deel, afl. 5—6.
Elfde deel, afl. 10—11.

Verslagen omtrent 's Rijks oude Archieven. XXVIII, 1905.

Verslagen omtrent 's Rijks Verzamelingen van Geschiedenis en Kunst, XXVII, 1904.

Publications de la Société historique et archéologique dans le duché de Limbourg. Tôme 41. 8°. 1905.

Bestekken (voor zooveel Noord-Holland aangaat) van het Ministerie van Waterstaat, Handel en Nijverheid.

Van de Commissie van advies voor 's Rijks geschiedkundige publicatiën.

Tweede deel dier publicatiën bevattende Gedenkstukken der Algemeene Geschiedenis van Nederland van 1795 tot 1840, uitgegeven door Dr. H. T. Colenbrander, II. 4°. 1906.

Van den Rijksarchivaris in Drenthe.

Het archief der Abdij te Dikninge, door Mr. *J. G. C. Joosting*. 8°. 1906.

De Archieven van den Etstoel en van de hem opgevolgde Collegien, tot 1811, door *denzelfde*. 8°. 1906.

Het Archief der Abdij te Assen, door *denzelfde*. 8°. 1906.

Van den Gemeentearchivaris van Middelburg.

Inventaris der rechterlijke Archieven van Middelburg, door *M. H. van Visvliet* en *W. O. Swaving*. 8°. 1906.

Van Burgemeester en Wethouders van Zaandam.

Gedenkboek der Wilhelminasluis te Zaandam. 1906.

Van den heer *A. F. van Beurden*, zijne hier vermelde geschriften:

Het Lyff gewins Legesboëck van Swalgen, van het huis Blitterswijk. 1600—1637. 8°.

Gewoonten op een adelijk kasteel in het jaar 1780. 8°.

Catalogus van het Oud Archief van het Kasteel en der Baronie Welle (Limburg). 8°.

Het oudste Cartularium der heerlijkheid Well. 1363—1463. 8°.

Het oud-adelijk Luiker geslacht De Loen de Kemexhe, gezegd van Loon uit de Looz, de Hamal en d'Alstoren, in verband beschouwd met daarmede verwante families van Sanen en Koorn. 8°.

Van den schrijver *C. W. Bruinvis*. De Alkmaarsche bedrijfs- en ambachtsgilden. 8°.

Van den schrijver *J. Craandijk*. Eenige mededeelingen omtrent het kasteel en de heerlijkheid Haarlem bij Heemskerk. 8°.

Van den Schrijver *P. N. van Doorninck*: Inventaris van het Archief van het St. Anna Aalmoeshuis genaamd St. Anna- of Doorninckshofje op de Hooigracht te Leiden 8°. en

Schatting van den lande van Gelre voor de Veluwe, van het begin der 14e eeuw. 8°.

Van den Schrijver *A. J. Flament*: De Vereering van St. Nicolaas, bizonder in Nederland. 8°.

Van den Heer *J. Jacobson Az. François Halma.* Le grand Dictionaire François et Flamand, 4°. 1719.

Van den heer *W. Mulier*, te Scheveningen: *Jacob van Oudenhoven*, Haarlems Wieg of historische bedenkingen over eenige oudheden, rakende.... de stad van Haarlem. 12°. 1703.

Van den Schrijver Mr. *N. G. Pierson*: Bijdrage tot verklaring van Middeleeuwsche Rekenmunten. 8°. 1906.

Van den Schrijver *Aug. Sassen.* Doopboeken der Gereformeerde Gemeente Helmond en Rixtel, berustende ten Raadhuize van de Gemeente Helmond. 8°.

Verder Verslagen van:

de Gemeente Vlaardingen,
de Monumenten-Commissie,
de Zaanlandsche Oudheidkamer,
de Koninklijke Bibliotheek.
de Stads Biblotheek te Haarlem,
de Rijks Post-Spaarbank,
het Pensioenfonds voor W. en W. van Burgerlijke Ambtenaren,
de Gemeente-Archieven van Dordrecht, Leiden, Middelburg, Rotterdam en Utrecht,
het Krijgskundig Archief.

En eindelijk Catalogen van:

de Provinciale Bibliotheek van Zeeland. Eerste deel. Eerste stuk.
de Prentenverzameling der Gemeente Leiden. Eerste afdeeling. Door Mr. *J. C. Overvoorde,*
het Archief der Bisschoppen van Utrecht; en:
de Bibliotheek van Utrecht (supplement), beiden door Mr. *S. Muller Fz.*

Vervolgwerken.

Brugmans en *Kernkamp.* Algemeene Geschiedenis, afl. 34, 34*a*, 34*b*, 40.

Bijdragen voor de Geschiedenis van het Bisdom Haarlem. Deel 30, afl. 2 en 3.

Pijper. Nederlandsch Archief voor Kerkgeschiedenis. Nieuwe serie. Deel 4, afl. 2 en 3.

Blok. Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde. Vierde reeks. Vijfde deel, afl. 4.

Oud-Holland. Drie-en-twintigste en vier-en-twintigste jaargangen.

Werken der Vereeniging „Gelre". Bijdragen en Mededeelingen. Deel negen. Werken. Deel zes.

Werken der Vereeniging tot uitgave der bronnen van het Oude Vaderlandsche Recht: n.l.

Verslagen en Mededeelingen V, n°. III.

Weissman. Documents Classés livr. 4—10.

Croust. Monumenta paleographica, afl. 21—23.

Louis D. Petit. Repertorium der Verhandelingen en Bijdragen betreffende de Geschiedenis des Vaderlands. 3e en 4e afl.

Revue des bibliothèques et Archives de Belgique. Tôme III livr. 6. Tôme IV livr. 1—6.

Aangekochte Oude en Nieuwe boeken.

Gerardi Mercatoris Atlas minor a *J. Hondio* auctus et illustratus. 4°. obl. 1628.

Brugmans. Historisch Leesboek 8°. 1906.

Blok en *Muller.* Uit P. L. Muller's Verspreide Geschriften. 8°. 1906 afl. 1—9.

Kraemer. Archives ou Correspondance inédite de la Maison d'Orange-Nassau. Troisième Série Tôme I 1689—1697. 8°. 1906.

Terlinden. Guilaume I Roi des Pays-Bas et l'Eglise Catholique en Belgique (1814—1830.) 8°. 1906 2 vol.

Léon van Neck. Waterloo et 1830. 8°. 2 vol.

Muller. Geschiedenis der Noordsche Compagnie 8°. 1874.

———— Briefwisseling van Bakhuizen van den Brink. 8°. 1906.

Hans de Ries. Martelaers-Spiegel der werelose Christenen. F°. 1637.

Day. Alte und neue Alphabete. 8°. 1906.

Verliezen werden niet geleden doch met machtiging van Uwe Excellentie, zijn aan het Archief der Gemeente Amsterdam overgegeven twee afgeloste schuldbekentenissen uit de jaren 1420 en 1483, betrekking hebbende op die stad, welke hier ten geschenke waren ontvangen van den Rijks-Archivaris in Groningen, maar er minder op hare plaats waren.

VII. *Uitslag der pogingen om afschriften te verkrijgen van belangrijke onuitgegeven bescheiden, voor het Archief der Provincie van gewicht en berustende in andere binnen- en buitenlandsche Archieven.*

Het is niet bekend geworden, dat stukken van den aard als hier bedoeld, ergens berusten of zijn aangetroffen, en derhalve konden

ook geene pogingen aangewend worden om afschriften te verkrijgen.

Gebruik van het Archief gemaakt en inlichtingen verstrekt aan autoriteiten en personen.

Door de hierna vermelde personen werden onderzoekingen in het Archief verricht met het doel of naar bijzonderheden, achter hunne namen opgegeven.

A. F. van Beurden, Eerste Secretaris van het Genootschap „Limburg" te Roermond, genealogische bijzonderheden, opgespoord in het Archief van Schagen.

Ds. J. Craandijk, Emeritus Predikant te Haarlem, naar berichten omtrent de oudste Heeren van Assendelft.

Paul Dudoy, te Parijs, kerkelijke geschiedenenis uit het eerste Keizerrijk.

Dr. A. H. Garrer, Rector van het Gymnasium te Haarlem, om te bezichtigen de afbeeldingen van Beverwijk door *D. van Breen.*

K. Graftdijk, te Haarlem, geschiedenis van Graft in het Archief dier Gemeente.

P. M. Grijpink, te Amsterdam, Kerkelijk leven te Ouderkerk aan den Amstel, en akten in de Grafelijkheids registers.

Gerhard Grove, te Kopenhagen, genealogische bijzonderheden in de Weeskamer-registers van Hoorn.

Dr. K. Heeringa, Gemeente-Archivaris van Schiedam, in de rechterlijke Archieven van Hoorn en Enkhuizen.

Jan Honig Cz. te Zaandijk, geschiedenis der Doopsgezinden in De Rijp.

G. J. Honig te Zaandijk, merkwaardigheden van Schermerhorn.

Dr. N. Japikse, Leeraar aan de Hoogere Burgerschool te 's Gravenhage. Opsporen van geschreven notulen der Vergaderingen van de Staten van Holland en West-Friesland.

P. J. Kapteyn, Ambtenaar bij het Gemeente-Archief te Am-

sterdam, genealogische bijzonderheden in notarieele protocollen en in de weeskamer-registers van Weesp.

Willem Kolkert. Litt. Neerl. Docts. te Amsterdam, over Resolutiën der Staten-Generaal.

C. H. Peters, Rijksbouwmeester te 's Gravenhage, in de Grafelijkheids registers.

F. J. G. ten Raa, Luitenant-Kolonel der Infanterie te Haarlem, in de Resolutiën der Staten-Generaal.

Jan Stuyt, Bouwmeester te Amsterdam, oude transport-registers van Heilo.

Mr. *W. R. Veder*, Gemeente-Archivaris van Amsterdam, bijzonderheden uit de oude rechterlijke Archieven van Schagen, de Rijp en andere Gemeenten in Noord-Holland.

J. de Vries, Hoofd der School te Nieuwe Niedorp, in de oude gerechtsrollen zijner woonplaats.

Ten behoeve van het Provinciaal Bestuur van Noord-Holland werd gemaakt, afschrift der Resolutie van de Staten van Holland van 1 December 1584, betreffende de aanbieding van het gezag over deze landen aan den Koning van Frankrijk; en afschritt van het octrooi tot bedijking van de Wogmeer van 8 November 1607.

Voor den Kerkeraad der Ned. Herv. Gemeente te Schoorl werd hier zijn Archief opgeknapt en in een beter gewaad gestoken, zoodat het nu aanvankelijk voor ondergang behoed is.

Ten verzoeke van den Heer *J. Baltres Jr.*, tuinman te Alkmaar, werd onderzoek gedaan naar recht van voetpad, nodweg, erfdienstbaarheid e. d, waarmede zou bezwaard zijn of zou rusten op een weiland gelegen in 't Overdie, onder Alkmaar.

Het geheele jaar door werden registers van het oude rechterlijke Archief van Weesp heen en weder gezonden, om op het Archief der Gemeente Amsterdam nagezocht te worden ten behoeve van den Heer *J. J. Bastert* op den huize „Oudaen" onder Breukelen, die op zijn verzoek ook ingelicht werd omtrent boekerijen van Vrouwen-Kloosters, en haar inhoud.

Aan den Heer *L. J. van Beuningen van Helsdingen* te Amsterdam, werden alle door hem gevraagde inlichtingen verstrekt, aangaande eigendomsovergangen van „Het huys Ter Vraagh" onder Sloten, en over zijne bezitters in de 17e eeuw.

Voor Mr. *G. Brouwer Jr.* advocaat en procureur te Amsterdam, werden wijdloopige nasporingen verricht van akten van overdracht uit de 18e en 19e eeuw ter ontdekking van een tot smederij gebezigd huis, op den Overtoomschen weg nabij de Overtoom onder Nieuwer-Amstel.

Den Heer *J. Craandijk*, Emeritus-Predikant te Haarlem, werden verschillende mededeelingen verschaft over de Archieven van de heerlijkheid Assendelft, in vroeger jaren bewaard op het kasteel Assumburch onder Heemskerk; en tevens werd hem hier de inzage mogelijk gemaakt van een handschriftje uit het Rijks-Archief in Utrecht.

De Heer *W. van Engelenburg*, Candidaat Gemeente-Secretaris te Broek in Waterland, werd in de gelegenheid gesteld op het Raadhuis aldaar, de hier berustende oude rechterlijke Archieven van die Gemeente, geleidelijk toegezonden, te zijnen bate na te lezen.

De Heer *J. W. Enschedé* te Amsterdam, ontving mededeelingen uit allerlei akten der Alkmaarsche Archieven, eenigszins toelichtende het leven en bedrijf van Gerhardus Havingha, in de 18e eeuw organist aldaar.

Dr. *A. H. Garrer*, Rector van het Gymnasium te Haarlem, werd, overeenkomstig zijn wensch, ingelicht aangaande het geslacht Wijnants, dat er in de 17e eeuw te Beverwijk bloeide; en omtrent eene hofstede aldaar, welke eigendom was van Laurens Reael, Brouwer in de Brouwerij van de Lely te Amsterdam, getrouwd met Barbara Wijnants.

Voor den Heer *W. J. Kernkamp* te Edam is nasporing gedaan in de Registers van de Weeskamer dier stad, naar levensomstandigheden der kinderen-Leer, begin 19e eeuw.

Den Heer *G. P. Kimman* te Uitgeest, werden de voorwaarden medegedeeld der overdracht van een huis in de Lange Buurt te Uitgeest, den 26 Juni 1804.

Voor den Heer *H. Kramer* bloemist te Bloemendaal, is onderzoek gedaan, of het plaatsje „Schoonoord" en eene krocht lands genaamd „de Hofweide", in Santpoort, Gemeente Velsen, eigendomsrecht hebben op boomen langs den straatweg daar ter plaatse; waarvan echter niets gebleken is uit de transporten van deze perceelen in de 18e en 19e eeuwen.

Ten behoeve van den Heer *A. Langeveld*, ambtenaar ter Secretarie van Texel, werden opgezocht, akten van 1 Juli 1772 van den verkoop der vogelkooi te Zuid-Haffel en van de erfdienstbaarheid ten bate dier kooi.

Den Heer *Th. Morren*, Commies bij het Algemeen Rijksarchief te 's Gravenhage, ontving opgave van den tijd (30 November 1818) en de wijze waarop de oude notarieele protocollen door- of van wege het Gemeentebestuur van Haarlem zijn uitgeleverd.

Op verzoek en ten behoeve van den Heer *Obreen*, Ingenieur te 's Graveland, werden zeer wijdloopige nasporingen gedaan naar eene vergunning om den bodem van wat nu de Aalsmeerder- of de West-einder plas wordt genoemd, te verveenen; maar zonder eenig gevolg.

Een charter van September 1225 uit het Archief van het klooster ter Hunnep, behoorende tot het Rijks-Archief in Overijssel, werd hierheen gezonden ten behoeve van den Heer Mr. *C. Pijnacker Hordijk.*

Uit het Rijks Archief in Noord-Brabant werden hier aan den Heer *E. C. van Son* te *Overveen* ter inzage gegeven, een aantal protocollen van het Dongensche Schepen-Archief der 16e eeuw.

De Heer *E. Voet Jr.*, Goudsmid te Haarlem, kreeg hier ter inzage en bewerking uit het Amsterdamsche Archief, het Deken- en Keurmeestersboek van Goudsmedengilden aldaar, loopende van 1528 tot 1717.

Daarentegen werden van dit Archief vele stukken der Schepenbank van Nieuwe Niedorp uit de 17e en 18e eeuwen, gezonden naar het Raadhuis dier Gemeente om aldaar door den Heer *J. de Vries*, Hoofd der School gebruikt te worden.

Hier zij vermeld, dat op den 21 December 1906 het Archief is nagezien door den Heer Algemeenen Rijksarchivaris te 's-Gravenhage.

Als klerk werd bij het Archief, met ingang van 18 Januari 1906, in dienst genomen *Hendrik Leonardus Driessen.*

Namens Uwe Excellentie werd mij door den Rijksbouwkundige voor onderwijs enz. medegedeeld, dat aan Burgemeester en Wethouders van Haarlem ten behoeve hunner Gemeente, tot wederopzeggens in beheer en onderhoud zal worden overgegeven, de strook grond aan den Kleinen Houtweg Sectie K n⁰. 20 aldaar.

X. *Uitkomst van de bemoeiingen met Gemeente-, Waterschaps- en andere Archieven.*

Het voornaamste dienaangaande is hierboven reeds uitvoerig medegedeeld. Er moge bijgevoegd worden, dat, overeenkomstig de opdracht gegeven bij Uwen brief van 28 April 1893 n⁰. 813, afd. K. W. door mij een onderzoek is ingesteld naar de veiligheid der bewaarplaats, den toestand en de behandeling der rechterlijke Archieven, berustende bij de Gemeenten Amsterdam en Haarlem, bij welke gelegenheid is gebleken, dat alles in zeer goede orde verkeerde.

De Rijksarchivaris in Noordholland,

C. J. GONNET.

Haarlem, 30 Maart 1907.

Het Rijksarchief in Zeeland.

Toestand der bewaarplaats van het archief.

Hieromtrent heb ik ditmaal geene bijzonderheden mede te deelen. Nadat het gebouw in 1904 geheel gereed gekomen is, hebben zich gelukkig, behoudens enkele lekkages van weinig aanbelang, geene bijzondere omstandigheden voorgedaan, die der vermelding waard zijn. Alleen veroorloof ik mij er hier de aandacht op te vestigen, dat nog altijd geen gevolg is gegeven aan het oorspronkelijke plan om de wanden der bureaulokalen in een gelijken, zachten tint te kleuren. Intusschen zal dit wellicht overbodig zijn, wanneer nl. overeenkomstig hetgeen ik hieromtrent in een 11 Februari jl. aan Uwe Excellentie gezonden schrijven deed opmerken, de bergruimte van het archief, die sinds jaren onvoldoende is, wordt uitgebreid in dier voege, dat de thans voor den bureaudienst bestemde lokalen voortaan tot berging van archiefstukken worden gebezigd. In datzelfde schrijven, waarin ik op het gebrek aan bergruimte de aandacht vestigde, besprak ik ook het tekort aan

Personeel.

Hier kan ik onder hetzelfde hoofd mededeelen, dat sinds het laatst van October 1906 de heer jhr. mr. B. M. de Jonge van Ellemeet als volontair op het archief werkzaam is, waartoe Uwe Excellentie tot het einde van 1907 toestemming verleende. Ik heb alle reden om met den ijver en de bekwaamheid van genoemden heer tevreden te zijn.

Toestand der reddings- en brandbluschmiddelen.

In dien toestand is in 1906 geene wijziging gekomen. De bliksemafleider is door den heer A. C. Zoethout onderzocht en, naar ik vertrouw, in orde bevonden. In den loop van dit jaar werden nog in verband met den brand in het academiegebouw te Gro-

ningen door Uwe Excellentie inlichtingen gevraagd, in hoeverre het archief mag worden geacht te voldoen aan de eischen van brandvrijheid voor het bewaren van stukken, die er door buitenlandsche archieven of bibliotheken voor wetenschappelijke doeleinden tijdelijk mochten worden in bewaring gegeven. Ik was zoo gelukkig te kunnen antwoorden, dat het Zeeuwsche depôt voldoet aan redelijkerwijze te stellen eischen van brandvrijheid, zoodat niet alleen de weinige buitenlandsche stukken, die er eene enkele maal worden gedeponeerd, maar ook de Nederlandsche archivalia, die er voortdurend aanwezig zijn, er eene veilige bewaarplaats vinden.

Wat den

Toestand der archiefverzamelingen

betreft, hieromtrent kan weinig nieuws worden medegedeeld. Ook dit jaar werd voortgegaan met het aanbrengen van stempels en etiquetten op de definitief geordende archieven van het depôt; ditmaal werd de in 1904 beschreven verzameling registers van den burgerlijken stand op deze wijze behandeld. Ook de verzorging der kaarten op de in vroegere verslagen beschrevene wijze werd voortgezet. Nog werd het archief der prefectuur, dat in papieren gepakt was, in portefeuilles opgeborgen, waardoor deze verzameling beter bewaard en gemakkelijker toegankelijk geworden is.

Werkzaamheden en voortgang der ordening en der inventarisatie van het archief.

Gelijk ik in het jaarverslag over 1905 mededeelde, waren in het laatst van dat jaar uit de nog ongeordende verzameling acquitten onverwacht talrijke middeleeuwsche stukken voor den dag gekomen, wier beschrijving zich zou aansluiten aan de regeling van de middeleeuwsche grafelijke rekeningen en de daarbij behoorende bijlagen. Ik heb mij dan ook bezig gehouden met het beschrijven dier stukken en met het vaststellen van de rekening, waarvan elk hunner eene bijlage vormde. Het bleek mij daarbij, dat een groot deel dezer acquitten niet op de grafelijke maar op de Statenrekeningen betrekking had en dus tot het archief van Prelaat en edelen behoorde te worden gebracht. Het beschrijven en indeelen dezer stukken zal in 1907 worden voortgezet.

Behalve met deze verzameling hield ik mij in het afgeloopen jaar ook bezig met de beschrijving der oorkonden, opgenomen in het handschrift, dat hierachter onder de aanwinsten sub n°. 1

nader zal worden omschreven, het cartularium van Jan Ruychrock. De daarin voorkomende stukken, die van 1337 tot 1445 loopen, zijn in Bijlage A tot dit verslag in regest medegedeeld.

De heer Lasonder voltooide de beschrijving van het rechterlijk archief der te Vlissingen gevestigde colleges en nam daarna de collectie weeskamerarchieven ter hand. Deze laatste verzameling bevat de archieven van die Zeeuwsche weeskamers, die na de opheffing der Algemeene Commissie van liquidatie niet door de betrokken gemeenten werden opgevraagd. In 1880 zijn deze niet opgevraagde archieven naar het toen nog onder provinciaal beheer staande depôt overgebracht. Bij de ordening dezer collectie bleek, dat indertijd verscheidene stukken, behoorende tot het archief der te Koudekerk (in Zuidholland) gevestigde weeskamer, abusievelijk tot dat der weeskamer van Koudekerke op Walcheren waren gebracht. Een onderzoek aan het departement van financiën bracht aan het licht, dat overigens geene stukken der weeskamer van Koudekerk in Zuidholland onder de Algemeene Commissie van liquidatie hebben berust. Ik heb nu aan het gemeentebestuur gevraagd, of het de stukken alsnog wil ontvangen, en zal na van dat College bekomen antwoord nadere voorstellen hieromtrent doen.

Bovendien hield de heer Lasonder zich onledig met de ordening van het archief der Doopsgezinde gemeente te Middelburg, dat in dit jaar aan het depôt in bruikleen is afgedragen. De beschrijving van dat archief volgt hierachter als Bijlage B.

De heer De Jonge van Ellemeet heeft een aanvang gemaakt met de behandeling van het rechterlijk archief van Staats-Vlaanderen, dat nog slechts globaal beschreven was.

In druk uitgegeven bescheiden, behoorende tot het archief.

In de eerste plaats moet hier de aandacht worden gevestigd op het academische proefschrift van den heer De Jonge van Ellemeet, getiteld: „Geschiedkundig onderzoek naar den rechtstoestand der Zeeuwsche geestelijke goederen van 1572 tot in het begin der 17de eeuw", waarin tal van gegevens uit het archief verwerkt zijn. Niet minder belangrijk is het met den steun van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen uitgegeven geschrift van den heer C. de Waard Jr.: „De uitvinding der verrekijkers, eene bijdrage tot de beschavingsgeschiedenis", waarin zoowel in den tekst als in de bijlagen verscheidene in het Rijksdepôt aanwezige stukken in extenso zijn medegedeeld. In het begin van 1906 zag ook „Het recht der stad Reimerswaal", reeds in het vorig verslag vermeld, het licht. Overigens werden nog door den heer G. C. A. Juten te Sas van Gent in de Annales de la

Société d'émulation dl. LIV verscheidene akten uit het rechterlijk archief van Sluis gepubliceerd achter zijn opstel: „Slusana sacra" en werd door mij onder den titel: „Eene herinnering aan Barabbas" een uittreksel uit de eerste rekening van het extraordinaris van den rentmeester Sandelin in de Verslagen en mededeelingen der Vereeniging tot uitgave der bronnen van het oude vaderlandsche recht V, n°. 3 afgedrukt.

Aanwinsten door geschenk, aankoop, ruil of in bruikleen verkregen, en verliezen.

Onder deze afdeeling wil ik in de eerste plaats de aandacht vestigen op het archief van de Doopsgezinde gemeente te Middelburg. In het begin van 1906 wendde zich de Kerkeraad tot mij met verzoek het archief te willen doen regelen. Ter voldoening aan dat verzoek werd de omvangrijke collectie naar het depôt overgebracht en daar door den heer Lasonder geïnventariseerd. Toen nu deze werkzaamheid was afgeloopen en de terugzending van het geordende archief aan den Kerkeraad in uitzicht was gesteld, meende deze, dat het in het belang van het behoud der eens aangebrachte orde zou zijn, zoo het archief in het rijksdepôt werd opgenomen. Op de gewone voorwaarden werd hiertoe door Uwe Excellentie toestemming verleend en 1 November werd de akte van inbruikleengeving geteekend.

De overige aanwinsten van dit jaar, waarvan verreweg het belangrijkste is het onder n°. 1 vermelde register van Jan Ruychrock, dat in Bijlage A uitvoerig is beschreven, zijn vervat in onderstaande lijst:

1. Cartularium van Jan Ruychrock, opgesteld c. 1440. Met latere bijvoegsels tot 1445. 1 deel.

N.B. Dit deel werd 30 Maart 1906 aangekocht van den heer D. G. van Epen te s-Gravenhage.

2. „Lettragiën, aencommende den Lande van Zeelandt." Lijst van stukken, ingekomen bij de Staten van Zeeland. 1570—1624. 1 deel.

N.B. Dit deel werd 5 April 1906 aangekocht in auctie Frederik Muller & Co. te Amsterdam.

3. *A. de Jonge van Bruinisse*, Zeelands regeeringsvorm. (Afschrift uit de 2de helft der 18de eeuw). 1 deel.

N.B. De hoofdstukken van den tol en de munt en het tweede deel ontbreken. In het handschrift zijn zes kaarten (van Hattinga gedrukt bij Tirion) gebonden. — Verkregen op dezelfde wijze als nr. 2.

4. Stukken betreffende de regeering van Zeeland, voornamelijk over de samenstelling der Staten, den eersten edele, de rekenkamer, het geestelijk recht, het leenrecht, de capitulatie van Middelburg in 1574, de heerlijkheden Vere en Vlissingen, en verscheidene heerlijkheden in Beoosten-Schelde. 1307—1618. (Afschriften uit de 17de eeuw.) 1 band.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 2.

5. *A. J. A. Andriessen.* Korte Beschrijving van de Rekenkamer van Zeeland. Met bijlagen. (c. 1825.) 1 deel.

N B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 2.

6. Stukken betreffende de bevoegdheid van den staat om krachtens zijn dominium eminens leenen in te lossen. (c. 1733.) 1 deel.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 2.

7. Extracten uit de resolutiën der Staten en der Gecommitteerde raden van Zeeland en van den raad der stad Middelburg. 1702—1748. 5 stuks in 1 omslag.

N.B. Deze stukken zijn bijeengebracht ter wille der handteekeningen. — Verkregen op dezelfde wijze als nr. 2.

8. Zeeuwsche consultatiën over verschillende onderwerpen, bijeengebracht c. 1746. 1 band.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 2.

9—12. „Consultatiën en advysen, zoo in t civile en criminele als pro Judice gegeven en geschreven by zeer voorname Rechtsgeleerden te Middelburg in Zeeland”, bijeengebracht door mr. Johan de Raad Jz. in 1760. 4 banden.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 2.

13. *A. v. S.* Het Mergh van de Huydendaegsche Crimineele Practijck, bestaende in vijftich van de beste Advysen, Deductiën enz. 1 deel.

N.B. Het handschrift is niet compleet, daar het slechts 33 adviezen enz. bevat. — Verkregen op dezelfde wijze als nr. 2.

14. Eerste rekening van Nicolaas Lambrechtsen, rentmeester van de geestelijke en wereldlijke geannoteerde goederen in Walcheren en Noordbeveland, over 1752 (exemplaar, bestemd voor den rendant). 1 deel.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 2.

15. „Stukken over de tollen op de Schelde van Bergen op Zoom tot aan de Noord-zee", bevattende de ordonnantie op den Zeeuwschen tol van 1519 en de remonstrantie der Staten aan Philips II over den door die van Gent gevorderden tolvrijdom. (Afschriften uit het midden der 17de eeuw.) 1 band.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 2.

16. Memorie van de rekenkamer van Zeeland, overgeleverd aan de gedeputeerden tot het besoigne op het redres van den tol van Iersikeroord. 1648. (Twee gelijktijdige afschriften.) 1 deel.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 2.

17. Twee brieven van A. Caen aan . . . . d.d. 1706 en van J. M. Chalmers aan J. W. te Water d.d. 1783. 1 omslag.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 2.

18. Schepenbrief van Aardenburg, waarbij Hans Ghysels geëigend wordt aan de helft van een huis aldaar. 1616. 1 charter.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 2.

19. Schepenbrief van Aardenburg, waarbij Iman Maeryage geëigend wordt aan een huis aldaar. 1638. 1 charter.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 2.

20. Schepenbrief van Aardenburg, waarbij Pieter Remmert geëigend wordt aan een huis aldaar. 1657. 1 charter.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 2.

21. Schepenbrief van Aardenburg, waarbij Jan Beck geëigend wordt aan een huis aldaar. 1660. 1 charter.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 2.

22. Schepenbrief van Aardenburg, waarbij op een huis aldaar ten behoeve van de erven van Daniël Claessen eene plecht gevestigd wordt. 1661. 1 charter.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 2.

23. Schepenbrief van Aardenburg, waarbij de erven van Daniël Claessen aan Lieven Huyge c s. bekennen schuldig te zijn 38 pond 10 schellingen gr. Vls. 1661. 1 charter.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 2.

24. Schepenbrief van Aardenburg, waarbij op een huis aldaar ten behoeve van de weduwe van Pieter Jansen eene plecht gevestigd wordt. 1667. 1 charter,

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 2.

25. Schepenbrief van Aardenburg, waarbij op een huis aldaar ten behoeve van Arnout van der Meulen eene plecht gevestigd wordt. 1669. Met transportakte op Wouter van der Cruysse d.d. 1692. 2 charters.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 2.

26. Schepenbrief van Aardenburg, waarbij Jan Floreyn geëigend wordt aan een huis aldaar. 1674. 1 charter.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 2.

27. Akte van dagvaarding van Joannes Zutterman c.s. te Aardenburg ten verzoeke van Niclaes Duyst van Voorhout voor den raad van Vlaanderen. 1674. 1 charter.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 2.

28. Schepenbrief van Aardenburg, waarbij op een huis aldaar ten behoeve van Wouter van der Cruysse eene plecht gevestigd wordt. 1675. 1 charter.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 2.

29. Schepenbrief van Aardenburg, waarbij Wouter van der Cruysse geëigend wordt aan de rechten van wijlen Abraham Bertelot op de nalatenschap zijner ouders. 1679. 1 charter.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 2.

30. Schepenbrief van Aardenburg, waarbij Joos Simoens zoon Wouter van der Cruysse schadeloos belooft te houden van een door deze gestelden borgtocht. 1679. 1 charter.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 2.

31. Schepenbrief van Aardenburg, waarbij Johannis Italiaen geëigend wordt aan een huis aldaar. 1685. 1 charter.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 2.

32. Schepenbrief van Aardenbnrg, waarbij Johannes Italiaen geëigend wordt aan een huis aldaar. 1686. 1 charter.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 2.

33. Schepenbrief van Aardenburg, waarbij op een huis aldaar ten behoeve van Wouter van der Cruysse eene plecht gevestigd wordt. 1688. 1 charter.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 2.

34. Schepenbrief van Aardenburg, waarbij Anthony de Backer geëigend wordt aan twee huizen aldaar. 1693. 1 charter.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 2.

35. Schepenbrief van Aardenburg, waarbij Anthonis de Backer geëigend wordt aan een huis aldaar. 1693. 1 charter.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 2.

36. Schepenbrief van Aardenburg, waarbij Pieter Goeman geëigend wordt aan een huis aldaar. 1694. 1 charter.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 2.

37. Schepenbrief van Aardenburg, waarbij de weduwe van Pieter Goeman geëigend wordt aan drie huizen aldaar. 1700. 1 charter.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 2.

38. Schepenbrief van Aardenburg, waarbij Jan van Wijckhuyse geëigend wordt aan een huis aldaar. 1706. 1 charter.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 2.

39. Schepenbrief van Aardenburg, waarbij Jacobus van den Broecke geëigend wordt aan een huis aldaar. 1707. 1 charter.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 2.

40. Schepenbrief van Aardenburg, waarbij mr. Joan van der Cruysse geëigend wordt aan een huis aldaar. 1721. 1 charter.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 2.

41. Renversaal van het denombrement van de leenen van de weduwe van Jacob van Pijlworm, leenroerig aan het leenhof Onlede in Cadsant. 1667. 1 charter.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 2.

42. Schepenbrief van Sas van Gent, waarbij Pieter de Coster geëigend wordt aan een huis aldaar. 1685. 1 charter.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 2.

43. Schepenbrief van Sluis, waarbij Cornelis Jooris geëigend wordt aan een huis aldaar. 1648. 1 charter.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 2.

44. Schepenbrief van Sluis, waarbij Jan Heuvel geëigend wordt aan een huis aldaar. 1652. 1 charter.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 2.

45. Schepenbrief van Sluis, waarbij jhr. Heindrick Melis geëigend wordt aan een huis aldaar. 1656. 1 charter.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 2.

46. Schepenbrief van Sluis, waarbij op een huis aldaar ten behoeve van Jan de Meyer eene plecht gevestigd wordt. 1659. 1 charter.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 2.

47. Schepenbrief van Sluis, waarbij Johan de Meyer geëigend wordt aan drie huizen aldaar. 1662. 1 charter.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 2.

48. Schepenbrief van Sluis, waarbij Niclaes Duyst van Voorhout geëigend wordt aan een huis aldaar. 1670. 1 charter.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 2.

49. Register, inhoudende afschriften van de verhandeling van Pieter van der Hooge over de „nature van de Zeeuwsche leenen", de unie van Holland en Zeeland d.d. 1575, de akte van opdracht der Hooge Overheid aan prins Willem I d.d. 1580, instructies voor verschillende provinciale ambtenaren en enkele andere stukken betreffende het beheer der provincie. Handschrift van c. 1700. 1 deel.

N.B. Dit deel werd 10 April 1906 geschonken door den heer W. J. Sprenger te Middelburg.

50. Stukken betreffende de heerlijkheden Melis- en Mariekerke. (1619—1770.) 3 stuks in 1 omslag.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 49.

51. Stukken betreffende den verkoop der heerlijkheden Grijpskerke en Poppendamme. 1768. (Gedrukt.) 2 stuks in 1 omslag.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 49.

52. „Vergaderinge van memoriën, deductiën enz. betreffende den aard en eigenschappen der Zeeuwsche leenen benevens derzelver onderscheidingen, opgestelt door verscheide amptenaaren en by verscheide gelegentheden." Verschillende stukken omtrent het Zeeuwsche leenrecht, opgesteld in de 17de eeuw, bijeengebracht in de tweede helft der 18de eeuw. 1 band.

N.B. Dit deel werd 31 Maart 1906 aangekocht in auctie Burgersdijk en Niermans te Leiden.

53. Notulen van de desolate boedelkamer te Vlissingen. 1803—1808. 1 deel.

N.B. Dit deel werd 23 April 1906 door den gemeentearchivaris van Vlissingen overgedragen.

54. Attestatie van den kerkeraad te St.-Maartensdijk voor Jan Thijs en zijne echtgenoot Gillyntgen. 1595. 1 stuk.

N.B. Dit stuk werd 29 Juni 1906 verkregen van den rijksarchivaris in Groningen, die het met andere stukken van de firma R. W. P. de Vries te Amsterdam had aangekocht.

55. Attestatie van den kerkeraad te Vlissingen voor juffrouw Marie de Brogsaux, echtgenoot van den heer Kinschot. 1603. 1 stuk.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 54.

56. Schrijven van . . . te Middelburg aan Arent Holbrant over de plaats gehad hebbende overstrooming. 1682. 1 stuk.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 54.

57. Akte van aanstelling door de admiraliteit van Zeeland van Mr. Andries Heshuysen van Dreischor tot equipage- en ammunitiemeester te Zieriksee. 1755. 1 charter.

N.B. Dit stuk werd 25 October 1906 geschonken door den heer C. J. C. de Keyzer te Rotterdam.

58. Instructie voor de contrerolleurs van den ontvang van de geannoteerde goederen, domeinen, imposten enz. in Vlaanderen, vastgesteld door de Staten-Generaal. 1593. 1 stuk.

N.B. Dit stuk werd 18 December 1906 aangekocht in auctie R. W. P. de Vries te Amsterdam.

59. Beweegbare almanak voor het jaar 1749, herkomstig uit Middelburg. 1 deel.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 58.

Ik houd bovendien mijne aandacht nog gevestigd op eenige

stukken betreffende de weeskamer, deel uitmakende van de landvierschaar te Vlissingen, die zich thans in het gemeentearchief aldaar bevinden, maar m. i. daar niet thuis behooren. De te Vlissingen gevestigde landvierschaar toch had niet de stad zelve maar alleen de omliggende plattelandsgemeenten tot rechtsgebied; ten onrechte zijn dus in 1880 de stukken van de weeskamer der landvierschaar uit het archief der Algemeene commissie van liquidatie naar dat van Vlissingen overgebracht. Immers art. 9 der wet van 14 November 1879 (*Staatsblad* n^0. 197) bepaalt wel: „Zijn verscheidene gemeenten daarbij betrokken, dan heeft de teruggave plaats aan die gemeente, waar de zetel der voormalige kamer was gevestigd"; maar blijkbaar heeft de wetgever hier het geval op het oog, dat de weeskamer gevestigd was in ééne der gemeenten, waarover zich hare functiën uitstrekte; het geval, dat de weeskamer elders gevestigd was, is door den wetgever niet voorzien. Trouwens bij de opheffing der weeskamers bevond zich het archief der landvierschaar niet meer te Vlissingen maar te Koudekerke, waarheen het was overgebracht, nadat Vlissingen ingevolge de bepalingen van het traktaat van Fontainebleau dd. 1 November 1807 bij Frankrijk was ingelijfd. Het weeskamerarchief had dus in 1880 naar de gemeente Koudekerke moeten worden teruggebracht, wanneer die binnen den daartoe gestelden termijn de aanvrage tot den minister van financiën had gericht; en daar dit niet geschied is, had met het archief gehandeld moeten worden gelijk met alle niet opgevraagde archieven van weeskamers in Zeeland, d. w. z. het had naar het provinciaal depôt (thans rijksdepôt) moeten worden overgebracht,

In het afgeloopen jaar breidde ook de aan het archief verbonden bibliotheek zich niet onbelangrijk uit. In de eerste plaats is dit te danken aan de vrijgevigheid van het gemeentebestuur van Alkmaar, dat 28 deelen, behelzende resolutiën en secrete resolutiën der Staten van Holland en 11 indices op die resolutiën, aan het depôt ten geschenke aanbood. De verzameling van de resolutiën der Staten van Holland werd door deze schenking op zeer gewenschte wijze aangevuld. Ten tweede ontving het depôt van het Algemeen rijksarchief een compleet exemplaar van het Dagverhaal der handelingen van de Nationale Vergadering in 9 deelen. Ten derde eindelijk ging ik met Uwer Excellenties goedkeuring eene ruiling aan met de firma M. Nijhoff te 's Gravenhage, waardoor laatstgenoemde in het bezit kwam van de gedrukte notulen der Staten van Zeeland over de jaren 1587—1671, 1717, 1719—1807, terwijl het archief 63 boekdeelen, meest van historischen inhoud, verwierf. In die ruiling werden alleen die deelen der gedrukte notulen begrepen, waarvan meer dan één exemplaar onder de dubbelen werd bewaard. De

overtuiging, dat deze deelen overal elders meer nut zullen stichten dan hier, waar zij overcompleet waren, welke tot de ruiling heeft geleid, weerhoudt mij ook er hier onder de verliezen melding van te maken. Evenmin kan tot de verliezen gebracht worden de overdracht van verschillende stukken, die tegelijk met andere op Zeeland betrekking hebbende (zie hiervoor nrs. 2—48) in auctie Fred. Muller waren aangekocht, aan de universiteitsbibliotheek te Leiden, het Algemeen rijksarchief, het rijksarchief in Noord-brabant en het archief van het Classicaal bestuur van Middelburg; immers die stukken hebben nooit deel uitgemaakt van het depôt. Het eenige verlies, dat dit laatste leed, bestond in den afstand aan het gemeentebestuur van Vlissingen van eenige stukken over de revolutie van 1795 in Vlissingen, over de staatkundige onlusten aldaar 1795—1804, en over de overdracht van het secretariaat in 1803, en dit verlies werd gecompenseerd door de aanwinst, vermeld onder nr. 53.

Uitslag der pogingen om afschriften te verkrijgen van belangrijke onuitgegeven bescheiden, voor het archief in de provincie van gewicht en berustende in andere binnenlandsche en buitenlandsche archieven.

In verband met de aan de orde gestelde regeling der weeskamerarchieven ontving ik op mijn verzoek van den minister van financiën eene lijst van die archieven, voor zooverre zij in 1880 aan Zeeuwsche gemeenten zijn overgedragen.

Gebruik van het archief gemaakt door, en inlichtingen verschaft aan autoriteiten en particulieren.

In het afgeloopen jaar werden mij inlichtingen gevraagd door:
den Rijksarchivaris in Utrecht over een gezantschapsverbaal van 1628, afkomstig uit de verzameling Rethaan Macaré;
Gedeputeerde Staten van Zeeland over den onderhoudsplicht van den scheidingsdijk tusschen de polders Molen en Nieuw-Olzende;
den Hoofdingenieur van den provincialen waterstaat in Zeeland over de dijkages van Noord- en Zuidbeveland;
de Polderbesturen van Oud-Wolfaartsdijk, den Catspolder, Westerland en Westkerke en Nieuwland over het recht van aardhaling;
den Rentmeester van het kroondomein te Middelburg over de bedijking der Oranje- en Wilhelminapolders;
den Burgemeester van Ritthem over de grenzen der tiendblokken in zijne gemeente;

den Gemeentearchivaris van Middelburg over de prijzen van suiker en tabak omstreeks 1750;

Mejuffrouw D. Varel te Middelburg over het wapen van den Briel;

Mejuffrouw M. de Man aldaar over het sterfjaar van Jan Looff, over het omschrift der in 1583—1591 uitgegeven enkele en dubbele ducaten en over de verhouding tusschen lood, engels en aas;

Mr. B. F. W. von Brucken Fock aldaar over het proces van Pieter Kempe te Zieriksee wegens den manslag, in 1715 op Pieter Mogge gepleegd;

J. L. Wuychhuise aldaar over de uitwatering van den Henriëttepolder;

D. de Rijcke aldaar over de lotgevallen der Engelsche gemeente;

J. Bijlo aldaar over de keur op de bereiding van meekrap te Kapelle;

U. F. Fagginger Auer aldaar over de archieven van den burgerlijken stand in Zeeuwsch-Vlaanderen;

Mr. C. L. Gratama aldaar over de commercie-compagnie;

J. J. de Waal aldaar over het rechterlijk archief van Vere;

Mevrouw Weyland te Vere over de stichting van het gasthuis aldaar;

P. K. Dommisse te Vlissingen over de domeinrekeningen van 1438 en 1439;

C. P. I. Dommisse te Sluis over de genealogie De Ruyter;

H. A. van Dalsum te Hulst over eene voor twintig jaren gehouden landbouwenquête;

G. C. A. Juten te Sas van Gent over het klooster der Wilhelmieten te Biervliet en het octrooi, den heer van Watervliet voor Philippine verleend;

P. van der Zanden te Tilburg over de genealogie Van Aert-Van Locken;

Dr. R. F. Vermast te Etten over de registers van den burgerlijken stand in Zeeuwsch-Vlaanderen;

W. J. F. Juten te Bergen op Zoom over de genealogie Van Borssele van Muyswinckel;

A. Maaskant en mej. A. A. Soetens, beiden te Rotterdam, en den heer E. C. van Son te Overveen over de genealogie Soetens-Van Son en de bezittingen dier families in Zeeland;

R. W. P. de Vries te Amsterdam over de genealogie Der Boede;

J. G. H. R. Bönhoff te Tiel over de genealogie Van Steelant;

den Secretaire adjoint de la commission de la Biographie nationale belge te Gent over David Roelands;

A. Elkan te Hamburg over handschriften van Marnix te Vere;

H. Toll te Stockholm over het wapen der familie Van Koudekerke.

Zooveel mogelijk werden die inlichtingen verstrekt. Ik had daarbij zoowel als in andere gevallen aanleiding inlichtingen in te winnen van den Algemeenen rijksarchivaris en de gemeentearchivarissen van Middelburg en den Briel.

Verscheidene der bovengenoemde verzoeken om inlichtingen waren een gevolg van de overstrooming, die de provincie Zeeland in het vorige jaar geteisterd heeft, en van de daardoor noodzakelijk geworden verhooging der dijken. Vele aanvragen hadden betrekking op het recht van aardhaling uit de aan den polder grenzende schorren, andere op de verplichting tot onderhoud van binnendijken. In geen van beide gevallen konden uit het archief de gewenschte inlichtingen geput worden; want de Staten verleenden het octrooi van bedijking altijd aan de ambachtsheeren, die tevens als zoodanig eigenaars der schorren waren; het recht van grondrooving werd dus, zoo het geregeld werd, niet in het octrooi van bedijking vastgesteld, maar in het contract, dat daarvoor door de ambachtsheeren met de werkelijke bedijkers werd gemaakt; die contracten nu berusten niet in het rijks- maar in het ambachts- en het polderarchief: althans zij behooren er in te berusten. En wat het onderhoud der binnendijken betreft, daarvan treft men in de oude rekeningen geene sporen aan en wel om deze reden: dat die dijken niet meer onderhouden werden, zoodra zij binnendijken geworden waren.

Behalve de boven opgegeven inlichtingen werd er mij nog eene van technischen aard gevraagd door het Historisch-geographisch Institut der universiteit te Leipzig, nl. naar het getal der hier aanwezige oorkonden. Bij onderzoek bleek mij, dat in het archief alhier zoo in originali als in afschrift voorhanden zijn 7 oorkonden, ouder dan 1200, 95 uit de 13de, 636 uit de 14de en 2204 uit de 15de eeuw; daarbij zijn oorkonden, die zich niet in eene der hier aanwezige archiefverzamelingen maar alleen in de bibliotheek van handschriften of daartoe te rekenen collectiën, gelijk de verzameling Verheye van Citters, bevinden, alleen medegeteld, voor zooveel de origineelen betreft.

Afschriften van in het archief aanwezige handschriften werden verstrekt aan:

Jhr. mr. W. H. Hoeufft te Middelburg van stukken betreffende de genealogie Van de Spiegel;

Dr. K. Heeringa te Schiedam van een brief van den woiwode van Moldavië aan de Staten van Zeeland d. d. 1611;

en J. C. F. van der Meer van Kuffeler te Nijmegen van stukken betreffende de genealogie Van Nispen.

Het geheele jaar door werden ten behoeve van den heer J.

G. H. R. Bönhoff stukken uit het rechterlijk archief van Hulst, Goes, Tholen en Zieriksee ten gemeentehuize van Tiel gedeponeerd. Eveneens werden registers, behoorende tot het rechterlijk archief van Vere, in het rijksdepôt te Utrecht, andere, behoorende tot dat van Domburg, ten gemeentehuize aldaar beschikbaar gesteld, respectievelijk voor de heeren L. Lasonder en H. M. Kesteloo, terwijl ten verzoeke van den heer K. Heeringa een register van Gecommitteerde raden naar Schiedam werd gezonden.

Omgekeerd werden hier tijdelijk gedeponeerd ten behoeve van den heer J. A. Frederiks eene kaart uit het rijksarchief in Gelderland, ten dienste van den heer C. de Waard verschillende stukken uit het gemeentearchief van Vlissingen, ten verzoeke van den heer W. Dijckmeester eenige van Huisen afkomstige registers, berustende in het rijksarchief in Gelderland, en ter wille van den heer C. de Waard Jr. handschriften uit de Utrechtsche universiteits- en de Deventer stadsbibliotheek.

Een verzoek aan het gemeentebestuur van Nijkerk om het daar aanwezige kosterboek hier tijdelijk te willen deponeeren werd geweigerd.

Uitkomst der bemoeiingen met gemeente-, waterschaps- en andere archieven.

In opdracht van den Algemeenen rijksarchivaris bezocht ik de beide bewaarplaatsen van notariëele protocollen in deze provincie. Die te Zieriksee bevat niet vele registers; zij hebben te zamen eene lengte van 35 strekkende Meter. Veel uitgebreider is de verzameling te Middelburg, die, voor zooveel de stukken vóór 1811 betreft, 250 Meter groot is. Daarvan worden 175 Meter gevuld met protocollen van de te Middelburg resideerende notarissn, die wellicht aan die gemeente in bruikleen zouden kunnen worden afgestaan. Intusschen is het twijfelachtig, of de gemeente bereid zal zijn deze uitgebreide verzameling in ontvangst te nemen, terwijl reeds nu met zekerheid kan worden geconstateerd, dat zelfs voor de in het gunstigste geval overschietende verzameling van 110 Meter in het gebouw van het rijksarchief geene bergruimte voorhanden is. Reeds heb ik de aandacht van Uwe Excellentie op deze moeielijkheid gevestigd.

De gemeente Domburg wilde hare charters, die door vocht en andere oorzaken zeer geleden hadden, zooveel mogelijk in goeden staat herstellen. Op haar verzoek stelde ik haar in de gelegenheid, die werkzaamheid ten rijksarchieve te doen verrichten, waardoor

vermeden werd, dat de kostbare stukken naar eene particuliere werkplaats werden overgebracht.

In den loop van het jaar is de gemeente Brouwershaven in rep en roer gebracht door de ontdekking, dat een oude zegelstempel dier stad verloren gegaan en door een nieuw nagemaakt exemplaar vervangen was. De meest overdreven geruchten omtrent de waarde van dien stempel deden de ronde. Ik heb het daarom nuttig geoordeeld er de aandacht van den burgemeester op te vestigen, dat, hoe betreurenswaardig dat verlies ook moge zijn, de gemeente er geen overwegend geldelijk nadeel door lijdt. Tevens heb ik er op gewezen, dat diergelijke verliezen — men meende, dat ook eene oorkonde, op deze zaak betrekkelijk, verloren was gegaan — voorkomen hadden kunnen worden, zoo het archief behoorlijk was geïnventariseerd.

Voorts was ik in de gelegenheid mijne bemiddeling te verleenen, dat enkele handschriften werden opgeborgen in de archieven waar zij tehuis behooren, zoo de notulen van eene correspondentie te Middelburg, aangeboden door jhr. mr. L. Schorer, in het gemeentearchief, en een index op de notulen van de vergadering van Tienen der West-Indische Compagnie, aangeboden door den heer W. J. Sprenger, in het Algemeen rijksarchief. Minder gelukkig was ik hierbij in een derde geval. De heer A. C. Breebaart, eerste-luitenant der infanterie te Breda, bracht mij nl. eene pauselijke bul van Johannes XXIII, waarbij Jan van Chalons, prins van Oranje, werd uitgenoodigd zijne gezanten naar het concilie van Constants te zenden, met verzoek dit stuk te willen doen opnemen in het archief, waartoe het behoorde. Daar de heer Krämer mij berichtte, dat het huisarchief geene stukken der prinsen van Oranje uit het huis van Chalons bevat, en dat het archief dier vorsten in het depôt van het département de Vaucluse te Avignon berust, zond ik het stuk naar den heer Duhamel, departementaal archivaris aldaar. Na lang wachten geen antwoord ontvangen hebbende, stelde ik een onderzoek in, dat tot het droevig resultaat leidde, dat het stuk, dat als postpakket met aangegeven waarde verzonden was, zijne bestemming niet heeft bereikt, maar onderweg is te loor gegaan. Intusschen het onderzoek is nog niet afgeloopen, en de mogelijkheid is niet uitgesloten, dat het alsnog gevonden wordt.

Aangenamer berichten kan ik mededeelen van den

Toestand der rechterlijke archieven van Middelburg.

De inleiding op den inventaris der rechterlijke archieven,

bewerkt door den heer W. O. Swaving, is nl. in den loop van het jaar 1906 afgedrukt en met den inventaris zelf, bewerkt door den vorigen archivaris den heer M. H. van Visvliet, uitgegeven. Moge het werk, dat op ruime schaal door het gemeentebestuur is verspreid, aan de samenstellers de voldoening geven, waarop zij aanspraak hebben.

Middelburg, 14 Februari 1907.

De rijksarchivaris in Zeeland,

R. FRUIN.

Bijlage A.

Beschrijving eener verzameling oorkonden, voorkomende in het cartularium van Jan Ruychrock.

Inleiding.

Dit cartularium, dat in 1906 ten behoeve van het rijksarchief in Zeeland werd aangekocht, bestond oorspronkelijk uit twee quaternen, waarvan de eerste 26, de tweede 24 bladen bevatte. Het eerste folio was onbeschreven; de drie volgende bevatten den index; de overblijvende bladen waren gefolieerd I—XLVI. Alleen de 42 eerste bladen waren geheel beschreven. Op blad 42 verso begon de hierachter sub nr. 52 medegedeelde akte, die op blad 43 recto nog niet voltooid was, maar niet verder werd vervolgd, zoodat folio 43 verso en de volgende bladen onbeschreven waren. In dit oorspronkelijke cartularium zijn de oorkonden doorloopend ingeschreven met dezelfde hand, zoodat de aanleg van het geheele register blijkbaar jonger is dan het jongste der daarin afgeschreven stukken (nr. 75), dat van 1440 Januari 24 dateert. Alleen één stuk (nr. 60), dateerende van 1437 Mei 31, is later bijgeschreven; blijkbaar had men het verzuimd in te voegen achter het op fol. 41 voorkomende nr. 56, dat op dezelfde zaak betrekking heeft, en is het daarom ingeschreven op de eerste bladzijde, waar daarvoor ruimte aanwezig was. Want in dit oorspronkelijke register waren de oorkonden stelselmatig gerangschikt. Wat bijeen behoorde, was achter elkander afgeschreven, zonder dat de chronologische orde juist in acht genomen was.

Welhaast bleek echter het oorspronkelijke register te klein om al de eigendomsbewijzen van Jan Ruychrock te bevatten, en deze schreef dan ook op fol. 46 verso het volgende: „Memorie, hierin en sijn alle mijn brieve niet ingescreven, mer soude die

garne doen scryven in enen nyeuwen boock in ordinem van elx den andren navolgende, also dat behoort." Van dat plan is echter niet gekomen. In het gebrek aan ruimte werd op eenvoudiger wijze voorzien, nl. door de invoeging van twee nieuwe quaterns tusschen fol. 45 en fol. 46. De oorkonden, die na 1440 zijn ingeschreven, zijn blijkbaar niet allen gelijktijdig maar stuksgewijze in het deel geregistreerd; ook is daarbij in hoofdzaak in acht genomen de chronologische orde, waarin de stukken in handen van Jan Ruychrock gekomen zijn — welke natuurlijk niet altijd overeenkomt met de chronologische orde der stukken zelf. Dit tweede gedeelte van het register begint op blad 44 recto — folio 43 verso is open gebleven, zeker om het slot van nr. 52 later in te vullen, wat echter nooit is geschied. Het eerste ingevoegde quatern van 12 bladen is gefolieerd 46—57. Van het tweede quatern, groot 14 folio's, waren de vijf eerste bladen genummerd 58—62, toen ook de index werd vervolgd, waarvoor vier folio's achter den oorspronkelijken index werden ingevoegd, waarvan echter het vierde geheel en het derde grootendeels onbeschreven gebleven zijn. Na vermelding van de akte, hierachter medegedeeld sub nr. 104, waarvan op fol. 60 verso het begin staat afgeschreven, gaat de index aldus verder:

„Item int LXIste blat begint enen brief, dairmede Jan Ruychrock gecoft (heeft) II morgen ende $I^1/_2$ hont lands jegen Oudzier Henrycx zoon.

„Item int LXIste blat omgeweent bingint (*sic*) enen scepenenbrief van Middelburch, inhouden(de) van den cope tusche Wolfairt van der Maelstede ende Cor(ne)lys (Jan) Wissen soen van den ambocht van tSer- Henricxkinderen.

„Item int LXIIste blat begint enen scepenenbrief van Middelburch, dairmede Cornelys Jan Wissen zoon Jan Ruychrock overdraech dat voirscreven ambocht ende huysinge.

„Item in tselve blat begint enen brief, dairmede Jan Ruychrock gecoft heeft tambocht van tSer-Henrycxkinderen jegen Wolfairde van der Maelstede."

Deze stukken ontbreken thans in het cartularium, en men kan zien, dat na folio 60 althans een blad uit het register verwijderd is, gelijk dan ook het einde van akte nr. 104, die op folio 60 verso nog niet geheel was afgeschreven, ontbreekt. Blijkens den index is dat nog met een tweede blad gebeurd. Thans komen in deze quatern na folio 60 nog 8 folio's voor, die ik gemerkt heb 61—68. Ook deze bladen zijn geheel volgeschreven, en waren dat blijkbaar reeds, toen de twee bladen tusschen fol. 60 en 61 verwijderd werden; want ook tusschen fol. 65 en 66 ontbreekt een der beide correspondeerende bladen, zoodat het slot van nr. 109 en de aanhef van nr. 110 verloren zijn. Het laatste stuk, dat op

folio 67 verso begint en het geheele blad 68 vult, eindigt eerst op het oude folio 46, nu 69 genoemd. De akten, die op de van ouds gefolieerde bladen 46—60 staan afgeschreven, loopen door tot 1443 October 23 (nr. 103). Het laatste stuk, dat opgenomen is in het ongefolieerde gedeelte van het register, dateert van 1445 December 2 (nr. 112). Toen is het register niet verder bijgehouden. Of toen wellicht overeenkomstig den wensch van den eigenaar een tweede deel is aangelegd, is natuurlijk niet te zeggen.

Dat wat het register betreft, thans iets over den persoon, die er zijne eigendomsbewijzen in heeft doen afschrijven. Buiten hetgeen het cartularium zelf van hem leert, is mij weinig van hem bekend. Uit Van Mieris (IV blz. 1080) blijkt, dat hij 1436 Juni 1 beleend werd met 187 gemeten ambachts in 's-Heer-Arendskerke, Ovezand en Heinkenszand. Meer kunnen wij uit het cartularium zelf te weten komen. Zijn familienaam Ruychrock is, zooals reeds Jacob van Grijpskerke (blz. 327) vermoedde, een sobriquet; zijn vader heette Willem Buyser (zie nrs. 105 en 106) en zijne beide zusters worden dan ook Geertruyt en Baly Willem Buysers dochters genoemd (zie nrs. 64, 105 en 106). Zijn broeder heet in 1438 (nr. 67) en 1439 (nrs. 72 en 73) kortaf Claes Willems zoon; in 1440 wordt hij reeds aangeduid als Claes Willems zoon, dien men Claes Ruychrock noemt (zie nr. 76), en na zijn dood (nrs. 105 en 106) wordt van hem gesproken als van Claes Ruychrock. Deze Claes ontleende zijn bijnaam aan zijn broeder Jan, den eigenaar van het cartularium, die het van de familie het verst had gebracht. Ook Jan zelf wordt in 1429 (nr. 10) nog Jan Willems zoon, dien men heet Jan Ruychrock, genoemd; ja voert den dubbelen naam nog meermalen, het laatst in 1439 (zie nr. 70), hoewel hij toen reeds gewoonlijk Jan Ruychrock werd geheeten.

Jan Ruychrock, die blijkbaar niet van aanzienlijke afkomst was, begon zijne loopbaan als klerk van Philips van Borselen, heer van Kortgene (nr. 8), wiens boedel hij nog voor diens erfgenamen beheerde (zie nr. 23), die hem daarvoor het bezit van heer Philips' huis te Middelburg afstonden. De heer van Kortgene was een der drie gouverneurs geweest, aan wie Philips de Goede met 1 October 1430 het bewind van Holland en Zeeland had verpacht. Waarschijnlijk daardoor trad Jan Ruychrock in betrekking tot Philips den Goede zelf, als wiens secretaris hij reeds 1431 Juli 15 (nr. 20), dus twee dagen na den dood van den heer van Kortgene, voorkomt. Nog in 1434 (nrs. 38 en 39) voert hij dien titel. Waarschijnlijk werd hij dan ook door Philips den Goede in den dienst van Jacoba van Beyeren gesteld. Hij komt voor als klerk van hare thesaurie in 1432 (nrs.

25 en 26) en in 1434 (nr. 40). In 1435 en 1436 is hij opgeklommen tot ontvanger- of rentmeester-generaal van Jacoba's echtgenoot den graaf van Oostervant (zie nrs. 49, 53, 54 en 57). Ook na Jacoba's dood (1436 October 8) bleef hij een tijd lang aan den dienst van Frank van Borselen verbonden (zie nr. 80), die in zijne qualiteit van heer van den Briel en Voorne hem ook tot baljuw van de Tonge, dat hij had helpen bedijken, aanstelde (zie nr. 74). Intusschen was hij steeds in den dienst van Philips den Goede gebleven, waarin hij opklom tot raad (zie nrs. 78 en 79). Hier eindigt zijne loopbaan, gelijk die uit het cartularium blijkt, maar hij leefde nog onder de regeering van Karel den Stoute. In een grafschrift op hem, dat in minuut of concept — want het blijkt niet, dat het plan om het binnen de kapel, waar hij begraven lag, uit te voeren, verwezenlijkt is — in het cartularium ligt, staat van hem geschreven:

„Consul multorum fuit ipse probus dominorum
Huius humi comitum carus eis nimium
Philippi Jacobe Vranck d'Oestervand Karolique."

Niet ten onrechte teekende een latere corrector hierbij aan: „Est minime stabilis quis licet est abilis"; want, al meen ik, dat hij steeds in de eerste plaats in dienst was van Philips den Goede, feitelijk maakte hij toch de leer te schande, dat niemand twee heeren dienen kan, en het schijnt hem gelukt te zijn het vertrouwen der verschillende heeren, die hij diende, te verwerven en te behouden. Dat vertrouwen legde hem geene windeieren. Gestadig zien we hem in het cartularium zijne bezittingen uitbreiden. Dat hij eenig grondbezit van zijne ouders geërfd had, blijkt niet. Maar zooveel te meer verwief hij in zijne ambtelijke loopbaan. Ik behoef de lijst der geschenken, die hij van Philips, van Jacoba en van Frank van Borselen verkrijgt, der aankoopen die hij van zijne opgespaarde gelden kan doen, hier niet op te noemen: zij blijken van zelf uit de achterstaande regesten. Alleen heb ik op te merken, dat het cartularium blijkbaar niet alle eigendomsbewijzen van Jan Ruychrock bevat, getuige het charter van 1436 Juni 1, waarbij hij met 187 gemeten ambachts beleend wordt, dat uit Van Mieris bekend is. Maar wel mag er op gewezen worden, dat deze loopbaan van Jan Ruychrock typisch is voor vele ambtenaren, die in de bureaux der Bourgondische hertogen van onaanzienlijke posten opklommen tot raden van den hertog, en dank zij hun invloed, aan hunne nakomelingen groote rijkdommen konden nalaten.

Blijkens zijn boven aangehaald epitaphium overleed Jan Ruychrock in 1473. Zijne echtgenoot was Soete of Heylsoete Willemsdochter (zie nrs. 26, 36 en 78). Van zijne kinderen worden in het cartularium genoemd eene dochter Marritgen of Marye, die

eerst (zie nr. 79) begijn of non scheen te willen worden, maar later (zie nr. 103) huwde met Jan Kieken, en drie zoons Willem en Philips, die begiftigd werden met het veer van Reimerswaal op Tholen (zie nrs. 44 en 87) en Jacob (zie nrs. 86 en 100), in wiens plaats echter elders (zie nr. 93) Willem treedt. Iets naders leeren wij nog omtrent die nakomelingen uit een minuut-brief, die in het register ligt, en betrekking heeft op nr. 30, een rentebrief ten laste der stad Goes. Daarin vraagt de toenmalige eigenaar van het cartularium aan sijn „cosijn jonckheer van den Werve" om bij de „afcoemste van jonckheer Phillips Ruychrock van den Werve z. m." te informeeren naar dien rentebrief, „gecocht by den ouden heer Jan Ruychrock z. m.", die na diens dood gekomen is „aen Phillips Ruychrock van den Werve, synen soone, als blijckt by seeckeren brieff, by Phillips Ruychrock voirscreven overgelevert aen Jan Ruychrock, synen broeder z. m., int jaer XIIII^{C} LXXXtich den IIII^{en} dach van van Meerte, hem belovende, alst nodich waere, de voirscreven rentbriefven aen Jan Ruychrock ofte syne nacoemelinghen te leveren, volgende sijn eyghen handt". Philips Ruychrock van den Werve is blijkbaar dezelfde, die in het cartularium (nr. 44) Philipskin heet; zijn naam is alleen na de opkomst der familie wat deftiger geworden, en hij noemt zich naar het huis de Werve onder Rijswijk, dat zijn vader in 1440 had gebouwd (Tegenwoordige Staat van Holland III blz. 581). Zijn broeder Jan komt in het cartularium niet voor, maar schijnt later eigenaar van het register te zijn geweest; want de steller van den concept-brief, die in het cartularium is gehecht, en die dus blijkbaar in het bezit van dat register was, was volgens het bovenaangehaalde een afstammeling van dezen Jan, jongeren zoon van Jan Ruychrock.

Zoo is de onopgesmukte geschiedenis van den oorsprong van het geslacht Ruychrock van den Werve. Wil men ze meer opgesierd lezen, men raadplege het Aardrijkskundig Woordenboek (XII blz. 278) van Van der Aa, die weet te verhalen van „Jan Ruychrok van de Werve . . . . zoon van Willem de Buiser van de Werve . . . . uit regt oir en bloed der oude heeren van de Werve en Wena".

In de achterstaande Regestenlijst is de volgorde van het cartularium niet behouden, maar zijn de oorkonden in chronologische orde beschreven.

R. Fruin.

REGESTENLIJST.

1. 1337 September 2.

Jan van Pollanen, ridder, beleent Harpere Gijsbrecht Zuermen zoon met 11 morgen lands in het ambacht van Rijswijc.

Gegeven int jaer ons Heeren M driehondert XXXVII des Dinxendages na Sinte Johannes' dach decollacio.

Fol. 37.

2. 1371 Maart 23.

Catrijn, vrouwe van Velsen en Waterlandt, beleent Natalye Dirck Smeets dochter met 11 morgen lands in het ambacht van Rijswijc.

Int jaer ons Heeren M driehondert een ende tseventich des Zonnendages na Sinte Geertruyden dach.

Fol. 37.

3. 1383 September 4.

Johan, heer van der Lecke en Breeda, verklaart ten verzoeke van Gijsbrecht Spronck van den Werve en zijn oudsten zoon Phillips van den Werve, dat de 11 morgen lands, die Gijsbrecht van den heer van der Lecke te leen houdt, vererven zullen op zijn jongsten zoon Gijsbrecht Bokel van den Werve.

Gegeven in den Hage int jair ons Heeren M III^{C} LXXXIII des Vrydages na Sinte Johans dach decollacio.

Fol. 37 verso.

4. 1420 Maart 3.

Jan, hertog van Lothringen en Brabant, en Jacob van Beyeren, zijne echtgenoot, begiftigen op zekere voorwaarden Andries Brabeck met 12 morgen lands in het ambacht van Maeslant.

Gegeven in onser stadt van Bruessel III dagen in Merte int jair ons Heeren M IIII^{C} XIX na costume shoofs van Camerijck.

a) Fol. 35 verso.
b) Opgenomen in een brief d. d. 1429 October 18 (zie nr. 12).

5. 1421 Januari 13.

Mannen in het hof van Santhoven wijzen vonnis, dat jvr.

Marye Grobben gerechtigd is tot het leen van haar overleden neef Hessel Cleys Colen zoon van der Kreken, gelegen in Betkensveer in het geleide van Borchvliet.

Int jaer ons Heren dusent vierhondert twintich ende een dertien dage in Januario.

Fol. 63.

6. 1421 Februari 17.

Johan, hertog in Beyeren, verkoopt als heer van Voorne op zekere voorwaarden aan Geryt van Bochuysen de helft van de gorzen Grijsoorde, Duvenwairde, die Tonge, Hugevliet, Helle, Bremsgat en Batenoirt tot een erfleen.

Gegeven in den Brielle op den zeventhiensten dach in Februario int jair ons Heeren duysent vierhondert ende twintich na den loop van onsen hoven.

Opgenomen in een brief d.d. 1437 Maart 2 (zie nr. 59).

7. 1421 December 6.

Jan, hertog van Lothringen en Brabant, beleent jvr. Marie Grobben en haar echtgenoot Peter Willem Kempen zoon met een broedersgedeelte in het geleide van Borchvliet, haar aangekomen bij doode van haar neef Hessel Claes' zoon van der Kreke.

Gegeven in onser borch van Tuernout..... VI dage in Decembri XIIII^c ende ene(n)twintich.

Fol. 63 verso.

8. 1427 Maart 7.

Burgemeesters, schepenen en raad der stad Middelborch begiftigen op zekere voorwaarden Jan Ruychrock, klerk van heer Philips van Borsselen, met eene jaarlijksche lijfrente van 4 pond gr.

Dit was gedaen int jair ons Heeren dusentich vierhondert zesse ende twintich up den zevensten dach in Merte.

Fol. 20.

9. 1429 Juni 1.

Ghasper Prabeck verkoopt op zekere voorwaarden aan Jan Ruychrock 12 morgen lands in de parochie van Maeslandt, hem, Ghasper, aangekomen bij doode van zijn broeder Anderlijn Prabeck.

Gedaen int jair ons Heeren M IIII^c XXIX up den eersten dach van Junio.

Fol. 36.

10. 1429 Juli 9.

Burgemeesters, schepenen en raad der stad Middelborch oorkonden, dat Jan Huge Dircx zoon van den Wairde en Huge Jans zoon van den Wairde, diens zoon, op zekere voorwaarden aan Jan Willems zoon, dien men heet Jan Ruychrock, eene jaarlijksche rente van 20 gouden Wilhelmus Hollandsche scilden verkoopen.

Dit was gedaen int jair ons Heeren duysent vierhondert negen ende twintich up den IXsten dach in Julio.

Fol. 19.

11. 1429 Augustus 20.

Deken en kapittel der kerk van Sint Salvator te Traiectum, tijdelijk vertoevende te Arnhem, beleenen op zekere voorwaarden Johannes Wilhelmus' zoon gezegd Ruychroc met 6 gemeten 200 roeden tienden in Coveringen in het ambacht van Mare, hem aangekomen van Johannes, natuurlijken zoon van wijlen heer Johannes Egidius' zoon, deken van Middelburg, en Margareta Johannes' dochter.

Datum..... anno Domini millesimo quadringentesimo vicesimo nono mensis Augusti die vicesima.

Opgenomen in een brief d.d. 1430 Mei 14 (zie nr. 14).

12. 1429 October 18.

Clais van den Colster, abt van Onser (Vrouwen) klooster te Middelburch, geeft vidimus van een brief d.d. 1420 Maart 3 (zie nr. 4).

Gegeven opten achtienden dach in Octobry int jaer ons Heeren dusent vierhondert negen ende twintich.

Fol. 56 verso.

13. 1430 April 6.

Jacob, hertogin in Beyeren, bevestigt de overdracht van 12 morgen lands in het ambacht van Maeslandt door de erven van Anderlijn Pabreck (*sic*) aan Jan Ruychrock.

Gegeven in den Hage up den VIsten dach van April int jair ons Heeren M IIII^c XXIX na den loop van onsen hove.

Fol. 36 verso.

14. 1430 Mei 14.

Nicolaus, abt van het St. Maria klooster te Middelburg, geeft vidimus van een brief d.d. 1429 Augustus 20 (zie nr. 11).

Datum anno Domini M CCCC tricesimo die decima quarta mensis May.

Fol. 49 verso.

15. 1430 Juli 14.

Mr. Boudin Jans zoon van Wissenkerke verkoopt aan Claes van Diest en Jan Ruychrock 6 gemeten 200 roeden tienden in Coveringen in het ambacht van der Mare, leenroerig aan het kapittel van Oudmunster tUtrecht.

Gegeven opten XIIIIden dach in Julio int jair ons Heren M IIII^{C} ende XXX.

Fol. 49.

16. 1430 September 27.

Jan Jans zoon van Wissenkerke verkoopt ook namens zijn broeder Mr. Boudin Jans zoon van Wissenkerke op zekere voorwaarden aan Jan Willems zoon anders geheeten Jan Ruychrock 14½ gemeten tienden in Coveringe in de parochie van der Mare, leenroerig aan het kapittel van Oudemonster tUtrecht.

Gegeven up den XXVIIsten dach in Septembri anno M IIII^{C} ende dertich.

Fol. 30 verso.

17. 1431 Maart 25.

Geryt, heer van Oy, verkoopt op zekere voorwaarden aan heer Phillips, heer van Borssele en Cortkene 20½ gemeten tienden in Borsselen en 20½ gemeten tienden in Heynkinssant.

Gedaen up den vive ende twintichsten dach in Merte int jair ons Heeren M IIII^{C} ende dertich na den loop shoofs van Hollant.

Fol. 23 verso.

18. 1431 April 2.

Jacob, hertogin in Beyeren, beleent heer Phillips, heer tot Borsselen en Cortkene, met 15 gemeten tienden in Borsselen en 25½ gemeten tienden in sHeer-Aernoutskerk en Heinkinssant, hem aangekomen van heer Geryt, heer tot Oy.

Gegeven in den Hage up den anderen dach van Aprill int jair ons Heeren duysent vierhondert een ende dertich.

Fol. 24.

N.B. Hieronder staat aangeteekend, dat deze goederen bij doode van heer Philips van Corckene aan de grafelijkheid vervallen zijn. Over de tienden in 's-Heer-Arendskerke en Heinkenszand zie men de nrs. 21, 22. 27, 40 en 41; omtrent die in Borssele staat fol. 26 aangeteekend, dat zij door Florens van Borssel met het ambacht van Borssel gekocht werden, en dat Jan Ruychrock ze weder van den graaf van Oistervant kocht.

19. 1431 Juli 15.

Jacob, hertogin in Beyeren, verklaart met den hertog van Bourgoengen verkocht te hebben aan Jan Ruychrock tot een Zeeuwsch leen $16^{1}/_{3}$ haring, hun aangekomen bij doode van Jan van Stapelen, en $16^{1}/_{3}$ haring, hun aangekomen bij doode van heer Phillips, heer tot Borsselen, beiden gelegen in Zeelandt in de Honte in het geleide van Valkenisse.

Gegeven bynnen onser stede van Middelborch up den vijftiensten dach van Julio int jair ons Heeren M IIII^C een ende dertich.

Fol. 1.

20. 1431 Juli 15.

Phillips, hertog van Bourgoengen, verklaart met Jacob, hertogin in Beyeren, verkocht te hebben aan zijn secretaris Jan Ruychrock tot een Zeeuwsch leen $16^{1}/_{3}$ haring, hun aangekomen bij doode van Jan van Stapelen, en $16^{1}/_{3}$ haring, hun aangekomen bij doode van heer Phillips, heer tot Borssel, beiden gelegen in Zeelant in de Honte in het geleyde van Valkenisse.

Gegeven up den vijftiensten dach van Julio int jair ons Heeren M IIII^C een ende dertich.

Fol. 1 verso.

21. 1431 Juli 26.

Phillips, hertog van Bourgoengen, verklaart met Jacob, hertogin in Beyeren, verkocht te hebben aan Boudin van Zweeten, tresorier van Hollandt, tot een Zeeuwsch leen 24 gemeten tienden in sHeer-Aernoutskerke en Heynkinssant, hun aangekomen bij doode van heer Phillips, heer tot Borsselen.

Gegeven up den XXVIsten dach in Julio int jair ons Heeren duysent vierhondert een ende dertich.

Fol. 24 verso.

22. 1431 Juli 26.

Jacob, hertogin in Beyeren, verklaart met den hertog van Bourgoengen verkocht te hebben aan Boudewijn van Zwieten tot een Zeeuwsch leen 24 gemeten tienden in sHeren-Aernoutskerke en Heynskinssant, hun aangekomen bij doode van heer Phillips, heer tot Borsselen.

Gegeven in den Hage up den XXVIsten dach in Julio int jair ons Heeren duysent vierhondert een ende dertich.

Fol. 25.

23. 1432 Februari 28.

Machtelt van Raphorst, vrouwe tot Borssel en Cortkene, Deniël van Herzele, heer van Lylare, ridder, en Ghijsbrecht van Vyanen en Beverwairde, erfgenamen van wijlen heer Philips van Borssel, geven aan Jan Ruychroc decharge wegens de zaken, die hij zoo voor den overleden heer Philips als voor diens erven heeft behandeld, en beloven hem en zijne erven niet te zullen storen in het bezit van het huis te Middelburch, waarin heer Philips stierf.

Opten XXVIIIsten dach in Februario int jair ons Heren M CCCC XXXII.

Fol. 46.

24. 1432 April 30.

Broeder Jacop, abt, en het klooster ter Does, en broeder Gillis, rentier van den uithof te Crabbendijc, erkennen op zekere voorwaarden aan Jan Ruychrock en Dirck Boudins zoon eene jaarlijksche lijfrente van 100 goede gouden Dornicsche cronen schuldig te zijn.

Gedaen up den laetsten dach van Aprille int jair ons Heeren duysent vierhondert twee ende dertich.

Fol. 21 verso.

25. 1432 Mei 15.

Willem, heer tot Naeldwijc en Houtselaersdijc, erkent van Jan van der Mye en Jan Ruychrock, klerken van de tresorie der gravin van Hollant, 225 schilden ontvangen te hebben, zijnde de som, die zij ingevolge de scheidsrechterlijke uitspraak van heer Willem van Egmonde, heer van

Yselsteyn, en den prior broeder Jan van Neck verplicht waren terug te betalen van de 825 schilden, die zij bij de overeenkomst met den heer van Naeldwijc omtrent het gerecht van Delff ontvangen hadden.

Gedaen opten XVden dach in Meye int jair ons Heren M CCCC XXXII.

Fol. 47.

26. 1432 Juni 17.

Jacob, hertogin in Beyeren, bevestigt, dat haar dienaar en klerk ter tresorie Jan Ruychrock aan Zoete Willems dochter, zijne echtgenoot, als douairie op zekere voorwaarden de rente van $32^2/_3$ haringen in de Honte in het geleyde van Rillandt, leenroerig aan de grafelijkheid, schenkt.

Gegeven up den zeventiensten dach in Junio int jair ons Heeren duysent vierhondert twee ende dertich.

a) Fol. 2.
b) Opgenomen in een brief d.d. 1434 Februari 19 (zie nr. 36).

27. 1432 October 12.

Boudin van Zwieten verkoopt op zekere voorwaarden aan Jan Ruychrock 24 gemeten tienden in sHeer-Aernoutskerke en Heynkinssant, door hem van den hertog van Bourgoengen en de gravin van Hollandt gekocht.

Gegeven up den XIIsten dach in Octobri int jair ons Heeren M IIII^C twee ende dertich.

Fol. 25 verso.

28. 1433 Juni 20.

Johan, jonge graaf tot Nassouwen en Vianden, soon ter Leck en tot Breeda, beleent Herberen van den Werve Sproncx zoon met 11 morgen lands in het ambacht van Rijswijc, hem aangekomen bij doode van zijn broeder Jan van den Werve Sproncx zoon.

Gegeven des XXsten dages in Junio int jair ons Heeren M IIII^C XXXIII.

Fol. 38.

29. 1433 Juni 20.

Johan, jonge graaf tot Nassouwe, keurt goed, dat Herberen van den Werve Sproncx zoon zijne echtgenoot Janne Kerstants dochter uten Berge lijftocht aan de helft van 11 morgen lands in het ambacht van Rijswijc.

Gegeven des XXsten dages in Junio int jair ons Heeren M IIII^{C} drie ende dertich.

Fol. 38.

30. 1433 Augustus 20.

Burgemeesters, schepenen en raad der stad van der Goes verkoopen op zekere voorwaarden aan Jan Ruychrock eene jaarlijksche rente van 28 Engelsche nobelen.

Dit was gedaen int jair ons Heeren als men screef duysent vierhondert ende drie ende dertich.

Fol. 14.

N.B. In het deel is hier een concept-brief gehecht, waarover hiervoor in de Inleiding gehandeld is.

31. 1433 Augustus 20.

Burgemeesters, schepenen en raad ter stad van der Goes verkoopen op zekere voorwaarden aan Jan Ruychrock eene jaarlijksche lijfrente van 5 Engelsche nobelen.

Dit was gedaen int jair ons Heeren als men screef duysent vierhondert ende drie ende dertich up den XXsten dach in Augusto.

Fol. 16.

32. 1433 November 4.

Jacob, hertogin in Beyeren, begiftigt Willemkin en Philipskin, wettige kinderen van Jan Ruychrock, op zekere voorwaarden met de survivance van het veer van de stad Reymerzwale op het land van der Tolen en Poortvliet, thans toekomende aan Engelbrecht bastaard van der Mark en Bernairt van Luynen.

Gegeven binnen onser stede van Reysmerswale int jair ons Heeren M CCCC drie ende dertich up den vierden dach in Novembri.

a) Fol. 31 verso.

b) Opgenomen in een brief d.d. 1434 Juni 2 (zie nr. 44).

33. 1433 November 25.

Schepenen van sHeer-Boudinspolre oorkonden, dat Jan van Haemstede en Moermont aan zijn neef Pieter van Botland het rantsoen van 288 gemeten lands aldaar, zijnde een gans en een kapoen van elk gemet, in eigendom overdraagt.

Gegeven int jair ons Heeren duysent vierhondert drie ende dertich up Sinte Katrinen dach.

Fol. 39 verso.

34. 1433 December 12.

Jacob, hertogin in Beyeren, begiftigt als vrouwe van Zuytbevelant op zekere voorwaarden Jan Ruychrock tot een Zeeuwsch leen met 96 haringen in het geleide van de Honte.

Gegeven twalef dagen in Decembri int jair ons Heeren M IIII^{C} drie ende dertich.

a) Fol. 4.
b) Opgenomen in een brief d.d. 1434 October 20 (zie nr. 48).
c) Opgenomen in een brief dd. 1435 Juli 7 (zie nr. 50).

35. 1434 Januari 28.

Deken en kapittel der St. Maria kerk in Tolnae, waarin de kerk van Schakersloo is geïncorporeerd, beleenen op zekere voorwaarden Margereta de Pouke, vrouwe van Lilaer, met 16 gemeten 3½ kwartier tienden in Scakerloo, haar aangekomen bij doode van heer Philippus de Borssellia, heer van Cortkene.

Anno Domini millesimo quadringentesimo tricesimo quarto mensis Ianuarii die vicesima octava.

Fol. 28 verso.

36. 1434 Februari 19.

Phillips, hertog van Bourgoengen, bevestigt Zoete Willems dochter, echtgenoot van Jan Ruychrock, in de rente van 32⅔ haringen, breeder vermeld in den hier ingelaschten brief d.d. 1432 Juni 17 (zie nr. 26).

Gegeven in onse stede van Chalon in Bourgoengen up den negentiensten dach in Februario int jair ons Heeren M IIII^{C} drie ende dertich.

Fol. 3.

37. 1434 Februari 27.

Dirck van Outshoirn verkoopt namens zijne moeder jvr. Natalie op zekere voorwaarden aan Jan Willems zoon anders geheeten Jan Ruychrock 5 morgen lands in het ambacht van Rijswijc, leenroerig aan de grafelijkheid van Hollandt.

Up den zeven ende twintichsten dach in Februario int jair ons Heeren duysent vierhondert ende dertich.

Fol. 34.

38. 1434 Maart 1.

Phillips, hertog van Bourgoengen, beleent zijn secretaris

Jan Ruychrock met 5 morgen lands in het ambacht van Rijswijc, hem aangekomen van Natalye Dirck Smits dochter.

Gegeven up den eersten dach in Mairte int jair ons Heeren M IIII^{C} drie ende dertich na den loop ons hoofs van Hollandt.

Fol. 34 verso.

39. 1434 Maart 1.

Phillips, hertog van Bourgoengen, oorkondt, dat zijn secretaris Jan Ruychrock ten behoeve zijner dochter Marie eene lijfrente van 13 Wilhelmus schilden 's jaars vestigt op 5 morgen lands in het ambacht van Rijswijc, leenroerig aan de grafelijkheid.

Gegeven den eersten dach in Mairte int jair ons Heeren M IIII^{C} drie ende dertich na den loop van onsen hove.

Fol. 35.

40. 1434 Mei 12.

Jacob, hertogin in Beyeren, beleent als vrouwe van Zuytbevelandt Jan Ruychrock, klerk van hare tresorie, met 24 gemeten tienden in sHeer-Aernoutskerke en Heynkinssant, hem aangekomen van Boudin van Zwieten.

Gegeven in Sinte-Mertensdijc up den XIIsten dach van Meye int jair ons Heren duysent vierhondert vier ende dertich.

Fol. 26.

41. 1434 Mei 14.

Jacob, hertogin in Beyeren, scheldt aan Jan Ruychrock kwijt hetgeen hij haar verschuldigd was zoowel wegens den koop van 25 gemeten tienden in sHeer-Aernoutskerke en Heynkinssant, aan haar vervallen bij doode van heer Phillips van Borssele en door haar verkocht aan Boudin van Zwieten, maar door deze alvorens de koopsom te betalen aan Jan Ruychrock overgedragen, als wegens den koop van 6$^{1}/_{2}$ gemeten leenland in de Hayman, aan haar vervallen bij doode van heer Phillips van Borssele.

Gegeven up den viertiensten dach van Meye int jair ons Heeren duysent vierhondert vier ende dertich.

Fol. 26 verso.

42. 1434 Mei 28.

Schepenen van Andwerpen oorkonden, dat Jan van Haemsteden aan Pieter van Botland den eigendom eener jaarlijksche

rente van 288 kapoenen en even zooveel ganzen, gaande uit 288 gemeten lands in sHeer-Boudinspolder, overdraagt.

Gegeven int jair ons Heeren als men screef M IIII^C ende vier ende dertich XXVIII dagen in Meye.

Fol. 40.

43. 1434 Mei 29.

Schepenen van Andwerpen oorkonden, dat Pieter van Botlandt aan het klooster van Sinte Michiel den eigendom eener jaarlijksche rente van 288 ganzen en even zooveel kapoenen, gaande uit 288 gemeten lands in sHeer-Boudinspolre, overdraagt.

Gegeven int jair ons Heeren als men screef M IIII^C XXXIIII XXIX dagen in Meye.

Fol. 40 verso.

44. 1434 Juni 2.

Philips, hertog van Bourgoengen, bevestigt de begiftiging door Jacob, hertogin in Beyeren, van Willemkin en Philipskin, kinderen van Jan Ruychrock, met het veer van de stad Reymerswale op het land van der Tolen en Poortvliet, blijkende uit den hier ingelaschten brief d. d. 1433 November 4 (zie nr. 32).

Gegeven binnen onser stede tot Mechelen up den anderen dach in Junio int jair ons Heeren M IIII^C XXXIIII.

Fol. 32 verso.

45. 1434 Augustus 11.

Jacob van Alkemade Florys' zoon verkoopt aan Jan Broec Dircx zoon 13 morgen lands in het ambacht van Rijswijck in Ockenberge.

Int jair ons Heeren dusent vierhondert vier ende dertich des Woensdages na Sinte Lauwerys' dach.

Fol. 60.

46. 1434 September 8.

Herper van den Werve Sproncx zoon verkoopt op zekere voorwaarden aan Jan Willems zoon anders geheeten Jan Ruychrock 11 morgen lands in het ambacht van Rijswijc, leenroerig aan Johan, jongen graaf tot Nassouwe en Vianden.

Gedaen up Onser Liever Vrouwen dach tot nativitas int jair ons Heeren M IIII^C XXXIIII.

Fol. 38 verso.

47. 1434 September 8.

Johan, jonge graaf tot Nassouwe en Vyanden, zoon ter Leck en tot Breeda, beleent Jan Ruychrock met 11 morgen lands in het ambacht van Rijswijc, hem aangekomen van Herberen van den Werve Sproncx zoon.

Gegeven up Onser Liever Vrouwen dach nativitas int jair ons Heeren M IIII^{C} XXXIIII.

Fol. 39.

48. 1434 October 20.

Francke van Borssele, graaf van Oistervant, heer van Zuytbevelandt, Voirn, Zuylen en Hoochstraten, bevestigt Jan Ruychrock in het leen van 96 haringen in het geleide van de Honte, breeder vermeld in den hier ingelaschten brief d.d. 1433 December 12 (zie nr. 34).

Gegeven up den twintichsten dach van Octobri int jair ons Heeren duysent vierhondert vier ende dertich.

Fol. 4 verso.

49. 1435 Juni 10.

Franck van Borssele, graaf van Oistervant, heer van Zuytbevelant, Voirne, Zuylen en Hoochstraten, beleent ook uit naam zijner echtgenoot Jacob, hertogin in Beyeren, zijn ontvanger-generaal Jan Ruychrock met 8 gemeten tienden in sHeeren-Aernoutskerke, hem aangekomen van jvr. Dirck heeren Boudins dochter van Bersdorp en haar echtgenoot Huge Jans zoon van den Wairde.

Gegeven tot Bergen up den Zome up den tiensten dach in Junio int jair ons Heeren duysent vierhondert XXXV.

Fol. 29 verso.

50. 1435 Juli 7.

Phillips, hertog van Bourgoengen, bevestigt Jan Ruychrock in het leen van 96 haringen in het geleide van de Honte, breeder vermeld in den hier ingelaschten brief d.d. 1433 December 12 (zie nr. 34).

Gegeven binnen onser stede van Bruessele up den zevensten dach in Julio int jair ons Heeren M IIII^{C} vive ende dertich.

Fol. 6.

51. (1435 November 30).

Jacop, heer van Gaesbeke, Apcoude, Putten en Striën,

verkoopt aan Oloudt, abt, en het klooster van Sinte Michiel te Andwerpen voor een vierde, den prior en het klooster van de Cartuyser orde in het bisdom van Gravoele in Savoyen voor een achtste, Pieter Pot tot behoef der armen voor een achtste, Poppe Haymans zoon te Zierixee c. s. voor een vierde en Jan Willem zoon c. s. voor een vierde ter bedijking het uitgors, geheeten de Middelhernisse.

Opgenomen in een brief d.d. na 1435 November 30 (zie nr. 52).
N.B. Het laatste gedeelte van dezen brief ontbreekt.

52. Na 1435 November 30.

Burgemeesters, schepenen en raad der stad Andwerpen geven vidimus van een brief d.d. 1435 November 30 (zie nr. 51).

Fol. 42 verso.
N.B. Het laatste gedeelte van dezen brief ontbreekt.

53. 1436 Februari 28.

Francke van Borssele, graaf van Oistervant, heer van Zuytbeveland, Voirn, Zuylen, Hoochstraten, Sinte-Mertinsdijc en Cortkene, begiftigt op zekere voorwaarden zijn rentmeester-generaal Jan Ruychrock met 7½ gemeten tienden in der Cappellen, hem aangekomen bij doode van Jacop Godevairts zoon van Sprevesteyn, om die te houden van hem en zijne echtgenoot de hertogin in Beyeren.

Gegeven in onse stede van Sinte-Mertinsdijc up den XXVIIIsten dach van Februario int jair ons Heeren M IIII^{c} XXXV na den loop shoofs van Hollant.

Fol. 30.

54. 1436 Augustus 27.

Mergriete van Pouke en Daniël van Bouchout, heer van Diepesteyne en Cuytelgem, haar echtgenoot, verkoopen op zekere voorwaarden aan Jan Ruychrock, rentmeester van den graaf van Oistervant, 16 gemeten 3½ kwartier tienden in het land van der Tolen in Scakerloo, leenroerig aan het kapittel van der Tolen.

Int jair ons Heeren als men screef M IIII^{c} ende XXXVI XXVII dagen in Augusto.

Fol. 27 verso.

55. 1436 Augustus 27.

Philips, hertog van Bourgongen, begiftigt zijne secretarissen

mr. Jan Rose en Dirc Boudins zoon van Zweten met den eigendom van het uitgors, geheeten den Ommeloop buiten dijks van Duvelant, dat hij hun vroeger tot een Zeeuwsch leen had opgedragen.

Gegeven in onser stede van den Damme opten XXVIIsten dach in Augusto int jaer ons Heren M IIII^c XXXVI.

Fol. 48.

56. 1436 September 18.

Oloudt, abt, en het klooster van Sinte Michiel te Andwerpen dragen aan Jan Ruychrock den eigendom eener jaarlijksche rente van 288 kapoenen en even zooveel ganzen, gaande uit 288 gemeten lands in sHeer-Boudinspolre, over.

Int jair ons Heeren als men screef M IIII^c XXVI XVIII dagen in Septembri.

Fol. 41.

57. 1436 September 26.

Deken en kapittel der Maria kerk van Tolnae, waarin de kerk van Scakerloo geïncorporeerd is, beleenen op zekere voorwaarden Johannes Rugrock, rentmeester van den graaf van Oistervant, met 16 gemeten 3½ kwartier tienden in Scakerloo, hem aangekomen van Daniël van Bouchout en zijne echtgenoote Margereta de Pouke.

Sub anno Domini millesimo quadringentesimo sexto vicesima sexta die mensis Septembris.

Fol. 29.

58. 1437 Maart 2.

Phillips, hertog van Bourgoengiën, bevestigt Godscalc Oom, raad en rentmeester-generaal van Hollandt, Zeelandt en Vriesland, in het bezit van de helft van de gorzen, die hertog Jan van Beyeren blijkens den hier ingelaschten brief d.d. 1421 Februari 17 (zie nr. 6) aan Geryt van Bochuysen verkocht, en Tielman Geryts zoon aan Godscalc Oom overgedragen had, nadat was beslist — wat Jacob, hertogin in Beyeren, betwist had — dat „een heer, hebbende een hoge heerlicheit in die lande van Hollandt of Zeelant, zoude mogen uitgeven ende vercopen uitgorssen, slyken ende landen angeworpen in eenen erfpachte zonder consent van zynen leenheere".

Gegeven up den anderden dag in Merte int jair ons Heeren M IIII^c XXXVI in den loop van onsen hove.

Opgenomen in een brief d.d. 1440 Januari 24 (zie nr. 75).

59. 1437 April 12.

Godscalc Oom, heer van Wijngairden, en Pieter Steenhuysen Berthelmeeus' zoon verkoopen een derde deel van de uitgorzen van Grijsoorde, Duvenwaerde, die Tonge, Hugevliet, Helle, Breemsgat en Batenoort in het land van Voirne, die Geryt van Boschuysen en Pieter voornoemd van hertog Jan (van) Beyeren, heer van Voirne, ter bedijking ontvangen, en waarvan de erven van Geryt van Boschuysen diens aandeel aan Godscalc Oom verkocht hadden, op zekere voorwaarden aan Jan Ruychrock.

Gedaen up den XIIsten dach van April int jair ons Heeren duysent vierhondert zeven ende dertich.

Fol. 8.

60. 1437 Mei 31.

Leenmannen van jhr. Jan, heer van Bergen opten Zome en Glymes, oorkonden, dat genoemde heer Jan Ruychrock op zekere voorwaarden beleent met eene jaarlijksche rente van 296 ganzen en even zooveel kapoenen, gaande uit zekere gemeten lands in sHer-Boudijnspolre, nadat deze hem die opgedragen had.

Gegeven in den jaere ons Heren als men screeff duysent IIII^c zeven ende dertich opten laetsten dach in Meye.

Fol. 42.

61. 1437 September 18.

Daniël van Bouchout, heer van Diepesteyne en Catelyem, verklaart Jan Ruychrock, die van hem en zijne echtgenoot Mergriete van Pouke 17 gemeten tienden in Scakerloo gekocht heeft, te zullen vrijwaren in het bezit daarvan tegen de mogelijke aanspraken van de dochter van Ghijsbrecht van Vianen van Beverwairde, wien door Daniël van Herzeele de opbrengst dezer tienden tot onderpand was gesteld.

Int jair ons Heeren XIIII^C ende XXXVII up den XVIIIsten dach van Septembry.

Fol. 28.

62. 1437 November 12.

Phillips, hertog van Bourgoengen, beleent Jan Ruychrock met 96 haringen in het geleide van de Honte en met 187 gemeten ambachts, liggende in de parochiën van sHer-Aernoutskerke, Oovesant en Heynkenssant en in de polders daaromtrent.

Gegeven up den twalefsten dach van Novembri int jair ons Heeren M IIII^{C} zeven ende dertich.

Fol. 7.

63. 1437 November 20.

Willem, broeder tEgmonde, heer van IJsselsteyn, Willem, heer van Naeldwijc, erfmaarschalk van Noortholland, Jan van der Mye en Dirck Boudins zoon van Zweeten doen uitspraak in het geschil tusschen Jan van Treslong en jvr. Marye van Nyeuvliet, zijne echtgenoot, eener- en Jan Ruychrock anderzijds over de vraag, of eerstgenoemden al dan niet gerechtigd zijn tot een lijftocht van 100 kronen uit ambachtsporties van den tweede in sHeer-Aerntskerke en Heynkinssant, en beslissen, dat Jan Ruychrock gehouden is aan zijne tegenpartij eene lijfrente van 80 Philips Hollandsche schilden of clynckairts 's jaars te betalen.

Gedaen up den XXsten dach in Novembri int jair ons Heeren M IIII^{C} XXXVII.

Fol. 41 verso.

64. 1438 Maart 4.

Jan Symons zoon, schout in het ambacht van Zudijc, oorkondt, dat Willem Scovinc Claes' zoon afstand doet van alle aanspraken, die hij hebben mocht op de goederen van Geertruyt Willem Buysers dochter.

Int jair ons Heeren dusent vierhondert ende XXXVIII opten vierden dach in Maert.

Fol. 61 verso.

65. 1438 Mei 28.

Franck van Borssele, graaf van Oistervant, heer van Voirn, Zuylen, Hoochstraten en Sinte-Mertensdijck, en zijne mannen oorkonden, dat Godscalc Oom, heer van Wijngairden, en Pieter van Steenhuyse Berthelmeeus' zoon aan Jan Ruychrock een derde deel van de uitgorzen van Grijsoorde, Duvenweerde, die Tonge, Hugevliet, Helle, Breemsgat en Batenoort overdragen.

Gegeven in den Briell up den achte ende twintichsten dach in Meye int jair ons Heeren M IIII^{C} acht ende dertich.

Fol. 9 verso.

66. 1438 Juni 3.

Jan van Haemsteden en van Moermont verkoopt op zekere

voorwaarden aan Jan Willems zoon, anders genoemd Jan Ruychrock, 9 gemeten 1½ kwartier tienden in het eiland van Tholen in de parochie van Scakerloo, leenroerig aan het kapittel van der Tholen, vroeger toebehoord hebbende aan zijne moeie Heylzoete van Borsselen, vrouwe van Heenvliet, welke tienden gemeen liggen met 17½ gemeten tienden, door Jan van Haemsteden verkocht aan heer Philips van Borssele, zijn neef, en thans eveneens toekomende aan Jan Ruychrock.

Int jair ons Heeren duysent vierhondert ende acht ende dertich drie dagen in Junio.

Fol. 22 verso.

67. 1438 Juni 22.

Dirc Boudins zoon van Zweeten draagt aan Claes Willems zoon den eigendom van een uitgors, geheeten den Ommeloop, gelegen buiten om Duvelant an sHeren-Janslant, over.

Gegeven opten XXIIen dach in Junio int jaer ons Heren M IIII^{C} XXXVIII.

Fol. 48.

N.B. Hieronder staat aangeteekend, dat Jan Ruychrock dit goed en dezen brief, evenals dien vermeld onder nr. 56, heeft overgedragen aan jhr. Adriaen van Borssel, maar dat de erfgenamen van Poppe Haymans zoon aanspraak hebben op een derde gedeelte van het gors.

68. 1438 October 4.

Deken en kapittel der St. Maria kerk in Tolne, waarin de kerk van Scakerloo is geïncorporeerd, beleenen op zekere voorwaarden Johannes Ruychrock met 9 gemeten 1½ kwartier tienden in Scakerloo, hem aangekomen van Johannes de Haemsteden, die ze van Elysabeth de Heenvliet ontvangen had.

Anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo tricesimo octavo mensis Octobris die quarta.

Fol. 50.

69. 1438 October 15.

Phillips, hertog van Bourgongen, beleent Jan Ruychrock met de ambachtsporties in tsHer-Aerntskerke en Heinkinsant, hem aangekomen van Wolffert van der Maelstede heer Lodewijcx zoon.

Gegeven opten XVsten dach in Octobri int jair ons Heren M IIII^c^ XXXVIII.

Fol. 49.

70. 1439 Maart 26.

Deken en kapittel van St. Salvator te Traiectum beleenen op zekere voorwaarden Johannes Wilhelmus' zoon gezegd Ruychrock met 10 gemeten tienden in Coveringen in de parochie van Mare, hem aangekomen van den jongen zoon van Johannes Egidius' zoon en van diens broeder Boldewinus.

Datum .... anno Domini millesimo quadringentesimo tricesimo nono mensis Marcii die vicesima sexta.

Fol. 31.

71. 1439 November 26.

Mannen der grafelijkheid van Zeeland en schepenen van Zerixee oorkonden, dat Jan mr. Jan Domaes' zoons zoon en zijne zuster Cateline, ook uit naam van hun broeder Domaes en hunne zuster Cornelie, aan Poppe Heyman zoon den eigendom van eene jaarlijksche rente van 5 pond 4 grooten, gaande uit het uitgors van Worysant, overdragen.

Gegeven opten XXVIsten dach in Novembri int jaer ons Heren M IIII^c^ XXXIX.

Fol. 44.

72. 1439 December 2.

Jan van Eyck, stadhouder van den jonker van Bergen, beleent Claes Willems zoon met het leen, door hem van jvr. Marie Grobbe gekocht.

In den jaere XIIII^c^ XXXIX des ander dachs van December.

Fol. 63.

N.B. Hieronder staat aangeteekend: „Item dit goed hebbe ic weder ontfangen na de doot van Clais, mynen broeder, van mijn joncheere van Bergen selve in sijn huys tot Bergen."

73. 1439 December 22.

Philips, hertog van Bourgonguen, beleent Claes Willems zoon met een broedersgedeelte in Borchvliet in Betkensveer, nadat Geertruidt en Ysentruyt, dochters van wijlen Peter Willems Kempen zoons zoon, wien dit leen van hun vader

aanbestorven was, er mede beleend waren en er afstand van hadden gedaan, en nadat ook Marie Grobbe, weduwe van Peter en moeder van Geertruidt en Ysentruyt voorzeid, van haar lijftocht had afgezien.

Gegeven XXII dage in Decembri int jair ons Heren dusent vierhondert negen ende dertich.

Fol. 64.

N.B. Hieronder staat aangeteekend: „Item dese goede hebbe ic Jan Ruychrock te lene ontvangen van mynen heer van Brabant en mijn heergewade betaalt Jannet van Eede, secretaris van de leenborch van Brabant."

74. 1439 December 27.

Franck van Borssell, graaf van Oestervant, heer van Voirne, benoemd Jan Ruychrock, die met Godscalc Oom en Pieter Bertelmeeus' zoon het uitgors, geheeten Grijsoirde of de Tonge, bedijkt heeft, tot baljuw van dat land.

Opten XXVIIsten dach van Decembri int jaer ons Heren M CCCC negen ende dertich.

Fol. 50 verso.

75. 1440 Januari 24.

Broeder Willem van Delff, prior, en het klooster der predikheeren in den Hage geven vidimus van een brief d.d. 1437 Maart 2 (zie nr. 59).

Up den XXIIIIsten dach van Januario int jair ons Heeren M IIII^C XXXIX na den loop shoofs van Hollandt.

Fol. 11.

76. 1440 Juni 14.

Schepenen van Zerixee oorkonden, dat Poppe Haymans zoon aan Claes Willems zoon, dien men Claes Ruychrock noemt, den eigendom van den brief, waardoor deze gestoken is, (zie nr. 71) overdraagt.

Gegeven int jaer ons Heren M IIII^C ende XL opten XIIIIsten dach van Junio.

Fol. 44 verso.

77. 1440 September 1.

Wolffert van der Maelstede, heer van Bergen in Kermerlant, baljuw van der Goes, belooft Jan Ruychroc niet te zullen storen in het innen van renten van molen, schot en bede in tsHeer-Aerntskerke, Heinkinsant en Ovesant, gelijk hij

zelf die te innen placht, en zulks zoolang Wolffert voornoemd niet geheel terugbetaald zal hebben hetgeen hij Jan Ruychroc schuldig is.

Opten eersten dach van September int jair ons Heren M IIII^{C} ende veertich.

Fol. 51.

78. 1440 October 31.

Philips, hertog van Bourgoingen, bevestigt, dat zijn raad Jan Ruychrock aan Heylzoete, zijne echtgenoot, als douairie op zekere voorwaarden 40 gemeten tienden in tsHeer-Aerntskerke en Heynkinsant, leenroerig aan de grafelijkheid, schenkt.

Gegeven opten lesten dach in Octobri int jaer ons Heren M IIII^{C} ende XL.

Fol. 45.

79. 1440 October 31.

Phillips (hertog van Bourgongen) oorkondt, dat zijn raad Jan Ruychrock op zekere voorwaarden aan zijne dochter Marytgen, die zich in een begijnhof of klooster begeven wil, 96 haringen in het geleide van den Honte voor Rillant, leenroerig aan de grafelijkheid, voor haar levensonderhoud geeft.

Gegeven opten lesten dach in Octobri int jaer ons Heren M IIII^{C} ende XL.

Fol. 45.
N.B. In margine staat aangeteekend: „Deze makinge is doot, mitsdien dat ic hair dese tiende erflic te huwelic gegeven hebbe" (zie nr. 103).

80. 1440 December 20.

Franck van Borssel, graaf van Oestervant, heer van Voirne, geeft aan Godscalc Oom, heer van Wijngaerden, Jan Ruychrock, zijn rentmeester-generaal, en Pieter van Steenhuze Bertelmees' zoon, wien hij de uitgorzen Grijsoirde, die Tonge, Hugenvliet, Helle, Breemsgat en Batenoirt ter bedijking heeft gegeven, de bevoegdheid om uit die landen op gelijken voet renten in te winnen, als hij zelf zulks pleegt te doen.

Gegeven opten twintichsten dach van Decembri int jaer ons Heren M CCCC ende veertich.

Fol. 47 verso.

81. 1440 December 22.

Daniël van Bouchout, heer van Diepestein en Kuetelicgem, namens zijne echtgenoot Mergriete van Pouke, en jvr. Janne van Vyanen en van Beverwairde, erfgenamen van heer Philips van Borssel, erkennen van Jan Ruychrock terugontvangen te hebben 2000 gouden Bourgondische schilden, zijnde een derde der som, waarvoor heer Franck van Borssel, graaf van Oestervant, heer Philips voornoemd en Florens van Borssel aan Jan van der Meye en Jan Ruychroc obligatie gegeven hadden, toen zij gezamenlijk het regiment der landen van vrouw Jacob van Beyeren hadden, welk derde door de erfgenamen van heer Philips abusievelijk aan Jan Ruychroc was uitbetaald.

Opten XXIIsten dach in December int jaer ons Heren M IIII^C ende XL.

Fol. 46 verso.

82. 1441 Maart 25.

Mannen van de grafelijkheid van Zelant oorkonden, dat de heer van Bingincourt, als regent van Hollant en Zelant, Jan Ruychrock beleent met $1^1/_2$ haring in de Honte in het geleide van Valkenisse, hem aangekomen van Jan Ryke Willems zoon.

Opten XXVsten dach in Maert int jair ons Heeren dusent vierhondert ende viertich na den lope shoefs van Hollant.

Fol. 58 verso.

83. 1441 Mei 6.

Wolffert van der Maelstede heeren Lodewijcx zoon, heer van Bergen in Kermerlant, baljuw van der Goes, verkoopt op zekere voorwaarden aan Jan Ruychroc 23 gemeten tienden in Cloetingen, leenroerig aan de grafelijkheid.

Opten sesten dach van Meye int jaer ons Heren M IIII^C eenenviertich.

Fol. 51.

84. 1441 Mei 7.

Jan Ruychroc belooft, dat, zoo hij komt te overlijden vóór Wolffert van der Maelstede heeren Lodewijcx zoon, zijne erven aan Wolffert hetgeen zij jaarlijks ontvangen van de ambachten in tsHeer-Aerntskerke, Heynkinsant en Ovesant, die Wolffert hem overgedragen heeft, zullen uit-

keeren onder bepaling, dat deze verplichting met Wolfferts overlijden zal ophouden.

Up den VIIden dach in Mey int jaer ons Heren M IIII^{C}XLI.

Fol. 53.

N.B. Deze akte is doorgehaald, en op den kant is bijgeschreven: „Hier en hebbe ic genen brief of gegeven."

85. 1441 Juni 8.

Daneël van Bouchout, heer van Diepestein en Kuetelicgem, en Jan van Bouchout, gebroeders, verkoopen uit naam hunner echtgenooten, erven van wijlen heer Philips, heer tot Borsselen en Cortkene, op zekere voorwaarden aan Jan Ruychroc drie vierden van het gors, geheeten Jan Hugen soens hille, aan het land van der Tholen onder voorbehoud van den lijftocht van jvr. Gheertruyt van der Zijtwind.

Opten VIIIsten dach in Junio int jaer ons Heren M IIII^{C} XLI.

Fol. 51 verso.

86. 1441 September 24.

Schepenen in Antwerpen oorkonden, dat jhr. Daneël van Bouchout, heer van Diepestein, Kuetelgem en Bincke, als echtgenoot van Mergriete van Poucke, en zijn broeder jhr. Jan van Bouchout, als echtgenoot van jvr. Johanna van Vyanen en van Beverwairde, aan Jacob wettigen zoon van Jan Ruychrock alle recht, hun aangekomen by doode van heer Philips van Borssel en Cortkene, op 10 gemeten tienden in Cortkene, leenroerig aan de grafelijkheid van Hollant en Zeelant, met de achterstallige pacht overdragen.

Gegeven int jaer ons Heren als men screeff M IIII^{C} XLI XXIIII dagen in Septembri.

Fol. 52.

87. 1441 October 16.

Baernt van Luynen Heynricx zoon van Luynen verkoopt aan Jan Ruychroc ten behoeve van diens zoons Willem en Philips al zijn recht op het veer van Reymerswale naar het land van der Tholen.

Opten XVIsten dach van Octobri int jaer ons Heren duysent vierhondert een ende veertich.

Fol. 52 verso.

88. 1441 December 15.

Florys, heer tot Borssel en Zubburch, komt met Jan Ruychrock overeen, dat de 22 gemeten tienden in Borssel, den laatste aangekomen van heer Geryt, heer van Oyen, door Florys zijn leven lang bezeten zullen worden, maar na zijn dood overgaan zullen op Jan Ruychrock of zijne erven.

Int jaer ons Heeren dusent vierhondert een ende veertich vijftien dagen in Decembry.

Fol. 56.
N.B. Deze akte is doorgehaald.

89. 1442 Februari 6.

Jan Quevin, raad en rentmeester van Bewesten Seelt, beleent Jan Ruychroc met 4 gemeten tienden in tsHeer-Aerntskerke, hem aangekomen van Pieter Willems zoon van Schengen.

Den VIsten dach van Februario anno M IIII^{C} XLI.

Fol. 53.

90. 1442 Maart 27.

Schepenen van gedeele der stad Gendt oorkonden, dat Godevaert van der Horen, voogd van Willem, Bussaerd en Gysebrecht van Haerzele, als zoodanig tot zijn gemachtigde aanstelt Jacob Onredene.

Den XXVIIsten dach in Merte int jaer XIIII^{C} ende XLII.

Opgenomen in een brief d.d. 1442 October 12 (nr. 95).

91. 1442 Mei 25.

Geryt Oom, schout van Dordrecht, en Meyne van Herler, zijne echtgenoot, verkoopen aan Jan Ruychroc den eigendom van hun huis en erven in de Papenstrate in den Hage.

In den jair ons Heren M IIII^{C} XLII upten XXVsten dach in Meye.

Fol. 54 verso.

92. 1442 September 4.

Jan van der Veet verkoopt aan Philips Jans zoon 1½ morgen lands, liggende ten noorden van de woning van den parochiepaap van den Hage.

Upten vierden dach in Septembri int jaer ons Heren M IIII^{C} XLII.

Fol. 55.

93. 1442 September 20.

Jan van Herzeele, heer van Lylaere, en de voogd van zijne broeders Willem, Bussaird en Ghijsbrecht verkoopen hun aandeel in 10 gemeten tienden in Kortkene, door Daneël van Bouchout namens zijne echtgenoot, hunne moeder, en door Jan van Bouchout ook namens zijne echtgenoot aan Jan Ruychroc verkocht, ook hunnerzijds aan Jan Ruychroc voornoemd.

Upten XXsten dach in Septembri anno Domini M IIII^{C} XLII.

Fol. 53 verso.

N.B. In de akte is overal „Jan Ruychroc" veranderd in „Willem Ruychrock", wat opmerkelijk is, daar de oorspronkelijke koopbrief (zie nr. 86) als nieuwen eigenaar Jacob zoon van Jan Ruychrock vermeldt.

94. 1442 September 20.

Jan van Herzele, heer van Lylaire, en de voogd van zijne broeders Willem, Bussaird en Ghijsbrecht geven hun aandeel aan het gors, geheeten Jan Hugen zoons hille, in het land van der Tholen, door Daniël van Bouchout namens zijne echtgenoot, hunne moeder, en door Jan van Bouchout ook namens zijne echtgenoot aan Jan Ruychroc in erfpacht gegeven, ook hunnerzijds aan Jan Ruychroc voornoemd in erfpacht.

Upten XXsten dach van Septembri int jaer ons Heren M IIII^{C} XLII.

Fol. 54.

95. 1442 October 12.

Schepenen van gedeele der stad Gendt geven vidimus van een brief d.d. 1442 Maart 27 (zie nr. 90).

Gescreven ten dagen, maenden ende jaren boven genoemt (opten XIIsten dach in Octobre int jaer dusentich vierhondert ende twee ende veertich).

Fol. 57.

96. 1442 November 20.

Willem van Hairzele, heer tot Zomerighem, verkoopt zijn aandeel in 10 gemeten tienden, geheeten Joncvrouwe Mergrieten hoeck, in Cortkene en geeft zijn aandeel aan het gors, geheeten Jan Hugen zoons hille, in het land van der Tholen in erfpacht aan Jan Ruychrock, aan wien ook zijn oom Daniël van Bouchout, zijn aanverwant Jan van

Bouchout, beiden namens hunne echtgenoot, Jan van Hersele, zijn broeder, en de voogd van heer Willem voorzegd en van zijne broeders Ghijsbrecht en Bussaird die goederen reeds verkocht en in erfpacht gegeven hadden.

Opten twintichsten dach in Novembry int jaer ons Heeren dusent vierhondert twe ende veertich.

Fol. 55 verso.

97. 1442 November 22.

Jvr. Geertruyt van den Zijdwinde verpacht op zekere voorwaarden aan Jan Ruychrock haar aandeel aan het gors, geheeten Jan Hugen zoons hille, in het land van der Tholen, waaraan zij verlijftocht is.

Opten twe ende twintichsten dach van Novembry int jaer ons Heeren duysent vierhondert twe ende veertich.

Fol. 55.

98. 1443 April 10.

Phillips, hertog van Bourgongen, beleent Jan Ruychroc met 2 haringen in het geleide te Valkenisse op de Honte, hem aangekomen van Jan Ryke Lems zoon, en met 8 haringen op de Honte in het geleide te Rillant, hem aangekomen van Adriaen, Jacob en Thonis Aelbrecht Geryts zoons kinderen.

Gegeven opten tiensten dach van April int jair ons Heeren dusent vierhondert twe ende viertich na den loop van onsen hove.

Fol. 58.

99. 1443 April 13.

Phillips, heer van Bourgoengen, beleent Jan Ruychrock met 24 gemeten tienden in het ambacht van Cloetinge en met 4 gemeten 100 roeden tienden in de ambachten van der Capelle en Eversdijck, hem aangekomen van Wolfaert van der Maelstede heeren Lodewijcx zoon, 's hertogs raad.

Gegeven opten dertiensten dach van Apryl int jair ons Heeren dusent vierhondert twe ende viertich na den loip van onsen hove.

Fol. 57 verso.

100. 1443 Augustus 27.

Jan Quevin, raad en rentmeester van Bewester Scelt, beleent Jacob Ruychrock met 10 gemeten tienden in Cortkene, hem

aangekomen van de erfgenamen van heer Phillips van Borsselen.

Int jair ons Heeren dusent vierhondert drie ende viertich opten XXVIIsten dan (*sic*) van Augusto.

Fol. 58.

101. 1443 September 21.

Schepenen in Antwerpen oorkonden, dat Roelant Gheerÿts Cocx zoon van Oppynen aan Pieter Manne Jacops zoon van Zierixee den eigendom van de helft van zijn aandeel van Middelharnisse in Zeelant overdraagt.

Gegeven int jair ons Heren als men screef M CCCC ende driënviertich eenentwintich dage in September.

Fol. 59.

102. 1443 October 15.

Pieter Manne Jacobs zoon draagt aan Jan Ruychrock den eigendom van den brief, waardoor deze gestoken is, (zie nr. 101) over.

Ghegeven int jair ons Heeren duysent vierhondert drye ende viertich upten vichtyenden dach in Octobry.

Fol. 59.

103. 1443 October 23.

Phillips, hertog van Bourgongen, beleent Marye, dochter van Jan Ruychrock, zijn raad, en echtgenoot van Jan Kieken, met 96 haringen op die Honte, haar door haar vader als huwelijksgift afgestaan.

Gegeven upten drie ende twintichsten dach in Octobry int jair ons Heeren duysent vierhondert drie ende viertich.

Fol. 59 verso.

104. (c. 1443).

Dirc Jan Broers (*sic*) zoon verkoopt aan Jan Ruychrock 13 morgen lands in het ambacht van Rijswijc in Ockenberge.

Fol. 60 verso.

N.B. Het einde van deze akte en daarmede de dateering ontbreekt.

105. 1444 December 21.

Geertruyt Willem Buysers dochter verkoopt aan haar broeder Jan Ruychrock haar aandeel aan de nalatenschap van hun broeder Claes Ruychrock.

Gedaen int jair ons Heeren dusent vierhondert vier ende viertich een ende twintich dage in December.

Fol. 61.

106. 1444 December 21.

Pieter Boudijns zoon en Baly Willem Buysers dochter, zijne echtgenoot, verkoopen aan hun broeder Jan Ruychrock hun aandeel aan de nalatenschap van hun broeder Claes Ruychrock.

Gedaen int jaer ons Heren dusen (*sic*) vierhondert vier ende viertich eenentwintich dage in Decembri.

Fol. 65 verso.

107. 1445 Februari 9.

Huge Jan Beyns zoon verkoopt aan Jan Ruychrock eene woning en 28 morgen lands in het ambacht van Rijswijc.

Gedaen negen dage in Februario int jair ons Heeren dusent vierhondert vier ende viertich na den lope shoefs van Hollant.

Fol. 62.

108. 1445 Februari 28.

Wolfaert van der Maelstede verkoopt aan Jan Ruychroc zeker ambacht, leenroerig aan de grafelijkheid.

Gedaen int jair ons Heeren duysent vierhondert vier ende viertich opten laetsten dach van Februario.

Opgenomen in een brief d.d. 1445 Maart 4 (zie nr. 110).
N.B. Het eerste gedeelte van dezen brief ontbreekt.

109. (1445 Maart 4.)

Philps, hertog van Bourgoingnen, geeft aan zijn raad Jan Ruychroc octrooi om de uitgorzen Jan Hugen zoens hil en sGraven gors, liggende in het land van der Toll, waarvan het eerste aan Jan Ruychroc en Anthonis van Rotselaer toekomt en het tweede aan de grafelijkheid, te bedijken.

Fol. 65 verso.
N.B. Het laatste gedeelte van dezen brief ontbreekt.

110. 1445 Maart 4.

(Philips, hertog van Bourgondië,) beleent Jan Ruichrock met zeker leen, hem blijkens den hier ingelaschten brief d.d. 1445 Februari 28 (zie nr. 108) aangekomen van Wolfaert van der Maelstede, en keurt goed, dat het wegens deze overdracht verschuldigde in korting wordt gebracht van hetgeen de hertog hem schuldig is.

Gegeven in onser stad van Bruessel vier dage in Meerte int jair ons Heeren duysent vierhondert vier ende viertich na den loope van onsen hove.

Fol. 66.

N.B. Het eerste gedeelte van dezen brief ontbreekt.

111. 1445 April 4.

Rechteren, burgemeesters, schepenen en raad der stad van den Briele en Mairlant verkoopen op zekere voorwaarden aan Jan Ruychrock eene jaarlijksche erfrente van 100 goede gouden Koirvorster Rijnsche guldens, losbaar met 1900 Bourgondische schilden.

Dit was gedaen int jair ons Heren als men screef duysent vierhondert vive ende viertich op Sinte Ambrosius' dach, dat namelic is den vierden dach in Aprille.

Fol. 67 verso.

112. 1445 December 2.

Philps, hertog van Bourgongnen, bepaalt, dat Jan Ruichrock voortaan voor het schot van zijne ambachten in tsHeer-Aerntskerke, Heynkensant en Ovesant gesteld zal worden op 185 gemeten, en dat hij, wegens hetgeen hij tot nu toe te weinig aan schot heeft betaalt, verschuldigd is 9 pond 5 schellingen grooten, welke som in mindering komt van de 1200 klinkaarts, die hem de graaf van Oistervant en wijlen vrouw Jacob, hertogin in Beyeren, schuldig waren.

Gegeven op onsen hove in den Hage upten anderden dach in Decembry int jair ons Heeren duysent vierhondert vive ende viertich.

Fol. 66 verso.

Bijlage B.

Archief van de Doopsgezinde gemeente te Middelburg.

1577—1898.

INLEIDING.

Het oudste bewaarde reglement (Inv. nr. 37) is van 1694, de oudste bewaarde inventaris van c. 1725 (Inv. nr. 38). Toch heeft de gemeente al lang vóór dien tijd bestaan; immers in den inventaris van 1725 wordt als oudste register genoemd het „boek van diverse saken", beginnende met 1630, en dat ook al vóór dat jaar de Mennonieten te Middelburg een georganiseerd geheel hebben uitgemaakt, kan blijken uit de ingekomen stukken, van welke we als oudste het bekende charter van Willem I van 1577 (Inv. nr. 10) aantreffen. Overigens vinden we reeds van zeer vroegen tijd af, misschien reeds van vóór 1536 sporen van de aanwezigheid van Doopsgezinden te Middelburg; zie daarover de Manuscript-Beschrijving van Boothamer (Inv. nr. 110), verder S. Blaupot ten Cate, Geschiedenis der Doopsgezinden in Holland, Zeeland, Utrecht en Gelderland I blz. 40—42; en als aanvulling daarvan K. R. Pekelharing, Bijdragen voor de Geschiedenis der Hervorming in Zeeland, 1524—1572 (in Archief, uitgegeven door het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen II, blz. 225 vlg.), waarin deze leeraar van de Middelburgsche Doopsgezinde gemeente ook vele gegevens over de Doopsgezinden aldaar verzameld heeft.

Over de samenstelling van den kerkeraad vinden we het eerst gesproken in het reglement van 1694, dat hierachter volgt als Bijlage I. De kerkeraad zal bestaan uit twee (1) „dienaren in het

---

1) Met uitzondering van de jaren 1832—1851 zijn er tot het jaar 1870 toe geregeld twee leeraren geweest. Meestal had Vlissingen echter in de 19de eeuw geen eigen leeraar, en moest Middelburg daarin voorzien.

woort", gekozen door de geheele gemeente uit een tweetal, door den kerkeraad opgemaakt, en „diakenen", die voor vier jaar worden gekozen door de gemeente, behalve twee, welke de functiën van boekhouder en ontvanger (kassier) vervullen, voor hun leven door de leeraren uit de tegenwoordige of ouddiakenen, die daartoe eerst het advies inwinnen van de in functie zijnde diakenen. Elke diaken is op zijn beurt gedurende een maand president („praeses-diaken"); zie hierover nader artt. 13—20 van het reglement. Ten slotte zullen de vergaderingen steeds op Woensdag plaats hebben.

Een volgend reglement is van 1778 (opgeteekend in Inv. nr. 3). Ieder van de zes diakenen krijgt nu zijn specialen werkkring: een zal zijn boekhouder, een ontvanger (kassier), een ontvanger van het wachtgeld, twee ontvanger van de giften voor den predikdienst, en een bouwmeester. Ze worden allen voor den tijd van vier jaar gekozen, en een herkiezing heeft niet plaats, voordat ze twee jaar uit den kerkeraad zijn geweest. Een nieuwe bepaling vinden we over het presidiaat van den kerkeraad — niet te verwarren met het praeses-diakenschap (zie boven) — dat elke maand beurtelings in handen zal zijn van een der leeraren, die dan tevens ook met het scriba-schap van den kerkeraad belast is.

In het reglement van 1832 (in Inv. nr. 4) hebben weder eenige wijzigingen plaats. We vinden er niet meer gesproken van ontvangers van het wachtgeld en van de giften voor den predikdienst, welke functies resp. in 1795 en 1810 hebben opgehouden te bestaan; toch blijven er zes diakenen, uit welke voor den tijd van twee jaar één als secretaris van den kerkeraad en één als boekhouder wordt aangewezen, voor ieder jaar één als kassier en één als bouwmeester. Op deze wijze is dus tevens in het vervolg de president zijnde leeraar niet meer tevens scriba van den kerkeraad.

Ten slotte het reglement van 1858 (zie Inv. nr. 19). Vooreerst zullen boekhouder en secretaris mede slechts voor een jaar worden aangewezen. Verder zullen de vergaderingen plaats hebben op den eersten Dinsdag van Maart, Juni, September en December, althans die van den kerkeraad; want als voornaamste verandering heeft dit reglement een duidelijke splitsing teweeggebracht tusschen kerkeraad en college van diakenen, aan welk laatste de zorg is toevertrouwd voor alles wat met den geldelijken toestand der gemeente in verband staat (art. 26), en dat „op den eersten Dingsdag van iedere maand vergadert" (art. 27). In overeenstemming daarmede vinden we dan ook sedert 1858 afzonderlijke notulenboeken van dit college, welke evenwel, aangezien het college van diakenen als niet meer dan

een commissie uit den kerkeraad is te beschouwen, in onderstaanden inventaris niet in een afzonderlijke afdeeling zijn beschreven, maar eenvoudig als nrs. 40—43 bij Afdeeling A Handelingen van het Kerkbestuur zijn gevoegd (vgl. Handleiding voor het ordenen en beschrijven van archieven door Mrs. S. Muller Fz., J. A. Feith en R. Fruin Th. Azn. § 54 en § 55).

Al deze reglementen zijn als grondslag gebruikt bij de indeeling van onzen inventaris, die is samengesteld volgens de 100 regelen vervat in bovenstaande Handleiding. Duidelijkheidshalve is in het hierachter als Bijlage I afgedrukte reglement van 1694 steeds bij elk artikel naar de overeenkomstige artikels van de volgende reglementen verwezen, en zijn bij elke nieuwe afdeeling van onzen inventaris nog eens de daarop in het bijzonder betrekking hebbende artikelen van die reglementen aangehaald.

Als Bijlagen II—IV volgen de nog aanwezig zijnde oude inventarissen: onder Bijlage II de bovengenoemde van c. 1725, onder Bijlagen III en IV respectievelijk de lijst en de inventaris van 1778 (Inv. nrs. 112 en 39). Tot nog toe waren de losse stukken in hoofdzaak naar den laatsten gerangschikt. Ds. G. Boothamer had ze in deze orde gebracht voor zijn Beschrijving van de Doopsgezinde gemeente te Middelburg (zie Inv. nr. 110 en vgl. ook Inv. nr. 39), en daartoe stukken, op eenzelfde onderwerp betrekking hebbende, bijeengevoegd. Deze orde moest voor ons doel worden verbroken, maar om ook uit historisch oogpunt den inventaris nog meer bruikbaar te maken zijn niet alleen de oude lijst en inventaris hierachter afgedrukt, maar is ook bij ieder nummer aangewezen, waar dit zich in den tegenwoordigen inventaris bevindt. Tot op zekere hoogte kan dit een regestenlijst vervangen, en ook heeft men zoodoende een gemakkelijk overzicht over de ontbrekende losse stukken. Enkele stukken van den ouden inventaris, evenals de lijst van 1778, bleken niet direct tot het archief van den kerkeraad te behooren, maar slechts zijdelings daarmede in verband te staan. Ze zijn daarom afzonderlijk hierachter als Appendix I beschreven.

Appendix II is van eenigszins anderen aard. Deze bevat de enkele stukken, die van het archief van de Doopsgezinde gemeente te Zieriksee zijn overgebleven (zie nader aldaar).

Veel van de oudere stukken van het archief zijn verloren gegaan, maar uit de bewaard gebleven inventarissen is toch nog met vrij groote zekerheid na te gaan, hoe het archief er in zijn volledigen toestand moet hebben uitgezien, en hoe de verschillende registers zich uit elkaar hebben ontwikkeld. Voor zooveel betreft de deelen — de ontbrekende losse stukken leert men 't best kennen uit de Bijlagen III en IV — moge het in

Bijlage V volgend schematisch overzicht dit duidelijk maken: de nog bewaard gebleven registers zijn daarin vet gedrukt, terwijl de tusschen haakjes bijgevoegde nummers verwijzen naar den onder Bijlage II afgedrukten inventaris van c. 1725, waar weder wordt aangegeven, onder welk nummer de betreffende deelen in onzen inventaris worden beschreven. Niet genoemd zijn hierbij de registers van den ontvanger van de gelden der Pruisische huisgezinnen (zie nader de noot bij Inv. nr. 24), die vrijwel een afzonderlijke administratie vormen (zie nader de noot bij Afdeeling C Financiëel beheer en Inv. nrs. 84—92).

L. LASONDER.

Bijlage I.

Order van de consistorie of kerkenkamer der Doopsgezinde Gemeente in Middelburg, gelijk die vernieuwt is 1694. (1)

---

1. Den geheelen dienst of consistorie bestaat uit de dienaren in 't woort en diakonen.

2. De leeraren en diakonen worden verkoren en aangestelt tzamen door den dienst en broederen met meerderheyt van stemmen op een nomenatie van een dobbel getal, by den dienst of kamer daartoe te maken. (2)

4 (lees 3). De diakonen worden verkoren om vier jaren te dienen en dan af te gaan (3), zoo ze in den dienst niet worden verlengt met goetvinden van de gemeente, uitgenomen twee diakonen, die als ouderlingen en bouwmeesters voor al haar levén zullen dienen, waarvan de eene boekhouder (4) en d' ander ontfanger (5) zal zijn van de gemeente-middelen, van welke

---

(1) Dit reglement is opgeteekend in nr. 28, blz. 13, en ook hierachter beschreven onder nr. 37. Uit later tijd bestaan reglementen van: 1778 December 16 (in nr. 3), 1832 Januari 13 (in nr. 4), 1858 Februari 23 (zie nr. 19).

(2) Reglement 1778, art. 12 (11)—16 (15); 1832, art. 9—12; 1858, art. 16—19.

(3) Reglement 1778, art. 4; 1832, art. 3; 1858, art. 6 en 11.

(4) Reglement 1778, art. 6 (5); 1832, art. 7; 1858, art. 59.

(5) Reglement 1778, art. 7 (6); 1832 art. 6; 1858, art. 52—58.

middelen dat sy geen dingen van aangelegendheyd zullen mogen behandelen zonder gemeene kennis, en zullen dese twee ouderlingen verkoren en aangestelt worden uyt de regerende of afgegaane diakonen door de leraren, die daartoe eerst zullen innemen het advys van de diakonen.

5 (lees: 4). Den dienst sal verkiezen en aanstellen een of meer van de bequaamste of oudste zusters tot diakonessen of behulpzelen der diakonen, wiens ampt zal zijn te zien na de kleederen der aremen, en voorder alles waar te nemen, dat de diakonen eerbaarheitshalven niet en past te doen, zonder dat deze diakonessen evenwel iet zullen vermogen te geven ofte ordineren als met kennis der kamer, ten ware in nood.

6 (lees: 5). De leeraaren en diakonen zullen gezaamentlijk altijd vergaderen op de kerkenkamer des Woensdaax op zulken tijd en boete als vastgestelt is of nog vastgestelt zal worden. (1)

7 (lees: 6). De leraren en diakonen, 's Woensdaax vergadert zijnde, zullen afdoen alles, wat de leere, belevinge, onderhoud der aarmen en gemeenten middelen betreft, met meerderheit der stemmen na behoorlyke overweginge en redenproevinge, mits tmeerder getal en de zaak niet te wigtigh zijnde; uitgezondert de collecte van 't wagtgeld en de vereeringen, die de leraren gegeven worden, welke by de diakonen alleen beslegt moeten worden. (2)

8 (lees: 7). Alle gelden en goederen, die nu zijn of namaals zullen worden gemaakt of gegeven, zullen door den dienst worden besteet tot onderhout der gemeenten-armen, dienst des woords, en alle voordere onkosten, uitgenomen dat geen gelden, gemaakt of gegeven onder den titel van den armen, zullen mogen gebruykt worden tot de vereeringen der leraren als in hoogen nood, en zoo dezelve vereeringen niet konnen gevonden worden uit de collecten, daartoe te doen.

9 (lees: 8). Geen leraar of diaken vermag te zitten en toe te stemmen, dat eenig gelt van den armen of gemeente op interest werde gegeven als op goede verzekeringe, en naar stijl van de weeskamer, alzoo elk lid der kamer verbonden is, om als borge en principaal sonder eenige vorm van regte te moeten betalen en vergoeden alle gelden, die met zijn kennis anders worden uitgezet, uitgenomen dat men die armen houden, wel vermag iet op voorbetalinge te geven, zoo 't de nood vereyst.

10 (lees: 9). De bedieningen der armen zullen onder de dia-

---

(1) Reglement 1778, art. 1; 1832, art. 1; 1858, art. 5.
(2) Zie over dit laatste punt Reglement 1778 art. 2:

konen werden verdeelt. En zal elke diaken zijn armen bedienen, daar hy vader over is, buyten belastinge van een ander, als in nood. Uitgenomen de voornoemde ouderlingen, die met geen armen zullen worden belast.

11 (lees: 10). Geen vader of bedienaar zal d' armen, hem ten deele gevallen, vermogen iets te geven, tenzy het ter kamer ingebragt en geordineert is.

12 (lees: 11). De leraren zijn verbonden om de gemeente met het woord der predykatie te bedienen, de jeugt t' oeffenen en wyders alles waar te nemen, wat tot de ziele behoort, en in zijn vermogen is.

13 (lees: 12). Als de leraren omgaan tegen 't avondmaal, zullen ze verzoeken om met haar om te gaan en den beker te bedienen in 't avondmaal d' oudste der diakonen, of die 't haar zal gelieven. (1)

14 (lees: 13). Yder diaken, hy zy bouwmeester ofte niet, zal een maand presideren en regeren omgaande van de oudste tot de jongste en van de jongste tot d' oudste.

15 (lees: 14). De regerende dienaar zal de sleutelen bewaren, en t' enden zyner maand aan zijn opvolger moeten overgeven, op dobbel boete. Evenwel vermag hy by ongelegentheit een ander in zijn plaats te verzoeken, mits hem de sleutelen gevende. En zal hy, die de sleutelen heeft, de boete onderworpen zijn, alsof hy in zijn eygen maand diende.

16 (lees: 15). De regerenden dienaar moet tydig op de kamer zijn, als den dienst vergadert, om alles behoorlijk te komen verzorgen.

17 (lees: 16). De regerende dienaar zal na 't gebed den predykdienst verzorgen voor d' aanstaanden tijd, verzoekende daartoe d'eygen leraren, en by onvermogen een ander leraar van buyten.

18 (lees: 17). Den predykdienst verzorgt zijnde, zal de regerende dienaar omvragen, wat elk in te brengen heeft, beginnende van de oudste.

19 (lees: 18). De regerenden dienaar zal met meerderheit van stemmen het besluyt opnemen over alle ingebrachte zaken en bezorgen, dat het behoorlijk werde geboekt.

20 (lees: 19). De regerenden dienaar zal met het zakje aan de kerkduur staan als men predykt of groote oeffeninge houd.

21 (lees: 20). Wyders is de regerende dienaar verpligt, om alles te verrigten, wat buyten 't gewoonlyke in zijn maand voorvalt. (2)

---

(1) Reglement 1778, art. 11 (10); 1832, art. 8.

(2) Vgl. bij art. 14—21 (13—20) Reglement 1778, art. 4—5; 1858, art. 43—45.

22 (lees: 21). Eyndelinge verpligten haar alle de leden van de kamer om als luyden van eere en ordre te zullen secreteren alles, wat op de kamer passeert, opdat alle tzamenrottingen der ledematen, en onbetaamelijk geklap mag worden voorkomen.

Later is hier bijgeschreven:

Op den 13 January 1704 is met de broederen besloten zonder iemands tegenzeggen, dat voortaan twee van de afgaande diakonen zullen mogen wederom genomineerd werden.

Op den 16 January 1704 hebben wy onderstaande deze ordre geteekend:

(*w. g.*) Adriaan van Eeghen.
J. Kopyn.
Jannes Kien.
Gerrit Beukelaar.
Hendrik Pookx.
Isaäk Lievens.
Daniël Snauwaart.
Isack Wynckelman.
Pieter Winkelman.

Bijlage II.

Inventaris van de boekken en verdere papieren van de Doopsgesinde Gemeinte te Middelburg in Zeeland, behoorende tot de kerkelijke camer derzelver gemeinte (c. 1725). (1)

N°. 1. Een boek van diverse saken, beginnende 1630 : 1642.	Thans niet meer aanwezig. Zie Inv. nrs. 1—9.
2. Een ditto grootboek, beginnende 1642 : 1657.	Thans niet meer aanwezig. Zie Inv. nrs. 52—55.
3. Een ditto grootboek, beginnende 1657 : 1681.	Thans niet meer aanwezig. Zie Inv. nrs. 52—55, 93 - 96.
4. Een ditto grootboek, beginnende 1672 : 1722.	Thans niet meer aanwezig. Zie Inv. nrs. 52—55.

(1) Deze inventaris is hierachter beschreven onder nr. 38. In de bijlage is alleen het eerste gedeelte, de „inventaris van de boekken" opgenomen. De „verdere papieren" komen, hoewel anders gegroepeerd, ook grootendeels voor in de onder Bijlage III volgende lijst van 1778.

N°. 5. Een ditto grootboek, beginnende 1683 en nog in gebruik.	Thans niet meer aanwezig. Zie Inv. nrs. 1—9, 52—55, 93—96.
6. Een ditto memorialboek, beginnende 1661 : 1693.	Thans niet meer aanwezig. Zie Inv. nrs. 1—9.
7. Een ditto memorialboek, beginnende 1690 en nog in gebruik (met latere hand er bijgevoegd „ : 1755").	Thans Inv. nr. 2.
8. Een ditto cassierboek, beginnende 1675 : 1708.	Thans niet meer aanwezig. Zie Inv. nrs. 56—63.
9. Een ditto cassierboek, beginnende 1708 en nog in gebruik.	Thans niet meer aanwezig. Zie Inv. nrs. 56—63.
10. Een ditto cassiers-grootboek, beginnende 1723 en nog in gebruik (met latere hand er bijgevoegd: „ : 1750").	Thans Inv. nr. 52.
11. Een ditto wachtboek, beginnende 1678 : 1687.	Thans Inv. nr. 101.
12. Een ditto wachtboek, beginnende 1679 : 1710.	Thans Inv. nr. 77.
13. Een ditto wachtboek, beginnende 1712 en nog in gebruik.	Thans Inv. nr. 78.
14. Een ditto copyeboek, beginnende 1642 : 1686.	Thans Inv. nr. 27.
15. Een ditto resoluitieboek, beginnende 1652 : 1666.	Thans Inv. nr. 1.
16. Een ditto naamboek, beginnende 1642 en nog in gebruik.	Thans Inv. nr. 50.
17. Een ditto trouwboek, beginnende 1687 en nog in gebruik.	Thans berustende ten gemeentehuize van Middelburg. Zie Inv. nr. 46.
18. Een ditto resoluit- en copie(boek), beginnende 1693, nog in gebruik (met latere hand er bijgevoegd: „ : 1773").	Thans Inv. nr. 28.
19. Een ditto kladboek, beginnende 1657, en nog in gebruik.	Thans niet meer aanwezig.
20. Een ditto geboorteboek, beginnende 1675, en nog in gebruik.	Thans berustende ten gemeentehuize van Middelburg. Zie Inv. nr. 45.
21. Ontfang en uytgeeff van de predikdienst, nog in gebruik, beginnende 1695.	Thans Inv. nr. 80.
22. Memorialboek van de kinderen, die besteed worde, nog in gebruik, (beginnende) 1668.	Thans niet meer aanwezig.

Bovendien staat „in margine" nog opgeteekend:	
A. Oud wachtboek, beginnende 1657.	Thans Inv. nr. 76.
B. Oud collecteboek, beginnende 1642.	Thans niet meer aanwezig.

Bijlage III.

Lijst van de boeken en papieren, op de kerkekamer berustende en in de volgende beschrijvinge van de gemeente aangehaald. (1778.) (1)

N°. 1. Bouck van de gemeente der Mennonieten te Middelburg, die men Vlamingen noemt, 1631—1642.
1 (lees: 2). Grootboek, 1642—1657.
2 (lees: 3). Grootboek, 1657—1681.
14. Copieboek, 1642, daarin onder anderen het aanteekenen der trouwgeboden van 5 November 1642—18 December 1686.
15. Resolutieboek, 1652—1660.
3 (lees: 6). Memoriaal, 1661—1690.
4. Cassiersboek, 1672—1723.
5. Grootboek, 1683—1734.
7. Memoriaal, 1690—1755.
18. Resolutieboek, 1696—1773.
17. Trouwboek, begonnen 12 Maart 1687.
22. Memoriaal van de kinderen, die besteed worden, 1669—1726.
Memorieboekje wegens de collecte voor den predikdienst, van 1726—1766.
9. Cassierscladboek, 1642 en 1708—1740.

(1) Deze lijst is hierachter beschreven onder nr. 112. De nummers komen overeen met die van den inventaris van c. 1725 (Bijl. I) met uitzondering van n⁰. 10.

10. Idem, 1741—1758.	Thans niet meer aanwezig.
Papieren en geschriften in paketten.	
Paket Letter A.	
In de doos N⁰. 1.	
Origineele acte van Prins Willem den I met zijn afhangend zegel, Anno 1577.	Thans Inv. nr. 10. Zie nader aldaar.
Twee copiën van den brief van Zyne Excellentie aan de Magistraat van Middelburg van 16 Juli 1578, N°. 8.	Thans bij Inv. nr. 11,*1*. Zie nader aldaar.
Request van de gemeente aan de Magistraat van Middelburg, 1580 à 1581, N°. 1.	Thans bij Inv. nr. 11,*1*. Zie nader aldaar.
Item aan den Gouverneur en Staaten 's Lands van Zeeland, 1581, N°. 2.	Thans Inv. nr. 25,*1*.
Item aan Zyne Prinslyke Excellentie Willem I, N°. 3.	Thans Inv. nr. 25,*2*.
Nader request aan dezelve, 1581, N°. 4.	Thans Inv. nr. 25,*3*.
Request aan dezelve met de apostille door Zijn Edele eigenhandig getekend, Middelburg 29 Januari 1582, N°. 5.	Thans Inv. nr. 11,*1*.
Letter B.	
(In de doos N°. 1.)	
Request aan Prins Maurits door de gemeente, 1593, N°. 6.	Thans Inv. nr. 25,*4*.
Geautheriseerde copiën van den brief van Zyne Excellentie aan de Magistraat van Middelburg van 4 Maart 1593, N⁰. 7, twee op pergament en vier op papier geschreven.	Thans Inv. nr. 11,*3* en Inv. 12,*6*. Zie nader aldaar en vgl. ook Blaupot ten Cate a. w. I, 214.
Letter C.	
(In de doos N⁰. 1.)	
Schriften betreffende het mishandelen der Doopsgezinden te Aardenburg en het verbieden van hunne openbaare godsdienstoeffeningen door de Magistraat aldaar, en copie-missive van de Staaten Generaal aan dezelve, in dato 1 Mei 1615, N⁰. 15 (lees: N⁰. 9).	Thans Inv. nr. 11,*5*; vgl. ook Blaupot ten Cate I, 216.

Authentique copie van het gepasseerde tusschen de magistraat en de Doopsgezinden te Aardenburg den 26 en 27 Juny 1672, in den furieusen aanval der Franschen.	Thans Inv. nr. 12,*16*.
Letter D.	
(In de doos N°. 1.)	
Accoorden met Heeren Burgemeesteren, Colonellen en Thesauriers wegens het betaalen van wagtgeld, en andere stukken daartoe betrekkelijk zedert 1588 tot 1741 (1),	
Papier N°. 15—1588.	Thans Inv. nr. 11,*2*.
N°. 28—1659.	Thans Inv. nr. 12,7.
N°. 29—1668.	Thans Inv. nr. 26,*2*.
No. 38—1680 en	Thans Inv. nr. 12,*26*.
1682.	Thans Inv. nr. 12,*26*.
N°. 32—1705.	Thans Inv. nr. 13,*17*.
N°. 34—1705.	Thans Inv. nr. 13,*19*.
Letter E.	
(In de doos N°. 1.)	
Certificatie van Haare Edel Agtbaren van de wettigheid van den trouw der Doopsgezinden alhier in hunne kerk bevestigd, in dato 5 December 1639, N°. 27.	Thans Inv. nr. 12,*14*.
Copie origineele dito van dato 1670 14 Juli, N°. 28.	Thans Inv. nr. 12,*14*.
Copie-extract uit de notulen der stad Middelburg betreffende het trouwen buiten de stad, in dato 26 October 1675.	Thans Inv. nr. 13,*10*.
Brief van Haare Edel Agtbaren aan den kerkeraad nevens een exemplaar van de ordonna(n)tie van de Staten van Zeeland tot eene belasting op het trouwen, dato 1 Januari 1704, N°. 30.	Thans Inv. nr. 13,*13*. Zie Blaupot ten Cate a. w. I, 156.

1) In dit pak bevinden zich slechts stukken tot 1705.

Letter F.

(In de doos N°. 1).

Request en apostille wegens de vryheid tot het aanslaan en redden van de boedels der armen, 1675, N°. 12.

Thans Inv. nr. 12,*22*.

Exemptie van de taux op de turf voor den armen voor 3 last in 't jaar door de Staten van Zeeland toegestaan, 1676, N°. 14.

Thans Inv. nr. 12,*24*.

Acte van vryheid van excijs voor den wijn tot het avondmaal, 1696, N°. 13.

Thans Inv. nr. 13,*6*.

Letter G.

(In de doos N°. 1.)

Collecten voor buitenlandsche nooden: voor Fransche vlugtelingen, vervolgde en onderdrukte Zwitscherze, Poolsche en andere Doopsgezinde en Protestantsche Christenen van 1672—1736.

Thans Inv. nr. 12, *17—20*, Inv. nr. 13,*8*, *24—30*, *39—47*, en Inv. nr. 26, *12—17*.

Letter H 1.

(In de doos N°. 1.)

Testamenten en extracten van testamenten van Pauwlyneken Verbeke, weduwe Lodewijk Kantaert, Anno 1612.

Van Elisabeth Quesne, 1634.

Van Gillis de Olyslager, 1639.

Van Janneken Roest, weduwe Cornelis Timmerman, 1675.

Van Joris Dobbelaar, 1681.

N°. 52.	Thans Inv. nr. 11,*4*.
51.	Thans Inv. nr. 12,*1*.
50.	Thans Inv. nr. 12,*2*.
35.	Thans Inv. nr. 12,*21*.
30.	Thans Inv. nr. 12,*27*.

H 2.

(In de doos N°. 1.)

Van Carel de Bont en vrouw, 1701.

Thans Inv. nr. 13,*22*.

Van Prijnke Isaäcs, weduwe Cornelis Timmerman, 1732, N°. 53.	Thans Inv. nr. 13,*48*.
Van Jannetje Dane, 1747, N°. 1.	Thans Inv. nr. 13,*54*.
Van Jacob Tak, 1751, N°. 26.	Thans in Inv. nr. 14.
Van Adriana Dane, 1758, N°. 4.	Thans in Inv. nr. 14.

Letter I (*1*).

(In de doos N°. 1.)

Contract met J. Spiering, 1681, N°. 21.	Thans Inv. nr. 12,*30*.
Id. met de gemeente te Veere, wegens derzelver overgave aan die van Middelburg, 1671, N°. 8.	Thans Inv. nr. 12,*15*. Vgl. Blaupot ten Cate a. w. II, 41.
Id. met Gilles Pouwels wegens het onderhoud van Jan Strik, 1682, N°. 54.	Thans Inv. nr. 12,*31*.
Id. met Paulus de Schinkel en vrouw, 1699, N°. 18.	Thans Inv. nr. 13,7.
Id. met Dirk en Jan Pieters, 1720, N°. 19.	Thans Inv. nr. 13,*34*.
Id. met Adriaan Struwe, 1753, N°. 2 Æ D.	Thans in Inv. nr. 14.
Id. met Adriana Dane, 1755, N°. 3 Æ D.	Thans in Inv. nr. 69.

I 2.

(In de doos N°. 1.)

Contract met de Duitsche armen wegens Maria van Eeghen, 1689, N°. 17.	Thans Inv. nr. 13,*2*.
wegens Maarten Arends, 1755, N°. 25, beide in 't huis der Simpelen onderhouden.	Thans in Inv. nr. 14.

Letter K.

In de doos N°. 2.

Gifte van het huis de Voetboog, 1681, N°. 36, door Pieter Pietersen Haak.	Thans Inv. nr. 12,*28*.
Verkoop van hetzelve, 1725, N°. 37.	Thans Inv. nr. 13,*37*.
Verkoop van 't Huis het Harnas (1), 1725, N°. 38.	Thans Inv. nr. 13,*38*.

(1) Inventaris 1778 voegt er bij: «beide staande in de Korte Delft».

Letter L.

In de doos No. 1.

Vijf articulen van 1718, N°. 40. — Thans Inv. nr. 13, *32–33*.

Aanneeminge van dezelve, N°. 40 (1).

Vrijwillige inteekening ten behoeve van den predikdienst, 1722, N°. 56. — Thans in Inv. nr. 81.

Letter M.

(In de doos N°. 1.)

Request en apostil wegens overlast aan de kerk, 1689, N°. 22. — Thans Inv. nr. 13,*3*.

Id. tot het verkopen van de landden van de weezen Cornelis Brouwer, 1716, N°. 20. — Thans Inv. nr. 13,*31*.

Id. verkoopen van de zaagmolen, 1722, N°. 19. — Thans Inv. nr. 13,*35*.

Id. wegens (het confineeren van) Isaäc Anderhout (in 't stats tugthuis) 1753, en Petronella Cassier, 1754 (2). — Thans in Inv. nr. 14.

Letter N.

(In doos N°. 1.)

Geschrift wegens het bannen uit de gemeente, 1652. — Thans Inv. nr. 26,*1*. Vgl. over het bannen bij de Doopsgezinden Blaupot ten Cate a. w. I, 150.

Schepenbrief, anno 1657, N°. 44. — Thans Inv. nr. 12,*4*.

Landscheiding tusschen de gemeene en onze armen, 1746, N°. 24. — Thans Inv. nr. 13,*53*.

Quitantia wegens het legaat van I. Lakeman, 1732, N°, 55. — Thans Inv. nr. 26,*18*.

---

(1) Inventaris 1778 voegt nog hierbij: «Relaas van het gepasseerde tusschen de dienaaren en broederen deswege van 26 December 1717 tot 30 Januari 1718, N°. 70». Thans Inv. nr. 13,*32*.

(2) De tusschen haakjes geplaatste woorden zijn ontleend aan Inventaris 1778.

Letter O.

In doos N°. 3.

Stukken betreffende het invoeren van het verbond van eenigheid, en de XII vraagen, den leeraaren door de Staaten van Zeeland voorgelegd ter ondertekening, 1665 en 1666. (1)

Thans Inv. nr. 12,*12*. (Vgl. Blaupot ten Cate a. w. I, 227 en 397—400, waar een van deze stukken is afgedrukt).

Letter P.

(In de doos N°. 3.)

Request en deductie van de gemeente te Utrecht aan de Magistraat over de XII vragen en andere stukken, N°. 30.

Thans Inv. nr. 12,*13*. Vgl. Blaupot ten Cate a. w. I, 225.

Letter Q.

(In de doos N°. 3.)

Stukken raakende de geschillen en scheuring der gemeente te Amsterdam (tusschen Galenus en Apostool) (2), 1664 en 1665.

Thans Inv. nr. 12,*9*. Vgl. Blaupot ten Cate a. w. I, 336 vlg.

Item te Haarlem ordonnantie van de Magistraat deswege, N°. 32.

Thans Inv. nr. 12,*10*. Zie over deze Haarlemsche scheiding Blaupot ten Cate a. w. I, 344—346.

Letter R.

(In de doos N°. 3.)

Geschillen met Johannes Kien over het uitgeven van zijn boek „Honingraat der Godgeleerdheid", 1704 etc., MS.

Thans Inv. nr. 12,*14* en Inv. nr. 104.

---

(1) In inventaris 1778 aldus beschreven: «Stukken raakende het voorleggen van de XII bewuste vragen ter ondertekening door de Magistraat aan onze leeraren, het weigeren van dezelve, hunne opschorting in den dienst, en het weigeren van het aannemen van het zogenaamd verbond van eenigheid, Anno 1665, 1666.»

(2) Deze woorden ontleend aan Inventaris 1778.

Letter S.

(In de doos N°. 3.)

Brieven over het beroep van G. de Wind, en contract met denzelven, 1705, N°. 10.	Thans Inv. nr. 13, *15*, *16*, *18*, *20*; Inv. nr. 26, 7—*10*, en Inv. nr. 105.

Letter T.

(In de doos N°. 3.)

Copie van de requesten van de Nederduitsche consistorie en Adriaan van Eeghen aan de Magistraat, 1701 (1).	Thans niet meer aanwezig.

Letter V.

(In de doos) N°. 1.

Project en brieven over het oprigten van eene Societeit der Zeeuwsche Vlaamsche gemeenten, 1685 en 1686.	Thans Inv. nr. 26, *3*—*6*. Zie Blaupot ten Cate a. w. II, 40—43.

Letter W.

(In de doos) N°. 3.

Papieren wegens het bouwen eener kerke, en het vergaderen der Doopsgezinden in Cadsand en de Groede, en het verbod van de Staaten-Generaal des aangaande, 1646 en 1647.	Thans Inv. nr. 12,*3* Vgl. Blaupot ten Cate a. w. I, blz. 221.

Letter X.

(In de doos) N°. 1.

Request en apostille wegens het zetten van het pothuis aan de kerk 1723, N°. 16.	Thans Inv. nr. 13,*36*.

(1) In Inventaris 1778 beschreven als: «Request van de Gereformeerde Consistorie aan Haar Edel Agtbaren tegen Adriaan van Eeghen over zijn boekje «De wet der natuure» en Adriaan van Eeghen request en vertoog daartegen, 1701.»

Letter Y.

(In de doos) N⁰. 2.

Inventaris van den boedel van Catalijntje Ras, 1685.	Thans in Inv. nr. 69.
Brieven van W. Oudenaarde, 1693;	Thans Inv. nr. 13,*5*.
van G. de Wit, 1706.	Thans Inv. nr. 13,*21* en nr. 26,*11*.
Contract met A. Schipman, 1709.	Thans Inv. nr. 13,*23*.

Letter Z.

(In de doos) N⁰. 3.

Stukken betreffende Cornelis Arends, procedures tegen Adriaan Cornelis Duin en Abraham Frederiks, en coopconditie van eerstgemeldes huizen buiten de Noordpoort, 1641, 1654 en 1660.	Thans Inv. nr. 12,*8*.

(In de doos) N⁰. 1.

Ordre van den kerkeraad, 1694, N⁰. 4.	Thans Inv. nr. 37.
Procuratie tot het verkopen van de huizen van Gerrit Gerritsen, gewezen leeraar der Groningsche Mennonieten in Zeeland, 1691, N⁰. XVI.	Thans Inv. nr. 13,*4*.
Geschrift (van F. en P. Tak) (1) tegen het invoeren van nieuwe psalmen, 1761;	Thans in Inv. nr. 14.
tegen het beroepen van een tweeden predikant, 1772, N⁰. XIII en XV.	Thans in Inv. nr. 15.
Conventie tusschen de Gereformeerde en Doopsgezinde Diaconie wegens de alimentatie, 1762 gesloten, N⁰. XIV.	Thans in Inv. nr. 14.
Request en apostille wegens (het aannemen van) Jan Tak (die stom en doof was onder de dierectie van den kerkeraad), 1739 (N⁰. XVII) (2).	Thans Inv. nr. 13,*50*.
Quitantie van afkoop van de gemeene armen, N⁰. 30.	Thans in Inv. nr. 14.

---

(1) Deze nadere aanwijzing is ontleend aan Inventaris 1778.
(2) De tusschen haakjes geplaatste woorden uit Inventaris 1778.

In de doos No. 2.

Decreet- en transportbrieven van het huis, genaamd de Seeperie, de Kerk, gekogt voor rekening van de gemeente of armen 18 Augustus 1629 door Jan Roelands, N°. 1.	Thans in Inv. nr. 15.
Bewijs van eigendom ter registrature dezer stad op naam der armen gesteld, in dato den 1 Juny 1776.	Thans in Inv. nr. 15.
Decreet-, transport- en coopbrieven van het huis eertijds de Zon nu de Winter genaamd naast de kerk, door de dienaars der gemeente gekogt den 2 Maart 1658, N°. 2 en 3.	Thans Inv. nr. 12,5.
Contract wegens de waterleiding tusschen dit en het naastgelegen huis ten N., 1646, N°. 19.	Thans Inv. nr. 12,5.
Aftekening van stadsriool onder hetzelve (gezuiverd en opgemaakt 1703, N°. 41) (1).	Thans Inv. nr. 13,*12*.
Resolutie des Kerkeraads wegens het bewonen van hetzelve door den oudsten leeraar, 1683, N°. 23.	Thans in Inv. nr. 2.
Bewijs van eigendom van het huis in 't Cerspel uit den boedel van Catelijntje Raas aan den armen vervallen 1685, en ter registrature op derzelver naam getransporteerd 16 Januari 1775, N°. 59.	Thans in Inv. nr. 15.
Contract met Elias Content over koop van de helft van de muur tusschen dit en zijn naastgelegen huis, in dato 2 Juni 1775, N°. 60.	Thans in Inv. nr. 15.
Transportbrief van 14 roeden lands bij de wooningen van Adriaan Dane aan den Noordweg, 1754, N°. XII.	Thans niet meer aanwezig.
Meeting van den grond en hof van dito wooningen zamen groot 33 roeden, N°. XI.	Thans niet meer aanwezig.

(1) Deze woorden uit Inventaris 1778.

(In de) doos N°. 1.	
Brieven van de gemeente te Amsterdam en ontwerp van eene societeit ter oprigting van een kweekschool voor studenten in de godgeleerdheid, 1735—1738, N°. X.	Thans Inv. nr. 13,49.
(In de) doos N°. 1.	
Relaas van de geschillen tusschen de dienaaren en broeders der gemeente, Anno 1717 en 1718, N°. 70. (1)	

Bijlage IV.

Inventaris van de geschriften en papieren betreffende de Gemeente, op de kerkekamer berustende en in orde geschikt 1778 (2).

In de doos N°. 1.	
Gedrukte quitantie van afkoop der gealimenteerde weezen, N°. 30.	Thans in Inv. nr. 14.
Extracten uit de notulen der stad Middelburg van 1578—1741, N°. XIX.	Thans Inv. nr. 106.

---

(1) Zie boven bij Letter L.

(2) De inventaris is beschreven hierachter onder nr. 39. Terwijl in de lijst van 1778 (zie vorige Bijlage) de stukken naar de paketten gerangschikt zijn, zijn ze in dezen inventaris geschikt volgens de doozen N°. 1, 2 en 3, en wel zoo, dat in de doos N°. 1 zich bevinden de paketten A—I, L—N, V en X en een aantal losse stukken, in de doos N°. 2 de paketten K en Y en eenige losse stukken, in de doos N°. 3 de paketten O—W en Z, bovendien nog in de laatste doos papieren van „Simon en Joris Simonsen Broekaart, naar Oost-Indië uitgerust, 1703 en 1709, N°. 70" (thans in Inv. nr. 69), die niet in de lijst van 1778 worden genoemd. Overigens zijn hier alleen nog eens afgedrukt de verdere niet in de lijst van 1778 opgeteekende losse stukken, blijkbaar niet door

Geschillen tusschen de Gereformeerde en Lutersche Diaconie en nadere conventie om de alimentatie van arme subjecten in vervolg van tijd te reguleeren, 31 Maart 1760 etc., pacquet N°. XXI.	Thans in Inv. nr. 14.
Octroy van de Staten van Holland verleend omtrent de erffenissen van zodanigen, die door hunne armen gealimenteerd worden, 5 Juli en 17 Augustus 1770.	Thans niet meer aanwezig.
Eigenhandige aanteekeningen van Adriaan van Eeghen.	Thans Inv. nrs. 102—105.
In de doos N°. 2.	
Koop- en transportbrief van 6 gemeten 246 roeden weiland onder Bottingen, 1738.	Thans niet meer aanwezig.
Koop- en transportbrief van het huis en erve, genaamd Groenenberg, gelegen aan den Noordweg 166, N°. XXI.	Thans niet meer aanwezig.
Koop- en transportbrief van het huis „de Drie Haringen", staande in de Giststraat, den 17 December 1772 voor den armen ingekogt.	Thans niet meer aanwezig.

---

ds. G. Boothamer bij zijn Beschrijving van de Doopsgezinde Gemeente gebruikt. Sommige wel door hem gebruikte, en ook in de lijst genoemde stukken zijn hier iets uitvoeriger beschreven: zie de nadere omschrijving bij de desbetreffende stukken in Bijlage III. De beide laatste stukken van dezen inventaris zijn met een latere hand doorgehaald. Met een latere hand is ook nog bijgeschreven: «Schepenschuldbrief op het huis 't Bordeaux-oxhoofd van 10 December 1767, groot £ 350» (thans niet meer aanwezig).

Bijlage V.

Schematisch overzicht d

K

1

Resolutie en copieboek.

1642—1666 [1]) (14).

Trouwboek

1642—1686 (

1867—1810 (

Register van resolutiën (notulen)

1652—1660 (15).
1661—1690 (6).
1690—1755 [2]) (7).
1774 [2])—**1831**.
1832—1838.
1839—1847.
1847—1853 [3]).
1858 [3])—**1869**.
1870—1882.
1882—1894.

Register van uitgaande stukken.

1693 [1])—**1738** (**1773**) (18).
1738—1782.
1783—1832.
1832—1851.
1852—1871.
1872—1892.

Geboorteboek.

1675—1810 (20)
1810—1833.
1833—1898.

1) Gedurende 1667—1690 hebben we waarschijnlijk de uitgaande stukken i
2) Van 1755 tot 1773 komen de resolutiën in het register van uitgaande stukke
3) Van 1854 tot 1858 zoeke men de notulen van den kerkeraad in het regist
4) Zie Inv. nr. 73.

rchief behoorende registers.

dsboek.

(1).

Lidmatenboek.
1642—1831 (16).

Rekeningboek.
1642—1657 (2).

Avondmaalboek.
1782—1831.

Rekening- en grootboek.
1657—1681 (3).
(1657—1672 rekeningboek
1672—1681 grootboek).

Wachtboek.
1657—1664 (A).
. . . .
1673—1711 (12).
1675—1677 (11).
1712—1779 (13).
1780—1795.

Rekeningboek.
1672—1722 (4)

Grootboek.
1683—1734 (5).
. . . .

llecteboek.	Kasboek.	Rekeningboek.	Grootboek.	Journaal.
–1705 (21).	1675—1708 (8).	**1723—1750** (10).	**1743—1744.**	**1743—1744.**
–1714 [4]).	1708—1740 (9).	**1751—1779.**	. . . .	. . . .
–1717 [4]).	1741—1758.	**1780—1826.**	**1816—1841.**	**1816—1841.**
–1732.	**1759—1773.**	**1827—1894.**	**1842—1889.**	**1842—1889.**
–1770.	**1774—1789.**		**1890—1897.**	**1890—1897.**
–1810.	**1789—1814.**			
	1815—1837.			
	1838—1846.			
	1847—1857.			
	1858—1874.			
	1875—1898.			

r van resolutiën te zoeken. Van 1690 tot 1693 is dit zeker het geval.
. 26).
n van de diakenen.

INVENTARIS.

A. Handelingen van het Kerkbestuur.

1. *Van den Kerkeraad.*

N.B. Zie over de samenstelling van dit college de Inleiding.

1—9. Register van resolutiën (notulen). 1652—1894.
9 deelen.

N.B. Van het jaar 1630 af is er een register van resolutiën gehouden. Dat over de jaren 1630—1642, N⁰. 1 van den inventaris van c. 1725, afgedrukt als Bijl. II van de Inleiding, is niet meer aanwezig, terwijl de resolutiën uit de jaren 1642--1652 zich bevinden in Inv nr. 27 (zie nader aldaar). Verder ontbreken de resolutiën uit de jaren 1661—1690, die blijkbaar waren opgeteekend in nr. 6 van bovengenoemden inventaris van c. 1725.

Gedurende de jaren 1693—1755 worden ook geregeld resolutiën aangetroffen in nr. 26. Na dit jaar wordt dit zelfs het eenige register van resolutiën; aan het slot van nr. 2 toch lezen we: «Anno 1755 den 17 September is gesolveert om de predikanten te verzoeken, tot het opschryven van de resolutiën der kerkeraad, die sedert dezen tijd zullen genomen worden: en dat gemelde resolutiën zullen geschreven worden in het Resolutie Boek N⁰. 18, 'tgeen de predikanten hebben aangenomen te doen beurtelings by de maand.»

Behalve resoluties worden in 't bijzonder in de drie eerste deelen ook nog vaak andere zaken opgeteekend: zoo vinden we herhaaldelijk vermeld, welke obligaties door den kassier zijn medegenomen, om den interest daarop te ontvangen, en ook, wanneer deze weder zijn teruggebracht (zie art. 3 Regl. 1778 in Inv. nr. 3). Verder is er steeds aanteekening gehouden van de verkiezing van nieuwe bestuursleden, terwijl er ten slotte in de beide eerste deelen ook nu en dan copieën van uitgaande stukken voorkomen.

1. 1652—1660.

N.B. Het deel is getiteld: «Resolutiebouck», en genummerd: «N⁰. 15» (zie den inventaris van c. 1725). Achterin bevinden zich «de gebeden om te gebruycken des Woensdaghs ter vergaderinge der dienderschap voor en na de handelinge . . . . .».

2. 1690—1755.

N.B. Het deel is getiteld: «Memoriael, (gehouden op de kerkekamer der Doopsgesinden te Middelburg) . . . .» en genummerd «N°. 7» (zie den inventaris van c. 1725). Vóórin bevinden zich eenige losse papieren, o. a. een «Ordere ter kamer vastgestelt, waarnaar de dienaaren haar voortaan sullen hebben te reguleeren op de boeten, hierna volgende». Het stuk is niet gedateerd, en heeft in hoofdzaak betrekking op de te heffen boeten. Verder een opgave van een aantal zaken, voorkomende in het nu niet meer aanwezige resolutie- en copieboek en van een mede daaruit afkomstige resolutie van 1683 Juli 8, genoemd in de lijst van 1778 onder de losse stukken N°. 23.

3. 1774—1831.

N.B. Het deel is getiteld: «Resolutie- en copiebouck» (1), en genummerd «N°. 25, vervolg van N°. 10» (lees 18). Van 1755—1773 toch zijn de resoluties opgeteekend in dit nummer (thans Inv. nr. 28). Copieën van uitgaande stukken komen in dit deel niet voor. Achterin bevindt zich een «Inventaris van gemaakt linne etc., leggende in een kasse op de solder van de kerk» van 1778, terwijl ook na dat jaar er steeds aanteekening is gehouden van hetgeen er is bijgekomen. Op de tegenovergestelde bladzijde is aangegeven hetgeen aan de verschillende personen «uit overstaande is gegeven».

4. 1832—1838.

N.B. Het deel is getiteld: «Notulen vergadering kerkeraad». Het verhandelde is hier voor 't eerst geheel in den vorm van notulen opgeteekend. — In de eerste vergadering van 1832 Januari 3 staat het nieuw aangenomen reglement in extenso opgeteekend.

5. 1839—1847.

N.B. Het deel is getiteld: «Notulen vergadering kerkeraad».

---

(1) Vgl. in verband hiermede de bepaling in art. 3 van het in dit deel opgeteekende reglement van 1778: «de secretaris houdt aanteekeninge van alles in het resolutie- en notulboek, wat ter vergadering wordt ingebragt en voorgesteld, als ook van alle besluiten en resolutiën daarop genomen en uitgebragt».

6. 1847—1853.

N.B. Het deel is getiteld: «Notulen vergadering kerkeraad».

7. 1857—1869.

N.B. Het deel is getiteld: «Notulen vergadering kerkeraad». De notulen over de jaren 1854—1857 zijn opgeteekend in nr. 40.

8. 1870—1882.

N.B. Het deel is getiteld: «Notulen vergadering kerkeraad».

9. 1882—1894.

N.B. Het deel is getiteld: «Notulen van den kerkeraad».

10—21. Ingekomen stukken. 1577—1895.
1 charter en 11 pakken.

N.B. Bij de 6 eerste nummers zijn de overeenkomstige nummers op de lijst van 1778 aangegeven, welke lijst men hiervoor als Bijlage III van de Inleiding vindt afgedrukt. «Ingekomen stukken» is in den ruimsten zin van het woord genomen, behalve ingekomen brieven ook contracten, eigendomsbewijzen, conditiën van verkoop enz. Zie daarvoor nader ieder nummer afzonderlijk. Een enkele maal zijn ook op de ingekomen brieven minuten van uitgaande geschreven of zijn deze daarin gesloten.

10. 1577.
1 charter.

N.B. Het stuk komt voor op de lijst van 1778 onder A. Er is bijgevoegd een notarieel afschrift van 1645. Dit origineele charter van prins Willem I is afgedrukt in het Nederl. Archief voor Kerkgeschiedenis, Nieuwe serie IV (1905), blz. 46—48 naar het daarvan in 1894 gemaakte facsimile (zie aldaar blz. 28, noot 3). Ook Blaupot ten Cate spreekt er over a. w. I, 174. Hij kent het uit Van Braght, Bloedig tooneel of Martelaarsspiegel der Doopsgezinde of weerloose, waar het is gedrukt blz. 747. Het is tentoongesteld geweest op de Zeeuwsche Oranje-Tentoonstelling, in 1898 te Middelburg gehouden (zie Catalogus, Afd. B blz. 4).

11. 1582—1615.

N.B. De stukken zijn genummerd 1—5. Ze correspondeeren als volgt met die op de lijst van 1778:

Tegenwoordig nummer.	Op de lijst van 1778.	*Aanmerkingen.*
1	A, N°. 5; A, N°. 8; A, N°. 1.	A N°. 8 en A N°. 1 resp. van 1578 en 1580 behooren bij A N°. 5, in 1582 ingekomen. Bij dit request aan den prins toch waren blijkens den inhoud beide copieën (A N°. 8 en A N°. 1) gevoegd, en ze zijn ook later weder met de apostille teruggezonden.
2	D, N°. 15.	Hierbij een copie.
3	B, N°. 7.	Twee geheel gelijkluidende copieën op perkament van 1605. Zie ook Inv. nr. 12,*6*.
4	H, N°. 52.	
5	C, N°. 9.	Op de lijst van 1778 staat abusievelijk: «N°. 15».

Drie van deze stukken zijn afgedrukt in het Nederlandsch Archief voor Kerkgeschiedenis, Nieuwe serie IV (1905) blz. 48—53, twee er van, N°. 1 van 1582 en N°. 3 van 1605, naar de daarvan in 1894 gemaakte facsimiles (zie aldaar blz. 28 noot 3), het derde bij N°. 1 van 1578 naar een copie berustende in het Archief van de Vereenigde Doopsgezinde gemeente te Amsterdam (1). De oorspronkelijke brief berust nog in het gemeentearchief te Middelburg (2).

12. 1634—1682.

N.B. De stukken zijn genummerd 1—31. Ze correspondeeren als volgt met de lijst van 1778:

(1) J. G. de Hoop Scheffer. Inventaris der archiefstukken berustende bij de Ver. Doopsgez. gemeente te Amsterdam I, N°. 431.

(2) J. H. de Stoppelaar. Inventaris van het oud-archief der stad Middelburg N°. 2768.

Tegenwoordig nummer.	Op de lijst van 1778.	*Aanmerkingen.*
1	H, N°. 51.	
2	H, N°. 50.	Hierbij 5 bijbehoorende stukken.
3	W.	Deze 7 stukken, betrekking hebbende op het bouwen eener kerk te Groede, zullen met elkaar in 1647 zijn ingekomen.
4	N, N°. 44.	
5	Losse stukken, Nos. 2, 3 en 19.	N°. 3 en N°. 19 zijn beide stukken, behoorende bij den transportbrief van het huis «de Zonne» (N°. 2).
6	B, N°. 7.	Onder dit nummer zijn samengebracht 4 copieën op papier van den brief van prins Maurits aan den magistraat d.d. 1593 Maart 4 (Vgl. Blaupot ten Cate a. w. I, 214), blijkens dorsale notitie ingekomen «14den Augusti 1658». Zie ook hiervoor Inv. nr. 11,*3*.
7	D, N°. 28.	Hierbij een copie uit later tijd.
8	Z.	Bij deze conditie van verkoop nog 9 bijbehoorende stukken.
9	Q.	De 7 stukken, onder dit nummer bijeengebracht, hebben betrekking op de geschillen te Amsterdam tusschen Galenus en Apostool.
10	Q.	1 stuk over geschillen te Haarlem.
11	—	Attestatie d.d. 1665 Juni 10.
12	O.	Memorie van het voorgevallene in 1665 en 1666 «wegens zeeker twaalf vragen, den Doopsgesinde voorgehouden om te teekenen in Zeeland» met 25 bijbehoorende stukken, waarvan 20 genummerd en 5 niet genummerd.
13	P.	Twee stukken over het te Utrecht naar aanleiding van

Tegenwoordig nummer.	Op de lijst van 1778.	*Aanmerkingen.*
		de XII vragen voorgevallene. De «andere stukken» ontbreken.
14	E, Nos. 27 en 28.	
15	I, N°. 8.	Met twee bijbehoorende stukken.
16	C.	Twee stuks van de gedrukte «authentyke copie van het gepasseerde tusschen de Magistraat en de Doopsgezinden te Aardenburg den 26 en 27 Juni 1672 . . . .».
17	Uit G, (N°. 45) (1).	Brief van de Amsterdamsche gemeente over onderstand aan de Doopsgezinden te Bern d.d. 1672 Februari 27 met bijbehoorend stuk.
18	Id.	Id. uit Amsterdam over id. d.d. 1672 Maart 1.
19	Id.	Id. uit Brouwershaven d.d. 1672 Maart 6.
20	Id.	Gedrukte brief van de Amsterdamsche gemeente d.d. 1672 Januari 6 over onderstand aan Doopsgezinden met bijbehoorend stuk.
21	H, N°. 34.	Op de lijst van 1778 abusievelijk aangeduid als «H, N°. 35».
22	F, N°. 12.	
23	—	Genummerd «N°. 16» en het bijbehoorende stuk «N°. 15». Men heeft ze blijkbaar verzuimd op de lijst van 1778 onder F te vermelden.
24	F, N°. 14.	Met bijbehoorende gedrukte ordonnantie.
25	—	Genummerd «N°. 31».
26	D, N°. 38.	Twee stukken.
27	H, N°. 35.	
28	K, N°. 36.	

(1) Dit nummer komt alleen op het stuk zelf voor, niet op de lijst van 1778.

Tegen-woordig nummer.	Op de lijst van 1778.	*Aanmerkingen.*
29	—	Genummerd «N°. 31».
30	I, N°. 21.	
31	I, N°. 54.	

13. 1688—1747.

N.B. De stukken zijn genummerd 1 –54. Ze correspondeeren als volgt met de lijst van 1778:

1	—	Genummerd «47». Het behoorde waarschijnlijk tot paket D van de lijst van 1778, maar wordt daar niet vermeld: het is een gedrukte ordonnantie d.d. 1688 December 18 van de regeering van Middelburg over de burgerwacht.
2	I, N°. 17.	Hierbij twee bijbehoorende stukken.
3	M, N°. 22.	
4	Losse stukken, N°. XVI.	
5	Y, (N°. 80) (1).	Brief van Willem Oudenaarde d.d. 1694 (niet 1693) Februari 2.
6	F, N°. 13.	
7	I, N°. 18.	
8	Uit G, (N°. 45) (1).	Brief van de gemeente te Amsterdam over onderstand aan Doopsgezinden in den Palts d.d. 1700 Maart 18.
9	—	Attestatie uit Groningen.
10	E, (N°. 29) (1).	Extracten uit de notulen van Middelburg van 1675 October 25 en 1702 December 2.
11	—	Brief van Jan van de Verde te Vlissingen d.d. 1703 Februari 8.

(1) Deze nummers komen alleen op de stukken zelf voor, niet op de lijst van 1778.

Tegenwoordig nummer.	Op de lijst van 1778.	*Aanmerkingen.*
12	Losse stukken, N°. 41.	
13	E, N°. 30.	
14	Uit R.	Twee bijna gelijkluidende brieven van Johannes Kien d.d. 1704 Augustus 18.
15	S, (N°. 2) (1).	Brief van Gerard de Wind d.d. 1705 Februari 22.
16	S, (N°. 4) (1).	Id. d.d. 1705 Maart 23.
17	D, N°. 32.	
18	S, (N°. 7) (1).	Brief van Gerard de Wind d.d. 1705 Mei 16.
19	D, N°. 34.	Het stuk is genummerd «N°. 33».
20	S, (N°. 8) (1).	Contract met Gerard de Wind d.d. 1705 October 28.
21	Y, (N°. 9) (1).	Brief van Gerbrand de Wit d.d. 1706 Augustus 17.
22	H, (N°. 50) (1).	Testament van Carel de Bort en vrouw, 1708.
23	Y, (N°. 11) (1).	Copie van het contract met A. Schipman, 1709.
24	Uit G, (N°. 45) (1).	Brief van de gemeente te Amsterdam over onderstand aan Doopsgezinden te Bern d.d. 1710 Angustus 14 met 2 bijbehoorende stukken.
25	Uit G, (N°. 45) (1).	Id. over id. d.d. 1710 Augustus 4.
26	Uit G, (N°. 45) (1).	Id. over id. d.d. 1710 October 7.
27	Uit G, (N°. 45) (1).	Id. over id. uit 1710.
28	Uit G, (N°. 45) (1).	Extract uit de notulen der stad Middelburg over onderstand aan Doopsgezinde vluchtelingen d.d. 1713 Juni 17.
29	Uit G, (N°. 45) (1).	Brief van de gemeente te Amsterdam over onderstand aan Pruisische geloofsgenooten d.d. 1714 October 31.

(1) Deze nummers komen alleen op de stukken zelf voor, niet op de lijst van 1778.

Tegenwoordig nummer.	Op de lijst van 1778.	*Aanmerkingen.*
30	Uit G, (N⁰. 45) (1).	Id. van de gecommitteerden te Amsterdam (2) ovèr id. d.d. 1714 December 21.
31	M, N⁰. 20.	
32	L, N⁰. 70.	Op de lijst van 1778 abusievelijk ook als L, N⁰. 40 aangeduid. Onder dit nummer zijn zes stukken vereenigd.
33	L, N⁰. 40.	
34	I, N⁰. 19.	
35	M, N⁰. 19*.	Het stuk is genummerd „19*".
36	X, N⁰. 16.	
37	K, N⁰. 37.	
38	K, N⁰. 38.	
39	Uit G, N⁰. 45.	Brief van de Gecommitteerden te Amsterdam over de Pruisische geloofsgenooten d.d. 1726 Juli 10.
40	Uit G, (N⁰. 45) (1).	Id. over id. d.d. 1726 Augustus 21.
41	Uit G, (N⁰. 45) (1).	Id. over id. d.d. 1726 November 26.
42	Uit G, (N⁰. 45) (1).	Id. over id. d.d. 1727 Maart 21.
43	Uit G, (N⁰. 45) (1).	Id. over id. d.d. 1727 Mei 10.
44	Uit G, (N⁰. 45) (1).	Id. over id. d.d. 1727 Juni 17.
45	Uit G, (N⁰. 45) (1).	Id. over id. d.d. 1727 Augustus 14.
46	Uit G, (N⁰. 45) (1).	Id. over id. d.d. 1731 April 7.
47	Uit G, (N⁰. 45) (1).	Id. over id. d.d. 1731 December 20.
48	H, N⁰. 53.	
49	Losse stukken, N⁰. X.	Alleen op den inventaris van 1778.
50	Losse stukken, N⁰. XVII.	

(1) Deze nummers komen alleen op de stukken zelf voor, niet op de lijst van 1778.

(2) Over de instelling van deze gecommitteerden voor de buitenlandsche nooden zie men Blaupot ten Cate a. w. II, 117 vlg.

Tegenwoordig nummer.	Op de lijst van 1778.	*Aanmerkingen.*
51	—	Het stuk is genummerd „N⁰. 34” en zal bij letter D van de lijst van 1778 behoord hebben, hoewel het daar niet wordt vermeld.
52	—	Testament van Hendrik Poox en Maria van Waart.
53	N, N⁰. 24.	
54	H, N⁰. 1.	

14. 1750—1763.

N.B. Van de zich in dit pak bevindende stukken komen de volgende ook op de lijst van 1778 voor:

Datum.	Op de lijst van 1778.	*Aanmerkingen.*
1751 October.	Losse stukken, N⁰. 30.	Zie Inv. nr. 28 blz. 73.
1752.	H, N⁰. 26.	Zie Inv. nr. 28.
1753 Juli 16.	M, (N⁰. X) (1).	Stuk over Isaäc Anderhout.
1753 Augustus 1.	I, N⁰. 2 Æ.	
1754 Mei 8.	M, (N⁰. XI) (1).	Stuk over Petronella Cassier.
1755 October 25.	I, N⁰. 25.	
1760.	Losse stukken, N⁰. XXI.	Onder dit nummer zijn 7 stukken samengevoegd.
1761 Januari 7.	Losse stukken, N⁰. XIII.	
1762 October 1.	Losse stukken, N⁰. XIV.	
1763.	H, (Æ) N⁰. 4 (1).	Zie Inv. nr. 28.

(1) Deze nummers komen alleen op de stukken zelf voor, niet op de lijst van 1778.

15. 1764—1793.

N.B. Van deze stukken komen de vier volgende ook op de lijst van 1778 voor:

Datum.	Op de lijst van 1778.	*Aanmerkingen.*
1772 Juli 4.	Losse stukken, N°. XV.	
1775 Januari 16.	Losse stukken, N°. 59.	
1775 Juni 2.	Losse stukken, N°. 60.	
1776 Juni 1.	Losse stukken, N°. 1.	De 12 stuks, in dit nummer vereenigd, zijn overgelegd bij het „stellen op naam der armen" van het huis „de Seeperie".

16. 1795—1813.

17. 1814—1829.

18. 1830—1843.

19. 1844—1860.

N.B. Hieronder bevindt zich het concept-reglement van 1858, dat in de vergadering van 23 Februari van dat jaar is aangenomen.

20. 1861—1886.

21. 1887—1895.

22 en **23**. Ingekomen attestaties. 1723—1813.
2 liassen.

N.B. In de beide liassen liggen de oudste stukken onder, de jongste boven. Voor de overige jaren zoeke men de attestaties onder de ingekomen stukken (Inv. nrs. 10—21).

22. 1723—1750.

N.B. Hierin ook eenige bijlagen, m. n. enkele stukken over de moeielijkheden, bij het toelaten van Peter Dobbelaar als lidmaat van de gemeente gerezen (zie ook Inv. nr. 28 f°. 45).

23. 1750—1813.

N.B. In deze lias liggen de stukken niet altijd in zuiver chronologische volgorde. Bovendien ontbreken de jaren 1773—1781, 1793—1797 en 1799—1812.

24. Ingekomen stukken over Pruisische zaken. 1732—1758.
1 band.

N.B. De binnentitel luidt: „Briefwisseling van de Kerkeraad der Doopsgesinden te Middelburg wegens hunne behandeling van de Pruisise huisgezinnen, door de Societeit der Doopsgezinden in de Nederlanden in Walcheren geplaatst, gehouden met derzelver Gecommitteerden te Amsterdam, begonnen den 12 April 1732, geëindigt den 23 Mey Anno 1758". In den eersten tijd tot 1738 (zie Inv. nr. 34) zijn hiermede ook geregeld minuten en copiëen van uitgaande stukken samengebonden. De jaren 1746, 1747, 1749, 1751—1754 en 1756 ontbreken, terwijl men de correspondentie over dit onderwerp van vóór 1732 zoeke in Inv. nr. 13, *29—30* en *39—47* en Inv. nr. 26, *12—17*.

In Pruisen was men reeds in de 17de eeuw voortdurend den Doopsgezinden vijandig gezind, en in 1732 kwam het zoo ver, dat de koning een patent uitvaardigde, waarbij de Doopsgezinden zoo spoedig mogelijk het land moesten ruimen (zie nader Blaupot ten Cate, Geschiedenis der Doopsgezinden in Friesland, 200—201). In het gastvrije Nederland vonden zij bescherming, en in 't bijzonder in Wageningen en op het eiland Walcheren werden velen door bemiddeling van de Gecommitteerden voor de buitenlandsche nooden (zie Blaupot ten Cate, Geschiedenis der Doopsgezinden in Holland, Zeeland, Utrecht en Gelderland II, 117 vlg.) geplaatst. Op deze plaatsing en het verdere verblijf van hen op Walcheren heeft onze band uitsluitend betrekking. In 1740 waren alle weder naar hun vaderland teruggekeerd. (zie Blaupot ten Cate a. w. II, 120—122). Toch duurde het nog tot 1758, voordat hunne zaken geheel waren afgewikkeld, zie ook Inv. nrs. 34, 35 en 84—92.

25 en **26**. Copieën van uitgaande stukken. 1580—1732.
2 pakken.

N.B. Alle stukken komen ook voor op de lijst van 1778, als Bijl. III van de Inleiding afgedrukt. Men zie ze bij elk nummer nader gespecificeerd. — Sedert 1642 komen ook uitgaande stukken voor in Inv. nr. 27 vlg.

25. 1580—1593.

N.B. De stukken zijn genummerd 1—4. Ze correspondeeren als volgt met die op de lijst van 1778:

Tegenwoordig nummer.	Op de lijst van 1778.	*Aanmerkingen.*
1	A, N°. 2.	
2	A, N°. 3.	
3	A, N°. 4.	
4	B, N°. 6.	Het antwoord op dit request vindt men Inv. nr. 10, *3* en nr. 12, *6*.

Waarschijnlijk hebben we hier te doen met copieën van stukken, bij requesten van de Doopsgezinde gemeente overgelegd en daarna met de apostille weder aan die gemeente teruggezonden (zie ook Inv. nr. 10,*1*). Waar deze requesten echter geen van alle meer aanwezig zijn, is dienaangaande moeielijk zekerheid te verkrijgen.

26. 1652—1732.

N.B Deze stukken zijn genummerd 1—18, en correspondeeren als volgt met die op de lijst van 1778:

Tegenwoordig nummer.	Op de lijst van 1778.	*Aanmerkingen.*
1	N, (N°. 40) (1).	Dit stuk is van 1652.
2	D, N°. 29.	Een blijkbaar niet verzonden request over het wachtgeld van 1668 Februari 19.
3	Uit V.	Copie van een brief d.d. 1685 September 26.
4	Uit V.	Id. d.d. 1685 November 22.
5	Uit V.	Id. d.d. 1685 December 6.
6	Uit V.	Id. d d. 1686 Februari 7.
7	S, N°. 1.	Copie van een brief aan Gerard de Wind d.d. 1705 Februari 15.

(1) Deze nummers komen alleen voor op de stukken zelf, niet op de lijst van 1778.

Tegen-woordig nummer.	Op de lijst van 1778.	*Aanmerkingen.*
8	S, N⁰. 3.	Id. d.d. 1705 Maart 11.
9	S, N⁰. 5.	Id. d.d. 1705 April 1.
10	S, N⁰. 6.	Id. d.d. 1705 Mei 6.
11	Y, (N⁰. 8) (1).	Copie van een brief aan Gerbrand de Wit d.d. 1706 Augustus 12.
12	Uit G,(N⁰.45) (1).	Copie van een brief aan de Gecommitteerden te Amsterdam d.d. 1714 December 12.
13	Uit G,(N⁰.45) (1).	Id. d.d. 1726 October 20.
14	Uit G,(N⁰.45) (1).	Id. d.d. 1727 April 8.
15	Uit G,(N⁰.45) (1).	Id. d.d. 1727 Mei 13.
16	Uit G,(N⁰.45) (1).	Id. d.d. 1727 Juli 30.
17	Uit G,(N⁰ 45) (1).	Id. d.d. 1731 Mei 20.
18	N, N⁰. 55.	

27—33. Register van uitgaande stukken. 1642—1892.
7 deelen.

N.B. Vóór het jaar 1642 werden de uitgaande stukken waarschijnlijk ingeschreven in het op den inventaris van c. 1725 onder N⁰. 1 voorkomende «boek van diverse saken, beginnende 1630: 1642». Tot 1738 vinden we geregeld ook uitgaande stukken in Inv. nrs. 1 en 2.

Volgens art. 5 van het reglement van 1778, opgeteekend in Inv. nr. 3, is het «de post van den praeses, (nl. den praeses-diaken) om de brieven van aanbelang in het copieboek in te schryven».

27. 1642—1666.

N.B. Het deel is getiteld: «Copiebouck», en genummerd: «N⁰. 14» (zie den inventaris van c. 1725, afgedrukt als Bijl. II van de Inleiding). Ook na 1666 zijn er nog nu en dan uitgaande stukken in geschreven, nl. enkele uit de jaren 1670—1672, 1675, 1676, 1689, 1691 en 1706. Er komen ook in voor resolutiën over de jaren 1642—1652 (zie Inv. nrs. 1—9) en huwelijksakten over

(1) Deze nummers komen alleen voor op de stukken zelf, niet op de lijst van 1778.

de jaren 1642—1686 (zie Inv. nr. 46), dit alles in deze volgorde:

blz. 1 — 11. Resolutiën, 1642—1652 (hierbij ook enkele uitgaande en ingekomen stukken).
» 12— 16. Uitgaande stukken, 1670—1676.
« 17—137. Blanco.
« 138—139. Uitgaande stukken (uitsluitend contracten), 1649—1653.
« 140—145. Blanco.
« 146—205. Uitgaande stukken, 1642—1666, 1689, 1691 en 1706.
« 206—231. Blanco.
« 232—234. Trouwformulieren.
« 235—368. Blanco.
« 369—435. Huwelijksakten, 1642—1686.
« 436—501. Blanco.

Achterin een paar losse bladen, blijkbaar afkomstig uit het trouwboek van de Doopsgezinde gemeente te Vere, met huwelijksakten uit 1647, 1655, 1658 en 1661.

28. 1693—1738(1773).

N.B. Het deel is getiteld: »Resolutie- ende copieboek« en genummerd «N⁰. 18» (zie den inventaris van c. 1725, Bijl. II van de Inleiding). De jaren 1696, 1698, 1702—1721, 1737—1738, 1740, 1742, 1746 en 1748—1750 ontbreken. — In den eersten tijd komen in dit deel behalve copieën van uitgaande stukken ook geregeld resolutiën voor; sedert 1738, toen een afzonderlijk register van uitgaande stukken is ingesteld (zie het volgend nummer.), beginnen deze zelfs de overhand te krijgen, en van 1755 af (zie Inv. nrs. 1—9) is dit het eenige resolutieboek geworden, waarin sedert ook geen uitgaande stukken meer te vinden zijn. Aan het einde van het deel staat: «Hierop volgt Resolutie Boek N⁰....., beginnende met den jaare 1774», geschreven met dezelfde hand als de inventaris en de lijst van 1778. — Behalve uitgaande stukken en resolutiën komen hierin ook nog nu en dan ingekomen stukken voor, zoo blz. 39, 41, 128 133 en 135, verder op pag. 13 vlg.:

«Order van de Consistorie of Kerkenkamer der Doopsgezinde gemeente in Middelburg, gelijk die vernieuwt is 1694» (zie Inv. nr. 37),

pag. 21: «Artikelen wegens den diakendienst», ongedateerd,

pag. 69: «Aanspraak van Doctor Gerardus de Wind aan den Heere Prince van Oranje en Nassouw», van 1747 Mei 21.

pag. 189: «Aanspraak van de Gecommitteerden der Doopsgezinde of Mennonite gemeente te Middelburg in

Zeeland aan Zyne Doorlugtige Hoogheid den Heere Prince van Oranje, Willem de Vijfde, als Zijn Hoog Edele als Erfstadhouder der 7 Vereenigde Nederlanden eerste zitting op Staats-Vergadering in de Abdie genomen had, op den 23 Mey A^0^. 1766».

Ten slotte vinden we achtereenvolgens op pag. 58, 60 en 62 de namen van de diakenen der gemeente gedurende de jaren 1732—1777.

29. 1738—1782.

N.B. Het deel is getiteld: «Copieboek van de Doopsgezinde Gemeente te Middelburg». Hierin ontbreken de jaren 1746—1747, 1749, 1753, 1756, 1759, 1763, 1767—1768, 1770, 1774, 1776 en 1781. Ook enkele ingekomen stukken komen voor, nl. van 1751 Juli 2, 1754 Maart 14 en 26, April 27 en Mei 11.

30. 1783—1832.

N.B. Het deel is getiteld: «Copieboek». — De jaren 1785—1788, 1797, 1805—1806 en 1808 ontbreken.

31. 1832—1851.

N.B. Het deel is getiteld: «Copieboek». De stukken zijn genummerd 1—172. Bij elk stuk is aangewezen: «Relatif Notulen....»

32. 1852—1871.

N.B. Het deel is getiteld: «Copieboek van verzonden brieven». De stukken zijn genummerd 173—453. Tot 1854 Januari 10 staat bij elk stuk aangewezen: «Relatif Notulen....». Hierin komen sedert 1858 ook geregeld de uitgaande stukken van het college van diakenen voor. Achterin bevindt zich een alphabetische index op de namen van degenen, aan wie de brieven gericht zijn.

33. 1872—1892.

N.B. Het deel is getiteld: «Brievenboek». De stukken zijn genummerd 454—890. — Ook hierin staan geregeld de uitgaande stukken van het college van diakenen opgeteekend.

34. Copieën van uitgaande stukken over Pruisische zaken. 1738—1758.

1 deel.

N.B. De titel luidt: „Copiën der brieven van de kerkeraad der Doopsgezinde Gemeente te Middelburg aan de Gecommitteerden der Doopsgezinde Gemeentens te Amsterdam, getrokken uit hun Copieboek, zooverre aanbelangd hun behandeling van de Pruissise geloofsgenooten, waaruit gelaten zijn zoodanige zaaken, welke daartoe geen betrekking hebben, alsmede de hoofden en 't besluit van ydere brief, als overtollig zijnde". — Alle brieven komen dan ook mede voor in nr. 29. De brieven zijn hier met latere hand genummerd: 141, 143, 147, 149, 151, 153, 157, 162—164, 166, 169, 171, 172, 174, 162, 156, 158, 160, 161, 165, 167, 169, 172, 174, 177, 180, 182, 186, 188, 193, 196, 199, 200—204, 207, 210. Zooals men ziet, komen de nummers 169, 172 en 174 tweemaal voor. Men zie hierover nader Inv. nr. 24 en verder ook Inv. nrs. 35 en 84—92.

35. Memoriën over de plaatsing en het verblijf van de Pruissische huisgezinnen op Walcheren 1758.

1 omslag.

N.B. Beide stukken, in dezen omslag samengebracht, zijn ongedateerd, maar uit den inhoud kan men opmaken, dat het twee memories zijn, over te leggen door de afgevaardigden van de Doopsgezinde gemeente te Middelburg op de speciaal voor deze aangelegenheid samengeroepen Societeitsvergadering te Amsterdam op 23 Mei 1758 (zie ook Inv. nr. 34, onder Nos. 207 en 210). Bovendien is er bijgevoegd een op deze zaak betrekking hebbende «Copie van de rekening, gehouden den 27 Maart Anno 1750 aan de Gecommitteerden van de Societeit der Doopsgezinden te Amsterdam, alsmede de particuliere rekening van 5 huisgezinnen, nog een rekening van State ende waterpenningen etc. betaald voor 't hof van Dirk Jansen, den 7den April Anno 1755, overgegeven aan bovengemelden Gecommitteerden». Men zie nader de noot bij Inv. nr. 24 en verder ook Inv. nrs. 84—92.

36. Register van notulen over Goesche zaken. 1868—1890.

1 deel.

N.B. Het deel is getiteld: «Notulen van het verhandelde betreffende de Doopsgezinde gemeente te Goes». Het bestaat deels uit afschriften van notulen, opgeteekend in Inv. nrs. 7 en 8 (1868—1875), deels uit notulen van de «vergaderingen van den kerkeraad der Doopsgezinde Gemeente te Middelburg in zake de Doopsgezinde Gemeente te Goes» (1883—1890). Op de eerste van deze vergaderingen toch werd «aan den Heer Schraver opgedragen het verhandelde betrekkelijk de Goesche gemeente uit de Notulen van de vergaderingen van den Middel-

burgschen kerkenraad, en het college van diakenen aldaar te verzamelen». Dit is in dit deel gedaan, en wel te beginnen met 1868, in welk jaar de Middelburgsche gemeente begonnen is de bezittingen van de gemeente te Goes te beheeren. Tot 1875 staan alle zaken, die op Goes betrekking hebben, hier genotuleerd, daarna alleen de financiëele zaken (zie notulen 1875 Mei 19), immers ook na 1875, toen de Goesche gemeente weer een eigen bestuur heeft gekregen, is de gemeente Middelburg het bestuur over de financiën blijven behouden. — Verder bevat dit deel nog in afschrift de notulen van een «vergadering van den vereenigden kerkeraad der Middelburgsche en Goesche Doopsgezinde Gemeenten» op 28 October 1883 (de oorspronkelijke notulen bevinden zich op een los blad hierbij), en achterin, eveneens in afschrift de notulen van de eerste vergadering van den Goeschen kerkeraad op 9 April 1876, waarin tevens het „reglement voor de Doopsgezinde Gemeente te Goes" is ingevoegd; ten slotte nog op een los blad een afschrift uit Inv. nr. 9 van de notulen der »vergadering van de leden der Doopsgezinde Gemeente te Middelburg op Zondag 28 Juni 1885", waarin ook over Goesche zaken is gehandeld. De ingekomen stukken, bij al deze vergaderingen behoorende, zijn gevoegd bij Inv. nrs. 20 en 21.

37. Reglement 1694.

1 stuk.

NB.. Het stuk is van achteren getiteld: »Kerkkamers ordre der Doopsgesinden te Middelburgh, gemaakt 1694" en genummerd: »N⁰. 4" (zie ook de lijst van 1778, Bijl. III van de Inleiding onder «losse stukken»). Het is een copie van het Reglement, zooals het is opgeteekend in Inv. nr. 28 blz. 13 vlg., en zooals dat ook als Bijl. I van de Inleiding is afgedrukt. Hieronder is nog afgeschreven een «extract en titul van 't grootboek» (rekeningboek), beginnende met 1672, thans niet meer aanwezig (zie Inv. nrs. 52—55).

38 en **39**. Inventarissen (c. 1725)—1778.

2 stukken.

N.B. Alleen de eerste van deze beide inventarissen is volledig. In den tweeden zijn alleen de losse stukken opgenomen.

38. (c. 1725).

N.B. De titel luidt: „Inventaris van de boekken en verdere papieren van de Doopsgesinde gemeinte te Middelburg in Zeeland, behoorende tot de kerkelyke camer derzelver gemeinte". Een van de hier genoemde deelen

(«N°. 10") begint met 1723, terwijl een op de lijst van 1778 (Inv. nr. 112) vermeld deel, met 1726 beginnende, hier nog niet genoemd wordt. Deze inventaris zal dus c. 1725 zijn samengesteld. Zie hem afgedrukt als Bijl. II van de Inleiding.

39. 1778.

N.B. De titel luidt: „Inventaris van de papieren en geschriften van de gemeente, opgemaakt 1778, in de doosen N°. 1, 2 en 3 te vinden". De inventaris is afgedrukt als Bijl. IV van de Inleiding. Men zie nader de noot bij Inv. nrs. 108 en 109.

2. *Van het College van diakenen.*

N.B. Zie Inleiding blz. 271 en verder in 't bijzonder de artikelen 26—40 van het reglement van 1858, zich bevindende in Inv. nr. 19.

40—42. Register van notulen. 1858—1894.

3 deelen.

40. 1858—1864.

N.B. Het deel is getiteld: „Notulen vergaderingen Kerkeraad en Diakenen, 1854—18 Mei 1864". Gedurende 1854—1858 toch zijn hierin de notulen van den kerkeraad opgeteekend, te beginnen met 1857 onderscheidenlijk die van den „breeden kerkeraad" en van den „gewonen kerkeraad". Sedert 1858 Maart 2 gaat men, in verband met het reglement van 1858 Februari 23 (zie Inleiding blz. 271), de vergaderingen van den „gewonen kerkeraad" „vergaderingen van diakenen" noemen, die verder uitsluitend in dit deel voorkomen. Voor de notulen van den kerkeraad is een nieuw deel aangelegd (Inv. nr. 7).

41. 1864—1879.

N.B. De titel luidt: „Notulen vergadering diakenen".

42. 1879—1894.

N.B. Het deel is getiteld: „Notulen der Diakenvergadering".

43. Ingekomen stukken. 1857—1897.

1 pak.

N.B. Zie de uitgaande stukken hiervoor in Inv. nrs. 32 en 33.

3. *Van de Commissie voor een nieuwe kerk.*

N.B. Deze commissie is een uitvloeisel van het besluit van den kerkeraad van 1888 Mei 23 (zie Inv. nr. 9) om «een commissie van drie leden uit den kerkeraad te benoemen, ten einde te onderzoeken, of de mogelijkheid bestaat, om tot stichting van een nieuw kerkgebouw over te gaan en maatregelen te beramen ter bijeenbrenging van de noodige fondsen . . . en die commissie te doen bestaan uit den voorzitter van den kerkeraad, den voorzitter-diaken en den kassier».

44. Register van notulen. 1888—1889.

1 deel.

N.B. Zie de hierbij behoorende stukken onder Inv. nr. 75.

B. **Geboorte-, trouw- en lidmatenboeken.**

N.B. In art. 3 van het reglement van 1778 lezen we: «Hy (de secretaris) houdt insgelijks aanteekening van de aankomelingen, die zich ter vergadering hebben aangegeven, en van zoodanigen, die door den H. Waterdoop of op Attestatie tot leden zijn aangenomen: alsmede van de kinderen, die geboren worden; en van de leden en kinderen, die overleden zijn.»

45—45*a* *bis*. Geboorteboek. 1724—1898.

3 deelen.

45. 1724—1833.

N.B. Het deel is, voor zooveel betreft de jaren 1724—1810, een in 1810 gemaakte copie uit de blz. 55—141 van het oorspronkelijke geboorteboek, voorkomende onder N°. 20 van den inventaris van c. 1725 (zie blz. 279), dat 1811 Januari 9 volgens het arrêté van den prefect van 1810 December 16 is overgedragen aan den maire van Middelburg (de akte van overdracht is nog aanwezig in Inv. nr. 16) en nu ten stadhuize aldaar berust. Daarna is het nog tot 1833 op dezelfde wijze bijgehouden, d. i. zoo dat telkens eerst staan aangegeven de namen der ouders, daaronder de uit die huwelijken geboren kinderen. Vóórin bevindt zich een alphabetische index op de familienamen der vaders.

45*a*. 1833—1898.

N.B. Het deel is ingericht als het voorgaande.

45a bis. 1833—1898.

N.B. Het deel is geheel gelijkluidend aan het voorgaande, overeenkomstig de vóórin geschreven bepaling, dat «van dit kerkenboek zullen bestaan twee eensluidende afschriften, waarvan het eene op de kerkekamer, het andere bij den leeraar der gemeente zal berusten».

46. Trouwboek. 1748—1810.

1 deel.

N.B. Ook dit deel is in 1810 samengesteld. De opgaven zijn toen in het kort overgenomen uit het oorspronkelijke trouwboek, aangelegd in 1687 en voorkomende onder N⁰. 17 van den inventaris van c. 1725 (zie blz. 279), evenals het vorige deel aan den maire van Middelburg overgedragen, en nu nog op het stadhuis aldaar aanwezig. Mede zijn daaruit gecopieerd de zich vóór in het deel bevindende opgaven als:

1⁰. «Orde, welke wordt onderhouden ten aanzien van het ondertrouwen en trouwen».

2⁰. Uittreksel uit het register van resolutiën d.d. 1731 November 21.

3⁰. «Form van ondertrouwen».

4⁰. «Formulier wegens eene attestatie, dien elders buiten deze stad vertoond moet worden, wegens alhier gedane ondertrouw».

5⁰. «Formulier wegens eene attestatie, dien elders buiten deze stad vertoond moet worden, wegens afgeroepen geboden».

Een alphabetische index op de achternamen van de »jonge mannen" is er nu nog aan toegevoegd. De huwelijksakten van vóór 1687 vindt men opgeteekend in Inv. nr. 27. — Men zie over het recht van de Doopsgezinden om in ondertrouw en trouw aan te nemen Tegenw. Staat van Zeeland I, blz. 133.

47—49. Stukken, bij het trouwen overgelegd. 1725—1808.

3 liassen.

N.B. Hierin komen voor attestaties van afgeroepen trouwgeboden, van gedanen ondertrouw, toestemmingen tot een huwelijk, quitantiën van het trouwgeld enz. Dergelijke stukken van vóór 1725 komen ook voor onder de ingekomen stukken (Inv. nr. 12,*14*).

47. 1725—1750.

N.B. De stukken liggen niet in zuiver chronologische volgorde.

48. 1751—1801.

N.B. De lias is getiteld: »Huwelijksgeboden". De oudste stukken liggen onder, de jongste boven.

49. 1803—1808.

N.B. De lias is getiteld: »Huwelijksgebooden en quitanciën van het trouwgeld". De oudste stukken liggen onder, de jongste boven.

50. Lidmatenboek. 1642—1831.

1 deel.

N.B. Het deel is getiteld: «Naembouck, begonnen den 11en November anno 1642», en genummerd: «N°. 16» (zie den inventaris van c. 1725, Bijl. II van de Inleiding). Op blz. 101—124 staan uit de jaren 1642—1656 de «Naemen van de broederen en de susters buyten onder Myddelburch wonende». Bij iederen lidmaat staat meestal de datum van vertrek of overlijden opgeteekend, soms ook nog verdere bijzonderheden. Vóór in het deel een alphabetische index op de voornamen, bovendien als los stuk een vernieuwde alphabetische index van 1724 ook op de voornamen. Achterin eenige resoluties uit de jaren 1642 (vaststelling van 17 artikelen, een soort van reglement voor den kerkeraad) en 1646 (nominatie en verkiezing van twee leeraren). Voor de jaren na 1831 zie men de namen der lidmaten in Inv. nrs. 45 en 45*a*.

51. Avondmaalboek. 1782—1831.

1 deel.

N.B. In dit register worden telkens (meestal tweemaal in het jaar), wanneer door de gemeente avondmaal is gehouden, aangeteekend de namen van de lidmaten, die niet aanwezig waren (zie art. 11 van het Reglement van 1778 in Inv. nr. 3). Achterin zijn nog enkele andere zaken opgeteekend: vooreerst gedurende de jaren 1810—1825 aanteekeningen van het aantal flesschen wijn, dat telkens bij de avondmaalsviering is overgebleven, en dan achterin aan de keerzijde gedurende de jaren 1809—1882 aanteekeningen van de «uitdeeling aan gealimenteerde en de kosterin» nl. van wijn en brood, eveneens van het avondmaal overgebleven. Hiertusschen nog d.d. 1847 October 30 een «Bepaling nopens het rondbrengen der bekers bij de avondmaalsviering enz.»

C. Financieel beheer.

N.B. In de verschillende reglementen worden bepalingen aangetroffen over een kassier, een ontvanger

van het wachtgeld, ontvangers van de giften voor den predikdienst en een boekhouder. Bovendien was gedurende de jaren, dat de Middelburgsche gemeente door toedoen van de Algemeene Doopsgezinde Sociëteit te Amsterdam een aantal Pruisische huisgezinnen te onderhouden kreeg (zie nader bij Inv. nr. 24), de administratie hiervan aan een afzonderlijken ontvanger toevertrouwd. Diensvolgens is deze afdeeling in de volgende onderafdeelingen gesplitst:

1⁰. Financieel beheer van den kassier.
2⁰. Idem van den ontvanger van het wachtgeld.
3⁰. Idem van den ontvanger van de giften voor den predikdienst.
4⁰. Idem van den ontvanger van de gelden der Pruisische huisgezinnen.
5⁰. Idem van den boekhouder.

De 2e—4e afdeelingen kan men ook rekenen als behoorende tot de administratie van den kassier. Immers de daar genoemde ontvangers zijn weder aan den kassier verantwoording schuldig, die daarvan in zijn boeken aanteekening houdt. Daarom zijn de verschillende afdeelingen in deze volgorde genomen.

Tot goed verstand van zaken zij er hier nog op gewezen, dat de kassier eenvoudig de loopende geldzaken in zijn kasboek aanteekent (Inv. nrs. 56—63), waaruit hij in dezelfde volgorde aan het einde van het jaar in het rekeningboek (Inv. nrs. 52—55) de rekeningen samenstelt, die steeds in dat boek door het kerkbestuur worden goedgekeurd en geteekend. De taak van den boekhouder is een eenigszins andere. Deze stelt uit het rekeningboek twee boeken samen, die steeds volkomen parallel loopen: het grootboek (Inv. nrs. 93—96) en het journaal (Inv. nrs. 97—100). Ze onderscheiden zich hierdoor, dat in het eerste de overgenomen posten onder verschillende vaste rubrieken gebracht worden, in het tweede in chronologische volgorde een overzicht van het beheer van den kassier wordt gegeven. Ook elders in den Inventaris worden de termen rekeningboek, kasboek, grootboek en journaal in dezen zin onderscheiden.

1. *Van den kassier.*

N.B. Volgens art. 7 (6) van het reglement van 1778, opgeteekend in Inv. nr. 3, is de kassier belast met het uitbetalen van de volgende gelden:

1⁰. aan de armen het hun door den kerkeraad toegestane;

2°. aan de predikanten elke zes maanden hunne tractementen;
3°. aan den voorzanger en den koster elk jaar hun tractement;
4°. ter thesaurie van de stad de compositiegelden wegens den vrijdom van de burgerwacht.
Bovendien worden alle rekeningen na door den boekhouder te zijn «geresumeerd en geteekend» door den kassier uitbetaald. Hij ontvangt, behalve den interest van de obligatiën (zie ook art. 3 van bovenstaand reglement):
1°. door den praeses-diaken de gewone collecten;
2°. door den «specialen ontvanger» het wachtgeld;
3°. door de «speciale ontvangers» de giften voor den predikdienst;
4°. de huur- en pachtpenningen.
Behalve de onder 2°. en 3°. genoemde geregelde worden ook tijdelijke afzonderlijke administraties door den kassier gehouden en ook meestal in zijn rekeningboek verantwoord. De belangrijkste is die over de gelden voor de Pruisische huisgezinnen, die daarom hieronder onder een afzonderlijke rubriek gebracht is. De overige zijn onder de nrs. 69—75 bij het financieel beheer van den kassier gevoegd.

52—55. Rekeningboek. 1723—1894.
4 deelen.

N.B. De drie eerste deelen zijn getiteld: «Kasboek middelen Mennonyten armen te Middelburg». De rekeningen van ieder jaar zijn telkens door de in dat jaar in dienst geweest zijnde diakenen onderteekend in verband met de laatste alinea van art. 6 (7) van het reglement van 1778, opgeteekend in Inv. nr. 3, waar we lezen: «By het afgaan der oude diaconen, en het aankomen van nieuwe wordt 's jaarlijks, gewonelijk in January, door den cassier rekening gedaan van zijn ontfang en uitgaven des voorgaande jaars in eene daartoe afgezonderde vergaderinge van de in dienst geweest zijnde diaconen, welke dezelve behoorlijk nazien, opmaken, sluiten en teekenen». Van voor 1723 zijn geen rekeningboeken bewaard gebleven. Het er direct aan voorafgaande deel (over 1672—1722) is N°. 4 van den inventaris van c. 1725 en wordt daar nog «grootboek» genoemd, evenals het eerste van deze deelen «kassiers grootboek» (zie hieronder). Evenzoo zullen we ook in de daar onder N°. 2 en 3 genoemde «grootboeken», resp. over 1642—1657 en 1657—1681 (1672) (zie nader Inv. nrs. 93—96) inderdaad rekeningboeken te zien hebben. Zie over de juiste definitie van den term «rekeningboek» blz. 314.

52. 1723—1750.

N.B. Het deel is genummerd: «N°. 10», zie inventaris van c. 1725, waar het beschreven is als: «10. Een ditto cassiers-grootboek, beginnende 1723, en nog in gebruik».

53. 1751—1779.

N.B. Het deel is genummerd: «N°. 28, vervolg van 10».

54. 1780—1826.

N.B. Te beginnen met het jaar 1824 is men hier gaan rekenen met guldens, stuivers en penningen.

55. 1827—1894.

N.B. Het deel is getiteld: «Kassiersboek». Overal is hier gerekend met guldens en centen. Sedert 1831 is de rekening van ieder jaar mede door den kassier onderteekend.

56-63. Kasboek. 1759—1898.

8 deelen.

N.B. De zes eerste deelen zijn getiteld: «Kassiersboek». De opgaven zijn in deze deelen uitvoeriger, maar komen overigens geheel overeen met die in de hiervoor genoemde rekeningboeken (zie nader blz. 314). Alleen zijn uit den aard der zaak hier de rekeningen op het einde van ieder jaar niet onderteekend. Van vóór 1759 vermeldt de inventaris van c. 1725:

«N°. 8. Cassierboek, 1675—1708»
«N°. 9. Cassiers-cladboek, 1708—1740»

en die van 1778:

«Cassiers-cladboek, 1741—1758».

Zie over de juiste definitie van «kasboek» blz. 314.

56. 1759—1773.

57. 1774—1789.

N.B. Dit deel loopt tot Maart 1789.

58. 1789—1814.

N.B. Dit deel begint met April 1789.

59. 1815—1837.

N.B. Te beginnen met 1824 worden de geldsommen

hier uitgedrukt in guldens, stuivers en penningen, sedert 1827 in guldens en centen.

60. 1838—1846.

61. 1847—1857.

62. 1858—1874.

63. 1875—1898.

64—67. Kwitanties. 1830—1890.

4 pakken.

61. 1830—1848.

62. 1849—1864.

63. 1865—1879.

64. 1880—1890.

68. Lijsten van te ontvangen contributies voor het fonds van den predikdienst, met bijbehoorende stukken. 1811—1855.

1 pak.

N.B. Dit nummer is te beschouwen als een vervolg van Inv. nr. 83. Waren tot en met het jaar 1810 twee leden van den kerkeraad speciaal aangewezen tot «de inzamelingen van de vrywillige giften ten behoeve van den predikdienst», te beginnen met het jaar 1811 is deze administratie direct aan den kassier gekomen, die onder zijn ontvangsten tweemaal in het jaar eenvoudig aanteekent: «aan de broeders en zusters voor het saldo over dit jaar ontfangen blijkens nota daarvan voorhanden». In dit pak bevindt zich een lias, waarin laatstgenoemde nota's zijn vereenigd, verder een copie van de circulaire van den kerkeraad aan de gemeente uit het jaar 1810 over den slechten financieëlen toestand met afschriften van het verder dienaangaande verhandelde.

69 en **70.** Boedelrekeningen met bijbehoorende stukken. 1650—1814.

2 pakken.

N.B. De meeste van deze rekeningen — voornamelijk van boedels van sterfhuizen en weesboedels, een enkele

maal ook van een geabandonneerden boedel — zijn door commissarissen uit den kerkeraad opgemaakt en gesloten; maar nu en dan heeft ook de kassier zelf de administratie bezorgd: ten slotte zijn intusschen alle nog eens in het rekeningboek verantwoord. Al deze stukken zijn zeer fragmentarisch bewaard: van verscheiden rekeningen zijn alleen nog de bijbehoorende stukken over, maar deze dan ook somtijds vrij volledig; het zijn vaak niet alleen de kwitanties, maar ook de geheele verdere correspondentie, op de rekening betrekking hebbende.

69. 1650—1772.

N.B. De stukken hebben betrekking op rekeningen, afgelegd in de jaren 1650, 1685, 1726, 1731, 1738, 1744, 1746, 1748, 1749, 1750, 1751, 1753, 1755, 1771 en 1772. Enkele stukken worden ook vermeld op de lijst van 1778 (zie blz. 280) en wel die van 1685 onder Y, en die van 1755 onder I, N°. 3 D. Bovendien stukken van de rekening van 1738 op den inventaris van 1778 (zie blz. 291, noot) onder losse stukken, N°. 70.

70. 1778—1814.

N.B. In dit pak bevinden zich stukken, betrekking hebbende op rekeningen uit de jaren 1778, 1782, 1783, 1784, 1786, 1787, 1791, 1794, 1798 en 1814.

71. Rekening van de gelden, ontvangen tot dekking van het tekort in 1810, met bijbehoorende stukken. 1810.

1 omslag.

72. Stukken behoorende bij de rekening van de gelden ten behoeve van de Algemeene Doopsgezinde Societeit te Amsterdam. 1812—1816.

1 omslag.

N.B. Deze door den kassier gehouden afzonderlijke administratie is niet in het rekeningboek verantwoord.

73. Rekening van het nieuwe orgel met bijbehoorende stukken. 1833.

1 lias.

74. Rekening van den op verzoek van de Aardenburgsche gemeente verleenden onderstand aan Jacobus den Dekker. 1843—1855.

1 omslag.

N.B. De kassier belastte zich op verzoek van de Aardenburgsche gemeente met de administratie van de

gelden, die hij voor bovengenoemd doel uit Aardenburg ontving. Van deze administratie vinden we intusschen in zijn rekeningboek geen melding gemaakt. Bij den omslag behoort een lias, waarin de bijbehoorende stukken zijn vereenigd.

75. Rekening van de nieuwe kerk met bijbehoorende stukken. 1888—1889.

1 omslag.

2. *Van den ontvanger van het wachtgeld.*

N.B. In het jaar 1588 vinden we het eerste contract met de overheid (zie Inv. nr. 11,*2*), waarbij de Doopsgezinden tegen een jaarlijksche betaling van zekere som van den gewapenden dienst werden vrijgesteld. Herhaaldelijk zijn er in latere jaren nieuwe contracten gesloten, waarover men nader zie de lijst van 1778, blz. 280 afgedrukt, onder D en het door Blaupot ten Cate a. w. I, 215 medegedeelde, die zijn berichten weder aan het manuscript van Boothamer (Inv. nr. 110) ontleent. Wat betreft de administratie van deze uitgaven, sedert 1657 vinden we ze in een afzonderlijk grootboek aangeteekend (Inv. nr. 76). Toen was er echter nog niet een afzonderlijke ontvanger. Het eerst lezen we daarvan in het reglement van 1778, opgeteekend in Inv. nr. 3 art. 7 (6): «Het wagtgelt wordt geregeld aan den kassier door den specialen ontvanger van het wachtgelt overgebracht», en in art. 8 (7): «Een der diaconen werd door den kerkeraad verkoren en aangestelt tot het ophalen en ontfangen van de contributie van het wagtgelt, dat doorgaans 's jaarlijks in Maart of April geschied, nadat het cohier daarvan alvorens op de kerkekamer behoorlijk is nagezien, en de noodige veranderingen daarin zijn gemaakt; en waarvan hy verpligt is aanteekening in het wagtboek te houden, rekening aan den cassier te doen, en de penningen door hem ontfangen aan denzelven tegen behoorlyke quitantie over te leveren». Ook de boekhouder heeft gedurende korten tijd aanteekening van het wachtgeld gehouden: zie Inv. nr. 101. Altijd is de administratie in den vorm van een grootboek geschied. Kasboeken ontbreken, men lette alleen op de kladaanteekeningen der diakenen na 1677 in Inv. nr. 101.

De hieronder beschreven deelen loopen slechts tot 1795. Na dat jaar is blijkbaar geen wachtgeld meer betaald, want ook in de rekeningboeken van den kassier wordt daarvan niet meer gerept. Toch waren de Doopsgezinden nog tot 1799 van den burgerdienst vrijgesteld, en feitelijk ook na dat jaar: al stelde het nieuwe plan van burgerwapening van 1799 voor de Doopsgezinden

den krijgsdienst verplichtend, zoo is deze bepaling zoo goed als niet toegepast, en koning Lodewijk heeft zelfs in 1806 nog hun vrijstelling van den wapendienst erkend. Het was eerst Napoleon, die in 1811 ook voor hen den krijgsdienst verplichtend stelde (vgl. Blaupot ten Cate a. w. II, 18—20).

76—79. Grootboek, 1657—1795.

4 deelen.

N.B. De jaren 1665—1673 ontbreken. Ook op den inventaris van c. 1725 vinden we niet van een over die jaren loopend deel melding gemaakt. Zie over de juiste definitie van «grootboek» blz. 314.

76. 1657—1664.

N.B. Het deel is getiteld: «Waachtbouck» en genummerd: «N°. A» (zie inventaris c. 1725, hiervoor blz. 279). Op het titelblad lezen we: «Van de compositie des waachts door Baudewijn van der Vecht alle de voorgaande reckeningen gelaaten in haar weerde, als dito zijn, is dan alsoo gelickelick gestelt als volcht». Achterin vinden we een kohier van hetgeen ieder aan wachtgeld heeft bij te dragen met het volgende opschrift: «Alsoo disordere was gecomen oover ende in de taxatie van de compositie vandt waachtgeldt, soo is goetgevonden, dat wy alle de broederen souden laaten teyckenen elck op een brieffken: voor eersten November 1656 verscheenen waachtgeldt sal ick, en soo voor ieder 1/2 jaer betaelen». Verder bevindt zich vóórin een alphabetische index op de voornamen.

77. 1673—1711.

N.B. Het deel is genummerd: «N°. 12» (zie ook de inventaris van c. 1725, hiervoor blz. 279), waar dit intusschen abusievelijk wordt beschreven als beginnende met 1679 en eindigende met 1710. Vóórin bevindt zich een losse alphabetische index op de voornamen. Achterin een aantal kohieren van het wachtgeld over de jaren 1697—1708 en eenige losse kladaanteekeningen. Zie een gedeeltelijk hiermede parallel loopend grootboek Inv. nr. 101.

78. 1712—1779.

N.B. Het deel is getiteld: «Wagtboek» en genummerd: «N°. 13». Vóórin een losse alphabetische index op de voornamen. Achterin eenige lijsten van het wachtgeld uit de jaren 1773—1777, elk door den kassier voor voldaan geteekend.

79. 1780—1795.

N.B. Het deel is getiteld: «Wachtboeck» en genummerd: «N°. 24, vervolg N°. 13». Vóórin een losse alphabetische index op de familienamen. Achterin lijsten van het wachtgeld als in het vorige nummer uit de jaren 1792—1794.

3. *Van de ontvangers van de giften voor den predikdienst.*

N.B. In art. 8 (7) van het reglement van 1778, opgeteekend in Inv. nr. 3, lezen we: «Twee diaconen, hiertoe aangesteld, doen jaarlijks in de maand van Augustus of September de inzameling van de vrywillige giften ten behoeve van den predikdienst, waarvan zy aanteekening houden in een daartoe byzonder geschikt boektie: de rekening en 't montant van de ingezamelde penningen als boven aan den kassier overbrengende». Met dat al vinden we reeds sedert 1695 van zulke hiertoe bepaaldelijk aangewezen diakenen gesproken (zie Inv. nr. 80). Sedert 1811 worden de giften voor den predikdienst direct door den kassier geïnd (zie nader Inv. nr. 68).

80—83. Aanteekenboek van ontvangen contributies. 1695—1810. 4 deelen.

N.B. De deelen over de jaren 1705—1714 en over 1715—1717 ontbreken (zie nader Inv. nr. 81). Verder komen de jaren 1726—1731 zoowel in Inv. nr. 81 als in Inv. nr. 82 voor. Zie voor de jaren na 1810 Inv. nr. 68.

80. 1695—1705.

N.B. Op den rug van dit deel staat de onjuiste titel: «Wachtboek, 1695—1732». Op de eerste bladzijde lezen we: «Wy achtergeschreve belooven jaerlijcx te contrebueren tot den predikdienst dezer gemeente de somme by ons hieraghter geteykent, en dat voor soo lange tijt, tot wy hetselve behoorlijk komen op te zeggen ofte te veranderen, en langer niet, welke somme wy dan ook jaerlix belooven te betaalen aen de gekommitteerde diakenen deser Meniste gemeente bynnen Middelburch, Ady 13 Oktober 1693». Telkens heeft de contribuant dan ook eigenhandig in dit boek de som van zijn jaarlijksche bijdrage aangeteekend. De contributies over het jaar 1694 zijn in 1695 ontvangen enz. De uitgaven over 1695—1755, voornamelijk 't traktement van de predikanten vinden we achterin vermeld: voor het jaar 1695 zijn daar bovendien de ontvangsten nog eens gerecapituleerd en tegenover de uitgaven gesteld.

81. 1718—1732.

N.B. Het deel is op den rug getiteld: «Inschryvingsboek predikdienst 13 October 1693» (zie vorig nummer), en is waarschijnlijk hetzelfde, als het in den inventaris van c. 1725, onder N°. 21 als «Ontfang- en Uitgaeff(boek) van de Predikdienst nog in gebruik, beginnende 1695» beschrevene: immers we vinden hier eerst bij elken contribuant vermeld, hetgeen hij gedurende de jaren 1695—1717 heeft bijgedragen, dit alles overgenomen achtereenvolgens uit «Boek A» (1695—1705), «Boekje B» (1705—1714), en «Boekje C» (1715—1717), waarvan alleen «Boek A» nog over is (zie voorgaand nummer). Achterin worden dan nog eens al deze ontvangsten jaarsgewijze opgeteld, tegenover de uitgaven geplaatst, en de rekening gesloten. Het deel is dus in 1718 uit de voorgaande ontvangstboekjes voor den predikdienst samengesteld, en daarna gedurende de jaren 1718—1732 geregeld bijgehouden. Over dezen tijd zijn achterin ook de uitgaven opgeteekend, zonder dat daarnaast de ontvangsten nog eens gerecapituleerd worden. We lezen hier eenvoudig: «Is ontfangen voor den predikdienst van diversche lidmaten der Doopsgesinden, als hiervooren op haere fol. yder name kan gesien worden, en volgens het grootboek tgene uyt de kas van deser gemeente en armen ter vervullinge van tmankerende is gelangt». Wel zijn op een zich achter in dit deel bevindend los blad papier de ontvangsten over de jaren 1727—1732 nog eens overgenomen en met de uitgaven geconfronteerd. Ten slotte achterin nog enkele quitanties van het door de predikanten Gerardus de Wind en Joannes Nettis ontvangen tractement uit de jaren 1728—1732, en twee copieën van een inschrijvingsbillet voor bijdragen voor den predikdienst van 1722 Mei 6. Een van deze copieën komt voor op den inventaris van 1778 als «L, N°. 56».

82. 1726—1770.

N.B. Het deel is van buiten getíteld: „Collecteboek Predikdienst ....” en van binnen: „Memorieboekje wegens de collecten voor den Predikdienst”. We hebben hier blijkbaar te doen met een kladboekje, waaruit de ontvangsten over 1726—1732 in het vorige deel in het net zijn geschreven. Na 1732 is er een zich aan het vorige aansluitend net-deel, dat nog op de kerkekamer berust, en, alsnog in gebruik zijnde, niet in dezen inventaris is ingelijfd. Achterin staan de ontvangsten sedert 1738 nog weer eens voor ieder jaar gerecapituleerd en opgeteld, terwijl te beginnen met 1741 de kassier eigenhandig deze sommen, door de ontvangers „gecollecteerd voor den predikdienst” gequitteerd heeft.

Vóórin bevindt zich een alphabetische index op de familienamen.

83. 1771—1810.

N.B. Het deel is van buiten getiteld: „Collecteboek Predikdienst . . . ." Het is geheel ingericht als het voorgaande, alleen zijn de quitanties van de ontvangen gelden niet allen achter elkaar in het deel geplaatst, maar komen ze door het boek verspreid voor. Ook hier vóórin een alphabetische index op de familienamen.

4. *Van den ontvanger der gelden voor de Pruisische huisgezinnen.*

N.B. De op Walcheren geplaatste Pruisische uitgewekenen, waarover men nader zie de noot bij Inv. nr. 24, werden oorspronkelijk onderhouden voor rekening van de Gecommitteerden voor de buitenlandsche nooden te Amsterdam (vgl. Blaupot ten Cate a. w. II, 117 vlg.). Sedert 1734 komen ze ook gedeeltelijk voor rekening van de Middelburgsche gemeente. Dienovereenkomstig onderscheiden we:

a. Gelden, verrekend met de Gecommitteerden voor de buitenlandsche nooden te Amsterdam.

84. Rekeningboek. 1732—1747.

1 deel.

N.B. Het deel is op den rug getiteld: „Rekeninge Pruissische huisgezinnen. Doopsgezinde Sociëteit", en genummerd, „I". Vóórin zijn gebonden de door den kerkeraad afgesloten en geteekende rekeningen, uit de opgaven in dit deel samengesteld. De rekeningen over 1732 en 1733 zijn in 1734, die van 1734 in 1735, die van 1735 in 1736, van 1736—1738 in 1739, van 1739 –1742 in 1743 en van 1743—1747 in 1749 afgehoord. Zie de juiste definitie van „rekeningboek" blz. 314.

85. Kasboek. 1732—1747.

1 deel.

N.B. Het deel is op den rug getiteld: „Rekening Pruissische huisgezinnen. — Doopsgezinde Sociëteit", en genummerd: „II". Van binnen luidt de titel: „Grootboek van de gemeente der Doopsgezinden te Middelburg voor zooveel belangt hunne behandeling der aan hen gezondene Pruissise huysgezinnen door de Gecommitteerden der Algemeene Sociëteit te Amsterdam". Intusschen is dit boek inderdaad niet anders dan een kasboek (zie hiervoor blz. 314), waaruit de posten letterlijk in het rekeningboek

(zie voorgaand nummer) zijn overgebracht. Alleen worden voor ieder jaar de ontvangsten en uitgaven van de posten: Mennoniten Armen, Commissarissen in Banco en Sociëteit der Doopsgezinden onder drie rubrieken gebracht. Maar deze rubrieken zijn ook in het eigenlijke grootboek te vinden.

86. Kwitantiën. 1732—1744.

1 pak.

N.B. Dit pak bestaat uit verschillende liassen. Het is getiteld: «Quitantiën van de Pruisische huisgezinnen, voor rekening van de Sociëteit der Doopsgezinden in Walcheren geplaatst, van December 1732 tot 1749, zijnde sedert niets meer betaald». In 1749 is immers eerst de rekening definitief afgesloten (zie Inv nr. 84).

87. Transportbrieven en verdere bijbehoorende stukken. 1732—1747.

1 pak.

N.B. Het pak is getiteld: «Transportbrieven, procuratiën en andere papieren van Dirk Janzen, Jonas Nagtegaal, Jan Geers, Abraham Geers, David Unrauw, Henrig Voet, Jacob Wedler, Christoflel Blok, Daniël Wedler, Jurriaan Grubert, quitantiën van Hendrik Gronau, door hem betaald voor het hoff onder Koudekerk, en afrekening van Crijn Stoffelse, item een transportbrief van het hof en land van Dirk Jansen aan Jan van Groenewegen, welke door hem niet is afgehaald». In het grootboek (zie volgend nummer) komen al deze namen ook op den alphabetischen index voor.

88. Grootboek. 1732—1747.

1 deel.

N.B. Het deel is op den rug getiteld: «Rekening Pruissische huisgezinnen. Doopsgezinde Sociëteit», en genummerd: «III». Van binnen staat op het titelblad: «Rekeningboek van de gemeente der Doopsgesinden te Middelburg wegens de aan hen gezondene Pruissische huisgezinnen door de Gecommitteerden der Algemeene Sociëteit te Amsterdam, waaruit blijkt wat yder int particulier gekost heeft». Uit deze aanwijzing blijkt genoegzaam, dat wij hier met een grootboek te doen hebben (vgl. blz. 314). De verschillende posten zijn vóórin in een alphabetischen index gerangschikt. Achterin op een los blad een «balance van het rekeningboek van de Pruissise huisgezinnen, voor rekening van de Sociëteit der Doopsgezinden te Amsterdam op dit eiland geplaatst».

b. Gelden, verrekend met de gemeente te Middelburg.

89. Rekeningboek. 1734—1743.

1 deel.

N.B. Het deel is op den rug getiteld: «Rekening Pruissische huisgezinnen. — Doopsgezinde Gemeente te Middelburg», en genummerd: «IV». De rekeningen van 1734 en 1735 zijn in 1736, die van 1736—1738 in 1739, die van 1739—1743 in 1744 afgesloten, en steeds door de leden van den kerkeraad eigenhandig onderteekend. Zie voor de definitie van «rekeningboek» blz. 314.

90. Kwitantiën. 1734—1743.

1 pak.

N.B. Dit pak bestaat uit verschillende liassen. Het is getiteld: «Quitantien wegens de Pruisise huisgezinnen voor rekeninge van den Mennoniten Armen of Doopsgezinde Gemeente alhier geplaatst van den 20 April 1734 tot den 16 Juny 1746». Er zijn hierbij nl. ook nog enkele kwitanties gevoegd uit de jaren 1744 en 1745. Ze zijn echter niet meer in het voorgaande rekeningboek verantwoord.

91. Transportbrieven en verdere bijbehoorende stukken. 1734—1743.

1 pak.

N.B. Het pak is getiteld: «Transportbrieven en andere papieren van Gillis Evers, Juriaan Pauls, Hans Kroes, Bartel Kroes, Michiel Schut, Hans Jansen, Andries Kregeer, Jacob Wilmse, Hendrik Gronau, Christiaan Jannen, Hendrik Lugt». Op het grootboek (zie volgend nummer) komen al deze namen in den alphabetischen index voor.

92. Grootboek. 1734—1743.

1 deel.

N.B. Het deel is van buiten getiteld: «Rekening Pruissische huisgezinnen. Doopsgezinden Middelburg», en genummerd: «V». Van binnen luidt de titel: «Grootboek van de gemeenten der Doopsgezinden te Middelburg, voor sooveel belangt hunne behandeling der Pruissise huisgesinnen, voor hunne rekening alhier geplaatst». De eerste 37 folio's zijn te beschouwen als het kasboek, waaruit het rekeningboek (zie Inv. nr. 89) is samen-

gesteld. Op fol. 41—81 bevindt zich dan het eigenlijke grootboek (zie nader blz. 314), voorafgegaan door een alphabetischen index op de verschillende rubrieken (fol. 41—42). Achterin op een los blad de «balance van het rekeningboek van de Pruissise huisgesinnen, alhier geplaatst voor rekeninge van Mennoniten Armen, dienende om aan te wyzen, op wat manier alle de posten op 't journaal ende grootboek van gemelden armen van tijd tot tijd zijn verantwoord».

5. *Van den boekhouder.*

N.B. In art. 6 (5) van het reglement van 1778, opgeteekend in Inv. nr. 3 lezen we: «Een der leden van de vergaderinge wordt tot boekhouder van de gemeente aangesteld: dezelve houdt het Journaal en Grootboek van de Kerk, waarin hy jaarlijks de posten van ontfangst en uitgaven uit het Cassiersboek overdraagd, en onder hunne byzondere hoofden brengd....» Ook in de latere reglementen is een dergelijke bepaling overgenomen. Men lette er hierbij op, dat gedurende de jaren 1816—1823 in het grootboek en journaal met guldens, stuivers en penningen, in het rekeningboek en het kasboek (Inv. nrs. 54 en 59) daarentegen nog met ponden, schellingen en grooten is gerekend.

93—96. Grootboek. 1743—1897.

4 deelen.

N.B. Er is een lacune over de jaren 1744—1816. Van een grootboek uit dezen tijd vinden we nergens in dit archief melding gemaakt. Van vóór 1743 zijn ook geen grootboeken meer aanwezig. Op den inventaris worden verscheiden «grootboeken» genoemd, maar daarmede worden niet altijd bedoeld grootboeken, tot de administratie van den boekhouder behoorende (zie blz. 314). Waarschijnlijk liep het eerste zoodanige over 1672—1683; immers dan vindt men het eerst van twee verschillende «grootboeken» over dezelfde jaren gesproken. Neemt men nu aan, dat N°. 3 van den inventaris van c. 1725 (zie blz. 278) oorspronkelijk een rekeningboek is, terwijl we zeker in N°. 4 over 1672—1722 een rekeningboek te zien hebben (zie nader Inv. nrs. 49—52), dan zal na 1672 dat rekeningboek tot grootboek zijn geworden, waaraan zich het onder N°. 5 genoemde grootboek over 1683—1734 aansluit.

93. 1743—1744.

N.B. Het deel is abusievelijk getiteld: «Journaal». Hierin op fol. 1 de rekening van de «Cassa in handen Samuel Tak» over 1743, op fol. 34 die van de «Cassa in handen Hendrik van Hoekke» over 1744.

94. 1816—1841.

N.B. Het deel is getiteld: „Grootboek". Vóórin op losse bladen de „balance" gedurende de jaren 1821, 1822 en 1826—1841. Achterin op een los papier een nog in ponden, schellingen en grooten opgemaakte staat van het „Grootboek ultimo 1815". Overigens is in dit deel alles eerst in guldens, stuivers en penningen, sinds 1827 in guldens en centen uitgedrukt.

95. 1842—1889.

N.B. Vóórin op een los blad een niet volledige systematische index op de verschillende hoofden. Hiertoe behoort ook de balans, die elk jaar in dit deel door de leden van den kerkeraad ter eener- en den boekhouder ter andere zijde is onderteekend.

96. 1890—1897.

N.B. Het deel is getiteld „Grootboek". Vóórin een systematische index op de verschillende hoofden. Ook hier is de balans jaarlijks door den kerkeraad en den boekhouder onderteekend.

97—100. Journaal. 1743—1897.

4 deelen.

N.B. Dit journaal loopt geheel evenwijdig aan het grootboek, en is steeds gelijktijdig daarmede door den boekhouder uit het kasboek samengesteld (zie nader blz. 314), terwijl bij elken post verwezen staat naar de folio's, waar deze in het grootboek voorkomt. Ook hier ontbreken de jaren 1743—1815. Noch in den inventaris van c. 1725, noch in de lijst van 1778 vinden we overigens van een journaal van vóór het jaar 1743 melding gemaakt.

97. 1743—1744.

N.B. Het deel is abusievelijk getiteld: „Grootboek".

98. 1816—1841.

N.B. Het deel is getiteld: „Journaal". Vóórin bevindt

zich eerst eene opgave van den stand op 1 Januari 1816 van
a „Het Kapitaal ofte Fonds, byzonder voor den Predikdienst geschikt".
b. „Het Kapitaal of Algemeen Kerkefonds".
In dit deel worden evenals in nr. 91 gedurende de jaren 1816—1826 alle geldswaarden uitgedrukt in guldens, stuivers en penningen, daarna in guldens en centen.

99. 1842—1889.

N.B. Ook in dit deel vóórin eerst een opgave van den stand der fondsen op 1 Januari 1842, als:
a. Fonds voor den predikdienst.
b. Algemeen kerkenkapitaal.
c. Armenfonds.
d. Orgelfonds.

100. 1890—1897.

101 Grootboek van het wachtgeld. 1675—1677.
1 deel.

N.B. Dit deel is getiteld: „Wachtgeltboeck D. G. T. M", en genummerd „N°. 11", zie inventaris c. 1725, waar intusschen onder dit nummer dit deel abusievelijk beschreven is als loopende over de jaren 1678—1687. Vóórin lezen we het volgende: „Den boeckhouder in den tijd word desen boeck, toebehoorende de Mennonyte ofte Doopsgesinde gemeente deser stede Middelburch in Zeeland, overgegeven alleenlijk om daarin te houden rekeninge van den ontfang en uytgeef, raakende de compositie van de burgelijke wacht over dezelve gemeente, op conditie, dat hetzelve boek ter maninge van de voornoemde dienaren aan haar zal worden wedergegeven. Aldus gedaan binnen Middelburch voornoemt op den 30 Junis 1675 en by ons dienaeren onderteekend". (volgen de handteekeningen). In 1675 is dit deel dus aangelegd naast het oorspronkelijke grootboek over het wachtgeld, dat door den ontvanger (kassier) werd bijgehouden (zie Inv. nr. 77). Intusschen is het reeds sinds 1677 niet bijgehouden. Het zal toen weder in handen van de diakenen zijn teruggekomen, die het gedurende de jaren 1680 Januari—1684 Juli, en later nog gedurende 1687 Januari gebruikt hebben om in chronologische volgorde de ontvangen wachtgelden aan te teekenen. Vóórin bevindt zich een losse alphabetische index op de voornamen van de personen, die het wachtgeld te betalen hadden. Deze heeft echter alleen betrekking op de jaren 1675—1677.

Appendix I.

Stukken van particulieren aard.

102. Aanteekeningen van Adriaan van Eeghen. 1649—1706.
1 deel.

N.B. Dit deel komt op den boven als Bijlage IV van de Inleiding afgedrukten inventaris van 1778 voor onder de losse stukken. Adriaan van Eeghen was gedurende meer dan een halve eeuw, van 1656 tot 1709, leeraar bij de Middelburgsche gemeente. Blijkens een zich achter in dit deel bevindende met 18de eeuwsche hand geschreven opgave uit het «naembouck N°. 16» (zie ook Inv. nr. 50) stierf hij «den 24 Maart 1709 op Palmzondag, zinde op dien dag 54 jaren, dat zijn eerste preeke in onze gemeentedienst had gedaen». Zie nader over hem Blaupot ten Cate a. w. I, 296—297 en vergelijk ook de blz. 278 afgedrukte lijst van 1778 onder T.

Het deeltje wordt voor een groot deel in beslag genomen door aanteekeningen over het voorgevallene naar aanleiding van het onderteekenen der XII vragen, en het geschil daarover met de overheid te Middelburg (zie ook Inv. nr. 12, *12*). Verder hebben de aanteekeningen betrekking zoowel op Van Eeghen's persoonlijk leven als op hetgeen gedurende zijn leeraarschap in de gemeente heeft plaats gehad. In hoofdzaak is de inhoud als volgt:

blz. 1—3. Aanteekeningen over Van Eeghen's leeraarschap. 1649—1667.

blz. 4. Aanteekeningen uit zijn persoonlijk leven.

blz. 7—58. Aanteekeningen over het in de gemeente voorgevallene. Hiervan hebben de blz. 18—58 betrekking op de geschillen over de XII vragen.

blz. 61—68. Aanteekeningen in hoofdzaak uit Van Eeghen's persoonlijk leven.

103. Brieven van Adriaan van Eeghen van en aan Jobus Ludolfus te Frankfort. 1692.
1 omslag.

N.B. Hierin de minuut van Van Eeghen's brief van 1692 Maart 18, Ludolfus' antwoord daarop in het Nederlandsch van 1692 Juni 18, en ten slotte weder hetgeen Van Eeghen daarop geantwoord heeft, in klad en minuut. Van Eeghen schreef aan Ludolfus naar aanleiding van hetgeen deze over de Anabaptisten had geschreven in de Commentarius van zijn Historia

Aethiopiae (1691). De brieven bevonden zich oorspronkelijk in het voorgaande nummer. Men zie nader over Job Ludolf, geboren 1624, gestorven 1704, den beroemden beoefenaar der Ethiopische letterkunde en geschiedenis, H. E. Weyers in Kist en Royaards. Archief voor Kerkelijke Geschiedenis IX (1838), 377 vlg.

104. Aanteekeningen van Adriaan van Eeghen over de geschriften van Johannes Kien. 1704.

1 omslag.

N.B. Deze stukken zijn genomen uit paket R van de lijst van 1778 (zie blz. 286).

105. Aanteekeningen van Adriaan van Eeghen over het voorgevallene bij het beroepen van Gerard de Wind. 1704—1705.

1 stuk.

N.B. Dit stuk komt onder S (N°. 9) voor in de lijst van 1778 (zie blz. 287). Vgl. nader over den persoon van Gerard de Wind: Blaupot ten Cate a. w. II, 131 en 132.

106. Uittreksel uit de indices op de notulen van den raad van Middelburg over Doopsgezinde zaken. 1578—1741.

1 stuk.

N.B. De titel luidt: «Extract uit het register der notulen van Middelburg in Zeeland». Zie voor de jaren 1680—1741 ook het volgend nummer. Het stuk komt op den inventaris van 1778 voor onder «Losse stukken» als N°. XIX.

107. Uittreksels uit de notulen en de indices op de notulen van de Staten van Zeeland en van den Raad van Middelburg over Doopsgezinde zaken. 1579—1741.

1 stuk.

N.B. Hierin bevinden zich:

1°. „Extract uit het register op de Notulen der stad Middelburg in Zeelant", 1680—1741 (zie ook het voorgaand nummer).

2°. Zaakelijk extract uit het register op de ongedrukte notulen van de Edele Mogende Heeren Staten van Zeeland", 1579—1590.

3°. „Extracten uit de (gedrukte) notulen van de Edele Mogende Heeren Staten van Zeeland", 1635—1668.

108 en **109**. Geschiedenis van de Doopsgezinde Gemeente te Middelburg door Ds. G. Boothamer. 1778.

2 deelen.

N.B. In Inv. nr. 3 lezen we 1778 December 2: „Zijn

door Ds. G. Boothamer ter kerkenkamer bezorgd en ten algemeenen dienste en nutte van de gemeente aan den kerkeraad geoffereerd twee door zijn Eerwaarde vervaardigde stukken of boekdeelen: waarvan het eerste in zig vervat de geschiedenis van de opkomst en lotgevallen en van den toestand en bestuuringe van de gemeente, van de oudste tot den tegenwoordigen tijd met een daarbij gevoegd kort register. Het laatste behelst eenige byzonderheden, daartoe betrekkelijk onder onderscheiden hoofddeelen of articulen gebragt, waarvan de zaakelyke inhoud vooraen gesteld is. Dit alles getrokken en byeenverzameld uit de oudste en nieuwere boeken en geschriften der gemeente, waarvan een volkomen lijst (Inv. nr. 112) voor het eerste deel geplaatst is, en welke alle insgelijks op heden ter kerkenkamer gebragt zijn, zijnde de papieren in pakketten en genommerd, benevens derzelver inventaris (Inv. nr. 39) in drie onderscheidene doozen geschikt in de yzere kist op de kerkenkamer geborgen en geslooten . . . . . ″. Blaupot ten Cate, die er herhaaldelijk naar verwijst, noemt het a. w. I, 40, noot 2 ″zulk een volledig berigt als ergens van eene Doopsgezinde Gemeente bestaat″.

110 en **111**. Geschiedenis van de Doopsgezinde Gemeente te Middelburg door Ds. G. Boothamer. 1778. (Afschrift.)

2 deelen.

N.B. Dit afschrift is achtereenvolgens in de jaren 1887 en 1888 door den heer J. A. Bourdrez gemaakt. Men vergelijke hierover de notulen van den kerkeraad (Inv. nr. 9) van 1887 October 12, en die van de diakenen (Inv. nr. 42) van 1888 Februari 7. Zie ook de notulen van den kerkeraad van 1889 Maart 21.

112. Lijst van stukken, bij het samenstellen van zijn Geschiedenis door Ds. Boothamer gebruikt. 1778.

1 stuk.

N.B. Men zie hierover nader Inv. nrs. 108 en 109. — De lijst is afgedrukt als Bijl. III van de Inleiding.

113. Aanteekeningen betreffende de Doopsgezinde gemeente te Middelburg door M. de Schinkel. 1784—1863.

1 deel.

N.B. In hoofdzaak hebben deze aanteekeningen betrekking op predikbeurten, gedurende genoemde jaren gehouden. Dit deel is in 1901 door Ds. Kielstra geschonken.

Appendix II.

Archief van de Doopsgezinde Gemeente te Zieriksee. 1687—1821.

N.B. In 1570 moet er te Zieriksee reeds eene Doopsgezinde Gemeente bestaan hebben (zie Blaupot ten Cate a. w. I, 124). Langen tijd was ze zeer bloeiend (zie aldaar II, 42 en 229), totdat ze in het laatst der 18e eeuw steeds meer achteruit ging en in 1808 bij den dood van Samuel Tak Az. nog maar uit een paar leden bestond, zoodat er daarna geen nieuwe leeraar meer is beroepen. De laatste rekening loopt over het jaar 1809 (zie Inv. nr. 116), terwijl de laatste sporen van Doopsgezinden te Zieriksee gevonden worden in het onder nr. Inv. 115 voorkomende stuk van 1821, een contract van de «leden der voormalige Mennoniete gemeente te Zierikzee» met «Burgemeesteren der stad Zierikzee» om voortaan de kerk als armenschool te gebruiken. Later zijn de hieronder volgende weinige overblijfselen van het archief bij de stukken van de Middelburgsche gemeente gevoegd.

114. Register van resolutiën. 1687—1770.

1 deel.

N.B. Het deel is van buiten getiteld: «Resolutybouck», en blijkens het opschrift op het eerste blad is «desen bouck by de bedienaaren geordeneert om in aen te teyckenen alle haer resolutiën, die sy met den anderen wegens den armen ofte andere gemeyntenssaken te samen resolveeren ende besluyten etc». Inderdaad komen er dan ook eerst vóórin over de jaren 1687—1722, daarna aan de keerzijde over 1726—1770 resolutiën in voor. Maar daartusschen door zijn allerlei andere zaken opgeteekend, als:

Aan de keerzijde:

1o. Copieën van ingekomen stukken (apostillen op gezonden requesten) van 1751.

2o. Copieën van uitgaande stukken, 1735—1790.

Vóórin:

3o. Rekening van de gelden voor den predikdienst, 1723—1727; daarbij een opgave van de «namen van de personen, die geven tot onderhoud van den predikant der Doopsgezinde te Zierikzee» met vermelding van hetgeen ieder jaarlijks bijdraagt, alles over de jaren 1723—1750.

4°. Boedelrekening van Janneken Derkens, loopende over 1687—1691, en afgesloten 1691. Deze rekening komt tweemaal voor. De tweede maal zijn de cijfers iets anders gegroepeerd.

Aan de keerzijde:

5°. Namen van «afgaande diakens» over 1726—1750, en van «aankomende diakens» over 1726—1781. Verder ontbreken in dit deel verscheiden bladen.

115. Ingekomen stukken. 1734—1821.

1 omslag.

N.B. De stukken zijn van de jaren 1734, 1810 en 1821 (zie blz. 337). Andere ingekomen stukken en copieën van uitgaande stukken zijn te vinden in Inv. nr. 114.

116. Geboorte-, trouw- en lidmatenboek. 1664—1809.

1 omslag.

N.B. Deze omslag bestaat uit een deel en een fragment deel, resp. net en klad van het «Kerkboek der Doopsgezinde gemeente te Zierikzee over de 18de eeuw». Van het laatste zijn slechts 37 van de 68 folio's (zie fragment van den vóórin gebonden alphabetischen index) bewaard gebleven, en van deze verscheiden nog maar gedeeltelijk. In het eerste zijn opgeteekend:

1°. «Getal der ledematen, welke in onderscheiden jaren de gemeente der Doopsgezinden te Zierikzee hebben uitgemaakt», 1664—1778.

2°. «Opgave der personen, welke zich zedert 't jaar 1700 in het huwelijk hebben laten bevestigen», 1700—1732.

3°. «Namen der getrouwde broederen, met wien en wanneer dezelve gehuwd zijn, alsmede de namen der kinderen, uit hun huwelijk verwekt», 1703—1809.

4°. «Alphabetische lijst van de namen der ledematen, benevens de tijd, wanneer dezelve op het doen hunner belydenis met den heiligen waterdoop zijn bediend geworden, alsmede de tijd dergene, die met attestatiën van andere gemeentens zijn aangekomen en tot leden dezer gemeente zijn aangenomen, en eindelijk de tijd hunner overlyden of vertrek naar andere plaatsen». 1703—1806.

117. Rekeningboek. 1759—1809.

1 deel.

N.B. De titel luidt: «Kerkeboek der Doopsgezinde Gemeynte te Zierikzee, 1761». De rekeningen van ieder jaar zijn in het daarop volgende afgesloten en geteekend: echter die van 1796—1800 eerst in 1803, van 1801—1804 in 1805, en van 1806—1809 in 1811. Bovendien bevinden zich in dit deel de rekeningen over 1743—1758 in afschrift, en op de beide eerste folio's een copie van een uitgaanden brief en een ingekomen brief resp. van 1765 1774. Achterin bevindt zich in een afzonderlijk stuk het klad van het hierin opgeteekende uit de jaren 1784—1809.

Het Rijksarchief in Utrecht.

I. *Toestand van de bewaarplaats van het archief.*

In het afgeloopen jaar is volgens aanwijzing in het nieuwe bestek het zinken dak boven het bureaugebouw gedeeltelijk vernieuwd en is de voorgevel geschilderd. De kelders zijn thans allen met steen bevloerd.

II. *Toestand der reddings- en brandbluschmiddelen.*

De proef betreffende het uitloven van premiën aan de brandassistenten heeft nog geen resultaat geleverd: immers nog altijd is er geen brand geweest binnen den kleinen kring om het archiefgebouw, waartoe het betalen dezer premiën beperkt is. Toen de mij verleende machtiging tot het verlengen der uitloving een paar maal door Uwe Excellentie verlengd was, heb ik gemeend, dat het doelmatiger zou zijn, die machtiging uit te strekken *tot aan den eerstvolgenden brand binnen den bedoelden kring;* in dien geest is door Uwe Excellentie beschikt. Al is het stellig een heugelijk feit, dat branden in de buurt van het archiefgebouw zoo zeldzaam zijn, het resultaat van de te nemen proef zal daardoor in dit geval minder zuiver zijn, aangezien de betreffende instructie aan het brandpersoneel, die hier nog nooit is uitgevoerd, thans gevaar loopt in vergetelheid te raken.

De brandbluschmiddelen zijn als gewoonlijk twee malen onderzocht, — een onderzoek, dat niet tot belangrijke opmerkingen aanleiding gaf. Alleen zijn de openingen der straalpijpen te wijd bevonden; ter verkrijging van meerderen druk zijn deze derhalve vernauwd.

Onlangs werd mij door Uwe Excellentie namens Haren ambtgenoot van Buitenlandsche Zaken gevraagd, in hoeverre de Nederlandsche archiefgebouwen voldoende waarborgen leverden tegen brandgevaar, en zulks naar aanleiding van de thans in gang gebrachte beweging tot het bevorderen van het uitleenen

van handschriften ook aan buitenlandsche archieven en bibliotheken, ten behoeve van aldaar wonende geleerden. In antwoord op deze vraag heb ik mij beijverd, om de hier bestaande inrichtingen tegen brandgevaar op te sommen, die mij voorkwamen dit gevaar tot een minimum te herleiden. De aanschaffing van een brandkast of het vervaardigen van brandvrije kluizen, speciaal bestemd voor uit het buitenland geleende handschriften, zooals in overweging gegeven was door H. M.'s gezant te Parijs, zou stellig het overzenden van buitenlandsche handschriften bevorderen; maar terwijl de Nederlandsche archiefgebouwen over het algemeen kunnen gerekend worden tot de beste en veiligste van Europa, terwijl bovendien H. M.'s regeering veel liberaler en faciler is dan andere regeeringen met het verzenden harer documenten naar het buitenland, schijnt het wel niet op den weg dezer regeering te liggen, om in dit opzicht eenig initiatief te nemen.

In het afgeloopen jaar viel mijne aandacht op de omstandigheid, dat de gelegenheid tot het bergen der archiefstukken bij brand onvoldoende is. Op voorschrift van Uwer Excellentie's ambtsvoorganger heb ik mij eenige jaren geleden verzekerd, dat het schuins over het archiefgebouw gelegen rijksbelastingkantoor in geval van nood bereid zou zijn, om de geredde stukken tijdelijk op te nemen; voor het stadsarchief is natuurlijk de daarover gelegen Universiteits-bibliotheek aangewezen. Doch dergelijke maatregel schijnt mij niet voldoende. Indien het aangewezen gebouw ver van het archief gelegen is, dan is het toch in geval van brand niet spoedig genoeg te bereiken; licht het daarentegen dicht bij het archief, dan bestaat weder het gevaar, dat de brand zich ook daarheen zal uitbreiden. Toen ik dit bezwaar overwoog, vestigde zich mijne aandacht op de uitgestrekte kelders onder het gebouw, die in de laatste jaren op mijn verzoek opgeknapt zijn. Het scheen mij zeer doelmatig, om deze overkluisde lokalen in te richten tot brandkelders, en ze daartoe met de berglokalen in verbinding te brengen door openingen in den vloer, met ijzeren luiken gesloten. Bij onderzoek bleek, dat zoowel in het rijksarchief als in het stadsarchief althans één dergelijk luik aangebracht zou kunnen worden. Ik heb den hoofdopzichter verzocht, zich van de verdere uitvoerbaarheid van den maatregel in loco te overtuigen; voorloopig bleek hij zeer met het denkbeeld ingenomen.

II*. *Personeel.*

In den loop van het jaar veroorloofde ik mij, Uwer Excellentie's aandacht te vestigen op de wenschelijkheid, om althans tijdelijk een 2^{en} klerk of schrijver aan het bureau te verbinden. De

aanleiding tot dit voorstel was gelegen in den gezondheidstoestand van den klerk, die reeds sedert eene zéér lange reeks van jaren aan het bureau verbonden is en die bij het klimmen zijner jaren minder goed de dikwijls vermoeiende bezigheden verdraagt. Het scheen dus gewenscht hem eenigen bijstand te verschaffen, — een denkbeeld, dat zich ook aanbeval door de overweging, dat hij, die de geheele tegenwoordige inrichting van het archief had zien worden en alle retroacta kende, eenen eventüeelen lateren opvolger in de praktijk van den archiefdienst behoorde op te leiden, voordat hij wellicht over enkele jaren met pensioen den dienst zou verlaten. Dit was de aanleiding tot mijn voorstel; maar ook bovendien was er wel eenige reden, om te verlangen naar vermeerdering van hulp bij het werk. Immers de klerk wordt bij voortduring geheel ingenomen door het loopende werk, zoodat er nooit gelegenheid is, om hem (in den tijd, door het gewone werk overgelaten) eens de voorbereiding van eenig wetenschappelijk werk op te dragen. Zoo schijnt het b.v. bijzonder gewenscht, dat alle overgebleven rekeningen der Utrechtsche bisschoppen worden uitgegeven: hun getal is door den tijd zóódanig gedecimeerd, dat van elke serie slechts enkele exemplaren bewaard zijn gebleven, zoodat eene compleete uitgaaf van al het nog voorhandene ditmaal bij uitzondering zonder moeite uitvoerbaar zou zijn; zulk eene uitgaaf zou op de administratie van het bisdom, als geestelijk en wereldlijk vorstendom, een stroom van licht werpen. Toch valt er in den tegenwoordigen toestand niet aan te denken, het werk te ondernemen: er zijn nog ± 40 rekeningen bewaard, en hoewel ik de wenschelijkheid van het maken van afschriften reeds jaren geleden met den klerk heb besproken, is er nooit zelfs een begin met de uitvoering gemaakt. Zoolang het personeel niet wordt uitgebreid, valt er dus aan de zaak niet te denken; vandaar dat ik mij veroorloofde, daartoe een voorstel te doen.

Uwe Excellentie heeft dit voorstel in overweging willen nemen en mij bericht, dat er geen bezwaar bestond, dat door mij een tijdelijke schrijver in dienst werd genomen tot bijstand van den klerk; terwijl Zij bereid was, ter gelegenheid van de verdeeling der op de begrooting voor 1907 beschikbaar gestelde gelden te overwegen, of tot de aanstelling van een tweeden vasten klerk zou kunnen worden overgegaan (1).

---

(1) Met groot leedwezen moet ik Uwe Excellentie berichten, dat onder het stellen van dit verslag de klerk reeds overleden is. De heer J. G. de Fuyk is gedurende bijna eene halve eeuw aan het oude archief der provincie werkzaam geweest. Zoo heeft hij dus jaren lang geleefd nog

In den zomer kondigde de concierge-boekbinder mij aan, dat hij voornemens was, om in het volgend jaar, bij het bereiken van den 65-jarigen leeftijd, pensioen aan te vragen. Ik gaf daarvan reeds voorloopig aan Uwe Excellentie kennis, bepaaldelijk met het oog op de begrooting voor 1907. Immers het is mijne overtuiging, dat deze ambtenaar, van wien in zijne dubbele functie veel werk wordt gevorderd, waartoe hij bepaaldelijk hulp behoeft, te laag wordt bezoldigd. Vergelijkt men zijn traktement met de bezoldiging van zijne ambtgenooten aan de Univèrsiteits-bibliotheek en het Militair gerechtshof (welke inrichtingen met het rijksarchief in het voormalige paleis van koning Lodewijk gevestigd zijn), dan is het verschil belangrijk; ook de concierges van de Ministeriën worden, als ik wel ingelicht ben, vrij wat hooger bezoldigd. Toch wordt juist van de concierges der archieven alleen het verrichten van bindwerk gevorderd, zoodat zij alleen door voorafgaande praktische oefening een bepaald vak behooren te verstaan. Deze bij uitstek ongunstige omstandigheden moeten het aantal sollicitanten voor de vervulling eener vacature belangrijk beperken; ik meende dus reden te hebben, om van eene oproeping, in het voorjaar van 1907 op de oude voorwaarden te doen, een hoogst ongunstig resultaat te verwachten. Het is daarom, dat ik meende Uwe Excellentie in overweging te moeten geven, het traktement van den binder-concierge voortaan te verhoogen.

In het afgeloopen jaar hebben zich weder twee personen bij mij aangemeld, die zich voor den archiefdienst wenschten te bekwamen, beiden op het punt om op eene historische dissertatie te promoveeren in de rechten, beiden naar het schijnt bekwaam. Ik verheug mij, dat de gunstiger conditiën, die onlangs vastgesteld zijn, een gunstigen invloed blijken te oefenen en dat aldus het getal der serieuse candidaten, dat bij de laatste sollicitatiën bedroevend gering was, weder iets begint aan te groeien. — Ook voor de lagere betrekkingen meldde zich een kandidaat aan, — weder, evenals het vorige jaar, eene jonge dame. Ik moet erkennen, dat ook dergelijke betrekkingen mij voor vrouwen niet ongeschikt schijnen, — althans op plaatsen, waar voor het zware werk een archiefknecht (binder of concierge) aanwezig is.

---

in de oude, in alle opzichten hoogst ongunstige omstandigheden; maar nooit hebben die omstandigheden invloed geoefend op zijn ijver en zijne toewijding. Door langdurige ervaring was hij grondig bekend met de geschiedenis en de organisatie der verzameling, was zijne hulp mij bijna onmisbaar geworden. Zijne nagedachtenis zal bij mij en bij de bezoekers van het archief blijven leven in dankbare waardeering.

III. *Toestand van de archiefverzamelingen.*

Vrij wat werd er dit jaar verricht, om den uiterlijken toestand der archiefstukken te verbeteren. De archieven der kleine kapittelen en kloosters, waarvan de catalogus ten vorigen jare verschenen was, zijn allen volgens dezen catalogus van opgeplakte nummers voorzien; de charters zijn allen in zakjes geborgen en daarna ook genummerd. Daarna is dezelfde werkzaamheid ondernomen voor het archief der heeren van Montfoort, waarvan de catalogus reeds lang geleden verschenen is. De stukken waren toen volgens dezen leiddraad voorzien van geschreven nummers; het bergen van alle charters in zakjes en het aanbrengen van gedrukte nummers was uitgesteld. Daarmede is thans een begin gemaakt; het werk zal spoedig afloopen. — Daarna zal onmiddellijk het bisschoppelijk archief ter hand genomen worden, dat evenzoo zal behandeld worden, volgens den in het afgeloopen jaar verschenen catalogus.

De oorkonden van het archief der Staten van Utrecht, die (zooals aanstonds blijken zal) op nieuw geïnventariseerd zijn, zijn volgens dezen nieuwen inventaris van eene doorloopende nummering voorzien. Ook de collectie *Handschriften* van het archief is thans doorloopend genummerd volgens den bijgewerkten catalogus dezer collectie.

Ondertusschen is de binder geregeld voortgegaan met het opknappen en binden der registers van het archief van den Dom. De resolutiën zijn afgewerkt, evenals de daarop volgende registers; thans zijn de lange serieën rekeningen van den Dom onder handen.

IV. *Werkzaamheden en voortgang der inventarisatie en der ordening van het archief.*

De regestenlijst van Dr. Brom, die, zooals Uwe Excellentie uit vroegere verslagen bekend is, alle bekende oorkonden betreffende het Sticht tot 1301 zal bevatten, is gelukkig eindelijk afgedrukt; Dr. Brom kon zich daarbij verheugen in den krachtigen bijstand van Mr. C. Pijnacker Hordijk, die zijne buitengewoon uitgebreide aanteekeningen over de geschiedenis der Middeleeuwen voor dit doel beschikbaar wilde stellen. Ook de uitvoerige naamregisters op het boek zijn door Dr. Brom gereedgemaakt en ter perse gezonden. Ik verwacht derhalve, dat het lijvige werk, dat uit 2 deelen in royaal 8°. bestaan zal, eerlang zal kunnen verschijnen.

De catalogus van het bisschoppelijk archief is in den aan-

vang van het afgeloopen jaar verschenen en op last van Uwe Excellentie aan verschillende autoriteiten toegezonden.

In vroegere verslagen deelde ik Uwe Excellentie mede, dat ik, toen ik uit het archief van den Dom de daar geborgen bisschoppelijke charters afzonderde, tegelijk de charters terzijde gelegd had, die, naar ik meende, behoorden tot het archief der Staten van Utrecht, welk archief, zooals bekend is, in de Middeleeuwen eveneens een onderkomen heeft gevonden bij het Domkapittel. Deze verzameling heb ik nu ten vorigen jare geordend, haren omvang definitief vastgesteld en het geheel beschreven. De collectie is daarna vereenigd met de andere charters der Staten (nagenoeg allen van jongeren datum), die reeds vroeger door mij uit het archief der provincie waren bijeengebracht. De catalogus van het dus hereenigde archief is daarna in het net geschreven.

Reeds in vorige verslagen sprak ik herhaaldelijk over de voltooiing van de ordening en beschrijving der losse stukken, behoorende tot het archief der Staten van Utrecht, die na het vertrek van Mr. Joosting waren blijven steken. In het afgeloopen jaar heb ik, om het werk door te zetten, daaraan zelf de hand geslagen. De boekdeelen van het archief waren sinds lange jaren beschreven, met uitzondering van eenige (niet zeer talrijke) registers, die door schenking of aankoop verkregen waren en wier herkomst nog niet met zekerheid vastgesteld was. Allereerst heb ik mij daarmede beziggehouden, over de kwestie der herkomst eene beslissing genomen en de beschrijvingen van al deze registers doen inschrijven in de inventarissen der collectiën, waarbij ik ze had ingedeeld.

Vrij wat meer tijd en moeite kostte de behandeling der losse stukken van het Staten-archief, die toen aan de orde kwam. Bij de ordening van het Provinciale archief door mijn ambtsvoorganger is deze blijkbaar verlegen geweest, wat te doen met de duizenden losse stukken, die aangetroffen werden in het hopeloos verwarde en dooreengevallen archief. Ten einde althans eenigszins den weg te kunnen vinden in deze overstelpende massa van heterogene papieren zonder eenigen samenhang, heeft Dr. Vermeulen ze voorloopig geordend volgens de meest verschillende methoden. Sommige werden volgens de daarin behandelde onderwerpen bijeengebracht in portefeuilles, die gevoegd werden achter de nummers van den catalogus van het Provinciaal archief, waarin dezelfde onderwerpen behandeld werden. Andere werden geografisch verdeeld en in een korten naamwijzer beschreven, zoodat de bescheiden betreffende de verschillende plaatsen der provincie bijeenlagen. De rest (verreweg de omvangrijkste afdeeling) werd chronologisch geordend. Deze

massa's, die elk op zich zelf natuurlijk een hoogst onsamenhangend en gebrekkig geheel vormden en dus geheel geen nut deden, zijn indertijd zeer belangrijk gereduceerd door Mr. Fruin, die alle brieven en andere bij de Staten ingekomen stukken daaruit bijeenverzamelde en als bijlagen achter de resolutiën der Staten hereenigde. Aan Jhr. Hora Siccama van de Harkstede gelukte het later, uit de collectie nog verschillende andere rubrieken van gelijksoortige stukken bijeen te brengen, die intusschen nog niet definitief ingedeeld zijn kunnen worden. Het overschot vormde een hoogst onbevredigend, weinig bruikbaar geheel.

Ik besloot, eindelijk te breken met dit weinig logische en gebrekkige systeem. De stukken, die als bijlagen bij de nummers van den inventaris behandeld waren, heb ik allen stuk voor stuk doorgezien, ze (voor zoover dit zonder speciaal onderzoek mogelijk was) terecht gebracht, of ze ingedeeld bij de chronologische verzameling losse stukken. De geographisch geordende collectie (waarvan de inventaris de eerste elementen bedoeld had te leveren voor eene plaatsbeschrijving der provincie) heb ik eveneens geheel doorgeloopen, en daaruit de tot het archief behoorende stukken verwijderd. De losse stukken, die niet tot het archief bleken te behooren, heb ik daarentegen hier allen in geographische orde bijeengebracht; de collectie, die derhalve thans niet meer tot het archief behoort, is daarna overgebracht naar de collectie *Handschriften* van het archief.

Alle losse stukken van het Staten-archief zijn derhalve thans bijeengebracht in één chronologisch geordende serie portefeuilles. De stukken, die ik kon terechtbrengen, had ik, zooals ik boven vermeldde, zelf vooraf ingedeeld bij de nummers, waarbij ze bleken te behooren; maar een aantal stukken, die ik niet aanstonds kon terecht brengen, schenen mij toch onderling samen te hangen, zoodat ik het gewaagd oordeelde, ze te verspreiden. Ze zijn dus voorloopig terzijde gelegd tot nader onderzoek door den heer Waller Zeper. De omvang dezer verzameling is vrij gering; maar het aantal der daarin voorhanden nummers is niet geheel onbeduidend. Wanneer ook deze stukken geordend en beschreven zullen zijn, zal het wel noodig zijn, den catalogus der zoogenaamde *Varia van het Staten-archief* geheel over te schrijven.

In verband met de boven aangeduide werkzaamheid, is ook de zoogenaamde *Collectie Handschriften* onderhanden genomen en definitief afgesloten. Deze collectie, bestaande uit de talrijke handschriften van privaten aard, die in den loop der jaren door schenking of aankoop voor het archief verkregen zijn, en die (om verschillende redenen) te nauw met de archieven samen-

hangen, om zonder schade afgegeven te kunnen worden aan de Universiteits-bibliotheek (zooals indertijd gedaan is met de groote meerderheid der hier berustende handschriften) was indertijd geordend en beschreven. Maar de boven beschreven definitieve liquidatie van het overschot van het Provinciaal-archief bracht nog talrijke stukken te voorschijn, die tot de collectie *Handschriften* gebracht moesten worden. Zij zijn thans beschreven en in den catalogus gevoegd, die door den heer Zeper nogmaals geheel met de stukken vergeleken is. Nu deze catalogus dus aangevuld en definitief vastgesteld is, zal hij overgeschreven moeten worden. Intusschen zijn de stukken volgens den catalogus geordend en genummerd; zij zijn daarna overgebracht naar de bovenverdieping van het berglokaal.

In den loop van het jaar ben ik begonnen met eene nieuwe werkzaamheid, die voor de geschiedbeoefening van eenig belang kan zijn. Nu het Bisschoppelijk archief zooveel doenlijk hersteld en geïnventariseerd is, schijnt het mij ter bekendmaking van dezen schat dringend noodig, dat de publicatie van den definitieven inventaris spoedig gevolgd worde door die van de regestenlijst. Bij de laatst verschenen inventarissen is dit niet geschied, ten einde het verschijnen der inventarissen spoediger te doen opschieten; de inhoud van het Bisschoppelijk archief schijnt mij echter voor de kennis onzer middeleeuwsche geschiedenis van zóó overwegend belang, dat ik de bekendmaking ook van de in de registers afgeschreven stukken niet langer meende te mogen uitstellen; aangezien de kapittelarchieven thans vrij wel bruikbaar zijn en de chartermeester de laatste hand legt aan de bewerking van het Staten-archief, was er voor uitstel ook geen reden meer. Ik heb dus het nuttige werk ter hand genomen. De inhoud van niet minder dan ruim 40 registers zal echter, naar gebleken is, stuksgewijze in regest gebracht moeten worden, — welke regesten (stellig een paar duizend nummers) dan met de gereedliggende beschrijvingen der c. 800 bisschoppelijke charters chronologisch geordend zullen moeten worden. Voorloopig is dit zeer omvangrijke werk, dat eerst op het laatst van het jaar begonnen is, nog weinig gevorderd; ik hoop echter, dat het mij gelukken zal, dezen zeer nuttigen arbeid mettertijd nog te voltooien.

De vroeger beschreven serieën rekeningen van het Domkapittel, die zeer eigenaardig (en niet altijd begrijpelijk) zijn samengesteld, bleken in het gebruik niet overal juist te zijn; den heer Waller Zeper heb ik opgedragen deze nauwkeurig door te zien, om te trachten, een beter verband te brengen tusschen de eigenlijke serie en de serieën dubbele exemplaren. De taak is echter niet zeer gemakkelijk, aangezien niet zelden van dezelfde rekening

verschillende, niet geheel gelijke exemplaren aanwezig zijn; het is dan wel eens moeilijk te bepalen, welk exemplaar als het definitieve moet worden beschouwd.

Voor een paar jaren berichtte ik Uwe Excellentie over het vormen van eene collectie afgietsels van bisschoppelijke zegels (72 stuks), waarvan de lijst is opgenomen bij mijn jaarverslag in 1901. Deze collectie, die belangrijk is en de aandacht getrokken heeft, was, zooals ik wel wist, niet volledig; maar ik had niet gedacht, dat er aan de verzameling zóóvele stukken zouden ontbreken, als allengs het geval bleek te zijn. De heer Waller Zeper meende, dat het hem, nu hij eenmaal met het uiterlijk en den aard dezer zegels bekend geworden was, betrekkelijk weinig moeite zou kosten, om ze bij het doorloopen der chartercollecties nog zeer belangrijk aan te vullen; gaarne heb ik hem derhalve dit werk opgedragen. Hoewel de daarmee gemoeide tijd in de praktijk niet medeviel, ben ik toch met het resultaat van het onderzoek zeer ingenomen: de collectie bisschopszegels is toch vermeerderd met 25 stuks, en zal thans, hoewel natuurlijk allicht niet *geheel* volledig, denkelijk wel afgesloten mogen worden.

Tegelijkertijd heb ik den heer Waller Zeper opgedragen, een onderzoek in te stellen naar de zegels van stichtingen en corporatiën in de provincie, die hij aan de oorkonden aantrof. Deze collectie, die niet zeer volumineus is, sluit zich gereedelijk aan bij eene verzameling van dergelijke zegels betreffende de stad Utrecht, die onlangs op het Utrechtsche stadsarchief is gevormd en die zeer rijk heeten mag. Zij bevat slechts weinige zegels van kapittelen en kloosters in het Sticht (buiten Utrecht), maar daarentegen een vrij volledig en zeer merkwaardig stel afdrukken van zegels der Stichtsche steden, waaronder de oude zegels der kleine steden van het Oversticht en vooral die van de talrijke rudimentaire, later tot dorpjes afgedaalde stadjes van het Sticht zelf, bijzondere aandacht trekken.

Het trok de aandacht, dat zich bij deze zegels bevindt een buitengewoon groot aantal zegels van de hoven der Utrechtsche officialen, vooral dat van de officialen des bisschops. Het bevreemdde mij ten zeerste, dat er van deze hoven zóóvele verschillende zegels werden aangetroffen, waarvoor mij voorkwam geen reden te bestaan; ik heb daarom de zaak doen onderzoeken. In de oudste tijden (nog in het begin der 14e eeuw) blijken de officialen (althans die van Oudmunster) de zegels van den aartsdiaken zelven gebruikt te hebben: in 1299 komt het familiezegel van den proost-aartsdiaken op het zegel voor; in 1315/6 wordt het zegel in het randschrift beschreven als het zegel van den aartsdiaken. In latere stukken wordt althans gesproken van het „sigillum curie nostre ad causas" of van het „sigillum

nostre officialitatis"; het lag dus voor de hand aan te nemen, dat er dan sprake was van het zegel van het officialaat, dat van den eenen officiaal overging op zijnen opvolger. Het contrazegel, dat als randschrift dikwijls eveneens de woorden: „sigillum officii (of: officialis) ad causas" draagt, vertoonde echter gewoonlijk het familiewapen van den titularis. Het scheen dus aangenomen te moeten worden, dat de officialen gezegeld hadden met het zegel van hun ambt, terwijl zij daaraan als contrazegel een persoonlijk ambtszegel toevoegden. Maar deze conclusie werd toch niet door het onderzoek bevestigd: ook de stempel der voorzijde, die (1363) het „sigillum majus officialitatis" heet, bleek in tal van gevallen een familiewapen van den titularis te vertoonen. Het werd dus zeker, dat bij den dood van elken officiaal *alle* door zijnen voorganger gebruikte zegelstempels vernietigd werden; en al dragen dus de meeste voorzijden der officiaalszegels het wapen van den titularis niet, zeker moeten ook dezen toch desniettemin beschouwd worden als *persoonlijke* ambtszegels der officialen, — eene omstandigheid, die het buitengewoon groote aantal der aanwezige officiaalszegels voldoende verklaart. Eigenlijk hadden dus deze zegels niet in mijne collectie ambtszegels opgenomen moeten worden, daar ik — behalve de bisschopszegels — slechts de blijvende zegels der stichtingen en corporatiën had doen verzamelen; maar er viel niets meer aan te doen: de meeste officaalszegels waren reeds vroeger afgegoten. — Eene nieuwe lijst van alle thans op mijn bureau aanwezige zegelafgietsels volgt hierachter als bijlage.

Eene aangelegenheid van veel belang is in het afgeloopen jaar voorbereid: de overneming van de protokollen der notarissen in de provincie Utrecht vóór de invoering der Fransche wetgeving, wier overbrenging naar de archiefdepôts gelast is door de wet van 12 December 1905 (Staatsblad N°. 320). Door den Algemeenen rijksarchivaris werd mij gevraagd eene nauwkeurige opgave van den omvang: 1e van de protokollen der notarissen in het Sticht voor 1 Maart 1811, — 2e van de protokollen, die in bruikleen konden worden gegeven aan gemeenten binnen de provincie, — en 3e van de protokollen, afkomstig van notarissen buiten deze provincie. Het opmaken van dergelijke staten van de slechts gebrekkig geordende protokollen (waarvan de drie bedoelde rubrieken natuurlijk niet bijeengeplaatst waren, terwijl zij gedeeltelijk ook ingevoegd waren tusschen protokollen van nà 1811) scheen mij nauwelijks mogelijk, — althans indien gestreefd moest worden naar juistheid en betrouwbaarheid. Met behulp van den bewaarder der protokollen, die zoo goed was mij een uittreksel te geven uit den vrij voldoenden inventaris, dien hij langzamerhand van den inhoud van het depôt had doen vervaardigen,

gelukte het mij echter, om althans een lijstje op te maken van de (zeer weinig talrijke) protokollen, die buiten de provincie te huis behoorden; van de overige was het mogelijk zich althans een overzicht te vormen, omdat ik indertijd de lijst van alle notarieële protokollen in de provincie (volgens den bovenbedoelden inventaris) reeds had opgenomen in mijn gedrukten inventaris der Rechterlijke archieven van mijn depôt.

Bij mijn antwoord veroorloofde ik mij de opmerking, dat ik, hoewel ik den omvang der verzameling protokollen niet nauwkeurig bepalen kon, er toch voor instond, dat de geheele collectie zonder bezwaar in mijn depôt geborgen zou kunnen worden. Naar aanleiding van deze opmerking mocht ik in de laatste dagen van her afgeloopen jaar van Uwe Excellentie de opdracht ontvangen, om, ter ontlasting van het bestaande protokollendepôt, waarin zich reeds lang gebrek aan bergruimte op zeer hinderlijke wijze deed gevoelen, de oude protokollen aanstonds over te nemen, met dien verstande, dat deze overbrenging slechts te beschouwen zou zijn als eene verplaatsing van stukken, die onder beheer van den bewaarder zouden blijven, totdat de Maatregel van inwendig bestuur, die ter uitvoering der nieuwe Notariswet in bewerking is, de gelegenheid zou bieden tot officieële overdracht der stukken. Aan die opdracht zal ik eerstdaags gaarne gevolg geven (1).

Van wege de Konferenz landesgeschichtlicher Publicationsinstitute, die eene algemeene inventarisatie van alle oorkonden in Duitschland van vóór 1500 wenscht voor te bereiden, werd mij ter beoordeeling van de uitvoerbaarheid dezer onderneming en van de uitgebreidheid, die, in verband met den reusachtigen omvang van het werk, aan de beschrijvingen gegeven behoorde te worden, in het afgeloopen jaar per circulaire de vraag gesteld, hoevele oorkonden *vóór 1500* de verschillende afdeelingen van mijn depôt bevatten. Deze vraag is door mij beantwoord, en dientengevolge ben ik toevallig in staat, Uwe Excellentie een vrij juist overzicht te geven van de hoeveelheid oorkonden vóór den aanvang der 16e eeuw, — onder herinnering, dat het (hier niet vermelde) aantal oorkonden der 16e eeuw nog buitengewoon groot is.

---

(1) Bij het opmaken van dit verslag was de overbrenging der oude notarieele protokollen naar mijn bureau reeds zonder bezwaren tot stand gekomen.

	1000-1100	1100-1200	1200-1300	1300-1400	1400-1500
Bisschoppelijk archief . . .	3	5	38	447	193
Archief der Staten	—	—	—	1	26
„ van den Dom. . .	4	2	118	1130	1771
„ „ den Oudmunster	—	2	177	1955	1167
„ „ St. Pieter. . .	—	2	67	412	462
„ „ St. Jan . . .	2	11	40	747	949
„ „ St. Marie. . .	—	15	118	623	955
Archieven der kloosters . .	1	—	9	150	735
Archief der heeren van Montfoort	—	—	7	106	347
Private verzamelingen. . .	—	2	3	104	399
	10	39	577	5675	7004

Totaal: 13305 oorkonden vóór 1500.

De bibliothecaris der universiteit raadpleegde mij over zijn plan, om een voorstel te doen tot systematische afscheiding van de archieven en de handschriften-afdeelingen der bibliotheken, waarna aan elke bibliotheek zooveel mogelijk een speciaal terrein voor het verzamelen van handschriften zou worden aangewezen. Met groote belangstelling heb ik van dit ontwerp kennis genomen: moge de tweede afdeeling van het plan, hoewel gewenscht, wellicht in de praktijk op bezwaren kunnen stuiten, de verwezenlijking van het eerste gedeelte ware onbetwistbaar zeer nuttig en kan ook geen groot bezwaar ondervinden.

Het geheele jaar door hebben, volgens de ten vorigen jare getroffen regeling, de hoogleeraar Kernkamp en de lector voor de middeleeuwsche geschiedenis Dr. Oppermann hunne lessen gegeven in een der lokalen van het archief. Deze regeling, die de studenten in de praktijk vertrouwd maakt met het archief en zijne inrichting, werkt, zoover mij bekend is, tot nog toe tot aller genoegen. De Algemeene rijksarchivaris heeft willen medewerken, om ze vruchtdragend te doen zijn, door te vergunnen, dat de ten vorigen jare ten behoeve van het onderwijs van Dr. Oppermann hier gedeponeerde facsimile's van keizercharters nog één jaar hier zouden blijven vertoeven.

V. *In druk uitgegeven bescheiden, behoorende tot het archief.*

De heer Mr. S. Muller Hz. te Rotterdam gaf in het afgeloopen jaar in de werken der *Vereeniging tot uitgaaf van oudvaderlandsche rechtsbronnen* in het licht een hoogst belangrijken

bundel met bescheiden, allen betrekking hebbende op de grenzen van het oude bisdom Utrecht en zijne verdeeling in aartsdiakonaten, dekanaten en parochies. Door de publicatie van dit lijvige deel met stukken, die nagenoeg allen aan mijn archiefdepôt ontleend zijn, is eindelijk een vast fundament gelegd voor de beoefening der oude kerkelijke geographie. De publicatie is het resultaat van jarenlange studie; reeds nu is daaraan toegevoegd een tweede deel, met kritische beschouwingen over oorsprong en waarde der gepubliceerde bronnen; eene kaart in vele bladen zal de groote onderneming voltooien. — Eene publicatie van verwanten aard, ook zeer nuttig, werd begonnen door den heer B. L. Snelting. De onderzoekingen van Mr. Muller hadden aangetoond, dat de rekeningen van den officiaal van den aartsdiaken ten Dom, waaraan hij zelf zeer belangrijke bouwstoffen voor zijn doel had ontleend, bovendien de volledige bouwstoffen bevatten voor een ander werk, waarvoor van R. C. zijde sedert lang met inspanning bouwstoffen verzameld worden: eene kerkelijke statistiek van het middeleeuwsche Nederland met lijsten der dienstdoende geestelijken. Voor de provincie Holland kunnen deze rekeningen, die over de 15e en 16e eeuwen nagenoeg volledig bewaard zijn, goed bewerkt, eene geheel volledige tabel leveren. Ik verheug mij, dat aan dezen nuttigen arbeid thans de hand geslagen is; als inleiding daartoe heeft de heer Snelting in het *Archief voor de geschiedenis van het aartsbisdom Utrecht* de rekening van 1479/80 in extenso gepubliceerd, ten einde den lezer een goed denkbeeld te geven van den aard en de inrichting der door hem gebruikte bron. — De heer Hans Toll te Hjularod (Zweden) drukte in de bijlagen van zijne studie over het geslacht Utengoye (in de *Verslagen en mededeelingen der Vereeniging tot uitgaaf van rechtsbronnen*) twee oorkonden van 1272 en 1274 af, waarin leden van dit geslacht worden vermeld. — De heer J. H. Hofman publiceerde in het *Archief voor de geschiedenis van het aartsbisdom Utrecht* dl. XXXII eene verzameling bescheiden betreffende het Utrechtsche Wittevrouwenklooster, bijna allen ontleend aan den ten vorigen jare verschenen Catalogus van de archieven der kleine kapittelen en kloosters, — verder eenige besluiten van het kapittel van St. Marie over het uurwerk van den toren te Houten, — en eenige akten over het goed te Oelt onder Baarn, door bisschop Jan van Arkel geschonken aan den Dom, ter dotatie van zijne grafkapel aldaar. Andere uitgaven zijn mij niet bekend geworden.

VI. *Aanwinsten en verliezen.*

Het groote feit van het jaar was het verkrijgen eener ver-

zameling handschriften uit de auctie van Jhr. M. P. Smissaert. Het is bekend, dat de verzameling handschriften, afkomstig van den beroemden oudheidkundige Arn. Buchelius en door den Utrechtschen burgemeester Dr. C. Booth sterk vermeerderd, door 's mans nakomelingen omstreeks 1850 aan de provincie Utrecht is verkocht. De familie hield toen echter een zeker aantal handschriften terug, die eenige jaren later voor gezamenlijke rekening ondershands zijn aangekocht door de heeren Mr. J. A. Grothe en Jhr. J. E. Huydecoper van Nichtevecht. De eerste schonk later zijne handschriften aan het Utrechtsche rijksarchief, om ze te hereenigen met de hoofdmassa der collectie, die daar reeds berustte; de heer Huydecoper vermaakte daarentegen zijn aandeel aan zijnen vriend Jhr. M. P. Smissaert, die voor eenige jaren overleden is; deze stukken werden thans door de erfgenamen in het openbaar geveild. Uit dit overzicht van de geschiedenis der collectie zal het Uwe Excellentie duidelijk zijn, van hoeveel belang het voor mijn depôt zijn moest, althans een deel dezer handschriften te veroveren en te hereenigen met het hoofddeel der collectie, dat hier reeds sinds eene halve eeuw berust. Dit belang was te grooter, daar bijna alle nummers der collectie betrekking hadden op de geschiedenis van Utrecht en de geslacht- en wapenkunde van Utrechtsche families; terwijl zij tallooze berichten bevatten, door Booth en vooral door Buchelius zelven over hunne tijdgenooten opgeteekend en dus even belangrijk als betrouwbaar. Ten einde het verkrijgen van een goed resultaat bij de veiling te verzekeren, heb ik mij verstaan met de directie der Universiteits-bibliotheek, waar (grootendeels door afstand van mijn depot) ook vele handschriften uit de collectie Buchelius-Booth berusten, — en met de directie van het Stadsarchief, dat bij de zaak betrokken was, omdat burgemeester Booth zich meer dan eens veroorloofd had, stukken uit het Utrechtsche stadsarchief in zijne collectie op te nemen. Terwijl de bibliothecaris zich zijnerzijds met de beheerders der verschillende groote bibliotheken in betrekking stelde, wendde ik mij tot den Algemeenen rijksarchivaris, van wien ik de meest onbekrompen medewerking mocht ondervinden. Zoo is het ten slotte gelukt, hoewel de besteede prijzen bijzonder hoog moeten heeten, om nagenoeg alle door mij begeerde stukken voor eene der Utrechtsche collecties te verkrijgen, — een resultaat, dat ik met dankbare waardeering vermeld.

Onder de dus verkregen stukken noem ik een band met afschriften van allerlei oude bescheiden door den bekenden 17e eeuwschen Utrechtschen oudheidkundige Adr. van Winssen heer van Hoencoop, — eene verzameling stukken, betreffende de

onderhandelingen over den vrede van Westminster (1654), afkomstig uit het archief der Staten van Utrecht, later uit de collectie Musschenbroek, — verder eene verzameling van 14 deelen met genealogische aanteekeningen van Dr. C. Booth met alphabetischen index, — 4 deelen met dergelijke genealogische aanteekeningen, eveneens van Dr. C. Booth, — extracten van Dr. C. Booth uit verschillende registers in het Staten-archief, — twee deeltjes met afteekeningen van kwartierstaten, vervaardigd door A. Buchelius, — een index van Buchelius op verschillende van zijne handschriften, die gedeeltelijk in mijn depot berusten, — twee deelen met genealogische aanteekeningen van Abraham Booth (broeder van den burgemeester), — afbeeldingen van kwartierstaten uit de Utrechtsche kerken, geteekend door Abraham Booth, — en een deel met genealogieën, eveneens afkomstig van Abraham Booth.

Van den heer majoor L. C. van Kuyk te Amsterdam, dien ik kon verplichten door de ordening van het archief zijner heerlijkheid Ter Aa, ontving ik ten geschenke voor het depot het leenregister dezer heerlijkheid over 1610—1803, met twee fragmenten van andere leenregisters uit de 16e en 17e eeuwen, — eene aanwinst, die ik op hoogen prijs stel, omdat de geschiedenis der in leen bezeten landerijen alleen uit deze bron kan worden opgespoord. — Nog enkele andere stukken (zonder groot belang) ontving ik in den loop van het jaar ten geschenke van de gemeente Utrecht, het rijksarchief in Groningen en het Algemeene rijksarchief.

Voor den provincialen atlas verkreeg ik door aankoop teekeningen, voorstellende gezichten te Renen, Breukelen, Maarsen en afbeeldingen van het slot Loenersloot en de abdij Mariëndaal, benevens eene oude gravure van het slot Cronenburch, die allen te Amsterdam geveild werden. — Nog deed ik vervaardigen eene photographie van eenig beeldhouwwerk van het Koningshuis te Renen, — terwijl de heer J. C. Stalenhoef te Montfoort mij schonk eene photographie, voorstellend een gezicht in het museum van oudheden aldaar. — De topographische kaart der provincie Utrecht, waaraan bij onderzoek nog twee bladen bleken te ontbreken, werd door welwillende tusschenkomst van den Commissaris der Koningin gecompleteerd. — Met den heer A. J. Nijland alhier, die, op hoogen leeftijd gekomen, overweegt zijne uitgebreide prentcollectie van de hand te doen, overlegde ik over de wenschelijkheid, om al zijne topographische prenten van de provincie Utrecht en bloc over te nemen voor den atlas van het depôt. Ik zou dit zeer gaarne gedaan hebben, daar aan den provincialen atlas tot nog toe nooit veel zorg besteed is, zoodat de aankoop der collectie van een zorgvuldigen en deskundigen verzamelaar

dezen atlas op eenmaal tot zekere volledigheid zou kunnen brengen. Maar nadat ik de collectie had doorgezien en mijn voorloopigen indruk had medegedeeld, meende de heer Nijland toch de voorkeur te moeten geven aan eene stuksgewijze veiling.

Ook werden verschillende stukken door mij in den loop van het jaar afgegeven. In den band met stukken, afkomstig van den bekenden Utrechtschen oudheidkundige Adriaen van Winssen, heer van Hoencoop, dien ik aankocht in auctie Smissaert (om hem te voegen bij de andere handschriften, die mijn depôt van dezen geleerde bezit), ontdekte ik twee oude afschriften van de privilegiën van Delft en een afschrift van een register der grafelijke kanselarij van Holland; ik heb deze stukken, die ik natuurlijk uit den band heb doen verwijderen, toegezonden aan den Algemeenen rijksarchivaris, die mij met zooveel bereidwilligheid de bedoelde handschriften had doen verkrijgen. — Van niet minder belang waren eenige andere stukken, die ik afgaf. Bij het sorteeren der nog overgebleven registers van het Provinciaal archief, die ik, na juistere beschrijving, bij het archief der Staten en de collectie Handschriften indeelde, trof ik er verscheidene aan, die mij voorkwamen hier misplaatst te zijn. Behalve enkele losse papieren, blijkbaar afkomstig uit de stadsarchieven van Utrecht en Amersfoort en denkelijk afgedwaald uit oude dossiers, waren deze stukken nagenoeg allen afkomstig uit de collectie Van Hilten, zooals bekend is, bijeengebracht door den griffier der Staten Anthony van Hilten. Wellicht heeft deze ambtenaar naast zijn secretariaat nog andere betrekkingen bekleed, krachtens welke afschriften van allerlei staatsstukken in zijn bezit kwamen. Ik stelde aan Uwe Excellentie voor, mij te machtigen, de enkele registers, die, hoewel blijkbaar afkomstig van den griffier Van Hilten, toch niet met het archief der Staten van Utrecht in verband te brengen waren, af te geven aan de depôts, waar zij uit hunnen aard schenen thuis te behooren. Zoo verkreeg het Algemeene rijksarchief bij deze gelegenheid een afschrift van het verbaal der ambassade naar Venetië d.d. 1628, en twee registers met processtukken in zake Groningen c. de Ommelanden d.d. 1639, — de rijksarchivaris in Drenthe het afschrift eener sententie over de betrekking van de heerlijkheid Ruynen tot Drenthe d.d. 1634, — het rijksarchief in Limburg een register met afschriften betreffende een proces over het complot tot verrassing van Maastricht d.d. 1638, — en het stadsarchief van Utrecht het afschrift eener sententie van het Hof tusschen het gasthuis Leeuwenberch en F. de Wael van Vronesteyn d.d. 1605, benevens enkele papieren zonder belang, die, evenmin als de aan Amersfoort afgestane stukken, eene speciale vermelding in dit verslag verdienen.

VII. *Uitslag der pogingen, om afschriften te verkrijgen van belangrijke onuitgegeven bescheiden, voor het hoofdarchief van de provincie van gewicht en berustende in andere binnen- en buitenlandsche archieven.*

Onder deze rubriek heb ik alleen te vermelden, dat de heer R. D. Baart de la Faille, litt. cand. te Groningen, de goedheid had mij te schenken de door hem vervaardigde photographieën van twee zeer oude afschriften der keizercharters van 944 en 1040 betreffende de schenking van Lake et Isla en van Groningen aan de Utrechtsche kerk, die hij ontdekt had in het evangeliarium van bisschop Ansfrid, dat in het Aartsbisschoppelijk museum alhier berust, — eene aanwinst, die wellicht voor de kritiek van den tekst dezer oorkonden niet zonder gewicht moet heeten.

VIII. *Gebruik van het archief gemaakt en inlichtingen verstrekt aan autoriteiten en partikulieren.*

Over enkele belangrijke onderzoekingen, in het afgeloopen jaar in mijn archief ondernomen of voortgezet, veroorloof ik mij aan Uwe Excellentie mededeelingen te doen. In de eerste plaats herinner ik aan het (Uwe Excellentie ten vorigen jare gesignaleerde) voornemen van Mr. C. Pijnacker Hordijk, om eene lijst te bewerken van de regeeringsjaren der Utrechtsche bisschoppen,— een uiterst nuttige basis voor de chronologie der geschiedenis van het Sticht, die sedert (naar ik met ingenomenheid vernam) ook over de prelaten der kapittelen wordt uitgebreid. Nu en dan was ik in de gelegenheid, den heer Pijnacker Hordijk in zijne onderzoekingen bij te staan; het verheugde mij te vernemen, dat de belangrijke arbeid goed vordert. — Ook de door prof. Pijper met zijne leerlingen ondernomen bewerking van de oorkonden uit het archief van den Dom, die betrekking hebben op de geschiedenis van den aflaathandel, is het geheele jaar ijverig voortgezet; het omvangrijke werk is echter nog niet afgeloopen. — De heer H. G. A. Obreen uit Gent, die zich bezighoudt met de voorbereiding eener geschiedenis van graaf Floris V, bestudeerde in den zomer de oorkonden in de registers van mijn depôt, die eenig licht kunnen geven over de geschiedenis van dezen vorst. — Aan prof. J. W. Muller alhier kon ik op zijn verzoek eenige mededeelingen doen omtrent het tijdstip, waarop de Nederlandsche taal hier voor het eerst in archiefstukken voorkomt. Het bleek toen, dat de oudste aanwezige oorkonde in het Nederlandsch is van 1279 (een pachtcontract van het kapittel van St. Marie). De oudst bekende bisschoppelijke

oorkonde in die taal is van 1282; het is een klein, informeel stukje, terwijl de volgende bisschoppelijke oorkonde in het Nederlandsch eerst van 1308 dagteekent. Van den bisschoppelijken officiaal bestaat eene Nederlandsche akte van 1299. Wat de bisschoppelijke registers betreft, bleek het, dat de taal der bisschoppelijke kanselarij het Latijn was, evenwel met eene steeds toenemende neiging om Hollandsch te schrijven; de taal der geestelijke administratie blijft echter tot het laatst toe het Latijn. — Nog vermeld ik een paar detail-onderzoekingen : van den heer A. Mailly te Weenen, die inlichtingen vroeg omtrent bisschop Floris van Wevelichoven, hem bekend als ijverig beoefenaar der alchemie, — en van prof. H. Pirenne te Gent, die den hier vroeger in den kloostergang van den Dom aanwezigen zoogenaamden „pyroen" in verband bracht met den bekenden Luikschen perron, het symbool der stedelijke zelfstandigheid, door Karel den Stoute na de inneming der stad in triomf medegevoerd. — Van wege het Krijgsgeschiedkundig bureau van den Generalen staf zijn in het afgeloopen jaar weder eenige onderzoekingen ingesteld door de officieren M. J. de Jongh en G. Muys.— Genealogische onderzoekingen zijn verricht betreffende de familiën Van Rossem, Van Resandt, Van Hemert, Borre van Amerongen, Gewin, De Jong, Schade, Van Wijckersloot, Van Assendelft, Van Sandick, Van Bronkhorst, Van Wijck, Sanderson, Van Dam, Van Wttenhorst, Van Grave, Van Lockhorst, Van Oostrum, Van Cuylenburg, Tecko en Schas.

Door het Algemeene rijksarchief, de Koninklijke Bibliotheek en de rijksarchieven in Gelderland, Zeeland en Noord-Holland werden mij stukken toegezonden, ten gebruike voor de heeren J. J. Vermeulen, S. A. Waller Zeper, Jhr. Mr. W. H de Savornin Lohman, prof. S. A. Naber, prof. M. T. Houtsma, N. J. J. de Voogd, W. Wijnandts van Resandt, W. Dijckmeester, G. H. J. C. Eschauzier, C. A. de Kruyff, L. W. A. M. Lasonder en J. Craandijk. — Omgekeerd werden door mij stukken toegezonden aan de archieven in Drenthe, in Groningen en te Alkmaar, de bibliotheken te Amsterdam en te Leiden en het Nederlandsch museum, en zulks ten behoeve van de heeren Mr. J. G. C. Joosting, prof. J. Huizinga, Dr. H. E. van Gelder, P. M. Grijpink, prof. F. Pijper en Dr. W. Vogelsang.

IX. *Uitkomst van de bemoeiingen met gemeente-, waterschaps- en andere archieven.*

Van den voorzitter van het waterschap Oudenrijn, welks oudarchief ik voor eenige jaren in bruikleen heb overgenomen, ontving ik nog eenige daartoe behoorende stukken, die destijds

bij abuis waren achtergebleven. De stukken zijn bij de andere gevoegd en op den aan het proces-verbaal geannexeerden inventaris bijgeschreven.

In den loop van het jaar vervoegde zich bij mij de majoor L. C. van Kuyk (thans te Amsterdam), door huwelijk eigenaar der heerlijkheid Ter Aa (bij Nieuwersluis), met verzoek om inzage te nemen van het onder hem berustende archief der heerlijkheid, dat geheel verward was, en om het zoo mogelijk te doen ordenen en beschrijven. Aan dit verzoek, dat mij in kennis bracht met het bestaan van eene onbekende en vergeten bron van de geschiedenis van ons gewest, heb ik gaarne voldaan. Het archief bleek echter weinig omvangrijk en ook niet bijzonder belangrijk. De inventaris, die op het laatst van het jaar gereedkwam, is aan den heer Van Kuyk toegezonden, die hem echter onlangs geretourneerd heeft, met verzoek, om daarop alsnog enkele bij abuis achtergebleven stukken aan te teekenen. Zooals ik boven mededeelde, heeft deze arbeid nog het aangename resultaat gehad, dat het leenregister der ridderhofstad Ter Aa, dat zich ook in de kist bevond, mij werd aangeboden, om het te voegen bij de hier bijeengebrachte collectie leenregisters.

Door eene Utrechtsche ingezetene werden mij inlichtingen gevraagd over den aard van een handschrift, dat van ouds in hare familie berustte. Het bleek te zijn een register van het gerecht te Cröv aan de Moezel uit de 15e eeuw. Ik gaf aan mijne bezoekster in overweging, het stuk, dat wellicht ter plaatse van belang kon zijn, af te staan aan het archiefdepot, waar het thuisbehoorde. Nadat mij de noodige vergunning gegeven was, heb ik het doen toekomen aan het staatsarchief te Coblenz, van waar ik eerlang eene dankbetuiging voor mijne bemoeiingen mocht ontvangen.

De Rijksarchivaris in Utrecht,
S. Muller Fz.

Afgietsels van zegels van bisschoppen, steden, kloosters en andere autoriteiten in het sticht Utrecht [1].

Volg-nummer.	ZEGELS.	Jaar van het afgegoten zegel.	Inventarisnummer van het afgegoten zegel.
	I. Bisschoppen.		
1	Bisschop Willem	1064	Arch. stad Zutphen.
2	Bisschop Conrad.	1094	Inv. ch. Prov. I nº. 7
3	Bisschop Burchard.	1101	„ „ „ I no.
4	Bisschop Godebald.	1126	„ „ „ I no. 1
5	Bisschop Andreas van Kuyk.	1131	„ „ „ I nº. 1
6	„ „ „ „	1139	„ „ „ I nº. 2
7	Bisschop Herman van Hoorn.	1155	„ „ „ I nº. 2
8	Bisschop Godfried van Renen.	1156	„ „ „ I nº. 2
9	„ „ „ „	1163	„ „ „ I nº. 2
10	„ „ „ „	1172	„ „ „ I nº. 3
11	„ „ „ „	1176	„ „ „ I nº. 3
12	Bisschop Dirk II van Are.	1208	Coll. Phillipps (St. M nº. 3).
13	Bisschop Otto II van Lippe.	1226	Inv. ch. Prov. I nº.
14	Bisschop Otto III van Holland (als elect).	1240	„ „ „ I nº.
15	„ „ „ „ (als elect) (tegenzegel).	1240	„ „ „ I nº.
16	„ „ „ „	1247	„ „ „ I nº.

1) De stad Utrecht en de kloosters in die stad zijn hier niet vermeld: afgietsels de zegels dier autoriteiten bevinden zich in het Utrechtsche gemeente-archief.

nummer.	ZEGELS.	Jaar van het afgegoten zegel.	Inventarisnummer van het afgegoten zegel.
	Bisschop Otto III van Holland (tegenzegel).	1247	Inv. ch. Prov. I n°. 149.
	Elect Goswin van Randerode (als proost van St. Jan).	1227	„ „ „ I n°. 78.
	„ „ „ „ (als proost van St. Jan).	1249	„ „ „ I n°. 161.
	„ „ „ „ (als Domproost van Keulen).	1247	„ „ „ I n°. 149.
	„ „ „ „ (als Domproost van Keulen) (tegenzegel).	1247	„ „ „ I n°. 149.
	„ „ „ „	1249	„ „ „ I n°. 161.
	„ „ „ „ (tegenzegel).	1249	„ „ „ I n°. 161.
	Bisschop Hendrik van Vianden (als elect).	1250	„ „ „ I n°. 166.
	„ „ „ „ (tegenzegel) (1).	1258	„ „ „ I n°. 225.
	„ „ „ „	1260	„ „ „ I n°. 239.
	Elect Jan I van Nassau.	1271	„ „ „ I n°. 291.
	„ „ „ „ (tegenzegel).	1273	„ „ „ I n°. 309.
	„ „ „ „ (na zijne afzetting).	1295	„ „ „ I n°. 536.
	Bisschop Jan II van Sierck.	1292	„ „ „ I n°. 483.
	„ „ „ „ (tegenzegel).	1293	„ „ „ I n°. 505.
	Bisschop Willem van Mechelen.	1297	„ „ „ I n°. 586.
	„ „ „ „ (tegenzegel).	1297	„ „ „ I n°. 586.
	Bisschop Guy van Avesnes (voor zijne keuze).	1300	Inv. arch. stad Utrecht. I n°. 346.
	„ „ „ „	1303	„ „ „ „ I n°. 76.

(1) De bisschop gebruikte dit tegenzegel reeds als elect in 1250: zie Inv. ch. Prov. I n°. 166.

Volg-nummer.	ZEGELS.	Jaar van het afgegoten zegel.	Inventarisnummer van het afgegoten zegel.
36	Bisschop Guy van Avesnes (tegenzegel).	1303	Inv. arch. stad Utrec I n°. 76.
37	„ „ „ „ (tegenzegel).	1305	„ „ „ „ I n°. 80.
38	„ „ „ „	1310	„ „ „ „ I n°. 357.
39	Bisschop Frederik van Sierck.	1318	„ „ „ „ I n°. 86.
40	„ „ „ „ (tegenzegel).	1318	„ „ „ „ I n°. 86.
41	„ „ „ „ (tegenzegel).	1322	Dom. 2e afd. n°. 1615.
42	Elect Jacob van Oudshoorn (als Domdeken).	1316	Inv. arch. Bisschopp n°. 156.
43	„ „ „ „ (als Domdeken) (tegenzegel).	1316	„ „ „ n°. 156.
44	Elect Jan van Bronchorst (als proost van Oudmunster).	1315	„ „ „ n°. 156.
45	„ „ „ „ (als proost van Oudmunster) (tegenzegel).	1316	Oudmunster. 1e afd. n°. 303.
46	„ „ „ „ (als aartsdiaken van Oudmunster).	1315	„ 1e afd. n°. 291.
47	„ „ „ „ (als aartsdiaken van Oudmunster) (tegenzegel).	1315	„ 1e afd. n°. 291.
48	„ „ „ „ (als aartsdiaken van Oudmunster).	1316	Dom. 1e afd. S. n°. 3
49	„ „ „ „	1322	Inv. arch. stad Utrec n°. 92.
50	„ „ „ „ (tegenzegel).	1323	Inv. arch. Kleine k telen. n°. 802.
51	Bisschop Jan van Diest.	1323	Inv. arch. stad Utrec n°. 94.
52	„ „ „ „ (ad causas) (tegenzegel).	1323	„ „ „ „ n°. 94.

nummer.	ZEGELS.	Jaar van het afgegoten zegel.	Inventarisnummer van het afgegoten zegel.
	Bisschop Jan van Diest (ad causas).	1324	Inv. arch. stad Utrecht. I n°. 360.
	„ „ „ „ (tegenzegel).	1324	Dom. 1e afd. n°. 33.
	„ „ „ „	1331	Inv. arch. Bisschoppen. n°. 341.
	„ „ „ „	1339	„ „ „ n°. 127.
	Bisschop Jan van Arkel.	1349	„ „ „ n°. 443.
	„ „ „ „ (ad causas) (tegenzegel).	1352	Inv. arch. stad Utrecht. I n°. 103.
	„ „ „ „	1362	„ „ „ „ I n°. 407.
	„ „ „ „	1363	Dom. 2e afd. n°. 552.
	Bisschop Jan van Virneborch.	1366	Inv. arch. stad Utrecht I n°. 114.
	„ „ „ „	1367	Arch. stad Deventer.
	„ „ „ „ (ad causas).	1370	Oudmunster. 1e afd. n°. 656.
	Bisschop Aernt van Hoern (ad causas).	1371	Inv. arch. stad Utrecht. I n°. 115.
	„ „ „ „	1375	Dom. 2e afd. n°. 1444.
	„ „ „ „	1376	Inv. arch. Montfoort. n°. 316.
	Bisschop Florens van Wevelichoven.	1379	Inv. arch. stad Utrecht. I n°. 118.
	„ „ „ „ (ad causas).	1380	Oudmunster. 1e afd. n°. 973.
	„ „ „ „ (ad causas).	1386	Inv. arch. stad Utrecht. I n°. 120.
	Bisschop Frederic van Blankenheim (ad causas).	1394	Oudmunster. 1e afd. n°. 1391.
	„ „ „ „	1399	Inv. arch. stad Utrecht. I n°. 423.
	„ „ „ „	1400	Dom. 2e afd. n°. 1518.
	„ „ „ „	1412	Dom. 1e afd. n°. 997.

Volg-nummer.	ZEGELS.	Jaar van het afgegoten zegel.	Inventarisnummer van het afgegoten zegel.
74	Bisschop Frederik van Blankenheim (tegenzegel).	1412	Dom. 1e afd. n°. 997.
75	„ „ „ „	1420	Inv. arch. Montfo n°. 14.
76	Bisschop Zweder van Culenborch (als Domproost).	1423	St. Jan. 1e afd. n°. 55
77	„ „ „ „ (als elect).	1425	Inv. arch. stad Utrec n°. 455.
78	„ „ „ „	1425	Arch. stad Utrecht. Kl ter Bethlehem. n°. 5
79	„ „ „ „ borch.	1428	Arch. stad Utrecht. Re lieren-klooster n°.
80	Bisschop Rudolf van Diepholt (als elect).	1427	Inv. arch. stad Utrech n°. 141.
81	„ „ „ „ (als elect) (tegenzegel).	1427	Inv. arch. stad Utrech n°. 141.
82	„ „ „ „ (als elect).	1433	„ „ „ „ n°. 143.
83	„ „ „ „	1434	Dom. 1e afd. n°. 1241
84	„ „ „ „	1441	Inv. arch. Montfoort 95*********
85	„ „ „ „	1446	Inv. arch. stad Utrec n°. 523.
86	„ „ „ „ (ad causas).	1452	St. Jan. 2e afd. n°. 59.
87	Vicaris-generaal Wouter van Gouda.	1455	Oudmunster. 1e afd. 2491.
88	Elect Gijsbrecht van Brederode (als proost van Oudmunster).	1438	Oudmunster. 1e afd. 2208.
89	„ „ „ „ (als Domproost).	1443	Inv. arch. stad Utrec n°. 146.
90	„ „ „ „ (als Domproost).	1446	St. Jan. 1e afd. n°. 70
91	„ „ „ „	1456	Inv. arch. stad Utrec n°. 477.
92	„ „ „ „ (als Domproost).	1462	„ „ „ „ n°. 524.

nummer.	ZEGELS.	Jaar van het afgegoten zegel.	Inventarisnummer van het afgegoten zegel.
	Bisschop David van Bourgondië (ad causas).	1456	Inv. arch. Kleine kapittelen. n°. 1132.
	” ” ” ” ”	1456	Inv. arch. stad Utrecht. I n°. 147.
	” ” ” ” ” (ad causas).	1461	St. Marie. 1e afd. n°. 352.
	” ” ” ” ”	1493	Inv. arch. stad Utrecht. I n°. 490.
	Bisschop Frederik van Baden.	1496	” ” ” ” n°. 160.
	” ” ” ”	1506	Inv. arch. Bisschoppen. n°. 269.
	” ” ” ” (ad causas).	1514	St. Jan. 1e afd. n°. 1021.
	Vicaris-generaal Herman van Lochorst	(1517)	Museum stad Utrecht. n°. 882 (naar den stempel).
	Bisschop Philips van Bourgondië.	1517	Inv. arch. stad Utrecht. I n°. 167.
	” ” ” ” ”	1518	” ” ” ” n°. 293.
	” ” ” ” ” (ad causas).	1520	Dom. 1e afd. n°. 2394.
	” ” ” ” ” (tegenzegel).	1522	St. Jan. 2e afd. n°. 1453.
	” ” ” ” ”	(1517-1524)	Verz. losse zegels.
	Elect Hendrik van Beyeren.	1525	Inv. arch. stad Utrecht. I n°. 500.
	” ” ” ”	1526	” ” ” ” n°. 171.
	” ” ” ”	1528	” ” ” ” n°. 174.
	” ” ” ”	1529	Inv. arch. Kleine kapittelen. n°. 677.
	” ” ” ” (tegenzegel) (2 ex.).	1529	Inv. arch. Kleine kapittelen. n°. 677 (en: Verz. losse zegels).

Volg-nummer.	ZEGELS.	Jaar van het afgegoten zegel.	Inventarisnummer van het afgegoten zegel.
111	Bisschop Willem van Enckevoort.	1531	Dom. 2e afd. n°. 2544
112	„ „ „ „ (tegenzegel).	1531	Dom. 2e afd. n°. 2544.
113	Bisschop George van Egmond.	1549	Oudmunster. 1e afd. 4172.
114	„ „ „ „ (tegenzegel).	1549	Oudmunster. 1e afd. 4172.
115	„ „ „ „ (ad causas).	1559	Inv. arch. Kleine ka telen. n°. 1287.
116	„ „ „ „ (tegenzegel).	1559	Inv. arch. Kleine ka telen. n°. 1287.
117	„ „ „ „ (ad causas).	(1528-1559)	Verz. losse zegels.
118	„ „ „ „ (tegenzegel).	(1528-1559)	„ „ „
119	Bisschop Frederik Schenck van Tautenburg.	1568	St. Marie. 1e afd. n°. 8
120	„ „ „ „	1579	Inv. arch. Kleine kapi telen. n°. 1132.
	II. Wijbisschoppen.		
121	Episcopus Sudensis.	1319	Oudmunster. I n°. 8.
122	Episcopus Scopiensis.	1335	Inv. arch. Bisschop n°. 235.
123	Episcopus Thermopolitanus.	1349	„ „ „ n°. 346.
124	Episcopus Corcagensis.	1435	Inv. arch. Kleine kapi len. n°. 1225.
125	Episcopus Tricaliensis (privé-zegel).	1478	Oudmunster. 1e afd. 2951.
126	Wijbisschop van David van Bourgondië.	1479	St. Marie. 1e afd. n°. 3
127	Episcopus Ebronensis (privé-zegel).	1508	St. Jan. 1e afd. n°. 98

nummer.	ZEGELS.	Jaar van het afgegoten zegel.	Inventarisnummer van het afgegoten zegel.
	Wijbisschop van Philips van Bourgondië.	—	Museum stad Utrecht. n°. 883 (naar den stempel).
	Wijbisschop van Hendrik van Beyeren.	1528	Oudmunster. 1e afd. n°. 3653*.
	Wijbisschop van George van Egmond.	1555	St. Marie. 1e afd. n°. 770.
	III. Staten.		
	Statenzegel (grootzegel).	—	Verz. losse zegels.
	„ (leenzegel).	—	Rijksarch. Utrecht (naar den stempel).
	„ (voor de leenen van Montfoort).	—	„ „ „
	„ (voor de leenen der St. Paulus-abdij).	—	„ „ „
	Ridderschap van Utrecht.	1722	St. Marie. 2e afd. n°. 521.
	Leenzegel van Ysselstein.	1555	„ 1e afd. n°. 768.
	„ „ „	1661	„ 2e afd. n°. 110.
	IV. Landschappen.		
	Wildinge.	1313	Inv. arch. Bisschoppen. n°. 425.
	Franeker.	1313	„ „ „ n°. 425.
	Wagenbrugge.	1313	„ „ „ n°. 425.
	Oestergo.	1413	„ „ „ n°. 472.
	Stellingwerf.	1313	„ „ „ n°. 425.
	„	1408	„ „ „ n°. 472.
	Schoterwerf.	1408	„ „ „ n°. 472.
	Osterzeïngeland.	1408	„ „ „ n°. 472.
	Fivelgo.	1405	„ „ „ n°. 93.
	Oldambt.	1405	„ „ „ n°. 93.
	Reyderland.	1405	„ „ „ n°. 93.
	Hunsingo.	1405	„ „ „ n°. 93.
	Drenthe.	1313	„ „ „ n°. 319.

oorkonde in die taal is van 1282; het is een klein, informeel stukje, terwijl de volgende bisschoppelijke oorkonde in het Nederlandsch eerst van 1308 dagteekent. Van den bisschoppelijken officiaal bestaat eene Nederlandsche akte van 1299. Wat de bisschoppelijke registers betreft, bleek het, dat de taal der bisschoppelijke kanselarij het Latijn was, evenwel met eene steeds toenemende neiging om Hollandsch te schrijven; de taal der geestelijke administratie blijft echter tot het laatst toe het Latijn. — Nog vermeld ik een paar detail-onderzoekingen: van den heer A. Mailly te Weenen, die inlichtingen vroeg omtrent bisschop Floris van Wevelichoven, hem bekend als ijverig beoefenaar der alchemie, — en van prof. H. Pirenne te Gent, die den hier vroeger in den kloostergang van den Dom aanwezigen zoogenaamden „pyroen" in verband bracht met den bekenden Luikschen perron, het symbool der stedelijke zelfstandigheid, door Karel den Stoute na de inneming der stad in triomf medegevoerd. — Van wege het Krijgsgeschiedkundig bureau van den Generalen staf zijn in het afgeloopen jaar weder eenige onderzoekingen ingesteld door de officieren M. J. de Jongh en G. Muys.— Genealogische onderzoekingen zijn verricht betreffende de familiën Van Rossem, Van Resandt, Van Hemert, Borre van Amerongen, Gewin, De Jong, Schade, Van Wijckersloot, Van Assendelft, Van Sandick, Van Bronkhorst, Van Wijck, Sanderson, Van Dam, Van Wttenhorst, Van Grave, Van Lockhorst, Van Oostrum, Van Cuylenburg, Tecko en Schas.

Door het Algemeene rijksarchief, de Koninklijke Bibliotheek en de rijksarchieven in Gelderland, Zeeland en Noord-Holland werden mij stukken toegezonden, ten gebruike voor de heeren J. J. Vermeulen, S. A. Waller Zeper, Jhr. Mr. W. H. de Savornin Lohman, prof. S. A. Naber, prof. M. T. Houtsma, N. J. J. de Voogd, W. Wijnandts van Resandt, W. Dijckmeester, G. H. J. C. Eschauzier, C. A. de Kruyff, L. W. A. M. Lasonder en J. Craandijk. — Omgekeerd werden door mij stukken toegezonden aan de archieven in Drenthe, in Groningen en te Alkmaar, de bibliotheken te Amsterdam en te Leiden en het Nederlandsch museum, en zulks ten behoeve van de heeren Mr. J. G. C. Joosting, prof. J. Huizinga, Dr. H. E. van Gelder, P. M. Grijpink, prof. F. Pijper en Dr. W. Vogelsang.

IX. *Uitkomst van de bemoeiingen met gemeente-, waterschaps- en andere archieven.*

Van den voorzitter van het waterschap Oudenrijn, welks oudarchief ik voor eenige jaren in bruikleen heb overgenomen, ontving ik nog eenige daartoe behoorende stukken, die destijds

bij abuis waren achtergebleven. De stukken zijn bij de andere gevoegd en op den aan het proces-verbaal geannexeerden inventaris bijgeschreven.

In den loop van het jaar vervoegde zich bij mij de majoor L. C. van Kuyk (thans te Amsterdam), door huwelijk eigenaar der heerlijkheid Ter Aa (bij Nieuwersluis), met verzoek om inzage te nemen van het onder hem berustende archief der heerlijkheid, dat geheel verward was, en om het zoo mogelijk te doen ordenen en beschrijven. Aan dit verzoek, dat mij in kennis bracht met het bestaan van eene onbekende en vergeten bron van de geschiedenis van ons gewest, heb ik gaarne voldaan. Het archief bleek echter weinig omvangrijk en ook niet bijzonder belangrijk. De inventaris, die op het laatst van het jaar gereedkwam, is aan den heer Van Kuyk toegezonden, die hem echter onlangs geretourneerd heeft, met verzoek, om daarop alsnog enkele bij abuis achtergebleven stukken aan te teekenen. Zooals ik boven mededeelde, heeft deze arbeid nog het aangename resultaat gehad, dat het leenregister der ridderhofstad Ter Aa, dat zich ook in de kist bevond, mij werd aangeboden, om het te voegen bij de hier bijeengebrachte collectie leenregisters.

Door eene Utrechtsche ingezetene werden mij inlichtingen gevraagd over den aard van een handschrift, dat van ouds in hare familie berustte. Het bleek te zijn een register van het gerecht te Cröv aan de Moezel uit de 15e eeuw. Ik gaf aan mijne bezoekster in overweging, het stuk, dat wellicht ter plaatse van belang kon zijn, af te staan aan het archiefdepot, waar het thuisbehoorde. Nadat mij de noodige vergunning gegeven was, heb ik het doen toekomen aan het staatsarchief te Coblenz, van waar ik eerlang eene dankbetuiging voor mijne bemoeiingen mocht ontvangen.

De Rijksarchivaris in Utrecht,
S. Muller Fz.

Afgietsels van zegels van bisschoppen, steden, kloosters en andere autoriteiten in het sticht Utrecht [1]).

Volg-nummer.	ZEGELS.	Jaar van het afgegoten zegel.	Inventarisnummer van het afgegoten zegel.
	I. **Bisschoppen.**		
1	Bisschop Willem	1064	Arch. stad Zutphen.
2	Bisschop Conrad.	1094	Inv. ch. Prov. I n°. 7[illegible]
3	Bisschop Burchard.	1101	„ „ „ I n°. [illegible]
4	Bisschop Godebald.	1126	„ „ „ I n°. 1[illegible]
5	Bisschop Andreas van Kuyk.	1131	„ „ „ I n°. 17[illegible]
6	„ „ „ „	1139	„ „ „ I n°. 20[illegible]
7	Bisschop Herman van Hoorn.	1155	„ „ „ I n°. 21[illegible]
8	Bisschop Godfried van Renen.	1156	„ „ „ I n°. 2[illegible]
9	„ „ „ „	1163	„ „ „ I n°. 2[illegible]
10	„ „ „ „	1172	„ „ „ I n°. 31[illegible]
11	„ „ „ „	1176	„ „ „ I n°. 3[illegible]
12	Bisschop Dirk II van Are.	1208	Coll. Phillipps (St. M[illegible] n°. 3).
13	Bisschop Otto II van Lippe.	1226	Inv. ch. Prov. I n°. [illegible]
14	Bisschop Otto III van Holland (als elect).	1240	„ „ „ I n°. 1[illegible]
15	„ „ „ „ (als elect) (tegenzegel).	1240	„ „ „ I n°. [illegible]
16	„ „ „ „	1247	„ „ „ I n°. 1[illegible]

1) De stad Utrecht en de kloosters in die stad zijn hier niet vermeld: afgietsels [illegible] de zegels dier autoriteiten bevinden zich in het Utrechtsche gemeente-archief.

Volg-nummer.	ZEGELS.	Jaar van het afgegoten zegel.	Inventarisnummer van het afgegoten zegel.
	Bisschop Otto III van Holland (tegenzegel).	1247	Inv. ch. Prov. I nº. 149.
	Elect Goswin van Randerode (als proost van St. Jan).	1227	„ „ „ I nº. 78.
	„ „ „ „ (als proost van St. Jan).	1249	„ „ „ I nº. 161.
	„ „ „ „ (als Domproost van Keulen).	1247	„ „ „ I nº. 149.
	„ „ „ „ (als Domproost van Keulen) (tegenzegel).	1247	„ „ „ I nº. 149.
	„ „ „ „	1249	„ „ „ I nº. 161.
	„ „ „ „ (tegenzegel).	1249	„ „ „ I nº. 161.
	Bisschop Hendrik van Vianden (als elect).	1250	„ „ „ I nº. 166.
	„ „ „ „ (tegenzegel) (1).	1258	„ „ „ I nº. 225.
	„ „ „ „	1260	„ „ „ I nº. 239.
	Elect Jan I van Nassau.	1271	„ „ „ I nº. 291.
	„ „ „ „ (tegenzegel).	1273	„ „ „ I nº. 309.
	„ „ „ „ (na zijne afzetting).	1295	„ „ „ I nº. 536.
	Bisschop Jan II van Sierck.	1292	„ „ „ I nº. 483.
	„ „ „ „ (tegenzegel).	1293	„ „ „ I nº. 505.
	Bisschop Willem van Mechelen.	1297	„ „ „ I nº. 586.
	„ „ „ „ (tegenzegel).	1297	„ „ „ I nº. 586.
	Bisschop Guy van Avesnes (voor zijne keuze).	1300	Inv. arch. stad Utrecht. I nº. 346.
	„ „ „ „	1303	„ „ „ „ I nº. 76.

(1) De bisschop gebruikte dit tegenzegel reeds als elect in 1250: zie Inv. ch. Prov. I nº. 166.

Volg-nummer.		ZEGELS.	Jaar van het afgegoten zegel.	Inventarisnummer van het afgegoten zegel.
236		Officiaal van den bisschop (tegenzegel) (1e type).	1287	Inv. ch. Prov. I n°. 411
237		Officiaal van den bisschop (tegenzegel) (2e type).	1295	„ „ „ I n°. 555
238		Officiaal van den bisschop (tegenzegel) (3e type).	1297	„ „ „ I n°. 591
239		Officiaal van den bisschop (tegenzegel) (4e type).	1297	„ „ „ I n°. 593
240		Officiaal van den bisschop (tegenzegel) (5e type).	1298	„ „ „ I n°. 604
241		Officiaal van den bisschop (tegenzegel) (6e type).	1299	„ „ „ I n°. 611.
242		Officiaal van den bisschop (tegenzegel) (7e type).	1312	Dom. 1e afd. S. n°. 2
243		Officiaal van den bisschop (tegenzegel) (8e type).	1323	„ 2e afd. n°. 1134
244		Officiaal van den bisschop (tegenzegel) (9e type).	1333	„ 1e afd. n°. 86.
245	Sleutels.	Officiaal van den bisschop (tegenzegel) (10e type).	1333	„ 1e afd. n°. 90.
246		Officiaal van den bisschop (11e type).	1335	„ 1e afd. S. n°. 1
247		Officiaal van den bisschop (tegenzegel) (12e type).	1340	„ 1e afd. n°. 136.
248		Officiaal van den bisschop (tegenzegel) (13e type).	1345	„ 1e afd. n°. 201.
249		Officiaal van den bisschop (14e type).	1346	„ 1e afd. n°. 229.
250		Officiaal van den bisschop (15e type).	1353	Oudmunster. 1e afd. n°
251		Officiaal van den bisschop (tegenzegel) (16e type).	1395	Dom. 1e afd. n°. 834.
252		Officiaal van den bisschop (17e type).	1398	St. Marie. 2e afd. n°. 1
253		Officiaal van den bisschop (18e type).	1412	„ 2e afd. n°.
254		Officiaal van den bisschop (tegenzegel) (19e type).	1444	Inv. arch. Kleine k telen. n°. 1200.

	ZEGELS.	Jaar van het afgegoten zegel.	Inventarisnummer van het afgegoten zegel.
Sleutels.	Officiaal van den bisschop (20e type).	1516	Dom. 1e afd. no. 2342.
	Officiaal van den bisschop (21e type).	—	Verz. losse zegels.
	Officiaal van den bisschop (22e type).	—	„ „ „
	Officiaal van den bisschop (tegenzegel) (23e type).	—	„ „ „
	Officiaal van den bisschop (tegenzegel) (24e type).	—	„ „ „
Bisschopshoofd	Officiaal van den bisschop (tegenzegel) (1e type).	1393	St. Marie. 2e afd. no. 1212.
	Officiaal van den bisschop (tegenzegel) (2e type) (1).	1457	St. Jan. 1e afd. no. 782.
Wapen	Officiaal van den bisschop (tegenzegel) (1e type).	1297	Inv. ch. Prov. I no. 593.
	Officiaal van den bisschop (tegenzegel) (2e type).	1298	„ „ „ I no. 604.
	Officiaal van den bisschop (tegenzegel) (3e type).	1346	Dom. 1e afd. no. 229.
	Officiaal van den bisschop (tegenzegel) (vogel).	1282	Inv. ch. Prov. I no. 379.
	Officiaal van den bisschop (tegenzegel) (lam) (2).	1288	„ „ „ I no. 422.
	Officiaal van den bisschop (tegenzegel) (leeuw ?).	1380	Dom. 1e afd. no. 691.

1) De tegenzegels, vermeld onder nos. 262, 263 en 264, stellen voor een wapen is) in drie typen; ook op de tegenzegels der zegels, vermeld onder nos. 256 en 257, t een wapen voor (leeuw met lambel) in twee typen. In een dergelijk geval (Inv. Prov. I no. 614) gebruikt de officiaal van Oudmunster zonder twijfel het familiezegel den proost van Oudmunster (in 1299 Dirk of Engelbert van Altena), evenals de iaal van Oudmunster in 1315/6 zegelt met het zegel van den aartsdiaken zelf 46/7 en no. 48). Men zou dus verwachten, dat de eerst beschreven tegenzegels van officiaal van den bisschop het bisschoppelijk familiewapen zouden vertoonen; dit chter in de eerstgenoemde gevallen niet zoo: het wapen is niet dat van bisschop lem Berthout van Mechelen. Daar de nos. 256 en 257 zijn afgegoten naar losse ls, kan in het tweede geval niet bepaald worden, of wij hier wellicht het wapen bisschop Frederik van Blankenheim voor ons hebben.

2) Komt nog voor in 1294 op de keerzijde van een ander zegel.

Volg-nummer.	ZEGELS.	Jaar van het afgegoten zegel.	Inventarisnummer van het afgegoten zegel.
74	Bisschop Frederik van Blankenheim (tegenzegel).	1412	Dom. 1e afd. n°. 997.
75	„ „ „ „	1420	Inv. arch. Montfoo[illegible] n°. 14.
76	Bisschop Zweder van Culenborch (als Domproost).	1423	St. Jan. 1e afd. n°. 557[illegible]
77	„ „ „ „ (als elect).	1425	Inv. arch. stad Utrech[illegible] n°. 455.
78	„ „ „ „	1425	Arch. stad Utrecht. Klo[illegible] ter Bethlehem. n°. 5.
79	„ „ „ „ borch.	1428	Arch. stad Utrecht. Re[illegible] lieren-klooster n°. 2[illegible]
80	Bisschop Rudolf van Diepholt (als elect).	1427	Inv. arch. stad Utrecht[illegible] n°. 141.
81	„ „ „ „ (als elect) (tegenzegel).	1427	Inv. arch. stad Utrecht[illegible] n°. 141.
82	„ „ „ „ (als elect).	1433	„ „ „ „ n°. 143.
83	„ „ „ „	1434	Dom. 1e afd. n°. 1241.
84	„ „ „ „	1441	Inv. arch. Montfoort [illegible] 95*********
85	„ „ „ „	1446	Inv. arch. stad Utrech[illegible] n°. 523.
86	„ „ „ „ (ad causas).	1452	St. Jan. 2e afd. n°. 59.
87	Vicaris-generaal Wouter van Gouda.	1455	Oudmunster. 1e afd. [illegible] 2491.
88	Elect Gijsbrecht van Brederode (als proost van Oudmunster).	1438	Oudmunster. 1e afd. [illegible] 2208.
89	„ „ „ „ (als Domproost).	1443	Inv. arch. stad Utrecht n°. 146.
90	„ „ „ „ (als Domproost).	1446	St. Jan. 1e afd. n°. 70[illegible]
91	„ „ „ „	1456	Inv. arch. stad Utrecht n°. 477.
92	„ „ „ „ (als Domproost).	1462	„ „ „ „ n°. 524.

nummer.	ZEGELS.	Jaar van het afgegoten zegel.	Inventarisnummer van het afgegoten zegel.
	Bisschop David van Bourgondië (ad causas).	1456	Inv. arch. Kleine kapittelen. n°. 1132.
4	„ „ „ „ „	1456	Inv. arch. stad Utrecht. I n°. 147.
5	„ „ „ „ „ (ad causas).	1461	St. Marie. 1e afd. n°. 352.
6	„ „ „ „ „	1493	Inv. arch. stad Utrecht. I n°. 490.
7	Bisschop Frederik van Baden.	1496	„ „ „ „ n°. 160.
8	„ „ „ „	1506	Inv. arch. Bisschoppen. n°. 269.
9	„ „ „ „ (ad causas).	1514	St. Jan. 1e afd. n°. 1021.
0	Vicaris-generaal Herman van Lochorst	(1517)	Museum stad Utrecht. n°. 882 (naar den stempel).
1	Bisschop Philips van Bourgondië.	1517	Inv. arch. stad Utrecht. I n°. 167.
2	„ „ „ „ „	1518	„ „ „ „ n°. 293.
3	„ „ „ „ „ (ad causas).	1520	Dom. 1e afd. n°. 2394.
4	„ „ „ „ „ (tegenzegel).	1522	St. Jan. 2e afd. n°. 1453.
5	„ „ „ „ „	(1517-1524)	Verz. losse zegels.
6	Elect Hendrik van Beyeren.	1525	Inv. arch. stad Utrecht. I n°. 500.
7	„ „ „ „	1526	„ „ „ „ n°. 171.
8	„ „ „ „	1528	„ „ „ „ n°. 174.
9	„ „ „ „	1529	Inv. arch. Kleine kapittelen. n°. 677.
0	„ „ „ „ (tegenzegel) (2 ex.).	1529	Inv. arch. Kleine kapittelen. n°. 677 (en: Verz. losse zegels).

dezen atlas op eenmaal tot zekere volledigheid zou kunnen brengen. Maar nadat ik de collectie had doorgezien en mijn voorloopigen indruk had medegedeeld, meende de heer Nijland toch de voorkeur te moeten geven aan eene stuksgewijze veiling.

Ook werden verschillende stukken door mij in den loop van het jaar afgegeven. In den band met stukken, afkomstig van den bekenden Utrechtschen oudheidkundige Adriaen van Winssen, heer van Hoencoop, dien ik aankocht in auctie Smissaert (om hem te voegen bij de andere handschriften, die mijn depôt van dezen geleerde bezit), ontdekte ik twee oude afschriften van de privilegiën van Delft en een afschrift van een register der grafelijke kanselarij van Holland; ik heb deze stukken, die ik natuurlijk uit den band heb doen verwijderen, toegezonden aan den Algemeenen rijksarchivaris, die mij met zooveel bereidwilligheid de bedoelde handschriften had doen verkrijgen. — Van niet minder belang waren eenige andere stukken, die ik afgaf. Bij het sorteeren der nog overgebleven registers van het Provinciaal archief, die ik, na juistere beschrijving, bij het archief der Staten en de collectie Handschriften indeelde, trof ik er verscheidene aan, die mij voorkwamen hier misplaatst te zijn. Behalve enkele losse papieren, blijkbaar afkomstig uit de stadsarchieven van Utrecht en Amersfoort en denkelijk afgedwaald uit oude dossiers, waren deze stukken nagenoeg allen afkomstig uit de collectie Van Hilten, zooals bekend is, bijeengebracht door den griffier der Staten Anthony van Hilten. Wellicht heeft deze ambtenaar naast zijn secretariaat nog andere betrekkingen bekleed, krachtens welke afschriften van allerlei staatsstukken in zijn bezit kwamen. Ik stelde aan Uwe Excellentie voor, mij te machtigen, de enkele registers, die, hoewel blijkbaar afkomstig van den griffier Van Hilten, toch niet met het archief der Staten van Utrecht in verband te brengen waren, af te geven aan de depôts, waar zij uit hunnen aard schenen thuis te behooren. Zoo verkreeg het Algemeene rijksarchief bij deze gelegenheid een afschrift van het verbaal der ambassade naar Venetië d.d. 1628, en twee registers met processtukken in zake Groningen c. de Ommelanden d.d. 1639, — de rijksarchivaris in Drenthe het afschrift eener sententie over de betrekking van de heerlijkheid Ruynen tot Drenthe d.d. 1634, — het rijksarchief in Limburg een register met afschriften betreffende een proces over het complot tot verrassing van Maastricht d.d. 1638, — en het stadsarchief van Utrecht het afschrift eener sententie van het Hof tusschen het gasthuis Leeuwenberch en F. de Wael van Vronesteyn d.d. 1605, benevens enkele papieren zonder belang, die, evenmin als de aan Amersfoort afgestane stukken, eene speciale vermelding in dit verslag verdienen.

VII. *Uitslag der pogingen, om afschriften te verkrijgen van belangrijke onuitgegeven bescheiden, voor het hoofdarchief van de provincie van gewicht en berustende in andere binnen- en buitenlandsche archieven.*

Onder deze rubriek heb ik alleen te vermelden, dat de heer R. D. Baart de la Faille, litt. cand. te Groningen, de goedheid had mij te schenken de door hem vervaardigde photographieën van twee zeer oude afschriften der keizercharters van 944 en 1040 betreffende de schenking van Lake et Isla en van Groningen aan de Utrechtsche kerk, die hij ontdekt had in het evangeliarium van bisschop Ansfrid, dat in het Aartsbisschoppelijk museum alhier berust, — eene aanwinst, die wellicht voor de kritiek van den tekst dezer oorkonden niet zonder gewicht moet heeten.

VIII. *Gebruik van het archief gemaakt en inlichtingen verstrekt aan autoriteiten en partikulieren.*

Over enkele belangrijke onderzoekingen, in het afgeloopen jaar in mijn archief ondernomen of voortgezet, veroorloof ik mij aan Uwe Excellentie mededeelingen te doen. In de eerste plaats herinner ik aan het (Uwe Excellentie ten vorigen jare gesignaleerde) voornemen van Mr. C. Pijnacker Hordijk, om eene lijst te bewerken van de regeeringsjaren der Utrechtsche bisschoppen,— een uiterst nuttige basis voor de chronologie der geschiedenis van het Sticht, die sedert (naar ik met ingenomenheid vernam) ook over de prelaten der kapittelen wordt uitgebreid. Nu en dan was ik in de gelegenheid, den heer Pijnacker Hordijk in zijne onderzoekingen bij te staan; het verheugde mij te vernemen, dat de belangrijke arbeid goed vordert. — Ook de door prof. Pijper met zijne leerlingen ondernomen bewerking van de oorkonden uit het archief van den Dom, die betrekking hebben op de geschiedenis van den aflaathandel, is het geheele jaar ijverig voortgezet; het omvangrijke werk is echter nog niet afgeloopen. — De heer H. G. A. Obreen uit Gent, die zich bezighoudt met de voorbereiding eener geschiedenis van graaf Floris V, bestudeerde in den zomer de oorkonden in de registers van mijn depôt, die eenig licht kunnen geven over de geschiedenis van dezen vorst. — Aan prof. J. W. Muller alhier kon ik op zijn verzoek eenige mededeelingen doen omtrent het tijdstip, waarop de Nederlandsche taal hier voor het eerst in archiefstukken voorkomt. Het bleek toen, dat de oudste aanwezige oorkonde in het Nederlandsch is van 1279 (een pachtcontract van het kapittel van St. Marie). De oudst bekende bisschoppelijke

hangen, om zonder schade afgegeven te kunnen worden aan de Universiteits-bibliotheek (zooals indertijd gedaan is met de groote meerderheid der hier berustende handschriften) was indertijd geordend en beschreven. Maar de boven beschreven definitieve liquidatie van het overschot van het Provinciaal-archief bracht nog talrijke stukken te voorschijn, die tot de collectie *Handschriften* gebracht moesten worden. Zij zijn thans beschreven en in den catalogus gevoegd, die door den heer Zeper nogmaals geheel met de stukken vergeleken is. Nu deze catalogus dus aangevuld en definitief vastgesteld is, zal hij overgeschreven moeten worden. Intusschen zijn de stukken volgens den catalogus geordend en genummerd; zij zijn daarna overgebracht naar de bovenverdieping van het berglokaal.

In den loop van het jaar ben ik begonnen met eene nieuwe werkzaamheid, die voor de geschiedbeoefening van eenig belang kan zijn. Nu het Bisschoppelijk archief zooveel doenlijk hersteld en geïnventariseerd is, schijnt het mij ter bekendmaking van dezen schat dringend noodig, dat de publicatie van den definitieven inventaris spoedig gevolgd worde door die van de regestenlijst. Bij de laatst verschenen inventarissen is dit niet geschied, ten einde het verschijnen der inventarissen spoediger te doen opschieten; de inhoud van het Bisschoppelijk archief schijnt mij echter voor de kennis onzer middeleeuwsche geschiedenis van zóó overwegend belang, dat ik de bekendmaking ook van de in de registers afgeschreven stukken niet langer meende te mogen uitstellen; aangezien de kapittelarchieven thans vrij wel bruikbaar zijn en de chartermeester de laatste hand legt aan de bewerking van het Staten-archief, was er voor uitstel ook geen reden meer. Ik heb dus het nuttige werk ter hand genomen. De inhoud van niet minder dan ruim 40 registers zal echter, naar gebleken is, stuksgewijze in regest gebracht moeten worden, — welke regesten (stellig een paar duizend nummers) dan met de gereedliggende beschrijvingen der c. 800 bisschoppelijke charters chronologisch geordend zullen moeten worden. Voorloopig is dit zeer omvangrijke werk, dat eerst op het laatst van het jaar begonnen is, nog weinig gevorderd; ik hoop echter, dat het mij gelukken zal, dezen zeer nuttigen arbeid mettertijd nog te voltooien.

De vroeger beschreven serieën rekeningen van het Domkapittel, die zeer eigenaardig (en niet altijd begrijpelijk) zijn samengesteld, bleken in het gebruik niet overal juist te zijn; den heer Waller Zeper heb ik opgedragen deze nauwkeurig door te zien, om te trachten, een beter verband te brengen tusschen de eigenlijke serie en de serieën dubbele exemplaren. De taak is echter niet zeer gemakkelijk, aangezien niet zelden van dezelfde rekening

verschillende, niet geheel gelijke exemplaren aanwezig zijn; het is dan wel eens moeilijk te bepalen, welk exemplaar als het definitieve moet worden beschouwd.

Voor een paar jaren berichtte ik Uwe Excellentie over het vormen van eene collectie afgietsels van bisschoppelijke zegels (72 stuks), waarvan de lijst is opgenomen bij mijn jaarverslag in 1901. Deze collectie, die belangrijk is en de aandacht getrokken heeft, was, zooals ik wel wist, niet volledig; maar ik had niet gedacht, dat er aan de verzameling zóóvele stukken zouden ontbreken, als allengs het geval bleek te zijn. De heer Waller Zeper meende, dat het hem, nu hij eenmaal met het uiterlijk en den aard dezer zegels bekend geworden was, betrekkelijk weinig moeite zou kosten, om ze bij het doorloopen der chartercollecties nog zeer belangrijk aan te vullen; gaarne heb ik hem derhalve dit werk opgedragen. Hoewel de daarmee gemoeide tijd in de praktijk niet medeviel, ben ik toch met het resultaat van het onderzoek zeer ingenomen: de collectie bisschopszegels is toch vermeerderd met 25 stuks, en zal thans, hoewel natuurlijk allicht niet *geheel* volledig, denkelijk wel afgesloten mogen worden.

Tegelijkertijd heb ik den heer Waller Zeper opgedragen, een onderzoek in te stellen naar de zegels van stichtingen en corporatiën in de provincie, die hij aan de oorkonden aantrof. Deze collectie, die niet zeer volumineus is, sluit zich gereedelijk aan bij eene verzameling van dergelijke zegels betreffende de stad Utrecht, die onlangs op het Utrechtsche stadsarchief is gevormd en die zeer rijk heeten mag. Zij bevat slechts weinige zegels van kapittelen en kloosters in het Sticht (buiten Utrecht), maar daarentegen een vrij volledig en zeer merkwaardig stel afdrukken van zegels der Stichtsche steden, waaronder de oude zegels der kleine steden van het Oversticht en vooral die van de talrijke rudimentaire, later tot dorpjes afgedaalde stadjes van het Sticht zelf, bijzondere aandacht trekken.

Het trok de aandacht, dat zich bij deze zegels bevindt een buitengewoon groot aantal zegels van de hoven der Utrechtsche officialen, vooral dat van de officialen des bisschops. Het bevreemdde mij ten zeerste, dat er van deze hoven zóóvele verschillende zegels werden aangetroffen, waarvoor mij voorkwam geen reden te bestaan; ik heb daarom de zaak doen onderzoeken. In de oudste tijden (nog in het begin der 14^{e} eeuw) blijken de officialen (althans die van Oudmunster) de zegels van den aartsdiaken zelven gebruikt te hebben: in 1299 komt het familiezegel van den proost-aartsdiaken op het zegel voor; in 1315/6 wordt het zegel in het randschrift beschreven als het zegel van den aartsdiaken. In latere stukken wordt althans gesproken van het „sigillum curie nostre ad causas" of van het „sigillum

nostre officialitatis"; het lag dus voor de hand aan te nemen, dat er dan sprake was van het zegel van het officialaat, dat van den eenen officiaal overging op zijnen opvolger. Het contrazegel, dat als randschrift dikwijls eveneens de woorden: „sigillum officii (of: officialis) ad causas" draagt, vertoonde echter gewoonlijk het familiewapen van den titularis. Het scheen dus aangenomen te moeten worden, dat de officialen gezegeld hadden met het zegel van hun ambt, terwijl zij daaraan als contrazegel een persoonlijk ambtszegel toevoegden. Maar deze conclusie werd toch niet door het onderzoek bevestigd: ook de stempel der voorzijde, die (1363) het „sigillum majus officialitatis" heet, bleek in tal van gevallen een familiewapen van den titularis te vertoonen. Het werd dus zeker, dat bij den dood van elken officiaal *alle* door zijnen voorganger gebruikte zegelstempels vernietigd werden; en al dragen dus de meeste voorzijden der officiaalszegels het wapen van den titularis niet, zeker moeten ook dezen toch desniettemin beschouwd worden als *persoonlijke* ambtszegels der officialen, — eene omstandigheid, die het buitengewoon groote aantal der aanwezige officiaalszegels voldoende verklaart. Eigenlijk hadden dus deze zegels niet in mijne collectie ambtszegels opgenomen moeten worden, daar ik — behalve de bisschopszegels — slechts de blijvende zegels der stichtingen en corporatiën had doen verzamelen; maar er viel niets meer aan te doen: de meeste officaalszegels waren reeds vroeger afgegoten. — Eene nieuwe lijst van alle thans op mijn bureau aanwezige zegelafgietsels volgt hierachter als bijlage.

Eene aangelegenheid van veel belang is in het afgeloopen jaar voorbereid: de overneming van de protokollen der notarissen in de provincie Utrecht vóór de invoering der Fransche wetgeving, wier overbrenging naar de archiefdepôts gelast is door de wet van 12 December 1905 (Staatsblad N^{0}. 320). Door den Algemeenen rijksarchivaris werd mij gevraagd eene nauwkeurige opgave van den omvang: 1^{e} van de protokollen der notarissen in het Sticht voor 1 Maart 1811, — 2^{e} van de protokollen, die in bruikleen konden worden gegeven aan gemeenten binnen de provincie, — en 3e van de protokollen, afkomstig van notarissen buiten deze provincie. Het opmaken van dergelijke staten van de slechts gebrekkig geordende protokollen (waarvan de drie bedoelde rubrieken natuurlijk niet bijeengeplaatst waren, terwijl zij gedeeltelijk ook ingevoegd waren tusschen protokollen van nà 1811) scheen mij nauwelijks mogelijk, — althans indien gestreefd moest worden naar juistheid en betrouwbaarheid. Met behulp van den bewaarder der protokollen, die zoo goed was mij een uittreksel te geven uit den vrij voldoenden inventaris, dien hij langzamerhand van den inhoud van het depôt had doen vervaardigen,

gelukte het mij echter, om althans een lijstje op te maken van de (zeer weinig talrijke) protokollen, die buiten de provincie te huis behoorden; van de overige was het mogelijk zich althans een overzicht te vormen, omdat ik indertijd de lijst van alle notarieële protokollen in de provincie (volgens den bovenbedoelden inventaris) reeds had opgenomen in mijn gedrukten inventaris der Rechterlijke archieven van mijn depôt.

Bij mijn antwoord veroorloofde ik mij de opmerking, dat ik, hoewel ik den omvang der verzameling protokollen niet nauwkeurig bepalen kon, er toch voor instond, dat de geheele collectie zonder bezwaar in mijn depôt geborgen zou kunnen worden. Naar aanleiding van deze opmerking mocht ik in de laatste dagen van her afgeloopen jaar van Uwe Excellentie de opdracht ontvangen, om, ter ontlasting van het bestaande protokollendepôt, waarin zich reeds lang gebrek aan bergruimte op zeer hinderlijke wijze deed gevoelen, de oude protokollen aanstonds over te nemen, met dien verstande, dat deze overbrenging slechts te beschouwen zou zijn als eene verplaatsing van stukken, die onder beheer van den bewaarder zouden blijven, totdat de Maatregel van inwendig bestuur, die ter uitvoering der nieuwe Notariswet in bewerking is, de gelegenheid zou bieden tot officieële overdracht der stukken. Aan die opdracht zal ik eerstdaags gaarne gevolg geven (1).

Van wege de Konferenz landesgeschichtlicher Publicationsinstitute, die eene algemeene inventarisatie van alle oorkonden in Duitschland van vóór 1500 wenscht voor te bereiden, werd mij ter beoordeeling van de uitvoerbaarheid dezer onderneming en van de uitgebreidheid, die, in verband met den reusachtigen omvang van het werk, aan de beschrijvingen gegeven behoorde te worden, in het afgeloopen jaar per circulaire de vraag gesteld, hoevele oorkonden *vóór 1500* de verschillende afdeelingen van mijn depôt bevatten. Deze vraag is door mij beantwoord, en dientengevolge ben ik toevallig in staat, Uwe Excellentie een vrij juist overzicht te geven van de hoeveelheid oorkonden vóór den aanvang der 16e eeuw, — onder herinnering, dat het (hier niet vermelde) aantal oorkonden der 16e eeuw nog buitengewoon groot is.

---

(1) Bij het opmaken van dit verslag was de overbrenging der oude notarieele protokollen naar mijn bureau reeds zonder bezwaren tot stand gekomen.

	1000-1100	1100-1200	1200-1300	1300-1400	1400-1500
Bisschoppelijk archief . . .	3	5	38	447	193
Archief der Staten	—	—	—	1	26
„ van den Dom. . .	4	2	118	1130	1771
„ „ den Oudmunster	—	2	177	1955	1167
„ „ St. Pieter. . .	—	2	67	412	462
„ „ St. Jan . . .	2	11	40	747	949
„ „ St. Marie. . .	—	15	118	623	955
Archieven der kloosters . .	1	—	9	150	735
Archief der heeren van Montfoort	—	—	7	106	347
Private verzamelingen. . .	—	2	3	104	399
	10	39	577	5675	7004

Totaal: 13305 oorkonden vóór 1500.

De bibliothecaris der universiteit raadpleegde mij over zijn plan, om een voorstel te doen tot systematische afscheiding van de archieven en de handschriften-afdeelingen der bibliotheken, waarna aan elke bibliotheek zooveel mogelijk een speciaal terrein voor het verzamelen van handschriften zou worden aangewezen. Met groote belangstelling heb ik van dit ontwerp kennis genomen: moge de tweede afdeeling van het plan, hoewel gewenscht, wellicht in de praktijk op bezwaren kunnen stuiten, de verwezenlijking van het eerste gedeelte ware onbetwistbaar zeer nuttig en kan ook geen groot bezwaar ondervinden.

Het geheele jaar door hebben, volgens de ten vorigen jare getroffen regeling, de hoogleeraar Kernkamp en de lector voor de middeleeuwsche geschiedenis Dr. Oppermann hunne lessen gegeven in een der lokalen van het archief. Deze regeling, die de studenten in de praktijk vertrouwd maakt met het archief en zijne inrichting, werkt, zoover mij bekend is, tot nog toe tot aller genoegen. De Algemeene rijksarchivaris heeft willen medewerken, om ze vruchtdragend te doen zijn, door te vergunnen, dat de ten vorigen jare ten behoeve van het onderwijs van Dr. Oppermann hier gedeponeerde facsimile's van keizercharters nog één jaar hier zouden blijven vertoeven.

V. *In druk uitgegeven bescheiden, behoorende tot het archief.*

De heer Mr. S. Muller Hz. te Rotterdam gaf in het afgeloopen jaar in de werken der *Vereeniging tot uitgaaf van oudvaderlandsche rechtsbronnen* in het licht een hoogst belangrijken

bundel met bescheiden, allen betrekking hebbende op de grenzen van het oude bisdom Utrecht en zijne verdeeling in aartsdiakonaten, dekanaten en parochies. Door de publicatie van dit lijvige deel met stukken, die nagenoeg allen aan mijn archiefdepôt ontleend zijn, is eindelijk een vast fundament gelegd voor de beoefening der oude kerkelijke geographie. De publicatie is het resultaat van jarenlange studie; reeds nu is daaraan toegevoegd een tweede deel, met kritische beschouwingen over oorsprong en waarde der gepubliceerde bronnen; eene kaart in vele bladen zal de groote onderneming voltooien. — Eene publicatie van verwanten aard, ook zeer nuttig, werd begonnen door den heer B. L. Snelting. De onderzoekingen van Mr. Muller hadden aangetoond, dat de rekeningen van den officiaal van den aartsdiaken ten Dom, waaraan hij zelf zeer belangrijke bouwstoffen voor zijn doel had ontleend, bovendien de volledige bouwstoffen bevatten voor een ander werk, waarvoor van R. C. zijde sedert lang met inspanning bouwstoffen verzameld worden: eene kerkelijke statistiek van het middeleeuwsche Nederland met lijsten der dienstdoende geestelijken. Voor de provincie Holland kunnen deze rekeningen, die over de 15e en 16e eeuwen nagenoeg volledig bewaard zijn, goed bewerkt, eene geheel volledige tabel leveren. Ik verheug mij, dat aan dezen nuttigen arbeid thans de hand geslagen is; als inleiding daartoe heeft de heer Snelting in het *Archief voor de geschiedenis van het aartsbisdom Utrecht* de rekening van 1479/80 in extenso gepubliceerd, ten einde den lezer een goed denkbeeld te geven van den aard en de inrichting der door hem gebruikte bron. — De heer Hans Toll te Hjularod (Zweden) drukte in de bijlagen van zijne studie over het geslacht Utengoye (in de *Verslagen en mededeelingen der Vereeniging tot uitgaaf van rechtsbronnen*) twee oorkonden van 1272 en 1274 af, waarin leden van dit geslacht worden vermeld. — De heer J. H. Hofman publiceerde in het *Archief voor de geschiedenis van het aartsbisdom Utrecht* dl. XXXII eene verzameling bescheiden betreffende het Utrechtsche Wittevrouwenklooster, bijna allen ontleend aan den ten vorigen jare verschenen Catalogus van de archieven der kleine kapittelen en kloosters, — verder eenige besluiten van het kapittel van St. Marie over het uurwerk van den toren te Houten, — en eenige akten over het goed te Oelt onder Baarn, door bisschop Jan van Arkel geschonken aan den Dom, ter dotatie van zijne grafkapel aldaar. Andere uitgaven zijn mij niet bekend geworden.

VI. *Aanwinsten en verliezen.*

Het groote feit van het jaar was het verkrijgen eener ver-

zameling handschriften uit de auctie van Jhr. M. P. Smissaert. Het is bekend, dat de verzameling handschriften, afkomstig van den beroemden oudheidkundige Arn. Buchelius en door den Utrechtschen burgemeester Dr. C. Booth sterk vermeerderd, door 's mans nakomelingen omstreeks 1850 aan de provincie Utrecht is verkocht. De familie hield toen echter een zeker aantal handschriften terug, die eenige jaren later voor gezamenlijke rekening ondershands zijn aangekocht door de heeren Mr. J. A. Grothe en Jhr. J. E. Huydecoper van Nichtevecht. De eerste schonk later zijne handschriften aan het Utrechtsche rijksarchief, om ze te hereenigen met de hoofdmassa der collectie, die daar reeds berustte; de heer Huydecoper vermaakte daarentegen zijn aandeel aan zijnen vriend Jhr. M. P. Smissaert, die voor eenige jaren overleden is; deze stukken werden thans door de erfgenamen in het openbaar geveild. Uit dit overzicht van de geschiedenis der collectie zal het Uwe Excellentie duidelijk zijn, van hoeveel belang het voor mijn depôt zijn moest, althans een deel dezer handschriften te veroveren en te hereenigen met het hoofddeel der collectie, dat hier reeds sinds eene halve eeuw berust. Dit belang was te grooter, daar bijna alle nummers der collectie betrekking hadden op de geschiedenis van Utrecht en de geslacht- en wapenkunde van Utrechtsche families; terwijl zij tallooze berichten bevatten, door Booth en vooral door Buchelius zelven over hunne tijdgenooten opgeteekend en dus even belangrijk als betrouwbaar. Ten einde het verkrijgen van een goed resultaat bij de veiling te verzekeren, heb ik mij verstaan met de directie der Universiteits-bibliotheek, waar (grootendeels door afstand van mijn depot) ook vele handschriften uit de collectie Buchelius-Booth berusten, — en met de directie van het Stadsarchief, dat bij de zaak betrokken was, omdat burgemeester Booth zich meer dan eens veroorloofd had, stukken uit het Utrechtsche stadsarchief in zijne collectie op te nemen. Terwijl de bibliothecaris zich zijnerzijds met de beheerders der verschillende groote bibliotheken in betrekking stelde, wendde ik mij tot den Algemeenen rijksarchivaris, van wien ik de meest onbekrompen medewerking mocht ondervinden. Zoo is het ten slotte gelukt, hoewel de besteede prijzen bijzonder hoog moeten heeten, om nagenoeg alle door mij begeerde stukken voor eene der Utrechtsche collecties te verkrijgen, — een resultaat, dat ik met dankbare waardeering vermeld.

Onder de dus verkregen stukken noem ik een band met afschriften van allerlei oude bescheiden door den bekenden 17e eeuwschen Utrechtschen oudheidkundige Adr. van Winssen heer van Hoencoop, — eene verzameling stukken, betreffende de

onderhandelingen over den vrede van Westminster (1654), afkomstig uit het archief der Staten van Utrecht, later uit de collectie Musschenbroek, — verder eene verzameling van 14 deelen met genealogische aanteekeningen van Dr. C. Booth met alphabetischen index, — 4 deelen met dergelijke genealogische aanteekeningen, eveneens van Dr. C. Booth, — extracten van Dr. C. Booth uit verschillende registers in het Staten-archief, — twee deeltjes met afteekeningen van kwartierstaten, vervaardigd door A. Buchelius, — een index van Buchelius op verschillende van zijne handschriften, die gedeeltelijk in mijn depot berusten, — twee deelen met genealogische aanteekeningen van Abraham Booth (broeder van den burgemeester), — afbeeldingen van kwartierstaten uit de Utrechtsche kerken, geteekend door Abraham Booth, — en een deel met genealogieën, eveneens afkomstig van Abraham Booth.

Van den heer majoor L. C. van Kuyk te Amsterdam, dien ik kon verplichten door de ordening van het archief zijner heerlijkheid Ter Aa, ontving ik ten geschenke voor het depot het leenregister dezer heerlijkheid over 1610—1803, met twee fragmenten van andere leenregisters uit de 16e en 17e eeuwen, — eene aanwinst, die ik op hoogen prijs stel, omdat de geschiedenis der in leen bezeten landerijen alleen uit deze bron kan worden opgespoord. — Nog enkele andere stukken (zonder groot belang) ontving ik in den loop van het jaar ten geschenke van de gemeente Utrecht, het rijksarchief in Groningen en het Algemeene rijksarchief.

Voor den provincialen atlas verkreeg ik door aankoop teekeningen, voorstellende gezichten te Renen, Breukelen, Maarsen en afbeeldingen van het slot Loenersloot en de abdij Mariëndaal, benevens eene oude gravure van het slot Cronenburch, die allen te Amsterdam geveild werden. — Nog deed ik vervaardigen eene photographie van eenig beeldhouwwerk van het Koningshuis te Renen, — terwijl de heer J. C. Stalenhoef te Montfoort mij schonk eene photographie, voorstellend een gezicht in het museum van oudheden aldaar. — De topographische kaart der provincie Utrecht, waaraan bij onderzoek nog twee bladen bleken te ontbreken, werd door welwillende tusschenkomst van den Commissaris der Koningin gecompleteerd. — Met den heer A. J. Nijland alhier, die, op hoogen leeftijd gekomen, overweegt zijne uitgebreide prentcollectie van de hand te doen, overlegde ik over de wenschelijkheid, om al zijne topographische prenten van de provincie Utrecht en bloc over te nemen voor den atlas van het depôt. Ik zou dit zeer gaarne gedaan hebben, daar aan den provincialen atlas tot nog toe nooit veel zorg besteed is, zoodat de aankoop der collectie van een zorgvuldigen en deskundigen verzamelaar

dezen atlas op eenmaal tot zekere volledigheid zou kunnen brengen. Maar nadat ik de collectie had doorgezien en mijn voorloopigen indruk had medegedeeld, meende de heer Nijland toch de voorkeur te moeten geven aan eene stuksgewijze veiling.

Ook werden verschillende stukken door mij in den loop van het jaar afgegeven. In den band met stukken, afkomstig van den bekenden Utrechtschen oudheidkundige Adriaen van Winssen, heer van Hoencoop, dien ik aankocht in auctie Smissaert (om hem te voegen bij de andere handschriften, die mijn depôt van dezen geleerde bezit), ontdekte ik twee oude afschriften van de privilegiën van Delft en een afschrift van een register der grafelijke kanselarij van Holland; ik heb deze stukken, die ik natuurlijk uit den band heb doen verwijderen, toegezonden aan den Algemeenen rijksarchivaris, die mij met zooveel bereidwilligheid de bedoelde handschriften had doen verkrijgen. — Van niet minder belang waren eenige andere stukken, die ik afgaf. Bij het sorteeren der nog overgebleven registers van het Provinciaal archief, die ik, na juistere beschrijving, bij het archief der Staten en de collectie Handschriften indeelde, trof ik er verscheidene aan, die mij voorkwamen hier misplaatst te zijn. Behalve enkele losse papieren, blijkbaar afkomstig uit de stadsarchieven van Utrecht en Amersfoort en denkelijk afgedwaald uit oude dossiers, waren deze stukken nagenoeg allen afkomstig uit de collectie Van Hilten, zooals bekend is, bijeengebracht door den griffier der Staten Anthony van Hilten. Wellicht heeft deze ambtenaar naast zijn secretariaat nog andere betrekkingen bekleed, krachtens welke afschriften van allerlei staatsstukken in zijn bezit kwamen. Ik stelde aan Uwe Excellentie voor, mij te machtigen, de enkele registers, die, hoewel blijkbaar afkomstig van den griffier Van Hilten, toch niet met het archief der Staten van Utrecht in verband te brengen waren, af te geven aan de depôts, waar zij uit hunnen aard schenen thuis te behooren. Zoo verkreeg het Algemeene rijksarchief bij deze gelegenheid een afschrift van het verbaal der ambassade naar Venetië d.d. 1628, en twee registers met processtukken in zake Groningen c. de Ommelanden d.d. 1639, — de rijksarchivaris in Drenthe het afschrift eener sententie over de betrekking van de heerlijkheid Ruynen tot Drenthe d.d. 1634, — het rijksarchief in Limburg een register met afschriften betreffende een proces over het complot tot verrassing van Maastricht d.d. 1638, — en het stadsarchief van Utrecht het afschrift eener sententie van het Hof tusschen het gasthuis Leeuwenberch en F. de Wael van Vronesteyn d.d. 1605, benevens enkele papieren zonder belang, die, evenmin als de aan Amersfoort afgestane stukken, eene speciale vermelding in dit verslag verdienen.

VII. *Uitslag der pogingen, om afschriften te verkrijgen van belangrijke onuitgegeven bescheiden, voor het hoofdarchief van de provincie van gewicht en berustende in andere binnen- en buitenlandsche archieven.*

Onder deze rubriek heb ik alleen te vermelden, dat de heer R. D. Baart de la Faille, litt. cand. te Groningen, de goedheid had mij te schenken de door hem vervaardigde photographieën van twee zeer oude afschriften der keizercharters van 944 en 1040 betreffende de schenking van Lake et Isla en van Groningen aan de Utrechtsche kerk, die hij ontdekt had in het evangeliarium van bisschop Ansfrid, dat in het Aartsbisschoppelijk museum alhier berust, — eene aanwinst, die wellicht voor de kritiek van den tekst dezer oorkonden niet zonder gewicht moet heeten.

VIII. *Gebruik van het archief gemaakt en inlichtingen verstrekt aan autoriteiten en partikulieren.*

Over enkele belangrijke onderzoekingen, in het afgeloopen jaar in mijn archief ondernomen of voortgezet, veroorloof ik mij aan Uwe Excellentie mededeelingen te doen. In de eerste plaats herinner ik aan het (Uwe Excellentie ten vorigen jare gesignaleerde) voornemen van Mr. C. Pijnacker Hordijk, om eene lijst te bewerken van de regeeringsjaren der Utrechtsche bisschoppen,— een uiterst nuttige basis voor de chronologie der geschiedenis van het Sticht, die sedert (naar ik met ingenomenheid vernam) ook over de prelaten der kapittelen wordt uitgebreid. Nu en dan was ik in de gelegenheid, den heer Pijnacker Hordijk in zijne onderzoekingen bij te staan; het verheugde mij te vernemen, dat de belangrijke arbeid goed vordert. — Ook de door prof. Pijper met zijne leerlingen ondernomen bewerking van de oorkonden uit het archief van den Dom, die betrekking hebben op de geschiedenis van den aflaathandel, is het geheele jaar ijverig voortgezet; het omvangrijke werk is echter nog niet afgeloopen. — De heer H. G. A. Obreen uit Gent, die zich bezighoudt met de voorbereiding eener geschiedenis van graaf Floris V, bestudeerde in den zomer de oorkonden in de registers van mijn depôt, die eenig licht kunnen geven over de geschiedenis van dezen vorst. — Aan prof. J. W. Muller alhier kon ik op zijn verzoek eenige mededeelingen doen omtrent het tijdstip, waarop de Nederlandsche taal hier voor het eerst in archiefstukken voorkomt. Het bleek toen, dat de oudste aanwezige oorkonde in het Nederlandsch is van 1279 (een pachtcontract van het kapittel van St. Marie). De oudst bekende bisschoppelijke

oorkonde in die taal is van 1282; het is een klein, informeel stukje, terwijl de volgende bisschoppelijke oorkonde in het Nederlandsch eerst van 1308 dagteekent. Van den bisschoppelijken officiaal bestaat eene Nederlandsche akte van 1299. Wat de bisschoppelijke registers betreft, bleek het, dat de taal der bisschoppelijke kanselarij het Latijn was, evenwel met eene steeds toenemende neiging om Hollandsch te schrijven; de taal der geestelijke administratie blijft echter tot het laatst toe het Latijn. — Nog vermeld ik een paar detail-onderzoekingen: van den heer A. Mailly te Weenen, die inlichtingen vroeg omtrent bisschop Floris van Wevelichoven, hem bekend als ijverig beoefenaar der alchemie, — en van prof. H. Pirenne te Gent, die den hier vroeger in den kloostergang van den Dom aanwezigen zoogenaamden „pyroen" in verband bracht met den bekenden Luikschen perron, het symbool der stedelijke zelfstandigheid, door Karel den Stoute na de inneming der stad in triomf medegevoerd. — Van wege het Krijgsgeschiedkundig bureau van den Generalen staf zijn in het afgeloopen jaar weder eenige onderzoekingen ingesteld door de officieren M. J. de Jongh en G. Muys.— Genealogische onderzoekingen zijn verricht betreffende de familiën Van Rossem, Van Resandt, Van Hemert, Borre van Amerongen, Gewin, De Jong, Schade, Van Wijckersloot, Van Assendelft, Van Sandick, Van Bronkhorst, Van Wijck, Sanderson, Van Dam, Van Wttenhorst, Van Grave, Van Lockhorst, Van Oostrum, Van Cuylenburg, Tecko en Schas.

. Door het Algemeene rijksarchief, de Koninklijke Bibliotheek en de rijksarchieven in Gelderland, Zeeland en Noord-Holland werden mij stukken toegezonden, ten gebruike voor de heeren J. J. Vermeulen, S. A. Waller Zeper, Jhr. Mr. W. H. de Savornin Lohman, prof. S. A. Naber, prof. M. T. Houtsma, N. J. J. de Voogd, W. Wijnandts van Resandt, W. Dijckmeester, G. H. J. C. Eschauzier, C. A. de Kruyff, L. W. A. M. Lasonder en J. Craandijk. — Omgekeerd werden door mij stukken toegezonden aan de archieven in Drenthe, in Groningen en te Alkmaar, de bibliotheken te Amsterdam en te Leiden en het Nederlandsch museum, en zulks ten behoeve van de heeren Mr. J. G. C. Joosting, prof. J. Huizinga, Dr. H. E. van Gelder, P. M. Grijpink, prof. F. Pijper en Dr. W. Vogelsang.

IX. *Uitkomst van de bemoeiingen met gemeente-, waterschaps- en andere archieven.*

Van den voorzitter van het waterschap Oudenrijn, welks oud-archief ik voor eenige jaren in bruikleen heb overgenomen, ontving ik nog eenige daartoe behoorende stukken, die destijds

bij abuis waren achtergebleven. De stukken zijn bij de andere gevoegd en op den aan het proces-verbaal geannexeerden inventaris bijgeschreven.

In den loop van het jaar vervoegde zich bij mij de majoor L. C. van Kuyk (thans te Amsterdam), door huwelijk eigenaar der heerlijkheid Ter Aa (bij Nieuwersluis), met verzoek om inzage te nemen van het onder hem berustende archief der heerlijkheid, dat geheel verward was, en om het zoo mogelijk te doen ordenen en beschrijven. Aan dit verzoek, dat mij in kennis bracht met het bestaan van eene onbekende en vergeten bron van de geschiedenis van ons gewest, heb ik gaarne voldaan. Het archief bleek echter weinig omvangrijk en ook niet bijzonder belangrijk. De inventaris, die op het laatst van het jaar gereedkwam, is aan den heer Van Kuyk toegezonden, die hem echter onlangs geretourneerd heeft, met verzoek, om daarop alsnog enkele bij abuis achtergebleven stukken aan te teekenen. Zooals ik boven mededeelde, heeft deze arbeid nog het aangename resultaat gehad, dat het leenregister der ridderhofstad Ter Aa, dat zich ook in de kist bevond, mij werd aangeboden, om het te voegen bij de hier bijeengebrachte collectie leenregisters.

Door eene Utrechtsche ingezetene werden mij inlichtingen gevraagd over den aard van een handschrift, dat van ouds in hare familie berustte. Het bleek te zijn een register van het gerecht te Cröv aan de Moezel uit de 15e eeuw. Ik gaf aan mijne bezoekster in overweging, het stuk, dat wellicht ter plaatse van belang kon zijn, af te staan aan het archiefdepot, waar het thuisbehoorde. Nadat mij de noodige vergunning gegeven was, heb ik het doen toekomen aan het staatsarchief te Coblenz, van waar ik eerlang eene dankbetuiging voor mijne bemoeiingen mocht ontvangen.

De Rijksarchivaris in Utrecht,
S. MULLER FZ.

Afgietsels van zegels van bisschoppen, steden, kloosters en andere autoriteiten in het sticht Utrecht [1].

Volg-nummer.	ZEGELS.	Jaar van het afgegoten zegel.	Inventarisnummer van het afgegoten zegel.
	I. **Bisschoppen.**		
1	Bisschop Willem	1064	Arch. stad Zutphen.
2	Bisschop Conrad.	1094	Inv. ch. Prov. I n°.
3	Bisschop Burchard.	1101	„ „ „ I n°.
4	Bisschop Godebald.	1126	„ „ „ I n°.
5	Bisschop Andreas van Kuyk.	1131	„ „ „ I n°.
6	„ „ „ „	1139	„ „ „ I n°.
7	Bisschop Herman van Hoorn.	1155	„ „ „ I n°.
8	Bisschop Godfried van Renen.	1156	„ „ „ I n°.
9	„ „ „ „	1163	„ „ „ I n°.
10	„ „ „ „	1172	„ „ „ I n°.
11	„ „ „ „	1176	„ „ „ I n°.
12	Bisschop Dirk II van Are.	1208	Coll. Phillipps (St. M n°. 3).
13	Bisschop Otto II van Lippe.	1226	Inv. ch. Prov. I n°.
14	Bisschop Otto III van Holland (als elect).	1240	„ „ „ I n°.
15	„ „ „ „ (als elect) (tegenzegel).	1240	„ „ „ I n°.
16	„ „ „ „	1247	„ „ „ I n°.

1) De stad Utrecht en de kloosters in die stad zijn hier niet vermeld: afgietsels de zegels dier autoriteiten bevinden zich in het Utrechtsche gemeente-archief.

Door aankoop:

Nederlandsch archievenblad. Orgaan van de Vereeniging van archivarissen in Nederland. 14e jaarg. 1905/1906 n°. 3, 4 en 15e jaarg. 1906/1907 n°. 1.

Revue des bibliothèques et archives de Belgique. Tome IV. Bruxelles 1906.

Archivalische Zeitschrift. Herausgegeben durch das Bayerische allgemeine Reichsarchiv in München. Neue Folge. 13e Bd. München 1906.

F. Michalski, Leitfaden für das Registraturwesen und den allgemeinen Geschäftsgang der deutschen Stadtverwaltungen. Leipzig 1904.

A. Chroust, Monumenta palaeographica. Denkmäler der Schreibkunst des Mittelalters. 1e Abteil. Schrifttafeln in lateinischer und deutscher Sprache. 1e Serie. Liefr. 18—23. München 1905—06.

Urkunden-Buch der Stadt Lübeck. Herausgegeben von dem Vereine für Lübeckische Geschichte und Alterthumskunde. 11e Thl. 1466—1470. Lübeck 1905.

Realencyclopaedie für protestantische Theologie und Kirche. Begründet von I. I. Herzog. 3e Auflage herausgeg. von A. Hauck. Bd. 17, 18. Leipz. 1906.

U. Chevalier, Répertoire des sources historiques du Moyen age. Tope-Bibliographie. Montbéliard 1894—1903. 2 Vol. — Bio-Bibliographie. Vol. 1, II, 1—3. (A-P.) Paris 1905—06.

L. Korth, Die Patrocinien der Kirchen und Kapellen im Erzbistum Köln. Düsseldorf 1904.

Vereeniging tot uitgave der bronnen van het oude vaderlandsche recht.

Verslagen en mededeelingen. 5e dl., n°. 3. 's-Grav. 1906.
Werken. 2e Reeks, dl. VIII, 1, 2, 1. 's-Grav. 1905—06.

A. de Gubernatis, Dictionnaire international du monde Latin. Rome 1905.

Volg-nummer.	ZEGELS.	Jaar van het afgegoten zegel.	Inventarisnummer van het afgegoten zegel.
36	Bisschop Guy van Avesnes (tegenzegel).	1303	Inv. arch. stad Utrech I n°. 76.
37	„ „ „ „ (tegenzegel).	1305	„ „ „ „ I n°. 80.
38	„ „ „ „	1310	„ „ „ „ I n°. 357.
39	Bisschop Frederik van Sierck.	1318	„ „ „ „ I n°. 86.
40	„ „ „ „ (tegenzegel).	1318	„ „ „ „ I n°. 86.
41	„ „ „ „ (tegenzegel).	1322	Dom. 2e afd. n°. 1615.
42	Elect Jacob van Oudshoorn (als Domdeken).	1316	Inv. arch. Bisschopp n°. 156.
43	„ „ „ „ (als Domdeken) (tegenzegel).	1316	„ „ „ n°. 156.
44	Elect Jan van Bronchorst (als proost van Oudmunster).	1315	„ „ „ n°. 156.
45	„ „ „ „ (als proost van Oudmunster) (tegenzegel).	1316	Oudmunster. 1e afd. n°. 303.
46	„ „ „ „ (als aartsdiaken van Oudmunster).	1315	„ 1e afd. n°. 291.
47	„ „ „ „ (als aartsdiaken van Oudmunster) (tegenzegel).	1315	„ 1e afd. n°. 291.
48	„ „ „ „ (als aartsdiaken van Oudmunster).	1316	Dom. 1e afd. S. n°. 30
49	„ „ „ „	1322	Inv. arch. stad Utrech n°. 92.
50	„ „ „ „ (tegenzegel).	1323	Inv. arch. Kleine ka telen. n°. 802.
51	Bisschop Jan van Diest.	1323	Inv. arch. stad Utrech n°. 94.
52	„ „ „ „ (ad causas) (tegenzegel).	1323	„ „ „ „ n°. 94.

Volg-nummer.	ZEGELS.	Jaar van het afgegoten zegel.	Inventarisnummer van het afgegoten zegel.
	Bisschop Jan van Diest (ad causas).	1324	Inv. arch. stad Utrecht. I n°. 360.
	” ” ” ” (tegenzegel).	1324	Dom. 1e afd. n°. 33.
	” ” ” ”	1331	Inv. arch. Bisschoppen. n°. 341.
	” ” ” ”	1339	” ” ” n°. 127.
	Bisschop Jan van Arkel.	1349	” ” ” n°. 443.
	” ” ” ” (ad causas) (tegenzegel).	1352	Inv. arch. stad Utrecht. I n°. 103.
	” ” ” ”	1362	” ” ” ” I n°. 407.
	” ” ” ”	1363	Dom. 2e afd. n°. 552.
	Bisschop Jan van Virneborch.	1366	Inv. arch. stad Utrecht I n°. 114.
	” ” ” ”	1367	Arch. stad Deventer.
	” ” ” ” (ad causas).	1370	Oudmunster. 1e afd. n°. 656.
	Bisschop Aernt van Hoern (ad causas).	1371	Inv. arch. stad Utrecht. I n°. 115.
	” ” ” ”	1375	Dom. 2e afd. n°. 1444.
	” ” ” ”	1376	Inv. arch. Montfoort. n°. 316.
	Bisschop Florens van Wevelichoven.	1379	Inv. arch. stad Utrecht. I n°. 118.
	” ” ” ” (ad causas).	1380	Oudmunster. 1e afd. n°. 973.
	” ” ” ” (ad causas).	1386	Inv. arch. stad Utrecht. I n°. 120.
	Bisschop Frederic van Blankenheim (ad causas).	1394	Oudmunster. 1e afd. n°. 1391.
	” ” ” ”	1399	Inv. arch. stad Utrecht. I n°. 423.
	” ” ” ”	1400	Dom. 2e afd. n°. 1518.
	” ” ” ”	1412	Dom. 1e afd. n°. 997.

Volg-nummer.	ZEGELS.	Jaar van het afgegoten zegel.	Inventarisnummer van het afgegoten zegel.
74	Bisschop Frederik van Blankenheim (tegenzegel).	1412	Dom. 1e afd. n°. 997.
75	„ „ „ „	1420	Inv. arch. Montfoo n°. 14.
76	Bisschop Zweder van Culenborch (als Domproost).	1423	St. Jan. 1e afd. n°. 55
77	„ „ „ „ (als elect).	1425	Inv. arch. stad Utrech n°. 455.
78	„ „ „ „	1425	Arch. stad Utrecht. Klo ter Bethlehem. n°. 5.
79	„ „ „ „ borch.	1428	Arch. stad Utrecht. Re lieren-klooster n°. 2
80	Bisschop Rudolf van Diepholt (als elect).	1427	Inv. arch. stad Utrech n°. 141.
81	„ „ „ „ (als elect) (tegenzegel).	1427	Inv. arch. stad Utrech n°. 141.
82	„ „ „ „ (als elect).	1433	„ „ „ „ n°. 143.
83	„ „ „ „	1434	Dom. 1e afd. n°. 1241.
84	„ „ „ „	1441	Inv. arch. Montfoort 95*********
85	„ „ „ „	1446	Inv. arch. stad Utrech n°. 523.
86	„ „ „ „ (ad causas).	1452	St. Jan. 2e afd. n°. 59.
87	Vicaris-generaal Wouter van Gouda.	1455	Oudmunster. 1e afd. 2491.
88	Elect Gijsbrecht van Brederode (als proost van Oudmunster).	1438	Oudmunster. 1e afd. 2208.
89	„ „ „ „ (als Domproost).	1443	Inv. arch. stad Utrech n°. 146.
90	„ „ „ „ (als Domproost).	1446	St. Jan. 1e afd. n°. 70
91	„ „ „ „	1456	Inv. arch. stad Utrech n°. 477.
92	„ „ „ „ (als Domproost).	1462	„ „ „ „ n°. 524.

Den heer Dr. T. J. de Boer, te 's Gravenhage, werd bericht op eene vraag betreffende het huwelijk van Henricus Becker, in 1633 predikant te Metslawier.

Eene vraag van den heer Mr. J. J. Reddingius, te Groningen, omtrent het geslacht Reddingius en het familiewapen daarvan werd beantwoord.

Voor den heer I. Block, te Bonn, werd een onderzoek ingesteld naar bescheiden betreffende het vorstenhuis Waldeck. Eene opgave van zich hier bevindende stukken betreffende enkele leden van dit geslacht werd ZE. verstrekt.

Aan het verzoek van den heer Dr. K. R. Kötzschke, hoogleeraar te Leipzig, om eene opgave te ontvangen van het aantal alhier berustende charters, dagteekenende tot aan het einde der 15e eeuw, werd voldaan.

De heer E. Jordens, te Brussel, ontving eenige mededeelingen omtrent de alhier berustende collecties van Beyma, en bescheiden betreffende J. L. Huber.

Aan den heer D. Bartstra, archivaris van Bolsward, werd geantwoord op eene vraag omtrent platte-gronden van Bolsward uit de laatste helft der 18e eeuw.

Op verzoek van den heer F. A. Hingst, predikant te Oudega (Smallingerland), werd een onderzoek gedaan naar den oorsprong van eene bijdrage voor het tractement van den onderwijzer te Oudega. Het bleek uit dat onderzoek, dat eene bijdrage reeds aan het einde der 16e eeuw uit de opbrengst der kloostergoederen werd betaald, en later, toen de kloostergoederen verkocht waren, steeds door de Provincie uitgekeerd is.

Voorts bezochten nog de volgende personen het archief:

De heer Algemeene Rijksarchivaris nam bij zijn bezoek aan het archief inzage van het cartularium van het St. Odulphusklooster te Stavoren.

Het onderzoek naar bescheiden aangaande de familie Wierdsma, dat in het vorige jaar door den heer G. S. F. Mes Az. werd begonnen, is na diens plotseling overlijden in het begin van dit

jaar, door den heer P. Berends, commies bij het Algemeene Rijksarchief, voortgezet.

De heer J. S. Theissen, te Groningen, kwam ten behoeve van zijn academisch proefschrift, stukken uit de eerste helft der 16e eeuw inzien.

De heer J. Hepkema, alhier, bezocht herhaaldelijk het archief, om zijn in vorige jaren begonnen onderzoek in de informatieboeken en andere registers der rechterlijke archieven voort te zetten.

Mejuffr. B. Visscher, archivaris van Leeuwarden, kwam het oudste crimineele sententieboek van het Hof van Friesland raadplegen.

De heer Mr. P. C. J. A. Boeles, alhier, nam inzage van eenige oude boedel-inventarissen.

De heer C. H. Peters, Rijksbouwmeester, kwam eveneens nasporingen doen in oude boedelinventarissen.

Door Mgr. Monchamp, vicaris-generaal van het bisdom Luik, werd, ten behoeve eener studie over Descartes, inlichting gevraagd omtrent de jaarstijl, die tijdens het begin der Republiek in deze Provincie, en in het bijzonder aan de academie te Franeker, gebruikt werd.

De heer W. M. Elliot Griffis, te Ithaca N. A., nam inzage van eene resolutie van de staten van Friesland van 26 Februari 1782, waarbij aan de Gecommitteerden ter Staten-Generaal werd opgedragen om J. Adams, als gezant der Vereenigde Staten van Noord-Amerika te erkennen. Z.E. liet van deze resolutie eene photographische reproductie nemen.

De heer P. Dudon, te Parijs, kwam nasporingen doen in stukken uit den Franschen tijd, betreffende correspondentie enz. over kerkelijke zaken.

De heer P. de Clercq, te Veenwouden, kwam informeeren naar eenige oude burgerlijke stands boeken.

Naar stukken betreffende het Dominikanerklooster alhier kwam pater G. A. Meyer, Ord. Praed. te Zwolle, onderzoek doen.

De heer Mr. S. Vellinga, alhier, kreeg inlichting omtrent eenige registers van de rechterlijke archieven.

De heer O. Lofvers, opzichter van den Rijkswaterstaat te Harlingen, nam inzage van oude platte gronden van Harlingen, in verband met een onderzoek naar het graf van den Frieschen zeeheld Tjerk Hiddes de Vries.

De heer Mr. J. A. Stoop, advocaat alhier, informeerde naar stukken betreffende de droogmaking der Warregaster meer, en bezocht voorts ook herhaaldelijk het archief om onderzoek te doen naar bescheiden betreffende de pastorie-goederen van Hoornsterzwaag,

Ook liet Z.E. een uittreksel maken uit een kaart van de veenen in Opsterland en Schoterland.

De heer v. d. Berg, te Amsterdam, deed genealogische onderzoekingen betreffende de familie Steggerda.

Mejuffr. C. E. Fockema, alhier, copieerde, hoofdzakelijk om zich te oefenen in het lezen van oud schrift, eenige 16e eeuwsche stukken, en maakte voorts ook afschriften en uittreksels uit crimineele sententieboeken van het Hof v. Friesland van het begin der 16e eeuw.

De heer Mr. J. M. van Hettinga Tromp, advocaat alhier, zocht gegevens betreffende de grensscheiding van het kerkhof van het dorp Roodkerk.

De heer D. K. Beintema, kerkvoogd te Engwierum, vroeg inlichting omtrent geschilderde wapens op de kerkramen aldaar.

De heer Algra, student te Groningen, raadpleegde de acta senatus judicialis der Franeker academie.

Afschriften werden gegeven:

1. aan Mr. P. C. J. A. Boeles, alhier:

   extracten uit het weesboek van Hindeloopen van 1625—1632, en uit een recesboek van Hindeloopen van 1604—1612.

2. aan Mr. J. A. Stoop, alhier:

   a. van een klooster-charter van 1343.

b. extracten uit de floreencohieren van Schoterland, voorzoover Hoornsterzwaag betreft, van 1700, 1708, 1798, 1818 en 1850.

De heer Schoengen liet, evenals in het vorige jaar, reproducties nemen van enkele klooster-charters, om die te gebruiken bij zijn onderwijs in de paleographie te Groningen.

X. *Uitkomst der bemoeiingen met gemeente-, waterschaps- en andere archieven.*

Ingevolge de aanschrijving van Uwer Excellenties Ambtsvoorganger van 28 April 1893 n°. 813 Afd. K. W. bezocht ik weder de gemeente-archieven van Leeuwarden en Bolsward, ten einde mij te overtuigen van de veilige bewaring en de wijze van behandeling der aan deze gemeenten in bewaring toevertrouwde rechterlijke archieven.

Op beide plaatsen bevond ik, dat die archieven in goeden staat en ook in dezelfde goede orde als in vorige jaren bewaard worden.

De archivaris in Friesland,

J. L. BERNS.

Leeuwarden, 28 Februari 1907.

Het Rijksarchief in Overijssel.

I. *Toestand der bewaarplaats van het Archief.*

De bewaarplaats van het archief bleef in het afgeloopen jaar in voldoenden toestand verkeeren, en gaf geene aanleiding tot bijzondere opmerkingen.

II. *Toestand der reddings- en brandbluschmiddelen.*

In den herfst van het afgeloopen jaar had de Opperbrandmeester, de heer W. Schutte, op gedaan verzoek, de goedheid de bluschmiddelen, slangen enz. te onderzoeken en te beproeven. De uitslag was gunstig. Een paar noodig gebleken kleine herstellingen werden aangebracht, zoodat alles nu in zeer voldoenden toestand verkeert.

III. *Personeel.*

Dit onderging in het afgeloopen jaar geene verandering.

IV. *Toestand der Archiefverzameling.*

Over het algemeen bleef de verzameling in goeden toestand verkeeren. Toch blijft eene zekere mate van vochtigheid, vooral in de eigenlijke bewaarplaats der archieven, merkbaar, en waarover ik reeds vroeger klaagde, reden van bezorgdheid voor de toekomst opleveren.

De concierge-binder ging als gewoonlijk voort met het vernieuwen of herstellen van beschadigde banden, wanneer dit noodzakelijk bleek, terwijl het overige van zijnen tijd besteed werd aan het schoonhouden en luchten der lokalen, het stoken, het in- en uitlaten van bezoekers enz.

V. *Verslag der werkzaamheden en van den voortgang der inventarisatie en ordening van het archief.*

De adjunct-commies, de heer Geesink, ging voort met den arbeid ten vorigen jare begonnen, nl. de vreemde bestanddeelen, uit het archief der claring geschift, hunne plaatsen aan te wijzen en zooveel mogelijk te vereenigen met de verzamelingen waartoe zij behooren. Het bleek bij voortduring hoe de portefeuilles van de claring voorheen gediend hadden tot bergplaats van allerlei heterogene bestanddeelen, waarmede men zoo dadelijk geen weg wist. De thans door den adjunct-commies onderzochte stukken behooren nagenoeg alle tot het Staten-archief. Zoo vond hij aanvullingen voor de keuren der Steden, brieven en requesten bij de Staten ingekomen, minuten van uitgaande brieven, extracten en nouvelles, stukken rakende den verkoop van domeinen, de pastorie- en vicariegoederen, de landrentmeesters enz. Zij werden nu gevoegd bij de bundels waarvan zij een deel behoorden uit te maken. Deze arbeid, waarbij heel wat sorteeren, schikken, nazoeken en vergelijken vereischt werd, nam geruimen tijd in beslag.

Verder heb ik zelf mij nog bezig gehouden met het beschrijven en ordenen van eenige varia. Doch mijn hoofdarbeid was dit jaar een andere. Ik heb mij gezet tot het ordenen en beschrijven van het archief van het klooster Sibculo. Daartoe was het noodig ruim 200 charters te lezen en in regest te brengen.

Toen dit werk was afgeloopen, wachtte een lijvig cartularium, dat ongeveer een 400 regesten uitleverde. Over den tijd dien dat een en ander vorderde, behoef ik niet uitteweiden. Maar toen ik hiermede klaar was, schoot de arbeid goed op. Ik ben thans bezig met het ineenzetten van den inventaris en ook dit werk vordert best. Het definitief persklaar maken, en vooral de samenstelling der indices zullen nog wat tijd in beslag nemen, maar ik heb toch het gegronde vooruitzicht binnen niet te langen tijd het werk aan de pers te kunnen toevertrouwen.

Gelijk telken jare het geval is, werd ook nu de tijd van den adjunct-commies en mij in beslag genomen door onderzoekingen van verschillenden aard, waarover de hierna volgende opgaven licht kunnen geven.

VI. *Opgave der in druk uitgegeven bescheiden behoorende tot het archief.*

Voor zooverre mij bekend is, zijn er in het afgeloopen jaar geene archiefstukken in hun geheel door den druk openbaar gemaakt.

VII. *Aanwinsten en Verliezen.*

De aanwinsten waren:

Handschriften.

Door inbruikleen geving.

Van het waterschap Kamperveen een aantal Archivalia, waarvan een globale lijst als bijlage bij dit verslag is opgenomen.

Door overdracht.

Van den Rijksarchivaris in Groningen.

Eene verzameling archivalia, op Overijssel betrekking hebbende, aangekocht op eene auctie van de Vries te Amsterdam om te worden gedistribueerd naar behooren.

Boekwerken.

Door schenking.

Van ZE. den Minister van Binnenl. Zaken.

Woordenboek der Ned. Taal, vervolgen.
Verslag omtrent 's Rijks oude archieven 1905.
Beekman. Het Dijk- en Waterschapsrecht in Nederland voor 1795, vervolgen.
Publications de la société hist. et arch. dans le duché de Limbourg XLI.
De St. Lebuinuskerk te Deventer.

Van Gedeputeerde Staten der provincie Overijssel.

Verslag Gedep. Staten over 1905.

Van Gedep. Staten van Zeeland.

Catalogus v. d. Provinciale Bibliotheek I. 1e st.

Van den Rijksarchivaris in Drenthe.

Mr. Joosting. De Archieven v. d. Etstoel en opv. Coll. tot 1811.
——— Het archief der abdij Dikninge.
——— Het archief der abdij te Assen.

Van het Gemeentebestuur te Deventer.

De Cameraarsrekeningen van Deventer 3e dl. 2e st.

Van den Gemeente-archivaris te Deventer.

Uit de Geschiedenis der stad Deventer. V. Overdr.

Van den Gemeente-archivaris te Delft.

Verslag van Biblioth., Archief en Museum over 1905.

Van den Gemeente-archivaris te Middelburg.

Inventaris v. d. Rechterlijke Archieven v. Middelburg.

Van den Rijksarchivaris in Utrecht.

Mr. S. Muller Fzn. Catalogus v. h. Archief der bisschoppen van Utrecht.

Van den Directeur v. h. Kon. Muntkabinet.

Catalogus van Nederl. Gedenkpenn. II (1703—1813).

Van de Commissie van advies voor Geschiedk. Publicatiën.

Colenbrander. Gedenkst. d. Gesch. v. Ned. 1795—1840. 1e (inleidend) en 2e deel.

Van den Bibliothecaris der Kon. Bibliotheek.

Verslag over den toestand der Kon. Biblioth. 1905.

Van het Gemeentebestuur van Zaandam.

Gedenkboek der Wilhelmina-Sluis te Zaandam.

Van Dr. F. Buitenrust Hettema.

Platte grond van Deventer, in de 14e eeuw (uit e. Ned. Stad).
Een Ned. Stad in de 14e eeuw.

Van den heer Aug. Sassen te Helmond.

Doopboeken der gemeenten Helmond en Rixtel.

Van den heer A. F. van Beurden te Roermond.

Gewoonten op een adellijk kasteel a° 1780.
Het Lijffgewins Legerboek van Swolgen etc. 1600—37.
Catalogus v. h. Oud-archief v. h. kasteel en de Baronnie Well.
Het oudste cartularium der heerlijkheid Well.
Het oud-adellijk Luikergeslacht de Loen de Kemexhe. 1906.

Door aankoop:

De gewone vervolgwerken, te weten: Oud-Holland, Navorscher, Wapenheraut, etc.

Joh. W. A. Naber. Gesch. v. Nederland tijdens de inlijving bij Frankrijk (1810—13) Haarlem 1905.

F. Muller. Historieplaten 3 dln.

Je Maintiendrai dl. I en II.

Slater, Handb. für Büchersammler.

Veth, Rembrandt's Leven en kunst.

Rotterdam i. d. loop der eeuwen.

Dr. Jeannette Elias, Bijdr. historiographie Bat. Rep.

Felix Rachfahl, Wilhelm v. Oraniën I.

Dr. v. Gelder, Algem. Gesch. II.

W. Muller, Briefw. van Bakhuizen v. d. Brink.

P. L. Muller's Verspreide Geschriften.

Fockema Andreae, Oud Nederl. Burg. Recht.

Bibliotheca Reformatoria Neerlandica IV.

Verliezen werden alleen in zooverre geleden als bij ruiling aan het Algemeen Rijksarchief werden afgestaan de duplicaten der Handelingen des Wetgevenden Lichaams van het Bataafsche Gemeenebest, nos. 1459, 1469—71, 1473—82. Daarentegen werden van het genoemde Archief verkregen: Dagverhaal der Hand. van de Nationale Vergadering 1796—98, 9 dln.

VII. *Uitslag der pogingen om afschriften te verkrijgen van belangrijke onuitgegeven bescheiden, voor het Archief der Provincie van gewicht en berustende in andere binnen- en buitenlandsche Archieven.*

Tot het aanwenden van dergelijke pogingen bestond in het afgeloopen jaar geene aanleiding.

IX. *Gebruik van het archief gemaakt door, en inlichtingen verstrekt aan autoriteiten en particulieren.*

Schriftelijke inlichtingen werden verstrekt aan de Heeren:

Aan de H.H. *Dupont* en *Gorter, te Amsterdam,* in verband met een Gilde-tentoonstelling.

Aan den Heer *v. Fenema, te Groningen,* over de aan de gemeente Kampen in bruikleen afgestane Rechterlijke archieven.

Aan den Heer *H. Knüfermann*, cand. phil. *te Munster i/W.*, aangaande het geprojecteerde Max Clemens Kanaal (1723), tusschen Munster en de Vecht.

Aan den Heer *D. G. v. Epen, te 's-Gravenhage*, over verschillende benoemingen van C. F. H. Cramer.

Aan den Heer *Mr. A. S. Miedema, te Haarlem*, betreffende de familie Greve (Hovens Greve).

Aan den Heer *Mr. C. Pijnacker Hordijk, te Haarlem*, naar aanleiding eener oorkonde 1225 in het kloosterarchief te Hunnep.

Aan den heer *de Kruijff, te Utrecht*, over de ambten van Mr. Barthold van Hasselt.

Aan den Heer *H. J. Oosting, te Assen*, over Laurens Oosting, in 1518 te Vollenhove vermoord.

Aan *Mr. P. G. Bos, te Groningen*, over Ermgard van Ewsum, vrouw van Johan van Rechteren (1520).

Aan den Heer *Gemeentearchivaris te Deventer*, aangaande Lijsten van havezathen en Riddermatigen.

Aan denzelfden betreffende de Commanderij van Ootmarsum.

Aan den heer *Gemeentearchivaris te Kampen*, over een voorgenomen huwelijk van Willem Ripperda in 1668.

Stukken behoorende tot dit archief werden op verlangen toegezonden aan:

het Gemeentearchief te Deventer.

Een band houdende lijsten van havezathen, riddermatigen enz. in Overijssel, ten gebruike van Mr. J. Acquoy aldaar.

de Griffie van het Kantongerecht te Kampen.

Een aantal leenregisters ten gebruike van Mr. J. P. A. Baron Mulert, aldaar.

Wederkeerig werden aan dit archief stukken toegezonden van:

Stadtbibliothek in Trier.

M. S. houdende o. a. middeneeuwsche glossaria, ten behoeve van Dr. Buitenrust Hettema te Zwolle.

Persoonlijk werd het archief bezocht door de heeren:

C. H. Peters, te *'s-Gravenhage*, die een onderzoek instelde naar oude inventarissen van Mobilia enz.

Prof. *Dupont* en *A. M. Gorter*, te *Amsterdam*, naar aanleiding eener geprojecteerde Gildetentoonstelling.

Dr. *Buitenrust Hettema*, te *Zwolle*, die, in verband met zijne topographische en linguistische studiën, vele uren in de werkkamer van het archief doorbracht.

Jhr. Beelaerts van Blokland, te *'s-Gravenhage*, ter raadpleging van eenige leenregisters.

Dr. *Buning*, te *Deventer*, die inlichtingen inwon nopens eene alliantie in het wapen der familie B.

De heer *Paul Dudon*, te *Parijs*, die een onderzoek instelde naar den toestand der geestelijkheid hier te lande onder het Fransch bewind.

Mr. *J. P. A. Baron Mulert*, te *Kampen*, naar aanleiding van het leenregister van Frederik van Blankenheim.

X. *Uitkomsten van de bemoeiingen met Gemeente-, Waterschaps- en andere Archieven.*

Met uitzondering der overname in bruikleen van een aantal archivalia van het waterschap Kamperveen (zie boven), hadden dergelijke bemoeiingen niet plaats.

De Rijksarchivaris in Overijssel,

C. P. L. Rutgers.

Zwolle, 25 Februari 1907.

Inventaris der stukken in bruikleen van het Waterschap Kamperveen.

---

1. „Dat dijckrecht van Campervene unde syn toebehoir uuth den principael dijckboeck geschreven unde 't samen ghebracht, A° dni 1582".

Bevat: Lijst van erfgenamen van Camperveen, morgentallen, dijkrechten, verdragen, privilegiën meest copiën 1373—1565.

Resolutiën van 1587 Mei 24—1588 Mei 28, en 1611 April 24. 1 dl. fol. perk. bnd. Met rugtitel „Dijckrecht van Camperveen 1532—1549".

2. „Acten ende recessen der erfgenamen van Campervene, mit den uthsettingen ende verdeelingen over 't selve kerspel, beginnende mit den jaere 1600".

1600 Maart 3—1627 Aug. 6.

1 dl. fol. perk. bnd. Met rugtitel „Erfgenaam van Camperveen 1600—1627".

3. 1628 Febr. 1—1684 Maart 10. 1 dl. fol. perk. bnd.

4. 1684 Maart 24—1721 Aug. 26. 1 dl. fol. perk. bnd.

5. 1721 Novemb. 4—1780 Febr. 28. 1 dl. fol. perk. bnd.

(Achterin een lijst van: „Metinge van de korte stukken op de Onderweg aan den Ysseldijck tot aan de doorgaande erven toe, soo als deselve nu beheert

en gemaakt wierden, beginnende van de dikke boom op de Steenstraete" A° 1721 Juni 19).

6. 1780 Juli 24—1795 April 24. 1 dl. fol. perk. bnd.

7. „Resolutie boek van de erfgenaamen en gecommitteerden der polder van Camperveen aanvangneemende met den 24sten April 1795".

1795 April 24—1805 Juni 5. 1 dl. fol. perk. bnd.

8. „Register der resolutien van de erfgenaamen der polders Camperveen beginnende met den 4den Juli 1805".

1805 Juli 4—1832 Maart 22.
Hierin los een missive d.d. 5 Juni 1833, rakende: „bekostiging van Dijk- en Sluiswerken in Dronthen". 1 dl. fol. perk. bnd.

9. „Boek van rekeningen van den Sluismeester des polders Kamperveen".

1812—1828.

10. Dijkrecht van Kamperveen (copie laatst 18e eeuw).

Hierin tevens lijst bevattende: „Namen van de eijgenaren der erven op Camperveen gelegen, ende die groote der ackeren beginnende aan de Steenbrugge". 1 dl. fol.

11. „Dijkregt van Campervene" (copie n/h. voorg. 18e eeuw).

1 omslag kl. 4°.

12. Dijkrecht van Kamperveen. Met het opschrift: „Uit de stukken van den Raadsheer Heerkens d.d. Mr. C. J. R. Nobel, hoofdingeland van Kamperveen 1869."

1 omsl. kl. 4°.

13. „Register bevattende stukken, copiën, missives, etc., inzake het verschil tusschen de erfgenamen van Camperveen en Lulof Jansz. Schierhout over het zoogenaamde akkergeld op Camperveen. A° 1805." 1 dl. fol.

Hierbij los in portef. enkele stukken betreffende deze zelfde zaak.

14. „Aanslag der nieuwe verpanding van Camperveen", ingevolge Besluit van Z. M. van 22 April 1809 N°. 12, afgegeven in Kamperveen 14e Aug. 1810."

15. „Ligger voor de Sluismeester van Camperveen volgens resolutie der erfgenamen van den 30 April 1781".

Voorin: „Pro memoria. De verpagting deezer erfgenaamenlanden, geschied door de Huizemeesters in tempore, aan de Roskam, op gewoone conditiën, en onder betaling van twee stuivers voor ieder parceel aan de armen van Camperveen."

16. „Staat van de eigendommen der ingelanden des polders Kamperveen, zoo van de landen in den ingedijkten polder en alzoo naar de Zuiderzee door de Reve uitwaterende als der landen, de Hollander akkers genaamd, uitwaterende door de sluize in den polder van Zalk door de Rhiete." 1 fol. catern ingen.

17. „Ordonnantie voor den buitengewonen dienst en correspondentie langs de dijken, gedurende den ijsgang of hoogwater op de rivieren, gearresteerd door de directeur der bruggen en wegen in Holland en geaprobeerd door den Heer Staatsraad Directeur Generaal der bruggen en wegen den 3 Decemb. 1812". (Fransche tekst gedr. hierbij ingen.) 1 dl. fol.

18. Ingekomen stukken, extracten, besluiten etc. (gedr. en geschreven).

1806 Aug. 6—1816 Dec. 28. 1 fol. aanl.

19. 1817 Jan. 21—1824 Dec. 9. 1 fol. aanl.

20. „Ingekomen stukken van: „de Commissie in den ring van Neder Rhijn en Lek, Gelderschen IJssel en Zuiderzee."

Hierin: „Beraming van de waarschijnlijke kosten benoodigd in dit lopend jaar 1800 twaalf zoo tot verbeteren als gewoon onderhoud der Kamperveensche rivier- en zeedijken."

1810 Sept. 13—1813 October 11, alsmede een gezegeld adres aan den Koning d.d. 12 Juni 1824. 1 fol. aanl.

Verschillende losse stukken rakende het vuurstede geld. benevens een memorie v. d. Sluismeester, laatst 18e begin 19e eeuw. 1 portef.

Het Rijksarchief in Groningen.

I. *Toestand der bewaarplaats van het archief.*

Het gebouw en de daarin gelegen vertrekken voor berging van archieven of werkkamers geven mij geene aanleiding tot het maken van bijzondere opmerkingen. Alleen zij medegedeeld, dat toen op 30 Augustus 1906 het universiteitsgebouw te Groningen door brand was vernield, en de behoefte zich deed gevoelen aan lokalen, waarin de academische lessen zouden kunnen worden voortgezet, ik het mijn plicht heb geacht onder nadere goedkeuring van Uwe Excellentie de benedenkamer van het archiefgebouw, welke dienst doet als sorteerkamer en verblijfplaats van den klerk, aan h. h. curatoren der universiteit voor collegelokaal aan te bieden. Dit aanbod is dankbaar aanvaard. Aangekleed met stoelen en andere meubelen, uit het verbrande academiegebouw gered, doet thans dit midden in de stad gelegen ruime benedenlokaal bijna alle dagen van de week gedurende eenige uren dienst als collegekamer voor de lessen van de hoogleeraren in de oude en nieuwe geschiedenis, en den privaat-docent in de paleographie en aanverwante vakken.

II. *Toestand der reddings- en brandbluschmiddelen.*

Bovenstaande middelen, bestaande uit brandkranen der waterleiding met slangen, extincteurs, twee snelblusschers (merk Hollandia), brandbluschflesschen, zakken en reddingskoker, verkeeren in goeden staat en werden op geregelde tijden beproefd. Eenige kleine herstellingen werden door bemiddeling der gemeentelijke brandweer in orde gebracht. Naar aanleiding van den bovenvermelden brand werd eene verandering gebracht in de berging der aan de brandkranen vastgeschroefde slangen. Deze zijn niet meer in opgerolden toestand, hangende aan een kruk geborgen, doch thans opgevouwen geplaatst op een onder de kraan zich bevindende console.

De bij de brandinstructie voorgeschreven oefeningen door het corps assistenten bij den reddingsdienst zijn geregeld in bijwezen van den commandant of van den hoofdman-brandwacht der gemeentelijke brandweer gehouden. Naar aanleiding van een bij Uwe Excellentie ingekomen schrijven van Z. E. den Heer Minister van Buitenlandsche Zaken is door mij bij schrijven van 2 October 1906 de vraag beantwoord, in hoeverre de onder mijn beheer staande instelling mag worden geacht te voldoen aan de eischen van brandvrijheid voor het bewaren van stukken.

III. *Toestand der archiefverzamelingen.*

De reeds vijftien jaren geleden door mij geinventariseerde rechterlijke archieven waren, wat de losse stukken betreft, geborgen in portefeuilles van stroocarton met groen lint. Het schijnt, dat zoowel dit soort carton als de destijds gebruikte kwaliteit lint niet degelijk genoeg zijn om den befaamden tand des tijds te tarten. Nu toch reeds heeft het lint niet alleen geheel zijn kleur, doch tevens zijn kracht verloren, zoodat de portefeuilles losspringen, terwijl ook het carton, vooral waar het aan de zon is blootgesteld geweest, in weerstandsvermogen heeft geleden en bij de lintgaten scheurt. Ik ben derhalve begonnen de versleten portefeuilles te vervangen door schuifportefeuilles met cartonnen ruggen, vervaardigd van betere kwaliteit carton, aan beide zijden beplakt, en voorzien van sterk lint van neutrale kleur. In 1906 werden door den bode-boekbinder ongeveer 250 bundels van de rechterlijke archieven op deze wijze van een nieuw omhulsel voorzien. Verder werden door dien beambte eenige banden van registers vernieuwd of hersteld, ettelijke charterdoozen vervaardigd en een groot aantal zakjes tot berging van charters gemaakt.

Met ijver behartigde deze beambte, als reeds gedurende zoovele jaren, de belangen van het drooghouden van het magazijn, waarin zich de archieven bevinden, door bij helder zomer- en en winterweder met overleg te luchten en bij vochtige temperatuur flink te stoken. Het ware voorzeker te wenschen, dat deze beambte, die reeds gedurende 16 jaren met groote toewijding zijn werk verricht en nog altijd als losse bediende per week door mij is aangesteld, eene vaste aanstelling als bode ontving of in het zekere vooruitzicht werd gesteld op zijn ouden dag een pensioen te kunnen genieten uit 's Rijks kas.

IV. *Werkzaamheden en voortgang der inventarisatie en ordening van het archief.*

De ontvangst der archieven van den Krijgsraad in het garnizoen

Groningen (zie Hoofdstuk VI) bracht mij tot eene herziening van de Rechterlijke Archieven der colleges, belast met rechtspraak van bijzonderen aard, zijnde de IVe Afdeeling van den door mij bewerkten, bij het jaarverslag van 1892 uitgegeven Inventaris der Rechterlijke Archieven, berustende in het oud-Archief in de provincie Groningen. Dientengevolge werd het hoofdstuk Rechtspraak in belastingzaken aangevuld met 67 deelen, bevattende de rechtspraak van h.h. Gedeputeerde Staten van Stad en Lande in pachtzaken en in crimineele zaken (in hoofdzaak de berechting van misdrijven met belastingheffing in verband staande), alsmede van het college van Gecommitteerde Reviseurs. Deze deelen waren door mij gevonden in de groote collectie archiefstukken, in 1897 ten provinciehuize te Groningen (zie verslag 1897, blz. 283) ontdekt en dus na het tot stand komen van bovengenoemden Inventaris der Rechterlijke Archieven aan den dag gekomen.

Weliswaar is door deze handelwijze het archief van Gedeputeerde Staten gesplitst in eene rechterlijke en eene niet rechterlijke afdeeling, eene splitsing in strijd met de nieuwere begrippen van archiefordening, ook door mij voorgestaan, — ik meende echter, nu die splitsing ten opzichte van de andere colleges, welker rechterlijke archieven in den bovengenoemden Inventaris zijn opgenomen, reeds lang een feit is geworden, de consequentie te moeden aanvaarden ook ten opzichte van de rechtspraak van Gedeputeerde Staten. Deed ik dit niet, terecht zoude aan mijne inventarisatie der rechterlijke archieven het verwijt kunnen worden gebracht van het hinken op twee gedachten. Trouwens aan het bezwaar der splitsing kan eenigermate worden tegemoet gekomen door bij de beschrijving van het archief van Gedeputeerde Staten deze, daarvan afgerukte, rechterlijke archieven niet onvermeld te laten.

Het archief van het Hof van Assises in het Departement van den Westereems, gevolgd door het Hof van Assises in Groningen en Drente, samen van 1811 tot 1838, was bij de overbrenging der rechterlijke archieven in 1886 en volgende jaren ongeordend blijven liggen, omdat het niet behoorde tot de rechterlijke archieven van vóór de inlijving bij Frankrijk. Thans zijn ook de stukken van dit college uitgezocht en geordend.

In het begin van 1906 wendde zich de firma R. W. P. de Vries te Amsterdam tot mij met eene aanbieding tot aankoop van eene groote verzameling handschriften, charters, brieven en andere archivalia, door een bekenden oudheidkundigen verzamelaar bijeengebracht. Eene inzage van den globalen inventaris gaf mij de overtuiging, dat ongeveer $^2/_3$ der stukken betrekking had op de geschiedenis der provincie Groningen, speciaal dat daarin was verzeild

geraakt een gedeelte van het oud-archief der stad Appingedam. Enkele der laatstbedoelde stukken waren zeer waarschijnlijk nog, zooals een onderzoek in oude inventarissen mij leerde, in de eerste helft der 19e eeuw ten raadhuize te Appingedam aanwezig geweest, doch bij een door mijn ambtsvoorganger in 1878 aan genoemd archief gebracht bezoek niet meer aldaar voorhanden.

Na eene uitvoerige briefwisseling en een omvangrijk onderzoek over het verdwijnen dier stukken, speciaal de Appingedammer archivalia, uit de archieven, waartoe deze stukken oorspronkelijk hebben behoord, een onderzoek, waarbij men wel tot vermoedens doch niet tot bewijzen is gekomen, werd ik door Uwe Excellentie gemachtigd de aangeboden collectie voor het Rijk aan te koopen.

De prijs van aankoop had ondertusschen tengevolge der gevoerde correspondentie eenige vermindering ondergaan. Nadat deze archivalia naar Groningen waren overgezonden en met den globalen inventaris waren gecollationeerd, heb ik mij onledig gehouden met het in orde maken van een voorstel aan Uwe Exellentie tot verdeeling dezer archivalia over de verschillende archieven en bibliotheken hier te lande. Dit voorstel werd door mij 9 Mei 1906 aan Uwe Excellentie ter beoordeeling toegezonden. Bij schrijven van 21 Juni d. a. v. mocht ik de goedkeuring van Uwe Excellentie op dit voorstel ontvangen, met inachtneming van enkele opmerkingen door den heer Algemeenen Rijksarchivaris hieromtrent gemaakt. Aan het einde van Juni zijn overeenkomstig het voorstel 121 handschriften, charters enz. door mij toegezonden aan het Algemeen Rijksarchief te 's-Gravenhage, alle andere Rijksarchieven in de provinciën, de Koninklijke bibliotheek te 's-Gravenhage en de Universiteitsbibliotheek te Groningen. Bij de aan de Rijksarchieven in de provinciën toegezonden stukken waren ettelijke stukken, welke naar alle waarschijnlijkheid het meest juist zullen zijn geplaatst in de oude archieven van gemeenten Ik heb gemeend te moeten voorstellen deze stukken eerst te laten brengen naar de rijksarchiefdepôts in de provincien, waarin die gemeenten zijn gelegen, de rijksarchivarissen in de provincien zullen vervolgens met meer kennis van zaken kunnen adviseeren of het gewenscht is die stukken in het onder hun beheer staande depôt te behouden, dan wel aan de desbetreffende gemeente-archieven af te staan. Eene groote massa stukken, welke op de provincie Groningen en de daarin gelegen plaatsen, daarin gewoond hebbende personen en familiën betrekking hebben, bleef na deze schifting achter. Aangezien andere meer spoedeischende archiefwerkzaamheden mijne aandacht gingen vragen, heb ik deze stukken voorloopig laten rusten en hoop ik mij daarmede in 1907 te bemoeien. Ik zal dan tevens gelegenheid hebben Uwe

Excellentie een voorstel te doen omtrent de uit het archief der stad Appingedam afgedwaalde stukken.

De kennisneming, beschrijving en ordening der charters en stukken, ten onderzoek toegezonden door Jhr. P. van Panhuijs Polman Gruijs in het vorig verslag vermeld, werd door mij, eerst alleen, later door een der volontairs onder mijn toezicht voortgezet. De verzameling is gebleken grooter te zijn, dan ik bij de ontvangst vermoedde. Er zijn ongeveer 700 charters en stukken, welke tot een familiearchief Gruijs kunnen worden gebracht, stukken betrekking hebbende, zoowel op de talrijke goederen door dit geslacht in de 15e—19e eeuw bezeten, als op de regeeringsambten in de Ommelanden door zijne leden bekleed, als op de verwantschap met andere Groninger familien. Er zijn in dit archief onderscheidene stukken van geschiedkundig belang, al zij het dat dit belang een gewestelijk karakter draagt. Voor de verdere bewerking van den inventaris van dit familiearchief en de materieele verzorging der stukken wacht ik op eene nadere beslissing van den eigenaar.

De voogden van het Cremersgasthuis te Groningen hebben in 1906 de woningen, waaruit voornoemd gasthuis bestond, gelegen in de Schuitemakersstraat, verkocht aan het Rijk, ten einde den bouw van een nieuw postkantoor mogelijk te maken. Een nieuw gasthuis is door hen in de Leliestraat ingericht. Bij het verlaten van dit gasthuis in de Schuitemakersstraat, in 1676 gesticht, hebben de voogden hun archief over de hiermede afgesloten periode naar het Rijksarchief te Groningen overgebracht, alwaar het door mij is geinventariseerd en bij acte van bruikleen in bewaring genomen.

De reconstructie van het archief der Ommelanden nadert, bepaaldelijk wat het gedeelte vòòr 1594 betreft, hare voltooiïng. Zeker zoude deze niet te licht te schatten arbeid van den heer adjunct-commies reeds veel verder zijn gevorderd, ware het niet, dat het groote dagelijksche bezoek, dat dikwijls hulp en voorlichting vraagt, niet minder de vele verstrekte inlichtingen het dezen ambtenaar bijna onmogelijk maken eenigen tijd onafgebroken aan dezen arbeid te wijden. Ook de voorlichting van en het toezicht op den arbeid der volontairs leggen soms een groot beslag op den tijd van mij en den adjunct-commies. Dit is evenwel voor mij geen bezwaar om personen, die tot archivaris wenschen te worden opgeleid en die in hunne reeds gemaakte studiën of verkregen graad de waarborgen leveren van voldoende bekwaamheid en geschiktheid, als volontair werkzaam te stellen. Ik deel ten dien opzichte niet de meening daarover door mijn Utrechtschen collega op blz. 269 van het vorig jaarverslag uitgesproken. De ondervinding met acht volontairs gedurende ongeveer 20 jaren bij afwisseling aan het archief te Groningen werkzaam geweest,

heeft mij geleerd, dat er altijd wel werkzaamheden zijn te vinden, waardoor de kandidaat in de gelegenheid wordt gesteld, zich veelzijdig en doelmatig voor den archiefdienst practisch te bekwamen. Bovendien vindt doorgaans het tijdverlies voor de archiefambtenaren, die den kandidaat opleiden, vooral indien deze zich verbindt een geruimen tijd werkzaam te zijn, meer dan voldoende belooning in de voordeelen uit de werkzaamheden van den kandidaat verkregen. Het spreekt echter van zelf, dat elk geval op zichzelf moet worden beschouwd, èn met het oog op den persoon van den kandidaat, èn met het oog op den duur van zijn verblijf.

Aan het onder mijn beheer staande archief waren in 1906 drie volontairs werkzaam. De oudste, mejuffrouw W. J. Canter Cremers, die reeds sedert begin 1901 dagelijks op het archief werkzaam is (een tijd lang afgebroken door tal van werkzaamheden ten bate van de inventariseering en catalogisatie van het Museum van Oudheden) — zette haren arbeid voort aan het bewerken van het register van den korten inhoud der Resolutien van Burgemeesteren en Raad der stad Groningen, waarover in vorige verslagen breedere mededeelingen zijn gedaan. Doch ook bovendien werd genoemde dame, wier streven niet is tot archivaris te worden opgeleid, doch wier doel is in een nuttigen en wetenschappelijken werkkring bezig te zijn, steeds bereid gevonden bij verschillende archiefbezigheden de behulpzame hand te bieden.

Een tweede volontair, de heer R. D. Baart de la Faille, litt. Neerl. cand. komt enkele vaste dagen van de week het archief bezoeken. Na verschillende voorbereidende werkzaamheden van algemeenen aard te hebben verricht, heeft deze volontair zich op mijn aanwijzen belast met de beschrijving en ordening van het archief van het Heilige Geestgasthuis te Groningen.

In September 1906 bood zich een derde volontair aan, n.l. mejuffrouw E. de Clercq, in het bezit eener acte M. O. geschiedenis. Genoemde dame was mij behulpzaam bij de bovengenoemde bewerking van het familiearchief Gruijs, en gaf bij een dagelijksch bezoek weldra voldoende bewijzen van nauwgezetheid bij haren arbeid om aan het einde van 1906 met de inventarisatie van het vrij omvangrijke archief der St. Maartenskerk te Groningen te kunnen worden belast.

Het verzoek van een vierden kandidaat om als volontair op het archief werkzaam te zijn, heb ik echter gemeend te moeten van de hand wijzen.

Ten slotte de werkzaamheden van den klerk. Telken dage verheug ik mij er in sedert 1 Maart 1906 in het genot te zijn gesteld van een vasten klerk. Het laat zich aanzien, dat de benoemde B. Lonsain, die reeds ruim een jaar als losse klerk

proeven van zijn bekwaamheid had afgelegd, een in alle opzichten geschikt archiefambtenaar zal worden. In de uren, welke den klerk van zijn overigen arbeid overbleven, werd de vervaardiging van een alphabetischen klapper op het Groot- en Kleinburgerboek van Groningen (zie vorig jaarverslag blz. 316) voortgezet en beëindigd. Aan dezen klapper werd grootere practische waarde toegevoegd door de aanteekening bij of de opneming van de namen van hen, die te Groningen het Gildrecht hebben gewonnen of tot het Brouwersgilde zijn toegelaten. Met dit laatste werk is deze beambte in 1906 nog niet geheel gereed gekomen.

V. *Opgave der in druk uitgegeven bescheiden behoorende tot het archief.*

Voor zooverre mij bekend, zijn in 1906 de navolgende bescheiden, tot het Rijksarchief in Groningen behoorende, in druk uitgegeven:

Door *G. A. Meijer*, Ord. Praed. te *Zwolle*, in „Archief voor de Geschiedenis van het Aartsbisdom Utrecht," dl. XXXII bl. 65 en vlg.: Oorkonde d.d. 1404 Augustus 9, mede afgedrukt in het Oorkondenboek van Groningen en Drente n⁰. 1185, en verder de volgende oorkonden: twee van 1427 September 5 (Register Oud-Archief Groningen 1427 n°. 19 en 21), 1439 November 24 (Reg. 1439 N°. 14), 1440 Januari 23 (Reg. 1440 N°. 5), 1485 October 1 (Reg. 1485 N°. 3), 1501 November 15 (Reg. 1501 N°. 3), 1506 December 1 (Reg. 1506 n⁰. 32), 1513 Januari 7 (Reg. 1513 n⁰. 23), 1516 December 12 (Reg. 1516 n⁰. 19), 1524 Februari 19 (Reg. 1524 n⁰. 8), 1532 September 2 (Reg. 1532 n⁰. 22), 1534 Augustus 12 (Reg. 1534 n⁰. 2), 1550 Augustus 23 (Reg. 1550 n⁰. 4), 1550 November 3 (Reg. 1550 n⁰. 48), 1552 Juli 14, 1552 Juli 18, 1559 Mei 31 (alle Reg. 1552 n⁰. 30), 1555 Mei 27 (Reg. 1555 n⁰. 1), 1566 September 19 (Reg. 1566 n⁰. 104), 1586 Juli 23 en 24 (Reg. 1586 n⁰. 43), alle betrekking hebbende op het Jacobijnerklooster te Groningen.

Door *G. E. Frerichs* te *Helpman* in „Doopsgezinde Bijdragen", jaargang XLVI.

Placcaat tegen de wederdoopers d.d. 1539 Januari 21, geschreven achter het stadboek. (Officieel exemplaar).

Door *Mr. P. G. Bos* te *Groningen* in Groningsche Volksalmanak voor 1907. Drie brieven door Hisse van Ewsum geschreven aan haar broeder Wigbold van Ewsum (Inventaris familie-archief van Ewsum N⁰. 18), een brief van Hisse van Ewsum aan haar broeder Roelof van Ewsum (Inv. Ews. n⁰. 45), een quitantie voor ontvangen gelden voor Hisse van Ewsum afgegeven. (Inv. Ews. N°. 32).

VI. *Aanwinsten en verliezen.*

De aanwinsten waren:

Handschriften.

Door schenking.

Van den heer *Auditeur Militair* in het 5e Militaire Arrondissement te *Leeuwarden* door bemiddeling van den heer Rijksarchivaris in Friesland:

Twaalf registers van den krijgsraad in het garnizoen Groningen, zijnde:

Ordinaris prothocol of register van notulen. 22 September 1767—2 October 1787 en 28 April 1796—10 Mei 1806. Zes deelen.

Crimineel prothocol of protocol van vonnissen. 10 April 1772—24 Mei 1810. Zes deelen.

Slechts kort mocht ik mij in het bezit dezer registers verheugen. Ingevolge schrijven van den heer Algemeenen Rijksarchivaris d.d. 23 Juni 1906 N°. 219, houdende mededeeling van de machtiging van Z.E. den Minister van Binnenlandsche Zaken d.d. 21 Juni 1906 N°. 1648³ K. W., zijn deze archiefstukken 27 Juni 1906 door mij opgezonden naar het Algemeen Rijksarchief te 's-Gravenhage.

Van den heer H. Kuiper, hoofd der school te Vlagtwedde:

Het Gildeboek voor de Middelgilde van het carspel Vlagtwedde, opgericht 10 van Wintermaand 1808—1878. H. S. in 4° in perkamenten band.

Van den heer P. Sichterman, notaris te Meerkerk:

Eene groote perkamenten rol, bevattende de „Staat ende opbrengen der pagten over de provincie van stadt Groningen ende Ommelanden, beginnende van de Reductie 1594 tot aan de Watervloedt 1687 inclusive. Continuatio van de Watervloedt 1687 tot de Watervloedt 1717 inclusive. Continuatio van de Watervloedt 1717 — (aangehouden tot het jaar 1733).

Van den heer H. W. H. Mulder te Groningen:

Drie verzegelingen van de jaren 1753, 1764 en 1803 betreffende de borg Elmersma onder Hoogkerk.

Door bemiddeling van den heer *Commissaris der Koningin in de provincie Groningen*, ontvangen uit het *Gemeentearchief te Aduard*:

1°. Staatboek der bezittingen en inkomsten van Jr. Johan Lewe. 1610—1625.

2°. Protocol van het gericht tot Noordwolde. 9 Mei 1709—24 Januari 1711.

3°. Protocol van praeferentie-oordeelen van het gericht van Aduard. 5 Mei 1751—5 December 1757.

4°. Toerbeurtenboek der ambten tusschen beide leden van Stad en Lande te begeven, gelijk ook tusschen de respectieve quartieren der Ommelanden. 1714—1745.

5°. Rekeningboek van de opkomsten der regtstoelen van Aduard en onderhoorige dorpen voor den heer van Aduard. 1734—1741.

6°. Administratieboek der Kerkegoederen van Leegkerk. 1695—1749.

7°. Staat van Oorlog van het jaar 1715.

Van den heer Algemeenen Rijksarchivaris te 's-Gravenhage:

Dagverhaal der handelingen van het Vertegenwoordigend Lichaam des Bataafschen Volks. dl. IX.

Van Mr. W. Bakker G.Gzn. te Amsterdam:

Een brief in het fransch geschreven uit den Haag den 19 Juni 1751 door A. A. van Iddekinge, namens Stad en Lande lid van den Raad van State, aan een ander regeeringspersoon over eenige zaken, den prins en de prinses van Oranje betreffende, eenige stadsnieuwtjes, enz.

Van den heer J. S. G. Koning, notaris te Wedde:

Naamlijst der burgeren van de Grondvergadering N°. 1, behoorende onder het Plaatselijk Bestuur van Vlagtwedde, opgemaakt 4 April 1803.

Door aankoop:

Op eene auctie van de firma Fred. Muller en Co. te Amsterdam:

Dertien charters uit de 17e en 18e eeuw, waarvan zes behoorende tot de familiepapieren der geslachten Keiser en Appius, de anderen van eenig belang voor de topographie van Groningen.

Alsvoren:

a. Nieuwe verbeterde paskaart in 1798 door Pieter A. Haavinga opgenomen en geteekend van de Wadden ten Noorden der provincie Groningen met een gedeelte van Oostfriesland en Friesland.

b. Geteekende kaart van de „Embouchure de l'Ems" speciaal van de kustverdediging aan de Nederlandsche zijde, begin 19e eeuw.

Boekwerken.

Door schenking:

Van Z.E. den Minister van Binnenlandsche Zaken:

Middel Nederlandsch Woordenboek van wijlen Dr. E. Verwijs en Dr. J. Verdam, dl. VI afl. 8, 9, 10, 11, 12 en 13.

Verslagen omtrent 's Rijks Oude Archieven, dl. XXVII 1904 en dl. XXVIII 1905.

Verslagen omtrent 's Rijks Verzamelingen van Geschiedenis en Kunst, dl. XXVII 1904.

Woordenboek der Nederlandsche taal. Deel XI, afl. 10 en 11, Deel VI, afl. 7 en Deel IX, afl. 5 en 6.

Van h.h. Gedeputeerde Staten der provincie Groningen:

Verslag van den toestand der provincie Groningen over het jaar 1905.

Van den heer Griffier der Provinciale Staten te Groningen:

Alphabetisch-Chronologisch Register op de resolutiën der Staten van de provincie Groningen van 1814—1850, samengesteld door G. Heikens. Groningen 1906.

Alsvoren van 1850—1904. Groningen 1905.

Van h.h. Gedeputeerde Staten van Zeeland:

Catalogus van de Provinciale Bibliotheek van Zeeland, deel I, stuk I.

Van den heer Algemeenen Rijksarchivaris te 's-Gravenhage:

A. F. van Beurden. Het oudste cartularium der Heerlijkheid Well (Limburg). 1363—1463.

A. G. van Beurden. Catalogus van het Oud-Archief van het Kasteel en de Baronie Well (Limburg) toebehoorende aan „de Maatschappij Well".

Van den heer Bibliothecaris der Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage:

Verslag over den toestand der bibliotheek in het jaar 1905.

Van de Commissie van Advies voor 's Rijks Geschiedkundige Publicatiën:

Colenbrander: Gedenkstukken der Algemeene Geschiedenis van Nederland van 1795 tot 1840. Tweede deel. Vestiging van den Eenheidsstaat 1795—1798.

Van de Rijkscommissie tot het opmaken en uitgeven van een inventaris en eene beschrijving van de Nederlandsche Monumenten van Geschiedenis en Kunst:

Derde jaarverslag, over het jaar 1905.

Van den heer Directeur van het Koninklijk Kabinet van Munten, Penningen en gesneden steenen te 's-Gravenhage:

a. Verslag van den Directeur over 1904;

b. Catalogus der Nederlandsche en op Nederland betrekking hebbende gedenkpenningen, II (1703—1813). 's-Gravenhage 1906.

Van den heer Directeur van het Krijgsgeschiedkundig archief van den Generalen Staf te 's-Gravenhage:

Nasporingen en studiën op het gebied der Nederlandsche Krijgsgeschiedenis. 11e jaarverslag (1 October 1905).

Van den heer Rijksarchivaris in Utrecht:

Catalogus van het Archief der bisschoppen van Utrecht door Mr. S. Muller Fzn. Utrecht 1906.

Van den heer Rijksarchivaris in Drente:

a. Mr. J. G. C. Joosting. Het archief van den Etstoel en de hem opgevolgde collegiën tot 1811. Leiden 1906.

b. Mr. J. G. C. Joosting. Het archief der abdij te Dikninge. Leiden 1906.

c. Mr. J. G. C. Joosting. Het archief der abdij te Assen. Leiden 1906.

Van h.h. Burgemeester en Wethouders der gemeente Groningen:

Verslag over de gemeente Groningen over het jaar 1905.

Van h.h. Burgemeester en Wethouders van Leiden:

Catalogus van de Prentverzameling der gemeente Leiden, door Mr. J. C. Overvoorde. 1e afd. Plaatsbeschrijving van Leiden. Leiden 1906.

Van het Gemeentebestuur van Utrecht:

Supplement op den Catalogus van de Bibliotheek over Utrecht door Mr. S. Muller Fzn. gemeente-archivaris. Utrecht 1906.

Van Burgemeester en Wethouders der gemeente Deventer:

De Cameraarsrekeningen van Deventer, uitg. door Mr. J. Acquoy, Dl. I, Dl. IV, stuk III, 1386, 1387.

Van Burgemeester en Wethouders van Zaandam:

Gedenkboek der Wilhelminasluis te Zaandam.

Van den Archivaris der gemeente Delft:

Verslag van de Bibliotheek, het Archief en het Museum in de gemeente Delft over het jaar 1905.

Van den Archivaris der gemeente Utrecht:

Verslag over het voorgevallene in de gemeenteverzamelingen van Utrecht in 1905.

Van den Archivaris der gemeente Leiden:

Verslag over den toestand van het Gemeentearchief te Leiden gedurende het jaar 1905.

Van den Archivaris der gemeente Alkmaar:

De Alkmaarsche Bedrijfs- en Ambachtsgilden, hun bestaan, vernietiging en nalatenschap, beschreven door C. W. Bruinvis, archivaris der gemeente. Haarlem 1906.

Van den Archivaris der gemeente Rotterdam:

Verslag van de Commissie voor het Archief der gemeente Rotterdam over het jaar 1905.

Van den Archivaris der gemeente Dordrecht:

Beredeneerd verslag omtrent den toestand van het Archief te Dordrecht over het jaar 1905.

Van den Archivaris der gemeente Middelburg:

Inventaris der Rechterlijke Archieven van Middelburg door den vorigen archivaris dier gemeente M. H. van Visvliet, met een inleiding van den tegenwoordigen titularis W. O. Swaving, Middelburg 1906.

Uittreksel uit het door den Burgemeester en Wethouders van Middelburg aan den gemeenteraad gedaan Verslag, voor zooveel het Oud-Archief betreft. 1905.

Van de Commissie van Bestuur van het Provinciaal Museum van Oudheden in Drente:

Verslag dier Commissie over 1905.

Van de Verein. für Thüringische Geschichte und Altertumskunde:

Zeitschrift des Vereins. Neue Folge, Band XVI, Heft 2 und Band XVII, Heft I. Jena 1906.

Van den Directeur van het Pensioenfonds voor Weduwen en Weezen van Burgerlijke Ambtenaren:

Derde wetenschappelijke balans van het Pensioenfonds voor Weduwen en Weezen van Burgerlijke Ambtenaren.

Van Jhr. Mr. J. A. Feith, te Groningen:

a. Pfingstblätter des Hansischen Geschichtsvereins. Blatt II, 1906. Oldenburgs Seeschiffahrt in alter und neuer Zeit von Georg Sello. Leipzig 1906.
b. Hansische Geschichtsblätter, Jahrg. 1906, Heft I und II.

Van den heer Generaal-Majoor, adjudant in buitengewonen dienst van H. M. de Koningin, F. M. A. Sabron:

De Blokkade van Delfzijl in 1813—1814, bewerkt door F. M. A. Sabron.

Van Dr. G. A. Hulzebos te 's-Gravenhage:

Verslag in zake de kerkelijke archieven, 30 April 1906.

Van Dr. M. Schoengen te Leeuwarden:

Akten en bescheiden betreffende de Cistercienserabdij Bloemkamp of Oldeklooster bij Bolsward, overdrukken uit het archief van het Aartsbisdom Utrecht, Dl. XXIX en XXX.

Van den heer J. A. R. Kymmell te Assen:

Het geslacht Clant door J. A. R. Kymmel. (Overdruk) 1906.

Van den heer Aug. Sassen te Helmond:

Doopboeken der Gereformeerde Gemeente Helmond, Rixtel, berustende ten raadhuize van de gemeente Helmond, uitgegeven en van een alphabetisch register voorzien door Aug. Sassen.

Van den heer A. F. van Beurden te Roermond:

Het Lijffgewins Legerboeck van Swolgen, van het Huis Blitterswijk, 1600—1637, en Gewoonten op een adellijk kasteel, anno 1780, beide door A. F. van Beurden.

Van den heer G. E. Frerichs te Helpman bij Groningen:

Menno's verblijf in de eerste jaren na zijn uitgang, door G. E. Frerichs. (Overdruk uit Doopsgezinde Bijdragen, 46[e] Jaargang). Leiden 1906.

Van den heer C. Meijer, litt. Neerl. cand. te Groningen:

Professor Dr. Ottokar Lorenz. Lehrbuch der gesammten wissenschaftlichen Genealogie. Berlijn 1898.

Door aankoop:

De Navorscher, jaargang 1906.
Het Nederlandsch Archievenblad, jaargang 1906.
Groningsche Volksalmanak voor 1906, jaarboekje voor Geschiedenis, Taal- en Oudheidkunde voor de provincie Groningen.
Nieuwe Drentsche Volksalmanak voor 1906.
Groninger Regeeringsalmanak voor 1906.
De Wapenheraut, jaargang 1906.
Driemaandelijksche bladen, uitgegeven door de Vereeniging tot onderzoek van Taal en Volksleven in het Oosten van Nederland. Jaargang V.
Algemeen Nederlandsch Familieblad, jaargang XII.
A. A. Beekman. Het Dijk- en Waterschapsrecht in Nederland vóór 1795. Afl. 18–26.
Louis D. Petit. Repertorium der Verhandelingen en Bijdragen betreffende de Geschiedenis des Vaderlands in tijdschriften en Mengelwerken tot op 1900 verschenen. Afl. 3 en 4.
E. W. Moes. Iconographia Batava. Afl. 37 en 38.
Dr. Alfred von Wurzbach. Niederländische Kunstlerlexicon. Liefering 7, 8 en 9.
Historisch-Statistische schetskaarten van Nederland Nos. 24 en 26.
Dr. H. Grotefend. Taschenbuch der Zeitrechnung des Deutschen Mittelalters und der Neuzeit. 2e druk 1905.
Dr. H. Grotefend. Zeitrechnung des Deutschen Mittelalters und der Neuzeit. Hannover 1891—1892.
Abhandlungen und Vorträge zur Geschichte Ostfrieslands. Afl. 1 tot 6.
Hansische Geschichtsquellen. Band I—X en Neue Folge I en II.
Jhr. Mr. J. A. Feith. De Ommelander Borgen in de 17e en 18e eeuw. Groningen 1906.
Dr. F. Buitenrust Hettema en Mr. A. Telting. Een bezoek aan een Nederlandsche Stad in de XIVe eeuw. 's-Gravenhage 1906.
Mr. W. B. S. Boeles. Frieslands Hoogeschool en het Rijks-Athenaeum te Franeker. Leeuwarden 1878—1881.
Lübben und Walther. Mittel Niederdeutsches Handwörterbuch. Norden und Leipzig 1888.
Dr. M. Buchberger. Kirchliches Handlexikon. Munchen 1906.

Verliezen:

Onder herinnering aan hetgeen boven (blz. 410) is vermeld omtrent de archieven van den Krijgsraad in het garnizoen

Groningen, zijn geen andere verliezen mede te deelen, dan de overbrenging van acht deelen dubbelen van het Dagverhaal der handelingen van de Nationale Vergadering naar het Rijksarchief in Gelderland en van de drie eerste deelen dubbelen van het Dagverhaal der handelingen van het Vertegenwoordigend Lichaam, aan den heer Algemeenen Rijksarchivaris.

VII. *Uitslag der pogingen om afschriften te verkrijgen van belangrijke onuitgegeven bescheiden, voor het archief in de provincie van gewicht en berustende in andere binnenlandsche en buitenlandsche archieven.*

In 1906 deed zich geen aanleiding voor, afschriften van stukken te vragen ten behoeve van het onder mijn beheer staande depôt.

VIII. *Gebruik gemaakt van het archief door, en inlichtingen verschaft aan autoriteiten en particulieren.*

Schriftelijke inlichtingen werden verstrekt aan de heeren:

den heer Directeur van het Krijgsgeschiedkundig Archief van den Generalen Staf te 's-Gravenhage, betreffende de generaals F. J. van Baer van Slangenburg en J. Scholten.

Dr. M. Schoengen, te Leeuwarden, betreffende de familie Le Sage ten Broek.

H. J. Carsten, notaris te 't Zandt, ten behoeve van een onderzoek naar een beklemcontract van 2 October 1795.

J. J. Offerhaus, notaris te Winschoten, in zake het onderzoek naar een uitweg van een boerenplaats te Kloosterholt.

J. L. van Noord, notaris te Nieuwolda, betreffende het al of niet vervallen zijn van een onderbeklemming te Wagenborgen.

A. A. Vorsterman van Oyen, te Rijswijk, betreffende de familie Driessen en haar wapen, en het geslacht Reinkinck.

H. Knüfermann, cand. phil. te Munster i. W., wien tevens afschriften werden toegezonden van verschillende publieke en secrete raadsresolutiën, over de onderhandelingen tusschen Munster en Groningen betreffende den aanleg van een kanaal tusschen beide steden.

Mr. C. P. L. Rutgers, rijksarchivaris te Zwolle, betreffende het geboortejaar van Johan Willem van Ripperda.

den heer Rijksarchivaris te Utrecht, betreffende twee memoriën uit het proces der stad Groningen met de Ommelanden (17^{e} eeuw), behoorende tot de Verzameling van Hilten.

Jhr. Mr. E. van Beresteijn te Utrecht, omtrent het huwelijk van den dichter Mr. H. A. Spandaw.

Mr. A. O. H. Tellegen te *Rotterdam*, die een afschrift en inlichtingen ontving van een den 28 Augustus 1582 door Gerhardus Wernink geschreven brief aan Ludovicus Gratema, rector van ter A te Groningen.

A. Minderhout, opzichter der Provinciale Waterstaat te Sappemeer, die inlichtingen ontving over den plicht tot onderhoud van het Muntendammer Diep, en daarvoor eenige afschriften van 17e eeuwsche contracten ontving.

R. W. van der Molen te *Ten Boer*, betreffende een gevonden opschrift, middeleeuwsche baksteenversieringen, en een steenen doodkist in de kerk te Ten Boer in 1906 gevonden.

Het Bestuur der Nederl. Israelietische Gemeente te Groningen, betreffende de vroegere Joodsche Gemeente en synagoge te Groningen.

Mr. B. F. W. von Brucken Fock te Middelburg, over de geslachten Folkerda, Folkerdinc en Folkardsma en over wapens van Groninger geslachten.

Prof. D. Knuif te Rijsenburg, betreffende de uitgave van een plakkaat van Burgemeesteren en Raad van Groningen d.d. 30 December 1667.

C. H. Peters te 's-Gravenhage, die betreffende verschillende bijzonderheden uit de geschiedenis der stad Groningen, speciaal hare bouwwerken, herhaaldelijk inlichtingen ontving.

Mr. H. I. Schönfeld te Winschoten, betreffende de wijze van berechting der bewoners van Winschoten in den loop der tijden.

N. J. A. F. Boerma, arts te *Groningen*, betreffende professor P. Camper, hoogleeraar aan de Groningsche Academie.

Mr. J. G. C. Joosting te Assen, betreffende de grenzen der in de provincie Groningen liggende kerspelen, behoorende oudtijds tot het bisdom Utrecht.

Mr. W. Tonckens J.Lzn. te *'s-Gravenhage*, betreffende een sententie van Burgemeesteren en Raad van Groningen, d.d. 29 Maart 1642.

E. J. Buning te *Arnhem*, die een aantal inlichtingen omtrent leden van het geslacht Buning uit de 15e, 16e en 17e eeuw ontving en van de desbetreffende stukken afschriften liet nemen.

W. Boutelje, Israelietische godsdienstonderwijzer te *Groningen*, over de toelating in Groningen in 1682 van den jood Wehl.

Mr. S. M. S. de Ranitz, notaris te *Winsum*, voor wien een uitvoerig onderzoek werd ingesteld naar een beklem-contract van 21 April 1792 betreffende land te Oldenzijl, waarvan de redger, voor wien het contract is verleden, onbekend was.

H. van der Linden, leeraar aan de hoogeschool te *Luik*, betreffende het verblijf en de werkzaamheden te Groningen (1810-1817) van Mr. J. B. Roelants, later inspecteur der Leuvensche hoogeschool.

A. Zandstra Fzn., ingenieur van het waterschap „Westerwolde" te *Winschoten*, over de uitwatering van „de Pallert" op het Oost-Friesch grondgebied.

J. B. Westerdijk, lid van Gedeputeerde Staten der provincie Groningen te *Uithuizermeeden*, over enkele toegezonden silhouetten en over den vervaardiger daarvan, C. A. Geisweit van der Netten.

Das Historisch-Geographisches Institut der Universität Leipzig-Bornerianum, dat opgaven ontving over het aantal oorkonden uit de verschillende eeuwen vóór 1501 in het Rijksarchief te Groningen bewaard.

Prof.. Mr, J. E. Heeres te *Leiden*, over de verhouding tusschen den Gouverneur-Generaal Mr. W. A. Alting en Jac. van der Steege te Groningen.

G. van Sandwijk te *Helpen*, over een historischen optocht te Helpen te houden, en over verschillende leden der familie Coenders van Helpen.

J. W. Enschedé te *Amsterdam*, betreffende eenige 18 eeuwsche Groninger organisten en musici.

W. J. Hoffman te *Delft*, betreffende zekeren Henricus Hoffman, in 1734 te Groningen als student ingeschreven.

P. van Rensen te *Aurich* over verschillende leden der familie van Rensen, waarbij afschriften van eenige brieven en stukken hem betreffende werden verstrekt.

Mr. A. T. Vos te Appingedam. a. over den aard der aan de Augustijnerkerk aldaar verschuldigde grond- en stedepachten; b. betreffende de concessie tot de heffing van rechten bij de Dorpsterzijl.

J. Block te Bonn, betreffende brieven en handelingen van leden van het vorstelijk geslacht Waldeck.

W. O. Swaving, gemeentearchivaris te *Middelburg*, over den dood en de afstamming van Harmannus de Hoogh (midden 18e. eeuw).

Verder werden nog afschriften van verzegelingen, meerendeels beklemcontracten, verstrekt aan de h. h. notarissen: *Mr. S. Boltjes* te *Zuidhorn*, *W. Lunsingh Tonckens* te *Grootegast*, *J. S. G. Koning te Wedde*, *J. L. van Noord te Nieuwolda*, *Mr. A. H. Koning* te *Finsterwolde*, *D. F. Oudenampsen* te *Wildervank*, *G. Fontein* te *Winschoten* en *Mr. W. F. Werumeus Buning* te *Appingedam* alsmede aan de h. h. *A. de Jager* te *Groningen*, *h. h. Kerkvoogden van Breede*, *Mr. H. de Visser* te *Groningen*, *Mr. A. O. H. Tellegen* te *Rotterdam*, *Mr. W. Tonckens J.Lzn.* te *'s-Gravenhage*, *D. F. van Zetten* te *Veendam*, *E. J. Buning* te *Arnhem*, *J. Bos Kzn.* te *Wildervank*, *W. C. Mees A.Hzn.* te *Utrecht*, *P. van Rensen* te *Aurich*, en den heer *Bibliothecaris der Doopsgezinde gemeente* te *Amsterdam*.

Stukken, behoorende tot het Rijksarchiefdepôt te Groningen, werden op verlangen toegezonden naar:

het *Rijksarchief in Overijssel* ten behoeve van *Mr. C. P. L. Rutgers*: Brieven over de vredesonderhandelingen te Utrecht, o. a. door den afgevaardigde J. W. Ripperda, gezonden aan de Gedeputeerde Staten van Stad en Lande. 1711—1713.

het Gemeentearchief te Rotterdam ten behoeve van *Dr. E. Wiersum*: De deelen der Rechterlijke archieven genummerd XXIV dln. 4 en 5, XXIX d, e en l, LIIIC, dln. 1—4.

het Gemeente-archief te Zutphen ten behoeve van *Mr. A. S. de Blécourt* aldaar:

de deelen der Rechterlijke archieven, genummerd IIb 33, 45, 46 en 71; IV l. m. en n.; IV W. 1 en 2; IV A 1 en 2, p. p. 1, 2 en 3, r r. 1, 2 en 3, s. s. 1 en 2 en u 1 en 2; V n. n. 1 en 6; VI E 1 en 2; dl. 71 der Verzameling van stukken; een aantal gedrukte stadsordonnantien en placcaten, rakende het recht van huurcerter; de nummers bekend in het Register van het Archief als 1637 nr. 1, 1647 nr. 5, 1647 nr. 6, 1648 nr. 1 en 1659 nr. 4;

het Staatsarchiv te Munster i. W.,, ten behoeve van den heer *H. Knüfermann* aldaar: h. s. nr. 155 van het Archief en eenige gedrukte werken.

de Rijksuniversiteitsbibliotheek te *Groningen* ten behoeve van:

a. Dr. I. Mendels aldaar: De registers van uitspraken van Raadsgecommitteerden van Groningen. (Rechterlijke Archieven III j).
b. den heer *K. Hildebrand*, litt. Neerl. docts. te *Groningen*: de nrs. 55, 58, 127, 136, 143 uit het archief der provincie Groningen. (1798—1815).
c. den heer *C. H. Peters* te *'s-Gravenhage*, tijdelijk te Groningen: dl. 42 der Verzameling van stukken, Groninger stadsrekening van 1549, en H. S. nr. 210 bevattende de stukken van het Goudsmedengilde.

den heer Ingenieur van het Waterschap Westerwolde te *Winschoten*: een aantal stukken uit het archief van het Tienkarspelenzijlvest.

Wederkeerig werden aan het Rijksarchief te Groningen archiefstukken toegezonden, om in de leeskamer van het archiefgebouw te worden bestudeerd:

Uit het Rijksarchief in Drente: ten behoeve van *Dr. J. A. Worp*: stukken uit het huisarchief Batinghe.

Van het Raadhuis te Groningen:

a. ten behoeve van *H. W. Spijker S. J.* te *Groningen*: verschillende deelen der gewone en secrete Raadsresolutien, en het alphabetisch register der Raadsresolutien;
b. ten behoeve van *Mr. P. G. Bos* te *Groningen*: verschillende deelen der gewone en secrete Raadsresolutien, der Stads-

rekeningen en onderscheidene stukken rakende het stadsvischrecht op het Reitdiep, en het gild- en stapelrecht.

c. ten behoeve van *Dr. I. Mendels*, een aantal deelen Raadsresolutien, de rekeningen der Joodsche gemeente te Groningen, een aantal deelen requestboeken aan Burgemeesteren en Raad van Groningen.

d. herhaaldelijk werden bovendien ten behoeve van verschillende kleinere onderzoekingen ten verzoeke van verschillende personen, door den Rijksarchivaris en den Adjunct-commies de gewone secrete Raadsresolutien, de Stadsrekeningen en de registers van den Burgerlijken stand geraadpleegd.

Uit het Rijksarchief in Gelderland:

ten behoeve van *Mr. P. G. Bos*: Sententieboek in Cas d'appel van het Hof van Gelre en Zutphen, 27 Januari 1726 tot 17 December 1768.

Copie van het vonnis van Gecommitteerden der Staten-Generaal van 24 Juli 1640.

Uit de Rijksuniversiteitsbibliotheek te Groningen:

ten behoeve van *Mr. P. G. Bos*: H. S. n°. 146, bevattende verschillende stukken rakende Oostfriesche geschiedenis.

Uit de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage:

ten behoeve van: *a. Dr. I. Mendels*: H. S. Nr. 75 E 1, Hebreeuwsch gedicht door een ingezeten van Groningen Koning Willem I in 1814 aangeboden, *b.* den heer *N. J. A. F. Boerma*: een aantal pamfletten.

Uit het Algemeen Rijksarchief te 's-Gravenhage:

ten behoeve van den heer: *a. R. D. Baart de la Faille*: Sententiën van het Hof van Holland 1467—1469; 1469/70—1472. *b. Dr. I. Mendels*: correspondentiën en rapporten van De Villiers-Duterrage en anderen.

Uit de Provinciale Bibliotheek te Leeuwarden:

ten behoeve van:

a. Mejuffrouw *W. J. Canter Cremers*: H. S. 7672—7675. J. Wenning IJzn. Genealogieën van den Frieschen adel.

b. Mr. H. D. Guyot: Crimineel Sententieboek van het Hof van Friesland, 11 September 1686 tot 16 Juni 1692 en Civiel

Sententieboek van het Hof van Friesland, 20 Januari tot 20 December 1692.

c. den heer *J. S. Theissen*: verschillende rekeningen van den rentmeester-generaal van Friesland tijdens het bestuur van Karel V.

Uit het Gemeentearchief te Leeuwarden:

ten behoeve van den heer *J. S. Theissen*: verschillende stukken, rakende de geschiedenis van Friesland tijdens het bestuur van Karel V.

Uit de Bibliotheek van het Friesch Genootschap te Leeuwarden:

ten behoeve van *denzelfde*: bundel papieren rakende het Bildt.

Uit het Rijksarchief in Utrecht:

ten behoeve van *Prof. Dr. J. Huizinga*, uit het Bisschoppelijk archief, de oorkonde betreffende de schenking van koning Hendrik III aan de Utrechtsche kerk van een goed in de villa Groningen. 1040.

Uit het Gemeente-archief te Appingedam:

ten behoeve van een onderzoek over de grondpachten van de Augustijnerkerk aldaar (boven vermeld), een charter van 1544 met 2 transfixen van 1637.

Uit het Koninklijk Huisarchief:

ten behoeve van *Dr. J. A. Worp*, onderscheidene bundels brieven van en aan Huijgens.

Uit het Rijksarchief in Overijssel:

ten behoeve van den heer: *a. C. H. van Fenema*, verschillende mss. rakende de geschiedenis van Kampen, *b. Dr. J. A. Worp*: papieren in zake de geschiedenis van Lingen.

Het archief werd persoonlijk bezocht en de daar aanwezige stukken geraadpleegd door de genoemde heeren, te wier behoeve stukken waren overgezonden, alsmede door de heeren:

Dr. J. A. Worp te *Groningen*, die een onderzoek instelde naar de censuur op de tooneelspelen te Groningen tijdens de Fransche overheersching te Groningen.

G. E. Frerichs, em. pred. te *Helpman*, die omtrent de geschiedenis der Doopsgezinden in de provincie Groningen in de 16e eeuw uitvoerige onderzoekingen deed.

A. de Jager te *Groningen*, die de aankomsttitels van eenige huizen in de St. Jansstraat te Groningen onderzocht, ten einde de aan die perceelen verbonden rechten te leeren kennen.

Kerkvoogden van Breede, die inzage namen van een staatboek en enkele andere bescheiden uit het Kerkarchief van Breede.

Mr. H. de Visser, advocaat en procureur te *Groningen*, die een onderzoek instelde omtrent de voorwaarden, waarop de Nienoordsche veenen in beklemming waren uitgedaan.

H. W. C. Wolthers te *Groningen*, die een onderzoek deed omtrent de genealogie van verschillende Groningsche familiën.

Dr. I. Mendels te *Groningen*, die over het verblijf en de rechten der Joden te Groningen in de 16e—19e eeuw uitvoerige onderzoekingen instelde.

J. W. H. Nanninga, arts te *Helpman*, betreffende de heeren Coenders van Helpen.

W. G. F. van der Geer te *Groningen*, die inlichtingen inwon omtrent den aanleg van dijken in het noordelijk gedeelte der provincie Groningen.

E. G. Schlette te *Groningen*, die geruimen tijd besteedde aan het vervaardigen van afbeeldingen der zegels, hangende aan het stuk, gemerkt „Register van het Oud-Archief 1422 Nr. 3”.

A. de Jonge, predikant te *Schildwolde*, die inlichtingen ontving over de geschiedenis zijner gemeente.

Mr. I. B. Cohen, rentmeester der gemeente *Groningen*, die een aantal 17e eeuwsche contracten bestudeerde door de stad Groningen over kanaalaanleg en veenontginning gesloten.

D. F. van Zetten, candidaat-notaris te *Veendam* en *Mr. P. A. Zeven*, advocaat en procureur te *Wildervank*, die een langdurig onderzoek instelden aangaande erfdienstbaarheden van uitweg en uitvaart aan het Oosterdiep te Wildervank en Veendam.

K. Hildebrand, litt. neerl. doct^s te *Groningen*, die onderzoekingen deed in de archieven der colleges, die tusschen 1795--1813 het bestuur van Stad en Lande hebben gevoerd.

Jos. Vas Dias te *Amsterdam*, die teekeningen maakte van eenige in het archief bewaarde zegels, teekeningen en prenten.

Paul Dudon S. J. pr. te *Parijs*, die in het archief der préfecture van het Departement der Westereems onderzoekingen instelde over de bepalingen omtrent het uitoefenen der godsdienst in 1811—1813.

W. C. Mees A. Wzn., jur. doct^s. te *Utrecht*, die genealogische onderzoekingen instelde over de familie Mees.

Majoor W. R. A. Wakker, provinciale adjudant te *Groningen*, die herhaalde malen het archief bezocht en talrijke inlichtingen over verschillende onderwerpen der geschiedenis van stad en provincie Groningen ontving.

N. J. A F. Boerma, arts te *Groningen*, die nasporingen instelde omtrent de inenting van mensch en dier in het midden der 18^e eeuw te Groningen toegepast. Over dit onderwerp ontving de heer Boerma later nog verschillende inlichtingen.

J. C. Mekel te *Winsum*, die inzage nam van het protocol van den richter van Platvoetshuis, naar aanleiding van verkoops-voorwaarden van land onder Middelstum.

D. Dijkstra, onderwijzer te *Groningen*, die verschillende stukken uit de archieven Nienoord en Ewsum, en uit de Rechterlijke Archieven raadpleegde, ten behoeve van de samenstelling van een verhaal over de Groningsche geschiedenis tusschen de jaren 1560 en 1580.

J. Sijpkens, lid van Gedeputeerde Staten der provincie *Groningen* te *Winschoten*, die inzage nam van verschillende stukken uit het archief van het Zijlvest der Drie Delfzijlen.

W. F. A. Elsen, pastoor-deken van de parochie van den H. Martinus te *Groningen*, die inlichtingen inwon omtrent een placcaat van Burgemeesteren en Raad van Groningen d.d. 30 December 1667 tegen de Roomsch-Katholieken uitgevaardigd.

H. W. Spijker S. J. te *Groningen*, die verschillende stukken bestudeerde rakende de vestiging der Jezuiten te Groningen.

Prof. Dr. P. J. Blok te *Leiden*, die onderzoekingen deed aangaande de samenstelling der Groningsche regeering in de zeventiende en achttiende eeuw.

Mr. A. S. de Blécourt te *Zutphen*, die een aantal rechtsprotocollen van de voormalige stadsjurisdictiën onderzocht, ten einde de ontwikkeling van het recht van huurcerter na te gaan.

A. J. Smith te *Groningen*, die verschillende stukken over de betrekking van Groningen tot de Hanze raadpleegde.

IX. *Uitkomst van de bemoeiingen met gemeente- en waterschapsarchieven.*

Ook in het jaar 1906 kon nog niet worden overgegaan tot de voorgenomen overbrenging van het gedeelte oud-archief der stad Groningen, thans nog ten raadhuize onder het beheer van den gemeentesecretaris bewaard, naar het onder mijn beheer staande archief-depôt, om het te voegen bij het overige in bruikleen bewaarde oud-archief dier gemeente.

Groningen, 30 Januari 1907.

De Rijksarchivaris in Groningen,

J. A. Feith.

Het Rijksarchief in Drente.

I. *Toestand der bewaarplaats van het archief.*

In mijn vorig jaarverslag moest ik wijzen op een paar ongemakken, die bepaaldelijk de werkkamer van den archivaris 't zij in den zomer 't zij in den winter tijdelijk ongeschikt maakten voor verblijf.

't Verheugt mij ten zeerste, thans te kunnen verklaren, dat de eene moeilijkheid geheel overwonnen is. Op allerlei wijzen was getracht de verspreiding van gasdampen uit de kachels in de kamers van den archivaris tegen te gaan. De kachels zelf waren nauwkeurig nagezien en alle kleine reten ervan gedicht, de pijp was nauwsluitend in den schoorsteen gemaakt, maar goede uitslag werd niet verkregen. Daarop was de schoorsteen, die door zijne constructie kon bijdragen tot het euvel, aan de eene zijde voorzien van een ijzeren plaat voor de opening, om aldus alle stooten van den wind tegen het middenschot te voorkomen. Doch ook dit hielp niet. Daarom is eindelijk de steenen plaat op den schoorsteen doorboord en daarin aangebracht een hooge afvoerbuis voor den rook, terwijl de schoorsteen zelf verder gedicht werd. Dit middel is afdoende gebleken. Tot heden heeft zich nimmer de hinderlijke verspreiding der gasdampen voorgedaan, zoodat mag worden aangenomen, dat de kwaal geheel is overwonnen.

Ook in den afgeloopen zomer bleken de losse ijzeren horren, die in de ramen waren aangebracht, niet voldoende tegemoet te komen aan 't andere euvel: de hitte, die weken lang in den zomertijd 't werken in de archivariskamer bemoeilijkte. Vermoedelijk was de oorzaak gelegen, zooals ik in mijn vorig verslag opmerkte, in de gemeenschap, die er bestond tusschen de lucht in de kamer en de (in dien tijd van 't jaar tot hooge temperatuur opgevoerde) lucht tusschen de bekapping en 't dak. Deze laatste lucht toch heeft geen uitweg dan één klein dakluikje, alle spuiing is daar buitengesloten. Daarom is in den

nazomer, toen de temperatuur dit toeliet, een bekleeding met stevig papier over de bekapping aangebracht om de inwerking der heete lucht onder 't dak op die in de kamer te verhinderen. Immers de kwaal mocht in de kamer van den archivaris 't meest worden gevoeld, zij werkte ook op de andere vertrekken, en 't scheen practisch de papierbekleeding dus over den geheelen kap aan te brengen. Het resultaat van deze bekleeding moet in den komenden zomer blijken. Zonder twijfel zal reeds eenige verbetering zijn vast te stellen. Waarschijnlijk verdient het echter overweging nog iets meer te doen en wel tegenover 't dakluikje eene opening aan te brengen, die bij slecht weder te sluiten is, doch waardoor een luchtstroom tusschen den kap en het dak kan worden aangebracht. Op die wijze toch zou gelegenheid geboren kunnen worden tot wegvoering der overdag verhitte lucht en deze niet iederen volgenden dag tot een hoogeren warmtegraad worden opgevoerd.

Het afgeloopen jaar is in een ander opzicht van belang geweest voor het gebouw. Ik ontving n.l. bezoek van den heer J. de Quack, hoofdopzichter bij de rijksgebouwen voor onderwijs enz. te 's-Gravenhage, ter bespreking van de schildering der 3 administratievertrekken. De door den heer de Quack ontworpen schetsen waren zeer aanlokkelijk en met groote waardeering mag hier worden vermeld, dat het geheel onder zijne leiding is uitgevoerd. In plaats van de wapens, waarmede vele schouwen elders zijn voorzien, zijn hier op de schouwen in de kamer voor 't publiek en de werkkamer van den archivaris toepasselijke voorstellingen aangebracht. Het zien op een wapen toch is, hoe verdienstelijk 't werk moge zijn uitgevoerd, eentonig. Daarom deed ik den heer de Quack aan de hand een paar miniaturen, voorstellende een monnik bezig zijnde met schrijven en een tweetal monniken in folianten verdiept. beide uit de 15de eeuw. De derde schouw is in effen gele tint gehouden, in afwachting dat daarvoor gevonden wordt eene voorstelling, die zich aan de reeds aangebrachte aansluit en toch genoeg verschil daarmede oplevert om 't geheel niet eentonig te doen zijn. Ook de gang langs de administratievertrekken is terzelfder tijd geschilderd. Aan den heer J. Buning alhier komt een woord van lof toe voor de wijze, waarop hij het werk heeft uitgevoerd.

Eindelijk moet nog vermeld worden, dat in 't laatst van 1906 een stuk van den linker boezem van den schouw op de kamer van 't publiek afsprong. Wellicht dat de brosheid van den zandsteen òf de constructie van den schouw (waardoor 't voorstuk geheel op het smalste deel des boezems steunt) òf overmatig

stoken of meerdere dezer redenen samen, daartoe hadden aanleiding gegeven. Terstond zijn voorzorgsmaatregelen genomen ten behoeve van den schouw. Den volgenden dag reeds was een nieuw stuk boezem in bewerking. In enkele dagen is de schade hersteld. Tevens zijn echter in alle van schouwen voorziene vertrekken in 't gebouw maatregelen ten opzichte van de kachels genomen, zoodat de schouwen geen hinder meer behoeven te hebben van de kachelwarmte. De schouw in de commissiekamer is tevens uitgekapt terwijl de scheuren zijn bijgepleisterd.

Ook in 1906 is medewerking verleend tot de openstelling van 't museum op Zon- en feestdagen. 't Verheugt mij hierbij te kunnen voegen, dat velen van de hun aldus geboden gelegenheid gebruik hebben gemaakt.

II. *Toestand der reddings- en brandbluschmiddelen.*

Deze blijven zich in goeden staat bevinden.

De brandleidingen zijn weder, in tegenwoordigheid van een ambtenaar der waterleiding-maatschappij beproefd en zeer voldoende gebleken. Ook de waterdruk was behoorlijk, de straal kon zonder bezwaar over 't hoogste deel van 't dak worden gebracht.

Nieuwe voorwerpen werden niet aangeschaft. Ten behoeve van 't gebouw zelf schijnt dit ook overbodig; de vertrekken, waar gestookt wordt, zijn voldoende te bereiken. Doch hiermede schijnt mij de zaak nog niet geheel in orde. Terecht zijn voor de ramen in het depôt ijzeren luiken aangebracht, om brandgevaar van buiten te keeren. Diezelfde overweging behoort, naar mijne meening, ook voor te zitten bij eene waardeering der brandbluschmiddelen, althans voor gebouwen als archieven. Daarin dienen aanwezig te zijn brandslangen van zulk eene lengte, dat men ook de aanliggende huizen in geval van brand zoover kan bestrijken, dat 't gevaar voor 't eigen gebouw volkomen wordt gekeerd. Ongewenscht is 't, wanneer de bluschmiddelen slechts veroorloven, 't vuur tegen te gaan, *nadat* 't zich op 't eigen gebouw heeft overgeplant. In verband daarmede heb ik den heer hoofdopzichter voor de gebouwen van onderwijs enz. te Groningen verzocht, 't rijksarchief te willen voorzien van de noodige brandslangen.

De bliksemafleiders ondergingen de gewone contrôle.

III. *Toestand der archiefverzamelingen.*

In 1906 is de bode voortgegaan met de definitieve materieele verzorging der archieven. Geheel gereed zijn de archieven van

den etstoel en de hem opgevolgde collegiën tot 1811 en van de schultengerechten. Gereed zijn eveneens eenige afdeelingen van de oude staten-archieven, waarvan de afwerking wordt voortgezet doch nog zeer vele maanden zal vorderen.

De arbeid aan de rekeningen is voorloopig gestaakt moeten worden om practische redenen. De prijzen toch, die in den laatsten tijd voor perkament worden gevraagd, zijn buitensporig hoog. Zóó hoog, dat voor de verzorging alleen der rekeningen, die ieder op zich zelf slechts een paar smalle stroken perkament vorderen, eenige tientallen guldens meer zouden noodig zijn dan bij den prijs van een paar jaren geleden.

Voortgezet is het aanbrengen van rugtitels op de protocollen en registers der schultengerechts-archieven, voorzoover zij daar ontbraken, en het ophalen der oude titels, die meest alle in verloop van tijd in duidelijkheid en frischheid zeer sterk waren achteruitgegaan. De tijdelijke ambtenaar verricht dit werk tusschen andere, meer spoedeischende, bezigheden door, hij is daarmede reeds voor de helft gereed. Het zal dus nog eenigen tijd kosten, eer ook dit nuttige werk voltooid is.

Dank zij de zoo gunstige inrichting van het depôt zijn verder omtrent den materieelen toestand der archieven geene mededeelingen te doen.

IV. *Werkzaamheden en voortgang der inventarisatie en der ordening van het archief.*

Voor de oude staten-archieven is vervaardigd eene inleiding, die tamelijk uitvoerig is geworden, omdat Drente, hoezeer 't in andere opzichten bij andere provinciën achterstaat, het geluk heeft bronnen voor eene geschiedenis der staten-archieven te bezitten over de laatste drie eeuwen. Tal van inventarissen zijn bewaard gebleven, die veel licht ontsteken over den inhoud der archieven en omtrent de wijze van bewaring van vele stukken. Daarnaast moest de inleiding tevens in eeniger mate worden eene geschiedenis van het archief, omdat de staten-archieven het hoofdbestanddeel vormen van 's rijks archief in Drente, en daardoor beider geschiedenis zeer nauw is verbonden.

Verschillende afdeelingen van den omvangrijken inventaris, waarin stukken van gelijke natuur worden aangetroffen, werden nagezien met het doel om eenvormigheid aan te brengen, voorzoover dit doenlijk was. Immers zooveel mogelijk moet de omschrijving en verdere behandeling van gelijksoortige stukken op éénzelfde manier geschieden. En uiterst moeilijk, zoo niet onmogelijk is het, hierop bij de beschrijving zelve voldoende het oog te houden, omdat de beschrijving telkens door andere

bezigheden moest worden onderbroken. Absolute eenvormigheid is natuurlijk onmogelijk, doordat tal van zaken zich daartegen verzetten; voor zoover doenlijk is thans echter de gewenschte eenvormigheid aangebracht.

De kaarten werden reeds in de 18de eeuw in de staten-archieven afzonderlijk bewaard, eene methode, die thans nog wordt gevolgd ten gouvernemente. De reden daarvoor ligt, het behoeft nauwelijks te worden gezegd, in den vorm der stukken, afwijkend van boekdeelen, portefeuilles en dossiers. Daarom wordt de afzonderlijke wijze van bewaring ook door mij voortgezet. Men had echter bij die afzonderlijke berging verzuimd, den band te leggen tusschen de kaarten en het overig deel van het archief. Wel werden de kaarten in de 18de eeuwsche inventarissen van 't staten-archief nog in eene lijst opgesomd, doch zonder eenige verwijzing naar de overige stukken, waarbij zij behoorden. En in de 19de eeuw verdween de kaartenlijst uit den inventaris om als een afzonderlijk deel te worden behandeld.

Dit nu was verkeerd. De kaarten zijn voor een zeer groot deel bijlagen tot rapporten of andere archiefstukken en behooren daarmede verbonden te blijven. Wanneer zich de vorm der stukken niet daartegen verzet had, zouden zij ook bij de dossiers zijn gevoegd waarbij zij behooren. In verband met de afzonderlijke berging, die geboden was, zijn zij echter niet bij de dossiers gevoegd en is er zelfs geen aanwijzing op de kaarten gevonden, die licht geeft, bij welke stukken zij behooren. Zooveel mogelijk is nu nagegaan, op welke zaken de kaarten betrekking hadden en in de betrokken dossiers nagespeurd, of zij daarin wellicht vermeld worden. Het was een zeer tijdroovend en niet altijd dankbaar werk. Maar over het algemeen is het resultaat toch zeer bevredigend. Van tal van kaarten en teekeningen bleek de samenhang met bepaalde dossiers, 't zij dat in zulk een dossier verwezen werd naar eene kaart, voorzien van bepaalde letters, 't zij dat de verwijzing iets algemeener was. In 't eerste geval was alle twijfel buitengesloten, zekerheid bestond zelfs, dat het aanwezige exemplaar der kaart tot het dossier behoorde. In 't tweede geval zou de vraag geopperd kunnen worden, of het voorhanden exemplaar der kaart in het dossier werd aangewezen, doch bestond de zekerheid, dat een dergelijke kaart in vroeger tijd bij de stukken was gebruikt. Wanneer niet volkomen zekerheid was verkregen, is in den inventaris mededeeling daarvan gedaan. Alle kaarten zijn nu, voorzoover zij tot het archief schenen te behooren, daarbij ingelijfd; de overige zijn tot een topographischen atlas van Drente vereenigd.

De definitieve verzorging der rekeningen is moeten worden

gestaakt om de hierboven vermelde reden; daardoor vorderden ook de rugtitels slechts weinig tijd.

In druk zijn verschenen de inventarissen der archieven van de abdijen te Assen en te Dikninge en van den etstoel en de hem opgevolgde collegiën tot 1811. Zoowel de correctie der drukproeven, die voor de regesten plaats had naar de handschriften, als de ineenzetting van de indices namen veel tijd. De 3 inventarissen kwamen in het najaar van 1906 gereed. In verband daarmede werd nog in December l.l. van Uwe Excellentie machtiging verzocht en verkregen tot den druk van den inventaris van de archieven der schultengerechten in Drente; de druk daarvan kon evenwel eerst in Januari 1907 worden aangevangen.

Voordat ik dezen laatsten inventaris aan Uwe Excellentie toezond, bracht ik de wenschelijkheid ter sprake van de vereeniging van de administratieve en rechterlijke gedeelten der schultengerechts-archieven in één inventaris. Reeds in mijne inleiding tot den inventaris van 't archief van den etstoel had ik daarop gewezen als eene communis opinio onder de archivarissen. Door Uwe Excellentie werd over mijne vraag 't gevoelen ingewonnen van den Algemeenen Rijksarchivaris, die daartegen een tweetal bedenkingen had, hoewel hij in beginsel de wenschelijkheid der vereeniging was toegedaan. In de eerste plaats meende hij, dat het veel besproken art. 103 Gemeentewet geen vrijheid gaf, het administratieve deel der gemeente-archieven te onttrekken aan de onmiddellijke hoede van den secretaris door plaatsing in een depôt. Een ander bezwaar achtte hij gelegen in de bepaling van de Koninklijke Besluiten d.d. 8 Maart 1879, *Stbl.* n°. 40 en 9 October 1883, *Stbl.* n°. 141, die van den rijksarchivaris vorderen afzonderlijke berging der rechterlijke archieven.

Zooals ik Uwer Excellentie bij mijne missive d.d. 9 September 1906, n°. 307, mededeelde, kwamen mij de geopperde bezwaren niet voor, te zijn van zoodanig gewicht, dat de algemeen noodig geoordeelde vereeniging der administratieve en rechterlijke deelen der gemeente-archieven daardoor onmogelijk werd gemaakt. De bepaling van art. 103 scheen mij niet van dusdanigen exclusieven aard, dat eene regeling, als door zoovelen noodig geoordeeld, per se zou zijn uitgesloten. Deze meening wordt immers gehuldigd door alle gemeentebesturen, wier archieven niet staan onder het dagelijksch toezicht van den secretaris, 't zij dat een archivaris daarover is aangesteld die onafhankelijk is van den secretaris, 't zij dat een rijksarchief ze in bruikleen heeft genomen. Bovendien wilde het mij voorkomen, dat de Koninklijke Besluiten, die de afscheiding

der rechterlijke archieven voorschreven, — eene afscheiding die onmogelijk zou zijn bij de enge interpretatie van 't meergenoemd art. 103, — aantoonden, dat ook meerdere Ministers de door mij gewenschte ruime uitlegging van het artikel huldigden. Het tweede bezwaar kwam mij voor, van niet ernstigen aard te zijn. De beschrijving in één inventaris immers beslist niets omtrent de plaatsing der stukken. De charters worden in een inventaris beschreven tusschen de andere stukken door, doch afzonderlijk geborgen. De afscheiding tusschen administratieve en rechterlijke stukken kon, desgewenscht, volkomen goed gehandhaafd blijven of aangebracht worden. Voor den gebruiker van den inventaris en 't archief is zulk eene afzonderlijke plaatsing uitteraard zonder 't minste belang; zij is dit slechts voor den archiefambtenaar, die geroepen is de stukken uit het depôt te voorschijn te brengen. En voor dezen laatste kan men, zooals reeds op meerdere bureaux geschiedt, door een kleine aanwijzing in den inventaris de plaats der berging aangeven.

Uwe Excellentie heeft zich, blijkens hare missive d.d. 27 October 1906 N°. 2468 K.W. vereenigd met het gevoelen van den Algemeenen Rijksarchivaris; de samenvoeging der indertijd gesplitste gemeente-archieven heeft dus in Drente niet plaats gehad; en de inventaris der schultengerechts-archieven in Drente zal alleen omvatten het rechterlijk deel dier archieven.

Het ophalen der oude en het aanbrengen der nieuwe rugtitels op de protocollen en registers der schultengerechts-archieven is in 1906 voortgezet.

De voorloopige beschrijving der verzamelingen door den amanuensis werd eveneens vervolgd, doch zal nog geruimen tijd vorderen.

In mijne vorige verslagen vermeldde ik meer dan eens de inlichtingen, verstrekt aan den heer Mr. S. Muller Hz. te Rotterdam ten behoeve van de door hem en mij ondernomen uitgave der middeleeuwsche bronnen voor de kerkelijke rechtspraak in 't bisdom Utrecht. Ook in 1906 heeft deze hulp voortgeduurd, doch waar zij thans niet of niet meer zooveel zal benoodigd zijn, is het gewenscht, daaromtrent iets uitvoeriger mededeeling te doen.

Naar aanleiding van de inlichtingen door mij verschaft aan de predikanten te Diever en te Roden (zie mijn jaarverslag over 1904) wendde Mr. S. Muller Hz. zich tot mij met het verzoek, hem ook met betrekking tot de andere Drentsche kerspelen licht te verschaffen.

Dientengevolge heb ik zeer uitvoerige onderzoekingen ingesteld, waartoe de beschikbare bureau-tijd onvoldoende was, zoodat ik zeer veel tijd daarbuiten heb moeten gebruiken. Uiterst moeilijk

was het, de weinige gegevens die daaromtrent bestaan, op te sporen.

Meer dan eenmaal reeds heb ik gewezen op het betreurenswaardige feit, dat men in vroeger tijden in deze streken zoo weinig notuleerde en registreerde. Ook bij dit onderzoek ondervond ik daarvan het groote nadeel. Indertijd had het mijne aandacht getrokken, dat de plaatsen, die thans te zamen eene gemeente vormen, in vroeger tijd meestal gelegen waren in een schultambt; terwijl ik bovendien den indruk had ontvangen dat de grenzen van schultambt en kerspel niet noemenswaardig verschilden. Daaruit had ik de onderstelling afgeleid, dat de schultambten, die den oorsprong vormen onzer hedendaagsche gemeenten, zelf zouden zijn gevormd uit de kerspelen. Een vrij zekeren weg om dit vast te stellen gaven de acten van overdracht. Daarin toch werd bij de omschrijving van het overgedragen vast goed doorgaans vermeld het kerspel, waarin het was gelegen, menigmaal tevens met de vermelding der marke of buurschap. De marke of buurschap bleek anders toch uit de buren, voor wie de overdracht werd verleden; zij moesten gegoed zijn in 't zelfde district, waarin het overgedragen goed was gelegen. Zoo was dus vast te stellen, welke marken en buurschappen vóór 1600 gelegen waren in ieder kerspel. Althans voor zoover de bronnen spraken.

De uitkomst heeft mijne onderstelling bevestigd, de burgerlijke gemeenten van heden ten dage zijn dus gevormd naar de kerspelen der middeleeuwen en wel naar de kerspelen die aanwezig waren, nadat de kerspelvorming was voltooid. In hoofdzaak is dit juist; afwijkingen komen evenwel voor. Zoo is Assen eerst een kerspel geworden na de Hervorming, terwijl het vroeger onder het kerspel Rolde behoorde. Smilde is gevormd uit stukken van 3 oude kerspelen (Rolde, Beilen, Diever) en heeft eerst voor ruim eene eeuw geleden een kerk verkregen. De Wijk ressorteerde onder het kerspel Yhorst en is nimmer eene parochie geweest. Daarentegen vormden Emmen en Roswinkel toenmaals ieder een kerspel, terwijl zij thans één gemeente uitmaken. In de oostelijke veenstreek zijn in de 19de eeuw enkele kerkelijke gemeenten verrezen.

Voorzoover niet uit de acten van overdracht licht werd ontstoken, zijn andere bronnen benuttigd; terwijl het bovendien somwijlen noodzakelijk bleek, hetgeen genoemde acten gaven te toetsen aan gegevens van elders. Het bezwaar daarbij was, dat moesten worden gebruikt bronnen van lateren tijd, uit de 17de eeuw en jonger, dus uit een tijd, toen het Katholicisme hier verdrongen was door het Protestantisme. Al mag men nu — in aanmerking nemende ook de wijze, waarop de Hervorming in Drente werd ingevoerd, — onderstellen, dat de grenzen der oude kerspelen zijn overgenomen, zekerheid daaromtrent bestaat

niet. Groote waarschijnlijkheid bestaat daarvoor echter wel, en teekenend is het voorzeker, wanneer wij nog in de 19de eeuw een enkele maal overeenkomst kunnen vaststellen tusschen burgerlijke of kerkelijke grenzen van toen en van een 4tal eeuwen geleden. Wanneer dus oudere bronnen te kort schoten, scheen het alleszins gerechtvaardigd, jongere te gebruiken, wanneer slechts was gewezen op de mogelijkheid van afwijking. Zoo zijn dus o. a. de grondschattingsregisters, die gehuchtsgewijze waren gehouden, en enkele oude kaarten niet zonder vrucht geraadpleegd. Ten slotte werden ook ten kadaster niet-onbelangrijke gegevens verkregen van de minuut-kaart. Deze laatste bron was natuurlijk zeer omzichtig te gebruiken en slechts in geval van geheel ontbreken van andere gegevens aan te wenden, omdat zij in tijdsorde zoover van den ouden toestand afstaat.

Het resultaat dezer onderzoekingen was, dat aan den heer Muller konden worden gezonden eene lijst der kerspelen (met opgave wanneer voor 't eerst van 't bestaan der parochie bleek) en der onder ieder kerspel gelegen dorpen en gehuchten (met opgave van het jaar, waarin voor 't eerst van hunne ligging in 't kerspel bleek of waarin zij voor 't eerst genoemd werden); eene schetskaart van Drente, waarop de verdeeling in kerspelen was aangebracht; en eene uitvoerige toelichting, waarom de grenzen aldus waren genomen.

Na dien tijd heeft eene uitvoerige gedachtenwisseling tusschen Mr. Muller en mij plaats gevonden naar aanleiding van twijfelingen, die zich bij ons opdeden omtrent den juisten loop van bepaalde grenzen. Zooveel mogelijk werd dan naar nieuw bewijsmateriaal gezocht om te trachten den twijfel weg te nemen en eenige zekerheid te verkrijgen. Zeer dikwijls echter moest genoegen worden genomen met aanwijzingen uit latere eeuwen, omdat het mij niet altijd gelukte voor den tijd vóór de Hervorming voldoende gegevens te vinden. Afdoende zekerheid omtrent de grenzen is dus niet verkregen, omdat dit eene onmogelijkheid was, maar zoo dicht mogelijk zijn de grenzen gebracht tot den ouden toestand. Daar komt nog bij, dat de kerspelen in vroeger tijden waren samengesteld uit marken, gelijk ik reeds opmerkte. Die marken nu zullen zeer zelden of nooit hunne grenzen hebben verlegd. Het geheel, gevormd uit die marken, zal dus evenmin veel verandering in de grens hebben ondervonden, zonder dat zulk eene verandering nawijsbaar is aan te toonen. Zoo kan dus de alzoo verkregen kerspelkaart van Drente vertrouwd worden, als in hoofdzaak juist te zullen zijn.

Naar aanleiding van dit mijn werk verzocht de Directeur der historisch-statistische schetskaarten mij namens de commissie

voor die kaarten, om voor den proefatlas, die de commissie zich voorstelde te geven, gereed te maken een kerspelkaart van Drente met toelichting. Dit loktė mij, het behoeft niet te worden gezegd, na al mijn onderzoekingen uit.

Bovendien kwam het mij voor, dat mijne kaart zou kunnen dienen om de aandacht te vestigen en de belangstelling te wekken voor de kaart van 't bisdom Utrecht, die door Mr. S. Muller Hz. zal worden gegeven. Ik gaf dus de gevraagde toezegging, onder beding, dat de heer Muller daarmede accoord zou gaan, wien ik door mijne uitgave niet wilde hinderen. De heer Muller had — na de wijze waarop ik hem geholpen had — persoonlijk geen bezwaar, doch meende dat de vereeniging tot uitgave der bronnen van 't oude vaderlandsche recht moest worden gekend. Bij de daarop gevolgde briefwisseling bleek, dat de secretaris dier vereeniging het plan zou steunen, wanneer Mr. Muller geen bezwaar had. Bij dezen waren intusschen bedenkingen gerezen omtrent 't formaat en de overeenkomst der toelichting, die, als ontleend aan dezelfde gegevens die ik den heer Muller had verschaft, zakelijk met de zijne moest overeenkomen. Beide bezwaren waren gemakkelijk uit den weg te ruimen; wij kwamen overeen, dat mijne toelichting zou beperkt worden tot het algemeene gedeelte en dat ik aan de commissie voor de schetskaarten den wensch zou te kennen geven, dat mijne kaart zou verschijnen op kleiner schaal dan mettertijd door den heer Muller zou worden gebruikt. Zoo scheen dus alles in orde. De uitgave is echter niet geschied. De onkosten verbonden aan de uitgave van een proefatlas, als werd beoogd, bleken te hoog. Mijne kaart met toelichting is sedert bij 't bureau der historisch-statistische schetskaarten gebleven.

Een ander werk is in 't afgeloopen jaar voorbereid. In sommige provinciën heeft men placcaatboeken, die van zeer groot nut, ja onmisbaar zijn voor de kennis van 't verleden dier provincie. Doch eenige andere, en daaronder Drente, missen zulk een werk. Daarom is in 't afgeloopen jaar begonnen met het bijeenbrengen van de noodige bouwstof. Zeer geruimen tijd zal het echter nog vorderen, voordat alle materiaal voor zulk een werk bijeen is; te meer waar voortdurend allerlei andere werkzaamheden den geregelden voortgang belemmeren.

In verband met de ontvangst van den heer W. C. M. R. baron van Heeckeren van de Heest te Zutphen van een groot pakket stukken, behoorende tot het huisarchief van Batinge, is de ineenzetting van de op strookjes vervaardigde beschrijving der reeds aanwezige stukken tot een inventaris, waarmede reeds een aanvang was gemaakt, gestaakt. Dit geschiedde uit overweging, dat bij de reeds aanwezige stukken verscheidene waren,

die blijkbaar behoorden tot een grooter dossier of betrekking hadden op eene zaak, waarvan geene andere stukken waren ontvangen. Na de beschrijving der nieuwe aanwinsten zal wellicht omtrent bedoelde stukken het noodige licht opgaan en hun beter eene plaats in den inventaris worden aangewezen.

In den loop van 't jaar wendde ik mij tot Burgemeester en Wethouders der gemeente Utrecht, met verzoek om hunne toestemming tot de uitgave van rapporten, door mij indertijd als rechtskundig ambtenaar aan 't gemeente-archief voor genoemd college vervaardigd. Sommige rapporten toch zouden voor zulk eene uitgave in aanmerking kunnen komen, omdat zij velen zouden belang inboezemen. Het verheugt mij te kunnen mededeelen, dat Burgemeester en Wethouders in beginsel de uitgave goedkeuren, wanneer nader overleg zal zijn gepleegd, welke rapporten m. i. daarvoor in aanmerking komen. Zoodra in dit voorjaar een deel betreffende de kerkelijke rechtspraak in 't bisdom Utrecht zal zijn persklaar gemaakt, hoop ik op deze zaak terug te komen.

V. *In druk uitgegeven bescheiden, behoorende tot het archief.*

Evenals in vorige jaren werd ook in het afgeloopen jaar voor een enkel opstel in den Nieuwen Drentschen Volksalmanak gebruik gemaakt van bescheiden in het rijksarchief in Drente. Uitgaven die eene meer uitvoerige vermelding zouden verdienen, zijn mij evenwel niet bekend.

VI. *Aanwinsten en verliezen.*

In de eerste plaats moet vermeld worden, dat de heer W. C. M. R. van Heeckeren van de Heest te Zutphen een paar malen eene aanvulling gaf voor het huisarchief van Batinge. De eerste zending, die uit enkele nummers bestond, is terstond beschreven en bij de reeds aanwezige verzameling gevoegd. De tweede zending moet nog worden beschreven.

De heer J. M. van Kuyk alhier schonk eenige stukken, afkomstig van de opgeheven onderlinge scheepsverzekeringmaatschappij te Gasselter-Nijeveen en afkomstig van de (onderling verwante) familiën Lunsche en Tonckens te Norch.

De heer C. E. Oosting, 1e luitenant der veld-artillerie te Bergen-op-Zoom verrijkte het rijksarchief met stukken voornamelijk afkomstig van Mr. G. Oosting, ongeveer eene eeuw geleden commissaris tot het werk der verponding en later ontvanger van dat middel te Hoogeveen.

De heeren Levie en C. A. H. Stous alhier schonken enkele acten van overdracht van onroerend goed.

Van mijn ambtgenoot in Groningen ontving ik verschillende stukken, gedeeltelijk afkomstig van de schultenfamilie Wijntjes te Norch, gedeeltelijk van onbekende herkomst en penteekeningen van L. Landré.

Van miss E. G. Huidekoper te Meadville (Pennsylvania, U. S. A.) en den heer P. de Clercq te Veenwouden ontving ik boeken betreffende H. J. Huidekoper, de Unitarian Church te Meadville en 't Unitarianism in Amerika.

Mijn ambtgenoot in Utrecht zond mij toe een afschrift der sententie van den Raad van State d.d. 1634 over het ressort der heerlijkheid Ruinen, afkomstig uit de verzameling van Hilten, met verzoek om mededeeling, of eventueele afstand welkom zou zijn. Toevallig kon ik met vrij groote zekerheid aangeven, hoe het bedoelde stuk te Utrecht was gekomen. Immers een paar maanden, voordat Drente gecommitteerden naar de Staten van Gelderland en Utrecht zond in verband met haar proces over bedoeld ressort, was de sententie door den Raad van State geveld. Naar alle waarschijnlijkheid hebben dus de Drentsche gecommitteerden een afschrift der sententie overhandigd aan de Staten, bij wie zij hulp gingen zoeken. Onder mededeeling dezer feiten, waaruit de aanwezigheid in 't Utrechtsch staten-archief van 't bedoelde stuk werd verklaard, sprak ik 't vermoeden uit, dat in verband daarmede het aanbod zou worden teruggenomen; doch tevens berichtte ik, wanneer dit niet 't geval was, 't stuk gaarne te ontvangen, omdat de oorspronkelijke sententie hier in 't archief ontbreekt.

In verband met voorloopige onderzoekingen door den Ingenieur-Verificateur van 't kadaster naar de grensscheiding tusschen Drente en Groningen langs de Semslinie moest gebruikt worden de kaart van de grensscheiding Drente-Westerwolde, behoorende bij het Koninklijk Besluit d.d. 5 April 1817 Litt. W. Het bleek echter, dat bij de inbruikleengeving van de nieuwe statenarchieven tot 1851 haar gemis was vastgesteld geworden. Van Gedeputeerde Staten van Groningen werd mij op mijn verzoek ten gebruike gegeven het exemplaar, c. 1819 aan Groningen toegezonden. Doch de Ingenieur meende, dat dit exemplaar niet met die nauwkeurigheid was opgemaakt, welke hij meende te mogen veronderstellen voor de in 't Koninklijk besluit bedoelde kaart. In verband daarmede verzocht ik van Uwe Excellentie de minute dezer kaart ter inzage te mogen ontvangen. Toen bleek inderdaad, dat de Groningsche kaart geheel anders was uitgevoerd dan de Haagsche; de Groningsche was fraaier van bewerking doch de Haagsche vertoonde duidelijke sporen van

triangulatie. Naar aanleiding van dit verschil heb ik Gedeputeerde Staten van Groningen ook van 't Haagsche exemplaar doen kennis nemen. Bij de terugzending deelde genoemd college mij mede, dat de Hoofdingenieur van den provincialen waterstaat in Groningen in 't Groningsch exemplaar het echte meende te zien. Ten onrechte sprak ik telkens van „*het*" Haagsche exemplaar, immers er waren 2 exemplaren. Daarom heeft Uwe Excellentie den Algemeenen Rijksarchivaris opgedragen, 't eene exemplaar aan mijn depôt af te staan; eene aanwinst van groot belang, nu de grensregeling tusschen beide provinciën weder aanstaande is.

De heer W. R. H. Wakker, te Groningen, schonk „aan mijne „verzameling" het stempel der mairie van Norch. Later berichtte hij mij evenwel de bedoeling te hebben gehad 't stempel aan 't museum te schenken. Daarom heb ik het bewuste stuk aan 't museum overgedragen.

Van Burgemeester en Wethouders van Coevorden is in bruikleen overgenomen het nieuw archief der gemeente over 1813—1851.

VII. *Uitslag der pogingen om afschriften te verkrijgen.*

In 't afgeloopen jaar is door den amanuensis bij mijn depôt eene afteekening vervaardigd van de kaart d.d. c. 1819 der grensscheiding tusschen Drente en Westerwolde, aanwezig in het nieuw-archief der provincie Groningen, reeds elders in dit verslag genoemd.

VIII. *Het gebruik van het archief gemaakt door en inlichtingen verstrekt aan autoriteiten en particulieren.*

Persoonlijk werden onderzoekingen ingesteld door de heeren:

den ingenieur-verificateur van het kadaster J. J. de Koningh, te Assen, naar de grensscheiding tusschen Drente en Westerwolde;

Dr. H. G. Jonker, privaat-docent aan de rijks-universiteit te Groningen, naar de resultaten van grondboringen in Drente;

mejuffrouw W. Canter Cremers te Groningen, naar wapens van Drentsche geslachten;

R. Houwink Hz., te Meppel, naar het geslacht Houwink;

H. J. Oosting, te Assen, naar het geslacht Oosting;

J. W. Suringar, te Assen, naar onbekende wapens;

W. Koops, te de Wijk, naar zaken betreffende het vroegere kerspel de Wijk en de vroegere bruggen over de oude Echtensche vaart;

den opzichter van den provincialen waterstaat F. H. A. Stel, te Assen, naar de grenzen van de Smilder-Kloostervenen, de Haler-, Hijker- en Westervenen als genoemd in het Koninklijk Besluit d.d. 16 April 1821 N⁰. 63;

den adjunct-commies 2e kl. ter provinciale griffie J. H. Rensing, te Assen, naar eene kaart (situatie-teekening) van den provincialen weg Assen—de Hilte, die in 1848 zou zijn vervaardigd;

IJ. Zijlstra, te Assen, naar de geschiedenis van Assen;

J. M. van Kuyk, te Assen, naar hetzelfde;

N. W. Hofstede, te Assen, naar den weg en het voetpad langs de Hoofdvaart te Kloosterveen;

W. Koops, te de Wijk, naar de scheiding van het Dikningerbroek in 1772.

De onderzoekingen van den ingenieur de Koningh, den opzichter Stel en den adjunct-commies Rensing hadden plaats in de nieuwe archieven van den Gouverneur en Gedeputeerde Staten.

Schriftelijke inlichtingen werden verstrekt aan de heeren:

Mr. S. Muller Hz., te Rotterdam, over de grenzen der Drentsche kerspelen voor de Hervorming;

Jhr. Mr. V. E. L. de Steurs, te 's-Gravenhage, over den geboortedatum van E. H. Heshusius;

Dr. W. Zuidema, te Amsterdam, over C. H. E. Grootholtman, predikant te Rolde;

L. Ossel, te Kloosterveen, over den onderhoudsplicht eener brug over de Hellingwijk aldaar;

den ingenieur van den rijkswaterstaat W. G. C. Gelinck, te Assen, over hetzelfde;

den rijksarchivaris in Utrecht, Mr. S. Muller Fz., te Utrecht, over de positie van den concierge;

de Konferenz landesgeschichtlicher Publikations-institute, te Leipzig, over het aantal aanwezige oorkonden tot 1600;

Dr. J. S. van Veen, te Arnhem, over 't geschil tusschen Henrick van Haerst en de eigenerfden van Oosterhesselen in 't begin der 16de eeuw;

L. Mentz, Bürgermeister a. D. te Hannover, over het geslacht Mentz.

J. Block, Apotheker a. D. te Bonn, over een brief d.d 1689 uit 't hoofdkwartier van Georg Friedrich von Waldeck omtrent de krijgsbedrijven in de Rijnstreek;

R. Houwink Hz., te Meppel, over het stichtingsjaar van een huis te Anlo, waarin de wapens der familiën Ellents en Sichterman.

Omtrent het onderzoek naar de kerspelgrenzen heb ik reeds boven een en ander gezegd; echter moet nog worden opgemerkt, dat mijn ambtgenoot in Groningen voor mij met groote welwillendheid verifieerde mijne kaart voorzoover het bisdom Utrecht zich over zijne provincie uitstrekte.

Den Commissaris der Koningin, die tijdelijk wenschte te lichten uit het in bruikleen gegeven archief eene situatie-teekening d.d. 1848 van den provincialen weg van Gieten naar de Hilte, moest worden bericht, dat het stuk niet ter plaatse, waar het aanwezig moest zijn, gevonden werd. Omdat zulk een teleurstellend antwoord reeds meermalen had moeten gegeven worden, meende ik mijn leedwezen hierover te moeten betuigen, onder verzekering dat steeds met de grootste nauwkeurigheid werd gezocht. Het bovenvermelde onderzoek, door den adjunct-commies Rensing later ingesteld naar de bewuste teekening had dan ook geen beter resultaat. Tot mijn vreugde kon aan eene andere aanvraag later van Gedeputeerde Staten worden voldaan.

Ook ontvingen Gedeputeerde Staten op hun verzoek een afschrift eener resolutie uit hun nieuw archief, hetwelk volgens hun wensch geauthentiseerd werd.

Naar aanleiding hiervan ontspon zich eene gedachtenwisseling over de vraag, of zulk een authentiek afschrift op zegel moet geschreven zijn en of art. 8 mijner instructie d.d. 1879 kon derogeeren aan de op 7 November 1902 door mij met genoemd

college gesloten overeenkomst, waarbij uitdrukkelijk voor afschriften uit het in bruikleen gegeven nieuw archief schrijfloon werd bedongen. De zegelkosten werden onder protest betaald, en later werden met beroep op n⁰. 8980 van het Periodiek Woordenboek van administratieve en rechterlijke beslissingen inzake van de vermogensbelasting, registratie, zegel enz. voor 't vervolg ongezegelde authentieke afschriften verlangd. Hieraan kan natuurlijk niet worden voldaan, omdat de aangehaalde plaats met zooveel woorden voor gevallen als 't onderhavige een zegel eischt. Het bij de overeenkomst bedongen schrijfloon is mij eerst geworden, nadat ik Uwer Excellentie's tusschenkomst had ingeroepen.

Aan Dr. J. A. Worp, te Groningen, werden ter inzage gezonden de stukken betreffende Lingen uit het huisarchief van Batinge ten behoeve van een opstel voor het 2de deel der Historische Avonden, die in korten tijd zullen verschijnen.

Toen ik later van den Algemeenen Rijksarchivaris vernam, dat Mr. D. Engelberts, officier van justitie te Zieriksee, eveneens in deze stukken belangstelde, omdat zijne familie uit het Lingensche afkomstig was, zijn zij successievelijk ook naar Zieriksee gezonden.

Den heeren B. Meesters te Rotterdam en R. Houwink Hz. te Meppel, die uitvoerige genealogische onderzoekingen wenschten te hebben verricht, werd medegedeeld, dat de amanuensis zich in zijn vrijen tijd gaarne daarvoor beschikbaar stelde. Naar ik later vernam, geschiedt dit werk tot groot genoegen der opdrachtgevers.

Prof. Dr. S. Cramer, te Amsterdam, ontving op zijn verzoek afschrift van stukken betreffende de wederdoopers en Mennisten in Drente.

Aan tal van personen te Assen en daarbuiten werden boeken uitgeleend betreffende de geschiedenis van Drente.

Bij het onderzoek van den ingenieur de Koningh kwam aan 't licht, dat de kaart der grensscheiding Drente—Westerwolde, in 1820 van den Minister van den Waterstaat en der Publieke Werken ontvangen ter uitvoering van het Koninklijk Besluit d.d. 5 April 1817 Litt. W., reeds in 1834 te zoek was. Op hun verzoek ontvingen Gedeputeerde Staten toen in 't voorjaar het Haagsche exemplaar ten einde daarnaar eene kopie te doen vervaardigen. Dit is geschied. Doch deze kopie bleek bij de in bruikleengeving der nieuwe archieven in 1903 weder niet meer aanwezig te zijn, hoewel zij in 1891 nog voorhanden was geweest. Dit gaf aanleiding tot de aanvrage om inzage der oorspronkelijke kaart, waarbij nog een gelijktijdig afschrift aanwezig was, dat voor mijn depôt werd verkregen, zooals reeds boven door mij is medegedeeld.

Bij de inbruikleenneming van de archieven van den Gouver-

neur en Gedeputeerde Staten tot 1851 is overeengekomen, dat inzage dier stukken aan niemand zal worden vergund zonder machtiging van genoemde autoriteiten. Het motief voor deze bepaling kan liggen in de wenschelijkheid om de stukken te vrijwaren tegen het gebruik door onbetrouwbare personen of wel toezicht uit te oefenen over 't onderwerp der onderzoekingen. In 't eerste geval zou niet het minste bezwaar bestaan tegen het verstrekken door mij van mededeelingen uit bedoelde archieven. Hoewel in de overeenkomst niets hieromtrent was bepaald, wilde ik in dezen niet gaan tegen de wenschen van Gedeputeerde Staten en verzocht daarom, hunne meening te mogen vernemen, op den voorgrond stellende dat mijne vraag uitsluitend zich richtte op het belang der onderzoekers; en dat ik slechts ten hunnen bate zulk eene vrijheid wenschte, die van mijne ambtenaren en mij veel tijd zou vorderen. Genoemd college had evenwel bezwaar tegen het verstrekken van mededeelingen als bedoeld; betreur ik dit voor hen, die spoedig zouden moeten zijn geholpen of een kleinigheid wenschen te weten, voor mijne ambtenaren en mijzelf geeft deze meening eene zeer belangrijke tijdbesparing.

Het Genootschap Arti et Amicitiae te Amsterdam zond bericht, dat de voorgenomen tentoonstelling van gildekunst niet zou doorgaan.

Van de Universiteits-bibliotheek te Amsterdam werd een middelnederlandsch handschrift ontvangen ten gebruike door Dr. C. G. N. de Vooys alhier; — van het oud-archief der gemeente Meppel grafboeken ten gebruike door den heer H. J. Oosting; — van genoemd archief en dat van kerkvoogden der Ned. Herv. gemeente te Meppel doop-, trouw- en klokkeboeken en van 't oud-archief van Emmen doopregisters ten gebruike door den heer A. Oltmans.

Uit tal van plaatsen ontving ik inlichtingen omtrent bronnen betreffende de kerkelijke rechtspraak in 't bisdom Utrecht voor de Hervorming; tengevolge daarvan waren maandenlang tal van handschriften van elders hier gedeponeerd voor mijn gebruik. Met erkentelijkheid moet ik in verband hiermede vermelden, dat de Algemeene Rijksarchivaris eenige Haagsche stukken in zijn archief heeft doen collationeeren.

IX. *Uitslag van bemoeiingen met gemeente,- waterschaps- en andere archieven.*

Zooals ik reeds boven opmerkte is in het afgeloopen jaar het nieuw archief der gemeente Coevorden over 1813—c. 1851 in

bruikleen verkregen. Toen indertijd het oud-archief dier gemeente in bruikleen werd overgenomen, werd de hoop tegen mij uitgesproken, dat de daardoor te verkrijgen meerdere ruimte gelegenheid zou geven de nieuwe archieven behoorlijk te kunnen bergen. Toen ik later de vrees vernam, of het gewenschte effect wel was verkregen, wendde ik mij tot Burgemeester en Wethouders met verzoek mij daaromtrent mededeeling te doen, als ook of zij tijdelijke inbruikleengeving aan mijn depôt wenschten. Het antwoord deed de behoefte aan hulp voor de stukken zien en tevens den wensch van Burgemeester en Wethouders, dat zij in bruikleen zouden worden aangenomen. Met machtiging van Uwe Excellentie is zulks geschied. In de zomerdagen is toen de overzending gevolgd. Deze bleek zeer noodig te zijn, de stukken waren uiterst vochtig, zoo vochtig dat zij niet konden geborgen worden, maar open neergelegd zijn in het depôt om een behoorlijken graad van droogte te verkrijgen. Dat dus de inbruikleenneming het behoud der stukken is, is in dit geval een feit.

In 't najaar berichtte de Burgemeester van Coevorden mij, dat hij zou bieden op eenige stukken in een aangekondigde verkooping. Met ingenomenheid maak ik hiervan gewag, omdat zulk een overleg mij voorkomt in 't belang der openbare instellingen en besturen te zijn.

Assen, 20 Februari 1907.

De Rijksarchivaris in Drente,

JOOSTING.

AANWINSTEN

VAN HET

RIJKSARCHIEF IN DRENTE

in 1906.

A. Stukken geschonken door den heer J. M. van Kuyk, commies ten gouvernemente van Drente, 13 Februari 1906.

I. Stukken afkomstig van de onderlinge scheepsverzekering-maatschappij te Gasselter Nijeveen. 1820—1856.

1. Acte van oprichting eener onderlinge scheepsverzekering-maatschappij door schippers te Gasselter-Nijeveen. 28 Januari 1820.

1 stuk.

2. Boek bevattende de rekening en verantwoording van den boekhouder en de notulen der onderlinge scheepsverzekering-maatschappij te Gasselter-Nijeveen over 1820—1856.

1 deel.

N.B. In hoofdzaak diende 't boek om aan te teekenen de administratie van den boekhouder, waarbij ook kwijtingen worden aangetroffen en inschrijvingen van nieuwe en afschrijvingen van oude «gildebroeders.»

Bij 't ingeschreven besluit d.d. 27 December 1855 werd met algemeen goedvinden besloten, de gelden te deelen «en alzo de «gilde te vernietigen». Die verdeeling schijnt in 1856 te zijn gevolgd.

II. Stukken afkomstig van Herman Lunsche te Norch. 1621.

3. Vonnis van Drost en Gedeputeerden in 't geschil tusschen Herman Lunsche en de ingezetenen van 't kerspel Norch, waarbij aan laatstgenoemden, „bij provisie" wordt toegekend $^2/_3$ van de opkomsten der St. Nicolaas- en St. Maartens-vicarie te Norch ten behoeve van hun predikant en aan Lunsche $^1/_3$ ten behoeve

van een student in de theologie, onverkort hunne rechten op de collatie der vicarie. 1 November 1621.

1 stuk.

N.B. Blijkens dorsaal opschrift was 't stuk bestemd voor «den «e. Harmen Lunsche.»

III. Stukken afkomstig van Joachim Lunsche te Norch. 1646.

4. Vonnis van Drost en Gedeputeerden waarbij zij den gewezen predikant te Norch Fridericus Mylander zijn eisch tegen Joachim Lunsche, als patroon „van seeckere vicarije tot Langeloo", tot uitkeering van $^{1}/_{3}$ der vicarie-opkomsten ontzeggen. 10 September 1646.

1 stuk.

N.B. In dorso staat «rakende de viccarie te Norgh en de «plaats te Langelo.»
Lunsche grondde zijn verweer op 't feit, dat Mylander de $^{2}/_{3}$ der vicarie ten volle had genoten, en dus niets meer te vorderen had (vgl. N^{0}. 3); en dat bovendien al diens vorderingen bij overeenkomst d d. 27 December 1643 ten overstaan van gecommitteerden van Drost en Gedeputeerden waren vereffend.

IV. Stukken afkomstig van Warmolt Lunsche te Norch. 1700.

5. Overeenkomst tusschen Gerhard Sloot tot Cannevelt en Singraven en Warmolt Lunsingh, waarbij de laatste afkoopt de beweerde leenplichtigheid van Havinge-goed te Een, met den Oldenhof en Ooster- en Wester-Havinge, in 't kerspel Norch—Veenhuizen en in de marke van Een, 11 April 1700. Met uittreksel uit een leenboek d.d. 1632, vermeldende de beleening dier goederen op Joachim Lunsche; 1700.

1 charter en 1 stuk.

V. Stukken afkomstig van Dr. W. Tonckens te Norch. 1748, 1754.

6. „Last en instructie voor de volmagten dezes caspels Norch „na de landdag, die gehouden staat te worden te Assen aanstaande „Maandag, zullende zijn den 30 Dec. 1748."

1 stuk.

N.B. Een der gevolmachtigden was W. Tonckens.

2. Volmacht door de eigenerfden van 't kerspel Norch op Dr. W. Tonckens voor den landdag van 19 Maart 1754, bij ontstentenis van Otto Jans. 17 Maart 1754.

1 stuk.

N.B. De volmacht werd verleend »voor de tuirbeurt van «Norger-Oosteinde."

VI. Stukken van onbekende herkomst. (c. 1800?).

8. Afschrift der acte d. d. 19 September 1701, waarbij Roelof Winters (te Eelde?) den landschapssecretaris Lucas Nysingh toestaat 't verleggen van den weg ten westen achter zijn appelhof naar ten noorden van 't huis bewoond door Harmen Willems. (c. 1800?).

1 stuk.

B. Stukken geschonken door den heer C. E. Oosting, 1ste luitenant der veldartillerie te Bergen-op-Zoom, 28 Februari 1906.

I. Stukken afkomstig van B. E. Kymmell, wed. W. Hiddingh, eigenares van Vredenrust te Hoogeveen. 1788.

1. „Erfpachtbrief van de bank in de Hoogeveensche kerke", door Roelof baron van Echten, heer van Echten en der jurisdictie van 't huis Echten, verleend aan B. E. Kymmell weduwe W. Hiddingh, eigenares van Vredenrust te Hoogeveen. November 1788.

1 stuk.

II. Stukken afkomstig van Mr. G. Oosting. 1810—1814.

a. *Stukken afkomstig van Mr. G. Oosting als commissaris tot het werk der verponding in het ressort en het arrondissement Hoogeveen. 1810.*

2. Brief van „de hoofdcommissie tot de zaken der verponding" aan „de(n) commissaris tot het werk der verponding in 't ressort „en arrondissement Hoogeveen" G. Oosting. 24 October 1810.

1 stuk.

3. Kwijting van Mr. G. Oosting, commissaris tot het werk der verponding te Hoogeveen, door den landmeter van het kadaster B. van Duyn aldaar, wegens „voorschot op zijn verdiend meetloon" en „ter betaling der arbeiders of kettingslepers". December 1810.

1 stuk.

N.B. De kwijting is doorgeslagen.

b. *Stukken afkomstig van Mr. G. Oosting als ontvanger der verponding in het arrondissement Hoogeveen. 1811—1814.*

4. Brieven van „de administratie van het cadaster in de „Hollandsche departementen" en „de chef der divisie tot de „liquidatie van de administratie van het cadaster", ingekomen bij Mr. G. Oosting als ontvanger der verponding in het arrondissement Hoogeveen. 18 Maart 1811—1812 Juni 8.

1 omslag.

5. „Staat op de verantwoording van G. Oosting ontvanger „der verponding over het arrondissement Hoogeveen, wegens de „liquidatie der molens, fabrieken en trafieken voor de termijnen „van de jaren 1806 tot en met 1811". — 1814.

1 stuk.

N.B. Deze staat is opgemaakt door «de(n) eerste(n) commis «van de contrôle en liquidatie van de voormalige Hollandsche «verponding»; daarbij was gebleken, «dat de liquidatie in allen «deele behoorlijk en conform de orders was geëffectueerd».

C. Stukken geschonken door den heer Levie te Assen, 10 April 1906.

1. Acte van overdracht van een plaats c. a. in 't westen van Norch door Gijsebartus Gosinjet en Cristoffeltie Brouwers el. aan Hindrik Suinge c. s. te Norch. 11 Juli 1755.

1 charter.

D. Stukken geschonken door den Rijksarchivaris in Groningen, 2 Juli 1906.

I. Stukken afkomstig van de familiën Wijntjes en Uldriks. 1671—1770.

a. *Van Hendrik Wijntjes.*

1. Acte van aankoop door Hendrik Wyntiens, schulte te Norch en Veenhuizen, en Lamegien Schijrenbeeke e.l. van Hermen Barelts van 3 spint waardeel, een akker bouwland (den Polacker op Ostervelt) en 't waardeel in de marke der 3 buurschappen onder 't kerspel Norch. 19 November 1671.
1 charter.

b. *Van Josua Wijntjes.*

2. Commissie van Drost en Gedeputeerden van Drente op Josua Wijntjes (na 't overlijden van Hendrik Wijntjens) tot schulte van Norch en Veenhuizen. 11 Mei 1714.
1 charter.

N.B. Deze commissie werd verleend ingevolge 't besluit van Ridderschap en Eigenerfden d.d. 20 Maart 1714, waarbij J. Wijntjes tot schulte van Norch was gekozen.
In dorso van 't charter verklaring der eedsaflegging voor Drost en Gedeputeerden d d. 11 Mei 1714.

3. Acte van ruiling, waarbij Josua Wijnties, schulte van Norch en Veenhuizen, verkrijgt van Luitien Sickens eene keuterij in 't westeinde van Norch, 1 spint waardeel in de marke van Norch, Zuid- en Westervelde, $^3/_4$ van 't hooiland het Hulgt in 't kerspel Roden, een stuk hooiland bij Oostervoort, mandeelig met Steeven Thijs, 1 „mat" in de Battebarge en $4^1/_2$ mud bouwland op den esch van Norch; — een en ander tegen een halven kamp achter W's „hofte". 18 Maart 1723.
1 charter.

N.B. In dorso van 't charter eene verklaring van L. Sickens, dat hij den verkregen halven kamp weder aan J. Wijnties had verkocht, 17 Augustus 1724.

4. Acte van aankoop door den schulte Josua Wijnties en Johanna Posthumus e. l. te Norch van Albartus Hubbelink van Oldeberkoop van 4 spint of 1 vol vierendeel waardeel in de gescheiden en ongescheiden marke van Norch, Zuid- en

Westervelde, vrij van „scholtmolt", — de Voortmaat en een ander stuk hooiland in 't Kleine Buurmatien, beide in de marke van Norch, — den Groten en het Kleine Holtacker, den Torenacker en een „heerschapsacker". 24 Mei 1734.

1 charter.

c. *Van Titia Wijntjes gehuwd met G. T. Uldriks.*

5. Acte van aankoop door den ingenieur G. T. Uldriks en Titia Wijntjes e. l., van Winschoten, van de erfgenamen van Lambert Boelens en Greetien Freriks e. l. van 2 spint waardeelen in de gescheiden en ongescheiden marke van Norch, Zuid- en Westervelde, belast ieder spint met $^{3}/_{4}$ spint „scholtmolt". 8 Juni 1770.

1 charter.

II. Stukken van onbekende herkomst. (c. 1650 ?)—1703.

6. „Reselutsy van de lansdach." — Afschrift van besluiten van Ridderschap en Eigenerfden d.d. 20 Maart 1643 tot het uitschrijven van grondschatting en omslagen. (c. 1650 ?).

1 stuk.

7. Afschrift der acte van scheiding d.d. 28 October 1646 van „het bosch tot Seyen" tusschen de gerechtigden. (c. 1650 ?).

1 stuk.

N.B. De gerechtigden waren de provincie Groningen en Omlanden, jhr. Johan van Welvelde, de kinderen van wijlen Evert Leeuwe, Geert Rembers c. s., 't St. Geertruids-gasthuis (te Groningen ?), Claes Evers, Dentinga c.s., de (gesaecularíseerde) abdij te Assen en Arent Tijmans (voor ter Aert).

8. Afschrift der „Informatie door authorisatie van 't eerwaarde „sinodus genomen tot Roden den 13 en 14 Octb. 1697, over die „vervoringe van die dochter van Rolef Smeenge van die Gere- „formeerde tot die Paapse religie en over andere gepleegde „paperijen." (c. 1700 ?).

1 stuk.

N.B. Dit stuk is gedrukt in den Nieuwen Drentschen Volksalmanak voor 1906 bladz. 31—40.

9. Geapostilleerd request van Jannechjen . . . . . (1) weduwe

(1) In 't H.S. niet ingevuld.

van Emmerik Everts in de Haalweide aan den drost van Drente, om verlof tot den verkoop van eenige vaste goederen van haar en hare kinderen. 1703.

1 stuk.

E. Stukken geschonken door den heer C. A. H. Stous te Assen in October 1906.

1. Acte van overdracht van een stuk land gen. „de Legesyt „van de kamp met de vredenge" (te Wesup ?) door Jan en Jannes Oldenweninge te Wesup aan Andries Lammerenge aldaar. 19 Juni 1736.

1 charter.

2. Acte van overdracht van $^1/_3$ in Nijenwenengeplaats te Wesup en $^1/_3$ in de Diefhoolt „in het vene agter de marche in „de Urfvelder markte" door Hinderik Grotjans te Arvelde en Tryntier Nijenwenenge c. u. aan Anderies Jansen of Nijenwenenge te Weesp. 18 Mei 1742.

1 charter.

3. Acte van overdracht van 't erf Oldeweninge te Wesup door de erfgenamen van Grietyen Ybinge wed. Jan Wolters Kampman aan Jan Nijenwening te Wesup. 27 Mei 1779.

1 stuk.

N B. 't Erf was op 14 October 1772 onderhands verkocht door wijlen Jan Wolters Kampman.

Het Rijksarchief in Limburg.

I. *Toestand der bewaarplaats van het archief.*

Door het stoken des winters, het openzetten van deuren en vensters des zomers en het plaatsen van bakken met ongebluschte kalk, werd de vochtigheid zooveel mogelijk geweerd.

Ook thans acht ik mij genoodzaakt Uwer Exellentie's aandacht te vestigen op het gebrek aan ruimte, dat zich nu steeds meer en meer doet gevoelen, opdat Uwe Excellentie het toch daarheen gelieve te leiden, dat de ruil van terreinen tusschen het Rijk in de Gemeente Maastricht zooveel mogelijk bespoedigd worde. Zóó kan, op het daarbij vrijkomend kazerneterrein, ten Z. van dit Rijks-archief, de noodzakelijke ruimte voor het uitbreiden daarvan gevonden worden en tevens de zoo noodzakelijke portierswoning gebouwd, vooral wijl de tegenwoordige woning, de eenige in de buurt van het archief beschikbaar, zelfs aan de bescheidenste eischen der gezondheidsleer niet voldoet en de buurt zelve onder moreel opzicht te wenschen overlaat.

II. *Toestand der reddings- en brandbluschmiddelen.*

Deze bevinden zich in bevredigenden toestand, geene verandering werd daarin aangebracht.

III. *Toestand van de archiefverzamelingen.*

Wederom werden vele dossiers processtukken, afkomstig van de talrijke schepenbanken van het arrondissement Maastricht, in 1884 in de volslagenste wanorde van de griffie der arrondissements-rechtbank overgenomen, waar zij in 1865 veel geleden hadden bij een hevigen brand, van portefeuilles voorzien. Dit geschiedde ook met de archivalia onder de aanwinsten vermeld.

IV. *Werkzaamheden en voortgang der inventarisatie en ordening van het archief.*

Gelijk eenigszins uit hoofdstuk VIII zal blijken, werd dit jaar wederom veel tijd besteed aan het beantwoorden der vragen tot ons gericht, die soms veel opzoekingen noodzakelijk maakten, want zeer veel wordt ons gevraagd, onder allerlei opzichten, over oudheden enz., dat niet rechtstreeks uit de archieven kan worden beantwoord.

Al die vragen op te teekenen zou te ver voeren, want daar hier ter stede weinig elders gelegenheid is, om de weetlust te bevredigen, wordt ons archief vaak tot dit doeleinde bezocht, ook door hen, die geen eigenlijk begrip van het doel van een archief hebben, maar om over oude platen, oudheden, schilderijen enz. inlichtingen in te winnen.

Met het schiften, inpakken der verschillende archivalia in het vorig hoofdstuk bedoeld, en in mijn jaarverslag over 1899 breeder omschreven, werd door den heer Hoofd-commies voortgegaan.

De heer Adjunct-Commies werkt met ijver aan het rangschikken der archieven en inventariseeren der zegels. Genoemde heer hoopt dit jaar 1907 den 1en Juli den dag te herdenken, dat hij vijf- en twintig jaren aan dit archief werkzaam zal zijn.

Ook de dienstreizen tot het zoeken en schiften der archivalia en het inventariseeren daarvan, om, overeenkomstig mijne instructie, de aanwinsten in het jaarverslag te kunnen vermelden, nemen veel tijd in beslag.

Door mij werd verder voortgegaan met de volledige rangschikking volgens het beginsel van oorsprong of „Provenienzprincip" der archieven, vroeger alle geplaatst volgens het idee van „stukken betrekkelijk op" en de inventarisatie der registers van dit Rijks-archief, waarbij deze registers van kleine etiketten worden voorzien, die de oorspronkelijke opschriften niet bedekken; het voorzichtig verwijderen der later daarop aangebrachte opschriften, zonder de oude opschriften te schaden, van al die registers kost veel moeite, maar het voordeel er van is dit, dat met behulp der oude oorspronkelijke opschriften vaak beter dan uit den inhoud alleen kan worden bepaald, van welk college of welken ambtenaar die archivalia afkomstig zijn. In dit werk werd ik bijgestaan door mej. P. Flament, die mij ook hulp verleende bij het inventariseeren der talrijke aanwinsten in dit en het vorige jaarverslag vermeld.

V. *In druk uitgegeven bescheiden behoorende tot het archief.*

In de „Publications de la Société historique et archéologique dans le Limbourg", deel XLII, Maastricht, Leiter—Nijpels. 1906. 8°.

Door den heer Dr. P. Doppler, hoofdcommies bij dit Rijksarchief:

Schepenbrief van St. Servaaskapittel te Maastricht (vervolg), bladz. 81—210.

Bijdrage tot de geschiedenis der tijdrekenkunde te Maastricht in de Middeleeuwen, bladz, 211—230.

Door den heer Dr. J. A. E. Schoenmakers, arts te Sittard:

Bijdragen tot de geschiedenis der hoofdbank Climmen, bladz. 231—470.

Door den ondergeteekende:

Diplomen en charters der proosdij van Meerssen te Brussel in het algemeen Rijksarchief, bladz. 473—485.

In „de Maasgouw, orgaan voor Limburgsche geschiedenis, taal- en letterkunde", 28e jaargang 1906, verschenen de volgende artikelen, die geheel of gedeeltelijk aan dit Rijksarchief zijn ontleend of waarvoor althans daarvan is gebruik gemaakt:

Door den heer Jos. M. H. Eversen, adjunct-commies aan dit Rijksarchief:

Beschrijving der zegels van voormalige Venlosche Regeeringspersonen, bladz. 5—7, 11—14, 20—23, 27—30, 35—37, 46—48, 53—56, 62—64, 70—72, 78—80, 86—88.

Een onbekend zegel der hoofdbank Beek (land van Valkenburg) uit het jaar 1609, bladz. 96.

Door den heer Dr. P. Doppler, hoofdcommies aan dit Rijksarchief:

Verpanding der heerlijkheid Beegden in 1676 en 1680, bladz. 9—11.

Een lofdicht op de professie van Josephus Leonardus Franssen in het Kruisheerenklooster te Maastricht, bladz. 33—34.

Eenige notarieele akten betreffende St. Servaaskapittel te Maastricht, bladz. 49—51.

Bijdrage tot de geschiedenis der Reclusen te Maastricht, bladz. 66—68.

Eenige schilderstukken van Jan Baptist Coclers, blad. 80.

Verkoop van een huis te Maastricht in 1571, bladz. 84.

Schepenen der heerlijkheid Berg, bladz. 92.

Benoeming van Laurens Coumans tot schepen der bank Bernau, bladz. 96.

Door den ondergeteekende:

Familie Gronsfeldt—Diepenbroeck en Töring—Ittenbach, bladz. 49.

VI. *Aanwinsten.*

A. **Archivalia.**

I. *Door overname:*

Van den heer Ontvanger der Registratie en Domeinen te Roermond.

Administration nationale (régie) de l'enregistrement et des domaines. Direction de Maestricht. Bureau de Maeseyck.

22 Pluviôse	an	III— 6 pluviôse	an	VI	Ontvangsten.	Reg.	folio.
22 Brumaire	„	VII—17 prairial	„	VII	„	„	„
17 Prairial	„	VII—19 ventôse	„	VII	„	„	„
15 Brumaire	„	IX—29 floréal	„	IX	„	„	„
29 Floréal	„	IX— 2 pluviôse	„	X	„	„	„
3 Pluviôse	„	X— 2 thermidor	„	X	„	„	„
3 Ventôse	„	XI—24 frimaire	„	XII	„	„	„
10 Nivôse	„	XIII—29 Sept.		1806	„	„	„

23 Pluviôse	an	III—30 ventôse	an	V	„	„	„
1 Germinal	„	V—30 prairial	„	VII	„	„	„
21 Ventôse	„	VIII—15 brumaire	„	IX	„	„	„
25 Frimaire	„	XII—10 nivôse	„	XIII	„	„	„
2 Januari		1812—17 Maart		1815	„	„	„

1 Germinal	an	V—22 brumaire	an	VII	„	„	„
2 Thermidor	„	X— 2 ventôse	„	XI	„	„	„
3 October		1806—13 Januari		1812	„	„	„

18 Maart	1815—10 Aug.	1816 Ontvangtsen.	Reg.	folio.
12 Aug.	1816—30 December	1817 „	„	„
6 Febr.	1819—14 Maart	1820 „	„	„
14 Maart	1820—15 April	1823 „	„	„

Registers van ontvangst der Domeinen. Directie te Maastricht. Kantoor te Maeseyck.

16 April	1823—30 Sept.	1825 Ontvangsten.	Reg.	folio.
1 October	1825—30 Nov.	1827 „	„	„
1 Dec.	1827— 8 Sept.	1828 „	„	„

1762—1763. „Chinsregister der volgens octroi van 4 December 1739 uyt de gemeente van Echt aangegravene erven soo onder het hondtschap Pey gehoorende tot de voorscreven gemeente als ten opsichte der perceelen bij eenighe ingesetenen van Waldvucht, Breuckelcken en Haeren aengenomen edoch onder de indispatabele jurisdictie van Echt gelegen." Reg. folio.

1615. „Register der schutterije ofte Broederschap van de Heylighe patroonen Monulphus ende Gondulphus opgericht den 20 Januari 1615 door de Hooghw. Heere Engelbert Boonen Hoogen proest en S. Servaas q. q. grondtheere van Mechelen ende Grimby zaliger memorie."

Hiernieuwd door Hermannus Booten notaris van St. Servaaskapittel na 1724.

Daarachter: Etat des rentes et redevances dus par les communes à la République Française. Bureau de Maeseyck. Reg. folio.

1662—1780. Ontvangstregister van de beneficiën van H.H. Missen in de kapittelkerk van Maeseyck. Reg. folio.

(Al deze registers, op het voorlaatste na, kunnen voor een eventueelen ruil van archivalia met België in aanmerking komen.)

II. *Door aankoop:*

ARCHIVALIA DER HEEREN VAN KESSEL UIT DE FAMILIE VAN MERWYCK.

(Ook stukken betreffende de familiën Vygh, van Essen, van Stepraedt, van Isendoorn, van Renesse, van Pollart, van Efferen van Rhoe d'Obsinnich, van Kessel en van Kessel genaamd Roffart).

Algemeenheden, familiecontracten enz.

18e eeuw. Register der papieren en documenten behoorende aan de familie van Merwyck en het huis Kessel. Reg. folio.

1598—1681. Huwelijkscontracten en deelingen, gedeeltelijk afschriften van charters (zie jaarverslag van 1905, bladz. 389—395).

1700 en 1706. Wapenverklaring der familie de Rhoe d'Obsinnich.

Tol te Kessel.

Rekeningboeken.

1612—1630	4	Reg.	folio.	
1633—1634	1	„	„	
1636—1639	1	„	„	
1663—1683	2	„	„	
1676/'77 April 1	1	„	„	
1677/'78 „ 1	1	„	„	
1680 Maart 3/1681 Maart 31	1	„	„	
1684 April 11/1685 April 30	1	„	„	
1692/'93 April 10	1	„	„	
1693 April 10—December 31	1	„	„	
1693 Oct. 10—December 31	1	„	„	
1694—1695		Reg.	folio	in triplo.
1696—1701		„	„	„ duplo.
1702	1	Reg.	folio.	
1703—1704		Reg.	folio	in duplo.
1705	1	Reg.	folio.	
1706—1710	5	„	„	alle in duplo.
1711—1712	2	„	„	
1713—1724	12	„	„	„ „ „
1724 Dec. 12—1725	1	„	„	
1726—1729	6	„	„	
1731—1733	3	„	„	
1751/'56 Mei 1	5	„	„	
1758 Mei—Sept. 11	1	„	„	
1758 Mei 1—1759 Dec. 31	1	„	„	
1761	1	„	„	
1763	1	„	„	
1768—'77	10	„	„	
1778—1788	1	„	„	
1789—'90	2	„	„	beide in duplo.
1791	1	„	„	

1702—1713. Memorie van hetgeen voor annotitie is aangegegeven gedurende die jaren. 2 Reg. folio.

1717—1718. Rekeningen van de Maasschippers. 2 Reg. folio.

Kesselsche en Oostersche tol (1).

1793—'98. Annotitieboek der ontvangst. Reg. folio.

17e en 18e eeuw. Documenten betreffende den Kesselschen en Oosterschen tol, vooral verwikkelingen en processen met de steden Nijmegen en Roermond (die beweerden vrijdom van tol te hebben), ook rekeningen, staten van hetgeen ten dienste der militaire magazijnen door de proviadoors langs de Maas is gevoerd 1702—1713. Bundel in 1 portefeuille.

Oostersche tol.

1710—1719. Snaphanen, pistolen en „karbinders" (karabijnen) zonder tolrechten langs de Maas vervoerd ten behoeve van den Koning van Pruissen. Reg. folio.

Asselsche en Oostersche tol.

Staat van hetgeen de Maas gepasseerd is zonder betaling, voor de Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden op den Asselschen en Oosterschen tol ten behoeve van den markies van Hoensbroek. (2)

Veer te Kessel.

17e en 18e eeuw. Bundel stukken in 1 portefeuille.

Huis Kessel, huis Offenryt te Blerik, molen te Offenbeeck, te Beesel, veer te Blerick, visscherij te Kessel, huis in gen Oey, Kalvenhof, huis de Saldstaat en verdere goederen der familie van Merwyck.

1624—1629. Rekening van ontvangst van het huis Kessel (renten, goederen, hoeven en cijnzen). Reg. 48.

---

(1) Over de Oostersche tol, zie Publications . . . . . . de Limbourg, dl. XXXI, bladz. 291—295.
(2) n.l. de Tollen waren ten behoeve van den Markies.

1688—1782. Oude en nieuwe pachtcedulen. Reg. fol.

17e en 18e eeuw. Bundel.

17e en 18e eeuw. Rekeningen en resolutien (o. a. wegens de visscherij in de Maas). Bundel.

17e en 18e eeuw. Verpachtingen, transactiën, geldopnamen enz.

Heerlijkheid Blitterswijck.

Extract uit het meetboek der heerlijkheid Blitterswijck betreffende de goederen der heeren.

Processen (bijna alle fragmenten).

Na 1615. Agnes Catharina Gravin van Limburg en Bronckhorst vrouwe tot Well, als voogdes van Bernard Albert Diederick van Lynden, zoon van haar en Diederick van Lynden heer tot Blitterswyck, jonker Willem van Merwyck tot Kessel, als man van Judith van Lynden en de kinderen en erfgenamen van Diederick van Lynden ter eenre tegen de Weduwe van Jan Embden tot Ossenbroeck ten andere zijde.

1616. Casper van Merwyck tegen Matthys Kessels.

1621. Casper van Merwijck tegen Arns Kessel.

1624. Anna de Monnix weduwe Jaspar Merwyck tegen de voorkinderen van dezen bij Walraven van Stepraet.

1650—1651. De baron van Merwyck tegen Hendrik Schuller

1653. Geertruyt van Deelen weduwe van Lynden tegen Frans van Lynden, Adriaen Reiner de Heerden en Willem v. Merwyck.

1654—1683. De momboor van het vorstendom Gelre (Overkwartier) tegen de weduwe en erfgenamen van den heer van Kessel (van Merwyck).

1656—1657. De inwoners van Kessel tegen den heer der heerlijkheid (de baron van Merwyck).

1674. Willem van Merwyck, heer van Kessel, tegen de inwoners van Kessel.

1675 en volg. jaren. Jan Adam Schenck van Nydeggen, tegen Willem van Merwyck, heer van Kessel.

1680—'86. De barones van Merwyck tegen Frans Lambert de Bruyn.

1681. De barones van Kessel tegen Jacob zoon van Andries Zanders.

1682. De barones van Kessel tegen Jan Winckers.

1682—1685. De weduwe Pollart geboren van Hardenraidt tegen den heer van Kessel (van Merwyck) over het jachtrecht van Kesseleyck.

1682—1687. De advocaat van Pallant tegen de vrouw van Kessel en haar oudsten zoon.

1683. Judith van Lynden, weduwe van Merwyck, vrouwe van Kessel tegen Merten Schoenmaeckers.

1683—1685. De crediteuren pretendeerende op de kooppenningen van het huis en de heerlijkheid Blitterswyck en den hof Tongerlo te Sevenum tegen de gravin van Limburg-Stirum-Bronckhorst weduwe van Falckenstein.

1683—1694. Caspar van Merwyck tegen Frans van Lynden, over de heerlijkheid Blitterswyck.

1683. De weduwe en erfgenamen van Jan Nabben en Symon Pelsers tegen de erfgenamen van Jonker Godefried Johan van Stepraey.

1685—'95. Judith van Lynden douairière van Merwyck vrouwe te Kessel tegen de inwoners van Kessel.

1686. De weduwe Leuth geboren Smullingh en de erfgenamen van de weduwe de Renesse tegen den baron van Merwyck.

1688—'89. Frans Lambert de Bruyn, collecteur van den Oosterschen tol, met hem gevoegd de heer van Zierstorff, als voogd van de minderjarige kinderen van (het kasteel) Hillenraedt, (1) en de barones van Merwyck, vrouwe te Kessel tegen Matthys Jennet.

(1) van Hoensbroeck. Het Kasteel Hillenraedt, nog behoorend aan de familie van Hoensbroeck te Türnich, ligt bij Roermond onder Swalmen en is treurig onderkomen. Er zijn nog fraaie familieportretten, o. a. van de laatste abdis van Thorn, Cunigondis van Saxen.

1689. De barones van Merwyck, vrouwe te Kessel, tegen Jan Gielissen.

1689—± 1712. Martin Beurskens tegen Caspar van Merwyck.

1690. De weduwe en erfgenamen van den raad Peter van Wevelinckhoven tegen Caspar van Merwyck.

1691. De baron van Merwyck, heer te Kessel tegen den baron van Lynden, heer te Hemmen.

1692. De kolonel van Rhoe, heer tot Baerlo, als man van vrouwe N. van Hardenbergh tegen Caspar van Merwyck, heer van Kessel.

1692. De baron van Merwyck tegen Jan Kessel.

1692. Appel in zake Frans van Lynden, heer te Hemmen, tegen Cornelis van Lith.

1694. De baron van Merwyck tegen Jan Jozef Bieren, heer te Baerlo.

Circa 1694—'95. Frans baron van Lynden, heer tot Hemmen en Blitterswyck, tegen de freules gezusters van Rhede van Hernen.

1696. Frans baron van Lynden, heer tot Blitterswyck, tegen den bisschop van Roermond (alleen de declaratie van kosten nog over).

1705. Caspar baron van Merwyck, heer van Kessel, tegen de „entreprenneurs van de vivres en de vouragie".

1707—1709. De baron van Merwyck tegen Leonard van den Broeck.

Circa 1708. Rekening van den advocaat van Aerssen in een proces voor den baron van Merwyck.

1712. De baron van Merwyck, kanunnik van het munster van O. L. Vrouw te Aken, tegen Jacob en Thys Beurskens.

1718—1722. Adam Lodewijck baron van Hund, heer van Glasenap of Holtmühlen te Tegelen, tegen den baron van Merwyck wegens jachtrecht.

1719. De regeerders van Helden tegen den baron van Merwyck heer te Kessel.

1720—1730. De baron en na hem de barones van Merwyck tegen den baron de Horion, heer van Colonster en den baron Bertolff.

1728. De advocaat van den Bossche tegen de douairière van Merwyck.

1739. De douairière van Merwyck tegen de voogden der kinderen van Jonker Ernst Maximiliaan van Kessel en Geertruy de Bruyn.

1740. De provisoren van het St. Hieronymuscollegie te Keulen over eene rente van 84 patacons (1) van een kapitaal van 120 goudgulden ten laste van het huis Kessel tegen Willem van Merwyck heer te Kessel.

Familiën van Kessel genaamd Roffart en van Kessel.

1608. Gerard van Kessel, gen. Roffart tegen Sibert van Eyll wegens de pacht op Heimeraarveld.

1644. Georgius Fusel tegen de weduwe Godart van Kessel.

1674. De weduwe van Godard van Kessel genaamd Roffart geboren Maria Spel tegen de kinderen van Catharina in gen Ryth.

CYNSHOVEN BEHOORENDE AAN DE HEEREN VAN KESSEL.

Cynshof te Kessel.

16e eeuw. Legerboek der cynzen. Reg. 8o obl.

1713—1752. Cijnzen. Reg. folio.

Laatbank te Holtblerick.

1601—circa 1626. Cynsboek (aanteekeningen van betaling). Reg. folio.

Ca 1605 tot 1670 (vóór 1627 afschrift van een ouder register). Cijnsboek (verheffingen van laatgoederen). Reg. 4o.

---

(1) Een patacon is ongeveer f 1.80.

1571—1798 December. Idem. Reg. folio.

1609—1695. Idem. Reg. folio.

1681—1793 (vernieuwd in 1684). Cynsregister, der cynzen vervallende op St. Lambertus, St. Andries en St. Thomas. Reg. folio.

1753—1772. Cynregister tevens dienende tot klapper op een ander register. Reg. folio.

1790—1797. Beur- of ontvangregister der cynzen. Reg. folio.

1715—1798. Opdrachten. Achterin: 1719. Twee arresten op goederen. Reg. folio.

1650—1717. Gedingboek. Achterin: 1729—1770. Eedsafleggingen der schepenen, gerichtsschrijvers en gerichtsboden. Reg. folio.

Burensche laathof te Beesel.

1616—1790. Laatboek (verheffingen) met extracten uit een ouder laatboek uit de 16e eeuw. Reg. folio.

+ 1617—1633. Aanteekenboek aangaande den cyns aan gene zijde onder Beesel gelegen (ontvangsten enz.) Reg. folio.

1681—1797. Ontvangstregister der cynzen onder Beesel. Reg. folio.

Laatst der 16e of begin der 17e eeuw. Legerboek der laatgoederen. Reg. folio.

SCHEPENBANK KESSEL.

Rechterlijk.

1681. Mei 27. Reglement op de breuken.

17e en 18e eeuw. Processen in zake de schout ambtshalve klager. Eenige fragmenten o.a. over een jachtdelict begaan door Peter Schoenmakers schaapherder — over geweldadigheden gepleegd door Gubbel den knecht van het veer te Kessel en consorten — over verwonding toegebracht aan Jan Winckers enz.

Circa 1683. Proces van Joris Donckels, als man van Judith Rutten, tegen Dries Janssen en consorten.

1700. Idem van het St. Antonius-gild te Kessel tegen de erfgenamen van Hendrik van Soest.

Dorpsbestuur.

1618—1665. Register der lasten. folio.
1694—1718. Staat der renten staande op het dorp Kessel. Reg. folio.
1694 Sept. 9. „ „ " " " " " "
1746. Rekeningen. Reg. folio.
1749. " " "
1765. „ van den schatbeurder. Reg. folio.
1767. " " " " " "
1768. " " " " " "
1769. " " " " " "
1770. " " " " " "
1754. Capitatie Lijst.

1618—1753. Rekeningen, besluiten der Pruissische Regeering te Berlijn en te Cleve.

17^e^ en 18^e^ eeuw. Stukken betreffende inkwartiering tijdens den Spaanschen successie-oorlog, correspondentie enz.

Circa 1614. Proces van Jonker Werner Otto van Gaelen over grondeigendom tegen de inwoners van het dorp Kessel.

Heerlijkheid St. Stevensweert (1).

1625—1628. Rekening zijnde de 2e ontvangst van Goosen van Dulken ten behoeve van den Graaf van den Berg. Folio.

1703. De ontvanger van den Stevenweertschen tol tegen Lambert Fallais.

FAMILIE DE KEVERBERGH, ALS BEZITSTER DER HEERLIJKHEID HAELEN, VAN ALDENGHOOR, GHOOR ENZ.

Heerlijke rechten te Haelen.

18e eeuw. Stukken betreffende de heerlijkheid en het pandschap Bundel.

---

(1) Door huwelijk van de familie van Limburgh-Styrum, heer van St. Stevensweert, met die van van Lynden en van deze met die van van Merwyck zijn die stukken in het bezit dezer laatste gekomen.

Banaalmolen te Haelen.

17e en 18e eeuw. Stukken betreffende dezen molen, vooral fragmenten van processen over den molendwang enz.

Het kasteel Ghoor, Aldenghoor, den Vogelshof, Holtershof, goederen te Overhaelen, huis te Aken, de Spyk enz.

17e en 18e eeuw. Verkoopakten, pachtcontracten enz. enz.

Processen der familie de Keverbergh (fragmenten).

1646. Lambert de Keverbergh tegen Jan Baetzen.

1660—1703. Lambert de Keverbergh en erfgenamen tegen Hendrik Crol en zijne erfgenamen, E. Smeets, scholtis te Maeseyck, over eene rente op het huis Horn door L. de Keverbergh aan Crol verkocht.

1690. Baron de Dobbelsteyn, heer tot Eynenborgh, tegen de weduwe de Keverbergh.

1691. F. H. van Steenkalfsveld (1) en W. A. de Ivora tegen den heer van Haelen.

1692. Appel voor de leenzaal te Curinghen in zake den baron de Keverbergh, heer tot Aldenghoor, tegen den heer van Kerkum, stadhouder van het Leenhof van Horn.

1699. De prior van het klooster St. Elisabeth te Nunem (van de Kanoniken-regulier, congregatie van Windesheim) tegen den baron de Keverbergh als heer van Buggenum.

1699—1736 Proces tusschen Caspar van Keverbergh als erfgenaam van Mechteld Jacob van Scherpenseel de Rumpt en Frederik Heereman van Zuidwijk over de nalatenschap van Willem de Wael van Vronenstein, heer van Deven, Lisse enz. (overleden 18 Maart 1699 te Amsterdam) (2).

---

(1) Eigenlijk Steincallenfels, geen naam is in de 17e en 18e eeuw meer in de spelling gehavend.

(2) Met belangrijken inventaris van zijn meubelen, kostbaarheden en schilderijen.

1710. De baron de Keverbergh, heer van Aldengoor, Halen en Linsenich, tegen Matthijs Schreujers (Tysken Schreurs).

1712. C. E. de Keverbergh, heer van Aldengoor, tegen F. van Eyck de Mierlo.

1726. De baron de Keverbergh tegen Godfried en Leonard Tobben.

1735. Baron de Keverbergh, heer van Haelen, tegen Frans Stellinghwerf.

1745. De familie de Keverbergh tegen Peter Lambert, schepen van Walhorn. Proces gevoerd voor de hooge justitie van de stad Limburg, wegens „Krummels leeggoet".

Ca 1765. Baron de Bock, heer van Waerenberg, tegen de Keverbergh, heer van Haelen.

1770. De baron de Keverbergh tegen Johanna Regina Gaas.

18e eeuw. De baron de Keverbergh tegen de erfgenamen van Broick.

Documenten gevonden tusschen de archivalien der familien van Merwyck en de Keverbergh, waarvan het verband met deze familien niet blijkt.

Familie Glazenap (1).

18e eeuw. Extract uit het archief der Pruissische Domeinen van het ambt Kessel wegens goederen dier familie.

Familie Hillen.

1698. Opname in de ridderschap van het graafschap Loon.

Familie de Horion.

18e eeuw. Overdracht van huis Beegden en goed te Heel door den baron op zijne zonen.

---

(1) Deze familie bezat het kasteel de Holtmühlen te Tegelen.

Familie Schwartzenbergh te Aken:

1661. Begrafeniskosten van burgemeester van Schwartzenbergh.

Familie van Wevelinckhoven.

1644. Verkoop van renten.

Kerk te Venray.

1684. Pachtcedules van den Bosscher-molen en gebruik van den „Rosmeulen" (eigendom der parochiekerk te Venray).

Processen (*fragmenten*). (1).

1684. Arnold van Hoensbroeck tegen Willem Diderich van der Horst, zijn zoon en neven.

1682. De regeerders van Lobberich tegen Joachim Binghmans cum suis.

1676. Gerard Wynands tegen het dorp Beesel.

1650. Jonker Johan van Maes tegen N. Boull.

Circa 1632. Peter van As tegen Jan Cremers.

1778. De sequestor der Hoensbroecksche goederen tegen den vrijheer van Eerde.

1639. Jan van Ree, burgemeester van Roermond, tegen Garlinck van Ass.

1693. Het Vrouwenklooster Nazareth te Keulen tegen deken en kapittel van Roermond.

1680—1697. Catharina Meurs weduwe van Henry de Fall tegen den graaf van Schellart.

---

(1) Ik gis, dat eenige stukken ambtshalve aan raadsleden in het hof van Gelre te Roermond en te Gelre uit de familie van Merwyck zijn toevertrouwd en door hen niet ter griffie gedeponeerd na onderzoek hun als commissaris opgedragen.

1690. De baron van Schaesbergh, heer van Hinsbeek, tegen de bewoners van dat dorp.

1683—1692. De rekenmeester van de Rekenkamer van het Spaansch Overkwartier Bierens tegen de jonkheeren van Baexem en Hans Hanseler.

18e eeuw. De Schutterij van gen Esch tegen de manschutterij van Capellen (Rijn-Pruissen).

1708. Mevrouw Petit geboren van Baexem tegen den heer van der Biest.

1670. Jan van Myll tegen Henrich van den Bergh.

1729. Johan Conrad Hadernach tegen Johan Brilden.

18e eeuw. De heer van Cortenbach tegen den heer van Macken Venray en Helden.

1712. De regeerders van Maasbracht tegen Hendrik Prinssen.

17e eeuw. Antoinnette Durieux tegen den advocaat T. A. van Aerssen.

17e eeuw. Lennaert Spe tegen Conradt Spee.

17e eeuw. De prinses weduwe van Dietrichstein geboren van Salm, vrouwe te Wachtendonck, tegen den raad-momboir van Gelderland (Overkwartier van Roermond).

1690. Willem Engels tegen Willem Kessels.

1689. François Gennon, Maasschipper te Luik, tegen den gerichtsbode van Blerick.

1644. Diric Janssen tegen Joris Donckels cum suis.

1659. David Neven en later zijne weduwe tegen jonkheer Lambert van Cortenbach.

1688. Arnold van Hoensbroeck tegen den heer Prelaat van Aldencamp (Rijn-Pruissen).

Laat- en Cynshoven behoorende aan de familie de Keverbergh.

Cynshof te Buggenum.

1617—1793, Cynsboek (gedeeltelijk afschrift van 1758 van een ouder). Reg. 4⁰.

Laatgerecht te Haelen.

1618—1723. Cynsboek. Reg. 4⁰.

Vóór 1614—1793. Ontvangst van laatverheffingen (vóór 1680 afschrift uit het cynsboek van Horn). Reg. folio.

1678—1766. Gedingen. Reg. folio,

Leenzaal van Aldenghoor (te Haelen).

1666—1797. Opdrachten — 1668—1766 Gedingen — Voorin; 1728, 1718, 1719, 1723. Eedsafleggingen van laatschepenen, meier en secretarissen. Reg. folio.

Leenzaal van Ghoor (Neer).

1724—1725. Gedingen — 1724—1767 Opheldingen en opdrachten. Achterin: 1760 Deurwaarders-eedsaflegging. Reg. folio.

1798—1807. „Annotitie over de goederen van Goor sedert dat deselve door het op 6 April 1798 afsterven van den vrijheer van Merwyck aan Carl Emmanuel de Keverbergh possesseur van 3/4 deelen dezer goederen nu in het geheel gehooren. Reg. 4⁰.

1684—1699. Cynsboek. Reg. 8⁰ obl.

Groote tienden te Haelen.

1716. Legerboek. Reg. 4⁰.

Drossaard van het graafschap Horn.

1760—1762. Proces der Staten van het graafschap tegen den drossaard de Borman.

HOOFDGERECHT TE HORN.

1677—1762. Gichten (opdrachten of transporten) — verso: 1687—1759. Aanstellingen van beambten van het graafschap Horn. Reg. folio.

1762—1795. Idem. — Voorin: 1764—1772. Aanstellingen van drossaarden, gezworenen en landmeters in het graafschap en eedsafleggingen, ook van voogden. Reg. fol.

1636—1637. Processen van den schout ambtshalve klager in zake tooverij. Reg. kl. 4°.

1636—1637. Proces tegen Aelet Gubbels en haar dochter Grietjen en Mercken Clompen (minuut van een gedeelte van het vorige) (1).

1689. Proces tegen het dood lichaam van Jan Schreurs (wegens zelfmoord).

1710—1719. Genachten (gedingen). Reg. folio.

1729—1740. Idem idem. — Voorin: 1730. Eedsafleggingen en aanstellingen. Reg. folio.

1740—1754. Genachten. Voorin: 1744—1752. Eedsafleggingen door schepenen, secretaris en bode. Reg. folio.

HOOFDGERECHT HAELEN.

Rechterlijk.

1708—1740. Goedingen. Voorin: 1726—1786. Eedsafleggingen van schouten, schepenen en aanstelling van een schout. Reg. folio.

1782—1795. Goedingen. — Voorin: 1744—1781. Eedsafleggingen van schout, schepenen, gezworenen, gerechtsbode en secretaris. Reg. folio.

1622. De schout ambtshalve klager in zake tooverij. Reg. 4°. (zeer geschonden).

---

(1) Het decreet in zake deze laatste ontbreekt in het register kl. 4°. Verder is er nog een fragment van een minuut van heksenprocessen begin December (tot den 10n) 1636.

1639. De schout ambtshalve klager tegen Jeuck (Jacob) van Hoeff Stamproy wegens diefstal. Fragment van een proces.

1776. Idem tegen den knecht der heeren van Waerenberg enz. Met vonnis.

1617—1618. Gedingen. Reg. folio.

1619—1621. Idem „ „

1655—1656. Idem „ „

1680—1703. Idem. Daarachter: 1704, 1665, 1696, 1679—1691, 1684. Opdrachten. Reg. folio.

1703—1716. Gedingen. Reg. folio.

1716—1728. Idem „ „

1728—1775. Idem „ „

1775—1795. Idem „ „

Dorpsbestuur.

1724. Leeningboek. Reg. 8°.

1748—1796. Rekeningen. Reg. folio.

SCHEPENBANK NEER.

16e en 18e Eeuw. Fragmenten van processen.

SCHEPENBANK BUGGENUM.

1683—1750. Gichten (opdrachten of transporten). Reg. folio.

1750—1789. „ „ „ „ Reg. folio.

1789—1795. „ „ „ „ Reg. folio.

1711—1765. Eenige fragmenten van processen.
O. a. van den rentmeester van den Rijksvrijheer tot Fürstenberg tegen Johannes Fabry, de weduwe van Jan André tegen denzelfde, Thijs op de Boell tegen de gravin van Fresin, over het veer te Buggenum.

Familiepapieren der schepen-familie Wagemans te Buggenum.

1705—1745. Aanteekeningen van Jacobus Wagemans over zijne bezittingen, ambten enz. (1). Reg. folio.

1729—1774. Renten- en inkomsten-annotitieboek van den schout J. Wagemans. Reg. Kl. 4°.

± 1750. Afschrift van de manier van procedeeren in het graafschap Horn. Reg. Kl. 4°.

Leenhof te Limbricht.

17e en 18e eeuw. Fragmenten van processen.

Schepenbank te Limbricht.

Rechterlijk.

1745—1789. Opdrachten Bundel.

1743—1793. Voogdijrekeningen. Bundel.

1742—1786. Fiscaal-zaken (processen).

18e eeuw. Civiele processen. Fragmenten in 2 portefeuilles.

Dorpsbestuur.

1770—1790. Schatrekeningen. Bundel.

1770—1780. Kwitantiën. Bundel.

B. Zegelstempels.

Door aankoop.

Zegelstempel (voor lak) van de schepenbank van Gronsveld uit de 17e of 18e eeuw, voorstellende den H. Martinus te paard

(1) Hij bezat verschillende ambten als: schout van Neer, laatmeier van de laatbanken: Aldenhoven (te Heythuysen), Malborgh te Buggenum, van die te Nunem, alle drie van de abdij Keizersbosch te Neer.

naar rechts gewend met zijn zwaard een gedeelte van zijn krijgsmantel snijdend, ter zijde aan den achterkant van den heilige een bedelaar, half gekleed, en achter hem, in den rug, een schild met drie koeken (Gronsveld) waarboven een gravenkroon. Omschrift: S. scab. iustitiae Gronsveldensis. Rond, van koper.

Item der familie van Brienen uit de 17e of 18e eeuw, voorstellend het wapen dier familie: een klimmenden eenhoorn, de helm gekroond, helmteeken de eenhoorn. Ovaal, van koper.

C. Handschriften.

Door aankoop.

Officium Deiparae Virginis Mariae scriptum in monasterio S. Nicolai de Keizersbosch. In honorem Dei et Sanctae Mariae et omnium Sanctorum. Ad usum sororis Odiliae Roelen religiosae in hoc monasterio. Scriptum a sorore Helena Agnes (1) van de Wall, ad chorum professa in hoc monasterio anno Domini 1688 die 16 May. 8°.

Register met aanteekeningen van een lid der familie van der Muren, stamboom dier familie en eenige aanverwante Maastrichtsche. — Afschrift van eene stichting door Henricus Stijns van Maastricht, pastoor te Maasbree.

Catalogus librorum qui habentur in bibliotheca P. Hyacinthi Wynandts ordinis Fratrum Praedicatorum (nunc vicarii ad S. Nicolaum Trajecti ad Mosam) Folio obl.

Index librorum bibliothecae Augustinianae Trajectensis confectus anno 1791 ad majorem Dei Deiparaeque ac magni Patris nostri Augustini gloriam et honorem. Folio.

Institutiones juris publici Ecclesiastici Romani Germanici Catholici sen principia juris publici ecclesiastici Catholicorum ad statum Germaniae accomodata. 4°.

Memorie van aanval en verdediging der vesting Maastricht, opgemaakt ingevolge aanschrijving van het Ministerie van

---

(1) Eene vergissing, lees Agnete, de schrijfster kwam zeker de minder bekende genitivus niet in de gedachte.

Oorlog dato 12 Juny 1856 L^a K^{12} naar de voor de vesting vastgestelde artillerie-uitrusting ter afwering van eenen geweldigen aanval. Folio.

Belangrijk wegens de beschrijving der voormalige vesting.

Drie huis- en liederenboekjes, met geestelijke en wereldlijke liederen (zonder de muziek). Afkomstig van het kasteel Well. 8⁰ obl.

Boeken.

(De voornaamste).

I. *Door geschenk*:

Door tusschenkomst van Uwer Excellentie's ambtsvoorganger.

Den Beer Portugael, Jhr., J. C. C., 1831. De tiendaagsche veldtocht. 's Gravenhage, Martinus Nijhoff. 1906. 4⁰.

Colenbrander, H. T., Gedenkstukken der Algemeene geschiedenis van Nederland van 1795—1840. Tweede deel. Vestiging van den eenheidsstaat 1795—1798. 's-Gravenhage, Martinus Nijhoff. 1906. Kl. fol.

Koninklijk Kabinet van Munten, Penningen en Gesneden Steenen. — Catalogus der Nederlandsche en op Nederland betrekking hebbende gedenkpenningen. II (1703—1813). 's-Gravenhage. 1906. 4⁰.

Muller Fz., S., Catalogus van het archief der Bisschoppen van Utrecht. Utrecht, C. H. E. Breijer. 1906. 8⁰.

Joosting, J. G. C., Het archief der abdij te Assen. Leiden, E. J. Bril. 1906. 8⁰.

Joosting, J. G. C., Het archief der abdij te Dikninge. Leiden, E. J. Brill. 1906. 8⁰.

Joosting, J. G. C., De archieven van den Etstoel en van de hem opgevolgde collegiën tot 1811. Leiden, E. J. Brill. 1906. 8⁰.

Van het Gemeentebestuur van Leiden:

Overvoorde, J. C., Catalogus van de prentverzameling der gemeente Leiden. 1e Afdeeling: Plaatsbeschrijving van Leiden. Leiden, Taconis. 1906. 8⁰.

Van het Gemeentebestuur van Middelburg:

Visvliet, M. H. van en Swaving, W. O., Inventaris der rechterlijke archieven van Middelburg, J. C. en W. Altorffer. 1906. roy. 8⁰.

Van het Provinciaal Bestuur van Zeeland:

Catalogus van de Provinciale Bibliotheek van Zeeland. Eerste deel. Eerste stuk. Algemeene werken. Aardrijkskunde. Algemeene geschiedenis. Middelburg, U. F. Auer en Zoon. 1905. 8⁰.

Van Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken te Brussel:

Gachard, A., De Le Court, Jules, Recueil des ordonnances des Pays-Bas Autrichiens. Troisième Serie 1700—1794. Bruxelles, J. Goemaere 1882—1905. tom V—XI. 7 Dln. gr. fol.

Hoop, Alfred d', Inventaire général des archives ecclésiastiques du Brabant. Tom. I. Eglises collégiales. Bruxelles, E. Guyot. 1905. gr. 8⁰.

Van den heer Directeur van het Krijgsgeschiedkundig Archief van den Generalen Staf te 's-Gravenhage.

De Bas, F., Repertorium voor de Nederlandsche krijgsgeschiedenis, bewerkt onder toezicht van den chef van den Generalen Staf. 's-Gravenhage, Gebr. van Cleef. 1895. 8⁰.

II. *Door aankoop:*

Huillard—Bréholles, J. L. A., Historia diplomatica Friderici secundi sive constitutiones, privilegia, mandata, instrumenta; quaesupersunt istius imperatoris et filiorum ejus ... auspiciis et sumptibus H. De Albertis de Luynes. Parisiis, Plon fratres. 1852—1855. 4 dln., 7 Bndn. 4⁰.

Goethals, F. V., Miroir des notabilités nobiliaires de Belgique, des Pays-Bas et du Nord de la France. Bruxelles, De Polack-Duvivier. 1857—1862. 2 Bnd. 4⁰. Met alfab. register.

Goethals, F. V., Dictionnaire généalogique et héraldique des familles Nobles du royaume de Belgique. Bruxelles, De Polack—Duvivrier 1849—1850. 4 Bnd. 4° (met potlood later gepagineerd om te kunnen dienen op den klapper die volgt).

Herry, Alph., Table alphabétique de tous les noms contenus dans le Dictionnaire généalogique et héraldique des familles Nobles du royaume de Belgique de Félix—Victor Goethals. Bruxelles, Fr. J. Olivier. 1883. 4°.

Wellers Archiv für Stamm- und Wappenkunde .... Organ des Vereins zür Forderung der Stammkunde. 2e Jahrgang. Kahla in Th., A. Weller. 1902. — 3—6 Jahrgang. Papiermühle b. Roda S. A., Gebr. Vogt. 1903—1906. 5 Bndn. 4°.

Rietstap, J. B., Heraldieke bibliotheek. — Tijdschrift voor geslacht- en wapenkunde. Nieuwe reeks. 's-Gravenhage, Martinus Nijhoff. 1879—1883. 5 Bndn. 8°.

V. M., Histoire généalogique des maisons souveraines de l'Europe depuis leur origine jusqu'à présent, avec les armoiries et les tables généalogiques gravées en taille-douce. Paris, Veuve Lepetit. 1811—1812. 2 Bndn. 8° en 1 deel met tafels.

Vorsterman van Oyen, A. A., et Franquinet, G. D., Annuaire généalogique des Pays-Bas, 1875. Maestricht, Henri Bogaerts. 1876. 8°.

Richardson, E., (De Vorst Gudenau Graf von Mirbach), Geschichte der Familie Merode. Prag, H. Dominicus. 1877—1881, 2 Bndn. 8°.

Macco, H. F., Beiträge zur Genealogie rheinischer Adels- und Patrizierfamiliën. IV Band. — Geschichte und Genealogie der Familie Pastor. Aachen, Aachener Verlags- und Druckerei-Gesellschaft. 1905, 4°.

Menestrier, P., Nouvelle méthode raisonnée du blason ou l'art héraldique. Lyon, Pierre Bruyset Ponthus. 1780. 8⁰.

Der Durchleuchten Welt-Geschichts-Geslechts- und Wappen-Calender. Nürnberg, Wittwe Christoph Weigels. 1737. 8°.

Gatterer, Johann Christoph, Abriss der Heraldik oder Wappenkunde zum Nuzen der studierenden Jugend entworfen und zuerst mit acht Kupfertafeln erläutert. Nürnberg, Gabriel Nicolaus Raspe. 1774. 8°.

Graesse, J. G. Th., Geslechts-, Namen- und Wappensagen des Adels Deutscher Nation. Breslau, Louis Köhler. 1876. 8°.

Gritzner, Max., Handbuch der heraldischen Terminologie in zwölf (germanischen und romanischen) Zungen, enthaltend zugleich die Haupt-Grundsätze der Wappenkunst. Nürnberg, Bauer und Raspe (E. Küster). 1890. 4°.

Hollebeke, Leopold van, Histoire et législation des ordres de chevalerie et marques d'honneur du royaume de Belgique. Louvain, Alexandre Tillot. 1879. Fol.

De Geer tot Oudegein, J. J., Archieven der ridderlijke Duitsche Orde, Balie van Utrecht, volgens besluit en met bijzondere ondersteuning van de HoogEdele Heeren Landcommandeur, coadjutor en commandeurs der genoemde Balie en met medewerking van hunnen secretaris, Mr. P. Ver Loren van Themaat. Utrecht, Kemink en Zoon. 1871. 2 dln. 4°.

Gachard, M., Une visite aux archives et à la bibliothèque royales de Munich. Bruxelles, C. Muquardt. 1864. 8°.

Königlich-Polnischer, Chur- und Fürstlich Sächsischer Heldensaal oder kurtze, jedoch hinlängliche Beschreibung der Ankunfft, Aufnahme, Fortpflantzung und vornehmsten Geschichten dieses Durchlauchtigsten Hauses, samt dessen Genealogie, Wappen und Kupfer-Bildnissen als eine Sächsische Chronik . . . . vorgestellt . . . Nürnberg, Johan Hoffmans Seel. Erben. 1718. 8°.

Almanach royal de la Cour, des provinces méridionales et de la ville de Bruxelles pour l'an 1816, id. 1824. Bruxelles, Adolphe Stapleaux. 2 dln. 12.

Calendrier de la Cour de son Altesse royale le duc Charles-Alexandre de Lorraine et de Bar, lieutenant, gouverneur et capitaine-général des Pays-Bas etc. etc. pour l'année bissextile MDCC. LXXX. Bruxelles, J. Van denBerghen. 12.

Calendrier de la Cour de son Altesse royale Charles-Louis, archiduc d'Autriche Prince-Royal de Hongrie et de Bohême etc. etc., Lieutenant, Gouverneur et Capitaine-Général des Pays-Bas pour l'An de grâce M.D.C.C. XCIV. Bruxelles, J. Van den Berghen. 12

Manuel pour la concordance des calendriers républicain et Grégorien ou Recueil complet de tous les Annuaires depuis la première année républicaine. Nouvelle édition dans laquelle les Tables de concordance sont portées jusqu'à l'an XLII—1834. Paris, Antoine-Augustin Renouard. 1822. 8°.

Wellmann, Th., Geschworne oder Schöffen? Berlin, Julius Springer. 1873. 8.

Cavrines, E. H. F. de (Duchastel de la Howardries), Esquisses historiques des troubles des Pays-Bas au XVIe siècle. Bruxelles, F. Vromant. 1865. 8°.

De Dohm, Exposé de la révolution de Liège en 1789 et de la conduite qu'a tenue à ce sujet sa Majesté le Roi de Prusse . . . Traduit de l'Allemand par M. Reynier, citoyen de Liège, Secrétaire-Perpétuel de la Société d'Emulation de cette ville. Liège, Imprimerie de la Société typographique. 1790. 8°.

Schimmelpenninck van der Oye, A. W., Luxemburg tegenover het Duitsche verbond. Leiden, P. Somerwil. 1885. 8°.

Hubert, Eugène, Les garnisons de la Barrière dans les Pays-Bas Autrichiens (1715—1782). Etude d'histoire politique et diplomatique. Bruxelles, J. Lebègue et C°. 1902. 4°.

Michel, Joh. Jak., Die Bockreiter von Herzogenrath und Valkenburg. (1734—1756 und 1762—1776). Zweite Auflage. Aachen. Gustav Schmidt. 1905. 8°.

Proelium Woeringanum. Ioannis I Lotharingiae, Brabantiae Ducis et S. Imp: Marchionis quo memorabili parta victoria anno Domini 1288 die V Junii ducatus Limburgi ad Brabantiam accessio aeternum mansit obfirmata. Bruxellae, apud Godefridum Schoevartium. 1692. Fol.

Alen, Paul van, Memoriaal of beschrijving van de stad Grave en den lande van Cuyk, der selver tijdelijke Heeren, hunne regeringe, wedervaaren, rechten, privilegien, costumen en usan-

tien. Te samen gebracht en in geschrift nagelaten door den heer Diderik Paringet . . . Utrecht, Hermannus en Johannes Besseling. 1752. 1 Deel, 2 Bndn. 4º.

Jura sacri Romani Imperii in dominio de Fleron vulgo advocatia nostrae Dominae Urbis regalis Aquisgranansis, iuxta civitatem Leodiensem sito, quod fuit ab omni aevo sub Imperio; nunc cancellaria Brabantiae sili subiicere contendit. Leodii, Christianus Ouwerx. 1628. 4º.

Poswick. Eugène, Histoire des troupes Liègeoises pendant le XVIIIme siècle. Liége, L. Grandmont-Donders. 1893. 4º.

Exposé succinct des droits imprescriptibles et des prétentions légitimes de Sa Majesté l'Empereur sur plusieurs places Hollandoises, notamment sur la ville de Maestricht, le Comté de Vroenhoven, le Pays d'Outre-Meuse, les Villages de Rédemption etc., etc., aussi sur plusieurs territoires, places et péages de l'Etat de Liége appartenans légitimement et imprescriptiblement à l'auguste Maison d'Autriche. Bruxelles. 1784. 4º.

Rutsch, G., Eupen und Umgegend. Eupen, C. Jul. Mayer. 1879. 8º.

Laurent, J., Aachener Zustände im XIV. Jahrhundert, auf Grund von Stadtrechnungen nach den Stadtarchiv-Urkunden . . . herausgegeben. Aachen. P. Raatzen. 1876. 8º.

Monumenta Paderbornensia ex historia Romana, Francica, Saxonica eruta, et novis inscriptionibus, figuris, tabulis geographicis et notis illustrata. Accedunt Caroli M. Capitulatio de partibus Saxoniae, ex antiquissimo MS. Palatino Bibliothecae Vaticanae et Panegyricus Paderbornensis nec non Manes Ferdinandei. Editio tertia . . . Francofurti et Lipsiae, Christophorus Riegel. 1713. 4º.

Lettres patentes d'ordonnance et édict perpétuel déclairant à quel pris, valeur et estimation d'or et d'argent lon pourra descharger et remboursser les deniers capitaux de rentes par lettres, partaiges, gaigieres, facultez de rachats et semblables obligations et contracts anciens et nouveaux. Bruxelles, Rutger Velpius. 1601. 4º.

Ordinantie ende Placcaet van de Ertzhertoghen, onse Souvereyne Princen op den loop ende permissie van de Munten. T'Antwerpen, Hieronymus Verdussen. 1611. 4º., met platen.

Ordinantie ende Placcaet van de Ertzhertoghen, onse Souvereyne Princen op het stuck van den loop ende permissie van de Munte ende andere dinghen daer af dependerende. T'Antwerpen, Hieronymus Verdussen. 1612. 4º.

Ordonnantie ende Placcaet van de Ertz-Hertoghen onse Souveraine Princen opt stuck vande Munte, inhoudende de specien, prijs ende ghewichte van de Goude, Silvere ende Copere munten, die voortaen alleenlijck sullen moghen ganck ende loop hebben inde Lande van hunne onderdanicheydt. 1618. 4º.

Ordonnancie van de Ertzhertoghen onse Souvereyne Princen op het feyt van de munte. Tot Antwerpen, bij Hieronymus Verdussen 1619. 4º.

Ordonnantie ende Placcaet van des Coninckx op t' stuck van de Munte, inhoudende de Specien, prijs ende ghewichte van de Goude, Silvere ende Copere Munten, die voortaen alleenlijck sullen moghen ganck ende loop hebben inde Landen van sijne Majesteyt. T'Antwerpen, Hieronymus Verdussen. 1622. 4º.

Ordonnantie ende reglement op t' stuck vande Munte. Te Brugghe, bij de hoirs van Jan van den Kerchove. 1679. 4º.

Société chorale et littéraire de Mélophiles de Hasselt. Bulletin de la section scientifique et littéraire. 1º à 36 vol. Hasselt, J. V. Finoulst, 1864—1877, W. Klock 1878—1900. 9 Bndn. 8º.

Fluck, Jakob, Katholische Liturgik. Regensburg, Joseph Manz. 1853—1855. 3 Bndn. 8º.

Kerkelijk Nederland, Jaarboek voor Katholijken. 1848—1856. 's-Hertogenbosch, Gebr. Verhoeven. 9 Dln. 8º.

Lector, Lucius, Chronologie des Papes et des élections pontificales. Paris, P. Lethielleux. 8º.

H(eussen), H. van, en R(ijn), H. van, Kerkelijke historie en outheden der zeven vereenigde Provincien: Begreepen in deze Byzondere Verhandelingen; Batavia Sacra of Kerkelijke Historie en Outheden van Batavia... Hierbij komt een korte verhandeling van het Geld, zijn Oorspronk, Gewigt, Waarde, Groote en gedaante, door Frans van Mieris. Leiden, Dirk Haak, Samuel Luchtmans en Johannes Arnoldus Langerack. 1726. 6 Dln. fol.

Fisen S. J., Barth., Sancta Legia Romanae Ecclesiae filia sive Historia ecclesiae Leodiensis. Leodii, Johannes Tournay. 1642. Fol.

Boissonnet, Dictionnaire dogmatique, moral, historique, canonique, liturgique et disciplinaire des décrets des diverses congrégations romaines..,. publié par l'abbé Migne. Paris, J. P. Migne. 1860. Gr. 8°.

Hermannus a S. Norberto C. D., Humilis et libera familia Mari-Colarum vulgo Marollarum (1) sive tractatus explicans initium et finem sive scopum Institutionis praedictae Familiae. Coloniae, Joannes Franciscus Crabbens. 1678. 8°.

Regula S. Patris Augustini episcopi et constitutiones cum caeremoniali F F. Ordinis Canonici S. Crucis adjectis nonnullis appendicibus statum Ordinis concernentibus. Gestel St. Michaelis, ex typographia dioecesis Buscoducensis in instituto surdomutorum. 1868. 8°.

Barbier de Montault, X., Traité d'Iconographie chrétienne. Paris, Louis Vivès. 1890. 2 Dln. 8°.

Hoppenot, J., La Sainte Vierge dans la Tradition, dans l'Art, dans l'Ame des Saints et dans notre Vie. Lille, Société St. Augustin-Desclée, De Brouwer et C°. 4°.

Butler, Alban et Godescard, La Vie des Saints, avec le Martyrologe romain, un traîté de la Canonisation des Saints, le Panégyrique des Saints et Martyrs par le diacre Constantin, un traîté des Fêtes mobiles, l'opuscule de Lactance sur la mort des persécuteurs de l'église, édition augmentée.... et entièrement revue par M. Le Glay. Lille, L. Lefort. 6 Dln. 8°.

Everaerts, Ad., Vie de Saint-Quentin, d'après un manuscrit conservé aux archives de l'église de Saint-Quentin à Louvain. Louvain, Ch. Peeters 1874. 8° obl.

Revue de l'art chrétien. 1903, 1904. Lille, Société St. Augustin, Desclée, De Brouwer & C°. 2 Dln. 4°.

---

(1) Van deze congregatie waren te Horst en Grubbenvorst huizen, de eenigen in Nederland. De stichter was een Carmeliet Joannes a Lapide, die te Leiden missionaris was.

Jakob, G., Die Kunst im Dienste der Kirche. Ein Handbuch für Freunde der kirchlichen Kunst. Landshut, Jos. Thomann. 1885. Gr. 8°.

Lübke, Wilhelm, Vorschule zum Studium der Kirchlichen Kunst des Deutschen Mittelalters. Leipzig, E. A. Seeman, 1866. 8°.

Lübke, Wilhelm, Essai d'histoire de l'art, traduit par C. Ad. Koëlla. Paris, J. Rouam-Stuttgart, Ebner et Seubert. 1886—1887. 2 Dln., 1 Bnd. 8°.

Spemann, Wilh., Kunstlexikon. Ein Handbuch für Künstler und Kunstfreunde. Berlin & Stuttgart, W. Spemann. 1905. 8°.

De Meester de Ravestein, E., Musée de Ravestein. Catalogue descriptif. Liège, J. Desoer. 1871—1882. 3 Dln. 4°.

Demmin, Aug., Guide des amateurs d'armes et armures anciennes par ordre chronologique depuis les temps les plus reculés jusqu'à nos jours. Paris, Jules Renouard, 1879. 8°.

Nachrichten über die zu Cleve gesammleten theils Römischen theils Vaterländischen Alterthümer und andere daselbst vorhandene Denkwürdigkeiten. Berlin, Friedrich Maurer. 1795. 8°.

Pholien, Fl., La verrerie au pays de Liége. Etude rétrospective. Liége, Aug. Bénard. 8°.

Schuermans, H., Verres à la Vénitienne fabriques aux Pays-Bas. 2e, 8e, 9e, 10e et 12e lettres. 1883—1893. 8°.

(Extraits du Bulletin des Commissions Royales d'art et d'archéologie.)

Schuermans, H., Fabrication en France de verres „Façon de Venise" pendant trois siècles. Liége, Léon de Thier. 1894. 8°.

Schuermans, H., Mille inscriptions des vases de grès dit Flamand. Anvers, J. Plasky. 1885. 8°.

S(chuermans), Grès-cérames à armoiries Liégeoises. Liége, Léon de Thier. 1883. 8°.

(Extraits du Bulletin de l'Institut archéologique liégeois, tom XVII.)

S(chuermans), Grès-cérames à armoiries Liégoises. Liége, Léon de Thier. 1886. 8°.

(Extrait du Bulletin de l'Institut archéologique liégois, tom XIX.)

S(chuermans), Grès dits Flamands fabriqués pour Liége. 8°.

S(chuermans), Les grès-cérames aux expositions de 1880 (Bruxelles et Düsseldorf). 1880. 8°.

(Extrait du Bulletin des Commissions royales d'art et d'archéologie.)

Schuermans, H., Grès flamands, limbourgeois et Liégeois. 1879. 8°.

(Extrait du Bulletin des Commissions royales d'art et d'archéologie.)

Schuermans, H., Grès limbourgeois de Raeren. Ruremonde, J. J. Romen et fils. 8°.

(Extrait des Publications . . . . de Limbourg.)

Schuermans, H., Les poteries de Raeren aux armes des gouverneurs et des nobles du Limbourg. Ruremonde, J. J. Romen et fils. 1881. 8°.

(Extrait des Publications . . . . de Limbourg.)

Angenot, F., Quelques documents sur la poterie de Raeren (1). 8°.

Noszhirt, C. Fr., Geschichte des Rechts im Mittelalter. Erster Theil. Canonisches Recht. Mainz, Kirchheim, Schott und Thielmann. 1846. 8°.

Pirmez, Eudore, Des areines et du cens d'areine dans l'ancienne jurisprudence Liégeoise. Liége, L. Grandmont—Donders. 1880. 8°.

Schrijvers, Reebrecht, Verduitsching (2) onzer meest gebruikte doopnamen. St. Truiden, Jos. Leenen. 1888. Kl. 4°.

---

(1) Lag in het *oude* hertogdom Limburg, thans in de Rijn-provincie.
(2) De schrijver bedoelt: verdietsching, vertaling in het Nederlandsch.

Richard Andree's Allgemeiner Handatlas. Bielefeld und Leipzig, Velhagen und Klasing. 1881. Fol. Id. Bielefeld und Leipzig, Velhagen und Klasing. 1899. Fol. (Supplement).

Ordonnantie ende Placcaet des Conincx inhoudende t' verbodt van de goutguldens van Duytschlandt ende van eenighe andere munten. T'Antwerpen, Hieronymus Verdussen. 1627. 4°. Met platen.

VII. *Uitslag der pogingen om afschrift te verkrijgen van onuitgegeven bescheiden belangrijk voor het hoofdarchief in de provincie en berustende in andere binnen- of buitenlandsche archieven.*

Onder dit opzicht is dit jaar niets bizonders te vermelden.

VIII. *Gebruik gemaakt van het archief en inlichtingen verstrekt aan autoriteiten en particulieren.*

Van dit Rijks-archief werd gebruik gemaakt door de volgende ambtenaren en particulieren, die wij naar tijdsorde vermelden, en wel eerst hen die schriftelijk inlichtingen vroegen en daarna die persoonlijk in ons archief opzoekingen verrichtten.

Schriftelijke inlichtingen:

de Zeer Eerwaarde Dom Albert Courtray, Karthuizer de la Valsainte te Cerniat, kanton Freiburg in Zwitserland, verkreeg veelvuldige inlichtingen over de stichters, de wapens enz. der negen voormalige Karthuizen in ons land, waarvoor ook inlichtingen werden ingewonnen bij mijne ambtgenooten van Noord-Brabant en Overijssel; verder omtrent de wapens der stichters van Karthuizen in de Rijn-provincie, België en Zweden, zulks voor eene nieuwe uitgave van het wapenboek der orde, die door hem wordt voorbereid;

de WelEdelgestr. heer Joseph Thisquen, advocaat te Luik, won inlichtingen in aangaande het aanwezig zijn in dit depot van archivalia betreffende de stad Limburg en over den aard dier archieven, en over het voorkomen in de acten van de abdij Kloosterrade der plaatsnamen Goe (Goloche) en Heimersberg;

de Eerw. heer Ad. Haeseman, aalmoezenier op het kasteel Ruyf (Henri-Chapelle) over de familiën van Doorn en Belven

en meer bizonder over Jan Christoffel Bertolf, baron van Belven, heer van Baelen, Asten, Ruyff en Bergelen, hoog-drossaard en stadhouder der leenen van het hertogdom Limburg, gehuwd waarschijnlijk met eene baronnes van Doorne, erfdochter van Asten en over Adolf Bertolf van Belven heer van Holzit, drossaard van Wittem;

de WelEd. heer J. Lenoir, gemeente-ontvanger te Visé, won inlichtingen in over het bestaan van voetboogschutterijen in Limburg;

de Wel Ed. Zeer Gel. heer Dr. Th. Ilgen, Directeur van het Kon. Pruissisch Staats-archief te Düsseldorf, over de voorvaders en afstammelingen van Peter van Wilre die in eene acte van 1466 Mei 14 in het oudarchief van Sittard voorkomt;

de Wel Ed. Hoog Gel. heer Dr. Willem de Vreese, professor te Gent, over de vraag, of in bescheiden hier berustende de schrijfwijze van *Tricht. Trecht* voorkomt zonder *h*, dus *Trict*, *Trect*, maar daarentegen *Wijck* in plaats van *Wijc;*

de heer A. H. A. Pelt, hoofd der school te Vijlen—Vaals, over het wapen der parochie Vijlen tot opname in een nieuw te vervaardigen vaandel en over de wapens zich bevindende boven de sacristie der kerk en den Munnikhof aldaar;

de Hoog Wel Geb. Zeer Gel. heer Algemeene Rijks-archivaris te 's Gravenhage over een huwelijk van Clara Anna Huyn van Amstenrade met Gerard van Dieden, heer van Hurwenen in den Bommelerwaard, die in 1690 als weduwe nog leefde;

de Wel Ed. Zeer Gel. heer Mr. Bondam, Rijks-archivaris in Noord-Brabant, over het bezit van het jachtrecht te Heijen;

de Wel Ed. heer C. H. Peters, Rijks-bouwkundige te .s-Gravenhage, over de oudste omwalling der stad Maastricht uit de XIII[e] eeuw.

de Wel Ed. Gestr. heer Tours, Bewaarder der Hypotheken alhier, over den aard en de administratie van de St. Maartenshuizen te Maastricht.

de Wel Ed. Zeer Gel. heer Hans Schubert te Brussel over het aanwezig zijn alhier van diplomen, dagteekenend tot op het laatst der XII[e] eeuw;

de Wel Ed. Zeer Gel. heer Mr. S. Muller Fz., Rijks-archivaris in Utrecht, om eene beschrijving en nadere gegevens van den perroen, pyroen van Luik;

de Hoog Wel Geb. heer Jhr. A. F. L. Hora Siccama te 's-Gravenhage over de familie Bosch alhier en meer bizonder over Johannes Bosch 21 Januari 1776, gehuwd met Maria Gertrudis Werens of Weerens, diens voorouders en nakomelingen;

de Wel Ed. heer G. Peters, burgemeester der gemeente Bergen, over de samenstelling van een nieuw wapen voor zijne gemeente;

de Wel Ed. Zeer Gel. heer D. van de Casteele, oud-Staatsarchivaris te Luik, over den Keizerlijken bouwmeester Jan Verkruys van Amsterdam, die omstreeks 1717, doch vóór 1726 vermeld wordt;

de Wel Ed. Zeer Gel. heer I. Block te Bonn, lid „des Waldeckschen Geschichtsvereins", over de al dan niet aanwezigheid op dit Rijks-archief van archivalia betreffende de graven en vorsten van Waldeck-Pyrmont, George Fred. van Waldeck, gouverneur van Maastricht en zijne correspondentie met den Koning-Stadhouder Willem III en den graaf van Nassau-Saarbrück;

de Wel Ed. Gestr. heer J. van Egeren te Vinderhoute bij Gent over de kwartieren der adellijke stiftdames van het Munster te Roermond en meer bizonder over die van Maria Josepha van Egeren, aldaar opgenomen op 22 jarigen leeftijd, den 22 Maart 1687;

de Eerw. heer Joseph Dewit, seminarist te Luik, over de archieven betreffende het dorp Brustheim bij St. Truiden;

de Eerw. heer G. Juten, kapellaan te Ginneke (Noord-Brabant), over de aanstelling door het kapittel van Thorn van Judocus Perquin tot pastoor te Ginneke;

de Wel Ed. Zeer Gel. heer H. van Neuss, oud-Staats-archivaris te Hasselt, Belgisch Limburg, over het bestaan van narrenvereenigingen in deze provincie en ons land;

De Hoog Wel Geb. heer Jhr. Mr. V. de Stuers te 's-Gravenhage over het territoir van Maastricht aan de zijde van Meerssen vóór het Fransch bestuur in 1794, de vermindering van dit

territoir aan deze zijde, toen bij wet van 28 pluviôse an 8 (17 Februari 1800) het municipaal systeem in 't communaal systeem werd veranderd;

de Wel Ed. heer F. L. J. E. Rambonnet te Leiden over zijne voorvaders en meer bijzonder over Frederic Louis de Rambonnet (de Neuville), o. m. advocaat-fiscaal te Maastricht en van het Staatschland van Valkenburg, alsmede luitenant-drossaard van het Staatschland van Daelhem;

de Wel Ed. Gestr. heer Henri Boeymans, notaris te Antwerpen, over het testament van Hippolyte Boyenhals, verleden te Maastricht voor notaris Lambrecht Bleus 22 November 1589 en over de lijst zijner nagelaten goederen;

de Wel Ed. Zeer Gel. heer Jos. Brassinne, bibliothecaris der Universiteit van Luik, over banden van oude boeken, uit Maastricht of het land van Luik, waarop de H. Servatius, familiewapens, het wapen der stad of andere versierselen van lokale aanduiding zijn voorgesteld.

Persoonlijk hebben van dit archief gebruik gemaakt:

de Hoog Wel Gel. heer ridder C. de Borman te Schalchoven bij Bilsen nam inzage van de leenregisters van Horn uit de 17e eeuw voor genealogische doeleinden;

de Zeer Eerw. Zeer Gel. heer Dr. J. van Gils, leeraar te Rolduc, van de lijst der boeken van de voormalige abdij Rolduc uit de XIIe eeuw, voorkomende in een cartularium dier abdij op perkament en zulks met het oog om eene nauwkeurige uitgave dier lijst;

de Zeer Eerw. Zeer Gel. heer G. Hustinx, oud-professor alhier, won inlichtingen in over het zegel van het voormalig Wittevrouwen-klooster te dezer stede en bekwam een afdruk in gips daarvan;

de Zeer Eerw. Zeer Gel. heer P. Kubben, professor te Bree, deed nasporingen in de gichtregisters van Venlo over de familie Puteanus aldaar;

de Wel Ed. Zeer Gel. heer J. B. Stockmans, archivaris van Lier, te Mortsel bij Antwerpen, en de heer E. de Witte deden

beiden nasporingen omtrent de familie de Witte, in de portefeuilles met processale stukken van het voormalig hooggerecht van Thorn en van de schepenbank Leuth (Belgisch Limburg);

de Wel Ed. heer E. Grammont, membre du comité du musée de l'armée te Parijs, consulteerde de bescheiden afkomstig van het Fransch Bestuur van 1794—1814, betreffende de gardes d'honneur van 1803, 1810 en 1813;

de Hoog Edel Gestr. heer Senden, generaal-majoor en commandant der 4e Veldartillerie-brigade te Bromberg, provincie Posen, deed nasporingen over zijne familie en aanverwante families in de gichtregisters der Keurkeulsche mankamer van Heerlen;

de Zeer Eerw heer J. Ceysens, pastoor te Daelhem, betreffende de abten en de geschiedenis der abdij Val-Dieu;

de Hoog Wel Geb. heer baron Louis de Crassier te Luik bezocht meermalen het archief voor genealogische en historische doeleinden, meer bijzonder voor de geschiedenis der commanderijen van de Duitsche Orde;

de Zeer Eerw. heer Paul Dudon, priester te Parijs, deed onderzoek naar den kerkelijken toestand onder het keizerrijk in 1813 en de wetten en besluiten, dienaangaande door de Fransche overheden uitgevaardigd;

de Zeer Eerw. pater A. de Saedeleer S. J. alhier bezocht meerdere dagen het archief om gegevens te verzamelen over de leden van de voormalige Jesuiten-colleges te Maastricht en Roermond bij en na de suppressie dier orde in 1773;

de Zeer Eerwaarde heer S. Drost, Kruisheer te Maeseyck, betreffende de voormalige kloosters zijner orde in dit gewest;

de Zeer Eerw. heer L. Campion, eere-kanunnik en Directeur du cours de Saint-Cyr à Saint-Vincent te Rennes, over het leven van den H. Servatius, de afbeeldingen van dien Heilige in de middeleeuwen en zijne vereering alhier;

de Wel Ed. Gestr. heer Griffier van de Staten in dit gewest won inlichtingen in omtrent de commissie tot vaststelling van de belastbare opbrengst der mijnen en verkreeg afschrift van

het besluit van 27 September 1812 van den Prefect van het departement der Nedermaas, waarbij samenstelling van de eerste commissie van dien naam.

IX. *Uitslag der bemoeiingen met gemeente-, waterschaps- en andere archieven.*

Onder dit opzicht is dit jaar niets bizonders te vermelden.

De Rijks-Archivaris in Limburg,

A. J. A. FLAMENT.

Maastricht, 31 Mei 1907.

Regeling van oude gemeente- en waterschaps-archieven in Zuid-Holland.

(Uitgebracht aan Gedeputeerde Staten van die provincie).

In het jaar 1906 ondernam ik eerst de ordening van het oud-archief van de gemeente Valkenburg. De op het gemeentehuis aanwezige oude stukken bleken tot drie verzamelingen te moeten gebracht worden.

Het *oud-archief van de gemeente Valkenburg* bevat een register van keuren, ordonnanties, resoluties, admissies en indemniteiten, dat met gapingen loopt van 1663 tot 1811. Voorts verdient de aandacht een bekendmaking van de paardenmarkt, van 1687. De vermaardheid, die deze markt door het heele land reeds vóór vele eeuwen had, zoodat men betalingen van renten en gekochte goederen tegen dien tijd placht vast te stellen, gaf zeker het gemeentebestuur aanleiding, om dit in plano gedrukte stuk in een lijst achter glas in de raadzaal te bewaren. In een oud kastje achter glas wordt daar ook bewaard een in 1753 vervaardigde kopie van een in 1666 gemaakte groote kaart van Valkenburg.

Onder de verdere stukken vermeld ik een reglement op de nachtwachten en het doen van patrouilles en ronden, van 1810. Bij de samenstelling daarvan werd zeker gebruikt een ook aanwezig reglement op de nachtwachten binnen Oestgeest en Poelgeest van 1810. Nog noem ik een kohier van de verponding, mergengelden en binnenlandsche kosten, van 1796—1802, dat dus zoowel op het dorp als het ambacht betrekking heeft en opnieuw de moeilijkheid van de door de Provinciale Staten in 1869 bevolen scheiding van dorps- en ambachtsarchieven in het licht stelt.

Een deel van het archief schijnt te niet te zijn gegaan, want de dorpsrekeningen beginnen eerst met 1802.

De in den Franschen tijd naar de secretarie overgebrachte doop- en trouwboeken zijn van het jaar 1640 af aanwezig.

De gemeenteraad stelde geen geld beschikbaar voor een noodig herstel van verscheiden boeken.

2. Het *archief van het ambacht Valkenburg* werd aan dijkgraaf en hoogheemraden van Rijnland geleverd ter voldoening aan het bepaalde in art. 8, 1º, van het besluit van de Staten der provinciën Zuid- en Noord-Holland tot opheffing der ambachten in het hoogheemraadschap van Rijnland, van 23 en 25 November 1869 (Bijvoegsel tot het Staatsblad 1870, nº 8), waaraan te Valkenburg tot nu toe verzuimd was uitvoering te geven.

Het archief bevat een resolutie- en schouwboek van 1754—1811. Verder zijn er verbalen van het verhandelde van 1852—1857, en schouwboeken van 1811 tot het einde. De ambachtsrekeningen en narekeningen beginnen pas met 1799. Narekeningen waren rekeningen van hetgeen werd ontvangen van ordinaris mergengelden en binnenlandsche kosten wegens 117 morgen en 200 roeden land, waarvan de opbrengst niet in de ambachtsrekeningen verantwoord werd. Die rekeningen werden dus niet, zooals de ambachtsrekeningen, aan dijkgraaf en hoogheemraden van Rijnland ingezonden en met de goedkeuring en machtiging voor een omslag, van dezen terugontvangen.

Onder de verdere stukken verdienen alleen nog vermelding een gewaarmerkt afschrift van een verdrag van 1579 tusschen den schout van de Katwijken en Valkenburg, en den schout en ambachtsbewaarders van Zoeterwoude, over de opening en opmaking van de Waddingsche sluis, die in de troebelen dichtgeworpen was, benevens een besteding door de schouten, burgemeesters en ambachtsbewaarders van de beide Katwijken en Valkenburg, van het afbreken en weer opmaken van de Waddinger sluis, van 1742.

In den inventaris vermeldde ik ook het boven, bij de dorpsstukken, aangeduide kohier dat zoowel het dorp als het ambacht betrof.

3. Het *oud-archief van den Gecombineerden Ruigelaanschen en Zonneveldspolder* bestaat uit drie deelen, n.l. de stukken van den *Ruigelaanschen polder*, die van den *Zonneveldspolder*, en die van den *polder die door vereeniging* („*combinatie*") *van de twee ontstond.*

De aanwezigheid van dit archief te Valkenburg wordt opgehelderd door Jhr. L. F. Teixeira de Mattos, *De waterkeeringen en polders van Zuid-Holland*, I, 734, volgens wien het bestuur van den polder vroeger was opgedragen om beurten aan de burgemeesters van de op 31 December 1869 opgeheven

ambachten Wassenaar en Valkenburg. Bij onderzoek bleek, dat ook bij den secretaris van den polder, den heer Schut, te Wassenaar, eenige stukken van het oud-archief aanwezig waren. De stukken zijn nu alle vereenigd te Wassenaar geborgen.

a. Onder de stukken van den *Ruigelaanschen polder* bevinden zich twee afschriften van de order, in 1631 door vier personen gesteld tot het besluiten van den polder, door hen genaamd den *Ruigelaanschen Broekpolder*. In de verdere stukken wordt de polder eenvoudig *Ruigelaansche polder* genoemd. Onder die verdere stukken is het belangrijkste een consent van hoogheemraden van Rijnland voor Justus van Robers, om vier mergen land in den polder te trekken, van 1728.

b. De stukken van den *Zonneveldspolder* loopen slechts van 1815 tot 1820. De belangrijkste zijn een consent van hoogheemraden van Rijnland voor vijf eigenaars van landen in den Zonneveldschen polder, om den polder en nog eenige landen van twee van die personen door middel van een duiker te combineeren met den Ruigelaanschen polder, de akte van besteding van het maken van dien duiker, en verschillende andere stukken, op die combinatie en duiker betrekking hebbende, 1817.

c. Eindelijk de stukken van den *Gecombineerden polder*, beginnende met 1820. Deze werden beschreven tot 27 November 1858, omdat op dien dag werd ingevoerd het reglement voor den polder, vastgesteld na de totstandkoming van het Algemeen reglement op de waterschappen in deze provincie, en volgens dezen regel de oude van de nieuwe archieven worden gescheiden. Behalve het reglement van bestuur van 1835 zijn de voornaamste stukken van deze afdeeling een bundel stukken over het afbranden en herbouwen van den windscheprad-watermolen in 1820.

Opmerkelijk is het, dat in geen van de drie afdeelingen polderrekeningen voorkomen. Alleen in de derde afdeeling vindt men de kladden van zeven rekeningen tusschen 1829 en 1847, benevens bijlagen tusschen 1823 en 1850.

Een andere gemeente, die ik bezocht, was Oud-Beierland. Een deel van het gemeentearchief, n.l. de resolutie- en weesboeken en de zoogenaamde oude registers van den burgerlijken stand, worden bewaard in kasten op de secretarie en een aangrenzend vertrek. Het overige gedeelte van het oud-archief, is met een groot deel van het nieuw archief, in een ordelooze, aan vervuiling, hemelwater en vocht van de buitenwanden blootgestelde massa op den zolder geworpen. Ik verwijderde de tegen de buitenwanden liggende stukken daarvan, om ze, voorzoover dat nog mogelijk was, voor tenietgaan door verrotting te bewaren. Alle oude stukken hield ik er vervolgens uit. In een

ander deel van den zolder vond ik het archief van den polder Oud-Beierland en ingedijkte gronden. Met de beschrijving van het oud-gemeentearchief kwam ik klaar. Het gemeentebestuur overweegt nu het herstel van verscheiden beschadigde of zonder band geraakte registers, en het met kristalpapier beplakken van vele bladen uit doopboeken, waarvan de zij- of benedenranden zwaar beschadigd zijn, zoodat de daarop voorkomende woorden of regels alleen door dezen maatregel bewaard kunnen blijven. Ook wordt onderhandeld over de afgifte van een doopboek door de Nederlandsch-Hervormde aan de burgerlijke gemeente.

De geheele ordening van het archief is dus nog niet voltooid, en ik meen daarom een beschouwing van den inhoud beter tot het volgend jaar uit te stellen.

Het polderarchief is blijkbaar onvolledig. Ook hiervan kon de ordening daarom nog niet afloopen, en moet ik een nader verslag uitstellen totdat een onderzoek naar de overige stukken zal zijn afgeloopen.

1907. P. VAN MEURS.

Deelde ik in mijn vorig verslag o. a. mede, dat de regeling en beschrijving van de oude archieven der gemeente *Ouddorp* werd voortgezet, thans kan daaromtrent worden bericht, dat dit werk ten einde is gebracht, en dat ik binnenkort in staat hoop te zijn U den inventaris aan te bieden. Ik merkte vroeger reeds op, dat in het toen behandelde gedeelte van het archief groote wanorde heerschte, zoodat het een tijdroovenden en zorgzamen arbeid vereischte om de goede orde daarvan te herstellen, Die zelfde ondervinding had ik ook bij de stukken, die in het laatste jaar werden behandeld, waaronder ook de vele dossiers en losse papieren, die op militaire zaken betrekking hebben, behoorden, en de talrijke koopbrieven, liquidaties enz., uit particuliere boedels afkomstig, die tusschen de eigenlijke gemeente-archieven werden gevonden. Laatstgenoemde stukken worden als boedelpapieren beschouwd en zullen aan het Rijk moeten worden overgedragen.

Bij een nieuw bezoek aan *Ouddorp* werden aldaar nog de volgende registers gevonden: registers van aanteekeningen van ondertrouw, dagen der geboden en dagen van bevestiging in den huwelijken staat, 1710–1803 en 1804—1811; register van huwelijksproclamaties, 1806—1811; registers van het recht en het middel op het trouwen en begraven te Ouddorp c. a., 1696—1722, 1724—1731, 1732—1772, 1750—1805 en 1806—1811; registers van het doopen 1638—1723 en van het trouwen 1636—1723, van het doopen en van het trouwen 1723—1792 en van het doopen 1792—1811; register van aanteekening der geboorte van kinderen der doopsgezinde gemeente te Goedereede en Ouddorp, met enkele aanteekeningen van overlijden, 1709, 1740, 1742, 1746, 1748, 1756, 1757, 1760, 1762, 1764, 1767—1770, 1772—1776, 1778, 1785, 1788, 1791, 1793, 1794 1796—1811, en een register van aangenomen familienamen, 31 December 1811–16 December 1812. Voor zoover zij door den tijd geleden hadden, wat bij de meeste in hooge mate het geval was, zijn deze registers door een binder aan het Rijksarchief wederom in behoorlijken toestand gebracht.

In het vorige jaar maakte ik melding van een aantal stukken uit het gemeentearchief van *Nieuwpoort*, die ontdekt waren onder de ongesorteerde papieren, welke van het oude naar het nieuwe Rijksarchiefgebouw waren overgebracht, en noemde daarbij verschillende dezer papieren op. Bij de toen opgegeven stukken kunnen thans nog de volgende worden gevoegd: ingekomen missives, resoluties en minuten van uitgegane stukken betreffende den 100sten en 200sten penning 1675, 1729, 1730 en 1733; lijst van de biljetten van het gemaal 1706; stukken betreffende de visitatie van het gewicht van het brood, 1673; waarschuwingen betreffende de „betaling van den impost op de consumptie van de kleine en groote kolen", 1692, (gedrukt); memorie van den collecteur van den impost der verbruikte middelen, over 1718/19, 21 Mei 1719; „exacte nota van alle geldheffingen zeedert A°. 1788, door Ingezeetenen van Holland en vervolgens der Bataafsche Republiek, betaald en nog te betaalen", zonder jaartal; lijsten van de candidaten voor het hoofdmanschap van het schippersgilde met opgave van de namen der gekozenen, 1697 en 1705; eenige stukken uit weesboedels, 1607—1643, 1621—1638, 1630, 1635 en 1643—1670. Verder kunnen van de in het vorig verslag genoemde bijlagen der stedelijke rekeningen, van het laatst der 16de tot het midden der 18de eeuw, de jaren nu met juistheid genoemd worden, die bleken namelijk te dateeren van 1591, 1594, 1599, 1609, 1610, 1619, 1630, 1674, 1687, 1711, 1718, 1719, 1720, 1723, 1724, 1726, 1728, 1729, 1737, 1738, 1739, 1740, terwijl er ook een van het jaar 1812 bleek aanwezig te zijn.

Alle deze stukken zijn met de in het vorig verslag genoemde thans in het oud-archief van Nieuwpoort in de portefeuilles, waarin zij behooren, gevoegd en voor zoover noodig in de inventarissen bijgeschreven. Mijn vermoeden, vroeger geuit, dat hierdoor in de bestaande indeeling van het archief geen verandering behoefde te worden aangebracht, bleek gelukkig gegrond te zijn geweest.

Verder werd er een voorloopig onderzoek ingesteld in de archieven van *Nieuw-Lekkerland.*

Hier had zich eenige jaren geleden een merkwaardig en gelukkig geval voorgedaan.

Toen ik in 1895 deze gemeente bezocht, om voor het Rijk de rechterlijke archieven op te sporen, scheen het dat er van de oude archieven bijna niets was overgebleven; rechterlijke stukken werden er in het geheel niet gevonden, en de overige archieven bestonden vrijwel uitsluitend uit registers van aangevingen voor het trouwen en van het begraven en doop- en trouwboeken. In 1898 werd hier echter op een verborgen plaats een groote kist

ontdekt, die tal van oude archiefstukken, rechterlijke zoowel als administratieve enz., bleek te bevatten, reden, waarom men dan ook van gemeentewege aanvraag deed tot het laten regelen en beschrijven der oude papieren.

Onder deze stukken, waarvan door den tegenwoordigen burgemeester en secretaris reeds een voorloopige lijst was opgesteld, komen o.a. voor: aanschrijvingen, publicaties en andere ingekomen stukken, 1666, 1667, 1674, 1676, 1689, 1692—1695, 1738, 1768, 1773—1781, 1786, 1787, 1806—1809 en 1811; gedrukte ingekomen stukken (in vijf pakken), 1795—1810; reglement op het plaatselijk bestuur, 1805; registers van verleende admissies, 1765—1770; extracten uit het register van admissies, 1752—1756, 1760, 1761 en 1763; memories van verleende admissies, 1750, 1754 en twee zonder jaartal; akte van admissie, 1768; formulieren voor het verleenen van admissie, zonder datum; nominaties van heemraden, waarsmannen en kerkmeesters van 1676, 1770—1776, 1779 en 1783, en electies van 1774, 1776—1783, 1786, 1790 en 1791; lijsten van de namen der personen, aan wie brandgereedschap is toevertrouwd, 1619 en 1657, en andere stukken de brandweer betreffende, 1693, 1780, 1782 en eenige zonder jaartal; resolutie betreffende de alimentatie der verarmde watermolenaars en hun gezinnen in de Waard, 1754.

Op financiëel gebied: omslagen van de ordinaire- en extra-ordinaire verpondingen, 1621—1660 en 1661—1711; register met aanteekeningen van verhuring van wegen 1632, 1640; aanslag van het haardstedegeld, 1665, en ontvangst van den 200sten penning 1666 (fragment); kohier van het haardstedegeld 1666; obligaties van verschillende geldleeningen, 1670, 1673, 1694, 1696, 1697, 1699 en 1740; rekening van de verpondingen geheven om oorlogskosten te betalen, over 1672; gespecificeerde lijsten van gemaakte oorlogskosten, 1672 en 1673—1676, en andere stukken, daarop betrekking hebbende; declaraties van verschotten van den secretaris, 1692, 1693, 1694, 1765 en 1766; aanbestedingsvoorwaarden voor de ingadering der verpondingen, 1676, 1705—1707, 1717—1720, 1722, 1727—1729, 1731, 1740, 1747, 1751, 1752 en 1753; stukken betreffende de voorbereiding tot het furneeren van den 25sten penning, 1789; lijsten van de oude en nieuwe nummers der gebouwen, 1808 en 1810.

Betreffende armenzaken valt slechts weinig op te geven, slechts een huurcedel van land 1667 en andere akten van verhuring van 1669 en 1677, alsmede een van verkooping van land van 1672.

Onder de stukken aangaande de kerk vestig ik de aandacht op een belofte van den predikant, om gedurende zeven jaren zijn gemeente niet voor een ander beroep te verlaten, 30 Maart

1616; papieren betreffende kerk, toren en klok, 1610, 1615, 1656, 1685, 1689, 1805, en eenige zonder datum; documenten tot de kerkerekening behoorende, 1668, 1669—1672, 1673—1676 aan lias, 1676, 1677, 1681, 1682, 1686, 1688, 1689, 1690, 1691/2, 1693, 1705, 1706, 1724, 1725, 1726, 1768, 1769, 1770, 1772, 1773, 1774, 1775, 1776, 1777, 1778, 1780, 1781, 1782 en een zonder jaartal; inventaris van documenten en papieren, behoorende tot de administratie van de kerk over 1701, 1781 en 1791, geformeerd 13 Juli 1801; condities en bestek van een reparatie aan de pastorie, 1772; een verklaring van burgers omtrent den eigendom van den grond van het schoolgebouw, 1612; stukken betreffende de arbitrage naar aanleiding van een geschil tusschen de Municipaliteit en de Kerkvoogden over den eigendom van kerk, toren en school, 1801; memorie van ontvangst en uitgaaf wegens kerk, toren en schoolhuis, 1801, 1803, 1804, 1805, en nog eenige kwitanties.

Van het Weeskamer-archief werd het volgende gevonden: weesboeken 1590—1628 en 1666—1669 (fragment); extracten uit het weesboek 1603 en 1615; memorie van uitkoop 1603; boedelpapieren 1669, (1669, 1671 en 1680), 1706, (1759—1761), (1761—1765, 1772, 1779, 1782 en 1783), 1775, (1776—1778, 1783 en 1784); register met boedelscheidingen, rekeningen enz., 1628—1666, 1721—1753; stukken betreffende nalatenschappen van weezen, 1801.

Het archief van den secretaris bevat een register van aangebrachte goederen, verkoopingen, taxaties voor de collaterale successie van 1730—1790; staten en verantwoordingen met andere stukken betreffende de collaterale successie van 1747—1770; en een register met memories van aanbreng, 1791—1795.

In het ambachtsarchief komen o. a. voor stukken betreffende de schouw, 1666, 1673, 1688, 1691—1694 en 1808; resumptie van schouwingen 1778, 1779, 1780, 1786 en 1811; terwijl van het polderarchief aanwezig bleken te zijn: gaardersrekeningen van de molenmergens, 1718—1793, idem, waarbij nog die van de ordinaire-verpondingen en den 200sten penning, 1774 en 1775; registers van ontvangst en uitgaaf van den waarsman betreffende den omslag op de molenmergens, 1726—1757; documenten betreffende de omslagen der molenmergens, 1740, 1761—1792; bestekken betreffende het maken, repareeren van watermolens, sluizen enz., 1610, 1668, 1669—1688, 1710, 1719, 1767 en 1771; verbod van beplanting van de landen bij de molens gelegen, 1760.

Eindelijk werden, zooals reeds gezegd, zeer veel stukken van rechterlijken aard gevonden, welke aan het Rijksarchief zullen moeten worden overgedragen.

1907. A. TELTING.

JAARVERSLAG

VAN DE

Commissie van Advies voor 's Rijks Geschiedkundige Publicatiën.

I. **Gedenkstukken der Algemeene Geschiedenis van Nederland van 1795—1840.** — In het afgeloopen jaar verscheen deel II dezer uitgave, dat de jaren 1795—1798 (tot en met den 12den Juni) omvat. Dit deel zou eenige maanden eerder hebben kunnen verschijnen, indien niet in den aanvang van het jaar de drukkerij, ten gevolge van buitengewone omstandigheden, nalatig ware gebleven in de geregelde oplevering van de overeengekomen hoeveelheid werk. Tegen herhalingen zijn voorzieningen getroffen, waarvan onze Commissie een gunstig gevolg bespeurd heeft en bij voortduring verwacht.

Na de voltooiing van deel II is onmiddellijk deel III ter perse gelegd. Van dit deel zijn thans 30 vellen afgedrukt, omvattende den tekst der drie eerste hoofdstukken. Dit derde deel zal loopen tot de aanneming eener nieuwe staatsregeling in 1801; voor een enkel hoofdstuk echter tot in 1802, n.l. tot het einde der onderhandelingen te Amiens. De verschijning van dit deel kan worden tegemoet gezien omstreeks het midden van 1907. Daarna kan onmiddellijk deel IV ter perse worden gelegd, dat tot 1806 zal loopen. Ter voorbereiding der uitgave van deel IV en volgende deelen is de heer Colenbrander geregeld werkzaam in het Rijksarchief, het Kon. Huisarchief en in particuliere archieven: in 1906 o. a. in die van W. F. Röell, M. van der Goes, I. J. A. Gogel en J. H. Mollerus. Naar aanleiding van het belang dat

onzerzijds in laatstgenoemd archief bleek te worden gesteld, besloot de eigenaresse, Vrouwe van Reigersberg Versluys geb. Mollerus, het aan het Rijksarchief in eigendom af te staan.

Buitenlandsch archiefonderzoek voor de *Gedenkstukken* behoefde in het afgeloopen jaar niet plaats te hebben. Door vroegere reizen is het reeds voltooid tot 1840 in Engeland, tot 1830 in Frankrijk, tot 1810 in Pruisen. In Frankrijk kan men niet verder dan tot 1830 gaan: de diplomatieke archieven van jongeren datum zijn daar vooralsnog voor ieder gesloten. In Pruisen zullen de archieven voor het tijdvak 1810—1840 nog zijn te onderzoeken, terwijl voor de regeering van Willem I ook een onderzoek te Weenen en te Rome belang hebben moet. Voorstellen ter voltooiing van het buitenlandsch onderzoek ten behoeve der *Gedenkstukken* zullen dus aan Uwe Exc. worden gedaan, zoodra de stand van het werk dit noodzakelijk maakt. Voóralsnog is dit niet het geval.

Bij schrijven van 13 Oct. 1905 had Uwe Exc. verzocht, te willen overwegen of, in aanmerking van het beperkt debiet, niet met een kleinere oplaag dan 500 exemplaren voor de *Gedenkstukken* kon worden volstaan. De druk van deel II was toen reeds ver gevorderd; dit deel is dus nog op 500 exemplaren getrokken. Deel III echter op 300, tot welk getal ook de oplaag der volgende deelen zal zijn te beperken. Van de 500 exemplaren van deel II zijn er 300 gebonden; van deze 300 zijn er 150 volgens de vroeger goedgekeurde lijst door onze Commissie verzonden, en 150 in debiet gegeven aan de firma Nijhoff. De 200 overschietende exemplaren zijn niet gebonden, maar behoorlijk verpakt, in het gebouw van het Rijksarchief opgeslagen.

De groote omvang van deel II der *Gedenkstukken* bezwaart het handzaam gebruik. Derhalve neemt onze Commissie zich voor de volgende deelen, zoo zij meer dan 35 à 40 vel druks zullen moeten beslaan, in twee stukken te doen binden, welke evenwel met het oog op de onsplitsbare inleiding tegelijk zullen moeten verschijnen. Met deel III zal aldus worden gehandeld.

II. **Andere in uitvoering zijnde opdrachten.** — *Excerpta Romana.* — Prof. Boissevain bericht, dat hij met de bewerking is aangevangen, doch dat de voltooiing nog geruimen tijd op zich zal moeten laten wachten, daar de omvang der taak grooter blijkt dan Z. H. G. zich had voorgesteld.

Excerpten uit vreemde kronieken. Dr. de Hullu excerpeerde de *Monumenta Germaniae historica* uit den Merovingischen tijd, alsmede de latere kronieken voorzoover die opgenomen zijn in de eerste 16 deelen van de eerstverschenen serie der *Monumenta.*

Het werk wordt voortgezet; de voltooiïng zal nog veel tijd vorderen.

Levantsche Handel. Dr. Heeringa bezocht ten behoeve dezer uitgave eenige Italiaansche en onderscheiden Nederlandsche archieven. Hij voltooide de eerste drie hoofdstukken van het eerste deel. Aan drie andere hoofdstukken, welke dit deel zullen besluiten, en aan de inleiding, wordt gearbeid.

Amsterdamsche Bank en Beurs. De heer Elias houdt zich onverpoosd bezig met de voorbereidende studiën van historischen en staatshuishoudkundigen aard, welke dit onderwerp vordert. Hij voorziet, tot deze voorbereiding nog eenige jaren te zullen behoeven.

Brieven van Huygens. Dr. Worp heeft sedert Jan. 1905 (het begin van zijn arbeid) 3400 brieven, voor het meerendeel uit het Kon. Huisarchief, geexcerpeerd of overgeschreven. Daar er nog bijna 10.000 brieven ter behandeling overblijven, meent deze bewerker voor dezen voorbereidenden arbeid nog ongeveer vier jaren noodig te hebben.

Ontstaan der Grondwet. Bij schrijven van 14 April 1906 stelde onze Commissie aan Uwe Exc. voor, de zeer uitvoerige notulen, door het lid W. F. Röell gehouden van de beraadslagingen der grondwetcommissie van 1814, en welke aanvankelijk bestemd waren voor de uitgave der *Gedenkstukken*, wegens het groote belang, dat deze bron voor de beoefenaars van ons Staatsrecht heeft, afzonderlijk te doen uitgeven, en daaraan toe te voegen de gezamenlijke onuitgegeven en uitgegeven bronnen tot de kennis van het ontstaan der Grondwet en van hare herziening in 1815. Uwe Exc. keurde bij schrijven van 30 April 1906 dit voorstel goed, en droeg de uitvoering op aan den secretaris onzer Commissie. Daar Uwe Exc. daarbij het verlangen te kennen gaf, deze uitgave zooveel mogelijk te zien bespoedigen, heeft de secretaris er zooveel tijd aan besteed als de geregelde voortgang van de uitgave der *Gedenkstukken* zelve maar eenigszins toeliet. De voorbereiding der uitgave (waartoe eene reis naar België behoorde ter vaststelling van het feit, dat daar buiten de notulen van Raepsaet niets of zeer weinig over de beraadslagingen der grondwetscommissie van 1815 is overgebleven) is zoo goed als geheel afgeloopen, en de secretaris hoopt in de maand Januari of Februari 1907 met den druk te kunnen beginnen. Voor een werk als dit, dat niet tot een groote serie behoort, maar afzonderlijk en naar men hoopt bepaaldelijk ook bij het hooger onderwijs zal worden gebruikt, schijnt een kleiner formaat dan dat der *Gedenkstukken* aanbeveling te verdienen.

Betrekkingen der O. I. C. met Perzië. — Het in ons vorig jaarverslag vermelde aanbod tot bewerking van n°. 28 van ons *Overzicht* (paragraaf: Perzië) leidde bij voortgezette overweging tot het voorstel aan Uwe Exc. bij schrijven van 13 Juli 1906, om aan dengene van wien het aanbod afkomstig was, den heer A. Hotz te 's-Gravenhage, de bewerking dezer uitgave op te dragen. Bij schrijven van 23 Juli 1906 keurde Uwe Exc. dit voorstel onzer Commissie goed. De heer Hotz bereidt thans deze uitgave voor, en zal daartoe nog geruimen tijd behoeven. Behalve de bronnen van het oud-koloniaal archief, worden voornamelijk door hem onderzocht de papieren van den president Wollebrant Geleynsz. de Jong, daartoe door het gemeentebestuur van Alkmaar welwillend naar het Rijksarchief opgezonden.

III. **Aanbiedingen tot nieuwe uitgaven.** — *Hugo de Groot.* Over den inhoud der kist met papieren van Hugo de Groot, in ons vorig jaarverslag vermeld, heeft Dr. Y. H. Rogge te Amsterdam ons welwillend eenige mededeelingen doen toekomen, welke ons overtuigd hebben van het belang, dat deze papieren uitvoerig worden geïnventariseerd. Tot dit doel zijn onderhandelingen door ons aangevangen.

Maashandel. — Nadat onze Commissie het ten vorigen jare vermeld besluit had genomen, vooralsnog geen voorstel tot het ondernemen eener uitgave betreffende den Maashandel te doen, heeft een belangstellende ons eene memorie toegezegd ter beantwoording der vraag, op welke wijze van het zoogenaamd „Archief der gemeene Maashandelaars" te Dordrecht het best voor eene dergelijke uitgave ware partij te trekken. Deze Memorie is nog niet ontvangen, doch men bericht ons, er aan bezig te zijn.

Kerkgeschiedenis. — Prof. Dr. L. Knappert, kerkelijk hoogleeraar te Leiden, verplichtte ons door in een uitvoerig schrijven de aandacht te vestigen op eenige bemoeiingen, waarmede onze Commissie naar zijn inzien de belangen der vaderlandsche kerkgeschiedenis zou kunnen bevorderen. Voor een gedeelte is door ons aan de wenschen van Prof. Knappert voldaan, door aan den heer Kernkamp, van wiens reis in de volgende paragraaf sprake zal zijn, te verzoeken op de aanwezigheid van Nederlandsche kerkelijke archieven in de Oostzeesteden te willen letten; — de mogelijkheid, aan een ander gedeelte der denkbeelden van den heer Knappert eveneens uitvoering te geven, wordt nog door ons overwogen.

IV. **Catalogiseering van vreemde archivalia, belangrijk voor de geschiedenis van Nederland.** — Ten behoeve van de voltooiing dezer onderneming, door Uwer Exc.'s ambtsvoorganger bij schrijven van 2 Febr. 1905 onder onze leiding gesteld, heeft onze Commissie in het afgeloopen jaar een voorstel aan Uwe Exc. kunnen doen. Bij zijne reis in het jaar 1900 had ons medelid de heer Kernkamp het onderzoek naar archivalia, belangrijk voor de geschiedenis van Nederland, in Zweden voltooid, in Denemarken echter niet geheel, terwijl de Oostzeesteden onbezocht waren gebleven. Onze Commissie stelde daarom bij schrijven van 24 Sept. 1906 aan Uwe Exc. voor, den heer Kernkamp op te dragen bedoeld onderzoek in Denemarken te voltooien en het in de Oostzeesteden te verrichten. Uwe Exc. vereenigde zich met ons voorstel, waarop de heer Kernkamp in October 1906 naar het Noorden is vertrokken. De resultaten dezer belangrijke opdracht ziet onze Commissie met belangstelling tegemoet.

V. **Nederlandsch Instituut te Rome.** — De jaarverslagen van ons medelid Dr. Brom en van Dr. Orbaan over 1905 werden ter kennis van onze Commissie gebracht. In December 1906 werd van Dr. Orbaan een eerste verzameling aanteekeningen ter beoordeeling ontvangen, door hem gemaakt ter Vaticaansche Bibliotheek. Met deze beoordeeling houdt onze Commissie zich thans bezig. De heer Brom, die in den zomer van 1906 ons land bezocht, verblijdde ons met de mededeeling, dat in den loop van het jaar 1907 hoogstwaarschijnlijk een eerste gedeelte van zijn catalogus van Italiaansche archivalia, belangrijk voor de geschiedenis van Nederland, zal zijn voltooid.

VI. **Verdere opmerkingen.** — Het bureau onzer Commissie werd in den zomer van het jaar 1906 bezocht door den heer J. Franklin Jameson, directeur van het Department of Historical Research dat deel uitmaakt der Carnegie Institution te Washington. De heer Jameson stelde zich in bizonderheden op de hoogte van de oprichting, organisatie en verrichte werkzaamheden onzer Commissie, en stelde bovenal belang in ons *Overzicht* en de wijze van totstandkoming daarvan. Nadat door den secretaris aan den heer Jameson de gewenschte inlichtingen waren verstrekt, heeft genoemde heer, in zijn land teruggekeerd, voor de Columbian Historical Society of Washington een sedert in de *American Historical Review* gepubliceerde voordracht gehouden: *Gaps in the published Records of United States History*, waarin hij de navolging der door onze Commissie aangenomen werkwijze, en in het bizonder de vervaardiging van een overzicht van door

bronnenpublicatie aan te vullen leemten der nationale geschiedkennis, voor Amerika ten sterkste aanbeveelt. Dit getuigenis van een man van het gezag van den heer Jameson wordt door onze Commissie een eervolle aansporing geacht, om op den ingeslagen weg, die lang is maar tot het doel leiden kan, voort te gaan.

De Commissie van Advies voor 's Rijks Geschiedkundige Publicatiën,

TH. H. F. VAN RIEMSDIJK, *Voorzitter.*
H. T. COLENBRANDER, *Secretaris.*

's-Gravenhage, 31 Dec. 1906.

VERSLAG

OMTRENT

het in 1906 ingesteld onderzoek in archieven en bibliotheken van Italië naar bescheiden, betrekking hebbende op de Nederlandsche geschiedenis.

(Uitgebracht door Dr. Gisbert Brom.)

Het archivalisch onderzoek, mij opgedragen bij ministerieël schrijven van 20 Mei 1904, n°. 967 afd. K. en W., bepaalde zich ook dit jaar hoofdzakelijk tot het Vaticaansche archief.

Om van dit onafzienbare depôt zooveel mogelijk een bruikbaar overzicht te krijgen, moest vóór alles de voornaamste van Garampi's Indices, die alleen 112 folio-deelen telt en die ik reeds het vorige jaar begonnen was door te werken, nog gedeeltelijk worden onderzocht, nl. wat betreft *Miscellanea II* en *Beneficia.* Ook onder deze twee rubrieken werd veel belangrijks over onze lands- en kerkgeschiedenis, vooral der 15e en 16e eeuw, gevonden.

Verder kwam in aanmerking de uit 10 deelen bestaande alphabetische Index, dien Garampi heeft gemaakt op de afdeeling *Miscellanea* (vgl. Blok, *Verslag* blz. 43—48), waarin o.a. veel merkwaardige stukken zijn opgeteekend over de Nederlandsche troebelen der 16e eeuw. Van een gedeelte dezer afdeeling, genaamd *Miscellanea II* of *Varia politicorum*, misschien wel het meest interessante gedeelte, bestaat een afzonderlijke inventaris, dien indertijd Dr. Schlecht vervaardigde voor het Instituut ván den „Goerres-Verein" en waarvan het gebruik mij welwillend door den directeur Mgr. Dr. Ehses werd toegestaan.

Voor de kennis der politieke gedragslijn, door de Curie gevolgd in den 80-jarigen oorlog, is ook zeer belangrijk de serie der

pauselijke Breven. Nu ontmoette ik onder de 681 Indices van het Vaticaansche archief een „Rerum in XVII Belgii provinciis synopsis chronologica ex Brevibus", zijnde n°. 319. Aan de hand van zulk een specialen wegwijzer kon ik mijne reeds hier en daar saamgelezen collectie Breven nog aanzienlijk vermeerderen, zoodat deze over de jaren 1560 - 1602, waarover ook genoemde Synopsis zich uitstrekt, wel bijna volledig kan worden genoemd.

Bij gestadige voortzetting en uitbreiding van mijn systematisch onderzoek bleek op verschillende plaatsen ook in andere, reeds in het vizier genomen afdeelingen nog een nalezing gewenscht. Zoodoende bracht alleen het Vaticaansche archief voor den allernaast in bewerking zijnden Catalogus een veel grooter contingent op, dan ik mij aanvankelijk had voorgesteld. Wat alleen het Vaticaansche archief aan materiaal opleverde, is dan ook ruimschoots voldoende om den gedetailleerden Catalogus van Nederlandsche archivalia uit Rome en Italië, op welks publicatie onze werkzaamheden nu eerst wel in hoofdzaak moeten gericht zijn, met minstens één lijvig boekdeel te openen. Met bekwamen spoed wordt thans deze uitgave voor de pers gereed gemaakt. Doch een en ander kost veel tijd, vooral wegens de oriënteerende inleiding, die aan het geheel en vervolgens aan elk onderdeel moet voorafgaan. Daarom zal ik nog wel enkele maanden behoeven ter voltooiing. Doch ik meen veilig in uitzicht te kunnen stellen, dat de omvangrijke kopie, na aan het oordeel en de goedkeuring der Commissie van Advies te zijn voorgelegd, nog in 1907 ter perse zal kunnen gaan.

Wijl de Vaticaansche bibliotheek dagelijks een uur later openblijft dan het archief, kon ik den overschietenden tijd gebruiken om ook daarover mijn systematisch onderzoek uit te strekken. Ook in de Vaticaansche bibliotheek was de oogst tot dusverre boven verwachting, en is zeker genoeg materiaal aanwezig voor een volgend deel van onzen gedétailleerden Catalogus, vooral indien er, wat een passende combinatie schijnt, nog het archief-Borghese, de Barberiniana en het Consistoriaal archief bij worden aangehaakt. Uit genoemde fondsen en uit verschillende afdeelingen der Vaticana heb ik dan ook reeds veel bijeenverzameld en voor het in petto gehouden volgend deel van den Catalogus in portefeuille.

Bij wijze van specimina deel ik hier alvast, zoowel uit het Vaticaansche archief als uit de Bibliotheek, een paar interessante vondsten meê.

In het archief vond ik tal van pauselijke Bullen en Breven over de oprichting der nieuwe Nederlandsche bisdommen (1559—1561). Weliswaar gaf van Heussen den tekst der meeste reeds in druk, maar dan met zijn gewone onnauwkeurigheid. Sommige echter zijn nog gansch onbekend, bijv. over de oprichting en dotatie van het bisdom Middelburg, waarover van Heussen (*Hist.*

episcop. Middelburgensis p. 5) erkent, dat er te zijnen tijde overal, zelfs te Rome, vruchteloos onderzoek naar gedaan is. Ook ontmoette ik de, naar ik meen, nog onbekende Bulle over de inlijving der abdij Egmond bij de mensa episcopalis van Haarlem.

In de Vaticaansche bibliotheek was ik zoo gelukkig, de gansche schriftelijke nalatenschap van Theodorus de Cock, bestaande uit 35 deelen en langen tijd verloren gewaand, onder de handschriften van het Museo Borgiano n^{0}. 436—469 terug te vinden. Men weet, dat Th. de Cock, pastoor te Leiden en daarna provicaris der Hollandsche Zending, een hoofdrol heeft gespeeld in de kerkelijke geschillen, die leidden tot de afscheiding der Oud-Katholieke Klerezij, en dat deze voorvechter der suprematie van den H. Stoel, na door de Staten verbannen te zijn, jarenlang als kanunnik en vertrouwde raadsman der Propaganda verblijf hield te Rome, waar hij in 1720 stierf. Zijn nagelaten papieren zijn dus van overwegend belang voor de kennis van den kerkelijken toestand in dit veelbewogen tijdvak.

Als voorproef der resultaten van mijn onderzoek zond ik aan het Historisch Genootschap te Utrecht een uitvoerige studie, met talrijke aan het Vaticaansche archief ontleende bijlagen, over den tegenpaus Clemens VII en het bisdom Utrecht, waaruit de noodlottige invloed van het groote Westersche schisma (1378) duidelijk aan het licht komt. Deze studie werd door het Bestuur „met dankbare waardeering als zeer belangrijk" aanvaard en is reeds afgedrukt, om in de eerstvolgende *Bijdragen en Mededeelingen* te verschijnen. Ook plaatste ik in de jongste aflevering van het *Archief voor de geschiedenis van het aartsbisdom Utrecht* (Dl. XXXII blz. 241—260) een bijdrage over „Nicolaas van Cusa en de kerkelijke tucht in het bisdom Utrecht", waaraan de tekst van drie, eveneens aan het Vaticaansche archief ontleende, pauselijke Bullen is toegevoegd.

Geregelden voortgang had onder mijn toezicht de vervaardiging van afschriften, wat betreft de meest belangrijke documenten, vallende onder de in mijne zorg door de Commissie van Advies speciaal aanbevolen nummers van het *Overzicht*, te weten N^{0}. 12, 13, 15, 26, 39, 48 en 49. Voor een eventueele bronnenpublicatie, op een of meer dezer nummers van genoemd *Overzicht* betrekking hebbende, kunnen deze reeds door mij gecollationeerde afschriften terstond beschikbaar worden gesteld. De som van ongeveer 200 francs werd in het afgeloopen jaar op die wijze allernuttigst besteed, waarvan nochtans een gedeelte in dienst van Dr. Orbaan's onderzoekingen.

Ten bate van Nederlandsche geleerden, die persoonlijk Italië of Rome bezochten of navraag deden om wetenschappelijke in-

lichtingen, kon het Instituut zich dit jaar niet zelden nuttig maken.

In opdracht Uwer Exc. deed Dr. K. Heeringa te Schiedam in April jl. een studiereis naar de Staatsarchieven van Venetië, Florence en Genua, waar hij materiaal zou verzamelen voor zijne „Geschiedenis van den Levantschen handel". Reeds had ik het vorige jaar, na overleg met de Commissie van Advies, mijne talrijke, in deze archieven pas gemaakte aanteekeningen aan Dr. Heeringa ter inzage verstrekt. Toen nu hijzelf een nader onderzoek in loco zou gaan instellen, heb ik dien geleerden landgenoot, in opdracht der Commissie van Advies, bij de resp. directeuren van genoemde Staatsarchieven schriftelijk aanbevolen. Van alle drie mocht ik een zeer welwillend antwoord ontvangen, en heeft Dr. Heeringa, zooals hij later mededeelde, inderdaad de grootste tegemoetkoming bij zijn werk ondervonden. Ook bezorgde ik aan dezen historicus, op verzoek, 12 afschriften uit het Propaganda-archief, zijnde bescheiden over de positie van den Hollandschen gezant Cornelis Haga te Constantinopel.

In Maart kwam Dr. P. C. Molhuysen, conservator aan de Universiteits-Bibliotheek te Leiden, naar de Eeuwige Stad. In opdracht van het Leidsche Universiteits-fonds zou hij uit de Vaticana en andere verzamelingen trachten aan te vullen wat de Handschriftenafdeeling der Leidsche bibliotheek aan brieven van Nederlandsche geleerden bevat. Dr. Molhuysen werd door mij geïntroduceerd bij den prefect der Vaticana P. Ehrle en, voor zoover noodig, met het gebruik der aldaar aanwezige catalogi en hulpmiddelen vertrouwd gemaakt. Ook kon ik eenigszins er toe bijdragen, dat zijn overleg met Dr. Orbaan, omtrent het gebruiken der reeds door dezen vervaardigde fiches, een beide partijen hoogst bevredigenden en voor de wetenschap bevorderlijken uitslag verkreeg.

Begin April verheugde ons met zijn bezoek prof. Dr. P. J. Blok. Hij overhandigde mij de goedgunstige beschikking Uwer Exc., d.d. 31 Maart 1906 N^{0}. 934 afd. K. en W., waarbij de persoonlijke titel van directeur van genoemd Instituut mij werd toegekend, en stelde een eigen onderzoek in naar de methode en resultaten van het aan mij en Dr. Orbaan opgedragen systematisch onderzoek. Ik had 16 April de eer, prof. Blok aan Z. H. den Paus voor te stellen, ten einde hem gelegenheid te geven Z. H. dank te betuigen voor het veelvuldig gebruik der pauselijke archieven door het Instituut.

Aan prof. Dr. F. Pijper te Leiden, die in Mei, en aan den heer A. J. Derkinderen, directeur der Koninkl. Akademie van Beeldende Kunsten te Amsterdam, die in November l.l. Rome bezocht, kon ik eveneens, bij hunne archeologische en kunsthistorische waarnemingen, met raad en daad herhaaldelijk van dienst zijn.

Mijne voorspraak bij Z. Exc. den Minister van Openbaar Onderwijs en bij de autoriteiten der Curie, om voor alhier studeerende landgenooten een vrije toegangskaart in de Staatsmusea en de Kunstverzamelingen van het Vaticaan te verkrijgen, werd telkenmale gunstig beantwoord. Zulk een vrije toegangskaart, gedurende een half jaar geldig in de Staatsmusea en voor 20 bezoeken in de Vaticaansche collectie's, werd op mijn aanvrage tweemaal verleend aan Mr. Emmy Sanders uit Amsterdam, die zich ter beoefening van kunsthistorie geruimen tijd hier te lande ophoudt; vervolgens aan Dr. H. Bolkestein, Mevrouw Elise Bolkestein-Pouw en Dr. M. Boaz, alle drie eveneens uit Amsterdam en voor rekening van het Philologische Studiefonds naar Italië gezonden.

Voor Dr. Orbaan zag ik in de Vaticaansche Bibliotheek na de bestaande catalogi der afdeelingen Barberiniana, Capponiana en Urbinata, om hetgeen door hem daaruit reeds verzameld was te contrôleeren en, voor zoover noodig, aan te vullen, welke taak mij door de Commissie van advies bij schrijven van 17 April 1905 werd toevertrouwd.

Op verzoek van prof. Blok stelde ik, bij gelegenheid mijner zomersche terugreis naar het vaderland, 2—4 Juli, een onderzoek in te Mantua, in het voormalige archief der Gonzaga's (tegenwoordig Staatsarchief), waar sommige deskundigen hadden beweerd, dat de collectie der beroemde Venetiaansche Relazioni, waarvan een afzonderlijke uitgave door de Commissie van Advies wordt voorbereid, zou kunnen aangevuld worden. Deze verwachting liep echter nagenoeg op eene teleurstelling uit. Maar ik maakte van de schoone kans gebruik om meteen het Mantuaansche Staatsarchief geheel te doorzoeken en zijne Nederlandsche archivalia te inventariseeren. Ik trof er onder meer aan: 1 eigenh. brief van hertog Jan III van Brabant aan Lodewijk, heer van Mantua, d.d. 3 April 1379, 1 dito van hertog Willem van Gelre, d.d. 18 October 1379, en 1 dito van Reinoud, heer van Valkenburg en Sittard, d.d. 16 October 1379; verschillende brieven, berichten en stukken over den 80-jarigen oorlog; oorspr. brieven, aan den hertog of de hertogin van Mantua gericht door Margaretha van Oostenrijk, Margaretha van Parma, aartshertog Albertus, de infante Isabella, prins Maurits enz; een uit 10 deelen bestaande, doorloopende brievencollectie der Mantuaansche agenten te Brussel, van 1466 tot 1702. Het totaal der aldus verkregen resultaten loonde toch genoegzaam mijn bezoek aan de oude stad van Virgilius.

Wetenschappelijke inlichtingen werden, op schriftelijke navraag der belanghebbenden, door mij verstrekt als volgt:

Aan Mr. W. H. de Beaufort te Leusden deed ik mededeeling

der passage van een nog onbekend Hs. der Vatikaansche Bibliotheek (Regina 680), over de historische ontmoeting tusschen Paolo Sarpi en den Hollandschen gezant te Venetië Fr. Aerssen van Sommelsdyck (a° 1620), waarover de heer de Beaufort ten vorigen jare in de Koninkl. Akademie van Wetenschappen een interessante voordracht hield.

Aan prof. v. Ophuysen te Leiden deed ik opgave der Maleische handschriften, op de Vaticana aanwezig. Verder zijn mededeelingen verstrekt: aan den heer L. Hagen te Wittem, over de basiliek van S. Lorenzo buiten de Muren en aldaar zich bevindende graven, welke inlichtingen dienst moesten doen voor een uitvoerige Catacomben-studie, welke intusschen bij gedeelten in de *Geschiedkundige Bladen* het licht zag; aan Mr. R. E. Hattink te Almelo over den datum en inhoud eener bulle van paus Leo X, d.d. 25 November 1517, de zelfstandige rechtsspraak van het Sticht betreffende; aan den heer A. A. van Schelven, theol. docts. te Amsterdam, over handschriften der Palatina latina, die wellicht dienstig konden zijn voor zijne dissertatie over de Nederlandsche vluchtelingen-kerken in de 16e eeuw; aan den Rijksarchivaris Mr. R. Fruin te Middelburg, over de beide kardinalen, benoemd door den avontuurlijken tegenpaus Clemens VIII (1423—1429).

Voor Mr. A. E. H. Goekoop te 's-Hage, die materiaal wenschte over Romeinsche cultuur- en zedengeschiedenis in de 16e eeuw, werd hier uit het Staatsarchief kopie genomen van een merkwaardig crimineel proces a° 1582, en wordt in denzelfden geest nog onderzoek gedaan.

In Mei ontving ons Instituut bezoek van Mr. J. Franklin Jameson, directeur van de geschiedkundige afdeeling der Carnegie-Institution te Washington. Hij kwam informatie nemen naar onze organisatie en werkmethode en stelde zich van alles met de meeste belangstelling op de hoogte, om van de gewonnen inlichtingen partij te trekken bij het systematisch archiefonderzoek, dat genoemde Institution voor de geschiedenis der V. S. op touw gaat zetten in de voornaamste depôts van Europa, met name te Rome. Evenals over het *Overzicht* der Commissie van advies, liet Mr. Jameson zich over de aan ons Instituut gevolgde werkmethode als zeer practisch ingericht en navolgenswaardig uit.

Minder succes hadden de buitenlandsche betrekkingen, die ons Instituut trachtte aan te knoopen met Dr. Caspar Wirz, directeur van het Zwitsersch Historisch Instituut, thans in Milaan gevestigd. Het voorstel om wat de wederzijdsche publicatie's aangaat, in ruilverkeer te treden, werd even hoffelijk als beslist afgewezen, wijl de statuten van de „Allgemeine geschicht-

forschende Gesellschaft der Schweiz", 's heeren Wirz' principaal, een dergelijk ruilverkeer niet veroorloven!

Onze boekerij, zooeven ter sprake gebracht, neemt intusschen — dank vooral aan het door Uwe Excellentie daarvoor beschikbaar gestelde subsidie — langzaam, maar gestadig toe. Om dezen voortgang te bevorderen, ontving ik van enkele belangstellenden nog de volgende giften, die natuurlijk met oprechten dank werden aanvaard:

Van Mr. A. E. H. Goekoop te 's-Hage	frs. 500.—
Van het Algemeen Ned. Verbond (jaarlijksche bijdr.)	51.50
Van Mej. Dina Ament te Laren (N. H.).	50.—
Van den heer J. H. Tromp Meesters te Steenwijk (jaarlijks)	20.—
Totaal. . .	frs 621.50

Van de wijze, waarop deze som ten bate onzer boekerij werd besteed, geef ik aan prof. Blok nauwkeurig rekenschap.

Bovendien mochten wij dit jaar de volgende boekgeschenken ontvangen:

I. Van de Commissie van Advies voor 's Rijks geschiedk. publicatiën: Dr. H. T. Colenbrander, Gedenkstukken 1795—1840, Dl. II (1906).

II. Van de Kon. Akademie van Wetenschappen: Verslagen en mededeelingen, Dl. VII (1906); Verhandelingen afd. Letterkunde. Nieuwe reeks, Dl. VIII n°. I (1906).

III. Van Teyler's Genootschap: Verhandelingen. Nieuwe serie, Dl. VI (1905).

IV. Van de Maatschappij van Ned. letterkunde: Handelingen en mededeelingen (1905—1906).

V. Van de Vereeniging tot bevordering van Overijsselsch regt en geschiedenis: de bijna volledige collectie harer gezamenlijke uitgaven.

VI. Van de Universiteits-bibliotheek te Leiden: Catalogus (1716); Jacob Geel, Catalogus (1852); Lijst van periodieken *enz.* (1903).

VII. Van prof. Blok: Dr. W. J. Leyds, De eerste annexatie van de Transvaal (1906); A. van der Willigen, Geschiedk. aanteekeningen over Haarlemsche schilders (1866);

Goethe in Rome (overdr. uit *Onze Eeuw*, 1906); Le antiche memorie dei Frisoni (overdr. uit *Bollet. della Comm. arch. communale*, 1906); Mr. S. Muller Fz., Catalogus van het archief der bisschoppen van Utrecht (1906); Mr. J. G. C. Joosting, de archieven van den Etsstoel (1906) en Het archief der abdij te Dikninge (1906) en Het archief van het klooster te Assen (1906).

VIII. Van Dr. P. C. Molhuysen te Leiden: Bijdragen tot de geschiedenis van Overijssel, Dl. I—XIII (1874—1901); Hugonis Grotii epistolae (1687); Geschiedenis der Universiteits-bibliotheek te Leiden (1905); De tribus Homeri Odysseae codicibus antiq. (1896); Briefwisseling der hertogen van Gelre en Gulik 1383—1393 (1903).

IX. Van prof. Dr. P. H. Ritter te Utrecht: Schets eener critische geschiedenis van het substantiebegrip *enz.* (1906); Eene halve eeuw. Historisch gedenkboek *enz.* (1898).

X. Van prof. A. Cauchie te Leuven: Rapport du Séminaire historique de Louvain (1905).

XI. Van Mgr. J. Lohninger te Rome: Dr. J. Schmidlin, Geschichte der Anima (1906).

XII. Van Dr. J. P. J. van Gorkom te Rotterdam: Dr. G. A. Hulsebos, Grafschriften der Catacomben (1879).

XIII. Van Dr. H. Bolkestein te Rome: De colonatu Romano ejusque origine (1906)

XIV. Van Dr. J. A. F. Orbaan te Rome: Stradanus te Florence (1903).

XV. Van ondergeteekende: Dr. H. T. Colenbrander, Geschiedenis der Staatsinstellingen in Nederland (1901); Nicolaas van Cusa en de kerkelijke tucht in het bisdom Utrecht (overdr. uit *Archief v. d. gesch. v. h. aartsb. Utrecht*, 1906).

Aan de resp. schenkers werd een beleefde dankbetuiging gericht. Eenige dagen geleden ontving ik van het Provinciaal Genootschap „Limburg" de schriftelijke toezegging, dat ons zijn Jaarboek, 12 deelen groot, binnenkort zou worden gezonden.

Over het geheel telt onze boekerij thans meer dan 1000 boekdeelen, wat vergeleken bij den het vorige jaar December aanwezigen voorraad een aanwinst van ruim 300 boekdeelen beteekent. De alphabetische catalogus der boekerij wordt (in

duplo, om later ook een systematischen aan te leggen) geregeld bijgehouden.

In de lokalen van het Koninklijk Pruisisch historisch Instituut genoot onze boekenverzameling tot nog toe de van meet af ondervonden gastvrijheid. Bij het raadplegen zoowel van onze eigen boekerij als van de prachtige bibliotheek van het Pruisisch Instituut-zelf, bewezen ons de directeur Geheimrath prof. Dr. Paul Fridolin Kehr, de secretaris prof. Dr. Karl Schellhass, de bibliothecaris Dr. Steinberger en de overige leden van genoemd Instituut welwillende tegemoetkoming. Maar de uitbreiding onzer boekerij aan den eenen kant en vooral de verbazendsnelle en gedurige aanwas der bibliotheek van het Pruisisch Instituut aan den anderen kant, gaven onwillekeurig reeds aanleiding tot eenige moeilijkheid, die nochtans voorloopig in der minne kon worden geschikt. Bij alle dankbare waardeering voor de ondervonden gastvrijheid, kan derhalve niet worden ontveinsd, dat nu het Pruisisch Instituut tegenwoordig zelf gebrek aan plaatsruimte krijgt en eerlang naar een veel ruimer gebouw zal moeten verhuizen, de thans bestaande combinatie op nieuwe bezwaren stuit, die ook voor de boekerij van ons Instituut een andere oplossing, d. i. zelfstandige berging in een eigen lokaal, verkieselijk maken.

Rome (72 Via Federico Cesi),
22 December 1906.

GISBERT BROM.

VERSLAG

OMTRENT

het in 1906 ingesteld onderzoek in archieven en bibliotheken van Rome naar bescheiden, betrekking hebbende op Nederlandsche kunstenaars en geleerden.

(**Uitgebracht door Dr. J. A. F. Orbaan.**)

Hierbij heb ik de eer Uwe Excellentie aan te bieden het verslag over dit jaar 1906 van mijn onderzoek in archieven en bibliotheken van Rome naar bescheiden, betrekking hebbende op Nederlandsche kunstenaars en geleerden.

In den loop van dit jaar kwam ik met al de afdeelingen der Vaticaansche bibliotheek gereed. Over de afdeelingen Barberiniana en Capponiana werd mijn onderzoek juist dezer dagen afgesloten en kon ik, door tusschenkomst van Dr. Brom, de hier verkregen resultaten aan de Commissie van Advies ter beoordeeling zenden. Voor de andere afdeelingen zijn alleen nog maar noodig eenige nalezingen en sprokkelingen, die waarschijnlijk een paar maanden van het volgende jaar zullen behoeven om dit onderzoek zoo volledig te maken, als bij den tegenwoordigen stand der inventarisatie mogelijk is. Het geheel der in de Vaticana verkregen resultaten schijnt op zich zelf genomen al geschikt om een passend begin uit te maken van den eerlang in druk te geven catalogus der op mijn gebied vallende Nederlandsche archivaliën. Dit begin zou wellicht in den loop van 1907 ter perse kunnen gaan.

Waar de nasporingen zich moesten uitstrekken over verscheidene tientallen van duizenden van handschriften, stond in het algemeen alleen de weg open om op de inventarissen af te gaan, dozijnen van groot-folio en quarto deelen.

De aangiften in de inventarissen loopen voor de verschillende fondsen der bibliotheek zeer uiteen. In de Barberiniana is het werk van inventariseeren, toen deze bibliotheek zich nog in

haren oorspronkelijken zetel bevond, met groote nauwkeurigheid verricht. Het kwam er voor mij slechts op aan de deelen van den inventaris stuk voor stuk en bladzijde voor bladzijde door te zien. Zulk eenen inventaris legt men ten slotte uit de hand met een gevoel van bevrediging en zekerheid, dat men zeker niet kan hebben na het doorzien van den summieren inventaris der Vaticana Latina, ook al tracht men hier de proef op de som te nemen voor die deelen van den inventaris, waarop een alphabetische index aangelegd is. Volkomen zekerheid, dat niets ontgaat, kan men alleen krijgen voor die, vergeleken bij het geheel nog kleine, deelen der bibliotheek, die naar de eischen van boekbeschrijving in onzen tijd, in de serie der gedrukte catalogi van de Vaticaansche bibliotheken behandeld zijn. De bewerking van een enkel deel van dien model-inventaris, telkens niet meer dan 500 handschriften omvattend, vraagt gemiddeld vier jaar tijd aan den scriptor der Vaticana, die daarmee belast wordt. Terwijl wij dus dankbaar gebruik maken van zijne resultaten, kunnen wij er niet in de verte aan denken voor ons speciaal onderwerp zijn voorbeeld te volgen en moeten ons voor het wijde veld, dat aan deze beschrijvers der Vaticana open staat, met de bestaande catalogisatie tevreden stellen.

Ik meen dit te moeten plaatsen, niet zoozeer als verontschuldiging, dan wel als eenvoudige verklaring, waarmee eenieder in zal stemmen, die in de Vaticaansche bibliotheek gewerkt heeft en waarbij ook hij in de toekomst zich zal kunnen neerleggen, die door het toeval begunstigd of door nieuwe ontdekkingen geleid, zal toonen, dat ook na een systematisch onderzoek in zulk een omvangrijke boekerij het „facile est inventis addere" opgaat.

Na mijn laatste verslag trof ik in de verschillende afdeelingen der bibliotheek, tusschen veel, wat plichtmatig aangeteekend werd, verscheidene belangwekkende stukken aan. Te vermelden zijn in de Barberiniana de handschriften van Giulio Mancini, waar ik alles aan ontleende, wat op Nederlandsche kunstenaars betrekking heeft. Dit en andere manuscripten van kunsthistorische beteekenis hebben mij aanleiding gegeven tot studie van de kunstwerken op de plaats: kerken, musea, pauselijke palazzi — waar de bij Mancini en anderen vermelde zaken zich bevinden. Het stel aanteekeningen van deze weinig in oogenschouw genomen werken heeft zich aanzienlijk uitgedijd. Ik heb daarin ook opgenomen, wat mij in de Italiaansche kunsthistorische literatuur omtrent leven en werken van onze schilders van belang voorkwam. Ik verrichtte dit met een dubbel doel. Ten eerste om een aanvang te maken voor een repertorium op al die minder bekende Italiaansche berichten die, vervolgens, grondslag of bijlagen zijn

voor den inventaris van Nederlandsche kunstwerken in Italie, desideratum in mijn werkplan.

Op een gansch ander gebied bracht de Barberiniana eene verrassing: in een handschriftje, een volledig geestelijk tafelspel uit het begin van de XVIde eeuw met eenige boertige voordrachten uit denzelfden tijd, alles in het Nederlandsch uit de oostelijke provincien. Ik had gelegenheid het hier te Rome aan eenen kenner van onze zestiende-eeuwsche letterkunde, prof. G. Kalff, te toonen, die mij hoop gaf, dat ik in dit handschriftje eene ontdekking voor onze taal- en letterkunde gedaan had. In de Barberiniana zijn ook nog eenige berichten over de mislukte bekeering van Huig de Groot, die voor het eerst daar, waar zij thuis hooren, het licht zullen zien.

Uit de Vaticana Latina nam ik o. a. een ander stuk van Mancini op, voltooide het onderzoek van de papieren van Fulvio Orsini — daarin onder meer brieven van Laevinus Torrentius — en van de brievenbundels van Sirletus en Paulus Manutius. In een document van eene boedelbeschrijving vond ik Paulus Bril en Cobergher als deskundigen. Een boekje met Nederlandsche recepten van schilders uit de XVIIde eeuw, bibliographische aanteekeningen van Ameyden, zijn Relazione di Roma, uittreksels uit het Liber Fraternitatis van Santo Spirito in Sassa zijn andere voorbeelden van de verscheidenheid van het materiaal in de keurverzameling van handschriften in het Vaticaan.

De correspondentie van Paganino Gaudenzi rondde ik in de Biblioteca Urbinata af en trof daar nog een deel met beschrijvingen van kunstwerken van Nederlanders in Rome van 1660, aan. Andere berichten over de levens en werken der schilders ontleende ik aan de Capponiana en wel aan een hs. van eenen Nicola Pio Romano, uit het jaar 1724. De bewerking van deze hss. en vooral van het éérstgenoemde der Capponiana nam veel tijd in beslag.

Nog een hs. over schilderwerk, voor ons van belang, in de Ottoboniana en daar een paar karikatuur-portretten met bijschriften, teekening en tekst van Ghezzi, o.a van de van Wittels en van van Bloemen, gezegd Orizzonte.

In de Palatina trof ik nog een lang Nederlandsch gedicht aan, waarin Janus Douza levens- en familieomstandigheden aan Gruterus voordraagt. Om de taal van het stuk en om de zeldzaamheid van een Dietsch gedicht van van der Does schreef ik het geheel af.

De Regina leverde eenige hss, van Nederlandsche Orientalisten op.

De aanteekeningen bij deze uittreksels en afschriften ontleen ik vooral aan de minder bekende Italiaansche literatuur, als toelichting op personen en zaken van hieruit bezien. Ik wees

reeds vroeger, in den eersten tijd toen ik met de Regeeringsopdracht werd vereerd, op dit belangrijk materiaal, dat nu eens niet in handschriften doch in gedrukte boeken kan steken, die men alleen zelden onder oogen kreeg. De aanteekeningen mogen daarvan bewijzen brengen en mij tot diepere onderzoekingen ook buiten het archivaris-werk, in dit land van breed-uit liggende cultuur aanmoediging doen geworden.

De aanteekeningen over de geheel afgewerkte afdeelingen: Barberiniana en Capponiana, elk met inleiding en noten heb ik aan den directeur van het Nederlandsch Historisch Instituut hier ter stede, ingevolge de aanwijzingen van het bestuur der Commissie van Advies, ter hand gesteld.

Tevens maak ik van deze gelegenheid gebruik om onder de aandacht van Uwe Excellentie te brengen, dat ik ook buiten de strikte uitvoering van de opdracht der Regeering getracht heb aan Nederlandsche studeerenden en studie te Rome in den meest algemeenen zin dienstig te zijn. Ik bracht bijvoorbeeld Dr. Molhuysen, naar Rome afgevaardigd door de Leidsche Bibliotheek, en van wiens werkzaamheid alhier ik groot voordeel heb ondervonden, o. a. in kennis met eenen bundel voor zijn bizonder doel van onderzoek zeer belangrijke brieven en stelde voor den directeur van het Amsterdamsch Prentenkabinet, den heer Moes, een onderzoek naar werk van een Nederlandsch schilder in een van de kerken van Rome in. Ook legde ik de resultaten van mijn, in het vorig verslag vermelde studies, in de teekeningenverzamelingen van het Louvre en van het British-Museum neer in eene bijdrage in het tijdschrift *Oud-Holland*, als eerste van eene reeks studies over de betrekkingen tusschen Italië en de Nederlanden.

Volgens voorschrift van de Commissie van Advies voor 's Rijks Geschiedkundige Publicatiën vroeg ik in alles de voorlichting van haar medelid Dr. Brom, den directeur van het Nederlandsch Historisch Instituut te Rome en onderwierp telkens mijne resultaten aan zijn oordeel, dat mij altijd met even groote zekerheid als welwillendheid leidde op den weg in het werkplan van de Commissie voornoemd aangeduid.

Na voltooiing der Vaticana komen terstond de andere, nog door de Commissie van Advies voor mijn systematisch onderzoek aangewezen archieven te Rome in aanmerking In dat van het Duitsche Campo Santo was ik reeds begonnen doch het werk moest in de laatste maanden wegens verbouwing, op verzoek van den rector Msgr. de Waal, het onderzoek voorloopig worden geschorst, om zoodra mogelijk weer te worden aangevat.

J. A. F. ORBAAN.

Rome, 22 December 1906.

NOTULEN

VAN DE

ZEVENTIENDE BIJEENKOMST DER RIJKSARCHIVARISSEN

op Dinsdag 23 *October* 1906, *des voormiddags te elf uur*, *in het gebouw van het Rijksarchief te 's-Gravenhage.*

Tegenwoordig zijn de heeren: Jhr. Mr. Th H. F. van Riemsdijk, algemeen Rijksarchivaris, Voorzitter, en de heeren Mr. A. C. Bondam, C. J. Gonnet, Mr. R. Fruin, Mr. S. Muller Fz., Mr. J. L. Berns, Jhr. Mr. J. A. Feith, Mr. J. G. Ch. Joosting, Mr. C. C. D. Ebell, Rijksarchivarissen in Gelderland, Noordholland, Zeeland, Utrecht, Friesland, Groningen, Drenthe en Noord-brabant, alsmede Dr. J. de Hullu, adjunct-archivaris bij het Algemeen Rijksarchief, Secretaris.

Afwezig wegens gezondheidsredenen de heeren Mr. C. P. L. Rutgers en A. J. Flament, Rijksarchivarissen in Overijsel en Limburg.

Nadat de vergadering door den Voorzitter is geopend en de notulen van de vorige, na een paar wijzigingen, zijn goedgekeurd, deelt de Voorzitter mede op welke wijze de op het Algemeen Rijksarchief aanwezige dubbel-exemplaren van de Dagverhalen der wetgevende vergaderingen van 1796 tot September 1801 over de depôts, waar zij ontbreken, zouden kunnen verdeeld worden. In overeenstemming met zijn voorstel wordt goedgevonden hiertoe de goedkeuring aan te vragen van den Minister van Binnenlandsche Zaken.

Een vraag van den heer Bondam, of het niet wenschelijk zou wezen ook een dergelijke regeling voor te stellen ten opzichte van de Koninklijke Courant, waarvan op sommige depôts dubbel-exemplaren gevonden worden, terwijl zij op andere onvolledig zijn, wordt aangehouden tot een volgende vergadering.

Vervolgens deelt de Voorzitter mede dat, alvorens het eerst aanhangig gemaakte onderwerp aan de orde te stellen betreffende de brandbluschmiddelen, die op eeu archief behooren aanwezig te zijn, eerst in behandeling zal worden gebracht de na het uitschrijven der vergadering door den Minister bij missive van 8 October 1906 n°. 2622 K. W. gedane vraag: of en zoo ja welke wijzigingen in de bestaande regeling betreffende het verstrekken van afschriften uit de rijksarchieven wenschelijk worden geacht.

In verband hiermede brengt de Voorzitter de reglementaire bepalingen in herinnering en stelt in het licht hoe deze zijn ontstaan.

Bij de instructie, op 28 Juni 1856 voor den Rijksarchivaris vastgesteld, werd hem opgedragen aan de gerechtigden copieën te leveren: kosteloos aan zekere autoriteiten, tegen betaling volgens tarief aan de overigen. Tevens werd hem voorgeschreven voor het collationneeren der door hem te authentiseeren afschriften zorg te dragen. Volgens het algemeen reglement voor het Rijksarchief werden er geen copieën, noch simpele, noch authentieke, afgeleverd dan tegen betaling van het tarief, waarvan zekere autoriteiten en door den Rijksarchivaris voorgedragen personen werden vrijgesteld. Het tarief werd bepaald op 20 cents per bladzijde. De commies-chartermeester, die met de inning der gelden was belast, moest die blijkens zijn instructie verdeelen in twee helften, waarvan hij de eene behield en de andere aan de klerken uitkeerde.

Dat tarief bestond reeds voordat het werd vastgesteld, zooals blijkt uit een missive van den Rijksarchivaris van 15 November 1852, en heeft denkelijk gegolden van de oprichting van het Rijksarchief af.

De copieën werden onder bureautijd gemaakt, behalve die van omvangrijken aard, bepaaldelijk die voor vreemde gouvernementen. Deze laatstgenoemde werden door de ambtenaren des avonds in hun woningen vervaardigd. Dat blijkt o. a. uit een missive van den Rijksarchivaris van 26 Juni 1880.

Toen in 1877 voor het eerst een archivaris in een provincie van wege het Rijk werd aangesteld bekwam deze, de archivaris in Gelderland, een instructie, die als model heeft gediend voor die van de archivarissen in de overige provinciën. In artikel 8

van het concept dezer instructie werd bepaald, dat de archivaris aan zekere autoriteiten kosteloos copieën zou leveren, en in artikel 9 dat hij van andere personen 20 cents per bladzijde zou vorderen.

Deze voorschriften weken alleen in zoover van die voor het Rijksarchief af, dat aan artikel 9 een alinea was toegevoegd, die de storting van de copiegelden in 's Rijks kas beval, hetgeen op 31 December 1889 ook voor het Rijksarchief is ingevoerd geworden.

De Rijksarchivaris, wien het concept in handen was gesteld, maakte bij schrijven van 30 Mei 1877 de opmerking, dat men verzuimd had den archivaris bevoegd te verklaren tot het waarmerken van afschriften, die in rechte zouden kunnen dienen, terwijl in de instructie van den Rijksarchivaris van die bevoegdheid wel degelijk melding werd gedaan.

Om in die gaping te voorzien heeft men toen op de plaats, waar voor het eerst van afschriften gewag gemaakt wordt, op dat woord laten volgen de zinsnede „welke door hem gecollationneerd en geauthentiseerd worden", een invoeging die minder gelukkig was omdat zij den indruk wekt alsof, telkens waar in het vervolg in deze artikels van afschriften sprake is, steeds gewaarmerkte copieën worden bedoeld. Gaat men echter den onderlingen samenhang van die artikels aandachtig na en neemt men het doel in aanmerking, waarmede de clausule is ingelascht, dan kan men de artikels niet in dien zin opvatten.

Dit heeft dan ook de Minister van Binnenlandsche Zaken niet gedaan, toen hij in zijn aanschrijving van 6 Mei 1897 N^{0}. 1139 K. W. de vraag behandelde in hoever een archivaris copieën op ongezegeld papier kon afgeven, daar hij hierop een antwoord heeft gegeven, waarin zijn bevoegdheid hiertoe verondersteld wordt.

Ter voldoening aan de opdracht van den Minister stelt de Voorzitter eerst aan de orde de beantwoording van de vraag of het wenschelijk is in de bestaande regeling wijzigingen te maken. Naar zijn gevoelen brengt de wetenschappelijke inrichting onzer archief-depôts mede dat zij dienstbaar zijn aan het publiek. Evenals de archivaris met zijn ambtenaren belangstellenden bij hun nasporingen hehulpzaam is en voor den tijd en de moeite, daaraan besteed, geen kosten in rekening brengt, moet hij afschriften kunnen leveren, die behoorlijk zijn gecollationneerd zonder daarvoor meer ten behoeve van het Rijk te eischen dan een matig tarief medebrengt. Onder de bestaande omstandigheden is het moeilijk een andere practische regeling te maken. Ervaren copiisten zijn buiten de ambtenaren zelden te vinden. Te Parijs en te Londen zijn deskundigen, die er een broodwinning van maken om de handschriften en documenten van de Bibliothèque nationale, het Britsche Museum en de Staatsarchieven copieën

te maken, maar iets dergelijks doet zich in den Haag en nog veel minder in de provinciale hoofdplaatsen niet voor. Bovendien staan zulke copiisten niet onder contrôle, noch wat de deugdelijkheid befreft van hun werk noch ten aanzien van het loon dat zij vorderen.

Voor belangstellenden die elders, inzonderheid voor hen die in het buitenland wonen, is het een groot ongerief indien zij niet rechtstreeks van den archivaris copieën kunnen verkrijgen. Daar zij toch zijn hulp inroepen om ze door zijn tusschenkomst te ontvangen, wordt hem hierdoor last en omslag veroorzaakt, die vermeden kan worden, wanneer hij het copieeren aan een ambtenaar opdraagt.

Daar hem zijn langdurige ondervinding aan het Rijksarchief geleerd heeft dat de bestaande regeling geen groote bezwaren oplevert, zou hij niet wenschen dat daarin verandering werd gemaakt.

De heer Bondam merkt op, dat de verplichting van een rijksarchivaris om als zoodanig ongewaarmerkte afschriften te verstrekken, niet in de instructie ligt opgesloten. Geeft hij gewaarmerkte afschriften uit, dan is de archivaris naar zijn inzien verplicht de zegelwet toe te passen, wijl er niet mag geauthentiseerd worden zonder dat gebruik wordt gemaakt van gezegeld papier. Voorts zou hij het niet wenschelijk vinden, dat hem de levering van gewone of simpele copieën werd opgelegd, daar dit somwijlen buitengewoon veel tijd van de ambtenaren zou kunnen vorderen. Alleen wenscht hij de bestaande regeling in zoover gewijzigd te zien dat de ministerieele aanschrijving van 6 Mei 1897 wordt ingetrokken daar die tot onzekerheid aanleiding geeft.

De heer Feith is voor het aanbrengen van een wijziging, waardoor artikel 8 van de instructie, dat moeilijkheden blijkt op te leveren, wordt verduidelijkt.

De heer Muller acht insgelijks wijziging en verduidelijking van de instructie gewenscht. Aan de bevoegdheid van de archivarissen om simpele copieën af te leveren wordt door hem niet getwijfeld. Hij oordeelt ze daartoe op grond van artikel 9 der instructie zelfs verplicht. De ministerieele aanschrijving maakt dit zijns inziens nog duidelijker.

De heer Berns vereenigt zich met het gevoelen van den heer Muller.

De heer F r u i n vestigt de aandacht op verschillende bepalingen van de zegelwet waaruit volgt dat, tenminste van in het archief berustende acten, zelfs geen simpele copieën gemaakt mogen worden anders dan op gezegeld papier. Daarmede is echter de ministerieele aanschrijving van 1897 in strijd, welke schijnt te onderstellen dat deze niet op gezegeld papier behoeven te worden verstrekt. In de instructie kan hij niet lezen, dat de archivarissen verplicht zouden zijn om afschriften te leveren. Wenschelijk zou het wezen dat hun die verplichting werd opgelegd ten aanzien van authentieke, niet van simpele copieën. Daarenboven verdient het aanbeveling het tarief voor het copieeren van stukken van vóór 1700 of die in een vreemde taal zijn opgesteld, in het algemeen van de zoodanige waarvoor bijzondere hulp van deskundigen wordt vereischt, te verhoogen.

De heer G o n n e t gaat met de denkbeelden van den heer Fruin niet mede. Zegelgeld te eischen voor elk afschrift zou de belangen schaden van de wetenschap. Voor buitensporige aanvragen behoeft zijns inziens geen vrees te bestaan: reeds de gewone copieerkosten zullen onderzoekers, die afschrift van buitengewoon lange documenten verlangen, genoegzaam in toom houden. Artikel 9 te wijzigen zoodanig, dat de bezwaren worden weggenomen, vindt hij wenschelijk, mits hierbij de grenzen in het oog worden gehouden, die het karakter van een rijksarchief als wetenschappelijke instelling uitteraard heeft.

De heer J o o s t i n g zegt dat hem door informatie bij de betrokken ambtenaren gebleken is, dat wel degelijk ongeteekende afschriften mogen uitgegeven worden. Niettemin zou ook hij een verduidelijking van de geldende voorschriften raadzaam oordeelen. Ingeval door hen, die afschriften verlangen, buitengewoon veel last en oponthoud van den archivaris mocht worden gevergd, zou aan dezen beroep moeten worden toegelaten op den Minister.

De heer E b e l l verklaart zich homogeen met de heeren Bondam en Fruin. Hij meent dat de archivaris volgens artikel 8 en 9 zijner instructie alleen gehouden is authentieke afschriften te verstrekken. Wanneer simpele afschriften voorzien moeten worden met eenig kenmerk, dat zij van een rijksarchief afkomstig zijn, dan komt men in botsing met de zegelwet, wijl er zoodoende een schijn van authenticiteit aan wordt verleend. Hulp te bieden aan onderzoekers is men ongetwijfeld verplicht, doch dit mag er niet toe leiden, dat hun werk geheel voor rekening komt van de ambtenaren, die soms niet in voldoenden

getale voor het vervaardigen van tijdroovende afschriften aanwezig zijn en buitendien op die wijze aan hun eigenlijk ambtswerk onttrokken worden. De meening van den heer Gonnet, dat men geen vrees behoeft te koesteren voor buitensporige aanvragen, kan hij niet deelen. Op het Noord Brabantsch archief toch komt het, in verband met de vele beurzenstichtingen welke daar bestaan, voor dat men afschriften verlangt van alle mogelijke acten, die voor het verkrijgen van een beurs zouden kunnen in aanmerking komen, om dan vervolgens diegene, welke de rechtskundige raadsman der partij van belang oordeelt, nog eens weer te laten authentiseeren. Wat wetenschappelijke navorschers aangaat, die moeten zeker op de beste wijze worden geholpen, doch zij zullen niet veel last veroorzaken daar zij er meestal de voorkeur aan zullen geven zelf het afschrift te maken. Ook hij acht wijziging en verduidelijking van de geldende bepalingen dringend van noode.

De Voorzitter, ofschoon toegevende dat de verordeningen wel eenigszins te wenschen overlaten, vindt het echter niet raadzaam daar veranderingen in aan te brengen.

Overigens stelt hij als uitkomst van het gesprokene vast, dat verreweg de meeste archivarissen een wijziging, althans verduidelijking, voor gewenscht houden.

Na een korte gedachtenwisseling over de vraag of men de verlangde wijzigingen in het algemeen aan den Minister zal kenbaar maken of bepaaldelijk uitdrukken zal, hoe men elke van de bestaande verordeningen zou kunnen wijzigen, wordt besloten alleen de wenschen in het algemeen uit te spreken, opdat daarmede de Minister, ingeval hij dit noodig oordeelt, bij een eventueele nieuwe regeling kan te rade gaan.

De heer Muller stelt voorop, dat de wetenschappelijke nasporingen ook niet in het minst mogen bemoeilijkt worden. Alleen zou hij verhooging wenschen van het copieertarief opdat ook particuliere copiisten met degenen, die van rijkswege de afschriften vervaardigen, kunnen concurreeren. Onder die voorwaarde zou dan de verplichting om simpele copieën af te leveren aan de rijksarchivarissen kunnen worden opgelegd.

De heer Feith is er insgelijks voor ten behoeve van wetenschappelijke doeleinden die verplichting op te leggen. Om te voorkomen dat geheele registers of bescheiden van al te grooten omvang zouden moeten afgeschreven worden, zou hij een bepaling willen opgenomen zien, die casu quo den archivaris een beroep

toeliet op den Minister, wat naar hij meent meer zal uitwerken dan verhooging van het copieertarief.

De heer Fruin kan niet inzien dat zulk een verhooging van het tarief veel zal geven, daar die toch niet gelden zal voor het copieerwerk, dat door de klerken in hun vrijen tijd wordt gedaan.

De heer Muller repliceert dat zijn voorstel juist ten doel heeft om het copieerwerk naar de klerken in hun vrijen tijd te dirigeeren, zooals hem gebleken is op het Utrechtsche gemeente-archief, waar voor het moeilijker schrift van vóór omstreeks 1700 twintig cents meer schrijfloon wordt berekend dan voor het latere.

De heer Gonnet gaat met het denkbeeld van den heer Muller niet mede. Wordt die weg gevolgd, dan wordt zijns inziens afbreuk gedaan aan de rechten, die het Rijk zich bij artikel 9 van de instructie heeft voorbehouden. De archieven toch zijn rijkseigendom, de klerken rijksambtenaren. Voorts heeft hij nog een practisch bezwaar: zulk een regeling kan ten gevolge hebben, dat de klerken 's avonds stukken moeten medenemen naar huis, wat niet geoorloofd is.

De heer Muller wijst er op dat dit laatste in de zomermaanden, ook op een archief waar geen kunstverlichting is, niet behoeft te gebeuren. Ook kan volgens hem de concurrentie van particulieren met het Rijk, waar de heer Gonnet bezwaar tegen heeft, toch niet geweerd worden, daar het dezen vrij staat stukken af te schrijven in de uren, waarop het archief is geopend.

De heer Feith vindt het niet wenschelijk dat de klerken copieën maken in hun vrijen tijd. Hij constateert nogmaals dat hij het geven van afschriften verplichtend wil stellen, doch met de beperking, die hij heeft voorgesteld.

De heer Joosting zegt, dat de archivarissen volgens de instructie gehouden zijn onderzoekers hulp te verleenen en daaronder valt, naar zijn inzien, ook het verstrekken van copieën. Hij vereenigt zich overigens met het voorstel van den heer Feith, en is van oordeel dat het het best zou wezen wanneer in bijzondere gevallen de bepaling van het schrijfloon aan den archivaris werd overgelaten.

De heer Ebell sluit zich aan bij hetgeen de heer Muller voorslaat. Een verhooging van tarief zou het misbruik van overvragen kunnen voorkomen.

De heer Bondam handhaaft zijn gevoelen dat de instructie geen verplichting insluit tot het geven van niet gezegelde simpele copieën, zij ware trouwens strijdig met de zegelwet. Buitendien zou de Minister, gesteld dat hij die verplichting voorschreef, in botsing komen met de missives van 28 Januari 1897 n°. 8 en 27 April 1897 n°. 11, vermeld in het Periodieke Woordenboek van administratieve en rechterlijke beslissingen over 1897 Deel I blz. 165 en Nederlandsch Archievenblad, 1906—1907, blz. 164 en vlg. De archivarissen tot het afleveren van simpele copieën te verplichten, blijft hij ongewenscht achten, daar misbruik mogelijk is, gelijk hij met een voorbeeld uit de practijk aantoont. Verhooging van het archief, teneinde zulke misbruiken te beletten, vindt hij te commercieel. In allen gevalle heeft hij er bezwaar tegen dat de verhooging ook van toepassing zou gemaakt worden op authentieke afschriften.

De heer Berns gelooft met den heer Bondam dat een dergelijke verplichting niet strooken zou met de zegelwet.

De heer Fruin persisteert bij zijn opvatting dat de aanschrijving van 6 Mei 1897 strijdt met de zegelwet. Echter is hij er tegen deze zóó te wijzigen dat het afgeven van simpele copieën op niet gezegeld papier verplichtend wordt gesteld.

De heer Muller acht de vrees voor misbruik, door den heer Bondam uitgesproken, eenigermate overdreven, al geeft hij toe dat dit kan voorkomen. In elk geval behoort voor personen, die niet in de gelegenheid zijn het archief persoonlijk te bezoeken, gelegenheid te bestaan om van den archivaris simpele copieën te bekomen, schoon dit uit den aard der zaak uitzondering dient te blijven. Nu er onzekerheid blijkt te bestaan over de bedoeling der zegelwet, zou hij gaarne zien dat den Minister verzocht werd een officieele interpretatie te verstrekken, waardoor de archivarissen gedekt werden.

De heer Fruin ondersteunt het denkbeeld van den heer Muller, dat men een officieele uitlegging van de zegelwet moet trachten uit te lokken.

De heer F e i t h gelooft dat, als de door hem voorgeslagen wijziging tot stand mocht komen, de archivarissen daarnaar hebben te handelen en zich dan met de interpretatie van de zegelwet niet hebben in te laten.

De V o o r z i t t e r verklaart zich tegen tariefverhooging. Men heeft in het algemeen te zorgen dat degenen, die afschriften aanvragen, op billijke wijze worden geholpen tegen een copieerloon, dat aan de bestede moeite en tijd geëvenredigd is. De door den heer Fruin aangeduide grens schijnt hem willekeurig. Het bestaande tarief van twintig cents acht hij voldoende, het is zelfs nog hooger dan het Belgische. Hij vindt dat het voldoende is, indien uit de verordeningen blijkt, dat de archivarissen metterdaad bevoegd zijn simpele copieën af te leveren, en het verder aan hun beleid wordt overgelaten hoe te handelen in bijzondere gevallen.

De heer F r u i n vraagt waarom bij het verstrekken van afschriften een andere regel moet gevolgd worden dan die bij het doen van onderzoekingen gebruikelijk is. Gewoonlijk zal de archivaris wel bereid zijn een aangevraagd afschrift te leveren. Een bepaalde regeling dienaangaande te maken oordeelt hij onnoodig. Men late liever de zaak aan de beslissing van den archivaris over.

De heer M u l l e r heeft hiertegen bedenking. Laat men het al of niet verstrekken van copieën en de bepaling van het copieerloon aan het goeddunken van den archivaris over, dan zou het zich kunnen voordoen, dat de belangen van de wetenschap niet genoegzaam in het oog werden gehouden. Die mogelijkheid kan afgesneden worden door een duidelijke regeling.

Met het voorstel van de heeren Feith en Muller om de archivarissen de verplichting op te leggen tot het leveren van simpele copieën, doch onder voorbehoud dat zij in bijzondere gevallen een nadere beslissing van den Minister kunnen inroepen, bleken zich ten slotte alleen de heeren Gonnet en Joosting te kunnen vereenigen.

De door den heer Fruin voorgeslagen verhooging van het tarief voor stukken, welke van vóór omstreeks 1700 dagteekenen of in een vreemde taal zijn opgesteld, in het algemeen van de zoodanige, waarvoor bijzondere hulp van deskundigen wordt vereischt, vond alleen instemming bij den heer Muller.

Met algemeene stemmen werd goedgevonden den Minister in overweging te geven een officieele uitlegging te verstrekken van

de zegelwet, opdat blijken kan of de archivarissen bevoegd zijn simpele copieën af te leveren, en in verband hiermede in te trekken de aanschrijving van 6 Mei 1897 n°. 1139. Afd. K. W.

Daar de tijd te ver verstreken is om ook het andere aan de orde gestelde onderwerp in behandeling te brengen, wordt de vergadering door den Voorzitter gesloten.

TH. H. F. VAN RIEMSDIJK, *Voorzitter.*
J. DE HULLU, *Secretaris.*

N⁰. 341. **Bijlage I.**

's-Gravenhage, 2 October 1906.

Ingevolge de in 1890 bekomen machtiging heb ik de eer U tot eene bijeenkomst uit te noodigen, welke door mij met de Rijksarchivarissen in de provinciën zal worden gehouden in het Rijksarchiefgebouw te 's-Gravenhage op Dinsdag 23 October a.s., des voormiddags ten elf ure.

Aan de orde is de behandeling der vraag:

Welke brandbluschmiddelen moeten in een archiefgebouw ter beschikking staan?

De Algemeene Rijksarhivaris,

(*get.*) TH. H. F. VAN RIEMSDIJK.

Aan den Heer Archivaris
de provincie . . . . .

Bijlage II.

MINISTERIE VAN BINNENLANDSCHE ZAKEN.

N°. 2622. Afdeeling K. W.

Bericht op schrijven van
18 Jan. 1906 N°. 20
betreffende
Schrijfloonen Rijksarchieven.

's-Gravenhage, 8 October 1906.

Uit den U bij mijn missive van 4 Januari 1906 N°. 8 afd. K. W. toegezonden brief van den Rijksarchivaris in Gelderland d.d. 29 December 1905 A. Z. N°. 90 en Uw daarop gevolgd nevenvermeld schrijven, benevens uit het jaarverslag over 1905, uitgebracht door den Rijksarchivaris in Utrecht, blijkt, dat ten aanzien van de toepassing der reglementaire bepalingen betreffende het verstrekken van afschriften uit de Rijksarchieven verschil van meening bestaat. Ik heb de eer U mitsdien te verzoeken op de jaarlijksche bijeenkomst der Rijksarchivarissen, in den loop dezer maand, deze aangelegenheid ter sprake te brengen en in het bijzonder de vraag of, en zoo ja, welke wijzigingen in de bestaande regeling wenschelijk worden geacht.

Gaarne zal ik eenigszins spoedig na die bijeenkomst van U vernemen, tot welk resultaat die besprekingen hebben geleid.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) P. Rink.

Aan
den Algemeenen Rijksarchivaris
te 's-Gravenhage.

N°. 351. **Bijlage III.**

's-Gravenhage, 10 October 1906.

Zijne Excellentie de Minister van Binnenlandsche Zaken verlangt, dat in onze eerstvolgende bijeenkomst de toepassing der reglementaire bepalingen betreffende het verstrekken van afschriften uit de Rijksarchieven ter sprake zal worden gebracht en hierbij in het bijzonder de vraag behandeld, of, en zoo ja, welke wijzigingen in de bestaande regeling wenschelijk worden geacht.

Dit onderwerp zal dus op 23 dezer het eerst aan de orde worden gesteld.

De Algemeene Rijksarchivaris,

(*get.*) TH. H. F. VAN RIEMSDIJK.

Aan den Heer Archivaris
de provincie . . . . .

